ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 1er NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9244 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5045

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի եօթնե-րորդ համագումարը Հռոմի մէջ հինգ օրուան ընթացքին քննութեան ենթարկեց այն բոլոր հրատապ հարցերը, որոնք կը յուզեն ամբողջ մարդկութիւնը :

Շուրջ երկու հարիւր պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնէին քառասուներեք երկիրներ, հաւաքուած էին յաւիտենական քաղաքը :

Այս անգամ աչքի կը զարնէին Ափրիկէի նորազատ երկիրներու սեւամորթ պատգամաւորները, երկու սեռէ :

Եւրոպայի ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն մէջ կային բազմաթիւ քաղաքական կարեւոր դէմքեր, — վարչապետ, նախարար, երեսփոխան, ծերակուտական, կուսակցապետ, եւ այլն :

Այնտեղ էին Վիկկօ Քամփման՝ վարչապետ Տանիմարքայի, Գրիւնօ Փիթէրման՝ փոխ-վարչապետ եւ Քարոլ Վալտրիհէներ՝ նախարար Աւստրիոյ, Փօլ – Հանրի Սփաք՝ փոխ – վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պելճիոյ, Քամիյլ Հիւիսմանս՝ ինննսունամեայ վեթերան, նախկին նախագահ Պելճիոյ խորհրդարանին, Ֆրանսացիներէն Կի Մոլէ, Ժէրար Ժաքէ, Ֆրանսիս Լէքնար, Ժիւլ Մոք, Անտրէ Ֆիլիպ, եւայլն, գերմանական կուսակցութենէն Պերլինի քաղաքապետ Վիլլի Պրանտ, Քարլօ Շմիտ եւ ուրիշներ, անգլիականէն Հիւկ Կէյցքէլ, Շուէտի նախարարներէն Նիլսոնը, Մատակասքարի գաւառական նախարար Թսիմանկասամբինան եւ ծերակուտական Թսիցիմպարօնը, եւն :

Արդիական ընդարձակ սրահին մէջ կախուած էին գլխաւոր երկիրներու դրօշակները : Մեծադիր խմբանկար մը կը ներկայացնէր հինգ ցամաքամասերու տարբեր ցեղի, գոյնի եւ տարազի ազգեր : Համագումարի նշանաբանը՝ «Նոր երկիրները ու նոր սերունդը դէպի ընկերվարութիւն» կը զարդարէր ձախակողմի պատը ամբողջ երկայնութեան վրայ, անգլ. ֆրանս. եւ գերմաներէն լեզուներով :

Բացումը կատարեց իտալական Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ Ճուզէփփէ Սարակաթ, որ յիշեց թէ այս տարի Իտալիա կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը : Ու գոհունակութեամբ աւելցուց, որ վերջին տարիներուն երբեմնի անազատ ժողովուրդներու հարիւրին ինննսունը — ութ հարիւր միլիոն մարդկային արարածներ — արդէն իսկ տիրացած են սեփական հայրենիքի եւ անկախութեան : Ցաւոյ չնչաց .

«Այս արտայնդիչ երեւոյթի կողքին սակայն հակապատկեր մը կը կազմէ ծանր կացութիւնը այն հարիւր միլիոն մարդոց, որոնք Եւրոպայի սրտին վրայ ենթարկուած են Խ. Միութեան տիրապետութեան : Շատ հին քաղաքակրթութեան տէր ժողովուրդներ այսօր զրկուած են իրենց բնական իրաւունքներէն : Աւելի յաւալի է վիճակը անոնց, որոնք իրենց ազատութիւնը կորսնցնելով, կորսնցուցած են նոյնիսկ իրենց ազգային միասնականութիւնը » :

Ցառացաւ բռնակալական վարչաձեւերու դէմ, որոնք ուժի վրայ յենած են եւ դատապարտուած անհետ կորսուելու :

Հռոմի հազարամեայ անցեալէն իբրեւ ժառանգ մնացած են ոչ թէ իր յաղթանակներն ու ռազմական – տիրակալական ձեռնարկութիւնները, այլ ա՛յն ինչ որ իբրեւ միտք, լեզու եւ բարք ժառանգ թողուած է ա՛յնքան քաղաքակիրթ ժողովուրդներու, այսինքն իր օրէնքները, հիմնարկութիւնները, իր մեծ գրողներու հաւասարակշռութիւնը, յստակատեսութիւնն ու իմաստութիւնը : Մնացեալը փոշի է միայն :

Եզրակացնելով, Սարակաթ ըսաւ որ այսօրուան աշխարհին ապագային պիտի փրկանցուին ոչ թէ բանակներու ուժը, բռնակալ վարչաձեւերու անհանդուրժողութիւնը, անարդարութիւնն ու անհաւասարութիւնը, այլ մեր ընելիք դրական, արդար եւ ճշմարիտ գործերը :

«Ու մենք գիտենք թէ չկայ աւելի արդար եւ ճշմարիտ բան, քան այն իտէալները, որոնց վրայ հիմնած ենք մեր հաւատքը եւ որոնք խտացած են, — ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան գաղափարականները :

Իրմէ վերջ խօսք առաւ Միջազգայինի— եւ համագումարի — նախագահ Ալսինկ Անտէրսէն, երեսփոխան Դանիոյ խորհրդարանին, որ պատգամաւորներուն բարի գալուստ մաղթելէ վերջ ակնարկ մը նետեց ներկայ քաղաքական վտանգալի կացութեան վրայ : Ցոյց յայտնեց, որ ժողովը օգտակար աշխատանք պիտի կատարէ եւ շինիչ որոշումներ պիտի առնէ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

—o—

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԵՒ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

*

ՓԼԱՍԹԻՔ 60 ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ

Նոյեմբեր 1ի նախօրեակին, մթնոլորտը շատ լարուած է գլխաւորաբար Օրանի եւ Կոնստանդինի մէջ : Այս վերջին քաղաքին մէջ լուսարգել հաստատուած էր Չորեքշաբթի օրուան համար, նկատի առնելով մանաւանդ որ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Ալժ. Ազատ. Ճակատը զինուած գունդեր ղրկած է Կոնստանդին, իհարկէն շրջապատելու համար ցուցարարները : Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Մահմետականներուն ալ զէնք բաժնուած է : Միւս կողմէ Օրանի հեռատեսիլի կայանէն, երկուշաբթի իրիկուն եւ այն ժամուն երբ Մահմետականները կը հետեւէին իրենց վերապահուած յայտագրի մը, կազմակերպութիւն՝ Գաղտնի-Բանակը արարեքէն կոչ մը ըրաւ իրենց ուր կ'ըսուէր թէ տունը մնան Նոյեմբեր 1ին եւ ցոյց չընեն : Ըստ Կ. Գ. Բ.ի մէկ թռուցիկին խօսողը մահմետական մը եղած է որ մաս կը կազմէ Գաղտնի Բանակին : Ծանր դէպքեր պատահած են Օրանի մահմետական թաղին մէջ եւ ապահովութեան ուժերը գժուարին կացութեան մատնուած : Պէտք է յաջողին երկու ծայրայեղ շարժումներ չէզոքացնելու : 28.000 զինուած պահակներ, թռաններ եւ հրասայլեր կը փորձեն պահպանել Ալժէի կարգն ու կանոնը բայց երեքշաբթի օր կը թուէր թէ Մահմետականները որոշած են ցոյց ընել ամէն գնով :

Կ. Գ. Բ.ը իր կարգին գործի անցած է եւ գործադրած իր «կապոյտ ծրագիրը» : Ասոր իբրեւ հետեւանք վաթսուն փլասթիք ռումբեր պայթած են մէկ գիշերուան մէջ, Ալժէի մէջ, ամանք մահացու արդիւնքներով :

Պէն Խետտա, Թունուզի մէջ կոչ մը ըրաւ Մահմետականներուն ըմբոստական շարժումին եօթներորդ տարեդարձին առթիւ : Հրաւիրեց Մահմետականները որ խաղաղ ցոյց ընեն : Յիշեց թէ 1961 Յուլիսի (Ալժերիոյ) եւ Փարիզի Հոկտեմբերեան ցոյցերը ցոյց կուտան թէ ալժերացի ժողովուրդը ուր որ ալ ըլլայ պատրաստ է պայքարի : Ըսաւ նաեւ թէ միշտ պատրաստ է բանակցելու : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Կէնէի նախագահը Սեքու Թուրէ նախաձեռնութիւն մը պիտի ստանձնէ այս տարեդարձին առթիւ : Ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուած է այս մասին :

× Փարիզի նախարարաց խորհուրդը Ազգ. Պաշտպանութեան ընդհանուր քարտուղարութեան պետ նշանակեց Զօր. Փիւժէ փոխարինելու համար Զօր. Օլիէն որ հրաժարած էր առողջական պատճառներով : Նոյն նիստի ընթացքին մշակութային հարցերու նախարար Մալրօ պատմական յուշարձաններու վերանորոգման ծրագիր մը ներկայացուց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գեր – ռումբին (50 մեկաթոն) պայթումէն ետք բողոքները կը տեղան, բայց Խրուշչեւ ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտայ այս «hիսթեhիք իրարանցումին» ինչպէս կ'որակէ արեւմտեան վրդովումը : Վերջին լուրերու համաձայն պայթած ռումբը շատ աղտոտ էր եւ տարր հետեւանքն է ռատիօաքթիվիթէի քանակին յաւելումը . Ռատիօաքթիֆ ամպը յառաջիկայ շաբաթ հիւսիսային Եւրոպա կը հասնի : Ֆորմոզայի մէջ ժողովուրդը շոմինի (էփինար) վրայ ինկած է զայն իբրեւ դեղ նկատելով ռատիօաքթիվիթէի դէմ ինչ որ սխալ է բայց մեծ հաճոյք պատճառած է բանջարեղէն ծախողներուն :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւնները ամբասրնդեցին վարչապետ Քարամանլիսի դիրքը, որուն կուսակցութիւնը (արմատական Ազգ. Միութիւն) երեք հարիւրի վրայ 170 աթոռ ձեռք կը ձգէ, մօտաւորապէս, Խորհրդարանին մէջ : Քարամանլիս աջ հոսանքը կը ներկայացնէ երկրին եւ իր յաղթանակը կը պարտի վերջին 4 տարիներու հանրօգուտ աշխատանքներուն զորս տարած է իբրեւ վարչապետ : Այս ընտրութիւնը ծանր ձախողութիւն մըն է ձախ հոսանքին համար, համայնավարմիտ որ մօտ 40 աթոռ կը կորսնցնէ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Ֆոն Պրենթանօ հրաժարեցաւ դիւրացնելու համար, Ատընաուըրի նոր կազմելիք դահլիճին գործը : Վարչապետը ճշդեց թէ այս հրաժարումով Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը չի փոխուիր :

ԻՐԼԱՆՏԱ, Վենեզուելա եւ Ղանա Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ ընտրուեցան փոխարինելու համար Լիպերիան, Էքուաթորը եւ Սէյլան որոնց շրջանը կը վերջանայ :

ՀՌՈՄԻ մէջ սաստիկ փոթորիկ մը պատճառ դարձած է ողբալի դէպքերու : Հինգ հոգի մեռած են, հարիւր հոգի վիրաւորուած եւ բազմաթիւ բնտանիքներ փողոցը մնացած են :

ՓԵՔԻՆ առակուին մեկնութիւն չէ տըրուած Սթալինի մարմինին փոխադրութեան առթիւ բայց Ալպանիա աւելի քան երբեք «Սթալինապաշտ» կը մնայ : Խորհ. Միութեան մէջ, ապասթալինացման շարժումը սկսած է եւ հսկայ աշխատանք մըն է : Պէտք է տապալել արձանները, փոխել քաղաքներու, փողոցներու, հրապարակներու, լեռներու անունները եւ վար առնել բոլոր նկարները :

ԼէՕՓՈԼՏՎԻԼԻ կառավարութիւնը «ռազմիկանական գործողութիւն» մը սկսաւ Քաթանկայի դէմ : Առուլա որ այս լուրը հաղորդեց ձայնասփիւռ ճառով մը, աւելցուց թէ «գործողութիւնը կը վերջանայ երբ Չոմպէ տապալի » :

ՊՈՒՐԿԻՊԱ յայտարարեց գերմանական հեռատեսիլէն թէ Ալժերիոյ անկախութեան դէմ են Ֆրանսայի մէկմասը եւ բանակը :

ՀԱՐԱՒԱՅԻ Ֆրանսայի երկրագործական կազմակերպութիւնները կոչ մը ըրին որ ժողովուրդը պօյքօթի ենթարկէ աը կոլի ճամբորդութիւնը, ճշդելով թէ իրենց ցոյցը քաղաքական բնոյթ չունի :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶՕՐ. ԷՕԶՏԻԼԷՔ «ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ» ՎԱՐԱԳԵՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԵՑԱՒ

Ինչպէս յայտնի էր վերջին օրերու դէպքերէն, ընտրութեանց վաղորդայնին Թուրքիա քաղաքական ծանր տագնապ մը կ'ապրի : Գրած էինք թէ կարելի չեղաւ ո՛չ ծերակոյտի, ոչ ալ Երեսփոխանական Ժողովի նախագահ ընտրել եւ Նոյեմբեր 1ին յետաձգուեցաւ այդ ընտրութիւնը որ 8 օրուան քուէարկութիւններէ ետք ոչ մէկ արդիւնք տուաւ : Վերջին երկու քուէարկութեանց ընթացքին Փրոֆ. Եօրուք իր թեկնածութիւնը քաշեց եւ միակ թեկնածու մնաց հալքեան մը՝ Ֆուատ Սիմէն : Ատալէթի եւ Հալքի միջեւ եղած համաձայնութիւն մը թոյլ պիտի տար որ ընտրութիւնը դիւրաւ կատարուի բայց Ատալէթի կարգ մը անդամներ յամառեցան իրենց դիրքին մէջ եւ ճերմակ քուէ տուին : Սահմանադրական մեծամասնութիւնը 226 ձայն կը պարտադրէ :

Միւս կողմէ 14 «աքսորուածները» քաղաքական մուտք մը գործեցին, Կիրակի Փարիզի մէջ, տարուան մը լռութենէ ետք : Ծանօթ է որ Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէն 14 սպաներ արտաքսած էր եւ արտասահման ղրկած : Ասոնք ցարդ ձայն չէին հանած բայց անցեալներ Պրիւսէլ հաւաքուեցան կացութիւնը քննելու համար : Ասոնցմէ վեց հատ (գնդապետներ՝ Քապիպէյ, Թիւրքէշ, Էրքանլը, հարիւրապետներ՝ Էչին, Քափլան եւ Սոլմազէր) մամուլի առջեւ, պարզեցին իրենց խորհրդակցութեանց արդիւնքը : Պատասխանեցին կարգով, բայց թոյլ չտուին որ նկարուին կամ շարժանկարի առնուին :

Իրենց կարծիքով.— «Թուրքիոյ կացութեան ներկայ յեղաշրջումը կ'արդարացնէ մեր կրկնակի ազդարարութիւնները. եւ կը հաստատէ մեր համոզումը որ ընկերային ժողովրդապետութեան մը բատեղծումին պէտք է կանխէր քաղաքական ժողովրդապետութիւն մը » : «Այդ պատճառով, կ'ըսէ ուրիշ մը, նորընտիր Խորհրդարանը պիտի չկարենայ դիմանալ այն ծանր հարցերուն որոնք կը ներկայանան երկրին » :

Վստահութիւն ունին որ Կիւրսէլ հայրենասէր եւ անձնազոհ մէկն է, արտաքին գետնի վրայ, հաւատարիմ կը մնան 1960 Մայիս 27ի յայտարարութեան որ կը հռչակէր Թուրքիոյ կապը Ատլանտեան Ուխտին :

Կը կարծեն նաեւ թէ Թուրքիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու գործակցութիւնը՝ նոյնքան օգտակար է Թուրքիոյ որքան արեւմտեան պլոքին :

Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիա վերադառնալու միտք չունին «կը վերադառնանք երբ կացութիւնը — երկրին եւ մերը — նպաստաւոր ըլլայ եւ ազգային շահերը պահանջեն » :

Վերջին հարցում մը եղած է իրենց «ինչո՞ւ Փարիզը ընտրած են մամուլի իրենց ասուլիսին համար :

— « Քաղաքակրթութեան եւ ազատութեանց օրրան՝ Փարիզը ընտրեցինք թըրքական Ազգ. տօնը ոգեկոչելու համար» :

Պրիւսէլի խորհրդակցական ժողովը եւ Փարիզի մամուլի ասուլիսը տեղի ունեցած են. Անգարայի իշխանութեանց հաւանութեամբ, ի՞նչ որ առնուազն հակասական է ... :

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԻՆ առթիւ, թղթատարը փակ ըլլալով, Յառաջ լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Նոյեմբեր 3 :

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

1959Ի ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Այո, մենք անծանօթ ենք իրար ։ Ոչ, Հայաստանը բնաւ չի ճանաչում Սփիւռքի մէկ միլիոն Հայերին։ Մենք եւս, ըՍփիւռքում, սկսել ենք չճանաչել Հայաստանը, մանաւանդ նրա վերջին տարիների կեանքը։ Եթէ չլինէին Ա. Խնդկարեանի յօդուածները եւ Ա. Ա.-ի տեսութիւնները « Հայրենիք » ամսագրում, սփիւռքահայ մամուլը գրեթէ անհաղորդ կը մնար Խորհրդ. Հայաստանի վերջին տարիների իրականութեան ։

Համախորհրդային, բայց մանաւանդ հայկական տեսակէտից մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող դէպք տեղի ունեցաւ 1959 Յունուարին, — ընդհանուր մարդահամար՝ Խ. Միութեան մէջ։

Շատ հետաքրքրական եւ Հայերիս համար խիստ կենսական փաստեր երեւան եկան այդ մարդահամարի արդիւնքների մէջ։ Բայց եթէ չլինէին Ա. Խողնկարեանի մարդահամարի արդիւնքների մասնակի ներկայացումները, արտասահմանի Հայը ի՞նչ պիտի իմանար այդ մարդահամարի մասին ։

Ամէն տարի, Սփիւռքից բազմաթիւ ուխտաւոր եւ անտիպոս Հայաստանասէր մտաւորականներ են այցելում Հայաստան՝ խորհրդային իշխանութեան հացը վայելելով եւ նրա գովքը հիւսելով ։ Իրանցից գոնէ մէկը նեղութիւն քաշե՞ց Հայաստանի վիճակագրութեան բաժինը մտնելու եւ, բուն աղբիւրից օգտուելով, Հայաստանի վիճակագրական տուեալների հիման վրայ առարկայական լուրջ մի ուսումնասիրութիւն ներկայացնելու ։

Բոլոր «օ՛»երից աւելի արժէքաւոր են փաստերն ու թիւերը։ Բացի քարոզչական լղճուկ գրութիւններից, մէկ հատիկ ուշադրաւ գործ չկայ այդ ուղղութեամբ։

Չկայ, որովհետեւ նրա – հայաստանասէրներին հետաքրքրողը ոչ Հայաստան է, ոչ էլ հայ մշակոյթը, այլ այն, թէ ինչով կարելի է օգտուել Հայաստանից ու հայ մշակոյթից անձնապէս։ Ո՛վ պիտի ունի մարդահամարի թուերի լեզուն հասկանալու յոգնութիւնը քաշելու, երբ կը բաւէ Երեւանի ձայնասփիւռի առջեւ կանգնել ու պոռալ.

— Օ՛, Հայաստան...

Այդքանը բաւական է Հայաստանասէրի հռչակ ստանալու եւ բարձր պատիւ կամ դահեկ ունենալու համար ։

Իսկ յոգնութիւն ու դժուար աշխատանքը մնում է «ոչ – Հայաստանասէր» Խնդկարեանների բաժին ։

1959 Յունուարի խորհրդային մարդահամարի մեզ համար ամենակենսական մասը ազգային հատուածն է, որ առաջին անգամ տեղ է գտել խորհրդային մարդահամարի մէջ։ Նախորդ մարդահամարներում ազգային մասը բացակայում էր։

Ա. Խոնդկարեանը, « Հայրենիք » ամսագրի (1960 Մարտ, Թիւ 3 (409) իր ամսական տեսութեան մէջ, որքան կարողացել է աղբիւրներ ճարել, ներկայացրել է մարդահամարի տուեալների քննական վերլուծութիւնը ։

Իժբախտաբար, այդ յօդուածը պահանջուած լրջութեամբ ուշադրութեան առարկայ չեղաւ մեր մամուլի կողմից, մինչդեռ պէտք է արտատպուէր եւ մէկից աւելի անգամներ քննութեան առարկայ դառնար ։

Օգտուելով ամսագրի այդ տեսութիւնից, արժէ մի անգամ էլ անդրադառնալ մարդահամարի առանձնապէս մեզ հետաքրքրող մասին։

1959 Յունուարին, մարդահամարի ամիսը, Խ. Միութեան բնակիչների թիւը 208·827·000 էր, որից Ռուսների թիւն էր 114·588·000 հոգի, մինչդեռ ռուսերէնը իրենց մայրենի լեզու համարողների թիւն էր 124 միլիոն, ուրիշ խօսքով՝ 10·500·000ից աւելի ոչ – Ռուսներ ռուսացել էին։

Ըստ ազգութեան, Խ. Միութեան ժողովուրդների պատկերը, խոշոր գծերով, հետեւեալն էր.

Ռուսներ — 114·588·000, որոնց 99·8 առ հարիւրը իր մայրենի լեզուն համարում էր ռուսերէնը ։

Ուկրայինցիներ — 36·586·000, որոնց 98·8 առ հարիւրը իր մայրենի լեզուն համարում էր ուկրայներէնը ։

Ատրբէջանցիներ — 2·929·000,— 97·6 առ հարիւրը՝ ազերերէն։

Հայեր — 2·787·000,— 89·9 առ հարիւրը՝ իր մայրենի լեզուն համարում էր հայերէնը ։

Վրացիներ ։ 2·650·000 — 98·6 առ հարիւրը վրացերէն ։

Օսեր — 415·000,— 87·7 առ հարիւրը՝ օսերէն։ Աբխազներ,— 74·000, — 95·5 առ հարիւրը՝ աբխազերէն։ Քիւրտեր — 50·000,— 89·9 առ հարիւրը՝ քիւրտերէն։ Ասորիներ,— 22·000,— 64·3 առ հարիւրը՝ ասորերէն ։

Այս թուերից հետեւում է, որ Խ. Միութեան 2·787·000 Հայերի 10·1 առ հարիւրը, այսինքն՝ մօտ երեք հարիւր հազար Հայեր կորցրել են իրենց մայրենի լեզու հայերէնը, ասել է կամ արդէն օտարացել են եւ կամ օտարացման ճամբու վրայ են։

Խ. Միութեան մէջ Հայերի թիւը Վրացիներից աւելի է, բայց Վրացիների մեծ մասը ապրում է իր հայրենի հողի վրայ եւ պահում է մայրենի լեզուն ։

74·000 Աբխազները, Վրաստանի սահմաններում, առանձին հանրապետութիւն են կազմում, մինչդեռ չուրջ հարիւր հազար Հայեր, գրեթէ զուտ հայաբնակ Աբխալքալաքում, նոյնպէս Վրաստանի սահմաններում, տեղական ինքնավարութեան իրաւունք իսկ չունեն ։

Մարդահամարի լրիւ տեղեկութիւնները մեզ յայտնի չեն Կովկասից դուրս՝ Խ. Միութեան «եղբայրական հանրապետութիւնների» սահմաններում ապրող Հայերի մասին, ինչպէս, օրինակ, Խորհրդային Ռուսաստանի, Խորհրդային Ուկրայնիայի եւ Անդրկասպեան երկրների մէջ եւայլն (*)։

Յայտնի է, որ Հիւսիս. Կովկասում, Դոնի շրջանում, Դոն բաւում, Ղրիմում, Մոսկուայում եւ այլուր հայկական հոծ զանգուածներ են գտնւում։ Սրանց թիւը կէս միլիոնից պակաս չէ ։

Յայտնի է նոյնպէս, որ այս Հայերը, ասկաւ բացառութեամբ, զուրկ են հայկական դպրոցներից եւ հայկական մշակութային հաստատութիւններից ։

Մոսկուայում, ուր այժմ հարիւր հազարից աւելի Հայեր են ապրում, չկայ ոչ իսկ մի հատ հայ դպրոց, ոչ մի հատ հայ մշակութային հաստատութիւն կամ կազմակերպութիւն, ոչ մէկ հայերէն թերթ ։

Անշուշտ, այս մօտ երեք հարիւր հազար Հայերի ապահայացումը գլխաւորապէս այս շրջաններում է տեղի ունենում։

Ի՞նչ է ասում այս մասին 1959 Յունուարի մարդահամարը։ Ի՞նչ բաղդատութիւն ունեն այս մասին Հայաստան այցելող զանեաքապաշտ Հայաստանասէրները…։

Բայց գնա չարունակենք խօսիլ մարդահամարի թիւերը ։

Ս. Վ.

(2 Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Ա. Խոնդկարեանի Յառաջի մէջ գրած յօդուածաշարքին մէջ տրուած են այդ թիւերը։ (Տես Յառաջ, 1960 Մարտ 22էն 29)։

ՄԵԾ ՄԱՐԴԱՍԷՐԸ

(Ֆ. Նանսէնի ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

Կան մարդիկ, որոնց յիշատակը երբեք չի խամրիր տարիներու մոռացութենէն եւ յաւերժ կ'ապրի սերունդներու հոգիներուն մէջ։ Այդ երջանիկ մարդոց շարքին կը պատկանի Նորվեկիացի ականաւոր գիտնական եւ մեծ մարդասէր Ֆրիտեոֆ Նանսէն։ Նանսէն գիտութեան պատմութեան մէջ մտած է իբրեւ յայտնի բեւեռախոյզ, ովկիանոսագէտ եւ հեղինակ բազմաթիւ գիտական արժէքաւոր գիրքերու ։

Տակաւին համալսարան յաճախող ուսանող մըն էր, երբ ձեռք առաւ բեւեռային ճամբորդութիւններու դժուարին եւ փոթորկալից ուղիները, որոնք փառքի անթառամ պսակներով հիւսեցին անոր անունը։ Նանսէնի աշխարհագրական հետազօտութիւններուն մէջ առանձնակի տեղ ունի 1888ին դէպի Գրէնլանտա կատարած իր ուղեւորութիւնը, որու ընթացքին դահուկներով կարեց – անցաւ կղզիին արեւելեան անմարդաբնակ ափէն մինչեւ արեւմտեան քաղաքներու բնակած ափը։ Նանսէնի «Ֆրամ» նաւով (1893 – 1895) բեւեռային ճամբորդութիւններու մասին՝ ողբերգական անցքերով ու հերոսական սխրագործութիւններով լեցուն տարեգրութեան առասպելական զարնող էջերէն է ։

Ֆ. Նանսէն ոչ միայն սկզբունքի տէր գիտնական մըն էր, ոչ միայն յանդուգն էր ու կազմակերպչական շնորհքներու տէր, այլեւ անկեղծ մարդասէր, խաղաղասէր եւ արդարասէր անձնաւորութիւն մըն էր ։

Առաջին համաշխարհային պատերազմը բաւական եղաւ որ ցնցուէր մեծ մարդասէրի հոգին։ Մէկ կողմ ձգելով գիտական իր հետազօտութիւնները եւ աշխատանքները, լծուեցաւ տարագիրները ամոքելու մարդասիրական գործին։

Պատերազմէն ետք ստեղծուած Ազգերու Լիկային մէջ Նանսէնի, եռանդուն ջանքերուն շնորհիւ իրականացաւ տասնեակ հազարաւոր մօտ կէս միլիոն ռազմագերիներուն փոխանակութիւնը եւ հայրենադարձութիւնը ։

Այսօր, Նանսէնի ծննդեան հարիւրամեակի տարեդարձին առիթով, կը փափաքինք նշել անոր ջերմ վերաբերումը դէպի հայ ժողովուրդը, մանաւորաբար, անոր գործադրած անխոնջ ջանքերը՝ առաջին համաշխարհային պատերազմէն ետք Սփիւռքի հայ տարագիրներուն մէկ մասը Հայաստան վերադարձնելու գործին մէջ։

Այն օրերուն, ինչպէս յայտնի է, Հայաստան մտնուած էր ծանր կացութեան ու կառավարութիւնը զբաղած էր աւելի քան երկու հարիւր հազար Արեւմտահայ գաղթականները տեղաւորելու գործով։ Առով հանդերձ, կը մտածուէր մասնակի, փոքր ծաւալով ներգաղթ կազմակերպել, փրկելու համար անմիջական կորուստի դատապարտուած Միջագետքի, Յունաստանի, Թուրքիոյ խլեակները։

Եւ ահա 1925 Յունիս 17ին Հայաստանը կը ժամանէ Ազգերու Լիկային յանձնաժողովը՝ Ֆ. Նանսէնի գլխաւորութեամբ։ Նանսէն ուրախութիւն կը յայտնէ, որ հայ ժողովուրդը, որուն անցեալին ծանօթ է, յաջողած է ի գին մեծ զոհողութիւններու կերտել իր հայրենիքը, հաստատուիլ իր պապենական հողին վրայ եւ վերականգնել իր զարաւոր մշակոյթը, երկիրը։ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան հետ ունեցած բանակցութիւններուն ընթացքին Նանսէնի յանձնաժողովը կ'ուսումնասիրէ գաղթականները տեղաւորելու միջոցները, ծրագիրները ։

Վերադառնալով Եւրոպա, Նանսէն Ար–

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԿԸ

Այդ առաւօտուն, հայրիկս խոռվեալ դէմք մը ունէր։ Մայրս՝ սահմռկած, ցած ձայնով կը խօսէր։ Սեղանատան մէջ նստած՝ կարուհի մը զբաղած էր սեւ հագուստներ կարելով ։

Ձայը եղաւ շատ տխուր՝ փափսուքներով լեցուն։ Կը զգայի թէ՝ բան մը կար։

Վերջապէս, մայրս, ամբողջովին սեւ հագուած ու շղարշուած, ըսաւ.

— Եկուր, սիրելիս ։

Հարցուցի իրեն թէ ո՞ւր կ'երթայինք ։ Պատասխանեց.

— Գետրոս, լաւ մտիկ ըրէ ։ Քու մեծ մայրիկդ Նոյիկը, գիտե՞ս, հօրդ մայրիկը... այս գիշեր մահացաւ։ Պէտք երթանք հրաժեշտ տալու անոր եւ վերջին անգամ մը զինքը համբուրելու ։

Եւ տեսայ որ մայրիկս արտասուած էր։ Խորունկ տպաւորութիւն մը կրեցի, վասնզի այդ տպաւորութիւնը՝ հակառակ երկար տարիներ անցած ըլլալուն, տակաւին չէ ջնջուած ։ Տարօրամ բան մը՝ զոր դժուար է ինծի բառերով նկարագրել։ Զեմ կրնար նոյնիսկ ըսել թէ տխուր տպաւորութիւն մըն էր։ Տխրութիւնը, գոնէ, անգութ բան մը չունի ։ Բառ մը միայն, «վիպական»ը կրնար պատշաճիլ այդ տպաւորութեան, որ, արդարեւ, կազմուած չէր իրական որեւէ տուեալով ։

Ամբողջ ճամբու ընթացքին կը մտածէի մեծ մայրիկիս մասին, եւ սակայն չէի յաջող որոշ գաղափար մը կազմել թէ ի՞նչ պատահած էր անոր։ Մեռնի՞լ, չէի կրնար գուշակել թէ ինչ կրնար ըլլալ ատիկա, կը զգայի միայն թէ պահը ծանրակշիռ էր ։

Մօտենալով մահուան տան, ինծի այնպէս թուեցաւ թէ շրջակայքը, բոլոր դրացիները կը գտնուէին մեծ մայրիկին մահուան զօրին ազդեցութեան ներքեւ, որ փողոցներու առաւօտեան պահու լռութիւնը, դրացիներու կանչերը, անցորդներու արագ շարժումները, պայտահարին մուրճին ազմուկները, բոլորն ալ մեծ մայրիկին մահուան հետեւանքներն էին ։

Զիս պաշարող այս մտածումին, որ զիս ամբողջութեամբ գրաւած էր, կը միացնէի ծառերուն դեղեցկութիւնը, օդին քաղցրութիւնը եւ երկինքին փայլը, զորս առաջին անգամ կը նշմարէի ։

Կը զգայի թէ կը քալէի խորհրդաւոր արահետէ մը, եւ երբ փողոցի մը անկիւնէն, տեսայ փոքրիկ պարտէզը եւ ծանօթ տաղաւարը, արտակարգ բան մը գտած չըլլալու յուսախաբութիւնը ունեցայ։ Թռչունները՝ կ'երգէին ։

Վախ զգացի եւ մայրիկս կը դիտէի ։

Անոր աչքերը, լեցուն կրօնական ակնածանքով մը, յառած էին կէտի մը, որուն վրայ ես ալ ուղղեցի հայեացքս ։

Այն առեն, մեծ մայրիկին մահուան սենեակին պատուհաններուն սպիտակ վարագոյրներուն արանքէն նշմարեցի տկար ու աղօտ ցոլք մը՝ որ կը դողդողար։ Եւ այս ցոլքը օրուան լոյսին մէջ այնքան մահաշուք էր, որ գլուխս թէքեցի՝ այլեւս չտեսնելու համար զայն ։

Բարձրացանք փայտեայ սանդուխներէն եւ անցանք յարկաբաժինէն, որ լեցուած էր խոր լռութեամբ ։

Երբ մայրիկս երկարեց ձեռքը՝ բանալու համար սենեակին դուռը, ուզեցի կեցնել անոր թեւը...

Ներս մտանք ։

Բազկաթոռին վրայ նստած կրօնաւորուհի մը ոտքի ելլելով, տեղ տուաւ մեզի մահիճին կողքին։

Մեծ մայրիկս հոն էր, պառկած, աչքերը փակ ։

Ինծի այնպէս թուեցաւ որ անոր գլուխը ծանրացած էր, ծանրացած քարի մը պէս, այնքան որ կը փորէր բարձը...

Ինչպիսի յստակութեամբ մը տեսայ զայն ։

Սպիտակ գլխանոց մը կը ծածկէր անոր մազերը։ Սովորականէն աւելի ծեր կ'երեւար, հակառակ որ գունաթափ էր ։

Ու, կը թուէր թէ չէր քնանար ։ Եւ սակայն, ուրկէ՞ կուգար իր դէմքին այն հեզնական ժպիտը, որուն տեսքը այնքան ցաւ կը պատճառէր ։

Ինծի թուեցաւ թէ արտեւանունքը կը շարժուէին քիչ մը, անկասկած՝ որովհետեւ ցուցադրուած էին սեղանին վրայ պլպլացող երկու մոմերու դողդղացող լոյսին դիմաց, պնակի մը քովիկը՝ որուն մէջ օրհնեալ ջուրի մէջ թաթխուած էր ձիթենիի ոստ մը։

— Համբուրէ մեծ մայրիկը, ըսաւ մայրս ։

Յառաջացուցի շրթունքներս։ Այն տեսակ մը պաղութիւնը զոր զգացի, անուն չունի եւ երբեք ալ պիտի չունենայ ։

Խոնարհեցուցի աչքերս եւ լսեցի մայրիկիս հեծկլտանքը ։

Ճշմարտապէս չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլար վախճանս եթէ մեծ մայրիկիս անհետացումին պահուն չհեռացնէր այդ նակէն ։

Անիկա բռնեց ձեռքէս, տարաւ խաղալիկներ ծախողի մը խանութը եւ ըսաւ.

— Ընտրէ՛...

Ընտրեցի աղեղ մը եւ սկսայ զուարճանալ սխեռի հատիկներ արձակելով դէպի ծառերուն տերեւները։

Մոռցած էի մեծ մայրիկս ։

Միայն գիշերը, հայրս տեսնելով կը վերադառնար, առաւօտեան մտածումներս վերսկսան։ Խեղճ հայրիկիս անճանաչելի դարձած։ Դէմքը ուռած էր, կը փայլէր կարծես ողողուած կրակով, աչքերը թաց, շրթունքները՝ պրկուած ։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(1 Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Յառաջ չատ տարիներ ունեցած է ընտա- նեկան տաղեր նուիրելու Շուշան Միքայէլեանի հաստատուն տաղանդին : Միքայէլեանը տաւղահարը (արփիւթ), որուն համբաւը տարածուած է Վիեննայէն մինչեւ Թէլ-Աւիվ ուր արժանացաւ միջազգային մրցումի առաջին մրցանակին, տարի մը չէ տուած սակայն, Փարիզահայութեան վինքը լսելու: Վերջերս հեռատեսիլէն կրցանք նախաճաշակ մը ունենալ, իսկ յառաջիկայ Չորեքշաբթի (Նոյեմբեր 8) Սալ Գավոյի մէջ, Շուշան Միքայէլեան ընկերակցութեամբ ձայնադաշնակահարուհի Աննեակի նուագախումբին պիտի նուագէ Ռաւէլ եւ Փիծեթթի :

գրու Լիկային կը ներկայացնէ իր վերատպած յանձնաժողովին զեկոյցը, Լիկայի անդամ պետութիւններուն առաջարկելով Հայաստանի հաշւոյն վարկ բանալ կամ փոխառութիւններ ընել՝ հայ տարագիր-ներու ներգաղթին համար: Այդ առթիւ քարտաանէ փայլուն եւ ընդարձակ ճառ մը, որու ընթացքին կը չեշտէ, որ միակ վայրը, ուր կարելի է համախմբել աշխարհացրիւ Հայութիւնը, ատիկա Հայաստանն է : «Պէտք է հաշուի առնել նաեւ, որ հայ գաղթականները իրենք կը փափաքին երթալ Հայաստան՝ շինելու համար իրենց ազգային հայրենիքը » :

Սակայն, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, հայ գաղթականները Հայաստան տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագիրը անտարբերութեամբ եւ լուռ հակակրութեամբ ընդունուեցաւ Լիկայի մէջ բազմած մեծ պետութեանց գիւանագէտներուն կողմէ : Նանսէն, անմիջապէս, որ իրականութեան մէջ անոնք մտադրութիւն ալ չունէին միջոցներ օժնելու հայ տարագիրներուն, եւ հանրային կարծիքին ճնշման տակ հարկադրուած «քննարկելով» այդ հարցը, կը փափաքէին խաբել հանրային կարծիքը :

Այս անտարբերութեանն խայթուած Նանսէն հրատարակեց հեգնալից մեղադրանքներ մը՝ մեծ պետութիւններուն եւ Ազգերու Լիկային դէմ : «Մոռցուած ժողովուրդ » խորագրուած այդ գիրքը, որ ինչպէս ճիշդ կերպով բնորոշուած է անգլիական Թայմզ թերթը, «կարեճի պէս իր պոչին մէջ խայթոց ունի, որ կը վիրաւորէ համոզումներուն բոլոր անոնց, որոնք խոստացան աւելին, քան ի վիճակի էին կատարելու»:

Հայութիւնը չի մոռնար մեծ մարդասէր Ֆ. Նանսէնի անկեղծ եւ բարեացակամ վերաբերումը դէպի իր ցաւերը եւ յաւ այնմ պիտի դնահատէ ապագային եւս, ինչպէս ըրած է ցարդ :

Հ. ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Այս տարի, ինչպէս միշտ, դարձեալ Սթոքհոլմի մէջ, 1961ի գրականութեան Նոպելեան Մրցանակի բաշխումը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու :

Բազմաթիւ եւ բազմազգի էին թեկնածուները : Առանձնակ հասանական ընտրելիներ կը նկատուէին անգլիացի գրողներ՝ Կրահըմ Գրին եւ Լօրընս Տիւրել, իտալացի գրագէտ Ալպերթօ Մորաւիա, գերմանացի՝ Հէյնրիխ Պոլ, իսրայէլացի փիլիսոփայ՝ Մաթէն Պիւպեր եւ Եուկոսլաւ վիպասան՝ Իւօ Անտրիչ :

Շուէտի Արքայական Կաճառը այս տարուան գրականութեան Նոպելեան մրցանակը յատկացուց Եուկոսլաւ վիպասան Իւօ Անտրիչի, ընդգծելով թէ՝ «Եուկոսլաւ գրագէտը պատկուորուած էր վառանդի ան դիւցազնական աշխուժութեամբ մը կարողացած է նկարագրել մարդոց ճակատագիրը, ներշնչուելով իր սեփական երկրին պատմութենէն » :

Իւօ Անտրիչ, Եուկոսլաւիոյ լաւագոյն գրողներէն մէկը ըլլալով հանդերձ, է նաեւ իր երկրին քաղաքական վերիվայրումներուն մէջ կարեւոր դեր խաղացած դէմք մը :

Ծնած է 1892ին, Պոսնայի գիւղերէն Տոլաքի մէջ: Նախնական կրթութիւնը Սարայեվոյի մէջ ստանալէ ետք, կը յաճախէ Զակրեպի, Կրացի եւ Վիէննայի համալսարանները :

Իր երիտասարդ ուսանողի տարիներէն իսկ կը մասնակցի Սերպիոյ Ազգային յեղափոխական շարժումին, որ ինչպէս գիտենք, 1914ին, Սարայեվոյի մէջ կազմակերպեց մահափորձ մը որուն զոհ գացին Աւստրիոյ գահաժառանգ արքիդուքս Ֆրանսուա - Ֆերտինանտ եւ իր կինը եւ որ առաջանցը հանդիսացաւ առաջին համաշխարհային պատերազմին: Ազգային յեղափոխական այս շարժումին իր մասնակցութեան պատճառով, Իւօ Անտրիչ կը բանտարկուի բազմաթիւ անգամներ եւ այս շրջանն է որ կը սկսի իր գրական գործունէութիւնը :

Երկրորդ աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, կը յարի մարեչալ Թիթոյի շարժումին, երկար տարիներ Եուկոսլաւիոյ խորհրդարանին մաս կը կազմէ, առանց սակայն դոյզն իսկ զաղրեցնելու գրական աշխատանքները :

Իր կարեւոր երկասիրութիւններէն կարելի է յիշատակել «Ոխերդ», «Կամուրջ մը կայ Տրինայի վրայ» եւ «Թրավնիքի քրոնիկը»: Եուկոսլաւ գրագէտին այս վերջին երկու գործերը թարգմանուած են Ֆրանսերէնի, առանց սակայն մեծ ընդունելութեան արժանանալու Ֆրանսայի մէջ:

×

Ֆրանսական Ակադեմին իր կարգին 1961ի վէպի մրցանակը յատկացուցած է վիեթնամցի գրող Ֆամ Վան Քիի, անոր «Կորսնցնել իր բնակարանը» վէպին համար :

Ֆամ Վան Քի ծնած է 1916ին հիւսիսային Վիեթնամի մէջ, եւ իր մատաղ հասակէն արդէն հակում ցոյց տուած է գեղեցիկ դպրութեանց, գրելով քերթուածներ :

1938ին Փարիզ գալով կը շարունակէ իր գրական ուսումնասիրութիւնները, յաճախելով Սորպոնի գրականութեան բաժինը : Ազատագրութեան շրջանին անօրէն կը կարգուի Վիեթնամի յատկացուած Ֆրանսական ձայնասփիւռի բաժնին :

«Կորսնցնել իր բնակարանը» դասական ոճով գրուած վէպ մըն է, ուր հեղինակը կը վերակոչէ ծափոնի 1870ական թուականներու արդիականացումը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶՈՀ ՄԸ

Նոյեմբեր մէկ: Ամենայն Սրբոց Նուիրական տօնին, ամէն ոք կը փութայ գերեզման, ծաղկազարդելու իր մեռելը, բնական մահով թէ պատերազմի պատճառով վախճանած :

Այս առթիւ, պարտականութիւն կը զգամ տալ գինակից հայ դերիի մը կեանքէն քանի մը գիծ :

Օգոստոս 29ին, Լա Կարէնի Հայութիւնը, դիպուածով Փարիզ ինկած ուսանող աբեղայի մը պատշաճ արարողութեամբ, սեւ հողին յանձնեց հազիւ 56 տարեկան ռազմագերի Հայկ Լոլոյեանի չարատանջ մարմինը, թողլով պարթեւահասակ ծերունի մայր մը սպաւոր :

Բ. Աշխարհամարտին, Լա Կարէնի Հայութիւնը եւս, ուրիշ շրջաններու նման, իր ծոցէն ճակատ ղրկեց տասնեակ մը : Անոնցմէ մէկն էր նաեւ ողբացեալը : Պրուսայի շրջանէն, արհեստով կօշկակար: Ունէր ձեռակած յատկութիւն մեքենական եւ ելեկտրական ճիւղերու մէջ:

Գերի կ'իյնայ Տիժոնի մէջ: Կերպով մը տուն լուր կը հասցնէ :

Ինկոյն, իր մօրեղբօր աղջիկը, Ռոզի - Վարդ (Թարգմանի Նուարդ) Ֆրանսական բեմերու ծանօթ արուեստագիտուհին, որ քանի մը Ֆիլմերու մէջ կ'երեւի, իր քրոջ հետ կը փութայ Տիժոն, գերիներու կայանը :

Ափսոս որ, Հայկ արդէն իր ոտքը գերմանական հողը դրած էր :

Կը վերադառնան սրտի մեծ ճմլումով :

Գերմանիոյ մէջ գերութեան լուծը կը տանի հինգ տարի, անտրտունջ: Ոչ մէկ փորձ տուն վերադարձի :

Օր մըն ալ, զինք կը լծեն երկաթուղիի գծի գժոխային աշխատանքին: Սարսուռ մը կ'անցնի ներսէն: Երբեք չէր մոռնար խմռապէմ գերման պահակին սեւեռաբիր նայուածքը: Այլայլած էր, ի տես իրեն վերապահուած աշխատանքին առջեւ: Բայց պէտք էր որ կատարէր: Անտանելի ճիգ մը, եւ ահա կը խախտէ իր ողնասիւնը : Կը կքի ու կ'իյնայ թաւալ-գլոր :

Հիւանդանոց: Կը դարմանեն հնարաւոր չափով: Ոտքի, սակայն կորաքամակ : Գերի մը պէտք չէ որ նստի ձեռնածալ : Կը տեղաւորեն զինք Նիւրընպէրկի մէջ, ծերուկ կօշկակարի մը խանութը, երեկոները կայան վերադառնալու պայմանով :

Ազատագրութիւն : Հայկ կը գտնէ իրեններու: Բժշկ. Զին. Գերալոյն Ստեփանին առջեւ: Ճակատ մեկնումի եւ գերութենէն վերադարձի թղթածրարները սեղանին վրայ: Մանրակրկիտ քննութիւն : Կը սահմանեն ճշճիմ կենսաթոշակ մը, պայմանաւոր յաւելումի խոստումով: Կը յանձնարարուի գործածել տաղտկացուցիչ կաշիէ խոշորկեկ սեղմերան: Ողնասիւնը իբր թէ ուղիղ պահելու համար :

Երկար առեւ էր ի վեր, Տոքթ. Արշակ Գողոսեանն էր, որ հայրաբար խնամեց այս տղան : Վերջերս դարձած էր կորաքամակ: Այս պատճառով միշտ անկողնոյ մէջ:

Նախախնամութեան դեր մըն ալ վերապահուած էր Զ. Ո. Միութեան պատուոյ նախագահ «Օհանեան Հայրիկ»ին դստեր՝ Օր. Երանուհիին:

Այդպէս, պատկան իշխանութեանց մօտ բոլոր դիմումնագրերը ինքն էր որ կը պատրաստէր մեքենայիր :

Ամէն միջոցի, հարի գիմեց, որպէսզի կենսաթոշակը ըլլայ չօշափելի եւ Հայկ չափազոյի զունէ անթոյլատրելի վիճակով զործի երթալ :

Օգոստոսի կէսուն հիւանդը կ'որոշէ հիւանդանոց փոխադրուիլ :

Փրկարար կարգադրութիւն մեծ մայրը, ամիսներու ընթացքին, ի տես որդւոյն վիճակին հազիւ կը զսպէր իր անհուն ցաւը : Երբ ձեռքը սեղմէր հիւանդանոց այցելող մը, Հայկ կ'ըսէր.

— Թէեւ բան մը չունիմ, բայց ձեռքդ լուա, հա՞ :

Շատ լաւատես էր: Կը յուսար շուտով տուն վերադառնալ :

Օգոստոս 26ին էր, մեր սիրելի Հայկը խփեց իր աչքերը, ժպիտը դէմքին, բառի մը մրմունջով :

Արձակուրդ է: Քահանայ չկայ: Դիմումով՝ Փարիզ գտնուող ուսանող աբեղայ մը կը կատարէ թաղման արարողութիւնը :

Սիրելի Հայկ,— Մեռելոցի տօնին առթիւ ընդունէ սիրոյ եւ յիշատակի այս տողերը իբրեւ ծաղկեպսակ, բախտակից ու զինակից ընկերոջդ կողմէ :

Հ. ԽԱՆԵՏԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սամսոնի Հայութեան ՏԽՈՒՐ ԲԱԺԻՆԸ 1915էն 1918Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԷՆ : Գրեց Օթոն Ե. Հէքիմեան: Փարիզ 1961:

«ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՐԻԿ», գրեց Յակոբ Տէր - Յակոբեան, 525 էջ: Գին 12 Ն. Ֆ.: (Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ Կրթ. գործերուն), Տպարան Տէր - Յակոբեան, Փարիզ 1961:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Այս դաղափարը մօքերնին անցած չէն բերեր : Անոնք կը պնդեն թէ՝ «Կուսակցութիւն մը կազմակերպել ազգային յառաջդիմութիւն պատրաստել» կը նշանակէ : Հետեւաբար պէտք է ազգը բաժնել :

— «Ազգը բաժնել՝ յառաջդիմութիւն պատրաստել» կը նշանակէ՞, դոչեց Ներսէս Արծրունին յուզուած ձայնով մը :

— Ճիշդ այդ սկզբունքն ունին :

— Կեցցէ, Տէր Հայր, ընդհատեց հերակայ մարդը: Վարը տեսակցութիւն մը ունենանք Գ. Աւետիսեանի հետ այդ մասին: Զրլլա՞ր :

— Դուք գիտէք... միայն թէ պզտիկութիւնը ձեռքէ հանելու չէ :

Տէր Սիմոն այս վերջին խօսքը տալէն ետքը «հանգիստ քուն» մը մաղթեց Ներսէս Արծրունիին ու մեկնեցաւ :

Պառաւ մամիկը, որ խօսակցութեան միջոցին ներկայ չէր, ներս եկաւ ու թրթռուն ձայնով մը ըսաւ.

— Որչափ բարի մարդ մըն է մեր Տէր Սիմոնը Ներսէս, իրաւ որ հրեշտակի մը պէս կը սիրուի: Կը տեսնե՞ս, ամենեւին փոխուած չէ: Քսան տարի առաջ ինչ սիրտ որ ունէր, այսօր միեւնոյն հայրենասէր սիրտը կը պահէ ու անոր կրակը մարած չէ :

Ներսէս Արծրունին այնքան խորապէս լեցուած էր որ չկրցաւ պատասխանել. անոր երեւակայութեան առջեւ պատկերացած էր մթին ու ահաւոր ամպ մը որ կ'իջնէր պաշտած ազգին վրայ: Հետեւաբար չլսեց հօրաքրոջ բառերը :

Տէր Սիմոն իր հոգին դառնացուցած էր ... իր հոգին, որ հայրենեաց քաղցրութիւնը զգացած էր լեռներու մէջ :

Ուստի առանց բառ մը արտասանելու, ձեռքը տժգոյն ու հրատապ ճակտին տանելով սկսաւ մտածել :

Պառաւ կինը տեսնելով որ իր եղբօր զաւակը խօսիլ չէր ուզեր, խնդրեց որ քնանալու երթայ :

Ներսէս Արծրունի ոտքի ելաւ ու ննջարանը քաշուեցաւ :

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԸ

Վերջալոյսի առեն էր :

Երկինքը սեւ ամպերով կը ծածկուէր :

Այս միջոցին ցնցոտիներ հագած մարդ մը Վանայ բանտին դուռը կանգ առաւ : Թորեն ու ապուշ նայուածքով մը դիտելէ ետքը չորսդին՝ դուռը կեցող զինուորի մը մօտեցաւ թուրքերէն լեզուով հարցուց.

— Նե՞րսն է բանտապահը .

— Այո, ներսն է. պատասխանեց զինուորը .

— Կրնա՞մ տեսնել .

— Կրնաս ...., —

— Ուրեմն թողուցէք որ քովը երթամ :

— Գնա, հրամայեց զինուորը :

Ցնցոտիները հագած մարդը, որ Միրօ ախպարն էր, զգուշութեամբ մը դէպի բանտին սրահը յառաջացաւ : Այն տեղ էր դէմն ելաւ բանտապահը :

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց բանտապահը զարմացած.

— Ձեր մեծութեանը հետ կը փափաքէի խօսիլ, մրմնջեց Միրօ ախպար, որ աղէկ ուսումնասիրած էր Թուրքերու սիրտը գրաւող բացատրութիւնները :

— Դո՞ւն, վրայ բերաւ բանտապահը :

— Այո, ծառանիդ .

— Եկուր նայիմ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ընդհատեց բանտապահն ու առաջնորդեց զինքը շուաքին վրայ բացուած փոքրիկ սենեակ մը, ուր կը բնակէր ինքը:

Միրօ ախպար սենեակը մտաւ ու փայտէ աթոռի մը վրայ նստեցաւ :

— Պատմէ, ի՞նչ կ'ուզես, թոթովեց բանտապահը :

— Ես մուրացկան մըն եմ, բարի սանտապահս, նկատել տուաւ Միրօ ախպար. բայց ձեռքիս մէջ բարիք մը ունիմ զոր կ'ուզեմ ձեր մեծութեան նուիրել, առոր փոխարէնը՝ փոքրիկ ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ :

Բանտապահը խոշոր խոշոր բացաւ իր աչքերը ու տարօրինակ նայուածք մը նետեց մուրացկանի հալածուած ծերունիին վրայ. կարծես թէ չհասկցաւ անոր առաջարկութիւնը, չհասկցաւ անոր նուէր բառին նշանակութիւնը... չհասկցաւ, այո, որովհետեւ նիւթական սեւէ ակնկալութիւն մը չէր կրնար ունենալ ցնցոտիներու մէջ ծածկուած ողորմելի մարդէ մը. այդ պատճառաւ ժպիտով մը հարցուց .

— Ի՞նչ ծառայութիւն կը խնդրես ինէ. իմ ձեռքէս ի՞նչ կուգայ .

— Դուք ամէն բան կարող էք ընել, վրայ բերաւ Միրօ ախպար .

Ի՞նչ բան .

— Օրինակի համար կարող էք դատապարտեալներուն գործ մը վերջացնել եւ փոխարէնը կլորիկ գումար մը ստանալ .

— Ուսկից պիտի ստանամ .

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օր. Հերմինէ Մխսքճեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին, Այրի Տիկին Մառի Կիւրճեանի մահուան առթիւ (Կրընոպլը): (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տիգրան Խարբութլեան, Գ. Կի Խարբութլեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Թորիկեան, Միշէլ եւ Ֆիլիփ Խարբութլեան, Օր. Անիթա Թորիկեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ա. Օպօղեանէ յիսուն Ն. Ֆ. եւ Տէր եւ Տիկին Ս. Տիւյմէճեանէ 10 Ն. Ֆ., ընկերուհի Գ. Գայթանճեանի մօրը մահուան առթիւ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԱԶԳ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբի գրադարանը բաց է Երեքշաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Երիմեան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ ֆրանսերէն ընտրուած գիրքեր:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Պարահանդէսը 4 Նոյեմբեր

Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ

Նուագախումբ ՌՕԺԷ ԿՕՄԷՋ

եւ զանազան անակնկալներ

Մուտք զոյն զգեստը պարտաւորիչ է

Կանխաւ ապահովեցէք ձեր սեղաններըՙ Հեռաձայն 20.71.10

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

1894ին Իզմիր ծնած, ապա Լիոն եւ Կրընոպլը ապրած՝ ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՏԻՎԱՆԵԱՆ: 1942էն 45 Գերմանիա գտնուած է եւ ֆրանսերէնի դասեր տուած Ֆլենսպուրկ, ուր բարեկամացած է գերմանացի ընտանիքի մը հետ որ իրմէ լուր չունի 1945էն ի վեր, եւ կ'ուզէ կրկին յարաբերութեան մէջ մտնել կամ տեղեկութիւններ ստանալ իրմէ: Կրնայ ուղղակի գրել Թոբաէնի կամ Տոքթ. Պէօքէլի կամ գրել Յառաջի խմբագրութեան:

Մեր յարգելի յաճախորդներուն կը հաղորդենք թէ, 35 տարի է Լիոն հաստատուած

ԱՐԱՔՍ ՏՊԱՐԱՆԸ

(Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ)

Փոխադրուած է.—

60, Rue d'Anvers, LYON 7e

Tél: 72-89-03

եւ ընկերութեան վերածուած ըլլալով այսուհետեւ կը կոչուի՝

Imprimerie d'Anvers

S. A. R. L. au Capital de 30.000 N. F.

Ինչպէս առաջ, ներկայիս ալ կը ստանձնենք տպագրական հայերէն գործեր, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն, ամէն տեսակ, վարչական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստի վերաբերեալ գործեր:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆ ԽՄԲԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի ամենահին եկեղեցւոյ

St. Germigny des Près

(Օրլէանի մօտ)

Որուն ճարտարապետը Հայ մը եղած է:

Որ չինարարն է նաեւ էքս լա Շափէլի հռչակաւոր գմբէթին:

Հանրակառքով երթուդարձ 10 Ն. Ֆ.

ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ.— Ապգ. Տուն՝ 32 Րիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ Կիրակի, Նոյեմբեր 5, ժամը ճիշդ 8ին:

Կանխաւ ապահովել տեղերը մինչեւ Հոկտեմբեր 28ը:

ԴԻՄԵԼ.— Պ. Ադամեան,
53, Rue de Châteaudun TRI. 57-74

Պ. Դանիէլեան,
38, Rue des Châlons NAT. 42-50
Métro : Gare de Lyon

Centre d'Etudes Arméniennes
32 Rue de Trévise, Métro : Cadet

Ուրբաթ օրերը 18էն 21

Excursion en autocar à Germigny-des-Près où se trouve la plus vieille Eglise de France dont l'architecte fut un Arménien.

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամֆիթատրոնին մէջ: Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբը այց մը պիտի կատարէ այս Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, իրենց ընկերներէն ՓԻԼԻՐ ԵՍԱՅԵԱՆԻ շիրիմին (մեռած Ալժերիոյ ճակատը):

Ժամադրավայր՝ 10ին, Երիմեան դպրոցին առջեւ:

×

PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին, տարեկան այց, այս Կիրակի ժամը 3ին.— Ա. Ահարոնեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Անդրանիկի, Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն:

Հաւաքուիլ Կամպեթայի մուտքին առջեւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայրենեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

×

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, որուն կը մասնակցին.—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱԱՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի:

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
(Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կ'արտասանեն.— Օր. Օր. Մարի Աւեեան, Ս. Շահինեան, Օ. Քէչէճեան:

Կ'երգեն.— Բիւզանդ Պալեան, Գօգօ (Ռոմանէն):

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ: Ա. Գասեան, Ա. Ղազարոսեան, Ա. Շահինեան:

Մուտքը ազատ է

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ:

×

Երկուշաբթի, 20 Նոյեմբեր, Սալ Տոփէն – Փլէյէլ, Սարգիս Պօղոսեան կը ներկայացնէ իր եօթներորդ պատյար հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Միջնադարեան զանձեր»:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 3 NOVEMBRE
1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9245 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5046

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

—o—

Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը այս անգամ կը գումարուէր ...ժողովարներու Մոսկուայի համագումարին, որ նոր վերջացաւ :

...մինչ առաջինը տեղի կ'ունենար ...Թիւրքահարութեան, լուրջ ու հանդարտ մթնոլորտի մէջ, Կոմկուսի ժողովը կը բացուէր Ալպանական «ռումբով», որ անմիջապէս մեծ աղմուկ կը հանէր, պատճելով միլիոնաւոր ...հիւլէական ռումբերու պայթումի եւ մինչեւ երէկ պաշտամունքի առարկայ կուռքերու գերդաստանին կործանումին :

Համայնավար կուսակցութեան ներքին ...ակառումը կը հրապարակուէր չարաչար կերպով : Ու բոլշեւիկեան տարեթիւներուն մէջ անհամեմատելի բան մը տեղի կ'ունենար : Ամենազօր Խրուշչեւի ...հրապարակաւ քննադատական խօսք ...ուղղէր Չու Էն Լայ : Համայնավարական ամէնէն մեծ երկիրը՝ Չինաստան՝ ...թեան կը փութար ամէնէն պզտիկին, Ալպանիոյ :

Մոլոթովի, Մալենքովի, Վորոշիլովի ...ընկերներուն դիմակազերծումը, ըՍտալինի ոճիրներուն հրապարակումը եւ ...ոտակից խնդիրները եկան անգամ մը ...հաստատելու թէ «փտած բան մը կայ ...Ռուսիոյ թագաւորութեան մէջ» : Սթալինի արտաքսումը Կարմիր Հրապարակի դամբարանէն կը հանդիսանայ առաւել ...բեկելի փաստը :

Ընդդրադառնալով Համբի ընկերվարական համագումարին, բանք թէ պատգամաւորները ուսումնասիրուած, գրաւոր ...ելոյթներով պարզեցին իրենց տեսակէտները· օրուան կարեւոր հարցերու ...մասին :

Պերլինի եւ Արեւելեան Գերմանիոյ, ...ապահովման, զարգացման, ...ազգերու ազատագրութեան, թե-...երկիրներուն նիւթապէս աջակցելու ...անհրաժեշտութեան, հաստատակայ շու...յին, նոր սերունդին, Եւրոպայի տնտեսական միութեան, ժողովուրդներու ...ինքնորոշման, արեւելք-արեւմուտք ...համերաշխութեան եւ առհասարակ միջազգային քաղաքական հարցերու մասին ...կարծիքներու փոխանակութենէ ...վերջ, միաձայնութեամբ քուէարկուեցան ...համապատասխան բանաձեւեր :

Գերմանիոյ եւ Պերլինի հարցերը ամէնէն աւելի հրատապ եւ այժմէական հանգամանք կը ներկայացնէին, սպառնալով ...խաղաղութեան : Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան նախագահ Կէյցքէլ ...ամբողջ բանակցութեանց ճամբով, ...որոնց ուժի դիմելու լուծել զանոնք : ...կեցիլ չի նշանակեր անձնատուր ըլլալ ...Պէտք չէ Խ. Միութեան ձգենք նախաձեռնութիւնը : Եթէ նախապէս բացուած ըլլայինք, Պերլինի վէճը չէր ...ըլլար : Ու առաջարկեց ազատ աշխարհի եւ Խ. Միութեան միջեւ ապահովական գօտի մը ստեղծել եւ երկու Գերմանիաներու միացումը իրագործել ...ընտրութեանց միջոցաւ :

Պերլինի քաղաքապետ Վիլլի Պրանտ ...ընկերներու կողմէ Օգոստոս 13էն ...ուած պատին համար բսաւ թէ անիկա կը կազմէ «մարդկութեան ամօթը» : ...անմարդկայնութեան վի-...ուած է : Անոր անտարբերութիւնը ...նշան կը համարուի : Ու կոչ ...ազատ աշխարհին՝ ամուր կենալ ...իրաւունքներուն վրայ :

Պերլինի մասին քուէարկուած բանաձեւը կը դատապարտէ Պերլինի մէջ քաշուած պատը, որ ո՛չ միայն ազատութենէ ...զրկէ 17 միլիոն Գերմանացիներ, այլեւ ...արգիլէ անոնց չփում ունենալ ոչ-համայնավար աշխարհին հետ : Այս պարագայ-

քը, որ կը բանտարկէ մարդու իրաւունքները, Խ. կառավարութեան ծաւալապաշտական քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնն է :

Գերմանիոյ երկու մասին բաժանումը վտանգ մըն է խաղաղութեան համար : Գերման ժողովուրդը անվիճելի իրաւունքն ունի իրականացնելու իր ազգ. Միութիւնը, առանց ուժի դիմելու : Խաղաղ լուծումի մը յանգելու համար առաւել ջանքը պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ բանակցութեանց : Դէպի Արեւմտեան Պերլին մուտքը ազատ պէտք է ըլլայ՝ ցամաքէն եւ օդէն, ի հարկին ՄԱԿի պատասխանատուութեամբ :

Իր այս բանաձեւով Ընկերվարական Միջազգայինը կ'իրացնէ ազատ աշխարհի տեսակէտները գերմանական խնդիրներու մասին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

79 ՄԵՌԵԱԼ, 148 ՎԻՐԱՒՈՐ

—o—

ՈՉ ՄԷԿ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԱՅՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Զոհերուն թիւը թէեւ բարձր է, բայց հարկ է չեշտել թէ Նոյեմբեր 1ի տարեդարձը ձախողութիւն մըն է Ալժ. Ազատ. Ճակատին համար : Մահմետական ցուցարարներու թիւը չնչին է ընդհանուր ձեւով : Ոչ մէկ ցոյց կատարուած է Մայր Երկրի մէջ (Ալժ. Ազատ. Ճակատի մէկ դրօշակը կանուխէն վար առնուեցաւ մը-նըլիլէ), զալով Եւրոպացիներուն բոլորն ալ տունը մնացին, հետեւելով Գաղտնի Բանակի կազմակերպութեան տուած հրահանգներուն :

Գլխաւոր ցոյցերը կատարուեցան Ալժէի շուրջ Տար էլ Բէֆ եւ Քլիմա Տը Ֆրանս ուր պատուհաններէն կրակեցին կարգապահութեան ուժերու վրայ : Տարօրինակ դէպքեր ալ պատահեցան Փօքր-Քապիլիոյ շրջանը ուր քանի մը հարիւր մահմետական ցուցարարներ «կեցցէ՛ Ֆրանսա» «կեցցէ՛ Ալպյա» պոռացին Եռագոյնը պարզելով :

Քաղաքական գետնի վրայ ըմբոստութեան այս եօթներորդ տարեդարձը ողեկոչուեցաւ Թունուզի եւ Թունուզի մէջ եւ կարգ մը քաղաքական դէմքեր ինչպէս՝ Խրուշչեւ շնորհաւորական եւ քաջալերական հեռագիրներ ղրկեցին Պէն Խետտային :

«Տեղեկատուութեան նախարար» Եազիտ յայտարարեց թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատի չարքայիններ չեն որ կրակ բացած են եւ Զորեքշաբթի օրուան ցոյցերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ ինքնորոշման արտայայտութիւնը : Զոհերու թիւը իրականութենէն պակաս կը նկատէ : Միւս կողմէ Հասան Բ. ճշդեց թէ ինքնորոշման ժամանակը չատոնց անցած է, իսկ Պէն Խետտա ապահովութիւն տուաւ թէ եւրոպացիներու ապագայ պիտի տրուին Եւրոպացիներուն եւ կրկնեց թէ պատրաստ է բանակցելու անկախութեան սկզբունքի հիման վրայ :

× 1954 Նոյեմբեր մէկէն 1960 Դեկտեմբեր 31, պաշտօնական տուեալներու համաձայն զոհերու թիւերը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.— Ֆրանսացի զինուորական.— 10·200, Ալժ. Ազատ. Ճակատ 161·000, քաղաքային զոհեր (ահաբեկումի հետեւանքով), 13·086 մահմետական, 1870 Եւրոպացի :

× Նախարար Ֆրէ ընդունեցաւ Կաստոն Տէֆէրի քննական յանձնախումբի մը առաջարկը : Ընկերվարական ծերակուտականը ինչպէս չատ մը ձախ հոսանքի

ներկայացուցիչներ վրդովուած էին մահմետականներու հանդէպ ոստիկանութեան ունեցած վարմունքէն : Ներքին նախարարը համաձայնելով հանդերձ այս քննութեան աւելցուց թէ յիշեալ յանձնախումբը պէտք է նաեւ քննէ Մահմետականներու կողմէ ոստիկաններու դէմ եղած արարքները : Այս առթիւ «Ֆիկարօ» իրաւացի կերպով կը յիշէ զաւազիր գնդակներու զոհ գացած Ֆրանսացի ոստիկաններու թիւը եւ զայն կը յանձնէ ուշադրութեանը, անոնց որոնք վերջերս չատ իրար անցած են Մահմետականներու հանդէպ ձեռք առնուած «ցեղապաշտ» միջոցներէն :

× Հինգշաբթի առաւօտ փլասթիք ռումբ պայթեցաւ Ռիւ լա Պօէսիի 111 թիւը, Սնաքի մը մէջ ուր 10 հոգի վիրաւորուեցան : Ճշդուեցաւ թէ արկած մըն էր եւ ոչ ռումբ մը :

× Փլասթիք ռումբ մըն ալ պայթեցաւ առջի օր երբ ժան Փօլ Սարթրի կոչին պատասխանելով երեք հարիւր հոգի «հակաֆաշիստ» ցոյց մը կ'ընէին, Փլաս Մօպէր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Օռիան թերթին համաձայն կեսարարի 29 մասնագէտներ կը ղեկավարէին Սուրիոյ մաքրագործումները Սարաճի անմիջական հսկողութեան տակ : Իրենց ձեռքը ունէին 5600 գործակալներ եւ 18 գաղտնի կեդրոններ կը գործէին Դամասկոսի մէջ : Նկուղներուն մէջ չարչարանքի սենեակներ պատրաստուած էին :

ԻՏԱԼԻՈՅ հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Լուիճի Էնաուտի մեռաւ առջի օր 87 տարեկանին : Նախագահ եղած էր 1948 Մայիսէն 1955 Ապրիլ : Ծրջանաւարտ Թորինոյի իրաւաբանական համալսարանէն, դէմ եղած է միշտ մենատիրութեան : Աշխատակցած է զանազան թերթերու : Ծերակուտական իրաւունքով, նախարարական զանազան պաշտօններ վարած է գլխաւորաբար նիւթական ապարէզի մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ կրնան վերադառնալ երբ որ ուզեն այն 14 սպաները որոնք չնորհատրկուած էին եւ արտասահման ղրկուած, զանազան պաշտօններով :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ տագնապը լուծուած է, թէեւ Ֆալանժիստները կը պահանջէին որ նիւթական նախարարութիւնը Փիէր Ճեմայէլի յանձնուի, բայց նոր վարչապետը՝ Քարամէ ինք ստանձնեց այդ պաշտօնն ալ : Նոր վարչապետը քառասուն տարեկան է, վարչապետ եղած է 1958էն 1960 :

ՀՌՈՄ պիտի հաւաքուի, Նոյեմբեր 7ին, Տիեզերական ժողովի պատրաստական աշխատանքներու կեդր. յանձնախումբը : Պիտի զբաղի գլխաւորաբար ուղղափառներ հրաւիրելու հարցով : Կը խօսուի Պոլսոյ, Անտիոքի, Երուսաղէմի, Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքներու մասին :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ խորհրդարանի նստաշրջանին բացման առթիւ Թագուհին իր աւանդական ճառը կարդաց (պատրաստուած Մաքմիլլընի եւ իր նախարարներուն կողմէ) : Եղիզաբէթ յայտարարեց թէ պահեստի կարգ մը զինուորներ պիտի կանչուին :

ՔԱՐԼՍԱՅԻ ամերիկեան ուժերու նախկին հրամանատարը՝ Վան Ֆըլիթ յայտարարած է Թամպա Թրիպիւնին (Ֆլորիտայի թերթ մը) որ Պերլին եւ Լաոս կորսուած են Արեւմուտքի համար :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ «Միացած կեդրոնը» ապօրինի կը նկատէ ընտրութիւնները եւ կը փորձէ հարկ եղած փաստերը ձեռք ձգել եւ հրապարակել :

ԼԱՈՍԻ մէջ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան :

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՊՐԵԶԻՏԻՈՄԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ ՇԱՏ ՉԻ ՏԱՐԲԵՐԻՐ

*

ԻԲ. համագումարը զոր շատեր արդէն «ապասթալինացման» համագումար կը կոչեն վերջացաւ նոր նախագահութեան ընտրութեամբ : Ինչպէս կը սպասուէր վերընտրուեցան՝ Խրուշչեւ, Պրէժնեւ, Կոզլով, Կոսիկին, Միկոյեան, Շվերնիք, Սուսլով, Փոլիանսքի, Փատկորնի, Կուսինէն : Ասոնց վրայ նոր մը կ'աւելնայ՝ Վորոնոֆ եւ կը պակսին Տիկին Ֆուրցեւա որ միակ կինն էր Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահութեան եւ ծանօթ էր իբրեւ «աջ-բազուկը» Նիքիթա Խրուշչեւի, Արիսթով (Լեհաստանի դեսպան) Իգնաթով (Փոխ-վարչապետ), Մուխիթտինով :

Ասոնց կողքին այլեւս միայն հինգ «փոխանորդներ» կան 9ի տեղ : Քարտուղարութեան համար 9 հոգի կան, հինգի տեղ : Վերընտրուած է Խրուշչեւ (Աքարտուղար), միւս քարտուղարներն են. — Կոզլով, Տէմիչեւ, Իլիչեւ, Կուսինէն, Փոնոմարէվ, Սփիրտոնով, Սուսլով, Շելեփին :

Համագումարը միաձայնութեամբ վաւերացուց բանաձեւ մը որ իր կարգին կը վաւերացնէր Խրուշչեւի ներկայացուցած տեղեկագիրը, ինչպէս նաեւ ձեռք առնուած զործնական միջոցները :

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Խորհ. Միութիւնը հաւատարիմ կը մնայ խաղաղ համակեցութեան, ալպանական հարցին համար, համագումարը կը մերժէ Ալպանացիներուն դրպարտութիւնները իբրեւ անհիմն. բայց յոյս կը յայտնէ թէ ալպանացի ղեկավարները կրնան վերադառնալ միութեան ճամբան : Համագումարը կ'ուզէ նաեւ որ ամրապնդուի ընկերվարական ճակատի ուժը եւ պայքարը շարունակուի բոլոր անոնց դէմ որոնք կը փորձեն տկարացնել միջազգային համայնավարութեան շարժումը : Բանաձեւը կ'ըսէ նաեւ թէ համաշխարհային խաղաղութեան գլխաւոր վտանգն է միջազգային եւ մանաւանդ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը, որոնք հիւլէական պատերազմ կը պատրաստեն : Բանաձեւը կ'անդրադառնայ նաեւ խորհրդային բանակին ուժին, Միացեալ Նահանգներու հետ մրցակցութեան եւ հակակուսակցական խմբակին :

Համագումարը փակուած է «Միջազգային»ով :

× Խորհ. Միութիւնը խիստ պաշտօնագիր մը կ'ընէ Ֆինլանտիոյ, ուր կը չեշտուի թէ Խորհ. Միութիւնը եւ Ֆինլանտիա պէտք է խորհրդակցին, 1948ի համաձայնագրին հիման վրայ, ի հարկին դէմ դնելու համար գերմանական յարձակման մը : Պարզ պատրուակ մըն է անշուշտ եւ կը կարծուի թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ստիպել Ֆինլանտան որ Վարշաւայի Ուխտին անդամակցի :

× Սթալինի մարմինը արդէն տեղափոխուած է եւ Լենին միակ մնացած Կարմիր Հրապարակի դամբարանին մէջ : Սթալին Կրեմլինի պատին տակ է ներկայիս սովորական համայնավարներու շարքին :

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Ալ Ախպար թերթը կը գրէ թէ իրաքեան կառավարութիւնը պաշտպանութեան միջոցներ կը ստեղծէ Գաղտաի շուրջ ուր «յետադիմական պետական հարուած»ի մը կը սպասուի : Մտահոգութիւնները ծնած են, ըստ թերթին, Անգլիացիներուն ցոյց տուած անտարբերութենէն բանակցութեանց առթիւ (քարիւղի համար) եւ անգլիացի դեսպանին Լոնտոն կանչուելուն :

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Ի՞նչ են ասում թիւերը կովկասեան ժողովուրդների եւ մեր հայրենիքի մասին։

Բնակչութեան թուի տեսակէտից Կովկասում առաջին տեղն է գրաւում Խորհ. Վրաստանը, ուր շուրջ չորս միլիոն մարդ է ապրում։

Այդ չորս միլիոնից 2·558·000ը, այսինքն՝ 63·3 առ հարիւրը վրացի է։

Վրաստանի Հայերի թիւն է 443·000 — 11 առ հարիւր. Ռուսների՝ 438·000 — 10·8 առ հարիւր; Ազերիների՝ 157·000 — 3·9 առ հարիւր, Օսերի՝ 141·000 — 3·5 առ հարիւր, Յոյների՝ 73·000 — 1·8 առ հարիւր, Ուկրայինցիների՝ 53·000 — 1·3 առ հարիւր, Քիւրտերի՝ 16·000 — 0·4 առ հարիւր։

Ինչպէս տեսնում ենք, Վրաստանը բազմազգեայ պետութիւն է։ Իբրեւ հետեւանք Վրացիների թթու ազգայնամոլութեան եւ Վրացի Ստալինի յատուկ քաղաքականութեան, Հայեր, Օսեր, Աբխազներ բռնագրաւիկ կերպով մացուած են Վրաստանի սահմանների մէջ։

Վրացիները գիտակցում են այս բազմազգեութեան վտանգը եւ ամէն գնով աշխատում են ձուլել օտարազգի տարրերը, մոռանալով, որ բռնի միջոցները միշտ հակառակ արդիւնքի են յանգում։

Օրինակ, վերջին պատերազմին, երբ Գերմանները մօտենում էին Կովկասի, Օսերն էլ, Սուաններն էլ, Աբխազներն էլ փորձեցին ապստամբութեան դրօշ բարձրացնել վրացական մեծապետութեան դէմ, եւ անձամբ Բերիայի ձեռք առած միջոցներով չարժումը մարեց։

Նոյն մեծապետական ազգայնամոլութիւնը պատճառ է դառնում անհամերաշխութեան Վրացիների, Հայերի եւ Ազրբէջանցիների միջեւ։ Մասնաւորապէս ցաւալի է Հայաստանի եւ Վրաստանի անառողջ յարաբերութիւնը։

Լիբանանում եկուոր Հայերը երկրի բնակչութեան մէկ տասներորդ մասն են կազմում եւ Խորհրդարանի մէջ չորս երեսփոխան ունեն եւ կառավարութեան մէջ նախարար ունեցան։ Վրաստանի բնակչութեան աւելի քան մէկ քառորդը, որի կարեւոր մէկ մասը բնիկներ են, Խորհրդ. Վրաստանի իշխանութեան կազմի մէջ ոչ մէկ ներկայացուցիչ չունի։

Խորհրդ. Ազրբէջանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը 3·698·000 է, որի 2·481·000ը, այսինքն 67·1 առ հարիւրը Ազերիներ։ Ռուսներ՝ 515·000 — 13·9 առ հարիւր, Հայեր՝ 442·000 — 12 առ հարիւր, Լեզգիներ՝ 98·000։

Դժբախտաբար, մեզ յայտնի չեն մարդահամարի արդիւնքները Ազրբէջանի միւս ազգութիւնների եւ շրջանների, մասնաւորապէս Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի բնակիչների թուի մասին(*)։

Ինչպէս ցոյց են տալիս մէջ բերուած թուերը, Ազրբէջանն էլ հեռու է ազգային տեսակէտից միատարր պետութիւն լինելուց։ Միայն Ռուսներն ու Հայերը Ազրբէջանի բնակչութեան քառորդն են կազմում։ Անդին դեռ կան Թալըշներ, Քիւրտեր, Ուկրայինցիներ, Հրեաներ, եւայլն։ Ազրբէջանի մայրաքաղաքը՝ Բաքուն աւելի ռուս-հայկական քաղաք է։

Լեռնային Ղարաբաղը, կարելի է ասել, զուտ հայկական շրջան է աշխարհագրութեամբ, ազգային կազմով, պատմութեամբ՝ անբաժան մասնիկը Հայկական լեռնաշխարհի, որից «մրրկաւ է զատուած»։ Նախիջեւանը գտնւում է Հայաստանի սրտում, որ ընդհանուր սահման էլ չունի Ազրբէջանի հետ։

Բնական է — եւ բանական —, որ այս երկու շրջանները վերադարձուին իրենց անվիճելի տիրոջ՝ Հայաստանի, որից յափշտակուած են բռնութեամբ։

Պէտք է արձանագրել եւ այն իրողութիւնը, որ Հայերը Ազրբէջանում իրաւապէս եւ փաստօրէն աւելի լաւ վերաբերւում են վայելում պետութեան կողմից, քան Վրաստանում, ուր ոչ-վրացի ազգերի հանդէպ գաղութատիրական քաղաքականութիւն է իշխում։

Թէ պետական եւ թէ կուսակցական գծով՝ Հայերի հանդէպ Ազրբէջանում խտրութիւն չի նկատւում։ Ընդհակառակն։ Այդ է պատճառը, որ Ազրբէջանցիներն ու Հայերը Կովկասում աւելի հաշտ են ապրում իրար հետ, քան Վրացիներն ու Հայերը։

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1959 Յունուարի մարդահամարի թիւերը Խ. Հայաստանի ազգային կազմի վերաբերմամբ հետեւեալ պատկերն են ներկայացնում։

Բնակչութեան ընդհանուր թիւն է մէկ միլիոն 763·000։ Հայերի թիւը 1·552·000 — 88 առ հարիւր է։ Ազերիների՝ 108·000 6·1 առ հարիւր։ Ռուսների 56·000 — 3·2 առ հարիւր, Քիւրտերի՝ 26·000 — 1·5 առ հարիւր։ Մնացեալը աննշան թիւով ուկրայինցի, ասորի, յոյն եւայլն։

Հակառակ անոր, որ Կովկասում Հայերի ընդհանուր թիւը, կարելի է ասել, հաւասար է Վրացիների եւ Ազրբէջանցիների թուին, հողերը բաժանուած են այնպէս, որ Հայաստանը բնակչութեան թուով եւ տարածութեամբ դարձել է փոքրիկ պետութիւն՝ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի համեմատութեամբ։

Եթէ այս երեւոյթը բնական պայմանների հետեւանք լինէր, Հայերին կը մնար հաշտուել իրենց ճակատագրի հետ։ Բայց փաստը այն է, որ այս անհաւասարութիւնը ստեղծուած է արուեստականօրէն — մարդկային ձեռքով, բռնի։

Երբ Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը Հայաստանի բնական մասն են։ Երբ սահմանային անարդարութիւնը Հայաստանի, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի միջեւ սրբագրուի — եւ վաղ թէ ուշ պէտք է սրբագրուի, — նորից աւելի քան կէս միլիոն Հայեր կը մնան Ազրբէջանցիների եւ Վրացիների իշխանութեան տակ, սակայն ազգային եւ հանրային տեսակէտից Հայաստանի տեսակարար կշիռը զգալապէս կ'աւելնայ, որ բարիք կը լինի, ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Կովկասի հաւասարակշռութեան ապահովութեան համար։

Հակառակ փոքրութեան, Հայաստանի ներքին կայունութիւնը աւելի ամուր է, որովհետեւ պետական ազգը — հայ ժողովուրդը քանակով եւ որակով աւելի ուժեղ է, քան մեր հարեւանները իրենց երկրում։ Ինչպէս վերը տեսանք, Վրաստանում Վրացիները կազմում են ազգաբնակութեան 63·3 առ հարիւրը, իսկ Ազրբէջանում Ազերիները՝ 67·1 առ հարիւրը, մինչ Հայաստանում Հայերը 88 առ հարիւր են։

Լեռնային Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի, Հայաստանի միացումով՝ Հայերի տոկոսը աւելի կը բարձրանայ։ Միւս կողմից, հակառակութեան պատճառները կը պակասեն հարեւան երեք ժողովուրդների միջեւ։

Ինչ էլ լինի ապագան, կովկասեան ազգերի փոխադարձ հասկացողութիւնն ու համերաշխութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւն է խաղաղ կենակցութեան եւ յառաջդիմութեան համար։

Այսօր այդ խաղաղ կենակցութիւնը հաստատուած է արտաքին ուժի վրայ, որ, անշուշտ, առաջնորդւում է առաւելապէս իր սեփական շահերով։ Բաւական է, որ այդ ուժը, որեւէ պատճառով, չքանայ, որպէսզի Կովկասի արուեստական հիմերի վրայ հաստատուած միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնն էլ խորտակուեն։

Անհրաժեշտ է, որ այդ ազգերը անկեղծօրէն գիտակցեն, որ միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնը կենսական է իրենց համար եւ միայն փոխադարձ իրաւունքների ու շահերի յարգանքով հնարաւոր է իսկական միասնականութիւնն ու համերաշխութիւնը։

Օրինակի համար, Վրացին պէտք է հասկանայ, որ լուսաւորութեան եւ քաղաքակրթութեան այս դարում, արտաքին ուժը օգտագործելով, անկարելի է վրացացնել աբխազին, օսին կամ հային, այլ միայն նրանց ազգային իրաւունքները յարգելով հնարաւոր է համերաշխօրէն կենակցել նրանց հետ։ Ազրբէջանցին եւս պարտաւոր է գիտակցել, որ Ղարաբաղի ազգային եւ մարդկային իրաւունքները աւելի բարձր են, քան Մուղանի դաշտի ոչխարների ու կովերի պահանջները։

Եւ երկուսը միասին պէտք է գան այն համոզման, որ բռնի ուժով կամ արտաքին ազդակների օժանդակութեամբ Հայաստանը փակելով լեռնային գաւառ(?) գիւղում՝ անկեղծ եւ տեւական միասնականութիւն ու համերաշխութիւն կարելի չէ ունենալ Կովկասում։

Եթէ եւ մինչեւ որ այդ գիտակցութիւնը գոյութիւն չունենայ, ընդունելի մտածել միութեան մասին։

Երէկ ցարը, այսօր բոլշեւիկը, մի ուրիշ բռնաւոր իր կրունկի տակ տրորէ կովկասեան բոլոր ժողովուրդներին՝ յանուն ... ազատութեան։

Ս. Վ.

(3 Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Տես Ա. Խոնդկարեանի յօդուածաշարքը Յառաջի մէջ, 1960, Մարտ 22 – 29։

"ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ"

(«Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն»)

Ակսել Բակունցի մասին վերջերս տպուած հրատարակուած ուսումնասիրութիւններու շարքին՝ յատուկ տեղ ունի Ս. Իշխանեանի «Ակսել Բակունց (կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն)» աշխատութիւնը։ Հեղինակը երկու հիմնական նպատակ ունեցած է. սեղմ եւ ամփոփ ձեւով պատկերացնել երկրաբան Բակունցին կեանքը՝ կապուած անոր բեղծագործական աշխարհին հետ, եւ տալ անոր գործերուն, անոր մասին եղած գրականութեան կարելի եղածին չափ լիակատար մատենագիտութիւնը։

Թէ մէկը եւ թէ միւսը իրագործելու համար Ս. Իշխանեան կատարած է հետազօտական լուրջ եւ ներհուն աշխատանք։ Մէկ կողմէ՝ կենսագրութեան համար ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուցած է ծանօթ գրագէտներու եւ գիտնականներու փաստաթուղթերը ու միւս կողմէ մանրակրկիտ պրպտումներ կատարած է կարգ մը գիրքեր, թերթեր, հանդէսներ թերթելով՝ անոնց էջերէն քաղելով Բակունցի գրեթէ բոլոր գրածները, Բակունցի մատենագիտութիւնը կազմելու համար։

Կը կարդանք գրքին առաջին, ծաւալով ոչ մեծ բաժինը՝ «Ակսել Բակունցի կենսագրութիւնը» եւ մեր աչքին առջեւ կը խոյանայ մեծ գրագէտը իր կեանքի վերաբերեալ մանրամասնութիւններով։ Մենք նախ գայն կը տեսնենք աշակերտական նստարանի վրայ՝ Գորիսի ծխական դպրոցին մէջ։ Կը տեսնենք երկինքին եւ լեռներուն մէջ մխրճուած այն աշխարհը, ուր անցած է Բակունցի մանկութիւնը։ Ապա Բակունցը կը տեսնենք Գիւղական ճեմարանին մէջ իբրեւ յառաջադէմ սան, Լոռիի մէջ՝ իբրեւ գիւղացիներու կողմէ սիրուած եւ յարգուած ուսուցիչ։ Կը տեսնենք զինքը ռազմաճակատին վրայ իբրեւ հասարակ զինուոր, Երեւանի մէջ իբրեւ արբայրիչ(?), Թիֆլիզ իբրեւ ուսանող եւ միաժամանակ որբանոցի դաստիարակ(?)։

Ասով, բառ լոկ(?), կ'անցնի Բա-

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈԶԻԷՐ

Չէր լսեր այն բոլորը ինչ որ կ'ըսէին իրեն եւ յուսահատութենէն կ'անցնէր անհամբերութեան։

Մայրս, նստած անոր կողքին, սեւով շրջանակուած թուղթերու վրայ հասցէներ կը գրէր։ Ազգականներ եկան իրեն օգնելու։ Ինծի ցոյց տուին թուղթերը ծալելու ձեւը։ Մեծ սեղանի մը գլուխը տանեակ մը հոգի էինք։ Սաստիկ տաք էր։ Նոր աշխատանքի մըն էի լծուած։ Առիկա ինծի կարեւորութիւն մը կուտար եւ կը զուարճացնէր զիս։

Իր մահէն ետք, մեծ մայրիկս ինծի համար ապրեցաւ երկրորդ կեանք մը, աւելի յատկանշական քան առաջինը։

Անհաւատալի ուժով մը կը պատկերացնէի այն բոլորը ինչ որ լսած էի իրմէն եւ այն բոլորը՝ ինչ որ ան ըրած էր առանց, իսկ հայրիկս ամէն օր կը պատմէր պատմութիւններ անկէ՝ որոնք զինք կենդանի կը դարձնէին, այն աստիճան որ, երբեմն, գիշերները, ճաշէն ետք, սեղանին շուրջ, մեզի այնպէս կը թուէր թէ կը տեսնէինք զինքը՝ որ մեր ձեռքերը կը սեղմէր։

Ինչո՞ւ համար չլսենք այդ սիրելի ստուերին այն՝ ինչ որ ըսին Տիրոջ՝ կը ... մտածողները —

— Մնացէք մեզի հետ, որովհետեւ ուշ է եւ օրը կը տարաժամի ...

Օհ, որքան հաճելի ուրուական մըն էր ան իր սեւեռադործուած, կանաչ ժանեակներով գլխանոցով։

Կարելի չէր համոզուիլ որ ան անդենական ին կրնար վարժուիլ։ Մահը անոր չէր պատշաճեր, որքան ուէէ մէկուն։ Վանական մը կամ ուէէ հերոսուհի մը կըրնար պատշաճիլ, բայց ոչ ծիծաղկոտ ու զուարթ ծերունիի մը՝ ինչպէս էր մեծ մայրիկ Նոզիէրը։

Գիտի ըսեմ ձեզի թէ ինչ բան նկատած էի անոր մօտ, երբ տակաւին կ'ապրէր ան։

Մեծ մայրիկը վերացական էր եւ ունէր ոչ-խստամբեր նկարագիր մը։ Թուչունի մը չափ ալ ջերմեռանդութիւն չունէր։ Պէտք էր տեսնել աչքի այն տարօրինակ քթթումը զոր ան կ'ուղղէր մեզի երբ Կիրակի օրերը մայրիկիս հետ կ'երթայինք եկեղեցի։ Անիկա կը ժպտէր բոլոր այն ծանրախոհ կարեւորութեանց վրայ զորս մայրս կ'ընծայէր այս աշխարհի եւ անդենականի հարցերուն վերաբերմամբ։ Դիւրութեամբ կը ներէր իմ բոլոր սխալներս եւ ընդունակ էր կարծեմ ներելու աւելի մեծ սխալներ քան իմիններս։ Սովորութիւն ունէր ըսելու.

— Անիկա իր հօրմէն տարբեր մարդ մը պիտի ըլլայ ...

Առով ըսել կ'ուզէր, թէ ես իմ ամբողջ երիտասարդութիւնս պիտի անցընէի պարելով եւ պիտի սիրահարէի հարիւր հազար կոյսերու։

×

Մեծ մայրիկս ԺԸ. դարու ծնունդ էր։ Կը ցաւիմ որ իր յուշերը չեն գրուած։ Ինք անկարող էր գրելու։ Սակայն, հայրիկս, պէտք չէ՞ր որ այդ բանը ընէր, փոխանակ Փափուներու եւ Գոչմաններու գանկերը չափելու զբաղելով։

Քարոլին Նոզիէր ծնած էր Վերսայլ, 1772 Ապրիլ 16ին։ Աղջիկն էր բժիշկ Տիւսիւեյի, որ, 1786ին խնամեց դահաժառանգը եւ որ չափազանց յարգուած էր ու գնահատուած Թագանիսի կողմէ՝ իր արտակարգ ուշիմութեան եւ նկարագրին համար։

Թագուհիին կառքերէն մէկը ամէն օր կ'երթար Լիւսիէն, տանելու զայն այն փոքրիկ տնակէն՝ ուր կ'ապրէր համեստօրէն, իր գիրքերուն հետ, իբրեւ ժանժալի հետեւորդ մը։

Օր մը, կառքը պալատ վերադարձաւ՝ պարապ։ Բժիշկը մերժած էր գալ։

Յաջորդ այցելութեան, թագուհին ջղայնացած, ըսաւ.

— Մեզի մոռցաք ուրեմն, պարոն։

— Տիկին, պատասխանեց Տիւսիւէյ, ձեր յանդիմանութիւնները զիս կը վիրաւորեն եւ սակայն անոնք պատիւ կը բերեն բնութեան, ուրեմն, պարտաւոր եմ ներել մօր մը։ Երբեք մի կասկածիք, ձեր զաւակը կը խնամեմ մարդկայնօրէն։ Սակայն, երէկ ստիպուած էի մնալ երկաթագործի մը ցաւերէն բռնուած գեղջկուհիի մը մօտ։

1789ին, Տիւսիւէյ հրատարակեց գիրք մը՝ որ չեմ կրնար բանալ ոչ առանց յարգանքի եւ ոչ ալ առանց քմծիծաղի։ Իբրեւ տիտղոս ունի՝ «Քաղաքացիի մաղթանքները» եւ իբր վերտառութիւն «Վը սորվիմ թշուառութեան օգնել»։

Հեղինակը իր երկի սկզբնաւորութեան կ'ըսէ թէ՝ իր հիւղակէն, կը մաղթէ երջանկութիւն բոլոր Ֆրանսացիներուն, որովհետեւ, պարզամտութեամբ, կը ծնի ճամբաները հասարակաց բարօրութեան, որոնք են՝ խոհական ազատութիւն մը ապահովուած Սահմանադրութիւնով։ Կը վերջացնէ գիւրադրած մարդոց երախտագիտութեանը յանձնելով Լուդովիկոս ԺԶ.ն, երբ ազատ ժողովուրդի մը թագաւորը եւ կը յայտարարէ ոսկեդարու մը վերադարձը։

Երեք տարի ետք, կը գլխատէին հիւանդները, որոնք նոյն ատեն իր բարեկամներն էին եւ զինքն ալ իբր չափաւորական կասկածելի նկատելով, Սեւրի մօտ թէին հրահանգով, կ'առաջնորդէին Վերսայլ, Ռեգոլէթներու վանքը որ վերածուած էր բանտի։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(2 Շար.)

կանցի կեանքին առաջին շրջանը, որ ներկայացուցած ատեն՝ Թ. Իշխանեան չի գոհանար չոր ու ցամաք տարեգրային փաստեր հաղորդելով, այլ պատկերացնելով գրականին գրական ուղղութիւնը, անոր խառնուածքը՝ հոգիի պայքարութիւն, ժողովրդականութիւն, ազատութիւն վստահութեան եւ բանաստեղծութեան հանդէպ, հայրենիքին եւ ժողովուրդին ծառայելու ձգտում:

Հայաստանի խորհրդայնացումով կը սկսի Բակունցի երկրորդ շրջանը, եւ ասիկա խոր եւ բազմաբովանդակ կը դառնայ գրագէտին կեանքին տարեգրութեան: Բակունցի բացառիկ տաղանդը մէկ մըտածեալ եռանդով կը կերտէ գրական փայլուն գոհարներ՝ հարստացնելով հայ գրականութեան գանձարանը:

Իր գրած կենսագրականին մէջ Թ. Իշխանեան կրցած է բաւական յաջող կերպով լուսաբանել Ակսել Բակունցի կեանքին երկու կողմերը՝ գրագէտը եւ քաղաքացին, ցոյց տալով անոնց միջեւ եղած ամուր կապը: Եւ իսկապէս, առատ փաստերու միջոցաւ հեղինակը ցոյց կու տայ, թէ Սովետական գիւղատնտեսութեան վերելքին ատեն աւելին եւ Հայաստանի վերադարձին նոր Բակունց կը լծուի գիւղատնտեսական եւ գրական բեղուն գործունէութեան: Բակունց, ինչպէս հեղինակը կը վկայէ, անընդհատ կ՚ըլլայ «գիւղերում եւ կանկրետ օգնութիւն ցոյց տալիս հողագործներին, ու անասնապահներին, գնահատում գիւղատնտեսական միջոցառումները» (էջ 43):

Բակունց աշխատելով գիւղերուն մէջ, ոչ միայն ուսումնասիրած է հայրենի բնաշխարհը, ճշած է անոր բոլորը, այլեւ թափանցած է հայ գիւղացիի հոգիի ծալքերուն եւ ըմբռնելով անոր յոյզերն եւ խոհերը՝ կերտած է հիասքանչ տիպարներ: Եւ անոնցմէ շատերուն մէջ պատմականութիւնն ալ ընելով՝ հեղինակը կը մատնանշէ Բակունցի գրականութեան ժողովրդական ակունքները:

Բակունցի կենսագրութիւնը, որ գրըւած է սահուն եւ գեղեցիկ լեզուով, աչքի կը զարնէ ուրիշ արժանիքով մըն ալ, հոն մենք նկարագրուած կը տեսնենք գրագէտին կեանքին հետ կապուած այն պիտի դէպքեր, որոնք կը թուին մանրամասնութիւններ, այլ խօսքով բաներ, որոց արժանի չեն թուիր յիշատակուելու, բայց իրականութեան մէջ շատ կարեւոր են գրագէտը լաւ ճանչնալու եւ անոր կեանքին ամբողջական տարեգրութիւնը կազմելու տեսակէտէն:

Նաեւ կարեւոր չէ «Մատենագիտութիւն» բաժինը, որ փաստօրէն առաջինն է լոյսին է եւ մինչեւ այժմ հայ գրագէտի նուիրուած մատենագիտութիւններուն մէջ թերեւս ամէնէն ամբողջականը: Թ. Իշխանեան կենսագրութեան կողքին գրագէտի մը մատենագրութիւնն ալ կը նկատէ միջոց ուսումնասիրելու համար գրագէտին կեանքն ու գործը, ատոր, ոչ մէկ ջանք խնայած է, որպէս

զի Բակունցի գործերուն եւ անոր մասին եղած գրառումութիւնները ըլլան անթերի եւ ծառայեն իրենց նպատակին: Այս նըկատումով ալ, բաւարարուած չէ մատենագիտական նիւթերու նկարագրութեամբ միայն, այլ միաժամանակ բովանդակութեան համապատասխան խմբաւորած է այդ նիւթերը: Այս պատճառով ալ ընթերցողը ամէնէն առաջ լիակատար տեղեկութիւններ կը ստանայ Ակսէլ Բակունցի գիրքերուն, ժամուլի մէջ հրատարակուած յօդուածներուն մասին:

Առանձին բաժինի մը մէջ ալ զետեղուած են Բակունցի կատարած թարգմանութիւններուն, կազմած եւ խմբագրած գիրքերուն նիւթերը, որոնցմով ալ կը փակուի մատենագիտութեան առաջին մասը: Ասոր կը յաջորդէ Ա. Բակունցի եւ անոր գործերուն մասին եղած գրականութեան մատենագիտութիւնը. Նիւթերը դասաւորուած են ժամանակագրական, որոշ բաժիններուն մէջ նաեւ՝ այբբենական կարգով, որպէսզի դիւրին ըլլայ գտնել այս կամ այն նիւթը: Այս վերջին տեսակէտէն, անշուշտ, առանձին արժէք կը ներկայացնէ Բակունցի մասին գրած հեղինակներուն այբբենական ցանկը:

Այսպէս, ուրեմն, չօշափուած նիւթերուն հարստութեամբ, մատենագիտական բովանդակալից տուեալներով այս գիրքը լաւ աղբիւր մը եւ ուղեցոյց մը կը հանդիսանայ Բակունցի կեանքը եւ գործերը ուսումնասիրողներուն համար: Թ. Իշխանեանի գիրքը կ՚օգնէ ընթերցողին աւելի լաւ ճանչնալու եւ սիրելու եղերաբախտ գրագէտը:

Մէկ երկու մանրակի դիտողութիւններ, նախ՝ աշխատութեան մէջ տեղ գըտած են քանի մը ժամանակագրական վըրիպումներ, օրինակ, 27րդ էջին մէջ յիշատակուած է, որ «Բակունցը բանակում մնում է մինչեւ 1918 թուի Յունուարը», մինչդեռ յաջորդ տողերէն կը պարզուի, որ ասիկա ճիշդ չէ, եւ իրականութեան մէջ Բակունց բանակին մէջ եղած է մինչեւ 1918 Յունիս:

Ճիշդ չէ նաեւ Բակունցը մականունը բնգլար անունին հետ կապելը:

ԱԼ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Երեւանցի այս կենսագիրը չի մոռնար արձագրել Բակունցի բանակային կեանքի տեւողութիւնը, բայց կը մոռնայ գրել թէ ե՛րբ է մեռած, ո՛ւր է մեռած, ի՛նչ պայմաններու մէջ է մեռած: Կենսագրութիւն գրողը պէտք է ունենայ նաեւ քաջութիւնը՝ գրելու համար որո՞ւ զոհն է Ակսել Բակունց,— իմպերիալիստներո՞ւն, ռէակցիայի՞ն թէ «երաշագործ» կարմիր վարչակարգին:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ սիրես՝ գէթ աստուածուհի մը սիրէ: Եթէ գողնաս՝ գէթ ուղտ մը գողցիր:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իր օրին հաղորդեցինք թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է Ջօր. Կիւրսէլ, բայց դեռ չէր յաջողած ընտրել Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները:

Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը եւս կատարուեցաւ դժուար պայմաններու մէջ, պատճառելով այլ թեկնածուներու:

Սահմանուած մթնոլորտին մասին գաղափար մը տալու համար, կու տանք Թուրքիոյ Բ. Հանրապետութեան առաջին օրուան նկարագրութիւնը, Կիւրսէլի ընտրութեան պատկերը:

Անգարա, Ազգ. Մեծ Ժողովին շէնքին առջեւ պաստառ մը խոշոր վերտառութեամբ— «Դերբիշխանութիւնը կը պատկանի ազգին»: Չորեքշաբթի (25 Հոկտ.), կէսօրէն ետք ժամը 1:

Ընդարձակ ժողովասրահը լեցուած է խուռն բազմութեամբ: Հետաքրքրութիւնը ուղղուած է մանաւանդ Տիկին Սելահաթ Կէտիկի եւ Տիկին Ներիմանի, առաջինը երեսփոխան ընտրուած Այտընէն եւ կինը՝ նախկին ներքին նախարար Նամըք Կէտիկի, որ անձնասպան եղաւ հս ոյ Ատայի դատավարութենէն առաջ, եւ երկրորդը երեսփոխան ընտրուած Մանիսայէն եւ կինը Սամեթ Ազաօղլուի, որ Մենտերէսի մարդոցմէն է:

Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէն, այժմ բոլորը ծերակուտական, յետոյ բանակին հրամանատարները գրաւած էին առաջին օթեակները: Ջօր. Կիւրսէլ կը բացակայէր: Փրոֆ. Գաչկիլ, «հարկադրաբար» հրաժարած ըլլալով նախագահութեան թեկնածութենէ եւ ծերակուտականի իր աթոռէն, մեկնած էր Պոլիս: Ինէօնիւ, որ ներկայ էր, համակրական ցոյցերու առարկայ եղաւ:

Ժողովը բացաւ առժամեայ նախագահ Քարասօմանօղլու, որ յայտարարեց թէ պիտի կատարուի հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնը, թեկնածու ներկայացուած է Ջօր. Կիւրսէլ:

Բուռն ծափահարութիւն Հալքեաններու կողմէ: Ատալէթի մարդիկը լուռ են եւ վերապահ:

Քուէարկութենէն ետք, առժամեայ նախագահը յայտարարեց թէ մասնակցող 607 ժողովականներէն 434 քուէով նախագահ Հանրապետութեան ընտրուած է Ջօր. Կիւրսէլ: Որոտընդոստ ծափեր, ամէն կողմէ, զինուորական մարմինին ու լրագրողներուն, սպաներուն եւ երեսփոխաններուն կողմէ:

«Հանրապետութեան նորընտիր նախագահը երդում ընելու հրաւիրելու կ՚երթամ, քիչ մը սպասեցէք» բսաւ Քարասօմանօղլու եւ մեկնեցաւ: Երկու երեսփոխանուհիները հետացան սրահէն:

Քիչ ետք Կիւրսէլ սրահ մտաւ, յուղուած: Ողջունուեցաւ ծափերով, յոտնկայս: Կիւրսէլ կատարեց երդումը եւ մեկնեցաւ: Երեք կուսակցապետները շնորհաւորելու գինք՝ չմեկնած: Միլլէթ կուսակցութեան պետը եւս, Պէօլիւքպաշի, մեկնեցաւ առանց շնորհաւորելու:

Կիւրսէլ գնաց, Աթաթիւրքի յուշարձանին վրայ դրաւ ծաղկեպսակ մը՝ «Հետքերուդ վրայ կը քալենք» վերտառութեամբ:

Երեկոյին հացկերոյթ մը տրուեցաւ Չանքայայի պալատին մէջ, ուր ներկայ էին Ինէօնիւ, Ատալէթի կուսակցապետը Կիւմիւշփալա, Ենի Թիւրքիյէ կուսակցութեան պետը Ալիճան, Բարձր Ատեանի նախագահ Պաշոլ եւ բարձրաստիճան զինուորականներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Հոկտեմբեր 27ին բացուեցաւ Տիրանի ծաղրանկարներու ցուցահանդէսը, արուեստասէր հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ կը նշմարուէին Փիէր Ճեմայէլ եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ: Ցուցադրուած են 49 գործեր:

ԲԵՐՈՒԹ թեմի առաջնորդը՝ Ղեւոնդ Արք. այցելած է Հալէպի նորընտիր նահանգապետին, որուն հաղորդած է Զարեհ Ա. կաթողիկոսին ողջոյնները: Նահանգապետը շնորհակալութիւններ յայտնած է եւ շեշտած — «Զարեհ Կաթողիկոս մեր մեծ բարեկամն է»:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ դպրեվանքին իննսունամեայ տարեդարձը տօնուած է կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ պատարագած է նորընտիր պատրիարքը, ապա Շնորհք պատրիարքի նախագահութեամբ հանդիսութիւն մը կատարուած է դեղարուեստական բաժինով:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ վերջ գտած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը: Հիմնարկութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Հէրի Քարեան կարդացած է կազմակերպութեան գործունէութեան տեղեկագիրը: Խօսած են Արշի Տիգրանեան, Հ. Քարեան, Կասնեան եւ Մարգարեան կազմակերպութեան վերաբերեալ զանազան հարցերու մասին: Կրթական Հիմնարկութեան ներկայ դրամագլուխն է մօտ 300.000 տոլար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ցուցահանդէս մը տուած է մանրանկարիչ Գուրգէնեան որ ժամանակէ մը ի վեր շրջագայութեան մը կ՚ընէ Վենետիկէն Պէյրութ:

ՋՕՐ. ԿԻՒՐՍԷԼԻ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԸ

Ջօր. Կիւրսէլ ծնած է 1895ին, Էրզրումի: Ամուսնացած է եւ զաւակ մը ունի: Սպայութեան կեանքի առաջին օրերէն սկսեալ՝ մասնակցած է Սուրիոյ, Զանաք-Գալէի, Ինէօնիւի, Էսքիշէհիր, Սաքարիոյ ճակատամարտներուն: Ստացած է պատերազմի եւ անկախութեան շքանշանները: 1958ին ցամաքային ուժերու սպարապետ կարգուած է:

Դիւրին էր անշուշտ Բ. Հանրապետութեան այս առաջին աքթը: Տեսնուեցաւ թէ որքան դժուար էր երկրորդ քայլն առնելը, ընտրել խորհրդարանին երկու նախագահները,— Դահլիճը կազմելու չափ դժուար: Իրար պիտի ծեծէին երեսփոխանները՝ եթէ չըլլար զինեալ ուժերու ներկայացուցիչներուն սպառնալիքը:

Թուրքիոյ Բ. Հանրապետութիւնը տագնապի մէջ է եւ կը մնայ տագնապի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—o—

— Ինչ.

— Զենք՞.

— Այո.

— Զարմանք. դուն ուսկի՞ց պիտի գտնէիր ... դամար մը:

— Ինչու չէք հաւատար, մինչ կ՚ըրիկ դամարը մարդոցն անցնելու քով չլամբ-ներ.

— Ի՞նչ գիտնամ ... կարելի է ... բայց յայտնէ նայիմ նպատակդ ինչ է.

— Կ՚ընդունիք, անանկ չէ՞.

— Կ՚ընդունիմ.

— Ուրեմն աղէկ, առէք այս երկու ոտքը. եթէ յաջողինք գործը վերջացնելու, տասը հատ եւս պիտի ստանաք:

Բանտապահը գրեթէ ապշած ու ինքնիրմէ ելած, անմիջապէս առաւ երկու ոսկին ու գրպանեց:

— Հիմակ ըսէք ինծի թէ մահապարտներու գնտանը պարա՞պ է թէ ոչ, հարցուց Միրօ ախպար.

— Պարապ է, պատասխանեց բանտապահը, բոլորովին ապուշ կտրած ձայնով մը.

— Կ՚ուզեմ հոն երթալ ու աչքէ անցունել զայն:

— Ինչո՞ւ համար.

— Կեցէք, տարիա վերջէն կը յայտնուի. նախ գործը կատարենք.

— Մէ՞կ կը պիտի գայ.

— Այո,

— Կարելի է փախցնելու միջոց մը պիտի գտնէք, անանկ չէ՞, թոթովեց բանտապահը.

— Աստուած գիտէ ... մրմնջեց Միրօ ախպար.

Բանտապահը հողէ ճրագ մը վառելով, Միրօ ախպօր առաւ ու ըսաւ.

— Ես ցոյց կուտամ քեզի գնտանը, դուն մտիր հոն, քննէ ու վերադարձիր սենեակս: Գալով ինծի, պիտի նայիմ որ կասկածող մը չըլլայ եւ մեր կատարած գործը չհասկցուի:

Միրօ ախպար ուրախութենէն խեղդուեցաւ, հետեւաբար գլխի նշանով մը հաւանութիւն մը ցոյց տուաւ ու սենեակէն ելնելով ուղղակի բանտապահին մատնանիշ ըրած գնտանը մտաւ:

Այդ զարշելի նկուղը կը հոտէր: Միրօ ախպար ձեռքին հողէ ճրագը քիչ մը լուսեց ու անկիւն մը քաշուեցաւ: Պահ մը կեցաւ, ականջ դրաւ, սպասեց ու յետոյ դէպի անկիւնը ծռելով սկսաւ փորել: Հազիւ թէ թիզ մը խորունկ փոս մը բացաւ, հոն դաշոյն մը դուրս ելաւ:

Միրօ ախպար համբուրեց այդ երկաթի կտորն ու ծոցը դրաւ, ու փորած փոսը ծածկելով ձեռքը առաւ ճրագը եւ դուրս ելաւ:

Բանտապահը շուաքին ծայրը կեցած կը սպասէր:

— Ի՞նչպէս է, քննեցի՞ր, հարցուց բանտապահը:

— Այո, յարմար կ՚երեւի ... եւ կը յուսամ թէ կը յաջողինք, պատասխանեց Միրօ ախպար:

Բանտապահին դէմքը ժպիտ մը փայլեցաւ: Ընչաքաղցութեան ոգին իր մէջ այնպիսի ուրախութիւն մը լեցուց որ չկասկածեցաւ թէ Միրօ ախպար արդէն իր գործը վերջացուց ...:

— Մնաք բարով, մրմնջեց Միրօ ախպար, իր չոր ու կոնծած ձեռքը բանտապահին տալով.

— Երթաս բարով. կմկմաց բանտապահը:

Միրօ ախպար գլուխը ծռեց ու արագ դուրս ելաւ բանտէն:

Մթութիւնը կոխած էր: Սեւ ամպերը կ՚որոտային ու անձրեւի կաթիլները ըսկըսած էին վար թափիլ:

Բանտին յառաջակողմէն ուղղակի Աբարուց Դուռ կոչուած անցքն հասաւ ու անկէց դուրս ելաւ:

Սաստիկ քամի մը կար, որ անձրեւախառն փոշի մը կը զարնէր խեղճ ծերունի Միրօյի աչքերուն մէջ: Բայց Միրօ ախպար կը քալէր ու այնքան մեծ մեծ կը նետէր իր քայլերն որ կարծես կը վազէր:

Աբարուց Դուռնէն ինչուան Աւանց կոչուած արուարձանը քառորդ ժամ մը հեռաւորութիւն կար. Միրօ աղբար առանց կանգ առնելու անցաւ ու հասաւ հոն հասնելու:

(Շար.)

[illegible]

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Գասմաճեան, Մարի – Քրիսթին Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկ. Արշակ Ծառուկեան եւ զաւակները (Պուէնոս – այրէս), Տէր եւ Տիկին Սիրական Ծառուկեան եւ զաւակները (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Արման Սէֆէրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սինանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լուի Կերու, ինչպէս նաեւ Արթինեան, Էմմիեան, Թոփալեան եւ Փորթագեան ընտանիքները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, թոռան, եղբօր, մօրեղբօր, սանին եւ ազգականին՝

ԺԱՆ–ՔԼՕԴ ԳԱՌՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5ին, 20 տարեկանին:

Պենիւ Թամու (Ալժերիա):

Տարաբախտ զինուորը զինուորական ժեստով եւ զինուորական արժանիքի խաչ ունէր (փայլով):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ ժամը 14ին, Քաթր–Ֆուժի Սէն Ժօզէֆ եկեղեցին (182, Րիւ տիւ Մենիլ): Ներկայ կ'ըլլայ Կաթ. պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան:

Թաղումը կը կատարուի Անիէռի հին գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Կը խնդրուի միայն ճերմակ ծաղիկ բերել:

Հաւաքուիլ եկեղեցին:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս 140, Փորթ Քլիշիէն կամ 165 Փորթ Շամփէրէէն, իջնել՝ Րիւ Կուամ:

Մասնաւոր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէն սրտի խոր կսկիծով կ'ողբայ

ԺԱՆ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղահաս մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալ երիտասարդին ընտանիքին:

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը կ'ողբայ իր ընկերներէն՝

ԺԱՆ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

վաղահաս մահը, որ տեղի ունեցաւ Ալժերիոյ ճակատը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ տարաբախտ երիտասարդին ընտանիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ եւ պաշտօն, Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մեռած պատրաստաւորներու հոգւոյն:

Արարողութեան կը հրաւիրուին Նըն – ջեցեալներու պարագաները եւ բարեպաշտ հասարակութիւնը:

×

Այրի Տիկին Տրդատ Հիմինեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏՐԴԱՏ ՀԻՄԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմըզեան 10ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հայ Մշակոյթի Տան եւ Կապոյտ Խաչի կայանին, Տէր եւ Տիկին Թէնէքէճեանի հոգեհանգիստին առթիւ: (Ստանալ Յառաջէն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է հետեւեալ նուէրները իր մշակութային ձեռնարկներուն համար:

Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի 50 Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գազանճեան քսան Ն. Ֆ., Տիգրան Զիթունիի մահուան Ա. տարեդարձին առթիւ, Պ. Սալսեան քսան Ն. Ֆ., Պ. Հայկ Գըըըք – ճեան (Վէրսէօն), Տիկին Ալեքսանեան քսան Ն. Ֆ. իր ծնողաց հոգեհանգստեան առթիւ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Լիէժի մէջ (Պելժիա) յետ կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԵԱՆ
(Բենկ Պարտիզակցի)

56 տարեկանին:

Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Աստղիկ Առաքելեանի եւ Պ. Յակոբ Առաքելեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Խ. Թորոսեան, Օր. Ս. Թորոսեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ գլխաւորաբար Կապ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղին, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս առթիւ կը ծանուցանեն նաեւ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ–ԴԱՒԹԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ս. Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութիւնը իր պատուոյ նախագահ՝ Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի դպրոցին եւ յիսուն Ն. Ֆ. Կապ. Խաչին:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ
PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին, տարեկան այց, այս Կիրակի ժամը 3ին.— Ա. Ահարոնեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Անդրանիկի, Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն:

Հաւաքուիլ Կամպեթայի մուտքին առջեւ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

R. T. F.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ
Տաւղահար
(*Harpiste*)

Չորեքշաբթի իրիկուն (Նոյեմբեր 8) ժամը 21ին Սալ Կավօ:

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Ռավէլ (Էնթրոտիւքսիոն եւ Ալլեկրօ) եւ Փիծեթթի (տաւիղի եւ նուագախումբի քոնչերթօ):

Զայնսպատկեցափիւսի Սեննակի նուագախումբը, կը ղեկավարէ Անտրէ Ժիրար:

Հրաւիրատոմսերը ստանալու համար դիմել՝
18, Rue François Ier

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Une coupeuse pour chemisiers pour Dames et une apprentie - manutentionnaire.
ETABLISSEMENTS NAJARIAN
224, Rue St.-Martin Tél. : ARC. 71-59

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9°)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Րիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, որուն կը մասնակցին.—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի:

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
(Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կ'արտասանեն.— Օր. Օր. Մարի Աւ – ճեան, Ս. Շահինեան, Օ. Քէչէճեան:

Կ'երգեն.— Բիւզանդ Պալեան, Գօգօ (Ռոմանէն):

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ: Ա. Գասեան, Ա. Ղազարոսեան, Ա. Շահինեան:

Մուտքը ազատ է

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ
Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն):

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Խմբերգ եւ արտասանութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ի կողմէ:

Նուագ դաշնակով՝ Օրիորդներ Ռատիկեան եւ Զաքարեան:

Պիտի արտասանէ Օր. Գինոսեան, մեներգ՝ Տիկին Անժէլ Սուքիասեան:

Մուտքը ազատ է:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — SAMEDI 4 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9246 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5047

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին գիտութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմած է աննախընթաց արագութեամբ։

Գիտականներու կարծիքով եթէ նոր գիւտերը օգտագործուին ոչ թէ պատերազմական, այլ խաղաղ նպատակներու համար, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով աշխարհի երեսէն պիտի վերնան աղքատութիւնն ու վախը։

Խ. Միութիւնը ծանր ճարտարարուեստի եւ հիւլէական զէնքերու արտադրութեան մարզերուն մէջ կարեւոր նուաճումներ կատարած է։ Չինաստանի 600 միլիոն բնակչութեան վրայ համայնավարական բռնակալութիւնը աւելի եւս զօրացած է։ Աշխարհի խաղաղութեան համար մեծ վտանգ մը կը կազմէ համայնավարութիւնը, որ կը ձգտի միջազգային յեղափոխութեան։

Արբանեակ երկիրներու մէջ վերջին տասնամեակին երեք ապստամբական շարժումներ տեղի ունեցան, — արեւելեան Գերմանիոյ, Լեհաստանի (Փոզնան) եւ Հունգարիոյ մէջ։ Բոլորն ալ արեան մէջ խեղդուեցան բոլշեւիկներուն կողմէ։

Խորհրդային վարչաձեւին տակ գոյութեան իրաւունք ունի միայն մէկ կուսակցութիւն — համայնավարականը։ Անհատին չկայ մամուլի, խօսքի, քննադատութեան, քարոզչութեան, ազատօրէն կազմակերպուելու եւ արտաքին աշխարհին հետ շփում ունենալու ազատութիւն, ինչ որ հիմը կը կազմէ ժողովրդավարական դրութեան։

Տասը տարիէ ի վեր, Խ. Միութեան ղեկավարները, հակառակ չինացի համայնավարներու ընդդիմութեան, իրենց արտաքին քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն են դարձուցած «համակեցութիւն»ը։ Իրենց բուն նպատակն է խաղաղ միջոցներով աւելի դիւրութեամբ կատարել իրենց համայնավարական քարոզչութիւնը ազատ աշխարհի մէջ, բերդը ներսէն գրաւելու յետին նպատակով։

Վերջին տասնամեակին հիմնական փոփոխութիւններ առաջ եկած են նաեւ ոչ համայնավար երկիրներու մէջ։ Ամերիկան, Արեւմտեան Եւրոպան ու Ճափոնը տնտեսական գետնի վրայ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած են։ Եւրոպայի Տնտեսական Միութիւնը եւ Միացեալ Նահանգները կոչուած են կարեւոր դեր մը խաղալու։

Ընկերվարական գաղափարները օրէնքի վերածուած են այն բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր իշխանութիւնը անցած է աշխատաւորական կուսակցութեանց ձեռքը։ Այս տեղերը զանգուածային անգործութեան առաջքն առնուած է, աշխատանքի ժամերը կրճատուած են, ընկերային ապահովութեան շնորհիւ աշխատաւորներու վիճակը բարւոքած է, կրթական մարզին մէջ հաւասարութիւն հաստատուած է բոլոր դասակարգերու համար։

Գաղթատիրութեան ենթակայ 25 ազգեր Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, — շուրջ 800 միլիոն հոգի, — անկախութեան եւ կառավարման ազատութեան տիրացած են, յաճախ խաղաղ միջոցներով։ Այս կէտին մէջ մեծ դեր կատարած են ընկերվարական եւ ժողովրդավարական կազմակերպութիւնները։

Ընկերվարական Միջազգայինը ողջունելով նորաստեղծ ազգերը, կ'առաջարկէ օգնել թերաճ երկիրներուն տարեկան [illegible] միլիառ տոլարի յատկացումով։ Կը թելադրէ նաեւ, որ դրամատիրական երկիրները իրենց տարեկան եկամուտին մէկը տրամադրեն անոնց։

Մինչ այս է կացութիւնը ազատ աշխարհի մէջ, Խորհրդային Միութիւնը կեղծ ընկերվարութեան փետուրներ հագած՝ կը ճառէ ազատութեան եւ խաղաղութեան մասին, սակայն իրականին մէջ իր բռնակալութեան տակ կը պահէ դարաւոր մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան տէր հարիւր միլիոնաւոր մարդիկ եւ անդադար կը սպառնայ՝ նոր պատերազմ մը պատրաստելով։

Աշխարհակալութիւն եւ գաղթատիրութիւն կը վերագրէ ազատ աշխարհին, մինչ իր ծաւալապաշտական քաղաքականութեան նոր ապացոյցները կուտայ ամէն օր։

Յաւակնութեան դէմ կը խօսի, մինչ միակ կուսակցութեան իր դիկտատորական վարչաձեւը եւ ահաբեկչական մեթոտները բռնակալութեան գերագոյն աստիճանը կը կազմեն։

Ճշմարիտ ընկերվարութիւնն է, որ ի վերջոյ պիտի տանի յաղթանակը։ Համայնավարութիւնը կոչուած է ի սպառ սնանկանալու։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ.— «ՄԵՆՔ ԱԼ ԿՈՐԾԱՆԱՐԱՐ ԶԷՆՔԵՐ ՈՒՆԻՆՔ»

—o—

Պատասխանելով խորհրդային ռումբերու պայթումին, Քենըտի յայտարարեց թէ Միացեալ Նահանգներու հիւլէական ուժը աշխարհի ամէնէն զօրաւորն է եւ թէ «յարձակման պարագային կործանարար կերպով պիտի պատասխանենք»։

Նախագահը անգամ մը եւս առաջարկեց Խորհ. Միութեան, համաձայնութեան մը գալ պաշտպանելու համար մարդկութիւնը հիւլէական պատերազմի մը սարսափներէն։ Շեշտեց թէ ամերիկեան յառաջիկայ փորձերուն համար միայն պատրաստութիւններ կը տեսնուին առ այժմ, ի հարկին գործադրելու համար ծրագիրները։ Արդէն Միացեալ Նահանգները ներկայիս խոր ուսումնասիրութեան մը ձեռնարկած են քննելու համար խորհրդային ռումբերու հետեւանքները։ Յիշենք թէ «հիւլէական վախը» արդէն ծնած է եւ Ամերիկա ու Ֆրանսա քննութիւն կը կատարեն օդանաւերը արտաքնապէս մաքրող գործողութիւններուն վրայ, նկատի առնելով որ օդանաւը կրնայ ռատիօ–աքթիվ ամպէ մը անցած ըլլալ եւ շողարձակում փոխանցէ այդ միջոցով։

Քենըտի խիստ լեզու գործածեց Խորհ. Միութեան հանդէպ որ կ'արհամարհէ մարդկութեան բարիքը, յիշեց թէ Ա) Խորհրդային կառավարութիւնը խզած էր բոլոր խօսակցութիւնները, Ժընեւի մէջ, որոնք հիւլէական փորձերու դադրեցման կը վերաբերէին ։ Բ) Բացարձակ արհամարհանքով պայթեցուցած էր հիւլէական բազմաթիւ ռումբեր, մէջն ըլլալով հատ մը՝ յիսուն մեկաթոննոց (ճշդուեցաւ ի վերջոյ թէ 57 մեկաթոն ուժ ունէր, այդ նշանաւոր ռումբը)։

Քենըտիի համար այս փորձերը ոչ պըլըֆ են ոչ ալ սպառնալիք։ Իրեն համար մաս կը կազմեն Մոսկուայի մէջ տեղ գրած սարսափի արշաւին, բայց փորձերը գնահատելի արժէք մըն ալ կը ներկայացնեն, խորհրդային գիտուններուն եւ կառավարողներուն համար։

Այս առթիւ Քենըտի շեշտեց թէ ամերիկեան հիւլէական ուժը այնպէս է որ թոյլ կուտայ Միացեալ Նահանգներուն, յարձակման պարագային, կործանել ամէն ինչ «հարկ եղած միջոցները, ունինք գլուխ բանելու համար հիւլէական զէնքերու մարզին մէջ։ Եւ մեր այդ յառաջապահ դիրքը չենք կորսնցներ»։ Քենըտի կը գտնէ նաեւ թէ յիսուն մեկաթոննոց ռումբեր պայթեցնելու պէտք չկայ հաստատելու համար թէ Միացեալ Նահանգները ուրիշ ոեւէ ազգէ աւելի զօրաւոր են հիւլէական մարզին մէջ։ «Կենսական է, ազատ աշխարհի պաշտպանութեան համար որ պահպանենք այն դիրքը զոր ունինք, այն է՝ թոյլ տալ որ վերապրինք հիւլէական որեւէ յարձակումի եւ կործանենք ոեւէ ազգ որ հիւլէական յարձակում կ'ընէ Միացեալ Նահանգներու կամ անոր զինակիցներուն վրայ»։

Քենըտի շեշտեց թէ հիւլէական փորձեր պիտի չկատարեն մթնոլորտին մէջ, Ռուսերուն պէս։ Բայց եթէ տեսնեն թէ այդ փորձերը անհրաժեշտ են տէր կենալու համար իրենց պատասխանատուութեանց ազատ աշխարհին հանդէպ, այդ պարագային ուշադրութիւն պիտի ընեն որ նուազագոյն շողարձակում ունենան այդ ռումբերը»։

Այս յայտարարութեանց առթիւ Թաս գործակալութիւնը «ճշդեց» թէ Քենըտի փորձած է Մոսկուայի վրայ ձգել հիւլէական փորձերու պատասխանատուութիւնը, մինչ իրականին մէջ Միացեալ Նահանգներն են որ սկսան հիւլէական զէնքերու արշաւը։

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Նոյեմբեր մէկի գիշերէն ետք համադարութիւն կը տիրէ Ալժէի մէջ։ Ցոյց մը տեղի ունեցաւ նախորդ օրուան զոհերու թաղումին առթիւ, բայց ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ։ Ալժերիոյ Արեւելեան կողմը Ալժ. Ազատ Ճակատի պատկանող տարրեր փորձած են նոր խըլրտումներ առեղծել առանց յաջողելու, Թեպեսայի մէջ միայն, թաղումի մը առթիւ միջադէպեր պատահեցան եւ երկու հոգի մեռան, 12 հոգի ալ վիրաւորուեցան։

× «Կազէթ տը Լօզան»ը «Նոր չէզոք մը» կը գտնէ Սաատ Տահլապի առջի օրուան յայտարարութեանց առթիւ։ Ծանօթ է որ ալժերացի պարագլուխը անհրաժեշտ նկատած էր Ֆրանսայի հետ գործակցութիւնը, մանաւանդ մշակութային գետնի վրայ։

× Կինէի պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ Կինէի բանակը կը փափաքի կռուիլ Ալժերացիներու կողքին։

× Ֆրանսական ոստիկանութիւնը հաղորդեց թէ լուսարգելի ժամերը կը փոխուին Մահմետականներուն համար եւ տանը մինչեւ ժամը 22 (նախապէս 20) կրնան պտըտիլ։ Ոստիկանութիւնը կը յայտնէ նաեւ թէ ալժերացի պատասխանատուներու ձերբակալումն է որ պատճառ դարձած է որ ցոյցեր չկատարուին Փարիզի մէջ, Նոյեմբեր 1ին։

× Փաստաբաններու Կարգը յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ ոստիկաններու մանաւանդ Հանրապետական Գունդերու (Սէ Էր Էս) «ցեղապաշտ» վարմունքը Մահմետականներու հանդէպ։

Փարիզի մէջ (Ռիւ Փրաթիէ) ալժերացի մը որ զէնք կը փոխադրէր կրակեց եւ ձեռնառումբ մը նետեց ոստիկաններու վրայ որոնցմէ երկուքը վիրաւորուեցան, ինչպէս նաեւ ութ տարեկան աղջնակ մը։ Իրենց հետքը չկայ։

ՅԱՌԱՋԻ

Վաղուան թիւը (Նոյեմբեր 5) նուիրուած է՝

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

1600ԱՄԵԱԿԻՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԻԲ. համագումարին արտասանած փակման ճառը երեք միլիոն օրինակ տպուած է։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երկու նոր ռումբեր պայթեցուց, հազիւ մէկ մեկաթոննոց։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ Սարաճ բանտէն հանուեցաւ որպէսզի իր անունին պահուող 70 միլիոն Ն. Ֆ.ի գումարը փոխանցէ սուրիական Պետական Գանձին։ Սարաճ փոխանցումը ստորագրելէ ետք կրկին բանտ տարուեցաւ։

ՀԱՒԱՆԱՅԻ մէջ այլեւս միայն մէկ օրաթերթ լոյս պիտի տեսնէ թուղթի խնայողութեան համար։

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ մէջ իրարանցում չկայ խորհրդային յուշագրին առթիւ։ Հանրապետութեան նախագահը Քէքքոնըն որ Ամերիկա կը գտնուի այս միջոցին յայտարարեց թէ Ռուսերուն ըրածը համապատասխան է 1948ի իրենց համաձայնութեան։

ԳԱՀԻՐԷԷՆ «Արաբ ազգին ձայնը» ըմբոստութեան կոչ մը ըրաւ առջի օր, Սէուտական Արաբիոյ Յորդանանի եւ Սուրիոյ ժողովուրդներուն որպէսզի ապստամբին եւ տապալեն իրենց երկրին կառավարութիւնը։

ԲՐԱԶԻԼԱԿԱՆ Տի–Սի 7 օդանաւ մը որ Լիզպոնէն Ռիօ տէ Ժանէյրօ կ'երթար ճզմուեցաւ։ 57 մեռեալ կայ, բայց 31 հոգի ազատած են։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ անկախ թերթը՝ Թայմզ կը գրէ թէ Իրաքի Քիւրտերը հազարներով ջարդուած են։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ գնդ. Սարաճ պիտի դատուի Դամասկոսի Բարձրագոյն Ատեանին կողմէ։

ՀՈՆՏՈՒՐԱՍԻ մայրաքաղաքը՝ Պելիզ հարիւրէն 70 կործանած է ահաւոր մրրիկէ մը։ Քաղաքը ջուրերուն տակ կորսուած է, ցարդ 100 մեռեալ կայ բայց թիւը վերջնական չէ։ 15.000 հոգի փողոցն են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ներկայացուցչական ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ հալքեան մը՝ Ֆուատ Շիրմէն, սահմանադրական մեծամասնութենէն մէկ ձայն աւելի ստացաւ։ Այս արդիւնքին հասան 9 քուէարկութենէ ետք։ Տնտեսագէտ, նորընտիր նախագահը՝ 55 տարեկան է քաղաքականութենէն քաշուած էր 1950էն ի վեր երբ Մէնտերէս իշխանութեան գլուխ եկած էր։

ՊԱՀՐԷՅՆԻ իշխանապետը՝ Սալման իպն Համատ ալ Խալիֆա մեռաւ առջի օր, 67 տարեկան էր։

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն Ֆրանս - Փրէս գործակալութեան թէ Նոյեմբեր 7ի պատրաստական յանձնախումբի ժողովը որուն մասին գրած էինք երէկ, պատրիարքներէ զատ, տիեզերական ժողովին պիտի հրաւիրէ յոյն, սերպ, ղպտի, հայ, եթովպացի, սուրիական անկախ եկեղեցիներու պետերը։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ վերջ գտաւ քարիւղ արտածող երկիրներու ժողովը։ Ինտոնեզիա եւ Թրինիտատ անդամ ընդունուեցան եւ փափաք յայտնուեցաւ որ Լիբիա իր թեկնածութիւնը դնէ։

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը այցելեց Ֆրանսական արուեստի գլուխ գործոցներու ցուցահանդէսը։ 440 նկարչական, արձանագործական ջրաներկ եւ կաւաշի գործեր կը ներկայացնեն Ֆրանսական արուեստը 1840էն 1940։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ թագաւորը Քարամանլիսի յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը որ հաւանաբար նախորդէն շատ չտարբերի։

ՍՈՒՐԻԱ կ'ուզէ կրկին անդամակցիլ Իւնէսքոյի։

ՀՌՈՄԻ մէջ մահափորձ մը կատարուեցաւ համայնավար պարագլուխ Թոլիաթթիի դէմ բայց ձախողեցաւ։

Ի՞ՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ԹԻՒԵՐԸ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԻՒԸ

Ցաւալի է. տխուր բաներ են ասում խորհրդային մարդահամարի (1959) թիւերը Խ. Միութեան սահմաններում ապրող Հայերի ազգային ներկայի մասին: Միայն այն փաստը, որ երեք հարիւր հազար Հայեր, կտրուած Մայր Հայրենիքից, ապահայանում են կամ ապահայացման ճամբու վրայ են, բաւական է՝ ողբինատելու համար մեր սրտերը: Աւելի ցաւալի է, որ Մայր Հայրենիքը չկամ է կամ անզօր՝ դարմանելու ազգային այդ աղէտը:

Իսկ ի՞նչ են ասում թուերը Սփիւռքի Հայութեան ազգային իրականութեան մասին:

Տխուր թէ ուրախ, Խ. Միութեան սահմաններում ապրող Հայերի մասին գոնէ թուեր գոյութիւն ունեն, իսկ ինչ թիւ կայ Սփիւռքի Հայութեան մասին: Ասում ենք՝ մօտ մէկ միլիոն Հայեր են ապրում Ազատ Աշխարհում՝ հինգ մայր-ցամաքների վրայ: Ո՞վ է հաշուել, ո՞րքան իրական է այդ թիւը:

Մենք իրաւունքով մեղադրում ենք այն մտաւորականներին, որոնք արտօնուած են Հայաստան այցելելու եւ չեն ուսումնասիրում խորհրդահայ իրականութիւնը, չեն տալիս իրական փաստեր ու թուեր, բաւականանում են միայն «լորձնաշուրթն փառաբանութեամբ», սակայն տարբե՞ր բաներով է զբաղած մտաւորականութիւնը Սփիւռքում:

Խ. Միութեան մէջ ազգային կեանքը ամբողջական խիստ հսկողութեան տակ է, մարդ իրաւունք չունի ազատ մտածելու, ազատ փաստեր տալու, ազատ կարծիք յայտնելու:

Սփիւռքում այդ արգելքը չկայ: Ազատ Աշխարհի ազատութիւնը մենք օգտագործում ենք առաւելապէս փոխադարձ յօշոտման համար: Եթէ հաշուենք քառասուն տարուայ ընթացքում Սփիւռքում կուսակցական պայքարի համար վատնուած գումարները, ինչեր կարելի կը լինէր անել այդ դրամով, օրինակ, կրթական կամ գրական ասպարէզում, քանի դպրոց պահել կամ քանի գիրք հրատարակել: Թիւ կա՞յ, թուանշան ունե՞նք այդ մասին:

Քառասուն տարուայ կեանք ունի Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը: Այդ ժամանակի կէսը անցաւ տարագիրների տեղաւորման ու կազմակերպութեան եւ տնտեսական ու բարոյական վերականգնման աշխատանքով: Սակայն վերջին 20-25 տարիները, ընդհանուր առմամբ, Սփիւռքը արդէն տեղաւորուած - կազմակերպուած է, որքան այդ հնարաւոր է ներկայ աշխարհի պայմաններում:

Արդ, ի՞նչ ենք արել մենք կամ ի՞նչ անում ազգաշինութեան եւ ազգապահպանութեան տեսակէտից:

Իւրաքանչիւր բարեկարգ ընտանիք կամ հասարակութիւն, իբրեւ բարեկարգութեան առաջին պայման, իր «մարդահամարը» ունի, այսինքն՝ գիտէ իր անդամների թիւը, նիւթական ու բարոյական վիճակը, եւ այդ տուեալների հիման վրայ կառուցանում եւ զարգացնում է իր կեանքը: Այս «առաջին պայմանը» ի՞նչ չափով յարգուած է Սփիւռքում:

Քառասուն տարուայ ընթացքում ոչ մէկ ընդհանուր մարդահամար չի կատարուած Սփիւռքի Հայոց կեանքում: Հովիւը գիտէ իր ոչխարների համրանքը. Հայոց ազգային իշխանութիւնը հովիւի չա՛փ էլ գիտակից չէ իր պարտականութեան:

Ասում են. մենք ազգային իշխանութիւն չունենք. իսկ մարդահամարը — ստատիստիկ — միայն պետութեան միջոցով է լինում: Անշուշտ, պետութիւնը աւելի լայն միջոց ու հնարաւորութիւն ունի լրիւ մարդահամար կատարելու, բայց ազգը ինքն էլ ի վիճակի է, ազգային իշխանութեան միջոցով, մարդահամար կազմակերպելու: Թերիներ կ'ունենայ այդ մարդահամարը, բնական է. սակայն աւելի լաւ է թէկուզ թերի մարդահամար ունենալ, քան ոչինչ:

Մարդահամարը կենսական անհրաժեշտութիւն է Սփիւռքում: Այդ գործի նախաձեռնութիւնը պէտք է ստանձնեն յարանուանութեանց թեմական իշխանութիւնները՝ շարժման մէջ դնելով հոգեւորականութիւնը եւ կազմակերպութիւնների ու մտաւորական անհատների գործակցութիւնը ապահովելով: Եւ որքան շուտ կատարուի այդ մարդահամարը, այնքան լաւ:

Այդ աշխատանքը կատարելուց յետոյ միայն կարելի է խօսել թուերի եւ փաստերի լեզուով, կարելի է իմանալ, թէ ինչ են ասում թուերը:

Անթիւ, անփաստ եւ անլեզու Սփիւռքում հնարաւոր է միայն ընդհանուր ճըշմարտութիւններ, առաւել կամ նուազ ճըգրիտ խորհրդութիւններ արձանագրել եւ գնահատութիւններ անել:

Ի՞նչ է Սփիւռքի Հայութեան ընդհանուր թիւը: Ասում են՝ մէկ միլիոն, կամ աւելի, կամ պակաս: Ոմանք 20-30 տարի է նոյն թուերն են կրկնում, կարծես ծնունդ եւ մահ տեղի չի ունենում, եւ դէպի Հայաստան ներգաղթեր չեն պատահել:

Միւս կողմից՝ Սփիւռքի ներքին կազմը յարաշարժ է ու յարափոփոխ: Յունաստանի հայ գաղութը, օրինակ, որ առաջ երեսուն հազար հոգի էր հաշւում, այսօր տասը հազարից էլ վար է: Աւստրալիայում առաջ գրեթէ հայ չկար, այժմ արդէն ամբողջ հայկական գաղութ գոյութիւն ունի այնտեղ:

Հաշուի առնելով անցեալ եւ ներկայ բոլոր հանգամանքները, մեզ թւում է, որ Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը, համրանքի տեսակէտից, հետեւեալ պատկերն է ներկայացնում.

Հիւսիս. Ամերիկա՝ երեք հարիւր հազար մարդ, Իրան՝ 120.000, Լիբանան՝ 120.000, Թուրքիա՝ հարիւր հազար, Սուրիա՝ ութսուն հազար, Եւրոպա՝ 80 հազար, Հարաւային Ամերիկա (Արժանթին, Բրազիլ, Ուրուկուէյ եւն.) 70 հազար, Եգիպտոս՝ 25 հազար, Իրաք՝ 15.000, Յունաստան՝ տասը հազար, Յորդանան՝ ութ հազար, Կիպրոս՝ չորս հազար, Պաքիստան, Սուդան, Հնդկաստան, Ինդոնեզիա, Աւստրալիա, Աֆրիկէ եւայլն՝ 10.000:

Ուրիշ խօսքով, ամբողջ Հայութեան շուրջ մէկ քառորդը՝ 942.000 մարդ ապրում է Խ. Միութեան սահմաններից դուրս՝ կազմելով Ազատ Աշխարհի Հայկական Սփիւռքը՝ երկրագունդի գրեթէ բոլոր մասերում:

Խ. Միութեան, Խ. Հայաստանի եւ Ազատ Աշխարհի Հայութեան թուական համապատասխան պատկերը, ուրեմն, հետեւեալն է.

Խորհրդ. Հայաստանում ապրում են — 1.552.000 Հայեր:

Խորհրդ. Միութեան մէջ կամ Խորհրդային Սփիւռքում — 1.235.000:

Ազատ աշխարհի Հայկական Սփիւռքում — 942.000:

Ասել է, թէ երկրագունդի երեսին ապրող Հայերի թիւն է 3.729.000:

Այս թիւը, որ հաւասար է Համաշխարհային Առաջին պատերազմից (1914) առաջուայ Հայերի ընդհանուր թիւին, շատ խօսուն է: Նշանակում է Հայերի աճի տեսակէտից վերջին 45 տարիները անցել են ապարդիւն:

Մի կողմից՝ մենք պարծենում ենք, թէ Հայերը բազմածին ժողովուրդ են. միւս կողմից՝ հաւը ածում է, կկուն ուտում է:

Եւ մտածել միայն. ինչքան շատ են կկուները այս աշխարհում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(4 եւ վերջ)

ԳԻՒՂԱԽՈՒՄԲԸ (1)

(ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԷՐ)

Պարտիզակ, ընտանեկան կազմակերպութեամբ գիւղախումբ մըն էր: Իր վարչութեան ենթակայ էին հինգ հայաբնակ, մէկ յունաբնակ եւ երկու իսլամ՝ վրացի ու լազ գիւղեր:

Զուտ հայաբնակ եւ հայախօս Պարտիզակ գիւղը 1832ին կատարուած պետական մարդահամարին մէջ 639 ընտանիք կը պարունակէ: Իսկ 1880ի մարդահամարը 7000էն աւելի բնակիչ կ'արձանագրէ: Սովորաբար 1500 տուն կը հաշուէին: Տեղահանութեան պահուն կատարուած մարդահամարը 10.500 հոգի էր, 2000 տուն, կամ 2500 ընտանիք, քաղաքէն դուրս գտնուողներն ալ միասին հաշուելով:

Պարտիզակ, քաղաքին մէջ, վեց թաղային բաժանում ունէր, այսինքն մահ[illegible]թաղութիւն որ կը կոչուէին՝ Եկեղեցի թաղ (քիլիսէ մահլէսի), Ձորի (Տէրէ) թաղ, Աւազուտի (քումլուք), Նոր - Վերի Կալերը (Եէնի), Փրօթէսթան եւ Կաթոլիկ թաղեր:

Պարտիզակէն կէս ժամ դէպի արեւելք Տէօնկէլ Լազ Հայերու գիւղը 75 տուն: Իսկ իր բլրակին վրայ յետոյ եկած հաստատուած են 28 տուն լազ Հայեր: Այտեղը կը կոչուի Տօնկալի Սուրբը, Իր Ս. Սարգիս անունով մատուռին համար:

Աւելի արեւելք, Պարտիզակէն մէկ ժամ, գիւղախումբին երկրորդ հայաբնակ կեդրոնը՝ Օվաճըք, հինգ հարիւր տուն, համեմատաբար աւելի [illegible] եւ բարեկեցիկ քան շրջակայքը:

Իսկ Օվաճըքի հարաւ - արեւելքը, երկու ժամով լազ Հայերու քառասուն տուն, ժամավայր յորջորջումով, կառավարական անունով քիլիսէ տեփէ:

Օվաճըքէն դէպի արեւելք, գետին հանդիպակաց կողմը կը գտնուէր [illegible] հայ կարեւոր գիւղ մը Արսլանպէկը, որ սակայն Պարտիզակի գիւղախումբին մաս չէր կազմեր:

Պարտիզակի արեւմտեան հիւսիսը, ծովեզրին աւելի մօտ, Յունաց գիւղ մը Եննիքէօյ անունով, հինգ հարիւր տուն չափ: Անոր սահմանին մէջ էր [illegible]ցիներէն մնացած ջերմուկ մը ըլլալով, որմէ կ'օգտուէին շրջակայ գիւղացիները:

Իսկ արեւմտեան հարաւակողմը, մէկ ժամ, Տէօշէմէ ըսուած բարձունքին վրայ լազ - Հայերու 65 տունէն գիւղ մը Ձաքար գիւղ, Թուրքերէն Սաքար-Պըչէր:

Այս հայ խմբաւորումներուն մօտիկ բնակեցուած են Կովկասէն եւ Տրապիզոնի շրջանէն գաղթած վրացի եւ լազ իսլամ քանի մը գիւղեր: Սաքար Պըչէրի մօտիկը կը կոչուէր Տէօշէմէ եւ Հասանբէյ, իսկ Քիլիսէ - Տիւզին մօտիկը՝ Խանիէ կամ Թաթար քէօյ:

Իսկ Պարտիզակէն հինգ ժամ հեռու, արեւմտեան հարաւը, սարահարթի մը վրայ հաստատուած էր երեսուն տուն լազ Հայերէ Մանուշակ (Մէնէշէ) գիւղը, որու մասին մանրամասն կը խօսիմ առանձին գլուխի մը մէջ:

×

Գիւղախումբին առաջին հայ կառավարիչն էր: Գիւղին վարչական կամ դատաստանական գործերուն համար ամէնէն Ծերերու ժողով մը հայ եւ [illegible] անդամներով: Մասնաւոր [illegible] գիւղերը ընտրած էին մէկ հոգի որ կանոնաւորաբար կուգար ամէն շաբաթ [illegible] իսլամական, ամուսնական, [illegible] դատելու համար կար իմամ մը, որ երբեմն կը մասնակցէր մեր նիստերուն:

Իմ օրովս այս ժողովին կ'անդամակ-

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԷՐ

Հան կը հանէ փոշիներու մէջ թաթխուած եւ նման աւելի ծեր դատարկապորտի մը քան՝ փիլիսոփայ բժիշկի մը:

Գետին կը դնէ Ռէյնալի եւ Ռուսոյի հատորները պարունակող իր պայուսակը եւ իյնալով աթոռի մը վրայ, կը հառաչէ.

— Ա՞յս է արդեօք վարձքը յիսուն տարուան աշխատութեան ...

Հիանալի կերպով զգեցիկ երիտասարդ կին մը, զոր նախապէս չէր տեսած ձեռքին բռնած սպունգ մը եւ աման մը լուացուելու, կը մօտենայ իրեն ու կ'ըսէ.

— Հաւանական է, պարոն, որ մեզ պիտի գլխատեն: Մինչ այդ, կ'արտօնէ՞ք գիս որ լուամ ձեր դէմքն ու ձեռքերը, վասնզի վայրենիի կերպարանք մըն էք առած:

— Զգայուն կին, կը բացագանչէ Տիւսիէլ, մի՞թէ ոճրի վայրին մէջ էր որ պիտի հանդիպէի ձեզի: Ձեր տարիքը, ձեր դէմքը, ձեր վարմունքը, բոլորը կ'ըսեն ինծի թէ դուք անմեղ էք:

— Միակ յանցանքս, թագաւորներէն ամէնէն պատուականին վրայ լացած ըլլալս է, կը պատասխանէ գեղանի բանտարկեալը:

— Լուդովիկոս ԺԶ. առաքինութիւններ ունեցաւ, կը պատասխանէ իմ նախնիս, եւ սակայն ինչքան մեծ պիտի ըլլար իր փառքը, եթէ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնացած ըլլար այդ հոյակապ սահմանադրութեան ...

— Ի՞նչ, պարոն, կը բացագանչէ երիտասարդ կինը, շարժելով իր պղտոր սպունգը, ժակոպէն մըն էք եւ աւազակներու կողմնակի՞ց ...

— Ես, Տիկին, դուք կը պատկանիք Ֆրանսայի թշնամիներու դասակարգին, կը հառաչէ Տիւսիէլ, կիսով չափ մաքրուած:

Տիկինը կը կոչուէր Տը Լավիյլ եւ թագուհին սուգն էր պահած: Այն չորս ամիսներու ընթացքին ուր միասին արգելափակուեցան, անիկա չդադրեցաւ հակաճառելէ իր բանտակիցին, միեւնոյն ժամանակ ջանք չխնայելով ծառայութիւն մատուցանելու անոր:

Հակառակ իրենց սպասումին, չկտրեցին անոնց գլուխը եւ երեսփոխան Պաթըլէի առաջարկին հիման վրայ ազատ արձակուեցան: Այնուհետեւ, Տիկին Լավիյլ, լաւագոյն բարեկամուհին դարձաւ մեծ մայրիկիս, որ այդ շրջանին քառասուն մէկ տարեկան էր եւ երեք տարիէ ի վեր ամուսնացած՝ Վերին Հռենոսի գումարտակին պատկանող կամաւորներէն՝ տեղակալ Տանժէի հետ:

— Շատ գեղանի մարդ մըն է, կ'ըսէր մեծ մայրիկս, բայց վստահ պիտի չըլլամ թէ կ'ուզեմ զինք ճանչնալ փողոցին մէջ:

Կը վստահեցնէր թէ զայն ընդամէնը վեց ժամ տեսած էր, հինգ անգամ ...

Անոր հետ ամուսնացած էր երախտագիտական մտածումէ մը տարուած՝ ազգային գլխանոց մը կարենալ կրելու համար:

Իրականութեան մէջ մեծ մայրիկս ամուսին չէր ուզեր... իսկ ան՝ կը ցանկար բոլոր կիները ...

Ու մեկնեցաւ... Մեծ մայրիկս թողուց որ ան երթայ, առանց անոր հանդէպ ատելութիւն ունենալու: Տանժէ, իբրեւ հարստութիւն իր կնոջը կը ձգէր դրամական ստացագիրներ, ուղղուած իր եղբօրը՝ Տանժէ տը Սէնթ Էլմի՝ Քոնտէի բանակի սպաներէն, եւ կարգ մը նամակներ՝ գրուած գաղթականներու կողմէ: Այս բոլորը բաւական էին որ մեծ մայրիկս եւ իրեն հետ ալ յիսուն ուրիշներ գլխատուէին:

Այդ մասին արդէն սկսած էր մտահոգութիւններ ունենալ եւ ամէն անգամ որ թաղին մէջ խուզարկութիւններ տեղի կ'ունենային, կ'ըսէր.

— Այսուհետեւ, պէտք է որ իմ անպիտան ամուսինիս թուղթերը այրեմ ...

Եւ սակայն, մտածումները կը պատէին իր գլխուն մէջ ...

Օր մը, վերջապէս, որոշեց: Բաւական սպասած էր:

Նստած կրակարանին առջեւ, սկսաւ մէկիկ մէկիկ ընել կապոցին մէջ գտնըւած նամակները եւ հետզհետէ [illegible] շարեց նստարանին վրայ, խառն ի խուռն: Եւ ապա, հանդարտօրէն, սկսաւ փոքրիկ ծրարներ պատրաստել, մէկ կողմ դնելով այն բոլորը որոնք պիտի պահուէին եւ միւսները՝ զորս պիտի այրէր:

Այս գործողութեան ընթացքին, [illegible] կարդար տող մը, կամ էջ մը այդ թուղթերէն, եւ իր միտքը կը ճամբորդէր [illegible] շատակէ յիշատակ, անցեալէն պատառիկ մը փրցնելով, երբ յանկարծ լսեց մուտքի դուռը կը բացուէր: Նախազգացում մը իրեն ըսաւ թէ խուզարկութեան կուգային:

Նստարանին վրայ դրուած թուղթերը հապճեպով ժողվելով, նետեց զանոնք նստարանին տակը:

Պահարանի մը ծայրը նստարանին տակէն դուրս կ'երեւէր տակաւին, [illegible] կատուի մը ականջին նման, երբ [illegible] ապահովութեան կոմիտէի պաշտօնեաներ մտան սենեակէն, վեց մարդ [illegible] կերպարանքով, բոլորն ալ [illegible] հրացաններով, նիզակներով եւ [illegible]րով:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(3 Շար.)

ցէն Ալասի Լֆ. Տ. Մկրտիչեան, Հաճի Մկրտիչ աղա Տ. Կարապետեան եւ Հաճի Յովհաննէս աղա Քիւթնէրեան :

Գիւղին համար Թաղապետական անջատ խորհուրդ մը կար (պէլէտիյէ), կազմըւած տասնեց գաւառական խորհուրդէն, որ կը կազմէր մաքրութեան, աղքատնե- րու օգնութեան, շինութեանց եւ այլ խնդիրներով, ունենալով «պաշտօնական» ատենադպիր մը, զործնկանէ հասած եւ ոչ թէ պետական վկայականով. Նաեւ քաղաքապետական շավուշ մը իբր պաշտօնեայ: Այս Խորհուրդն ալ ամէն չարաթ կանոնաւորաբար նիստ կը գումարէր :

Կառավարութեան մօտ գիմումներու համար ագեւտաքիններ կը խմբագրէր Աբթին Արաք, որ լաւ գիտէր Թուրքերէնը եւ օրինական ձեւերը :

Մէկ ատրկան եւ քանի մը ատրկան գորք կար սէկմէները տասնապետով մը: Բայց նոքր ալ աներ զրկեցին իբր հրաժարար ատրկան զօրքերու :

Ոստիկանները միշտ հայ մնացին փոխ ի փոխ, Յակոբ Արապեան, Սիրական Հրեղնեան եւ Արալասուէկյէ փաշ մալուծ ու Միհրան Լֆէնտի, բարի տղայ մը որ սպայանները ժամանակին փակել կու տար, յորդորելով՝ թէ պատշաճ չէ օրինաց պահելու հայ մեւտիր մը օրով:

Իմ եւ ոստիկան զօրքերու միջեւ յարաբերութիւնները կարգապահ էին: Հրամաններս եթէ չկամութեամբ ալ կատարէին, կը հնազանդէին :

Կարգ մը մանր մունր դէպքերու առթիւ ալ Խօսի չմիջամտեմ, Իսմիւթ կը փոխանցէին գաւառնի :

Ամէնէն լուրջ դէպքը պատահեցաւ Հալեպի գիւղերին անցած գիշերը, երբ զայ՝ գիւղերու հաւաքուած ժողովուրդն ու- տանք դէպք արձակեցին: Ոստիկան զօրքեր միջամտեցին, բախում մը որու առթիւ խիստ գիտողութիւն ըրի ոստիկան զորքերու այն ատենի Ֆարիկ չավուշին Այս ակնարկները մինչեւ տեղահանութեանս վերջ հոն մնաց, ժամանակեցաւ ամէն չարիքի :

Այս առթիւ կանչուեցայ Իզմիթի զին- ուորական ատեանէն, որ հարցաքննեց եւ ազատ թողուց՝ առանց գիտողութեան :

Գալըճըգեան պատերազմի օրերն էր, տեսայ որ զժուար էր մնալ: Հովերը փոխուած էին դէպի Հայերը, Նախընտրեցի փոխել հաւանական պաշտօնանիշերը, հրաժարականս տալ, առնել՝ նոր յոլոր խլամ գիւղերուն՝ կողմէ տրամադրուած բարեւ վկայական մը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1) «Պարտիզակը խստաստիկ» հատո- րէն :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն ժողովուրդ իւրայատուկ սրամըտութիւններ կ'ունենայ, որոնք այնքան յատկանշական կրնան ըլլալ որ կարելի չըլլար զանոնք ուրիշ լեզուի մը թարգմանել, առանց սրամտութեան նրբութիւնը կորսնցնելու :

Փորձեցէք անգամ մը Ֆրանսական տիպար սրամտութիւն մը թարգմանել հայերէնի կամ բոլորովին պիտի չյաջողիք կամ այնքան պէտք է հայացնէք որ Ֆըրանսականութենէն բան մը չմնայ :

Նոյնն է անշուշտ պարագան, եթէ հայկական տիպար սրամտութիւններ թարգմանուին օտար լեզուի մը :

Հարցը այն է թէ կ՞ան իսկական հայկական սրամտութիւններ: Պատասխանը դրական պէտք է ըլլայ, քանի որ հայկական կեանքն ալ միայն տխուր եւ լուրջ երեւոյթներ չունի, այլեւ ուրախութիւն եւ ծիծաղ առթող պատկերներ :

Բնականօրէն ժողովրդական սրամտութիւնը կը ծնի մեծ համայնքներու մէջ, ուր կ'ըլլան տեղական տիպարներ, ընկերային զատաւորումներ, լեզուի միութիւն, մէկ խօսքով «ազգային» կեանք մը :

Դժբախտաբար 1915ի աքսորէն նոք, Թուրքիոյ հոծ Հայութիւնը անբոյն մընաց եւ օտարութեան մէջ ազգային կեանքի կզզիներ եւ կզզեակներ միայն գոյութիւն ունին, օտար միջավայրի եւ օտար լեզուի ծովերու մէջ ցիրուցան :

Իսկ հիները ունէի՞ն սրամտութիւններ տեղական ժողովրդական պատկերացումներով: Թոյլ տուէք Ռոտոսթոյէն երեք հատ պատմել :

1.

ՄԱԾՈՒՆԸ ՊԱ՞ՀՔ Է

Տէրտէրը փողոցէն կ'անցնէր: Մեր կին մը կը մօտենայ եւ կը հարցնէ

— Տէր պապա, մածունը պա՞հք է :

= Ո՞ր զարշելիս կերեր է:

— Մօրուքիդ վրայ կաթեր է ...

Այս անցքին սրամտութիւնը հասկնալու համար մարդ Հայ պէտք է ըլլայ, պէտք է գիտնայ թէ մեր քահանաները երկար մօրուք մը կ'ունենային, թէ տարւոյն մէջ բազմաթիւ պահքի օրեր եւ շաբաթներ կային եւ պահքը խիստ կը պահէին: Պահքի արգիլուած ուտելիքներէն էր նաեւ մածունը, բայց այնքան համով է մածունը, որ տէրտէրն անգամ չէ դիմացեր ....:

2.

ՏԻԿԻ ՊԱՆԻՐ

Անկիւ-ի նպարավաճառը շատ գեղեցիկ կին մը ունէր: Զուարճանալու համար երիտասարդներ կ'երթան պանիր գնելու :

— Ի՞նչ տեսակ պանիր ունիս :

= Ամէն տեսակէն կայ :

— Ճերմակ պանիրդ աղու՞ր է :

= Ճերմակն ալ աղուոր է, տիկինն ալ աղուոր է... Այս, «տիկինն ալ աղուո՞ր է»... այսինքն տիկի պանիրը ...: Օտարը գիտէ՞ թէ պանիրը տիկի մէջ ալ կը պատրաստուի եւ եթէ գիտնայ իսկ, պիտի կրնա՞յ հայերէն բառախաղը հասկընալ :

3.

ԼՈՅՍ ՋՈՒԱՐԹ

Սովորութիւն էր որ կօշկակար արհեստաւորները իրենց հում նիւթերը՝ ինչպէս մորթ, կաշի, դամ, դերձան, մոմ եւայլն ամբողջ շաբթուան ընթացքին «գրել տալով», այսինքն ապառիկ կ'առնէին, խոստանալով շաբաթ իրիկուն համար մաքրել : Բայց շաբաթ իրիկուն երբ վաճառականին պաշտօնեան գանձումի երթար, յաճախ վարպետը կը բացակայէր ....

— Վարպետդ ո՞ւր է, ծէ:

Հոս չէ:

— Է, ո՞ւր է :

= Լոյս Զուարթի գացած է ...

Շաբաթ իրիկուան դէմ ժողովուրդը ժամ կ'երթար կիրակնամուտի արարողութեան: Բայց թէ կօշկակար վարպետը իսկապէս հո՞ն աղօթելու գացած էր, ատիկա չեմ կրնար ըսել ... :

Ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ ասանց նըման հայկական կեանքէն առնուած սրամտութիւններ —հին թէ նոր— հաւաքուէին իբրեւ ժողովրդական բանահիւսութեան մէկ հետաքրքրական եւ ինչո՞ւ չէ, ուրախ ճիւղը :

ՏԻՐԱՅՐ ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ
ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

× Ոսկու արժէքը ոսկերիչը գիտնայ :
× Ջուրը մի տեղ մնայ՝ կը հոտի .
× Սարը սարին չի հանդիպի, մարդը մարդին կը հանդիպի :
× Սիրտը սուփրա չի, որ ամէն մարդի առաջ բաց անես :
× Վազող ջուրը կեղտ չի բռնի :
× Չար աչքը քարն էլ ճաքացնում ա:
× Լաւ ա մի պուտ բախտը, քան թէ մի կարաս իմաստութիւն :
× Դուն քուն, բախտդ արթուն :
× Ում բախտը ծռուեց, նրա ձին ախոռումը էշ կը դառնայ :
× Ճակատի գրածը չի ջնջուի :
× Աստուած որ մէկի տունը քանդի, առաջ խելքը կ'առնի :
× Որը ունի Շաքի – Շիրվան, որը չունի խեղդուելու ջուան :

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԷՆ – ԻՋԷՌ.— Անհաւասիկ, երկար տարիներու երազը իրականացաւ մեր գաղութին մէջ, հայկական երկու մարզական միութիւններ իրենց ճակատագիրը միացուցին :

Քանի մը տարիներէ ի վեր կը խօսուէր եւ յոյս կար միացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ Հ. Մ. Մ.ը միեւնոյն մարզական դրօշին տակ, ինչ որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէր գաղութի մեծամասնութեան:

Անցեալին, եւ վերջերս ալ, խոհեմ թելադրութիւններով եւ անկեղծ, ընկերական գաղափարներով փորձեր կատարուած էին միութեան, բայց ապարդիւն անցած էր:

Յանիսի վերջաւորութեան, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան աւելի յստակ, որոնք կարծես թէ կարողացան յանգիլ նպատակի մը:

Երկու Միութիւններուն վարչական անդամներ եւ քանի մը սրտցաւ անհատներ քով քովի եկած էին եղբայրական համաձայնութեան մը գալու համար որոշ պայմաններու շուրջ :

Ուրախութիւնով կը լսենք հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը, որ կը հաղորդուի.—

Վիէնի երկու հայ մարզական միութիւնները Հ. Մ. Մ. – Հ. Մ. Ը. Մ. միացեալ ընդհանուր ժողով մը գումարեցին Սեպտեմբեր 21ին եւ միաձայնաբար վճռեցին միանալ 1961 – 62ի եղանակին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան պատուիրակներն էին Պ. Սապունճեան, Պ. Զարզարեան, Պ. Լուսարեւեան եւայլն: Հ. Մ. Մ. կը ներկայացնէին Պ. Բալոյեան, Պ. Պօղոսեան, Պ. Աւագեան: Այս եղանակի, առժամեայ վարչական կազմը պիտի բաղկանայ չորս անձերէ երկու միութեան անդամներէն, եւ հինգ անձ ալ համակիրներէն :

Տեղեկացանք թէ վարչ. կազմը հետեւեալն է — Նախագահ՝ Պ. Անտոնեան, փոխ – ատենապետ՝ Պ. Խըլյեան, քարտուղար՝ Այվազեան եւ Աւետիկեան, գանձապահ՝ Լուսարեւեան, Բալոյեան, Թեկնածուներ Փալթայեարեան, Ճերիչեան, Զարզարեան :

Կը յուսանք որ բոլոր մարզասէրներն ու հայ ծնողները պիտի քաջալերեն այս շարժումը անդամագրելով իրենց զաւակները.

Ա. ԽԼՈՅԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պահեր կան՝ երբ առիւծն ալ վախկոտ կը դառնայ կամ՝ երբ կինն ալ քաջասիրտ կ'ըլլայ :

×

Յարգէ իրական տղամարդը որ կուլայ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Երբ արուարձանին մօտեցաւ, անհա առջեւը սկսաւ տեղատարափ գառնալ :

Անիծած... մրմնջեց Միրօ ախպար ինքնիրեն՝ ու պատի տակերէն քալելով, փողոց մը մտաւ եւ դուռի մը առջեւ կեցաւ :

Դուռը զարնելուն պէս, կամացուկ մը բացուեցաւ եւ ... ախպար ներս գնաց:

— Ի՞նչ է ... հարցուց: Հայր իմ, հայր — ... ամանակամայ աղջիկ մը ... մօտէն ձեռքով մը Միրօ ախպարի ձեռքը բըռնեց եւ ....:

Այս մանկամարդ աղջիկը Լալեզարն էր:

Իրաւ ես ... այսօր ուշ մնացի, պատասխանեց Միրօ ախպար՝ աղջկանը ճակատը համբուրելով :

— Երկու օր է որ Վանական չերեւար, հայր իմ, արդեօք ի՞նչ եղաւ իրեն :

— Մի կասկածիր, աղջիկս, Վանական եթէ այս գիշեր չգայ, վաղը անպատճառ պիտի գայ :

— Ախ, ի՞նչ ընեմ ... ամէն առտու մինակ կը թողուք զիս այս աղօթելի տունին մէջ: Շաբաթ մըն է որ Լուսիա գնաց ու դեռ չեկաւ :

— Գործն անանկ կը բերէ, աղջիկս : Դուն մի նեղուիր: Քիչ ատենէն աւելցած ալ պիտի հեռանանք :

— Ուսմբի՞ն մօտ պիտի երթա՞նք :

— Նախ՝ խումբին մօտ պիտի երթանք: Անկէց ետքը՝ Հայ Ձորի ամէնէն ապահով գիւղը պիտի մնանք:

Հայրն ու աղջիկը կը խօսէին իրարու հետ, յանկարծ դուռը զարնուեցաւ կամացուկ մը :

Միրօ ախպար անհամբերութեամբ մը գնաց դուռը բանալու: Եկողները Ներսէս Արծրունին ու իր հօրքոյրն էին:

— Ոհ, ինչքան թրջուած էք. մրմնջեց Միրօ ախպար : .

Ու առանց սպասելու՝ անոնց վրայի հագածները առաւ, անոնց գլուխի ծածկոցները քակեց ու խանդաղատանքով մը ներս հրամցուց զիրենք :

Լալէզար չէր տեսած Ներսէս Արծրունիի հօրքոյրը. միայն թէ իմացած էր որ Արարուց Թաղին մէջ կը բնակէր ան :

Երբ սենեակը մտան, անուշ ժպիտով մը Ներսէս Արծրունին մօտեցաւ մանկամարդ աղջկան ու ըսաւ .

— Ահա իմ հօրքոյրս, Լալէզար :

Շնորհալի աղջիկը գորովանքով մը համբուրեց բարի պառաւին ձեռքերը եւ ծռեցաւ անոր տրեխները քակելու :

— Ի՞նչ կ'ընես, աղջիկս, դուն յոգնած ես, ես պիտի քակեմ տրեխներուն չուանները:

— Ամենեւին, ես չեմ կրնար ընդունիլ:

Վերջապէս եկողները քիչ մը հանգչեցէք նայր, սկսան խօսակցութեան: Ներսէս Արծրունին իր հաստ ծխափողը բերնէն հանելով հարցուց .

— Ցաւղեցա՞ր, Միրօ ախպար :

— Ցաւղեցայ, պատասխանեց Միրօ ախպար:

— Ո՞ւր է ... բացագանչեց Ներսէս Արծրունին այլայլած ձայնով մը՝ որ կը խղդուէր կարծես :

— Անհաւասիկ, չեշտեց Միրօ ախպար ու ծոցէն հանելով դաշոյն մը տուաւ Ներսէս Արծրունիին :

Այդ դաշոյնը մեր ծանօթ նուիրական դաշոյնն էր, որ չորս տարիէ ի վեր կը մնար Վանի բանտին մէջ: Մէկ խօսքով՝ այն օրէն ի վեր՝ ուր Վանական իր ոճիրը գործած էր եւ գիտէր թէ կախաղան պիտի բարձրանար, այդ դաշոյնը զնտանի մը անկիւնը պահած էր:

— Ոհ, կեանքիս ամէնէն նուիրական յիշատակը, ահա կը գտնեմ քեզ, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին համբուրելով զայն: Տարիէ ի վեր հայրենական ժառանգութիւնս էիր: Եւ սրբագործուեցար, երբ Վանականի մը պէս հայրենասէր մարդու մը ձեռքն ինկար :

Ու իր կապարագոյն ու հրատապ շըրթունքներուն տանելով այդ ժանգոտած դաշոյնը կը համբուրէր եւ չէր կշտանար:

— Շնորհակալ եմ, Միրօ ախպար, մըրմընջեց Ներսէս Արծրունին:

Պառաւ կինը Լալէզարին հետ կը խօսէր այդ պահուն, հետեւաբար չլսեց իր հայրենի տան յիշատակը :

— Հիմակ կէս գիշերը չեղած ես պիտի մեկնիմ, Միրօ ախպար, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին: Կարելի է երկու օրէն կը վերադառնամ :

— Դէպի ո՞ւր, հարցուց Միրօ ախպար:

— Անգամ մը խումբին քովը կ'ուզեմ երթալ: Ցետոյ Վեհափառը պիտի տեսնեմ անպատճառ :

— Դուք գիտէք... Աստուած ձեզի հետ մրմնջեց Միրօ ախպար: Բայց եթէ Լուսիա ու Վանական գալու ըլլան, ի՞նչ ըսեմ :

— Անոնք իմացած են իմ երթալիք տեղս. պիտի չհարցունեն :

Արդարեւ կէս գիշերուան մօտ, Ներսէս Արծրունին մեկնեցաւ :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Յ. Դ. Արզուրեան խումբի ընկերները, ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի ցաւալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մշակոյթի Տան կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ.։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը խոր վշտով կը ծանուցանէ Հ. Բ. Ը. Միութեան բազմավաստակ մշակ՝

ՎԱՀԱՆ Մ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 30, Երկուշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 9·15ին, իր բնակարանին մէջ ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3, ժամը 2ին, Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր վարիչ-մարմիններն ու անդամները սրտալին յարգանքով կը խոնարհին յիշատակին առջեւ այս երախտաշատ գործիչին, որ մեզմէ ընդմիշտ կը բաժնուի 98ամեայ օրհնեալ ծերութեան մէջ, իր բովանդակ կեանքը նուիրելէ ետք ազգին եւ Բարեգործականի ծառայութեան ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեգրութեանց մէջ գուրգուրանքով պիտի պահուի իր սիրելի անունը։

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նիւ Եորք, 31 Հոկտեմբեր, 1961

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ եւ պաշտօն, Մոնմորանսիի եւ Անտիլիի հանգստեան տուներուն մէջ մեռած պատրսպարեալներու հոգւոյն ։

Արարողութեան կը հրաւիրուին ննջեցեալներու պարագաները եւ բարեպաշտ հասարակութիւնը ։

×

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր

ԽԱՉԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման պեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային ։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողով մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

PÈRE-LA-CHAISE

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պելվիլի «Ռոստոմ» խումբին, տարեկան այց, այս Կիրակի ժամը 3ին.— Ա. Ահարոնեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Անդրանիկի, Ա. Խատիսեանի եւ Գ. Օտեանի շիրիմներուն ։

Հաւաքուիլ Կամպեթայի մուտքին առջեւ ։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէին ընդհանուր անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Բիւ տիւ Նուառի սրահին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Տ. ՋԷՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, որուն կը մասնակցին.—

Օր. ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ ծանօթ խմբավար ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի ։

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Կ'արտասանեն.— Օր. Օր. Մարի Աւենեան, Ս. Շահինեան, Օ. Քէչէճեան ։

Կ'երգեն.— Բիւզանդ Պալեան, Գօգօ (Ռոմանէն) ։

Նուագախումբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ ։ Ա. Գասեան, Ա. Ղազարոսեան, Ա. Շահինեան ։

Մուտքը ազատ է

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ։

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին ։ Այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Մ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին տեղւոյն լաւագոյն ուժերը եւ Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցին աշակերտութիւնը ։

Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուի Տէսինահայութիւնը անխտիր ։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԻ

Կը խօսի Ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ (Մարսէյլէն) ։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին՝ խմբերգ եւ արտասանութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ի կողմէ ։

Նուագ դաշնակով՝ Օրիորդներ Ռստիկեան եւ Ջաֆարեան ։

Պիտի արտասանէ Օր. Գինոսեան, մեներգ՝ Տիկին Անժէլ Սուֆիասեան

Մուտքը ազատ է ։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սի-նակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
5
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
5 NOVEMBRE
1961

...ԴԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9247 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5048

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

Ի՞նչ պիտի ըլլար հայ ազգին վիճակը, եթէ իր ծոցէն ծնած չըլլային Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետ մը եւ Սահակ Պարթեւ Հայրապետ մը, որոնք հիմը դրին մեր ժողովուրդի մշակութային, մտաւորական ու կրօնական անկախութեան ։

Երախտագէտ Հայութիւնը, իր բոլոր գաղութներով եւ յարանուանութիւններով, այսօր սրտառուչ ջերմեռանդութեամբ կ'ոգեկոչէ յիշատակը Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի, որ 1600 տարի առաջ, 361ին աշխարհ էր եկած Տարօնի Հածեաց մէկ գիւղին՝ Հացեկացի մէջ։

Գրական տարիքին հելլենական դաստիարակութիւն ստացած, երիտասարդ Մեսրոպ, որդի Վարդանի, գացած էր Վաղարշապատ, Հայ Արշակունիներու մայրաքաղաքը, ուր պաշտօնի կոչուած էր արքունի դիւանին մէջ։ Միաժամանակ իբրեւ զինուորական կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր հայկական բանակին մէջ։

Սակայն բոլորովին տարբեր ճակատագիր մը կը սպասէր իրեն։ Աշխարհական կեանքէ հրաժարելով, Մեսրոպ քաշուեցաւ Գողթն գաւառի մէկ վանքը, ուր վերանց եւ անապատներու միայնութեան մէջ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու կը ջանար։

Այնտեղ է, որ գաղափար յղացաւ սեփական այբուբենով օժտելու հայերէն լեզուն, զայն միանգամ ընդ միշտ ձերբազատելու համար յունարէնի եւ ասորերէնի տիրապետութենէն։

Գնաց Միջագետք՝ Դանիէլ Ասորիին, անցաւ Եդեսիա՝ Պղատոնի մօտ, հուսկ ուրեմն հասաւ Սամոսատ՝ Եպիփանոսի աշակերտ Հռոփանոսի քով եւ հնարեց հայերէն այբուբենը։

Ոսկեդարու մեր պատմիչներէն Ղազար Փարպեցի հրաշքի կը վերագրէ գրերու գիւտը։ Մեսրոպ Աստուծոյ կ'աղօթէր, երբ «տեսանէ ոչ ի քուն երազ եւ ոչ յարթնութեան տեսիլ, այլ ի սրտին գործարանի երեւութացեալ հոգւոյն քաջ՝ աջոյ գրելով ի վերայ վիմի»։

Դժնդակ պայմաններու մէջ կ'ապրէր հայ ազգը հինգերորդ դարուն։ Արեւելքէն Պարսկաստան, արեւմուտքէն Բիւզանդիոն կը ջանային յաւերժացնել իրենց քաղաքական եւ կրօնական ազդեցութիւնը Հայաստանի վրայ։

Աւելի քան մէկ դարէ ի վեր քրիստոնեայ դարձած, Հայերը ջերմեռանդօրէն եւ Թունդ ազգայնամոլութեամբ փարած էին իրենց կրօնքին։ Ցազկերտի փորձը՝ զրադաշտական դէնը պարտադրելու հայ ժողովուրդին՝ կատարեալ ձախողութեամբ պիտի վերջանար 451ին՝ Վարդանանց դիւցազնամարտով։

Հայերէն այբուբենին շնորհիւ մեր եկեղեցիներէն ընդմիշտ դուրս նետուեցան ասորերէնն ու յունարէնը, որոնցմով կը կատարուէին կրօնական բոլոր արարողութիւնները։

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ երէց ու կրտսեր թարգմանիչներու կողմէ, սկիզբը դրաւ դնէր հայկական Ոսկեդարին։

Երբ կորսնցուցինք մեր քաղաքական անկախութիւնը, կառչեցանք մեր լեզուին ու կրօնքին, որոնք մինչեւ վերջ պահեցին իրենց անկախ հանգամանքը, ... օտար լեզուներու ... կրօնադաւաններու ազդեցութեան։

Այսօր, երբ ցրուած ենք ի սփիւռս աշխարհի, Մեսրոպեան ոսկեղենիկ լեզուին է կառչած դարձեալ՝ անեղծ պահելու համար մեր ազգութիւնը։

Գուրգուրանք Ս. Մեսրոպի եւ ընկերներուն մեզի ժառանգ ձգած թանկագին ... վրայ, արժանի ըլլալու համար անոնց անմահ յիշատակին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600 ԱՄԵԱԿԻՆ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն Հայրապետական Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Պատրիարքութեան Երուսաղէմի Հայոց, Պատրիարքութեան Թուրքիոյ Հայոց, Արքեպիսկոպոսաց, Եպիսկոպոսաց, Վարդապետաց, Քահանայից եւ Սարկաւագաց, Թեմական երեսփոխանական ժողովոց, Թեմական եւ Թաղական խորհրդոց եւ պաշտօնէից եւ սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց

Աստուած, երանելի օր մը, այցի եկաւ իր հաւատացեալ հօտին ի Հայաստան աշխարհ, եւ Հացեկաց գիւղակին մէջ իր արարչագործ Աջով բացաւ աչքերը հայ մանուկի մը, «Ելից զնա աստուածեղէն հոգւով իմաստութեան» (Ելք ԼԵ. 32), և կոչեց զայն մեծ առաքելութեան մը։

Այդ պատահեցաւ փրկչական 361 թուականին։

Աստուածընտիր մանուկը հրաշալի կերպով աճեցաւ եւ անյագ ծարաւով ըմպեց երկնային շնորհներու բաժակէն, զօրացաւ, հանճարացաւ, ամբողջ կեանք մը տքնեցաւ եւ իր մեծ առաքելութիւնը ի կատար ածեց՝ փառքով։

Մեսրոպ վարդապետ Մաշտոց գտաւ եւ բիւրեղի վերածեց հայ ժողովուրդի խօսած լեզուին հնչիւնները, յօրինեց անոնց նշանագրերը եւ Սահակ Պարթեւ Հայրապետի հետ թարգմանեց Սուրբ Գիրքը։ Եւ մեծ Վարդապետը իր լոյս ձեռքով գրեց առաջին հայերէն տառերը՝ «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» (Առակք, Ա 2), Սուրբ Էջմիածնի կամարներուն տակ։

Մեսրոպ վարդապետ հիմը դրաւ հայ դպրութեան եւ գրականութեան։

Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ ժողովուրդը զայն հռչակեց ՍՈՒՐԲ։

Սուրբ Մեսրոպ իր մեծ գործով շարունակեց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի առաքելութիւնը եւ զայն իր լրումին հասցուց, «զարդարեց տնօրինաբար իմաստն Անեղին», եւ աստուածային լոյսը տարաւ հայ ժողովուրդի մտքին եւ սրտին ներս։ Քրիստոնէութիւնը եւ հայ ժողովուրդը նոյնացան, Հայաստանեայց եկեղեցին դարձաւ Հայոց Ազգ. եկեղեցին։

Սուրբ Մեսրոպ հայ ժողովուրդին գիր ու գիրք տալով, դարձաւ աշխարհի մը — շակոյթ ստեղծող լուսաւոր ուժերէն մէկը, վասնզի հայ ժողովուրդը իրեն արբուած այդ մեծ շնորհը գիտցաւ արգասաւորել, հարստացնել ու ծաղկեցնել եւ հասնիլ գրական ստեղծագործութեանց բարձր կատարներու։

Տասնըվեց դարերէ ի վեր Սուրբ Մեսրոպ իր հսկայ ուսերուն վրայ կը կրէ հայ ժողովուրդի մշակոյթը եւ կը տանի զայն բարձունքէ բարձունք։ Հայ ժողովուրդն ալ, տասնըվեց դարերէ ի վեր, իր տաղանդաշատ զաւակներու գործերով, բարձունքէ բարձունք կը տանի Սուրբ Մեսրոպի պայծառ անունը։ Իրապէս, Սուրբ Գրքի Թարգմանութեան առաջին տողերէն մինչեւ մեր օրերու հայերէն ստեղծագործութեան վերջին տողերուն մէջ, Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցն է, որ կ'ապրի ու կը փառաւորուի։

Սուրբ Մեսրոպի գործով հայ ժողովուրդը իր ինքնութիւնը գտաւ, իր մտքի ու զգացումի կաղապարները ձուլեց եւ յօրինեց իր ապրելու եւ ստեղծագործելու ոճը։

Մեր ազգային ամբողջ մշակոյթը իր բոլոր վաւերական արժէքներով՝ գրականութեան, ճարտարապետութեան, գիտութեան եւ արուեստներու մէջ, սկիզբը կ'առնէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի տեսիլքէն։ Այդ ոգեկան աղբիւրներէն է, որ բուն հայ ժողովուրդը ծնաւ իր հոգիով, իր իմացականութեամբ, իր զգայնութեամբ, իր պատմութեամբ, իր մշակոյթով։

Այդ ինքնաճանաչման եւ ինքնակերտման ճանապարհին վրայ կազմուեցաւ եւ զարգացաւ նաեւ Հայուն ազատ ապրելու կամքը։ Սուրբ Մեսրոպն է, որ միշտ զօրացուց բազուկը Հայրենեաց պաշտպան հայ հերոսներուն՝ Աւարայրէն մինչեւ Սարդարապատ։

Մեծ Վարդապետը թաղուած է Օշական՝ Արագածի փէշերուն՝ Հայաստանի նուիրական հողին մէջ։

Մեռած չէ սակայն Օշականի Սուրբը, «Քանզի անմահ է յիշատակ նորա» (Իմաստութ. Դ. 1)։

Սուրբ Մեսրոպ այսօր ամենակենդանի Հայն է։ Ան կ'ապրի մեր վերապրող եւ վերածնած ժողովուրդի սրտին մէջ եւ շրթներուն վրայ, Հայրենի աշխարհի աւերէն մինչեւ հեռուները հայ Սփիւռքին։

Սուրբ Մեսրոպ կ'ապրի մանաւանդ ու կը գործէ մեր արդի վերածնուած հայրենի կտուրին տակ, քաղաքամայր Երեւանի Մատենադարանի կամարներուն ներքեւ, Հայաստանի համալսարանի եւ դպրութեան բազում հաստատութիւններուն մէջ։

Տասնըվեց դարեր առաջ, Սուրբ Մեսրոպ հայ ժողովուրդի հոգիին մեծ յաղթանակը հանդիսացաւ։ Իսկ տասնըվեց դարեր յետոյ, այսօր, մեր ժողովուրդի, մեր հայրենիքի ու մշակոյթի գոյութիւնն ու ծաղկումը մեծ յաղթանակներն են մանաւանդ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի։

Հայ հաւատքի վէմ Սուրբ Էջմիածնէն եւ երախտագէտ հայ ժողովուրդի սրտէն՝ յարգանք եւ փառք եւ օրհնութիւն ուղանչելագործ Սուրբ Մեսրոպի յիշատակին եւ անոր անմահ գործին։

Յարգանք եւ փառք եւ օրհնութիւն նաեւ հայ ժողովուրդի կեանքին եւ վերածնունդին, անոր ապրելու կամքին եւ ստեղծագործ անսպառ ուժերուն։

Թող մեր հայրերու Աստուածը միշտ պայծառ պահէ լուսեղէն պատկերը Սուրբ Մեսրոպին, եւ միշտ կենդանի, խաղաղ ու ապահով պահպանէ հայ ժողովուրդը եւ անոր Մայր Երկիրը նուիրական։

Եւ թող Աստուած իր շնորհքները նոյն առատութեամբ բաշխէ մեր Ազգին, որպէսզի ան յաղթականօրէն շարունակէ իր առաքելութիւնը այս աշխարհի վրայ, միւս ժողովուրդներու կողքին, իր զաւակներուն հանճարով հարստացնելով մշակութային գանձարանը համայն մարդկութեան։

Հայրապետական մեր այս կոնդակով կը հրահանգենք մեր նուիրապետական Աթոռներուն, Թեմական Առաջնորդներուն, ազգային, եկեղեցական իշխանութեանց, վարժարաններու տնօրէնութեանց, հոգաբարձութեանց, հայ մամուլին եւ հայ մշակոյթի բոլոր հաստատութեանց՝ համազգային հանդիսութեամբ տօնել, պանծացնել սուրբ յիշատակը Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետին, անոր ծննդեան 1600ամեակին առիթով, Հոկտ. 14ին, Թարգմանիչ վարդապետներու տօնին։

Հայ ժողովուրդ, միշտ կենդանի եւ միշտ փառքի մէջ պահէ քու մեծասքանչ մայրենի լեզուդ եւ գիրդ Մեսրոպեան։

«Ողորմութիւն Աստուծոյ եւ Շնորհք Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ամենեսին»։ Ամէն։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայր. Պատր. եւ Կաթ. Ամենայն Հայոց

Տուաւ Կոնդակս ի 23ի Օգոստոսի
1961 Փրկչական ամի, եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԺԱ, ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի։ Համ. 413

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ Մարկարէթ իշխանուհին մանչ զաւակ մը ունեցաւ Ուրբաթ առտու, որ հինգերորդ տեղը կը գրաւէ իրեւ գահաժառանգ։ Ճօրճ – Անթոնի, Լինլի տը Նիմընզի Դիւքըմար, երկու քիլօ 800 կրամ կը կշռէ։

ՆԻՍԻ վարչական ատեանին առջեւ ներկայացած է հետաքրքրիր ամբաստանեալ մը եւ առաջին առթիւ յայտարարած «կրամ խնդրել Ատեանէն որ իմ տիտղոսներս տայ երբ ինծի կը խօսի»։ Նախագահը կը պատասխանէ «հանրապետութեան մէջ կ'ապրինք եւ ազնուական տիտղոսները չեն ճանչցուած»։ Բայց ամբաստանեալը կը պատասխանէ.— «Գիտցէք, Պ. Նախագահ որ բարձր եւ շատ զօրաւոր Կայսրի Տը Տօյան տը Լուզինեանն եմ, Երուսաղէմի եւ Կիպրոսի թագաւորներու շառաւիղն եւ թեկնածու Հայաստանի գահին, իմ նախնիքներուս երկիրը այսօր գրաւուած խորհրդային իշխանութեան կողմէ եւ զոր ամէն օր կը պահանջեմ»։ Արդարեւ մարդը ամէն օր Խրուշչեւին նամակ կը գրէ եւ Հայաստան կ'ուզէ . . .։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ գերմանական հարցին մասին խօսելով իտալացի երեսփոխանի մը հետ՝ Ճուզեփփէ Փիզանելլի յայտարարած է «գիտենք թէ բանակցիլ ձեռք ձգել կը նշանակէ բայց նաեւ՝ տալ»։

ԻՐԱՔ եւ Սուրիա առեւտրական եւ երմտական համաձայնագիր մը ստորագրեցին։ Այս առթիւ երկու երկիրներու նախարարները յայտարարած են թէ արաբ միասնականութիւնը կրնայ իրագործուիլ միայն շահակից երկիրներու ազատ որոշումով։

ՓԱՆՔՈՎ վերադառնալով կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Վալթեր Ուլպրիխթ յայտարարած է թէ Խորհ. Միութեան եւ Ամերիկայի միջեւ խօսակցութիւնները հիմա կարելի դարձած են։

ՄԱԿԻ ընդհանուր քարտուղար նշանակուեցաւ Պիրման պատուիրակը՝ Թան։ Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ յանձնարարած էր Ազգաժողովին որ Պիրմանացին Համըրշոլտի աթոռը զբաղէ այս «լրացուցիչ» շրջանին համար։ Ծանօթ է որ Խորհ. Միութիւնը իր համաձայնութիւնը տուած էր մէկ քարտուղարի համար պայմանաւ որ ան նշանակուի միայն մինչեւ 1963, երբ Համըրշոլտի շրջանն ալ կը լրանար։ Ազգաժողովն ալ միաձայնութեամբ ընտրեց ՈՒ. Թան։

ԿԱԶԸ եւ ելեկտրականութիւնը գործադուլ պիտի ընեն անգամ մը եւս։ Թուականը որոշուած չէ։ Կը կարծուի թէ երկաթուղին ալ կը միանայ։

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ մէջ հրատարակուած երկու հրովարտակով Նոյեմբեր 3ին ծնաւ «Փարիզեան Տիսթրիքթը»։ Անոր նպատակն է բարելաւել ամէնօրեայ կեանքը, գծել 1975ի Փարիզը եւ մտածել 2000 թուականի Փարիզի մասին։

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ Զօր. Քասըմ յայտարարած է «կը հրաւիրենք Պաղեստինցիները որ պաղեստինեան հանրապետութեան ստեղծումը հռչակեն»։

ՊԵՆ ԿՈՒՐԻՈՆԻ նոր դահլիճը վաւերացուեցաւ Քնեսէթի (իսրայէլեան խորհրդարանի միակ ժողովը) կողմէ 46ի դէմ 63 ձայնով։

ՄԵԾՆ ՄԵՍՐՈԲ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆՈՒՆԸ

Կորիւն է առաջին մատենագիրը, որ, իբրեւ աշակերտ եւ կենսագիր, կը վկայէ. «էր Մաշթոց անուն»:

Այս անձնանունը կը գտնէք Դիոնեսիոս Թրակացիի Քերականութեան(*) մէջ, որու թարգմանութիւնը ոմանք կը վերագրեն Դաւիթ Անյաղթի, ոմանք ալ... Մաշտոցի: Որպէսզի Թրակացիի թարգմանիչը յիշատակէ այս անունը, հարկ է ընդունիլ թէ յաճախակի կը գործածուէր Ե. դարում, բայց այդպէս չէ.

Կորիւն միշտ Մաշթոց անուանած է իր ուսուցիչը, միշտ այս ուղղագրութեամբ,— ութ անգամ: Խորագրին վրայ եւս,— «Վարք Մաշթոցի»: Վենետիկի օրինակն է միայն, որ կը կրէ Պատմութիւն վարուց եւ մահուան Ս. Մեսրոպայ վարդապետի»:

Ընդհակառակն, Խորենացի մէկ անգամ միայն գործածած է Մաշտոց անունը եւ այս ուղղագրութեամբ, նախընտրելով միշտ անուանել Մեսրոբ:

Գրուած է նաեւ Մաշդոց, Մաժդոց, Մաստոց: Փարպեցի եւ Թրակացի կը գրեն Մաշտոց: Աւելորդ որ այս կամ այն մատենագրին ուղղագրական վկայութիւնը փաստ չէ, որովհետեւ բոլորն ալ ընդօրինակութիւն, յաճախ համբակի գրչով:

Հայ լեզուի մէջ, սակայն, ընդհանուր օրէնք է.— Շ տառէն ետք Տ կուգայ, եւ ոչ երբեք Թ, ինչպէս հաշտ, յաշտ, դաշտ, տաշտ, շեշտ, կուշտ, պարկեշտ: Ուրեմն Մաշտոց:

Արմատական իմաստը կը մնայ անյայտ՝ ըստ Աճառեանի: Ընդհակառակն, Գ. Ֆնտգլեան կը կարծէ թէ արմատն է մաշք կամ մաշտ, ու կը կապէ Իրանեան մազդ բառին, որ տուած է Մազդակ, ծանօթ՝ իբրեւ անուն մարական իշխանի մը (Է. դար Ն. Ք.): Մաշտոց, ինչպէս Մազդակ, կը նշանակէ իմաստուն: Գարագաշեան կը հանէ յունարէն մաստոս բառէն, որ կը նշանակէ բարձրութիւն՝ իբրեւ եկեղեցական տիտղոս, ինչպէս են «ռեկլեսիաստիկոս» եւ «ակումբոս» տիտղոսները, որ տրուած են նոյն ատէն: Այդ պարագային՝ անձնանուն չէ Մաշտոցը, հակառակ Կորիւնի վկայութեան: Կարելի է սակայն առարկել թէ յունարէն բառը բարձրութիւն կը նշանակէ ու թէ արմատական, այլ փոխաբերական իմաստով, քիչ անգամ գործածելի:

Ընդհանրացած, նուիրականացած անունն է Մեսրոբ: Գրուած է նաեւ Մեսրոպ, Մեսրովբ, նոյնիսկ Մասրոպ:

Արմատական իմաստը անյայտ՝ ըստ Աճառեանի: Գ. Ֆնտգլեան կը համարի պատուանուն, մինչ ինչպէս կը գրեն ոմանք,— Մեսրոբ Մաշտոց: Իսկ թէ ինչ կը նշանակէ, հետեւելով աւանդական ստուգաբանութեան եղանակին՝ որ ծագումնիններէն կուգայ, ջնջելով անուան առաջին երկու տառերը՝ ինչպէս «Մեծին Մեսրովբայ սրովբէատեսն անուան բացատրութեան» մէջ (Սոփերք, Բ. էջ 41,— Գ. Ֆնտգլեան գրած է էջ 14), ոմանք կը նոյնացնեն Մեսրովբ եւ Սրովբէ(**) անունները: Միշտ նոյն աւանդական ըստուգաբանութեամբ՝ ոմանք ալ Մեսրոբ անձնանուան արմատական իմաստը կը փնտռեն արաբական «մեսրուր» բառին մէջ, որ կը նշանակէ խնդութիւն(***), բերկրեալ, ասկէ՝ «կանաչացեալ, յաբազուարճ»: Իր կարգին Գարագաշեան նոյն անձնանուան արմատական իմաստը կը փնտռէ պարսկերէն միւշրիֆ բառին մէջ, որ կը նշանակէ դպիր կամ քարտուղար (****):

ԱՆՁԸ

1940 Փետրուար 17ին կը լրանար Մեծն Մեսրոբի մահուան 1500ամեակը: Հայ — պետութիւնը Փրաֆ. Մա ուկ Արեգեանի կը յանձնարարէ աշխարհաբարի վերածել Կորիւնի գործը, Մեսրոբ Մաշտոցի կենսագրութիւնը,— այդ առթիւ:

Տօնակատարութեան եղանակ մը, Մեծ Հայրուն յիշատակը վերարծարծելու ձեռնարկ մը, Պատմութեան մէջ Հայութեան ներկայութեան ուժը ցուցադրելու ցանկութիւն մը:

Այս տարի, 1961ին, էջմիածնի կաթողիկոսին կոնդակով կը տօնուի Մեծն Մեսրոբի ծննդեան 1600ամեակը:

Կորիւն, որ կը գրէ թէ Մեսրոբ մեռած է Մեհեկան ամսուան 13ին, 440 թուականին (= 17 Փետրուար 440ին), չի տար ծննդեան թուականը: Աճառեան ծննդեան թուականը կը դնէ 353, իսկ Մելիք — Բախշեան՝ 359: Գարագաշեանի տուած թուականն է միայն, 361, որ կը լրացնէ ծննդեան 1600ամեակը, (այս թուականը կ'ընդունի նաեւ Հ. Կ. Քիպարեան):

Անհատական մարդ մը, որ մեր պատմութիւնը կը ճեղքէ երկուքի,— առաջին կէսը կը կոչուի նախամեսրոբեան շրջան, երկրորդ կէսը՝ յետմեսրոբեան շրջան: Լծուելով հոյակապ աշխատանքի մը, կը շալկէ 16 դար ու կը քալէ պատմութեան մէջ, յաւերժութեան մէջ, իր ժողովուրդին հիացումի ու պաշտումի ալպակներէն նոր ուժ ու կորով առած:

Այսօր բացատրութիւն մըն է «գրոց գիւտ»ը,— գի՞տ կոչել, յօրինո՞ւմ, ըստեղծո՞ւմ թէ «տեսիլք»ի մը թելադրանքը՝ հայերէն գիրերու գիւտութիւնը պատմութեան մէջ, բառեր են ասոնք որ կը նսեմացնեն ազգային աննախընթաց եւ անօրինակ ձակատամարտի մը իմաստը եւ արժէքը:

Անոնք որ, առաջինը, կիրարկեցին այս արարքին ուսումնասիրութեամբ, տուին նոյնքան նսեմ բացատրութիւն մը,— թէ «գրոց գիւտը» կատարուած էր... Աստուածաշունչ Մատեան թարգմանելու, քրիստոնէութիւն տարածելու համար Հայաստանի մէջ: Ժամանակին՝ խօսիլ քննադատած եմ այդ մեկնութիւնը, որ յատուկ է դպրոցական-ներուն,— Գարեգին կաթողիկոս պատասխանեց ինծի՝ պաշտպանելով հին տեսակէտը, մնալով կրօնաւորի յատուկ դիրքերու վրայ:

Ցետոյ եկան հին մտաւորականները, որոնք իրենց տուրքը տալու համար Հայաստանի նոր վարչակարգին, գրեցին թէ «ժամանակի տնտեսական — քաղաքական պայմաններն էին առաջ բերել գրի ու գրականութեան անհրաժեշտութիւնը »:

Ուրախութիւն է ինձ հաստատել թէ Հայաստանի երիտասարդ մտաւորականները լքած են այժմ այդ երկու հին տեսութիւնները:

Մեր պատմութիւնը երբեք եւ երբեք չէ պատահած որ այդքան իմաստօրէն բանաձեւէ պատմափիլիսոփայական հանգամանք մը, եր իսկ գոյութեան նշանակութիւնը, իր առաքելութեան հիմնաւորումը, որքան Մեսրոբեան շարժումով, երկու կայսրութեանց միջեւ սեղմուած, երկու օտար քրիստոնէութիւններու հեղեղին մէջ ալեկոծ, Հայութեան ոգին կանգնեցաւ՝ քրիստոնէութեամբ հարուածելու համար քրիստոնէութիւնը, գիրերու ճակատամարտով շահելու համար յաղթանակը արեւմտեան եւ արեւելեան աշխարհակալութեանց դէմ:

Այս շարժումին գլխաւոր վարիչն էր գիւղացի մը, գիտնական եւ քաղաքական գործիչ,— Մեսրոբ Մաշտոց:

Ծնած է Տարօն գաւառի Հացիկ կամ Հացեկաց գիւղին մէջ,— Մելիք — Բախշեան կը գրէ թէ մինչեւ 1915 թուականը՝ գոյութիւն ունէր այս գիւղը « Խաս-գեղ» անունով: Հիւպշման կը գրէ. «Հացեկաց գիւղ = փոքրիկ հացիներու (հացեակ — հացիկ) գիւղ»: Հացի «օձատանջ» կոչուած ծառի անուն,— Հայաստանի մէջ շատ տարածուած ծառ, ու նոյն ծառին անունով բազմաթիւ գիւղեր, աղբիւրներ եւ անտառներ: Ինճիճեան կը գրէ. «Հացիկ ի Քրդաց կոչեցեալ Խասիկ.— Ցեկեղեցւոյ գեղջս է գերեզման Սրբոյն Մեսրոպայ, յայս եկեղեցի երդնուն մինչեւ ցայսօր Քուրդք եւ Եզիտիք շուրջանակի բնակեալք՝ յերդմունս իւրեանց ասելով « Ուխտ Հացեկայ» (զիարաթէ խասիկ) կամ «Եկեղեցի Հացեկայ» (Տէրէ խասիկ), նաեւ տանին ընծայ եւ պարգեւ »: Ինճիճեան առանձին կը յիշէ նոյնպէս Խասղեղը,— «յառաջագոյն էր գիւղ մեծ՝ յորում էին տունք իբրեւ 400, հեռի ի Մշոյ 6 ժամաւ, ունի երիս թաղս, եւ իւրաքանչիւր թաղ մի մի եկեղեցի ի կոփածոյ քարանց»: Ուրեմն Խասիկը Հացիկն է, եւ Խասղեղը՝ այլ գիւղ, — սըրբագրել Մելիք — Բախշեանը: Ինճիճեան կը գրէ, ինչպէս եւ Հիւպշման, թէ Հացիկի եկեղեցիին մէջ, որ Ս. Յովհաննէս...

ՄԱՇՏՈՑԻ ԴԵՐԸ
ԳՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ ՄԷՋ

—o—

Մաշտոց ուղղակի գործի ձեռնարկելով կ'աշխատի հնարել մեր լեզուին յարմար այբուբեն մը: Դժուար է ճշդել թէ Մաշտոց իր այս ձեռնարկին մէջ պահե՞ց արդեօք անփոփոխ Դանիէլեան գրերը եւ միայն կատարելագործե՞ց զանոնք եւ պակասնե՞րը լրացուց, թէ նոր մը հնարելու մտադիր եղաւ, վասն զի ժամանակակիցները որոշ չեն արտայայտուիր: Իսկ արդի բանասէրներէն շատեր կը միտին աւելի կատարելագործողի դեր մը տալ Մաշտոցի: Սակայն կը նախընտրենք Մաշտոցը նկատել հնարող մեր այբուբենին բոլոր տառերուն, անշուշտ օգտագործելով իր ձեռքին ներքեւ ունեցած թէ Դանիէլեան եւ թէ ժամանակակից եւ շրջակայ օտար ազգերու գրերը: Կորիւն Խորենացի այնպէս մը կ'արտայայտուին, որ կարծես զգացնել կ'ուզեն թէ իրենց վարդապետը նոր բան մը կատարելու աշխատանքի մէջ է եւ գիւտը վերագրեն միայն Մաշտոցի, որով իւ... կը շռայլեն նաեւ մեծամեծ գովեստներ. Կորիւն «աստուածապարգեւ գիր» ալ կ'անուանէ նորագիւտ տառերը. Այս բոլորը կը հարկադրեն զմեզ ընդունելու Մաշտոցը հնարող մեր ամբողջական այբուբենին:

Իսկ Մաշտոց ինչպէս հնարեց այդ գիրերը, ժամանակակիցները որոշ չեն արտայայտուիր: Նկատմամբ թիւն՝ գիտենք բացորոշ որ երեսունեւվեց էին ուրիշ եօթներորդ դարուն սկիզբները գրուած Հռիփսիմեանց շարականը, որու տուները այբուբենի գրերու կարգով են եւ երեսունեւվեց: Հին արձանագրութիւններն ալ կը պարունակեն ինչ որ բոլոր, զանէ բազմաթիւ գրեր. Մաշտոց այդ գրերը առաջնակարգ բլուր նման յունականներուն, եւ ձայնաւորներն ալ ամբողջութեամբ գրեց՝ ընթերցանութիւն աւելի դիւրին ընծայելու համար, կարգն ալ համեմատական ըրաւ յունականին: Նկատմամբ այդ գրերուն ձեւերուն, բանասէրները այնքան համակարծիք չեն, բացի յոյն եւ ասորական գրերէ՝ կը համարին որ մեկը փոխառու եղած ըլլալ նաեւ զենդ, պահլաւ, պարսիկ եւ անոնց համեմատ՝ փիւնիկ, պալմիրական, եթովպական, արամական այբուբեններն ալ: Փիւնիկ, պալմիրական եւ արամական գրերը երկրորդ դարէն սկսեալ գործածութենէ դադրած էին, հետեւաբար գտնուելին էր որ Մաշտոց անյայտացած այբուբեններու գիծեր, ինչպէս նաեւ եթովպականին՝ երկիրին հեռաւորութեան պատճառաւ: Ապահով՝ շրջակայ եւ ժամանակակից ազգերու գրերը, գործածեց հայ այբուբենը կազմելու համար, մէկ քանի գրեր ալ ինքը հնարելով կամ սեւելով: Ջմոռնանք որ հայ կամ օտար գրերը պէտք չէ առնել իրենց արդի ձեւով, այլ այդ դարուն գործածուած կերպով: Դանիէլեան գրերը յունական կերպ նկատուները մնացած առանձինն գ... իր Մաշտոցի ստեղծագործութեան կը նկատեն:

Մաշտոցեան գրերու գիւտին ժամանակ եթէ Հռոփանոս հեթէն դպրութեան վերջին հետ իր հնարած տառերը յօրինեց եւ յարմարցուց յունարէններու կազմութեան կարգին նկատմամբ. ինչպէս կ'ուզեն ոմանք, կամ արտաքին գեղեցկութեան սիրահարութեան արդիւնաւորութեան համաձայն: Ինչպէս Հռոփանոս եղաւ որ գրի առաւ հայ թարգմանութեան երախայրիքը՝ Սողոմոնի Առակներու գիրքը եւ գրչութեան պատճառաւ տուիլեցաւ Մաշտոցի աշակերտներու Կորիւնի համեմատ:

Կը համարինք թէ գրերու հին կարգ մինչեւ հիմա անփոփոխ պահուած ըլլայ վարձած է Քրիստոնէրուն համար, ցոյց կը տրուի Ս. Մեսրոպի գերեզմանը,— սակայն Մեսրոպ թաղուած է Օշական, թէեւ ծնած է այստեղ:

Այդ գիւղէն մեկնած է Մեսրոբ դէպի իր պատմական առաքելութիւնը:

(1) Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Կարեւոր է արձանագրել թէ Թրակացիի յունարէն բնագիրը չունի Մաշտոց անձնանունը:

(**) Սերովբէ կամ Սրովբէ կը ծագի եբրայերէն Սերաֆիմ բառէն (բառավերջի իմ մասնիկը յոգնակիի նշան է): Արմատական իմաստով կը նշանակէ այրել,— նոյն բառը գործածուած է «կիզիչ օձ» կամ «թեւաւոր օձ» նշանակութեամբ (Եսայի): Քրիստոնէական մատենագրութեան մէջ՝ սերովբէները հրեշտակներ են վեցթեւեան,— երկու թեւերը կը ծածկեն իրենց դէմքը, երկու թեւերը՝ իրենց ոտքը, միւս երկու թեւերը կը ծառայեն թռչելու: Միշտ կանգնած ցոյց կը տրըւին Աստուծոյ գահին եռեւ ու վերեւ, ըստ եբրայական աւանդութեանց:

(***) Մեծն Սահակի անունն ալ, արմատական իմաստով, կը նշանակէ խնդութիւն: Երբ հարիւրամեայ Աբրահամ եւ կինը, «անցեալք զաւուրբք»,— մանաւանդ Սառա, որ 90 տարեկան էր եւ «կանանց օրէնքին մէջ» չէր այլեւս, լսեցին թէ զաւակ մը պիտի ունենան «կամօքն Աստուծոյ», խնդացին (Ծնն. ԺԸ. 11): Միայն հեզնական ծիծաղ մը չէր ատիկա, այլեւ անունն էր (Իսահակ) որ խնդութիւն կը խոստանար (Ծնն. ԺԷ. 19):

(****) Գ. Ֆնտգլեան արձագանգ կու տայ Գարագաշեանի տեսակէտին, որ Մեսրոբ անձնանունը՝ կը կապէ արաբական մէշրուֆ (= փառաւոր) բառին,— տպագրական սխալով՝ մէջրուֆ: Արդ, Գարագաշեան գրած է միւշրիֆ, քարտուղար իմաստով (ունի Մեճինսքի):

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ
ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

—o—

«Գերազանցեալ քան զամենայն որ վայնու ժամանակաւ էին առաքինիք»,
ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Մեր մատենագիրներէն, Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտը եւ գործակիցը Կորիւն, առաջինը ըլլալով 443 եւ 451 թուականներուն միջեւ գրի առած է առաջին հայ ուսուցչին եւ դաստիարակին, Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը:

Ուրիշ ժամանակակից մատենագիրները նոյնպէս, բոլորն ալ համաձայն են փառաբանելու համար մարդկային արժանիքները Սուրբին, որ Տարօն գաւառի Հացեկաց գիւղէն, Վարդան անունով գիւղացիի մը որդին էր, մանկական տարիներուն կրթուած ըլլալով հելլենական դպրութեամբ:

Մեսրոպ արքունի դիւանին մէջ պաշտօնեայ էր եւ այդ կերպով աշխարհական գործերու մէջ եւս կը հմտանար: Միեւնոյն ատեն գինուորական արուեստին ալ ծանօթ էր: Բազմակողմանի ծանօթութիւններով օժտուած ըլլալով, կը պատրաստուէր ապագայ գործունէութեան:

Հայերէն գրերու գիւտին պատմութիւնը ծանօթ է ամէնուն: Սակայն Սուրբ Մեսրոպի հանրային գործունէութիւնը չի սահմանափակուիր միայն այդ գիւտով... բազանցապէս ազգօգուտ եւ հայրենասիրական վաստակին մէջ: Հիմնական աշխատանքը պիտի սկսէր գրերու գիւտէն ետք: Մանաւանդ այնպիսի շրջանի մը երբ գրի եւ գրականութեան անհրաժեշտութիւնը հազիւ թէ կը զգար ժողովուրդը, եւ բոլոր դասակարգերով: Աւելի աւելի հայ դպրոցին ու դպրոցականութեան, մանաւանդ Ա. Բ. Գ.-ի ուսուցման պէտքը առաջին կարգի վրայ կը դնէր: Մեսրոպի համար Կորիւնի վկայութիւն ունինք. «Ուսուցչութեան գեղեցիկ ատենաններն հասու եղանելին» կ'ըսէ...

Դպրոցական գործունէութեան զուգընթաց է թարգմանչականը, որուն կարեւոր գործոյը եւ գարաջրջան կազմող վաստակը պիտի ըլլար Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը, սկսելով Սողոմոնի առակներէն: Եւ իբրեւ հայերէն գրուած առաջին նախադասութիւն, ունենայինք.—

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Մինչեւ այդ թուականը յունարէնով ու ասորերէնով շատ փորձեր եղած էին... Սուրբ Գիրքը հասկնալի եւ...

ՄԵՍՐՈՊ ԾՆԱԾ ԷՐ
ԱՅՍ ԳՈՐԾԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յազկերտ Ա.ի գահակալութիւնը խաղաղութեան շրջան մը կը բանար Հայաստանի համար, ահարկու եւ անողոք Շապուհ Բ.ի մահէն ետք։ Երկրին քաղաքական գիծը կը վարուէր իմաստուն եւ համբերատար Վռամշապուհի կողմէ։ Հայրապետական աթոռին վրայ կը բազմէր Սահակ Պարթեւ, գիտութեամբ օժտուած, շնորհքով լեցուած եւ [illegible] համակրուած հովուապետ մը։ Այս միեւնոյն պահուն, բարեբաստիկ զուգադիպութեամբ, հայ ժողովուրդի ծոցէն դուրս կուգար եզական անձնաւորութիւնը Մաշտոց, հովուապետական անունով՝ Մեսրոպ։

Ծնած Հացեկաց գիւղին, Վարդանի որդի, այդ գործիչը Ներսէսի դպրոցներէն մէկուն մէջ համբուրած էր հմտութեան առատ պաշարը, — ուսած էր պարսկերէն, ասորերէն, յունարէն։ Երկար տարիներ պետական ծառայութեան մէջ անցընելէ ետք՝ մտած էր արքունի դիւանատուն, իբրեւ թարգման ու քարտուղար։ Բայց այդ մարդուն մէջ ուրիշ ձգտում մը կար, անիկա տարբեր [illegible], տարբեր ասպարէզի կոչում ունէր, — իր բուն տարրին մէջ չէր։ Ու թողուց արքունի դիւանատունը, ինչպէս

ինչ որ կը ցուցնէ Հռիփսիմեանց չարչարանքը։ Նկատմամբ գրերու անուանակոչութեան, Մաշտոց հետեւած կ'երեւի մաս մը յունարէնի, մաս մըն ալ սեմական լեզուներու՝ համապատասխան։ Այսպէս այբ = ալֆա, գիմ = գիմէլ։ Այս առանձնայատկութիւններէն մաս մը կը վկայէ հնդկերէնը դարուն։ Թրակացիի [illegible] քերականութիւնը բոլորն ալ ունի, մի- [illegible] Ն՝ Սոյ եւ բթբ՝ Նք կը հնչէ։

Այսպէս Մաշտոց կը հանդիսանայ մեր գրերու հայրը եւ իրմով սկիզբ կ'առնէ [illegible] դրականութիւնը։ Հայ գրով դրականութիւն մը ստեղծելու գաղափարով [illegible] գիրքը կը բարձրացնէ մա- [illegible]։ Քաղաքական տեսակէտով՝ ժամանակը ամենակարեւորն էր, [illegible] Սասանեան իշխանութիւնը, կէս մը [illegible] հայ հողին վրայ, կ'աշ- [illegible] հայ ժողովուրդը եւ [illegible] ունէր իր մէջը՝ գիրն ալ, ինչ որ [illegible] Պարթեւներուն [illegible] պարսիկներ- [illegible] Հայաստանի դրական [illegible]։ Զարմանալի է որ Մաշտոց [illegible] յոյն գրերն են որ կը հիմնաւ- [illegible] աշխատանքները կը [illegible] ասորական հողին վրայ։ Ասո- [illegible] Պարսիկներու ցոյց չտալու համար [illegible] կամ միաբանութիւն [illegible]։

Հ. Կ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

Մաշտոցի անունին հետ կապուած է հայ կեանքի մեծ իրադարձութիւններէն մէկուն՝ հայերէն տառերու գիւտին եւ հայատառ մատենագրութեան ծնունդին պատմութիւնը։

Մինչեւ այսօր ալ վիճելի հարց կը մնայ այն, թէ Ե. դարէն առաջ Հայերը ունեցա՞ծ են գիր եւ գրականութիւն։ Եթէ նոյնիսկ հեթանոսական շրջանին հայերէն լեզուն գործածուած ըլլար իբրեւ գրական լեզու, բան մը, որ շատ հաւանական է, միեւնոյն է, փաստը կը մնայ փաստ, որ քրիստոնէութեան մուտքէն ետք՝ ամբողջ մէկ դար Հայաստանի պաշտօնական գրական - գործածական լեզուներն էին յունարէնը եւ ասորերէնը։

Սակայն Դ. դարու վերջերը՝ հայ ոգե-

Թողած էր զինուորական ասպարէզը, որունք կրնային փառքի ու շահի աղբիւրներ ըլլալ իրեն, ու նուիրուեցաւ գաղափարական կեանքին, — մտաւ եկեղեցական ծառայութեան։

Այդ պայմաններուն մէջ՝ ինքնայայտ է որ Մեսրոպ հովուական չէր դառնար ճգնաւորի մը հայեցողական խորհուրդներով պարապելու, աղօթքով, ծոմապահութեամբ եւ այլ կրօնական առաքինութիւններով միայն զբաղելու համար, ոչ ալ իշխանական գիրք կամ նիւթական հարստութիւն ձեռք բերելու համար։ Նա մտաւորական մըն էր, եւ այն մթնոլորտին մէջ կը փնտռէր իր գոհացումն ու վայելքը։ Ու գիտենք որ այն ժամանակաշրջանին՝ մտաւորականութիւնը կը բոլորէր եկեղեցիի շուրջը, ոչ թէ միայն Հայերու, այլեւ բոլոր քրիստոնեայ ազգերու մէջ։ Նոր Հռոմի կամ Բիւզանդիոնի կայսրութիւնը, որ Մեծն Կոստանդիանոսի օրով, 324 թուականին, քրիստոնէութիւնը ընդգրկած էր պաշտօնապէս, կը կապուէր եկեղեցիին հետ։ Եկեղեցականներն էին որ իր ձեռքին ունէին [illegible] պանծերը եւ բարոյական ուժերը, — գիտութիւն, մատենագրութիւն, դաստիարակութիւն, բա- [illegible] ունէին օրէնսդրութեան մէջ, ու դատարաններու մէջ՝ ձայն։ Անոնք շատ անգամ կը ցուցնէին բանակներու դէմ՝ անդորրն ու ազգային իրաւունքը պաշտպանելու։

[illegible], ծառայելու, [illegible] եւ լուսաւորելու բաղձանքը, — ահա ինչ որ մղած էր Մեսրոպը հովուական ասպարէզը։ Ծիրէ 40 տարեկան էր այն ատեն (394)։ Այնչափ լուրջ՝ որքան եռանդուն, այնչափ խոհական՝ որչափ գիտուն, իրական կեանքի մէջ մարզուած, աշխարհի դպրոցը տեսած, գործի ըլլալու պայմաններովը օժտուած։

Վ. Մ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

տութեան եւ ժողովուրդին համար ստեղծուած էր քաղաքական այնպիսի վիճակ մը, ուր հայերէն գիր եւ գրականութիւն ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը աւելի քան կենսական կը նկատուէր։

387ին Հայաստան բաժնուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Հայաստանի բիւզանդական մասին մէջ շուտով վերջ դրաւ հայկական պետականութիւնը, իսկ պարսկական մասին մէջ (որ Հայաստանի մեծ մասը կը կազմէր) որոշ ժամանակով հայկական պետութիւնը շարունակեց իր գոյութիւնը կիսանկախ ձեւով։ Սակայն պարսիկ բռնակալները այդ դրութիւնը վերջնական չէին համարեր։ Արդարեւ, կը ձգտէին ոչ միայն հիմնայատակ ոչնչացնել անկախութեան ամէն մնացորդ, ինչպէս Հայերուն ռազմական ուժերը, այլեւ վերցնել գաղափարական այն նախադրեալները, որոնք կրնային նպաստել երկրին անկախութեան համար մղուող պայքարին։ Այդ նպատակով Պարսիկները կը դիմէին ամէն միջոցի, որպէսզի վերջ դնէին քրիստոնէութեան՝ Հայաստանի մէջ եւ ստիպէին ժողովուրդը ընդունելու զրադաշտականութիւնը։

Իրերու այս կացութեան մէջ Հայութեան համար հրամայական պահանջ կը դառնար, որ քրիստոնէութիւնը աւելի տարածուի եւ արմատաւորուի։ Ասոր համար անհրաժեշտ էր, որ կրօնական գրականութիւնը եւ քարոզչութիւնը ըլլային հայերէն լեզուով, մինչդեռ ատոնք ասորերէն եւ յունարէն էին և շատ քիչեր գիտէին այդ լեզուները։ Ինքնուրոյն գիր եւ մայրենի լեզուով գրականութիւն ունենալու պարագային պիտի զօրանար հայրենիքի պաշտպանութիւնը, երկրին ներքին կապերը, որով ան իր կարեւորութեամբ դուրս կուգար թէ աշխարհիկ եւ թէ հոգեւոր աւատապետներու դասակարգային ձգտումներէն ու կը դառնար համազգային խնդիր մը։ Այս խնդիրը փայլուն կերպով իրականութիւն դարձուց մեծ հայրենասէր Մեսրոպ Մաշտոց։

Ինչպէս յայտնի է, հայ գրերու գիւտի մասին հարուստ տեղեկութիւններ ձգած է Ե. դարու մատենագիր Կորիւն, որ իր «Պատմութիւնը» նուիրած է Մաշտոցի կեանքին եւ գործունէութեան. Կորիւնէն օգտուած են քանի մը փոքր, բայց հետաքրքրութիւն ներկայացնող [illegible] աղբիւրներու- թիւններով Մաշտոցի եւ անոր գործունէութեան մասին պատմած են նաեւ Մովսէս Խորենացի եւ Ղազար Փարպեցի.

Մեսրոպ Մաշտոց ծնած է 361ին Տարօն գաւառի Հացեկաց գիւղը, Վարդան անունով մէկու մը զաւակը։ Ո՞վ էր այս Վարդանը, ազնուակա՞ն թէ հասարակ գիւղացի, յայտնի չէ։ Պէտք է ենթադրել, որ Վարդան ազատ շինական էր։ Եթէ ազնուական խաւէն եղած ըլլար, դժուար թէ Կորիւն առիթը փախցնէր անոր տան յիշատակութիւնը ընելու։ Մանկութենէն Մաշտոց կը կրթուի յունարէն դպրութեամբ, ապա գալով Այրարատ ծառայութեան կը մտնէ Արշակունի

ԱՅՑ ՕՇԱԿԱՆԻ

Հանդարտ ու հեզիկ սահում է ամառնային օրը Օշականում։ Կանաչներ, ստուերներ, յուլիսեան ջերմ լոյս էր։

Ս. Մեսրոպի փոքրիկ ծառերը կամ օրօրում են իրանց ճիւղերը, վրան թափելով երերուն, թրթռուն շուքեր ու մեղմ շշուկների քրթմնջիւն, կամ անշարժանում են որ արեւը լաւ տաքացնէ նրանց։ Ամէն ժամանակ նրանց ճիւղերի մօտ ստուեր կայ, իսկ այդ ստուերի մէջ խըռնուած են դարերը։

Նրանք պատմում են։ Այստեղ ամէն ինչ պատմութիւն է, այստեղ բացուած են դերեզմանները։ Ու մեծ մեծ [illegible] հրաժեշտ են տալիս Օշականի համեստ, բայց անմոռանալի գեղեցկութիւնները։

Ահա ծածկուեց Վահան Ամատունին։ Աւարայրի կռուողներից էր, կենդանի մնաց, գերի գնաց նախարարների հետ Պարսկաստան, վերադարձաւ, իր ուսուցչի մօտ հող մտաւ։ Ամատունեաց այս գաւառը Վարդանի ժամանակ չմոռացաւ որ Մեսրոպ ունի իր հողում։ Նա զինուած էր ամբողջովին, Ղեւոնդի եւ Յովսէփի հետ էր։ Կռուի դաշտ գնացին, գերութեան տանջանքները ճաշակեցին եւ Ամատունի տոհմի կրտսեր իշխանները։

Արդէն ձորն ենք իջել։ Քասախը իր վճիտ, աղմկարար ալիքներով բարի ճանապարհ է մաղթում գնացողին։ Եւ յետոյ երկնքի մէջ խրուած պայծառ գագաթները, — Արագած ու Մասիս։

Դարձեալ Արարատեան կրակուած դաշտը։ Դարձեալ տօթ ու տանջանք։ Բայց Օշականի յիշատակները նստած են քո մէջ, բռնել են սրտիդ բոլոր խորշերը։ Նրանք քոյրը, անմեռ զգացմունքների աղբիւր դարձած, եւ այլեւս ոչինչ չէ կարող չորացնել կամ սառեցնել այդ աղբիւրը, — ոչ այս խեղդող տօթը, ոչ Մասիսի ստորոտները։

Մեսրոպը ամէն տեղ։ Մի՛շտ Մեսրոպ...։

ԼԼՕ

Թոռով Գ. Թագաւորի արքունի դիւանատունը՝ քարտուղարի եւ թարգմանի պաշտօնով։ Այնուհետեւ կը տարուի կրօնական գիրքերու ընթերցանութեամբ, կը թողու արքունիքը եւ կը դառնայ կրօնաւոր։

Ինչպէս վերը գիտել տուինք՝ քրիստոնէութեան ամրապնդման հարցը Ե. դարու սկիզբներուն պետական - քաղաքական կարեւորութիւն ունեցող հարց էր։ Ուստի շատ նշանակալից է Մաշտոցի այս կարեւոր անձնաւորութեան մը արքունիքը ձգելու եւ հեռանալու հանգամանքը։

Մաշտոց ճգնակեաց վարքով համակրութիւն եւ հեղինակութիւն վաստկելէն ետք, իր «հաւատացեալներն առաւ գնաց Գողթնի անկարգ եւ անխնամ տեղերը...» կը գրէ Կորիւն։ Գողթնի մէջ քրիստոնէութիւնը հաստատելու ջանքերուն մէջ, ինչպէս կ'երեւի, Մաշտոց լուրջ դժուարութիւններու կը հանդիպի։ Հոս, կը հասկնայ թէ ինչքան կարեւոր է հայերէն լեզուով կրօնականգրականութիւն ունենալու պարագան։

Մաշտոց կը պաշարուի «տրտում հոգեբով» եւ կ'իյնայ «մտածումներու ծովին մէջ», ելք մը գտնելու համար։ Օրերով այդ խնդրով զբաղելէն ետք կ'երթայ Սահակ կաթողիկոսին մօտ եւ միասնաբար կը հրաւիրեն «Միաբաններու խորհուրդ» մը՝ հայերէն տառեր ստեղծելու շուրջ խորհրդակցելու համար։

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

[illegible]որձնելու համար։ Բայց ժողովուրդին [illegible] եւ սրտին չէին խօսեր այդ օտար լեզուները։ Գիրերու գիւտը եւ անոր յաջորդող բոլոր աշխատանքները ճիշդ ժամանակին կը հասնէին։ Մտքերու եւ ըղձերու մէջ հոր տեւականութեան մը յեղափոխութիւնը կը սերէր։ Իբրեւ ուսուցիչ եւ Թարգմանիչ Մեսրոպ Մաշտոց անդուլ, անդադար կը գործէր։ Ամէն տեղ սակայն իր ջանքերը միշտ յաջողութեամբ չէին պսակուեր։ [illegible], վայրենութեան, նոյնիսկ [illegible] նկարագիրներու կը հանդիպէր։

[illegible] աշխարհական եւ զինուորական [illegible] Պաշտօններուն, Մեսրոպ ինքն ալ [illegible] կ'ըլլայ [illegible] ու մե- [illegible], պահելով միեւնոյն ատեն [illegible]։ Ինքն ալ ժամանակին [illegible] այդ ներքին, անձնական գաղափար- [illegible] գոհացում կուտար, թէ- [illegible] իր անձը «հաճոյ լինէր Աստուծոյ եւ [illegible]։ Ամէն անգամ որ քարոզչու- [illegible]

[illegible]

[illegible] կեանքն կենդանի գործի եւ [illegible] մը նկարագիրը ամէն [illegible] կը հանդիսանար իր մէջ։ [illegible] իր անձը արհամարհել, մի-

միայն հոգիի փրկութեան նուիրուելու համար։

Պատմագէտ բանասէր եւ «Հայոց հին գրականութեան պատմութեան» հեղինակ, Մանուկ Աբեղեան իր այդ գործին Ա. հատորին մէջ այսպէս արտայայտուած է. «Մաշտոցի նման անձը չէր կարող մինչեւ վերջը առանձնացած ճգնաւոր մնալ, թէ կուզ մի քանի աշակերտների հետ։ Նա աշխարհի մարդ էր, ծառայած մարդ, աշխարհական ու զինուորական կարգերի հմուտ, ինչքան էլ «մերկանում էր իրենից իշխանական ցանկութիւններ»ը, չի կտրւում աշխարհից եւ անգործութեան չի մատնում իրեն»։

Տասնեակներ դարեր ետք մասնաւորաբար, շատ գիտութեամբ կրնանք Մեսրոպ Մաշտոցի եւ աշակերտներուն կատարած գործին իմաստը բացատրել. Զարգացման միակողմանի մտածում մը պիտի ըլլար, եթէ Քրիստոնէութեան հիմնաւորման ու տարածման համար միայն եղած նկատենք թափուած բոլոր ճիգերն ու աշխատանքները։ Այդ աշխատանքը ազգային գիտակցութեան, ինքնուրոյնութեան եւ անկախութեան համար եղած էր, որու հետեւանքները [illegible] մը ետք աւելի յստակ եւ կենդանի կերպով պիտի յայտնուէին։ Այդ [illegible] է որ բարեբախտաբար կենդանի մնացած է երկար դարերու ընթացքին։

Հազար վեց հարիւր տարիներէ ի վեր հայ ժողովուրդը կը տօնէ հայերէն գրերու գիւտին եւ մասնաւորաբար առաջին մատենագիրներուն եւ Թարգմանիչներուն յիշատակի հանդիսաւոր տօնակատարութիւնները։ Ամէնէն դժնդակ եւ ծանր օրերուն ալ Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ Վռամշապուհի ոգեկոչումն եղած է։ Վերջին ժամանակներու մէջ այդ տօնին միացած է նաեւ Հայ Մշակոյթի տօնը։

Ժողովուրդի մը կեանքին բոլոր տեսակի արտայայտութիւններուն ամբողջութիւնը կը կազմէ այդ ժողովուրդին Մշակոյթը։

Այն օրէն ի վեր որ ժողովուրդ մը կը սկսի իր երգը, առասպելները, հէքեաթները ունենալ, հոգ չէ թէ այդ ամէնը բերանացի փոխանցուի մէկը միւսին, այդ օրէն կը սկսի այդ ժողովուրդին մշակոյթը, որ հետզհետէ կը զարգանայ ու կը կատարելագործուի։

Հայ մշակոյթը նոյնքան հին է, որքան ինքը հայ ժողովուրդը, որ միշտ երգած ու պատմած է իր կեանքին այս կամ այն դրուագը։

Հայ գրերու գիւտէն եւ գրաւոր գրականութենէն առաջ ալ ունեցած ենք հայ հեթանոսական շրջանի մշակոյթ, որուն ամէնէն հարազատ եւ ինքնատիպ արտայայտութիւններն եղած են այն քանի մը դիւցազներգութիւններու պատառիկ-

ները, որոնք մեզի հասած են մեր քերթողահայր Մովսէս Խորենացիին շնորհիւ։

Այսպէս Հայ Մշակոյթի բոլոր արտայայտութիւնները. — Ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն, մանրանկարչութիւն, գրականութիւն իր բոլոր սեռերով եւ հայ լեզուն անմահ Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած տառերով, իրենց վրայ կը կրեն հայ ազգային ինքնատիպ նկարագրի դրոշմը, որով կը յատկանշուին դարերէ ի վեր, եւ ասկէ վերջ ալ պիտի յատկանշուին նոյն ինքնատպութեամբ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10։
17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհ-լիրեան շքեղ սրահին մէջ։
Ճոխ պիւֆէ ։ Մատչելի գին։
Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ ։
Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թո-քատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի կըթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողո-վի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողք-ները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Ժո-ղովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սլապ-եան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յով-սէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ։
Մուտքը ազատ է, ոչ անուրդ, ոչ հանգանակութիւն ։
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, ման-րամասնութիւնները յաջորդարար ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 7 NOVEMBRE 1961

ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9248 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5049

ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

—o—

...— Խորհ. Միութեան կոմունիստ ...ցութեան 22րդ համագումարին ... երկար զեկուցման ընթացքին, ... կ՝անդրադառնայ ազգութեանց ... թաղուածքներ կատարելով կու... այն մասերը, որոնք կրնան քննու... թիւթ ծառայել մեր մամուլին մէջ.

... Խրուշչեւ խորհ. ռեսպուբլի... ...նտեսական զարգացումը խորհրդ. ... ժողովրդների եղբայրական հա... ...րծակցութեան ու փոխ. օգնութեան ...ւնք է: Օրինակի համար, վերցնենք ...ափառանի խոպան հողերի իւրացու... ... Ռեսպուբլիկան միայն իր ուժերով ի ... չէր լինի կատարելու այդ վիթ... ...ը: Օգնութեան եկան Ռու... ..., Ուկրայնացիները, Բելոռուսները, ... ազգութիւնների ներկայացու... ...ները »:

... թէ ինչու, կ՝եզրակացնէ «Ռուս... ...րկաների բնակչութիւնը իր ազգա... ...զմով զնալով աւելի խառն է դառ... ... Խորհրդային ռեսպուբլիկաների ... տեղի է ունենում որակեալ կադ... ...փոխանակում: Այս ամէնը նպաստ... ... է Խորհրդային Միութեան ժողո... ...րդների միջազգային կապերի ամրա... ...ցմանը:

Ազգերի մերձեցմանը նպաստում է ... մշակութային շինարարութիւնը, ...ափարական աշխատանքը: Ուժեղա... ... է հոգեւոր հարստութիւնների փո... ...անակումը նրանց միջեւ: Մի ազգի մը... ...ւյթի նուաճումները դառնում են ...ների սեփականութիւն: Դրա հետե... ...անքով փոխադարձաբար հարստանում ... Խ. Միութեան ժողովուրդների մշա... ...յթները, ամրապնդում է դրանց մի... ...զգային հիմքը, ձեւաւորւում է հա... ...կավարական հասարակարգի ապա... ..., միասնական համամարդկային մշա... ...յթը. Ազգային մշակոյթի ձեւերը քա... ...րած չեն մնում, այլ կատարելագոր... ...ւմ են, չքանում են հնացած, կոմու... ...նիստական շինարարութեան չհամապա... ...տասխանող ձեւերը, ծագում են նորերը: ...տականութեան եւ արուեստի մէջ ազգա... ...ն ձեւի օգտագործումը միայնակամայն ...ակ է: Բայց մենք յանախ նաեւ ար... ...լթի (հնաբոյր) փաստերի ենք հան... ...ում այդ բնագաւառում: Այսպէս, ...տարապետութեան մէջ երբեմն դա... ...րի խարքից հանում են այնպիսի քա... ...ն ձեւեր, որոնք ամենեւին ... համապատասխանում մեր ժամանակ... ...ւ մարդկանց կեանքի պայմաններին ... պահանջմունքներին: Մինչդեռ ապա... ...ն պատկանում է միայն այն ձեւերին, ... համապատասխանում են մեր դա... ...րջանին:

.. Կուսակցութիւնը յառաջիկայում ... կ՝ապահովի Խ. Միութեան ժողո... ...րդների լեզուների ազատ զարգացու... ..., թոյլ չտալով ոչ մի սահմանափակու... ..., արտօնութիւն կամ հարկադրանք ... կամ այն լեզուի գործածութեան ...րցում: Խ. Միութեան իւրաքանչիւր ...ղաքացի օգտւում է եւ կ՝օգտուի իր ...րխաներին ցանկացած լեզուով սովո... ...ցնելու ազատութիւնից: Մեզ մօտ ոչ ... արդելք չկայ ազգային լեզուների ...րզացման համար: Բայց դրանց զար... ...ումը պէտք չէ տանի ոչ թէ դէպի ...զգային արգելքների ուժեղացում, այլ ...զգերի եւ նրանց լեզուների մերձեցում:

.. Չի կարելի չնշել ոչ ռուս ժողո... ...րդների աճող ձգտումը տիրապետելու ...ռուսաց լեզուին, որ փաստօրէն դարձել ... Խ. Միութեան ժողովուրդների երկրորդ ...յրենի լեզուն, նրանց ազգամիջեան ..., Խ. Միութեան բոլոր մշակու... ...յին նուաճումներին եւ համաշխարհա... ...յին մշակոյթին ամէն մի ազգի ու ազ-գութեան հաղորդակցման միջոց: Կեան... ...քում տեղի ունեցող Ռուսաց լեզուի յօ... ...ժարակամ ուսումնասիրման պրոցեսը դրական նշանակութիւն ունի ազգամիջ... ...եան համագործակցութեան զարգացման համար:

Մեր երկրում տեղի է ունենում ազգերի մերձեցման պրոցես, ուժեղանում է ազգերի ընկերային համասեռութիւնը: ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՆ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ. ՁԵՌՔ ԿԸ ԲԵՐՈՒԻ ԱԶԳԵՐԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Բայց այն բանից յետոյ էլ, երբ կոմունիզմը հիմնականում կառուցուած կը լինի, դեռ վաղաժամ կը լինի ազգարարել ազգերի միաձուլումը: Լէնին մատնանշում էր որ պետական ազգային յարաբերութիւնները դեռ երկար գոյութիւն կ՝ունենան ընկերվարութեան յաղթանակից յետոյ բոլոր երկիրներում:

Գտնուում են, ի հարկէ, նաեւ այնպիսի մարդիկ, որոնք տրտնջում են ազգային տարբերութիւնների ջնջուելու առթիւ: ՄԵՆՔ ՆՐԱՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ ԵՆՔ, ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՊԱՀԻ ԵՒ ՅԱՒԵՐԺԱՑՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

.. Անհրաժեշտ է համայնավարութեան ամբողջ անհաշտութեամբ արմատախիլ անել ազգայնականութեան մնացուկների նոյնիսկ ամենափոքր դրսեւորումները »:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

—o—

ՏԸ ԿՈԼ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՆԱԵՒ ՊԱՍԹԻԱ

Կը թուի թէ ալժերական շաբաթ մը կը սկսի եւ միջազգային հարցերէն առաջ, տը Կոլի նոր ճառերը պատճառ պիտի ըլլան որ Ալժերիոյ ըմբոստներու եւ Ֆրանսայի միջեւ բանակցութեանց խնդիրը աւելի սուր հանգամանք ստանայ:

Այս առընչութեամբ նախ յիշենք որ Շաբաթ օր իր Փարիզեան յարկաբաժնին մէջ ձերբակալուեցաւ Ապտէրհաման Ֆարէս, ալժերական ժողովի նախկին նախագահ, ինչպէս նաեւ երկու Եւրոպացիներ: Դէպքերէն կ՝երեւի որ Ֆարէս Ալժ. Ազատ. Ճակատի դրամատէրն էր եւ իր գլխաւոր պաշտօնն էր Զուիցերիոյ ճամբով դրամ հասցնել «ԱՀԱԿ»ին: Այս փոխանցումները կը կատարուէին «Ֆրանս - Աֆրիք» շինծու ընկերութեան մը անունին տակ: Ֆարէսի տունը կատարուած խուզարկութիւն մը մէջտեղ հանեց 90 միլիոն ֆրանքի գումար մը: Կը կարծուի որ ցարդ ամիսը հինգ հարիւր միլիոն կ՝անցնէր այս ձեւով Ալժ. Ազատ Ճակատի ձեռքը:

Ֆարէս ծանօթ դէմք մըն է: Ծնած 1911ին, Քապիլի, ամուսնացած Ֆրանսուհիի մը հետ, չորս զաւակ ունի եւ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ է: Իրաւաբանական համալսարան աւարտած է եւ մահմետական առաջին նոտարը եղած է՝ Քոլէաս ուր հաստատուած էր: Հայրը 1917ին մեռած է Վերտէօնի մէջ: Նախ ընկերվարական Ապտէրհաման Ֆարէս վերջը անկախ յառաջդիմականներու եւ Ալժերական Միութեան մտեր է: 1953ին Ալժերական ժողովի նախագահ ընտրուած է: Զանազան փուլերէ անցնելէ ետք Ֆարէս 1956ին, ալժերական ժողովին լուծուելէն ետք (Պուրժէս - Մօնուրիի կողմէ) կ՝անդամակցի ալժերացի Ըմբոստներու օժանդակող մարմնին, պաշտօնաբաց նամակով մը, զոր կը տպէ Լըմոնտ, կը գրէ թէ՝ Ալժ. Ազատ. Ճակատը ընդունելի խօսակից մըն է »:

Ֆրանսացիներուն համար հեղինակութիւն ունեցող միջնորդ մը կը նկատուէր, քանի մը անգամ Գահիրէ եւ Զուիցերիա գացած է: 1958ին տը Կոլի հետ կը տեսնուի, 1959 Յունիսին գրոյց մը կը հրէ՝ Ֆարէս կրնայ կառավարութեան անդամակցիլ: Ալժերիա - Սահարա Փրկութեան Կոմիտէն (յետպայքին լուծուած) իրար կ՝անցնի: Վերջապէս Ֆարէս կը քաշուի քաղաքական հրապարակէն հաւատալ անոր որ անունը կը յիշատակուի ամէն անգամ որ խօսք կ՝ըլլայ «առժամեայ կառավարութիւն» մը կազմելու մասին Ալժերիոյ համար: Իր ձերբակալութիւնը բաւական ծանր դէպք մըն է:

× Պելքասէմ Քրիմ յայտարարած է ամերիկեան Եունայթըտ Փրէս գործակալութեան թէ պէտք է բանակցութիւնները վարսկսիլ: Իրեն համար ալ ինքնորոշումը «ձեւականութիւն» մըն էր որուն պատասխանեցին Նոյեմբերի ցոյցերը: «Փոխ-վարչապետը» աւելի գործնական կը գտնէ նախ համաձայնիլ անկախութեան հռչակման ձեւին եւ թուականին շուրջ: Կ՝ապահովէ որ երաշխաւորութիւններ պիտի տրուին եւրոպական փոքրամասնութեան:

× Կազմակերպութիւն Գաղտնի Բանակը թռուցիկով կը հրահանգէ որ Ալժերիոյ ժողովուրդը գրօշազարդէ բնակարանները Նոյեմբեր 11ին:

× Շանպերիի բանտէն վեց Մահմետականներ փախան երկու պահակներ բանտելով:

× Սաքան Մահմետականները շնորհաւորած է ժայնաափիւսի գաղտնի բանակի հաղորդումին ընթացքին, Նոյեմբերի 1ի իրենց հանդարտութեան համար:

× Սեթիֆի մէջ երկրորդ հրեայ մը սպաննուեցաւ առջի օր: Արդարեւ փաստաբան Ջերմաթի երկրորդ իրայէլցի կարեւոր անձնաւորութիւնն է որ անծանօթի մը զոհ կ՝երթայ:

× «ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նախարարը» Եազիտ յայտարարած է թէ կ՝ուզէն որ Ալժերիոյ Ֆրանսացիները Ալժերիա մնան որովհետեւ «գիտենք թէ Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան համար Ալժերիան իրենց երկիրն է»: Եազիտ «անճշան» կը պտէ Գաղտնի - Բանակի կազմակերպութիւնը եւ գիտէ թէ «օր մը պիտի գայ երբ Եւրոպացիները պիտի հասկնան որ Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւնը ֆաշիստ գաղափարական մըն է, յետադէմ, վտանգ մըն է, միակ վտանգը որ կայ Ալժերիոյ Եւրոպացիներու ապագային համար »:

× Փլասթիք ռումբ մը պայթած է Քոնթ տը Փարիի Լուվրաւէնիրնակավայրին մէջ: Նիւթական վնասներ կան: Ֆրանսայի զահին թեկնածուն իր զաւկին մահէն ետք (Ալժերիա) յայտարարած էր թէ պէտք է տը Կոլին հետեւիլ, ճշդած էր նաեւ թէ ինչ այլեւս պիտի լռէ:

× Տը Կոլ նոր շրջապտոյտ մը կը սկսի այսօր: Առաջին հանգրուանն է՝ Պասթիա: Քորսիքա դրկուեցան արդէն մեծ չափով ապահովութեան ուժեր ի տես այս ճամբորդութեան: Նախագահը երեք կարեւոր ճառեր պիտի խօսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ տագնապը լուծուած չէ: Կը կարծուէր թէ Ֆոն Պրէնթանոյի քաշուիլը պիտի բաւէր Ատընաուըրին գործը դիւրացնելու համար, բայց խորհրդարանը նիստի հրաւիրող հրահանգը ցարդ չէ դրկուած նախագահ Լիւպքէի կողմէ: Կը թուի թէ նախագահը կ՝ուզէ որ բոլոր դժուարութիւնները վերջ գտնեն, արդարեւ հիմա ելմտական նախարար Էրհարտն է որ կը սպառնայ հրաժարիլ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ կարելի չէ եղած խառն դահլիճ մը կազմել: Կ՝ընդդիմանայ ազգային գիւղացիական կուսակցութիւնը: Միւս կողմէ կառավարական շրջանակները յայտարարեցին թէ «արտաքսուած» 14 սպաները իրաւունք չունէին մամուլի առուլիս տալու եւ պաշտօնանկ եղան ու տուն կանչուեցան:

ՊՐԼ-ՑՆԵՒ բսած է — «Խորհ. Միութիւնը կը մաղթէ որ բարի դրացնութեան սիրալիր յարաբերութիւններ ստեղծուին Թուրքիոյ հետ» Կիւրսէլի գրկած շնորհաւորական նամակին մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Ալժ. Ազատ Ճակատի ի նպաստ ցոյցեր կատարուած են ուսանողներու կողմէ: Հակաֆրանսական հանգամանքէն ետք, ցոյցը հակակառավարական բնոյթ ստացած է եւ «կեցցէ Մոսատեղ», «կեցցէ՛ Ազգային Ճակատը» խօսքերով շարունակուած:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ նախագահը որ Հելսինքի վերադարձած է յայտարարեց թէ Ֆինլանտիա պիտի պահպանէ իր չէզոքութիւնը Խորհ. Միութեան եւ Արեւմուտքի միջեւ:

ԹՐՈՑՔԻԻ այրին նամակ մը դրկած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան եւ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին որով Մոսկուայի դատավարութեանց վերաքննութիւնը կը պահանջէ: Նաթալիա Սետով կը գրէ — « Ձեզի կը դիմեմ որպէսզի Մոսկուայի դատավարութեանց հրապարակային վերաքննութեան ձեռնարկէք, որոնց մէջ առաջին ամբաստանեալներն էին՝ Լէոն Թրոցքի եւ տղաս Լէոն Սետով: ... Կը խնդրեմ որ տեղեկութիւն տաք միւս զաւկիս՝ Սերժ Սետովի ճակատագրին մասին, ձերբակալուած 1935ին եւ որուն միակ ոճիրն էր Թրոցքիի զաւակը ըլլալ: Կ՝ուզեմ նաեւ որ Թրոցքիի ամբողջական գործերը հրատարակուին ռուսերէն, ըսկըսուած Լենինի ժամանակ, որուն 22 հատորները արդէն տպուած են Սթալինի արգելքէն եւ կեղծարարութիւններէն առաջ:

ԿԱԶԸ եւ ելեկտրականութիւնը որոշեցին գործադուլի թուականը՝ Նոյ. 14:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

—o—

Այս խորագրին տակ Անրի Պենազէ «Իր տեսակէտը» կը յայտնէ Օռռրի մէջ, Շաբաթ օր: Վրաստանէն ետք, Պենազէ հետեւեալը կը գրէ Հայաստանի մասին.—

« ... Նուազ եղերական չէ Հայաստանի ճակատագիրը, բաժանուած Խորհ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ:

« Անշուշտ, խորհրդային կառավարութիւնը կը պարծի որ երկու բնատէրերէն նուազ դաժանը եղած է: Ապտիւլ Համիտը, «Կարմիր Սուլթանը» չէ՞ր որ իր եղխանութեան օրով մէկ միլիոն Հայերու ջարդը հրամայած էր: Մեծագոյն ցեղասպանութիւնը՝ Հրեաներու բնաջնջումէն առաջ Հիթլերի կողմէ:

«Այդ պատճառաւ, «ընկերվարական հանրապետութիւն» մը, ստեղծելով իր շրջանին մէջ, Երեւանը իբրեւ մայրաքաղաք, Կրեմլին մեծ քարոզչութիւն կատարեց իր ցանցին մէջ քաշելու համար Համիտեան ջարդերու Մնացորդացը, ինչպէս նաեւ աշխարհի չորս կողմը ցրուած Հայերը:

« Անօգուտ աշխատանք: Որովհետեւ այս տարագիրները, որոնք խարուած խորհրդային սիռէններէն, անխոհեմութիւնն ունեցան իրենց ծննդավայրը վերադառնալու, դառնօրէն կը ցաւին որ ձգած են Ամերիկան, Միջին Արեւելքը կամ Ֆրանսան եւ կ՝ամրապնդեն ընդդիմութիւնը վարչակարգին դէմ:

« Կարճ, Արարատի ժողովուրդը միշտ վճռած է թօթափել Սովետներու եւ Թուրքերու լուծը, կրկին միանալու համար, ինչպէս եղաւ ժամանակին եւ ինչպէս պէտք է ըլլար՝ եթէ, 1920ին Միացեալ Նահանգները քաջութեան պակաս ցոյց չտային եւ չմերժէին Հայաստանի հոգատարութիւնը »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՃԸ ԵՒ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Յառաջը շատ է գրած այս շահեկան նիւթին մասին: Խոնդկարեան–ի, Բունիաթեանի, Վրացեանի յօդուածներէն ետք՝ դուրսէն դիտուած, այժմ կը հրատարակենք այս յօդուածը, ընենք, ներսէն դիտուած :

Ցարաբերաբար խաղաղ կեանքը, բժշկութեան եւ գիտութեան զարգացումը, որուն հետեւանքով կը պակսին հիւանդութիւնները եւ համաճարակները, պատճառներ են երկրի մը բնակչութեան յաւելումին: 1926 – 1939ի ընթացքին Հայաստանի բնակչութեան իւրաքանչիւր հազար անձին տարեկան կ'իյնար 47·53 ծնունդ եւ կը մեռնէր՝ ընդամէնը 15·27 հոգի, որուն հետեւանքով բնակչութեան տարեկան աճը կը կազմէր 3·3 տոկոս : Բնակչութեան բնական աճումին այսպիսի բարձր տոկոսին հետեւանքով էական փոփոխութեան ենթարկուեցաւ Հայաստանի տարիքի կազմը եւ բարձրացաւ կեանքին միջին տեւողութիւնը :

Ատոր փայլուն ապացոյցն էր այն իրողութիւնը թէ 1939ի մարդահամարին՝ մինչեւ 19 տարեկան հասակ ունեցողները կը կազմէին Հայաստանի բնակչութեան 54·3 տոկոսը, այսինքն բնակչութեան կէսէն քիչ մը աւելին :

Բնական աճումէն զատ Հայաստանի ժողովուրդին թիւը շատցած է հայրենադարձութեան շնորհիւ: Դեռ Նախապատերազմեան շրջանին արտասահմանէն Հայաստան վերադարձան 75·000 Հայեր: Ատոր եւ բնական աճումին հետեւանքով 1939ին Հայաստանի բնակչութիւնը 1·282–000ի հասաւ, երբ 1920ին 725·000ի կը հասնէր :

Վերջին տարիներուն Հայաստանի բնակչութեան աճումը հազար անձի համեմատութեամբ բարձրացած է 30·4ի, ինչ որ ամէնէն բարձրն է Խ. Միութեան միջին ցուցանիշէն:

1959ին Հայաստանի բնակչութեան թիւը հասած էր 1·768·000ի:

Միւս կողմէ ճարտարարուեստի զարգացումը եւ այլ ազդակներ պատճառ կը դառնան որ գիւղին համեմատութեամբ աւելի բարձրանայ քաղաքներու բնակչութեան թիւը :

1913ին Հայաստանի քաղաքներուն մէջ ապրողներուն թիւը 10·4 տոկոսը կը կազմէր ընդհանուր բնակչութեան : Մինչ, 1926ին բարձրացած եւ հասած էր 19 տոկոսի, իսկ 1940ին՝ 30 տոկոսի: Արդարեւ, քաղաքացիներու թիւը 104 հազարէն հասաւ 390·000ի, այսինքն շատցաւ 3·3 անգամ:

Այս թիւին միայն քառասուն տոկոսն էր քաղաքներու բնակչութեան բնական աճումին բաժինը, մնացած վաթսուն տոկոսը հետեւանք էր այլ պատճառներու, այն է՝ նախկին գիւղերը՝ քաղաքներու կամ աւաններու վերածուիլը, գիւղացիներու քաղաք գաղթը եւ վերջապէս ներգաղթը :

Հետեւեալ ակնարկը աւելի լաւ կը պատկերացնէ լուսաբանելը.— Քաղաքներու բնակչութեան բնական աճումը՝ 40 տոկոս, գիւղական վայրերը քաղաքներու փոխուիլը՝ 9 տոկոս, գիւղէն դէպի քաղաք տեղափոխութիւն՝ 40 տոկոս, Ներգաղթ՝ 11 տոկոս :

Ցետպատերազմեան շրջանին նոյնպէս շարունակուեցաւ քաղաքներու բնակչութեան աճումին թափը, այնքան, որ 1959–ին կը կազմէր Հայաստանի բնակչութեան յիսուն տոկոսը:

Իսկ 1965ի՞ն: Որոշ տուեալներու վրայ հիմնուելով Հայաստանի ընդհանուր բնակչութեան թիւը 1939ի համեմատութեամբ պիտի աւելնայ քսան տոկոսով : Այս հաշիւը ընելու ատեն աչքի առջեւ ունեցած ենք մեր ժողովուրդին վերջին տարիներու միջին աճը, Հայաստանի մէջ : Ըստ այդ տուեալներուն Հայաստանի մէջ իւրաքանչիւր հազար հոգիի դիմաց կը ծնի 37·3 հոգի, իսկ կը մեռնի՝ 8·3 մարդ, հետեւաբար իւրաքանչիւր հազար շունչին հասնող բնական աճումը կազմած է 29 մարդ, կամ 2·9 առ հարիւր:

Եթէ մենք յիշեալ տոկոսը ճշդենք Հայաստանի բնակչութեան աճումին նաեւ անցած տասը տարիներու տուեալներուն հիման վրայ, ապա այդ պարագային ալ Հայաստանի բնակչութեան տարեկան բնական աճումը պակաս պիտի չըլլայ, 2·75էն: Պէտք է նկատել թէ այդ տոկոսը Խորհ. Միութեան միջին ցուցանիշէն շատ աւելի բարձր է, որ կը կազմէ 1·75 տոկոս: Թէեւ ճիշդ կը համարինք 2·75ի տոկոսը, այսուհանդերձ զգուշութեան համար քիչ մը աւելի պակաս պիտի հաշուենք, այսինքն՝ ոչ թէ 2·75, այլ 2·7 տոկոս: Եթէ Հայաստանի բնակչութեան թիւը 1959 Յունուար մէկի հաշուով ընդունինք հարիւր, ապա 1966 Յունուար մէկին աւելցած պիտի ըլլայ 20·5 տոկոսով :

Այսպէսով, առանց նկատի ունենալու ներգաղթական աճումը, եօթնամեակին վերջաւորութեան (1965) Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը պիտի կազմէ կլոր հաշուով 2·130·000 հոգի:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութեան թուական համեմատութեան, ապա պէտք է ըսել հետեւեալը. Յառաջիկայ տարիներուն քաղաքներու պիտի վերածուին գիւղերուն մէկ մասը, հետեւաբար անոնց բնակչութիւնն ալ գիւղականէն կը վերածուի քաղաքայինի: Օրինակ, յառաջիկայ տարիներուն կառուցուելիք կարգ մը գործարաններուն շնորհիւ՝ Հրազդան կը վերածուի քաղաքի, իր մէջ ընդգրկելով նաեւ հատ ու կենտ գիւղեր: Մօտաւոր հաշիւով Հրազդան նոր քաղաքին բնակչութեան թիւը պիտի ըլլայ 40էն 50·000: Նոյն ձեւի փոփոխութիւններ, թէեւ աւելի փոքր ատրճանով, պիտի կատարուին այլ շրջաններու մէջ եւս :

Գիւղերը քաղաքներու վերածուելուն պատճառով 100·000ով պիտի աւելնայ քաղաքներու բնակչութեան թիւը, յառաջիկայ տարիներուն:

1965ի վերջերուն քաղաքային բնակչութեան քանակը պիտի կազմէ 1·130–000, իսկ գիւղերունը՝ մէկ միլիոն, կամ այլ խօսքով, Հայաստանի բնակչութեան 51·1 առ հարիւրը պիտի բնակի քաղաքներու եւ 42·9 առ հարիւր գիւղերու մէջ:

Ինքնին հասկնալի է թէ այս «տեղաշարժը» իր կարգին ազդած է ու դեռ պիտի ազդէ աշխատանքներու տեսակին վրայ: Միայն առաջին հնգամեակին Հայաստանի բանուորներուն թիւը կրկնապատկուեցաւ, իսկ երկրորդ եւ երրորդ հնգամեակի տարիներուն նորէն աւելցաւ 48·000 եւ 1940ին հասաւ 142·000ի: Բանուորներու թիւին հետ միաժամանակ աւելցաւ արդիւնաբերութեան, շինարարութեան, փոխադրութեան եւ մշակութային մարզերու մէջ աշխատողներուն թիւը, հետեւեալ համեմատութեամբ

Արդիւնաբերութեան մէջ աշխատողներուն թիւը 1928ին եղած է 9·6 առ հազար, 1940ին՝ 35·1 առ հազար: Շինարարութեան մէջ 1928ին կ'աշխատէին 6·1 առ հազար, իսկ 1940ին՝ 11·7 առ հազար: Գիւղատնտեսութիւն եւ անտառային տնտեսութիւն (առանց կոլտնտեսութիւններու) 1928ին՝ 1·8, իսկ 1940ին՝ 5·7 առ հազար: Առեւտուրի եւ սննդաբերութեան մէջ 1928ին՝ 2·3, իսկ 1940ին՝ 14·7 առ հազար: Փոխադրութիւն ու թղթատարութիւն 3·1 եւ 15·2 առ հազար եւայլն:

Այսպէս, ինչպէս կը տեսնուի, ..ախտապատերազմեան տարիներուն ժողովրդական տնտեսութեան մէջ աշխատողներուն թիւը աւելցած է հարիւր հազարով, կամ երկուքուկէս անգամ: Առաւել չափով աւելցած է արդիւնաբերութեան մէջ աշխատողներուն թիւը, որուն շնորհիւ բարձրացած է վերջիններուն տեսակարար կշիռը բանուորներու ընդհանուր քանակին մէջ:

1940էն մինչեւ 1955 բանուորներուն թիւը շարունակեց աւելնալ, հասնելով 297·200 հոգիի:

Գործի տեսակներուն մէջ աշխատողներուն բաշխումն ալ կրեց փոփոխութիւն, հետեւեալ ձեւով :—

Արդիւնաբերութիւն՝ 1940ին 25·1 առ հազար, 1950ին՝ 73·8 առ հազար, 1955ին՝ 97·6 առ հազար: Շինարարութիւն՝ 1940ին 11·7 եւ 1950ին՝ 25·3 եւ 1955ին՝ 26·8: Գիւղատնտեսութիւն՝ 5·7, 11·2 եւ 26·8: Առեւտուր, մթերումներ եւ սննդաբերութիւն՝ 14·8, 17·6 եւ 20·7: Մշակոյթ, լուսաւորութիւն եւ առողջապահութիւն՝ 32·9, 50·9 եւ 63·6, եւն.:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ յետպատերազմեան շրջանին եւս շատցած է բանուորներուն թիւը: Ատոր հետ մէկտեղ [illegible] տեղաշարժ կատարուած է ժողովրդական տնտեսութեան ճիւղերուն միջեւ բանուորներուն բաշխման ասպարէզին [illegible] Արդարեւ, 1940ին արդիւնաբերութեան եւ շինարարութեան մէջ աշխատողներու թիւը բանուորներու ընդհանուր [illegible] 32·9 տոկոսը կը կազմէր, մինչ [illegible] բորդ հնգամեակին՝ 42 տոկոս. [illegible] 1940ի համեմատութեամբ [illegible] պետական մեքենային մէջ աշխատողներուն թիւը եւ 1940ի 10·4 տոկոսէն [illegible] 4·2 տոկոսի, կամ պակսեցաւ երկուքուկէս անգամ :

Հայուհին եւս իր տեսակարար [illegible] ունի: Մօտաւորապէս, աշխատողներու կէսը կիներ են, իսկ անոնց [illegible] կշիռը հաւասար է ժողովրդական տնտեսութեան մէջ աշխատողներուն 37 տոկոսին, այդ թուին՝ առողջապահութեան մէջ 79 տոկոս, լուսաւորութեան մէջ [illegible] տոկոս, ձեռնարկութեան մէջ՝ 5[illegible] տոկոս, տնտեսութեան մէջ՝ 47 տոկոս [illegible] գիւղաբերութեան մէջ՝ 40 տոկոս [illegible]

ՓՐՈՖ. Հ. [illegible]

«Հայաստանի տնտեսական զարգացումը» 1960, Երեւան

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորհրդակցութեան նպատակներուն մասին իմաց կուտան Վռամշապուհ թագաւորին. վերջինս կը յայտնէ անոնց, թէ ինքը արդէն գիտէ, որ Դանիէլ անունով եպիսկոպոսի մը քով հայերէն նշանագիրներ կան եւ Վահրիճ անունով պալատական մը, որ ըստ Խորենացիի նոյն գործին փափաքողներէն էր, կ'ուղարկուի այդ գիրերը բերելու :

Վահրիճ Հայաստան կը բերէ Դանիէլի քով գտած հայկական նշանագիրները : Մաշտոց եւ իր աշակերտները այդ գիրերը երկու տարի գործածելէն ետք կը պարզեն, որ անոնք բաւական չեն հայերէն բառերուն բոլոր հնչիւնները ճշդութեամբ արտայայտելու:

Ինկապէս ասկէ կը սկսի Մաշտոցի գործունէութեան փառաւոր շրջանը: Այդ ատենուան պայմաններուն մէջ լեզուին հնչիւնները ուսումնասիրելը եւ լիակատար ճշգրտութեամբ անոնց բնոյթը եւ քանակը որոշելը, անշուշտ, գիտական մեծագոյն սխրագործութիւնը պէտք է նկատուի :

Մաշտոցի գիտական մեծագործութեան փայլուն ապացոյցն է այն, որ հակառակ անցած աւելի ժամանակամիջոցին, անոր յայտնաբերած եւ որոշած հայերէն լեզուի հնչիւններու սիստեմը մազաչափ անգամ հինցած չէ :

Հայերէն գիրերու մէջտեղ գալը մեծ ոգեւորութիւն եւ քաղաքական ու մշակութային զարթօնքի պատճառ կը դառնայ :

Մաշտոց փառաւոր ընդունելութեան կ'արժանանայ, երբ Եդեսիա... Սամոսատ քաղաքներուն մէջ իր [illegible] կատարելէ ետք, [illegible] Հետագոտութիւնները [illegible] ետք, «Աստուածաշունչին» մէկ [illegible] ծին հայերէն թարգմանութեամբ կը [illegible] բադառնայ Հայաստան .

Հայաստանի մէջ ամբողջական [illegible] թափով կը սկսի հայերէնի ուսուցման [illegible] գրական ինքնուրոյն ու թարգմանական [illegible] գործունէութիւնը, որուն մէջ [illegible] ղեր կ'ունենայ Մեսրոպ Մաշտոց

Ինչպէս ցոյց կուտան մեզի [illegible] փաստերը, երկրին այն շրջանները [illegible] հայերէն լեզուի ուսուցումը, քրիստոնէութեան տարածումը եւ ամրապնդումը, եւ եկեղեցական գործերուն կարգադրութիւնները մեծ դժուարութիւններու արդելքներու կը հանդիպին՝ [illegible] նած է գործելու Մաշտոց իր աշակերտներուն հետ: Այսպէս, Հայաստան վերադառնալէն ետք աշխարհական եւ [illegible] ւորական պետերը զինք կ'ուղարկեն «... սկսելու սորվեցնել Սարոյ [illegible] ժառանգ կողմերը»: Գործը յաջողութեամբ իրականացնելով, կը վերադառնայ մայրաքաղաք եւ բուռն թափով [illegible] ձեռնարկէ Այրարատեան գաւառի կրթութեան եւ լուսաւորութեան գործին

Անկէ ետք Մաշտոց նորէն կ'երթայ Գողթն, ապա Սիւնեաց աշխարհ, այնուհետեւ Վրաստան, ապա Հայաստանի բիւզանդական տիրապետութեան տակ գտնուող մասը, այնտեղէն Աղուանից աշխարհ, Գարդման, յետոյ՝ Տաշրացիներուն մօտ: Այս ձեւով կը շրջագայի բազմաթիւ վայրեր՝ արտակարգ նուիրուածութեամբ իրականացնելով պետական [illegible]

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԿ

Տիկին Տանժէ կանգնած էր սատարանին առջեւ: Անիկա կը խորհէր թէ իր կորստեան հաւանականութիւնը ամբողջական չէր եւ եթէ իրեն տակաւին կը մնար յոյս մը՝ հազարին մէկ համեմատութեամբ եւ ինչ որ պիտի պատահէր, զինքը ծայրատիճան կը հետաքրքրէր :

— Քաղաքացուհի, ըսաւ իրեն կոմիտէին ներկայացուցիչը, դուն մատնանշուած ես իբրեւ հանրապետութեան թշնամիներու հետ թղթակցող մը: Եկած ենք քու բոլոր թուղթերը գրաւելու :

Այս ըսելով, ընդհանուր ապահովութեան կոմիտէին մարդը նստելով նստարանին վրայ, սկսաւ գրաւման օրինական թուղթը պատրաստել :

Ապա, իր մարդիկը սկսան խուզարկել կարասիները, կոտրեցին դղրոցներու կղպանքները եւ պարպեցին դարակները :

Ոչինչ գտնելով, սկսան կոտրել ամէն ինչ: Պատերուն վրայ կախուած նկարները վար առնելով պատռեցին զանոնք եւ սուրերնին հարուածներով բզկտեցին բազմոցներն ու անկողինները: Բայց, ի զուր: Փնտռեցին կրակարանին մէջ, հրացաններուն բուներովը զարկին պատերուն, տախտակամածէն վերցուցին քանի մը շերտեր... պարապ տեղը ժամանակ կորսնցուցին ...

Վերջապէս, երեք ժամուան ապարդիւն խուզարկութենէ մը եւ անօգուտ քանդումներէ ետք, յոգնած, յուսահատած եւ ամօթահար, քաշուեցան, խոստանալով վերստին գալ :

Չէին խորհած աչք մը նետել նստարանին տակը ...

Քանի մը օր ետքը, երբ թաղը կը վերադառնար, մեծ մայրիկս դրանը առջեւ կը տեսնէ մարդ մը բոլորովին ամ–ցոյն, գրեթէ սահմռկած, աղտոտ եւ զորշ մօրուքով մը, որ անմիջապէս ծունկի գալով, կ'ըսէ իրեն .

—Քաղաքացուհի Տանժէ, ես Ալեքսն եմ, փրկեցէք զիս ...

Մեծ մայրիկս կը ճանչնայ զայն, ու կը յարէ .

— Աստուած իմ, միթէ կարելի՞ է որ դուք պարոն Ալեքսը ըլլաք, իմ պարիւսուցիչս: Այս ի՞նչ վիճակի մէջ կը տեսնեմ ձեզ, պարոն Ալեքս :

— Հալածուած եմ, քաղաքացուհի, ազատեցէք զիս :

— Կրնամ միայն փորձել. Ինծի ալ կը կասկածին եւ խոհարարուհիս գաւառացի մըն է: Հետեւեցէք ինծի: Չգոյշ, սակայն, դռնապանս ձեզ չտեսնէ, վասնզի քաղաքային պահակազօրքի սպաներէն է ...

Կը բարձրանան սանդուխները եւ բարեխիղճ տիկին Տանժէն կ'առանձնանայ իր յարկաբաժնին մէջ խեղճ Ալեքսին հետ՝ որ կը դողար ջերմէն եւ ակռաները կափկափելով կը կրկնէր ․

— Ազատեցէք զիս, ազատեցէք զիս...

Ալեքսին խղճալի դրութիւնը տեսնելով մեծ մայրիկս ծիծաղելու փափաքը զգայ, հակառակ որ կացութիւնը ողբերգական էր:

— Ո՞ւր կոխել զինքը, կը հարցնէր մայրիկս, իր ակնարկը պտըտցնելով բոլորը ղանուող պահարաններուն վրայ.

Ցարմար վայր մը չգտնելով, կը [illegible] հի փախստականը պահել իր [illegible] մէջ :

Մահճակալին վրայ գտնուող [illegible] անկողինը դուրս քաշելով, պառկիլ [illegible] ջեւ կը զոյացնէ պարապութիւն մը [illegible] կը տեղաւորէ Ալեքսը: Ապա, իր [illegible] զին, ինքն ալ հանուելով, կը [illegible] կողին: Այնուհետեւ, զանգահարել [illegible] կը կանչէ խոհարարը :

— Զոէ, հիւանդ եմ, տուէք ինծի [illegible] մը, քիչ մը աղցան եւ զաւաթ մը [illegible] գինի: Զոէ, ի՞նչ նորութիւն կա՞յ այսօր:

— Երեւան հանուած է դաւադրութիւն մը դատարկապորտ ազնուականներու, որոնք բոլորն ալ կը ցանկան [illegible] ուել: Սան Քիլոթները աչալուրջ [illegible] կեն :

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(4 Շար.)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 31, Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Շաւիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը ողբացեալ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի, որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան մեռած էր Հոկտեմբեր 26ին:

Բազմաթիւ հայ բարեկամներ, ընկերներ, ընկերուհիներ եւ Ֆրանսացիներ լեցուցեր էին նորակառոյց եկեղեցին, իրենց վերջին յարգանքը ընծայելու համար վաստակաւոր Հայուհիին:

Արարողութեանց կը նախագահէր կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, իր շուրջ ունենալով երիտասարդ վարդապետ մը եւ Տ. Եսայի քահանան: Երգեցողութիւնները կատարուեցան դպրաց դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ Նշան Սերոբեանի: Տէր Ռուբէնեան եղբօր ընկերուհի Աստղիկ Փիլօշեան:

Առաջին դամբանականը խօսեցաւ պատուիրակ սրբազանը, որ ծանրացաւ Տիկին Տէր-Դաւթեանի կատարած ազգօգուտ ծառայութեանց վրայ, մասնաւորաբար կրթական մարզին մէջ, Կարին, Թիֆլիս, Երեւան եւ Փարիզ, անձնուիրաբար: Մինչեւ իր աշխատանքները Կապոյտ Խաչի մէջ՝ հիմնարկութեան թուականէն ըսկսեալ: Վերջացնելով ըսաւ թէ հանգուցեալը իր նպաստն է բերած նաեւ Շաւիլի եկեղեցւոյ շինութեան: Կը ձգէ լաւ յիշատակ մը, որ միշտ պիտի յարգուի զինքը ճանչցողներուն կողմէ:

Եռագոյնով ծածկուած դագաղին առջեւ խօսեցաւ ընկեր Հրանտ-Սամուէլ, յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի Շրջանային կոմիտէին, Շաւիլի Արղութեան խումբին եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան, տալով ողբացեալ ընկերուհիի կեանքին գլխաւոր գիծերը:

Ստորեւ իր խօսքերը —

« Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան վերջին շառաւիղներէն է այն սերունդին, որուն պիտի վիճակուէր դժբախտ ճակատագիր մը: Ծնած էր Ալեքսանդրապոլիս 1880 Ապրիլ 28ին Գարաքիլիսեան ծանօթ ընտանիքին մէջ, որ Հայութեան տուած է պատուաւոր դէմքեր, ինչպէս իր մօրեղբայրը հանրածանօթ բժշկապետ Տր. Եաղուպեանը, իր եղբայրը Բժ. Յար. Գարաքիլիսեան, յարգուած ուսուցիչ Փառուայի համալսարանի մանկաբարձութեան ճիւղին, իր քոյրը՝ Տիկին Գերծուհի Բարսեղեան, [illegible]:

[illegible] մէջ կ'ապրէր Հայութիւնը Համիտեան բռնակալութեան օրերուն: Դեռատի Սաթենիկ, եւ քոյրը Գերծուհի ուսման ծարաւի, իրենց մէջ կը զգային կրակը գործելու, մտաւորական բարձրութեան հասնելու, ոչ թէ անձնասիրաբար կամ նիւթական նկատումներով, այլ պարզապէս իրենց բազմաչարչար ազգին ծառայելու, նոր սերունդի կրթութեան ու դաստիարակութեան նուիրուելու գովելի նպատակով:

Պոլսոյ մէջ կատարելագործած էր իր ուսումը: Ու երբ 1908 Յուլիսին Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումով Զարթօնքի նոր շրջան մը կը բացուէր Հայութեան առջեւ, Օր. Սաթենիկ, կանուխէն մտած Դաշնակցութեան շարքերը, հայրենասիրութենէ մղուած՝ կ'երթար գաւառական նահանգները, ուր այնքան պէտք կար մտաւորական դէմքերու եւ կրթական մշակներու: Ու կը հաստատուէր Բարձր Հայքի ոստանին՝ Էրզրումի մէջ, իբրեւ ուսուցչուհի:

Հոն էին Դաշնակցութեան մեծ դէմքերը, անոնցմէ Ռոստոմն ու կինը՝ Եղիսաբէթ Զօրեանը, երկուքն ալ նուիրեալ կրթական մշակներ, որ հայրենասիրական շունչով կը դաստիարակէին իրենց խնամքին յանձնուած աշակերտներն ու աշակերտուհիները: Հոն էր տարաբախտ Եղիշէ Թոփճեան, խմբագիր «Յառաջ»ի, որուն պիտի յաջորդէին Շ. Միսաքեան եւ Ս. Վրացեան: Հոն էին Արմէն Գարօ, Վարդգէս Սէրէնկիւլեան, Բժ. Զաւարեան ու նաեւ Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեան:

Օր. Սաթենիկ մեծապէս կրեց Ռոստոմի, մանաւանդ անոր կնոջ Եղիսաբէթի ազդեցութիւնը՝ ուսուցչական ասպարէզին մէջ: Երկու քոյրեր՝ անձնուէր ուսուցչուհիներ՝ կ'ապրէին Էրզրումի Դաշնակցական շրջանակներու հայաշունչ մթնոլորտին մէջ: Ռոստոմի կարգադրութեամբ 1911ին Սաթենիկ ամուսնացաւ Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանի հետ, որ երկրորդ Զաւարեան մըն էր ու իր անաչառ հոգիով եւ անշահախնդիր նկարագրով «Դաշնակցութեան խիղճը» հանդիսացաւ երիտասարդ տարիքէն սկսեալ մինչեւ յանկարծական մահը 1946 Յուլիս 9ին, Փարիզ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմը տակնուվրայ պիտի ընէր ամէն բան: Մեծ Եղեռնի նախօրեակին Տիկին Սաթենիկ կը յաջողի անցնիլ Թիֆլիս, իր ամուսնոյն մօտ.

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ կ'անցնին Երեւան, ուր Տիկին Սաթենիկ իր քրոջ Գերծուհիին հետ — որ երեսփոխան էր Հայկ. Խորհրդարանին — կը վարէ Նիըր Իսթ Ռիլիֆ ամերիկեան ընկերութեան 7րդ եւ 8րդ որբանոցները:

Պոլշեւիկեան գրաւումէն վերջ, Դաշնակցական ղեկավարներու շարքին կը ձերբակալուի նաեւ Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեան, որ իր կարգ մը ընկերներուն պէս կացինով պիտի սպաննուէր, եթէ 1921 Փետրուար 18ին ժողովրդական ծանօթ ապստամբութիւնը եւ պոլշեւիկները չվռնտուէին Հայաստանէն:

1922ին Հայաստանէն կ'անցնին Թաւրիզ, ուր տարի մը մնալէ վերջ, Պաղտատի ու Պէյրութի ճամբով կը հասնին Փարիզ 1924ին, եւ հոն կը հաստատուին վերջնապէս:

Հեռու հայրենիքէն, զրկուած աշխատելու իրաւունքէն, բժիշկն ու կինը շարաշար դժուարութիւններու ենթարկուեցան՝ ապրելու եւ իրենց երկու զաւակներուն բարձրագոյն կրթութիւն տալու համար: Տիկին Սաթենիկ տքնաջան աշխատանքով, դերձակներու կար կարելով եւ երախաներ պահելով յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ:

1928ին Փարիզի մէջ կը հիմնուէր Ֆր. Կապոյտ Խաչը: Տիկին Սաթենիկ հիմնադիրներէն մէկն էր եւ սերտ գործակիցը Լեւոն Շանթի կնոջ՝ Տիկին Զարոյի, որուն հանդէպ մեծ համակրանք կը տածէր:

Իբրեւ փորձ ուսուցչուհի, մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ՝ կազմակերպելու համար Շաւիլի եւ Իսիի Հինգշաբթի դասընթացքները: Մեծ է թիւը անոնց, որոնք հայերէն սորված են իրմէ: Կապոյտ Խաչի մէջ իր գործունէութիւնը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Սերտօրէն կապուած էր նաեւ Ս. Մուրատեան վարժարանին հետ, ուսկից շրջանաւարտ եղաւ իր երկրորդ զաւակը եւ ուր կը յաճախէ ներկայիս իր թոռը: Երկու եղբայրներն ալ աւարտած էին Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը:

Իբրեւ Դաշնակցական, հիմնադիրներէն եղած է Շաւիլի Արղութեան խումբին, որուն կապուած մնաց մինչեւ իր մահը:

Իբրեւ ուսուցչուհի՝ հաւատարիմ մնաց իր նախասիրած ասպարէզին:

Ունէր կազմակերպչական ջիղ: Խորհրդատուն եղած է շատ մը ընկերներու, որոնք իրեն կը դիմէին:

Շաւիլի գերեզմանատան մէջ ունէինք իշխան Յովսէփ Արղութեանցն ու Իշխանուհի Սաթենիկը, որոնցմէ քիչ մը անդին թաղուած է Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանը: Այժմ պիտի ունենանք զոյգ Յովսէփներ եւ զոյգ Սաթենիկներ, կեանքի մէջ գաղափարակից, մահուան մէջ դրկից»:

Վերջացնելով, ընկեր Հրանտ-Սամուէլ ըսաւ թէ Տիկին Տէր-Դաւթեանի մահով Հայութիւնը կը կորսնցնէ պարկեշտ, ազնւամիտ, անձնուէր կրթական մշակ մը եւ տիպար Հայուհի մը, որուն կեանքը կրնայ օրինակ դառնալ նոր սերունդին:

Վերջին խօսողն եղաւ Շաւիլի Թաղականութեան Խորհուրդի ատենապետ ընկեր Գրիգոր Փափազեան, որ Ֆրանսերէն լեզուով պատկերացուց ողբացեալ ընկերուհիին կեանքն ու հանրային գործունէութիւնը, իբրեւ ուսուցչուհի, սրբասուն կին եւ ընտանիքի մայր: Ըսաւ թէ անձնուիրաբար կ'աջակցէր այն բոլոր հայրենակիցներուն, որոնք անպաշտպան [illegible] խնամութեանց մօտ կարգադրելիք գործեր ունէին: Կապ ունէր նաեւ Շաւիլի ընկերվարական կուսակցութեան հետ: Շեշտեց նաեւ, որ մեծապէս կը հետաքրքրուէր նոր սերունդով: Իրեն շնորհիւ մայրենի լեզուն սորված են շատեր: Անոնք երախտագիտութեան պարտք ունին այսօր իրենց ուսուցչուհիին հանդէպ: Իր յիշատակը անթառամ պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ, եզրակացուց ընկեր Փափազեան:

Ողբացեալ ընկերուհիին մարմինը ամփոփուեցաւ Շաւիլի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

...մշակութային մեծ կարեւորութիւն ունեցող այս գործը:

Մաշտոց իր ժամանակաշրջանին համար խիստ անհրաժեշտ կազմակերպական եւ գործնական աշխատանքներ կատարելէ ետք, ձեռնամուխ կ'ըլլայ զարգացնելու հայ դպրութիւնը: Ան իր կարեւոր աշխատակցութիւնը կը բերէ «Աստուածաշունչ»ի թարգմանութեան մէջ, կը գրէ բազմաթիւ դիւրապատում ճառեր եւ այլ գործեր:

Մեծ գիտնականը եւ անխոնջ գործիչը վախճանած է 440ին Վաղարշապատի մէջ: Այնքան ժողովրդականութիւն ձեռք ձգած էր, որ մայրաքաղաքի բազմութեան մէջ աղմուկ եւ վիճաբանութիւն կը ծագի մարմինը թաղելու տեղին պատճառով. Վիճաբանողները կը բաժնուէին երեք խումբի, մէկ մասը կ'առաջարկէ տանիլ Տարօն՝ իր ծննդավայրը, միւսները տանիլ Գողթն, ուր առաջին անգամ ուսուցանած է, մէկ մասն ալ կ'առաջարկէ թաղել Վաղարշապատի մէջ: Բայց իր աշակերտ զինքին պատճառով կը յաղթէ Վահան Ամատունի, որ արժանավայել յուղարկաւորութեամբ Մաշտոցի մարմինը կը տանի իր գիւղը՝ Օշական:

Անհնար է համառօտ ներկայացնել պատմական այն մեծ նշանակութիւնը, որ ունեցաւ եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին կեանքին մէջ հայերէն տառերու գիւտը: Ե. դարուն արդէն ստեղծուեցան նաեւ համաշխարհային մշակութային արժէք ունեցող գործեր, որոնցմէ ամէնէն կարեւորները հանդիսացան մեր աշխարհիկ պատմիչ-գրողներուն գործերը: Իրօք, հայ հին պատմագրութիւնը, հին-յունական շրջանէն ետք, համաշխարհային պատմագրութեան զարգացման մէկ կարեւոր փուլն է: Թէկուզ այն հանգամանքով, որ մեր պատմիչներէն շատեր իրենց աշխատութիւնը խորագրած են «Հայոց պատմութիւն» եւ ոչ թէ անուանած են ուղղակի մեկենասի անունով, ինքնին ցոյց կու տայ ազգային-պետական մտածողութեան մէկ նոր եւ բարձր արտայայտութիւնը պատմագրութեան բնագաւառին մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆ

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԹԻԱԳԱՐԴԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԱՆԴՈՒԱԾ ՏՈՒՆ՝

Արեւը նոր ծագած էր կապոյտ ու ամպոտ երկինքին երեսը: Բնութեան ամէնէն անուշ ու ամէնէն յանկուցիչ պահն էր այդ: Ա... գիւղը գեղեցիկ այգիներու մէջն կ'երեւար:

Մարդ մը ամբողջ գիշեր մը քալելով հասած էր գիւղէն քառորդ մը հեռու գտնուող մարգագետինի մը մէջ ու պաղ սառնորակ ջրով աղբիւր մը կար:

Հագած էր պատառոտն զգեստ մը, քթեքը աղտոտ կապած շալիկ մը, կարկտուած բանկոն մը, կարճ ու հաստլիկ գաւազան մը ու անկողնային [illegible] մը. Իսկ գլուխը դրած էր հինցած ու թմարայ ալուսը աղջիկներու հիւսած արախչին:

Մէկ ուսէն տոպրակ մը կար, որուն մէջ չորցած հացի պատառներ լեցուած էին, իսկ միւս ուսէն կախուած էր կտաւի մէջ փաթթուած մանդալ մը: Այնպէս որ զինքը տեսնող մը անպատճառ խոտ քաղելու եկող սարակներէն պիտի կարծէր:

Բայց ոչ, այդ գեղական տարազով ծածկուած մարդը, սարակ մը չէր, խոտ քաղելու եւ դրամ վաստկելու նպատակ մը չունէր: Գաղտնի աղբիւրին քովը ձեռքը ծնօտին դրած պահ մը մտածող այդ անձը մեր ծանօթ Վանականն էր, որուն դէմքը հալեր էր, աչքերը փոսեր էին ու ճակտին խորշոմները դուրս ցցուեր էին՝ թշուառութեան մը ամբողջ պատկերացումը նկարելով իրենց գալարումներու մէջ:

Կէս ժամու չափ հանգստանալէ ետքը, Վանական ոտքի ելաւ եւ դէպի գիւղը յառաջացաւ:

Չորս տարուան մէջ ահագին կերպարանափոխութիւններ եղած էին չորս կողմը: Նոր շէնքեր, նոր պարտէզներ ու մանաւանդ մաքուր փողոցներ կային:

Վանական սիրտը մորմոքած վիճակով մը անցաւ փողոցներէն ու յանկարծ աւերակի մը առջին կանգ առաւ:

Այդ աւերակը քանդուած տուն մըն էր, որուն ճրագը [illegible] Պիր Զաքոն մարած էր:

Մէկ խօսքով.

Ռէս Մէլիքին տունն էր այդ, որ ահագին ընդարձակութեան մը վրայ կը մնար՝ իր քանդուելու մօտ չորս պատերուն մէջ:

Տունին ետեւը պարտէզ մը կար: Ատիկա երեսի վրայ մնացած ըլլալով քանդ ու աւեր դարձած էր:

Վանական նայուածք մը նետեց այդ աւերակներուն վրայ ու փողոց մը մտաւ ուր կը գտնուէր Տէր Օհանի տունը:

Տունին դուռը բաց էր: Վանական ծռչուած քայլերով սրահը գնաց եւ տեսաւ փոքրիկ մանուկ մը որ արօր շինելու զբաղած էր.

— Ո՞ւր է Տէր հայրը, հարցուց Վանական՝ փոքրիկին մօտենալով:

— Տէր հայրը տունը չէ, պատասխանեց մանուկը վերէն ի վար դիտելով իր դէմը տնկուող մարդը:

— Ա՛յ, հապա ո՞ւր է:

— Պարտէզն է, կ'ուզե՞ս կանչեմ:

— Չէ, եթէ կ'ուզես, այնտեղ տար զիս:

— Շատ աղէկ. դուն մեր խոտը քաղելու եկա՞ր:

— Այդպէս է:

— Ո՞ւր տեղացի ես:

— Շատ հեռու է իմ երկիրս:

Մանուկը չշարունակեց իր հարցումները: Մէկդի նետեց իր շինած արօրը, տրեխներուն կապը պնդեց ու ըսաւ.

— Եկուր երթանք:

Վանական հետեւեցաւ:

Պարտէզը կը գտնուէր գեղէն դուրս, ամէնէն գեղեցիկ դիրք ունեցող տեղը:

Երբ պարտէզին մօտ հասան, մանուկը ձեռքը փայտէ ճղպոտով հիւսուած դուռին ետեւը մտցուց, սողնակը դուրս քաշեց ու բացաւ դուռը:

— Մտիր, թոթովեց մանուկը:

Վանական առաջ անցաւ: Մանուկը նորէն գոցեց դուռը ու վազելով հասաւ անոր ու ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ս, ինչ աղուոր ծառեր ունինք մենք:

— Իրաւ է... շատ աղուոր են մրմնջեց Վանական:

— Տէ՛ այդ ջոջ ծառին տակ պառկեր է Տէր Հայրը, կը նայի՞ս, նկատել տուաւ մանուկը:

Վանական դէպի մատնանիշ բրած կողմը դարձուց աչքերն ու նշմարեց զայն:

Վերջնապէս մօտեցան երկուքն ալ Տէր Օհանին որ՝ ծառի մը տակ կանաչ խոտերուն վրայ ու զրնգուն առուի մը քով կը քնանար:

Վանական խորին պատկառանքով ու անզուսպ կարօտով մը դիտեց այդ առաքինի մարդուն կերպարանքը Օհ, իրեն այնպէս եկաւ որ երկնային ճառագայթ մը պատած էր անոր ճակատը:

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գ. Ցովնան Մուրատեան Տիթրոյթէն (Քեմալսցի) յիշում Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ս. Թէհլիրեան սրահին։ Ոմն 10 Ն. Ֆ.։

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը 16 տուփ ներկ նուիրած է Մշակոյթի տան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի Գանեճօ Քաջանի Մուրատ խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ժան Քլօն Ծառուկեանի վաղահաս մահուան առթիւ, ողբացեալ երիտասարդին ծնողքին եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը 300 Ն. Ֆ. նուիրած է Կապ. Խաչի կայանին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գարոյր Միքաէլեանէ ութսուն Ն. Ֆ. իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին Մարի Կիւրճեանի մահուան առթիւ։

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հեռատեսիլի «Ընթերցումներ բոլորին համար» այս Չորեքշաբթի իրիկուան յայտագրին մէջ

ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՏՕՆ

պիտի խօսի իր Բ. վէպին՝

Le Chevalier à l'Emeraude ի մասին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարօն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ։

Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 9ին,մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան Ենթակոմիտէի։

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին։

Նախագահ՝ Ընկ. Ե. ԱՂԱՑԵԱՆ։

Կը խօսին՝ Ընկերներ Ե. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Բացում, խմբերգ.— Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդ։ Նուագ.— Ջեռնադաշնակ փոքրիկն Ծօշկունեան։ Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի։

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ։

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Ե. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին։

Հովանաւորութեամբ Հ. Ե. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին։

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սֆրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ։

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԽԱԴՈՅԵԱՆ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով։

Մուտքը ազատ է։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին։

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան։

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-30ին, Հ. Ե. Դ. Տան մէջ։ Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը

Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։ Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին։

×

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ե. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10։

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մատչելի գին։

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 NOVEMBRE 1961

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9249 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5050

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՐՍԻՔԱՅԷՆ ԱՓՐԻԿԷ

ՎԵՑ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

...մինչ ալ Կոլ կը պատրաստուէր օդա...ռանելու, ռումբ մը կը պայթէր ...Ալժերիոյ քաղաքապետարանին մէջ, ...պայթումէն քիչ առաջ քաղաքապե...ը մեկնած էր: Վնասները միայն նիւ...թական են :

...Կոլ Գասթիա կը հասնէր երեքշաբ...թի առտու ուր ապահովութեան բացա...ռիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին ; Ա...քան առաջ հազարը զինուած ոստի...կաններ Քորսիքա կը հասնէին ամէն ժամ ...բռնակալման ուժականութիւնն ալ կը ...ւիր վէգի Քորսիքա բոլոր մեկնումնե...րուն վրայ :

...Կոլ 15րդ շրջապտոյտը կը կատարէ ...րոց տարուան ընթացքին, այս չորս օր...ուան մէջ 15 ճառեր պիտի խօսի որուն ...նկը կարեւոր կը նկատուին եւ յայս ...որ Նախագահը մանրամասնութիւն ...սէր տայ Ալժերիոյ, զինուորէն եւ ընկե...րային տագնապին մասին: Ալժերիոյ Եւ...րոպացիներն ալ շատ մտահոգ են ապա...ռած յայտարարութիւններէն, եւ հոն ալ ...ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ...ռք առնուած են .

Ծարկովէն նաք, Փարիզի մէջ 17րդ ...համական Ատեանին առջեւ ներկայա...ցան վեց փաստաբաններ, առանց փաստ...աբանական իրենց զգեստին, քանի որ ...դրաստանեալ են: Ասոնք որոնց մէջ է՛ ...Զաւրեան, Ալժ. Աղատ. Ճակատի «պաշ...տօնական» պաշտպան փաստաբաններն է... ...Բայց երեւան հանուած թղթածրար...ներէ կը թուի թէ շատ աւելի գործօն ...դեր խաղացած են եւ նոյնիսկ «մեղսա...կից» եղած են ալժերացի ըմբոստներու ...յարձակումներ...թեան: Արդարեւ ատենցմէ ...Ուսեարք երբ հարցաքննութեան ...կանչուէր ծամած եւ կլլած է իր մօտ ...նեցած թուղթերը: Կ'ըսուի նաեւ թէ ...Ալժ. Աղատ. Ճակատի այս փաստաբան...ները կը վճարուէին ալժերական կազմա...կերպութեան կողմէ եւ ոչ թէ իրենց յա...ճախորդներուն ինչպէս օրէնք է: Կ'ըս...ուի նաեւ թէ առանք ալժերացի ըմբոստ...ները պաշտպանելու մենաշնորհն ունէին ...ժամանակահան ռեւէ ամբաստանեալ ի...րենց պէտք է գիմէր:

Ամբաստանութիւնը կ'ըսէ թէ վնասած ...երկրին ապահովութեան, բայց ա...ռանցմէ երկուքը ալժերացի են եւ մէկը ...— Փաստաբան եմ, բայց առիկա ...արենիք մը չէ, ամէն բանէ առաջ ալ...ժերացի եմ եւ եթէ վաղը ազատ ըլլամ կը ...բռնիմ : Մէկը մեթր Վերժէս «Ահ...մարի» կը գլայ ինքզինքը, փաստաբա...ն ...Միշէլ Պօլիկար մեթր Պումէնճիլի ...ուած եղած է եւ գրեթէ խնդրոյ ա...չէ, իսկ Քուրիժէ եւ Զաւրեան ...կը կէսօրէ վերջը երկար բա...ռութիւններ պիտի տային :

...նամակ մը ղրկած է Ֆրան...ոքեպիսկոպոսներուն եւ եպիսկո...ուր կը պատասխանէ կարդի...ներու յայտարարութեան, որուն մէջ ...քրիստոնեայ սկզբունքները: ...կ'ըսէ.— «Ճիրններ կան ան...կան Ալժ. Աղատ Ճակատի ոճիրնե...առանք որունք կը վերագրուին ...խումբին», բայց կան նաեւ եւ ...կառավարութեան ոճիրները ...անքան պատասխանատու են որ...քերը: Առաջինը եւ ծանրակշիռն ...թէ օրէնքէ դուրս է այն մար...որ Ֆրանսան կը սիրէ»: Սալան ու...բաներ ալ կ'ըսէ եւ «որդիական պա...ով» կը վերջացնէ նամակը զոր ...հասցէագրած է «գաղտնի Բանա...կազմակերպութեան Մայր հայրենիքի

ՄԱԿԻ ՆՈՐ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝

ՈՒ. ԹԱՆ

Ու. ժօտաւորապէս տիար կը նշանակէ պիրմաներէն, կը գործածուի հանդէպ անոնց որոնք իրենց տարիքով յարգանք կը պարտադրեն, թէեւ նոր քարտուղարը «Ու»ին աւելի մաւսնկ կը նախընտրէ որ «եղբայր» ըսել է, ամէն պարագայի մէջ անիմաստ է Գ. Ու ըսել այսինքն՝ պարոն պարոն :

Միջահասակ վառվռուն աչքերով, այս Ասիացին շատ կը նմանի միւս Ասիացիներուն: Քարտուղար ընտրուելէ առաջ Աֆրիկէ-ասիացիները զինքը ընտրած էին իրենց նախագահ Ալժերիոյ համար կազմուած կոմիտէին ինչպէս նաեւ Քոնկոյի հաշտարար կոմիտէին :

Ու. Թան պարզ եւ սիրալիր անձ մըն է: Այս տեսակէտով ժանաւանդ կը տարբերի Մոնճի Սլիմէն եւ պաղ Համըրշոլտէն: Բարեհամբոյր է բոլորին հետ: Լաւ հռետոր, Թան շատ աշխատասէր է եւ լաւ քննած ունեցած բոլոր թղթածրարները: Բոլորը զինքը կը նկատեն իբրեւ ամուր, հաւասարակշռուած, մարդ մը որուն հակազաղթատիրական զգացումները երբեք ծայրայեղութեանց չեն մղեր: Իր հայրենիքին աշխարհագրական դիրքը (համայնավար Չինաստանի դրացի), անոր զինուորական տկարութիւնը եւ տնտեսական կապերը Արեւմուտքի հետ, զայն սահմանած են հաշտարար դեր մը խաղալու: Մնաց որ նման դեր մը շատ յարմար էր պուտտական փիլիսոփայութեան: Այդ տեսակէտով Թան Նուի աշակերտ է որուն հետ ըրած է իր ուսումը Ռանկունի համալսարանը, նուիրուելէ առաջ, ինչպէս Նու, անգլերէնի եւ արդի պատմութեան ուսուցման :

Հարուստ հողատէրի զաւակ, Թան մինչեւ 1947 մնացած է այդ ասպարէզին մէջ, ապա Նուի դրդումով քաղաքական կեանքի մէջ մտած է, եւ վարչապետին մտերիմ խորհրդատու դարձած որուն ընկերացած է 1955ին Պանտունկ : 1957ին էր որ Պիրմանիոյ մնայուն պատուիրակ նշանակուեցաւ ՄԱԿի մօտ:

Այս պաշտօնով միշտ զօրավիգ կանգնած է Համըրշոլտի: «Եթէ պէտք է անկողմնակալ ըլլայ, կ'ըսէր վերջերս, ըսել չէ որ ընդհ. քարտուղար մը չէզոք պէտք է ըլլայ: Իր գլխաւոր պաշտօնն է գիւանագիտական նախաձեռնութիւններ ստանձնել »: Ու Թան արդարեւ «զօրծունեայ չէզոքութեան» կողմնակից է :

Նման տեսակէտներով կրցած է սակայն Ռուսերու համաձայնութիւնը ձեռք ձգել: Անոնցմէ կախում ունէր իր նշանակումը եւ այս ցոյց կուտայ իր նկարագիրը եւ վարպետութիւնը : Իր նախորդին պէս, Թան յոգնիլ չգիտցող բանակցող մըն է որ կ'ուզէ լուծել ամէնէն խրթին հարցերը աւելի համոզումով քան հրապարակային ելոյթներով :

Թան 52 տարեկան է, ամուսնացած է եւ երկու մեծ զաւակներ ունի եւ կը գրուէ համաշխարհային բեմի ամէնէն աչքի զարնող գիրքերէն մէկը «Անհատաստալի կը թուի, կ'ըսէր մեծ հանդարտութեամբ իր մէկ մտերիմին: Անշուշտ ինծի համար մեծ պատիւ մը եղաւ, բայց մեծցած եմ պուտտայական խոկումի եւ ամփոփումի առանձնութեան մէջ որ կը ձգտի որոշ առանձնացումի :

պատուիրակութեան տեղեկատուութեան բանբերը »:

× Փին Խեստա չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Խրուշչեւի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, ուր կ'ըսէ. «Պրավօ խորհրդային իրագործութեանց համար»:

× Օտանի մօտ աղարակի մը մէջ երկու Եւրոպացիներ մորթուած են :

ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Հայ մամուլին գլխաւոր հետաքրքրութիւններէն մին է Թուրքիոյ կացութիւնը, — հասկնալի է թէ ինչու: Այդ հետաքրքրութիւնը առաւելագոյն չափով կը գոհացնէ թուրք մամուլը, երբ Թուրքը կը խօսի Թուրքին մասին : Ահաւասիկ Ալի Նալչըն կը գրէ «Սոն Փոսթայի» մէջ.—

Ատենօք Հալք կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր: Հացը վեսիճէայով կրամ առ կրամ կը տրուէր, փուռերուն առջեւ սատուընէ մինչեւ գիշեր հայրենակիցը պոչ կը բռնէր : Ինդրեմ, ըսէք, ստ՞ւտ եմ: Զամիշով թէյ չէի՞նք խմեր միթէ: Միթէ շաքարին քիլօն 535 զրուշ, այսինքն այն ատենուան սակով՝ 4.5 տոլար չէ՞ր արժեր: «Ճամբու տուրք»ը չվճարելուն համար քանի՞ հայրենակից բանտ պառկած է, ճամբաներու վրայ աշխատած է, մոռցա՞նք: Միթէ ամբողջ գիւղի մը բնակչութիւնը՝ մեծով պզտիկով՝ ժանտարմայի հարուածներու տակ բանտ չնետուեցա՞ն: Իսկ Սենիրքենտի ողբերգութի՞ւնը: Կարելի՞ է մոռնալ այդ ահարկու եղեռնը: Կուսակցական պայքարներու բերմամբ, մաս մը Սենիրքենտցիներ, որոնք Հալքեան չէին, անաստնի վերածուեցան, շըւանէ պոչ անցուցին անոնց, բերնին՝ սանձ, կռնակին՝ համետ, վրան հեծան քիլոմեթրներով քալեցուցին քաշկռտելով, անոնց գլխարկներուն մէջ միզեցին եւ խմցուցին : Այս բոլորը չըրի՞ն միթէ: Ասոնք թուրք հայրենակիցներ էին, բայց Հալքեան չէին. աս էր անոնց ամբողջ յանցանքը:

Մամուլը ազա՞տ էր միթէ: Ատենին Հանրապետութեան Նախագահին « Աղգային պետ» ըսելը պարտաւորիչ չէ՞ր: Անոր լուսանկարները թերթերու վերի անկիւնը դնել պարտաւորիչ ըլլալով՝ չդնելը յանցանք չէ՞ր միթէ: Պատիժը թերթ փակել չէ՞ր միթէ: Մամլոյ ընդհանուր տնօրէնը գրաւոր կերպով կամ հեռաձայնով միթէ չէ՞ր հրամայեր հրատարակութեանց տնօրէններուն .

— Այսինչ լուրը մէկ սիւնակ, այնինչ լուրը երեք սիւնակ պիտի դնէք, աս լուրը բնաւ չդնէք ... Այն շրջանի թերթերէն քանի՞ հատը քանի՞ անգամ փակուած է եւ քանի՞ լրագրող բանտ նետուած է : Մոռցա՞նք :

Հիմա մտածենք այն շրջանի հերոս փոլիթիկոսներուն մասին: Բայց մտածելու ի՞նչ հարկ: Բոլորն ալ, իբր Հալքեան, խմբովին կեցած են մեր առջեւ :

Ահա այդ խմբակը այժմ կը ջանայ եւ կը պայքարի գործի գլուխ գալու համար:

×

Նեվզատ Իւսթիւն կը գրէ Թանինի մէջ.

— Ցոգնեցայ ալ ...: Կարծեմ դուք ալ յոգնեցաք: Անգլիան ալ յոգնեցաւ : Սա միւսը մանաւանդ որ մաշած հագուստներ կը կրէ, գալուկ է, օծիքը՝ աղտոտ, մօրուքը՝ երկարած, տաբատը՝ ճմրթկած, ուսերը՝ կախ ... բոլորովին յոգնած է :

Ան յոգնած է պայուսակ կրելով, ծրար կրելով, ուշադրութիւն ընելով՝ որպէսզի պաղպաղակները փտած պտուղներ չըլլէ, ուշադրութիւն ընելով՝ որպէսզի նպարավաճառը պակաս չկշռէ, աչքը բանալով՝ որպէսզի մսավաճառը չիտակ վերադարձնէ մանրուքը : Ցոգնած է մտածելով թէ արդեօք նոր առած կօշիկին ներբանը կաշի՞ է թէ խաւաքարտ: Ցոգնած է ինք իր հայրենիքին մէջ ապրելով՝ կարծես թէ ցիցերով, ծուղակներով, փշաթելերով շրջապատուած ականադաշտի մը մէջ ապրէր, ամէն վայրկեան նոր վտանգ մը վախնալով: Անբարոյութենէ, սրախօսութենէ, զզուեալէ, չահագործումէն յոգնած է: Ճառեր, պարապ խօսքեր մտիկ ընելով, թերթերու մէջ խրատներ կարդալով յոգնած է:

Երկիր մը, երեւակայեցէք, ուր ապրելու միակ օրէնքն է ջանալ չխաբուիլ ... եւ խաբել ջանալ :

Ասիկա մեր հայրենիքն է: Կառք կը նստինք, չարժավարէն կը կասկածինք: Ծաշարան կը մտնենք, սպասեակէն կը կասկածինք: Խանութ կը մտնենք, վաճառորդէն կը կասկածինք :

Միսերը խարդախուած, կաթերը խարդախուած, իւղերը խարդախուած, կերպասները խարդախուած, ածելիի շեղբերը անգամ խարդախուած են :

Երկրի մը մէջ՝ ուր ցուցափեղկին ապրանքներու գինին պիտակը կը ստէ եւ փոլիթիկոսը չի կրնար ճշմարտութիւնը ըսել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՆՎԱԼԻՏ — Վերսայլ ելեկտրական գիծին վրայ արկած մը պատահեցաւ Երեքշաբթի առտու, որուն պատճառները յայտնի չէին: Քսան հոգի վիրաւորուած են, որոնց չորսը ծանրօրէն : Երթեւեկը դադրած էր Երեքշաբթի առաւօտ :

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վրայ սաստիկ փոթորիկ մը աւերներ գործած է: Աթէնքի մէջ, առաջին առթիւ 36 մեռեալ, 300 վիրաւոր եւ չորս հազար անապաստան կը հաշուէին բայց այս թիւերը վերջնական չեն :

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ չկրցաւ պաշտօնական ամպիոնը բարձրանալ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան հանդիսութեանց առեն, Երեքշաբթի առաւօտ : Երկու պալատի ոստիկաններ զինքը ուրիշ տեղ մը առաջնորդեցին :

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ հրդեհ մը ծագած է որ տարածուած երեք հազար հեկտար անտառներու մէջ: Շարժապատկերի վըտէթներու 400 միլիաններ հրոյ ճարակ դարձած են :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ տագնապը լուծուած է եւ Ատընաուըր վարչապետ նշանակուած կրկին :

ՉԻՆ — ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բարեկամութեան նուիրուած երեկոյ մը կազմակերպած էր Մոսկուայի չինական դեսպանատունը Հոկտեմբերեան տարեդարձին առթիւ : Կուզնեցով շեշտեց.— « Մեր երկիրը կողք կողքի կը քալէ ժողովրդական Չինաստանի հետ »:

ՊԱԳԻՆ 80ամեակին առթիւ մատուցած պատարագին ընթացքին կարդինալ Վիշինսկի քարոզ մը խօսեցաւ որ դանդաղ մեկնութեանց առիթ տուաւ լեհ հաւատացեալներուն կողմէ: Կը կարծուի թէ կարդինալը հիւլէական փորձերուն ակնարկած է երբ արդարացուցած է «նախաձեռնութեանց որոնք արիւնը կը սառեցնեն մեր երակներուն մէջ»:

50 ՄԵԿԱԹՈՆՆՈՑ հիւլէական ռումբին շողարձակ ամպը Եւրոպայի վրայ պիտի հասնի երկուշաբթի : Ցարդ կատարուած միւս փորձերուն շողարձակումը իր ամէնէն բարձր կէտին հասած է Ճափոնի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ծայնասփիւռէն Մօրիս Թորէզ համայնավար վարչակարգին բարիքները ողկոյեց .

ՔԱՋԱՑԻ նահանգէն հասած լուրերու համաձայն 15 Եւրոպացի կիներ բռնաբարուած են Լուալուապուրկի մէջ Զօր. Մօպութուի (քոլկոլեան բանակ) զինուորներուն կողմէ: Ուէթ ամսու յլի կին մը 9 անգամ բռնաբարուած է :

ՆԱՍՐ կը վերակազմէ «միակ կուսակցութիւնը » եւ նոր ընտրութիւններ կը ծանուցանէ :

ԻՄ ԸՆԿԵՐ ՎԱՐԱԶԴԱՏԸ

Անձրեւ էր տեղում: Մի խոնաւ փոտում կուչ եկած՝ մենք երազում էինք մեր հարաւի տաք ու բարի արեւը: Ձըկնորս էր եղել ընկերս: Նորադուսից տաբել էին զօրակայան, չինել հայցրել ու աւտոմատը ձեռքը տուել:

— Հիմի ընկերներս թոռ են քաշում, — երազկոտ, ինքն իրեն շշնջում էր ընկերս:

Ես էլ իմն էի երազում. աս՝ նու ժայռերին նստած՝ Արաքսի գեղին շամբուտներն էի դիտում...

— Ախր չգիտես ինչ անուշ լակոտ է իմ Հրաչը, — ինքն իրեն շարունակում է ընկերս: — Լակոտի աչքերը չալ են, ոնց որ չախկալ...

Ու ծիծաղում է անձայն:

— Եարաբ մէկ էլ կը տեսնե՞մ...

Արցունքի երկու շիթ գլորուեցին խաժ աչքերից ու խառնուեցին երեսն ի վար իջնող անձրեւաջրին:

— Մուայլ բաներ ես մտածում, Վարազդատ: Կռիւը կը վերջանայ, կը գամ Նորադուզ, քո չալ աչքաւոր տղին էլ կը տեսնեմ,, փչխան էլ կ'ուտենք ծովափին, — սիրտ էի տալիս ես:

Գլուխն օրօրում էր թերահաւատօրէն ու գարձեալ մտքով վերադառնում Սեւանի արեւոտ ափերը.

... Վերջերս ձուկ էի որսում Նորադուզի գիմաց: Մեկնուել էի ուղտինէ նաւակիս մէջ եւ կարթս կախել ցած: Քաշում եմ, քաշում՝ ձուկ չկայ: Ափին ձկնորսները երկու շարք կազմած՝ դանդաղ քաշում են ուռկանը. չգնա՞մ հարցնեմ, թէ ուր են քշել Սեւանի ձկները:

Մի նաւակ է մօտենում, գարձեալ ուղտինից, մէջը երկու երիտասարդ: Արագ թիավարելով հասան ինձ:

— Շողից ձկներն ամառանոց են խոչել, ընկեր Անանեան, այդտեղ ձուկ չըկայ: Քշեցէք յետեւից՝ տանեմ գլխներին կանգնեցնեմ, — առաջարկեց նրանցից մէկը՝ գարշնագոյն փոքր սեխերով, ուրախ աչքերով մի երիտասարդ:

Բաւական խորքը գնացինք, նաւակները կանգ առան եւ երիտասարդը ջրին նայելով յայտարարեց.

— Ցատակին ձուկ կայ... Հաէն պոչը երեւաց... Կախեցէք կարթերը:

Ես թերահաւատօրէն նայեցի երիտասարդին: Ով կարող է ասել, թէ ինչ կայ Սեւանի յատակին, բանեւորից մեկը խորութեան մէջ:

— Սրան Ցոփոր Հրաչ կ'ասեն, սրա աչքերը մթութեան մէջ էլ են տեսնում, — ծիծաղելով բացատրեց երկրորդ երիտասարդը: — Մի աչքերին նայեցէ՞ք — գիշերը լոյս են տալիս փոփորի նման:

Նայեցի՝ մէկը կարծես մի քիչ մուգ էր, միւսը՝ չալ.

— Չալը Ջրի վերին շերտերի համար է, մուգը՝ խորքի, — Արջօրէն բացատրեց աչքերի տէրը եւ կարթը կախ արաւ: — Հենա յատակով գնում է, ա՞յ, հիմի կը բերեմ.

Ու բերեց՝ լոյս աշխարհ հանեց մի «լխտիկ» իշխան:

— Չասացի՝ — պարծեցաւ նա: — Կախ արա էս ուղղութեամբ՝ հիմի քո կարթին էլ կը գան, ինձ Ցոփոր Հրաչ կ'ասեն, Սեւանի ամէն խորութեան համար մի աչք ունեմ...

Ու դուրս քաշեց երկրորդ իշխանը:

Իսկ ես ուրիշ բանի մասին եմ մտածում, որտե՞ղ եմ տեսել այս տղային, ախր շատ հնուց ծանօթ է ինձ: Ո՞նց թէ «շատ հնուց», քսանհինգ տարեկան հազիւ լինի, էլ ո՞նց՝ «շատ հնուց»: Նայում է ինձ խորհրդաւոր ու ժպտում է խորամանկօրէն:

— Չես ճանաչի, գուր մի մտածիր, բայց ես քեզ վաղուց եմ ճանաչում, մանուկ հասակից... Դէհ... վա՜յ, անիրաւը չի թողնելու մի սիրանեքս բացե՞նք.. Չէ, պոկ եկաւ... լաւ, թող գնայ ապրի... Ի՞նչ ես զարմացած նայում, նորադուզցի Վարազդատին ռազմաճակատից չե՞ս յիշում:

— Ցիշում եմ, ինչպէս չէ...

— Ես ես նրա տղէն չե՞մ:

Այ քեզ աւասիկէկալ հանդիպում:

— Իսկ հայրդ վերադարձա՞ւ պատերազմից, — հարցրի ես:

— Վաղուց... հէնց, թոռ է քաշում:

— Քշիր գնանք մօտը:

Ափից դեռ հեռու էինք, որ ճանաչեց ինձ իմ հին ընկեր Վարազդատը: Ճանաչեց ու կանչեց իր հզօր ձայնով: Աւելի շուտ նաւակս ճանաչեց. գէ Սեւանի վըրայ ո՞վ չի ճանաչում իմ նաւ«Լինկոլնը»:

Ափ դուրս եկայ, ձկնորսի պարանը մէջքին կապած ընդառաջ եկաւ, գրկախառնուեցինք: Էլի նոյն Վարազդատն է՝ լայն թիկունք, հաստ իրան, ամուր ու հաստ ոտքեր, հաստ վիզ, ծիծաղկոտ խաժ աչքեր եւ վարազի մազերի նման կոշտ մազեր:

— Չես ծերանում, Վարազդատ.

— Էս օդում, էս ջրերի մօտ մարդ կը պառաւի՞:

Մինչ մենք զրուցում էինք ուռկանի: «խալինէն» մօտեցաւ ափին. լռուեցին առոյ առոյալի կանչեր՝ «քաշիր, քաշիր» եւ խլլլոցն ընկաւ, ջրի մէջ սուրացող մէջքեր երեւացին, ջուրը եռաց — խլըրտաց.

Քիչ անց, թաց աւազին, մամուռների մէջ իրար վրայ սողում էին արծաթագոյն իշխանները, դեղնափոր ու հաստամարմին կողակները

Ձկնորսները խարոյկ վառեցին, գոլը կախեցին վրան, եւ Վարազդատն իր ձեռքով, ընտիր իշխաններ կտորեց: Ապա ափի կանաչին սեղան փռեց, քիչ անց շարեց վրան բուրմունք ու գոլորշի արձակող եփած ձկները եւ բաժակ վերցրեց:

— Ցիշո՞ւմ ես մեր պայմանը: Ուրիշ քանի տարի առաջ էր, էլի էս ամսին... Ասում էիր՝ Վարազդատ, կռիւը վերջանայ՝ միասին իշխան ենք ուտելու Նորադուզի ափին: Ինց կատարուեց մեր մուրազը...

Շրթունքները դողացին, աչքերը լցըուեց, չկարողացաւ շարունակել

Ձկնորսները շրջապատել էին մեզ, եւ ուտում էին, եւ լուռ մասնակցում մեր ապրումներին:

Մեր թիկունքում սօսափում էր Նորադուզի նորատունկ անտառը, մեր դիմաց Սեւանն էր առկայծում պայծա՜ռ — պայծա՜ռ:

— Դէհ, ուշ է, քեզ տանեմ կանգնեցնեմ ուղիղ իշխանների գլխին: Ինձ Ցոփոր Հրաչ կ'ասեն, իմ աչքերը գիշերն էլ են տեսնում:

Մենք նաւակ էինք նստում, իսկ Վարազդատը սրբում էր աչքերն ու մրմտում երջանիկ...

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

"ՉԷՅԹՈՒՆ ԱՆՈՒՆԻՆ ԾԱԳՄԱՆ ՇՈՒՐՋ"

Վերի խորագրին տակ, Յառաջի մէջ (Օգոստոս 12) Տիրայր Ցրունճեան ունի գրութիւն մը, ուր քանի մը տողերով Զէյթունի հերոսական մարտնչումներ նշելէ ետք, կ'անդրադառնայ «Զէյթուն» բառին ստուգաբանութեան եւ Ֆրանսերէն «Լառուս» բառարանին մէջ կը գտնէ սա բացատրութիւնը. — Սաթէն, չինական Զիա Թունկ քաղաքին մէջ պատրաստուած մետաքսէ կերպասին տրուած անուն մըն է, ուրկէ առաջ եկած է «Ձայթունական կերպաս» բացատրութիւնը եւ կամ աղաւաղուելով Ֆրանսերէն Սաթէն կոչուած է:

Ցրունճեան հետեւաբար կ'եզրակացնէ. — «Զէյթուն քաղաքին անունը սաթէն բառէն առաջ եկած ըլլալու է»:

Նախ սա բացորոշ ճշմարտութիւն մըն է թէ մեր պատմութեան մէջ Կիլիկեան իշխանապետութեան ու թագաւորական շրջանին Զէյթուն քաղաք մը, աւան մը, տեղ մը յիշատակուած չէ:

Բայց կայ զօրեղ վկայութիւն մը ԺԱ. դարէն, որ կը փաստէ Զէյթունի տեղագրութիւնը ճշգրտօրէն, առանց տալու ընդհանրական անուն մը այդ շրջակայքի մասին. — Ի. ՇԺԳ. (1064) թուականութեանն Հայոց գրեցաւ ցանկալի եւ սուրբ Աւետարանս, ի հայրապետութեանն տեառն Գրիգորիսի: Ի յինքնակալութեան Ցունաց թագաւորին Տուկծի, ի վանքս կոչեցեալ Շուխր խանգառիս, ընդ հովանեաւ սուրբ Սիովնի ...» (*):

Գարեգին Կաթողիկոսին Շուխր խանդդառիայի մասին ինծի ուղղած հարցումին պատասխանելով գրած էի — Ս. Սիովնի վանքը կը գտնուի Զէյթունի միջնադարեան հարաւային ստորոտը, Զէյթունի գետակը խորխորատ ձորի մէջէն ժայռերու վրայէն փրփրալէ անցնելով կը վազէ միանալու Ճիհան գետին:

Այս ձորին ու գետակին վրայ շինուած կամուրջը մինչեւ մեր օրերուն կը կոչուէր Շուխր խանդառիա:

Գարեգին Կաթողիկոսի «գիտական աշխատակիցը» Շուխր խանդառիան միամտաբար կը տանի մինչեւ Քեսուն՝ ուր [illegible] թէ Շուխրի կարմիր վանքը Հլար [illegible] Սիովնի վանքը:

Ասով ալ չգոհանալով, Շնջոյ կա[illegible]ուան կը նոյնացնէ Շուխր խանդառային. Մինչ Շնջոյ Կանդառան շինուած է Եփրատ Աղբրաքի վրայ, որ այժմու Կէօքսուն գետն է եւ կամուրջն ալ կը կոչուի «Ա[illegible]թուն Քէօփրիւ»: Կէօքսու գետակը [illegible]ռանց հանդիպելու Քեսունին ու [illegible] վանքին, կը թափի Եփրատ գետին մէջ, որով ոչ Նահր էլ Աղբրաքը եւ ոչ ալ Շնջոյ Կանդառան կապ ու առնչութիւն ունի Շուխր խանդառային հետ, որմէ երբ [illegible] հարիւր քիլոմեթր հեռու է: «Գիտական աշխատակիցը» եթէ Շուխր ասորական բառին իմաստը գիտնար այդ սխալմունքին մէջ պիտի չիյնար երբեք:

. «Շուխր» ասորական բառ մըն է, որ կը նշանակէ անցք, կիրճ, սահմանագլուխ, իսկ «Շնջոյ» արաբերէն «կապոյտ» իմաստով բառ մըն է: «Շնջոյ կանդառա», ինչպէս բսինք, Կէօքսու գետի (կապոյտ) վրայ շինուած կամուրջ մըն է, այս կամուրջին մօտէ՛ն տեղի ունեցաւ, Է. դարու մէջ (Ք. Ա.), Արաբացիներու եւ Ասորեստանցիներու վճռական պատերազմը: Արաբացիները յաղթական պարտութեան մատնելով քշուեցան իրենց երկիրը՝ Վան, եւ [illegible] պատմութեան մէջ որոշ դեր մը չկրցա[illegible] կատարել:

×

« Զէյթուն » քաղաքին յիշատակութեան առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք ԺԶ. դարուն, երբ Զէյթունցի եպիսկոպոս մը Գրիգոր ԺԳ. Պապին կ[illegible] ծանուցանէ Թաշառուր կաթողիկո[illegible] բնակութիւնը Կիլիկիոյ Աթոռին վրա[illegible] Այդ թուականէն առաջ Զէյթուն եւ [illegible] ջախայրը կը կոչուէին Ուլնիա, եւ մի[illegible] չեւ հիմա ալ շատ անգամներ միայն [illegible] նիա անունը կը տրուի Զէյթունին

Ըստ աւանդութեան Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն ետք Հեթում [illegible] խանի մը կինը՝ Զարմանուհի, Կոկիս[illegible] եւ Կապանի բերդերու տիրանալով [illegible] հայկական իշխանութիւն մը կը կազմէ այդ անառիկ հովերուն վրայ եւ [illegible] հարիւր կարիճներով կ'իշխէ հոն [illegible] բռնկէ սերունդ, վախճանեալ ինչ [illegible] Շատ բնական է որ Զէյթուն շրջանի [illegible] գերուն ալ տիրացած ըլլան, [illegible] Կոկիսոնի եւ Կապանի սահմանակից [illegible]

(*) Տես՝ Յիշատակարանք Զեռագրաց էջ 264 — Գարեգին Ա. Կաթողիկոս

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԷՐ

Դոնազանը ինծի ըսաւ թէ Ալսիտ անուն թշուառական մը կը փտտուի մեր շրջանակին մէջ եւ հաւանական է որ այս գիշեր խուզարկուներու այցելութիւնը ընդունինք:

Ալսիտ, իր աշկինէն, կը լսէր այս բոլորը: Ձուէ մեկնումէն ետք անիկա կը բռնուի սաստիկ ջղային դողէ մը՝ որ կը ցնցէր ամբողջ անկողինը: Իր շնչառութիւնը կը դառնայ այնքան դժնդակ որ ամբողջ սենեակը կը լեցուի սուր սուլոցով մը:

— Ահ, գործերը լաւ կ'երթան, կ'ըսէ Տիկին Տանժէ...

Եւ կը ճաշակէ հաւուն մէկ կտորը եւ թշուառ Ալսիտին կուտայ քանի մը կաթիլ Պորտոյի գինի...

— Ահ, Տիկին, ահ Ցիսուս... կ'աղաղակէ Ալսիտ:

Եւ կը սկսի հեծկլտալ աւելի բարձրաձայն:

— Սքանչելի... կ'ըսէ Տիկ. Տանժէ... այժմ քաղաքապետութիւնը կրնայ գալ..

Այս մտածումներուն մէջ էր, երբ հըբացանի կոթերուն բախումը կը հնչէ տախտակամածին վրայ եւ Զոլ սերս կ'առաջնորդէ սենեակէն քաղաքապետարանի չորս պաշտօնեաներ եւ ազգային պահակախումբի երեսուն զինուորներ:

Ալսիտ դադրած է շարժելէ եւ այլեւս որեւէ յետին շունչ չէր լսուեր իրմէ:

— Ուրեմն, քաղաքացուհի, կ'ըսէ պաշտոնեաներէն մէկը:

Ուրիշ մը՝ գիտել կուտայ թէ՝ քաղաքացուհին չի կրնար հաղուիլ՝ այլ մարդոց ներկայութեան:

Քաղաքացի մը տեսնելով գինիին շիշը, կը բռնէ զայն, կը ճաշակէ եւ միւսները կը համտեսեն իրենց կարգին:

Ապա, ուրիշ մը, կը նստի անկողինին վրայ եւ բռնելով Տիկին Տանժէի կզակը, կ'ըսէ.

— Ափսոս որ այս գեղեցիկ դէմքը ունեցողը ըլլայ ազնուական մը, որուն գլուխը կտրել պէտք պիտի ըլլայ...

— Ահ, օհ, կ'ըսէ Տիկին Տանժէ, կը տեսնեմ որ բոլորդ ալ սիրալիր մարդիկ էք: Շուտ ըրէք, փնտռեցէք ինչ որ ունիք փնտռելիք, որովհետեւ սարսափելի քնատ եմ...

Երկու մահացու ժամեր կը մնան սենեակին մէջ: Աւելի քան քսան աղամ, մէկը միւսին ետեւէն, կ'ուզեն անկողինին աջէւէն եւ կը նային թէ ուրիշ մը կա՞յ հոն: Ապա, հազարումէկ անճոռնիութիւններ ըսելէ ետք, կը մեկնին:

Վերջին մարդը հազիւ հեռացած էր սենեակէն երբ Տիկին Տանժէ գլուխը երկարելով Ալսիտի գտնուած անկիւնը, կը կանչէ.

— Պարոն Ալսիտ, պարոն Ալսիտ...

Հազիւ լսելի ձայն մը կը պատասխանէ.

— Օհ կամաց, կրնան մեզ լսել: Ցիսուս... Տիկին, գթացէք ինծի...

— Պ. Ալսիտ, կը շարունակէ մեծ մայրիկը, ինչպէս փախչուկէք գիս: Այլեւս չէի լսեր ձեզ, կը խորհէի թէ մեռած էք, եւ գիտէի մը վրայ պառկած ըլլալու վաղափարը քիչ էր մնացած որ ուշակորոյս ընէր գիս: Պ. Ալսիտ, արդար չէք ինծի հանդէպ: Սատանան տանի, երբ մեռած չէք, իմաց կուտան... ձեզի ըլլալ պէտի չներեմ այն վախին համար որ ինծի պատճառեցիք:

Հետեւեալ օրը, Տիկին Տանժէ Ալսիտը տարաւ Մէօտոն, վստահ թաքստոց մը, եւ ազատեց զայն գլխատումէ:

×

Երբեք կարելի չէր կասկածիլ որ փիլիսոփայ Տիւսիեւեւի աղջիկը կրնար գիւրաւ հաւատալ հրաշքներու, ոչ ալ կրնար ասդենական խորհրդաւորութիւններուն կարեւորութիւն տալ: Այսուհանդերձ, այս լրջախոհ կինը ամէներեք կը յայտարարէր թէ ականատես եղած էր հըրաշապատում երեւոյթի մը:

Վերսայլի Ռեզուէթի արգելարանը իր հօր այցելութեան ընթացքին, կը ծանօթանայ Տիկին տը Լավիլլի, որ արգելափակուած էր միաժամանակ: Երբ այս կինը ազատ կ'արձակուի, կ'երթայ բնակիլ Լանքրի փողոցի այն տունը՝ ուր կը բընակէր մեծ մայրիկս: Երկու յարկերը կ'իշխէին իրարու վրայ [illegible] Տիկին տը Լավիլլ կ'ապրէր իր երիտասարդ քրոջ Ամէլիի հետ:

Ամէլի գեղեցիկ էր եւ քաղցրաբարոյ [illegible] Իր տժգոյն դէմքը՝ շրջանակուած [illegible] մազերով, կ'արտայայտէր անփոխարինելի գեղեցկութեան մը տպաւորութիւնը: Իր աչքերը՝ լեցուն տարօրինակ [illegible] մը, կարծես իր շուրջ բոլորը կը փնտռէին անծանօթ բան մը:

Կ'ըսէին թէ Ամէլի՝ որ Վրժոնթիէի Քոյրերու հաստատութեան մէջ գիշերօթիկ էր, իր աբբուհիի շրջանին [illegible] էր չյաժմուած սիրոյ մը վիշտը, հետեւանքով լուռ տանջուած էր:

Ձանձրոյթի տակ ընկճուած, յաճախ առանց պատճառի զառանցանք կ'արտայտէր եւ օրերով կը մնար անհետ չարժութեան մը մէջ, յանձն ալ [illegible]պօրէն կը լափէր ջերմեռանդ հատորներ. Այսպէս՝ խորասուզուած իր անհասանելի [illegible] ցնորքներուն մէջ, կը պալարուէր [illegible] դէտ տանջանքներով:

Իր քրոջ ձեռքբակալութենէն, իր [illegible] կամներէ, շատերուն գլխատումէն [illegible] դաւադիրներ եւ յաջորդական [illegible] ները յառաջացուցած էին իր [illegible] խանգարուած կուիեան [illegible] փլուզումը:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(Յ Շար.)

…ով՝ իր անառիկ դիրքը այդ կը պահանջէր :

Զարմանուհի իշխանուհին պարսկինե-րէն «Սեթ» անունով իշխան մը արդէն Զէյթունի մերձակայքին մէջ հաստատ-ուած իր բարի համբաւովը շրջանի բնակ-չութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերած էր, եւ երբեւ վերին իշխան, դատ-ական պաշտօնատարի կ'ենթարկէր բնակչու-թիւնը, որ իրեն կը դիմէր՝ երբ անիրա-ւութիւններ տեղի ունենային : Այս պա-րագաները նկատի առած՝ երբ չարաչուք դէպք մը պատահէր, կ'ըսէին «Սեթին» դիմէ, Սեթին գնա, եւ հա՛ Սեթին ե-ղած (Զէյ)՝ տարիներ ետք Զէյթուն կոչ-ուած Զէյթուն :

Լաս Տիրայր Ֆրունձեանի՝ «Զէյթուն» անուն բառէն առաջ եկած ըլլալու վար-կածը շատ քմածին մնորուշում մըն է :

Զէյթունցին ըլլալով չարքաշ ու կըռ-ուող, բնաւ երբեք չի կրնար հանդուր-ժել տէրի (անկախ) առջեւ նստիլ կամ մը վարել, կ'ուզէ բնութեան հետ կռուի ելլել, ջուրին քշելով լեռ ու ձոր՝ ապրուստը կը գտնայ : Սակէն չինել բը-նաւ մօտէն անդամ անցած չէ՝ հին հին դարերէ ի վեր, միշտ պատրաստ՝ կռուի եւ պայքարող կեանքի մը :

Զէյթունի մէջ սատրաբանկութիւն գը-րեթէ չկայ, ուր մնաց Սակէն պատրաս-տել. իրենց կտաւը, ալաճան, Մարաշէն կը ստանային :

Զէյթունցիին գլխաւոր արհեստներն էին երկաթագործութիւն, տախտակի պատ-րաստութիւն, ձորեղանութիւն : Երկա-թի հանք ունենալով կը պատրաստէին պայտ ու տեղական զէնքեր եւ մասամբ գիւղատնտեսութիւն : Շատ սահմանափակ էին իրենց արհեստները, ամէն ինչ որ կեանքի առօրեայ գործածութեան սահ-մանուած էր՝ կը ներածուէր Մարաշէն, Ատանայէն եւ Կեսարիայէն :

Արտածումի գլխաւոր նիւթը կը կազ-մէր շամիչը ու ոսպը, շուկայ ունենա-լով Այնթապէն, Անաթրուն, Սիս ու Ա-դանա :

Ջրեղանութիւնը իրենց համար ար-հեստ մըն էր, գրեթէ ամէն տուն ունէր գէթ ջորի մը, որուն միջոցաւ ընտանիքը կ'ապրէր մասամբ հանդստաւէտ կեանք մը

Եզրակացնելով կրնանք ըսել թէ աւելի հաւանական է այն ատեանդութիւնը, որ մեր հայ իշխանի մը անունէն առաջ ե-կած է Զէյթուն քաղաքին անունը

Զէյթունցին ունի իւրայատուկ գաւա-ռաբարբառ, կը խօսի կը վիճի այդ լեզ-ուով, որով կարելի չէ ընդունիլ թէ քա-ղաք Զէյթուն բառը, քանի ունէին ձիթե-նի հայկական բառը եւ այդ բառով կըր-նային որոշել իրենց բնակավայրը, ի-րենց երկիրը :

ՅՈՎԲ. Ե. ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

(Ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ)

—o—

«Բարեւ ընկեր», ըսելով ջղայինօրէն սեղ-մեց ձեռքս եւ աւելցուց աչքերը խոշոր բանալով.— «Դաշնակցական կի՛նը այս-պէս կը սեղմէ ընկերոջ ձեռքը» :

Ճաւիլի վերեզմանատան առջեւն էինք : Ինչպէս ամէն տարի Թանաօրէի աւշա-ւանքի տարեդարձին, այցի եկած էինք ընկեր Արզութեանի շիրիմին : Կը քալէր ամէնուս առջեւէն, իսկ ալ կ'ուզէր իր յարգանքի տուրքը տալ Թանաօրէի հերո-սին որուն հանդէպ անհուն պաշտամունք ունէր :

Կ'երթայինք արդ, մինչ ընկեր Տէր-Դաւթեանի շիրիմին վրայ եւ ընկերներ յարգանքի քանի մը խօսք կ'ըսէին : Ըն-կերուհի Սաթենիկ, լուռ կանգնած կ'ըղ-լար մեր քովը, արցունք չունէր բնաւ իր աչքերուն մէջ, աւելի ճիշդը կը զսպէր իր արցունքները Դաշնակցական կնոջ համբ-առութեան մղուած :

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ներկայ էր հոն՝ ուր ազգային կամ կու-սակցական ձեռնարկ մը կար : Անդամ էր Շաւիլի Արզութեան խումբին եւ բնաւ չէր բացակայեր ժողովներէն եթէ առող-ջութիւնը չդաւաճանէր իրեն :

Սովորութիւն ունէր անկեղծ եւ խորա-թափանց ակնարկով մը նայիլ ընկերնե-րու աչքերուն մէջ եւ իմաստ մը կար այդ ակնարկին մէջ, կարծես անոնց կուսակ-ցականի կորովն ու հաւատքը չափել կը փորձէր եւ կամ կարծես ըսել կ'ուզէր ա-նոնց.— «Տեսէք ութսուն տարեկան եմ եւ տակաւին զաղափարի պատնէշին վրայ եմ տակաւին, եղէք ինծի պէս» :

Եւ իսկապէս ալ, իր Փիլիքեան կա-րողութենէն բան մը աւելիով կ'ուզէր օգ-տակար ըլլալ այդ կորովի շէկերուհին, իր ազգին ու պատկանած կուսակցու-թեան : Երախտագիտական խօսք մը ունէր ամէնուն :

Հիմնադիրներէն մին եղած էր Փրան-սահայ Կապ. Խաչի եւ գործօն անդամը Շաւիլի մասնաճիւղին :

Ան, իր պարտականութիւնը կատարած էր նաեւ երբեւ ընտանիքի մայր եւ տար համար ալ հպարտ էր : Հասցուցած էր երկու զաւակներ որոնք իր շունչովը ըս-նած՝ իրենց կարգին զաւակներու հայր՝ ուրիշ կը խնայէին միշտ օգտակար ըլլալու իրենց ազգակիցներու, պատիւ բերելով փարիզահայ գաղութին :

Այսօր, երբ կանգնած եմ կրկին, Շա-ւիլի նոյն այդ գերեզմանին մէջ ու չեմ լսեր այլեւս իր ձայնը, կանգնած եմ մի-այն Ֆրանսայի ամէնէն տարեց Դաշնակ-ցականուհիիս ցուրտ դագաղի կողքին, արցունք չունիմ ես ալ իմ աչքերուս մէջ, այլ միայն հպարտանքի զգացում, որովհետեւ ընկերուհի Տէր-Դաւթեան ծնաւ Դաշնակցական, ապրեցաւ հաւա-տաւոր կուսակցական, կը բաժնուի մեզ-մէ ութսունամեայ վաստակաւոր :

Փոխան ծաղկեպսակի, անկեղծ ընկե-րոջ մը սա քանի մը տողերը թող հան-գիստ տան Դաշնակցականի գաղափարով զմռսուած այդ անշնչացած մարմնին, սիրելի ընկերուհի Սաթենիկ :

Գ. ՉԳՈՒՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

« ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՏՈՒՆԸ »

Երեւանի Բարեկամութեան փողոցի երկյարկանի այս շէնքը աւելի ճիշդ պի-տի ըլլար եթէ կոչուէր հայ միտքի նուա-ճումներու տուն : Արդարեւ, տան ընդար-ձակ սրահներուն մէջ զետեղուած են հայ գիտականներու, մասնագէտներու, մին-չեւ իսկ պարզ բանուորներու ըրած գիւ-տերը՝ հոր կամ. աւելի լաւ կատարելա-գործուած մեքենաներ, սարքեր եւայլն :

« Մարմարեայ սանդուխները կ'առաջ-նորդեն դէպի ընդարձակ սրահները, ո-րոնք զարդարուած են նշանաւոր գիտնա-կաններու դիմանկարներով, հայկական գեղանկարչութեան հիասքանչ կտաւնե-րով : Այստեղ ցուցադրուած են բանուոր-ներուն ձեռք բերած նշանակալից յաջո-ղութիւնները, գիտական նորութիւններ եւ գիւտեր : Ահա, օրինակ, Երեւանի ժա-մացոյցի գործարանի փոխանօրէն Գ. Մարգարեանի շինած ինքնաշխատ սար-քը, որ ինքնաբերաբար կը չափէ եւ կը խմբաւորէ ժամացոյցի հաշուեկշիռին ա-ռանցքին զարձակները» (Ս. Հայաս-տան) :

«Տեխնիկական տունը» կը կազմակերպէ նաեւ դասախօսութիւններ, շարժանկարի ներկայացումներ եւայլն :

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

Կիրովականի մէջ գեղատեսիլ վայրեր շատ կան, ասոնց մէջ իր ուրոյն տեղը ու-նի բուսաբանական պարտէզը, որ փռ-ուած է քաղաքին Վանաձոր կոչուած վայրին մէջ՝ կարկաչահոս լեռնային գե-տին աջ ափին :

Հոս՝ զարտուոր անտառներուն հմուտ մասնագէտներու ուժերով կ'աճին 700 տեսակ ծառ եւ թուփ, երկու հարիւր տեսակ ծաղիկներ :

Բազմաթիւ ծառերու եւ ծաղիկներու կարգին կ'աճին նաեւ հազուագիւտ տե-սակներ : Արդարեւ, այցելուները հետա-քրքրութեամբ կը դիտեն մշտադալար սեկվոյաները, որոնց հայրենիքը Գալի-ֆորնիան է : Այս ծառը կը բարձրանայ մինչեւ 150 մեթր, իսկ իր բունին տրա-մագիծը կը կազմէ տասը մեթր : Կիրովա-կանի բուսաբանական պարտէզին սեկվո-յաները Հայաստանի մէջ միակն են : Ուշադրութեան կ'արժանանան ճապոնա-կան եւ սուրիական խիժափիճիները : Փը-շատերեւներուն մէջ ասոնք միակն են, որոնք տերեւաթափ կ'ըլլան ձմրան եղա-նակին : Ճապոնական խիժափիճին տար-ուան ընթացքին կ'աճի 80 – 100 սան-թիմեթր :

Պարտէզին մէջ շինուած է առանձին անկիւն մը, ուր կը բուսնին հայկական բարձր լեռնային ծառի տեսակները : «Ջի-նական տաղաւար», այսպէս կը կոչուի ծաղիկներով շինուած ջրվէժը :

ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ

Ռուսերէն, թուաբանութիւն, բնապի-տութիւն եւ բնալուծութիւն, սորվելու եւ յետագային իրենց նախասիրած մասնա-գիտութեան հետեւելու համար Երեւան ժամանած են 28 աֆղան ուսանողներ : «Սովետական Հայաստան», որմէ կը քա-ղենք լուրը, չըսեր թէ աֆղան ուսանող-ները Երեւանի մէջ ռուսերէնի կողքին հայերէն ալ պիտի սորվի՞ն :

ԹԱՏՐՈՆԻ ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակա-դեմիայի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը ծրագրած է հայ թատրոնի երկու հազարամեայ պատմութեան նը-ւիրուած մշտական ցուցահանդէսին հի-ման վրայ ստեղծել շրջուն ցուցահան-դէս :

Ինչպէս յայտնի է, 1958ին Գիտու-թիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ բացուե-ցաւ մեծ ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած հայ թատրոնի պատմութեան : Այս կարճ ժամանակամիջոցին ցուցահանդէսը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Երեւանցիներուն կողմէ, Ռաջորդ տարին ցուցահանդէսը մէկ ամիսով տեղափոխուեցաւ Մոսկուա եւ լայն ուշադրութեան արժանացաւ :

Մեծ յաջողութիւն գտած այս ցուցա-հանդէսի նիւթերէն կազմուած է շրջուն ցուցահանդէսը, որ յաջորդաբար պիտի ներկայացուի Լենինականի, Կիրովակա-նի, Ալավերդի եւ այլ վայրերու մէջ :

Շրջուն ցուցահանդէսը կազմուած պի-տի ըլլայ երեք մասերէ՝ հին շրջան, որ կ'ընդգրկէ Տիգրան երկրորդի օրերէն մինչեւ 18րդ դարու վերջերը, նոր շըր-ջան՝ 19րդ դարէն մինչեւ 1920, եւ եր-րորդ՝ ժամանակակից շրջանը :

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ընթերցասէր հասարակութիւնը սիրով ընդունեցաւ թատերագէտ Ռուբէն Զար-եանի «Ադամեան,-Արուեստ» մենագրու-թիւնը : Վերջերս լոյս տեսաւ նոյն հեղի-նակին երկրորդ գիրքը, որ նուիրուած է հանճարեղ դերասանի կեանքին եւ գոր-ծունէութեան,— Ռ. Զարեան, «Ադամ-եան, կեանքը» :

Գիրքին հեղինակը հարուստ փաստե-րով ցոյց կուտայ հայ մեծ ողբերգուի կեանքին ուղին, ներկայացուցած է զինքը իբրեւ դերասան, նկարիչ, թատրոնի տե-սաբան, քաղաքացի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մէկէն ի մէկ չհամարձակեցաւ ձայն տալու, կարծես թէ չէր ուզեր անոր խա-ղաղ քունը վրդովել :

Երկար, խորունկ ու դառն մտածում մը իր հոգին կը լեցնէր, երբ երեւա-կայեց թէ Տէր Օհանէն պիտի լսէր գեղին բոլոր աղէտները :

Տէր Օհան շարժում մը [illegible] այդ պա-[illegible]

Տէր Հայր, մենք շատ սպասեցինք [illegible]

[illegible] շարունակ անոր դէմքը կը դիտէր :

Տէր Օհան մանուկին պատասխանելու առեն, յանկարծ ետին կեցող մարդուն վրայ նայեցաւ :

— Ոչ, չճանչցաւ… հետեւաբար ոտքի ելաւ ու հարցուց .

— Ի՞նչ կ'ուզես, զաւակս :

Վանական դողդղաց… Իր սիրտը լե-ցունող անհուն զորովը, սէրը, պաշտա-մը չկրցաւ զսպել որ կարենար կեցնել… այդ պատճառաւ մօտեցաւ Տէր Օհանի ու մրմնջեց :

— Ո՛հ, Տէր Հայր… աս որչափ փոխ-ուեր եմ որ չկրցաք ճանչնալ զիս … մի խռովիք, Վանականն եմ :

— Վանակա՞ն… բացականչեց Տէր Օ-հան ու դողդղալով գրկին մէջ առաւ զինքը : Աստուած իմ, աչքերո՞ս կ'երե-ւին… կը խաբուի՞մ արդեօք :

— Ոչ, չէք խաբուիր… Վանականն եմ ես ու եկած եմ ձեր կարօտն առնելու :

— Ըսէ ինծի, ի՞նչպէս եղաւ այդ :

— Ազատութի՞ւն :

— Այո :

— Աստուած… մրմնջեց Վանական :

Տէր Օհան խնդրեց որ առուակին մօտ նստի ու պատմէ իրեն թէ ո՞ւր կը գտնը-ւէր մինչեւ այն ատեն :

— Ախ, Տէր Հայր, իմ մասիս հարցում մի ընէք, աղաչեց Վանական. աւելի աղէկ է՝ դուք խօսիք : Շատոնց է որ գեղերու վիճակը հեռու եղած է աչքէս : Կ'ուզեմ ամէն բան իմանալ : Մանաւանդ Ռէս Մէլիքին տունն ո՞ւր ձեռքն է. ա-տիկա յայտնեցէք ինծի.

— Ռէս Մէլիքին տունը քանդուած է երեք տարիներէ ի վեր, նկատել տուաւ Տէր Օհան : Կառավարութիւնը չթողուց որ ծախուէր իր բարեկամներու ձեռքով :

— Ինչո՞ւ համար չթողուց .

— Պատճառն այն է որ Թուրք իշխա-նութիւնը կը յուսայ առանկով ձեռք ձը-գել զինքը … վերջապէս կը հաւատայ թէ այդ կալուածներուն համար Ռէս Մէ-լիք պիտի անձնատուր ըլլայ իրեն :

— Խիստ լաւ. Տիրացու Սիմոն ո՞ւր է արդեօք :

— Ձե՞ս իմացեր թէ խեղճ տղուն ինչեր պատահեցան :

— Ոչ .

— Ի՞նչ ըսեմ … քու մահուան դատա-պարտութենէդ ետքը, մեր հրէշ նորըն-ծայ քահանան մատնեց զինքը՝ յայտա-րարելով թէ քու մեղսակիցդ է եղեր ան : Կառավարութիւնն, առանց ապացոյց մը ունենալու, բանտարկեց թշուառ երիտա-սարդը վեց ամիսէն աւելի : Կազմուած-քով տկար էր, չկրցաւ տոկալ. երբ բան-տէն արձակուեցաւ, սկսած էր արիւն թքնել… Ամիս մը հազիւ ապրեցաւ … օրերը քեզ տուաւ :

Վանականին սիրտը խեխջաց ու ամբողջ մարմնովը ցնցուեցաւ՝ այդ չարաչուք զուժը լսելով :

— Կրող… այդ հրէշը կենդանի՞ է դեռ, գոչեց Վանական :

— Կենդանի… ոչ, կենդանի չէ, շեշ-տեց Տէր Օհան :

— Սատկա՞ծ է ,

— Չէ :

— Հապա՞ :

— Անանկ վիճակի մը մէջ ինկած է որ ոչ կենդանի է եւ ոչ ալ մեռել մը : Իր կեանքը դժոխք մըն է իրեն համար, տ-րուն մէջ չարաչար կը տանջուի :

— Արդարութիւն… արդարութիւն … վերջապէս այդ դաւաճանն իր պատիժը գտած է բսել կ'ուզէք :

— Այո, այդ դաւաճանն իր պատիժը գտած է : Ամբողջ մարմնով հաշմանդամ եղած է ու՝ տունին մէկ անկիւնէն միւսը քաշկռտուելով, կ'ապրի :

— Հապա Գիլի Զաքոյի տունն ի՞նչ ե-ղաւ :

— Կին մը ունէր մեռաւ. իսկ տունը քանդուած կը մնայ :

— Ի հարկէ… տունը աւերակին տունը Աստուած կը քանդէ, Տէր Հայր : Բայց կարծեմ թէ Գիլի Զաքօ մանչ մըն ալ ու-նէր, անանկ չէ՞ :

— Իրաւ է… հօրը սպանութենէն ետքը մեռած էր ան :

Վանական վայրկեան մը լուռ մնաց : Կարծես՝ ամփոփել ուղեց իր գանկին մէջ լեցուած հարցումներու ամբողջ զանգը-ւածը :

— Բայց ըսէք ինծի, Վանական, ընդ-հատեց Տէր Օհան փղձկուած ձայնով մը. ո՞ւր է Ռէս Մէլիք, ուր մնաց… ի՞նչ ե-ղաւ իր աղջիկը … ո՞ղջ են թէ մեռած :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ոժն Անիկուլն 30 Ն. Ֆ.:

×

Ընկեր Ա. Քէնտէրեանի տղուն՝ Մ. Քէնտէրեանի ամուսնութեան առթիւ Հայ Մըշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին նուիրած են՝ Տիկին Հ. Սիմոնեան 20 Ն. Ֆ., Յակոբ Սիմոնեան 30, Անարոն Քէնտէրեան յիսուն, Գօղոս Քէնտէրեան 50, Հայկունի Թաշճեան 10, Ֆ. Կ. Խաչի Գորտոյի մասնաճիւղ քսան, Հ. Յ. Դ. Գորտոյի Մուրատ խումբ յիսուն Ն. Ֆ.:

Գումար՝ 230 Ն. Ֆ.:

×

Նոյն առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Գորտոյի մասնաճիւղի դպրոցին նուիրած են՝ Ա. Քէնտէրեան քսան Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան, Տիկին Մ. Խաչատուրեան, եւ Կարապետ Վարդանեան տասնական Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սեֆերեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Գասմաճեան, Մարի Քրիսթին Ծառուկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց տարաբախտ զաւկին, թոռան, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺԱՆ – ԳԼՕԴ ԳԱՌՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ կսկծալի կորուստին առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւն՝ Հայ եկեղեցւոյ վարչութեան, Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Նոր Սերունդին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ն. Ֆ. Պ. Եսայեանէ իր զաւկին Գետրոս – Փիէր Եսայեանի մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի:

×

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Եկէնեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵԿԷՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 25ին, 73 տարեկանին Արնուվիլի մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱԼ ՏԸՊՐԻՍԻԻ ՄԷՋ
Կը խօսի —
Պ. Զ. ԽԱՆՋԱՏԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դասախօսութիւնը կազմակերպած են Գրեմոն Մրցանակի Կոմիտէն եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ:

Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:
Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԳՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան Ենթակոմիտէի:

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին:

Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ:

Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ: Նուագ.— Ջութակահար ... Տօշկունեան: Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի:

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ:

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբին:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին:

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սֆրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ:

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, Կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով:

Մուտքը ազատ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Ա. Խաչիկեան Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի մահուան առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Պ. Հայկ Արամ Գարասմեան 40 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի հիւանդներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեորքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ:

ՃԱՇ - ԻՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

Հովանաւորութեամբ
եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱՅԻ
VAHÉ KATCHA
(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու:

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հեռատեսիլի «Ընթերցումներ բոլորին համար» այս Չորեքշաբթի իրիկուան յայտագրին մէջ

ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՏՕՆ

պիտի խօսի իր Բ. վէպին՝

Le Chevalier à l'Emeraudeի

մասին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆի

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարօն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Մուտքը ազատ է, ոչ անուրդ, ոչ հանգանակութիւն:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 21.15ին, Սալ Մազընօ, Մարսէյլ:

Տոմսերը՝ 3 եւ 5 Ն. Ֆ.:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Չորեքշաբթի (Նոյեմբեր 8) ժամը 20.30ին, Տիկին Ս. Անդրէասեանի բնակարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ. Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները:

Surprise Party

Orchestre NOR SEROUND

DISQUES CHOISIS

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ «Աւարոնեան» խումբի կողմէ:
Կիրակի (Նոյեմբեր 19) ժամը 17էն 23 Մշակոյթի Տան մէջ

17, Rue Bleue, Paris 9e

Ambiance **Bar** **Buffet**

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 9 NOVEMBRE 1961

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9250 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5051

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ ԿՈՒՏԱՅ

«ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ. ԵԼՔԸ ԱՅԼԵՒՍ ԿԸ ՏԵՍՆՈՒԻ» ԸՍԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Գասթիայի մէջ, տը Կոլ յիշեց նախ անցեալը, Քորսիքա կատարած իր ճամբորդութիւնները պատերազմէն ետք «երբ Ֆրանսա իր ճամբան կը փնտռէր» և 1958 Հոկտեմբերին երբ «Ֆրանսա իր ճամբան գտած էր»։

Անդրադառնալով Ալժերիոյ տը Կոլ ըսաւ — «Ալժերիոյ մէջ, ելքը կը տեսնուի։ Երկու կարելիութիւններ, երկու ճամբաներ կը ներկայանան։ Մէկը զոր կ'ուզենք ընտրել, ինքնորոշման ճամբան, ինչպէս կ'ըսեն, ուրկէ դուրս պիտի ելլէ, կարծեմ, ալժերական պետութիւն մը եւ նաեւ գործակցութիւն մը՝ Սահարայի քարիւղին եւ Ափրիկէ եւ մեր միջեւ հաղորդակցութեանց համար։ Յոյս ունինք որ այսպէս պիտի ըլլայ ի մօտոյ եթէ ոչ ոք նախապայման դնէ եւ մենք չենք դներ»։ Բայց եթէ դժբախտութիւն պատահի եւ երկրորդ ճամբան ընտրուի, այսինքն Ալժերացիները մերժեն գործակցութիւնը, այն ատեն համախմբումներու կը դիմուի եւ Ֆրանսա կը պաշտպանէ իր քաղաքացիները։ Այս, անշուշտ, կը շեշտէ տը Կոլ ծայրայեղ լուծումն է։

Տը Կոլ խօսեցաւ նաեւ միջազգային կացութեան եւ Եւրոպայի մասին։ Միջազգային կացութիւնը ծանր է եւ վտանգաւոր։ Ֆրանսա տրամադիր է պատերազմական բոլոր հարցերը լուծելու, մէջն ըլլալով Գերմանիան։ «Եւրոպան պէտք է կառուցանենք, ըսաւ Նախագահը, տնտեսական եւ քաղաքական Եւրոպա մը, մեր միջազգային դերը ունինք խաղալիք։ Այս է Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը։ Մինչ այդ կը քալենք, կը յառաջդիմենք, կը բարգաւաճինք»։

Տը Կոլ աւելցուց որ շատ լաւ կը հասկնայ թէ միջադէպեր ըլլան, դիմումներ ըլլան, պահանջներ ըլլան, բայց ի վերջոյ ատոնք պէտք չէ անցնին այն կէտը, ուր վտանգաւոր կը դառնայ ամէնուն համար, հետեւաբար պիտի չվհատինք հոն ուր քիչ մնաց պիտի հորդէինք»։ Այս խօսքերէն ետք տը Կոլ կ'երթայ ժողովուրդին որ միասին Մարսէյեզը երգեն։

Նախագահին Թափօրը կ'անցնի աղքատ գիւղերէ ուր մարդ չէ մնացած այս շրջանին։ Ատոնք ալ պահանջներ ունին, ինչպէս տնտեսապէս զարգանալ, Մայրցամաքին կողքին։

Տը Կոլ կը հասնի Քորթէ, ուր կը ճաշէ, և ճամբայ կ'ելլէ դէպի Այաչիօ ուր կ'անցընէ գիշերը, Զորեքշաբթի առտու մը խօսելէ ետք պիտի մեկնէր Թուլոն։

Տը Կոլի ճառին արձագանգները շատ տարբեր չեն նախորդ ճառերու արձագանգներէն։ Ալժ. Աղատ. Ճակատի մարդիկ աւելի գոհ են քան Ալժերիոյ Եւրոպացիները։

Փարիզ յայտարարած է թէ այս անգամ տը Կոլ աւելի յստակ եղած է եւ բաւական գոհ են։

Եւրոպացիները չեն սիրած սա խօսքը. «Եթէ ոչ ոք նախապայման դնէ, եւ մենք չենք դներ, խօսակցութիւնները կրնան սկսիլ մէկ օրէն միւսը»։

ՍԱԼԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻՆՔ ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՎԱՐՉԱԶԵՒ ՄԸ ՉՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ»

*

ՍԻ ՊԻ ԷՍ ամերիկեան ցանցը հեռատեսիլէն ժապաւէնի առնուած տեսակցութիւն մը ներկայացուց իր հանդիսատեսներուն։ Ռաուլ Սալան կը պատասխանէր ամերիկացի Ալժէի թղթակցին։ Ըստ այս վերջնոյն տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 2ին, Ալժէէն մէկ ժամ հեռու գիւղի մը մէջ։ Ամերիկացին կը ճշդէ թէ իրեն հետ չփման մէջ մտած է Գաղտնի Բանակի մէկ գործակալը եւ աչքերը կապուած, կառքով տարուած է։ Ինքնինքը գտած է պարապ սենեակի մը մէջ, աչքերուն կապը քակած են եւ 15 վայրկեան յետոյ Սալան, երկու պահակներով ներս մտած է։ Քսան վայրկեան ետք նոյն ձեւով Ամերիկացին իր եկած տեղը բերուած է։

Սալանի գլխաւոր յայտարարութիւններն են.— Երբեք պիտի չբանակցիմ Զօր. տը Կոլի հետ։ Իրեն հետ մեր գործը վերջացուցած ենք։ Շատ յուսախաբ ըրաւ։ Շատ սուտ խօսեցաւ»։ Իրեն հարց տրուեցաւ թէ յոյս ունի որ առանց զէնքի դիմելու կրնայ ձեռք ձգել իր նպատակները, Սալան պատասխանեց.— «Կը մաղթեմ որ կարելի ըլլայ։ Բայց եթէ զէնքի ուժով հօս հաստատուի կառավարութիւն մը զոր համայնավար կը նկատեմ, կը պայքարինք որպէսզի արգելք հանդիսանանք որ նման կառավարութիւն մը, իշխանութիւնը ձեռք առնէ։ Ֆրանսա այն ատեն մեր կողքին պիտի ըլլայ եւ կրնայ ըլլալ որ այդ պարագային օտարութիւնք Ֆրանսա երթալ»։

Սալան աւելցուցած է թէ «Պէն Խետտա դահլիճ մը» համայնավար ժողովրդական հանրապետութիւն կը նշանակէ «եւ այդ չեմ ուզեր։ Եւ երբ դէմ եմ այդ հանրապետութեան, դէմ եմ Պէն Խետտայի եւ այդ վարչակարգին կ'ըսեմ ձեզի, Ամերիկացիներ, որ մասամբ ձեր իսկ ազատութիւնն է զոր կը պաշտպանենք որովհետեւ Ալժէ երկու քայլ է Մարսէյլէն»։ Ըմբոստներու մասին Սալան ըսած է «Կը խորհիմ թէ մեր օրինակը բաւարար է որպէսզի անոնք մեզի միանան։ Յարգանք ունինք հանդէպ անոնց որոնք կը կռուին, որովհետեւ պարկեշտօրէն եւ շնորհքով կը կռուին։ Այդ մարդիկը կը հասկնան որ իրական ուժը կը ներկայացնենք եւ մեզի հետ կ'ըլլան»։

Երբ Ռիչըրտ Քալըրն (ամերիկացի լրագրողը) հարցուցած է թէ ինչպէս ըրած է խուսափելու համար ոստիկանական ուժէն, Սալան յայտնած է. «Ամբողջ բնակչութիւնը հետս է։ Մահմետականները զիս պահեցին, փոխադրեցին։ Ոչ մէկը ձեռք դրաւ վրաս»։

Մեր Մերին

... ՈՒՐ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՑԻՇՈՒԻ ՄԵՐ ԱՆՈՒՆԸ

Հայոց թագուհին եւ Բիւզանդիոնի կայսրը բարեկամացեր էին, դաշինք էին կնքեր՝ երբ ներկայացան Նիսի դատարանին առջեւ։

Ակոնը տուն է եկեր, կ'ըսեն մեր գաւառին մէջ։ Իրարու փաս փոխելէ ետք՝ երբ դեռ կը բազմէին իրենց գահերուն վրայ, մին Ոսկեզօծի եզերքը, միւսը Կիլիկիոյ մէջ, այսօր զիրար կը պաշտպանեն ֆրանսական դատարանի մը առջեւ, ամենայն անկեղծութեամբ։

Բիւզանդիոնի արդի կայսրը կը կոչուի Նիքոլա տ'Անժու - Տիւրասոֆ, իսկ Կիլիկեան Հայաստանի արդի թագուհին՝ Կալտրի տը Տուայան տը Լուսինեան։

Առաջինը՝ բարտիի հասակով, բարակ ու երկար, երկրորդը ... կաղամբի հասակով, պզտիկ ու գնդլիկ։ Մեր թագուհին, դատավարութիւնը հազիւ սկսած, կը հրաւիրէ դատարանին նախագահին ուշադրութիւնը.

— Օրբ կը տրուի իմ անունս, կը խնդրեմ որ միաժամանակ յիշատակուին արքայական տիտղոսներս։ Մի՛ մոռնաք, պարոն նախագահ, որ ես, Կալտրի տը Տուայան տը Լուսինեան, հզօր եւ բարձրափայլ յաջորդն եմ Կիպրոսի եւ Երուսաղէմի գահակալներուն, ու նաեւ Հայաստանի թագաւորներուն։ Այսօր իմ նախնեաց երկիրը, Հայաստան, կը գտնուի Ռուսերու տիրապետութեան տակ, ինչ որ պատճառ մը չէ որ չպահանջեմ օրուան «զավթիչներէն» ե՛տ վերադարձնել իմ երկիրս, իմ գահս, իմ թագս։

Ցանկարծ կը տնկուի բարտին, առանց ժամանակ տալու նախագահին որ բանայ բերանը.

— Արքայական սերունդ, իրաւունքս է նմանապէս պահանջել որ յիշատակուին կայսերական տիտղոսներս, որոնք, ինչպէս թագուհիին եղբօրս տիտղոսները, վաւերական են եւ հաստատուած դատարանական բազմաթիւ վճիռներով։

Նախագահը դիտել կուտայ թէ հանրապետական Ֆրանսայի մէջ ջնջուած են արքայական եւ իշխանական տիտղոսները։ Մանաւանդ հանրապետական դատարաններու մէջ արտօնուած չէ եղել ու խօսիլ՝ երբ նախագահը հրաւիրած չէ խօսելու, ո՛վ որ ալ ըլլայ ներկայացողը, իշխան կամ արքայ։

Այս դատավարութենէն առաջ, ըստ օրինի՝ քննութիւն էր կատարուած օգտատէր կայսեր եւ վեհափառ թագուհիին ինքնութեանց շուրջ։ Քննութիւնը հաստատած էր որ Հայոց թագուհին կ'ապրի իր մեծ - մայրիկին մօտ, զոր կրնանք կոչել մայր - թագուհի։

Հայոց մայր - թագուհին, իբրեւ վկայ լսուելով, կը յայտարարէ թէ 107 տարեկան է,— այս տարիքին մէջ՝ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ զինք նանչցող մը գտնուի եւ հաստատէ արքայական գերդաստանի իրենց կապը։ Իսկ վկայաթո՞ւղթ,— բոլորը գողցուած են Թուրքերու կողմէ, «կարմիր սուլթան» կոչուած Ապտիւլ Համիտին օրով, ջարդերու ընթացքին, որոնց զոհ գացած են իշխանուհիի իր քոյրերն եւ իշխան եղբայրները։

Նախագահը կը սկսի աւանդական իր հարցաքննութիւնը.

— Ձեր արհեստը։

— Տնօրէն լքուած առարկաներու վերօգտագործման հաստատութեան ....

— Թարգմանի՝ քրջահաւաք, աւելցուց դատարանին քարտուղարը։

Ի՞նչ ամբաստանութեամբ դատարան հրաւիրուած են օգոստափառ եւ վեհափառ այս անձնաւորութիւնները։

— Քրջահաւա՛ք ...

Բիւզանդիոնի կայսրը, Կիլիկեան Հայաստանի թագուհին, քրջահաւա՛ք։ Հաւատալիք բա՞ն է։ Իրողութիւնն այն է որ կայսերական եւ արքայական գանձատուները պարպուած ըլլալով՝ այս երկու մեծ անձնաւորութիւնները իրենց կարողութիւնը նուիրած են ճարտարարուեստին։ Անգործածելի դարձած առարկաներ հաւաքելով կ'աշխատին օգտագործելի դարձնել։ Օրինակ, Քազաբլանքայի առջեւ ծովամոյն խրած էր ամերիկեան սուզանաւ մը, զայն կը ծախեն Թուլոնի իրենց գործակիցներուն, թարգմանի՝ քրջահաւաք, եւ անուշցնելու համար վճռառման այս ազի - ծրուր գործողութիւնը, պարոն տիտղոս եւ Իվան Անպարտելիին խաչը կ'ընծայեն Թուլոնցի իրենց գործակիցներուն։

Չեն գոհանար այս գործառնութիւններով։ Բիւզանդիոնի կայսրը պահ մը կը ձանձրանայ անգործածելի մետաղեայ առարկաներ հաւաքելու աշխատանքէն եւ կը ստանձնէ «անհատական դաստիարակութեան կեդրոնի» մը վարչութիւնը՝ ֆրանսերէն սորվեցնելու համար օտարականներուն, — «մէկ դասարանի մէջ մէկ աշակերտ», սկզբունքով։ Իսկ Կիլիկիոյ թագուհին օր մը կ'անցընէր նամակ գրելով Խրուշչեւի՝ պահանջելու համար Հայաստանը, երեկոները ալ ինքնաշարժներուն դուռը բանալ - գոցելով՝ զբօսատուներուն առջեւ, չձանձրանալու համար։

Չեմ գիտեր թէ Խրուշչեւ պատասխանա՞ծ է Կիլիկիոյ թագուհիին, նամակին ընկերացնելով քարտէս մը՝ իբրեւ աշխարհագրութեան դաս։

Իրողութիւնն այն է որ դատարանը 16 միլիոն ֆրանք տուգանքի դատապարտած է կայսրն ու թագուհին, անոր համար որ չեն ներկայացուցած իրենց գործառնութեանց հաշուապահութիւնը։

Ափսո՛ս տիտղոսներուն, որ 16 սանթիմ ալ չեն արժեր նման պարագաներու մէջ։

Կայսրն ու թագուհին դիտել կուտան դատաւորէն.

— Մե՛նք որ մե՛նք փրկեցինք Արեւմուտքը Բիւզանդիոնի պարիսպներուն տակ եւ խաչակիրները՝ Կիլիկիոյ կիրճերուն մէջ։

Ասանկ է, արդէն, երախտամոռ աշխարհքը, որմէ դժգոհ են միշտ արդարն ալ, աւազակն ալ։

Մեր անունով, մեր իրաւունքներուն պահանջով ներկայացողը գէթ պատի՛ւ բերէր մեզի եւ ուրախութիւն պատճառէր։

ԱՐԱԶ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, ինչպէս միշտ, մեծ շուքով ոգեկոչուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը։ Միակ միջադէպը եղած է Վորոշիլովի պաշտօնական ամպիոնէն արտաքսումը։ Խրուշչեւ «զգուշացած էր» արեւմտեան լրագրողներուն հետ կրկնելով թէ չեն կասեցած Դեկտեմբեր 31ի թուականին, Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագրին համար։ Հիւլէական փորձերը պիտի շարունակեն եթէ միւսները սկսին։ 50 մեկաթոննոց ռումբ չէ պայթեցուած։

ԱՂՔԱՆԻՈՅ համայնավար պարագլուխը՝ Էնվէր Հոճա յայտարարեց թէ Խրուշչեւի ըրածը «Մաքիավելիզմ» է։

ԱՏԸՆԱՈՒՐԸՐ միայն ութ ձայնի առաւելութեամբ վարչապետ ընտրուեցաւ այս անգամ։ 258 ձայն ստացաւ (անհրաժեշտ էր 250 ձայն)։ Դէմ քուէարկած են 206 երեսփոխաններ, 26 ուրիշներ ձեռնպահ մնացած են։

ՆԱՄԸ լուծեց Ազգ. Ժողովը։

ՄԱՐՈՔԻ թագաւորին եղբայրը կ'ամուսնանայ Լիբանանցի նախկին վարչապետ (սպաննուած 1951ին) Սոհլի աղջկան՝ Լամիա Սոհլի հետ։ Հարսնիքը պիտի տեւէ երեք օր, երեք գիշեր։

ՔԻՒՐՏ ազգայնական պարագլուխ՝ Մուսթաֆա Քուզպարի իրաքեան Քիւրտիստան կը գտնուի միշտ, ըստ Փարիզի քրտական շրջանակներուն։ Նոյն աղբիւրներու համաձայն Իրաքի Քիւրտերը կը շարունակեն իրենց կեռիլլան հակառակ իրաքեան ամրակողութեանց պատճառած հազարաւոր զոհերուն։

ԿԱԶԻՆ և ելեկտրականութեան գործադուլը որ տեղի պիտի ունենայ Երեքշաբթի պիտի տեւէ ժամը 6էն 17։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Հ. ՅՈՎ. ՄԸՍԸՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— «Այգ» կը հրատարակէ հետեւեալ տեսակցութիւնը Պէյրութի Ս. ժառանգէփ համալսարանին հայագիտական ամպիոնի վարիչ՝ բանասէր Հ. Յովհ. Մըսըրեանի հետ.—

Հ. Յովհաննէս Վրդ. Մըսըրեան անխոնջ պրպտող բանասէր մըն է։ Հայութեան ծանօթ են տարիներու ընթացքին իր կատարած աշխատանքները արեւելեան դպրութեանց կաճառ, հայագիտական ամպիոն անուան տակ։ Իր կազմակերպած հրապարակային ասուլիսներուն կը հետեւին Լիբանանի հայ մտաւորականներ։ Մեր տեսակցութեան հարցում-պատասխանները կուտանք ստորեւ։

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Համալսարանները բացուած են արդէն։ Հայագիտական Ամպիոնը ե՞րբ պիտի բացուի եւ ի՞նչ գործունէութեան պիտի ձեռնարկէ այս տարի։

ՊԱՏ.— Ամպիոնին բացումը տեղի ունեցաւ Կիրակի՝ Նոյեմբեր 5ին։ Առաջին նիւթը՝ Վիէննական Մխիթարեանց Հայագիտական դպրոցը։ Ամէնուն ծանօթ է, թէ Սեպտեմբեր ամսուն Վիէննայի մէջ հանդիսաւոր տօնակատարութիւններ տեղի ունեցան, չորս յոբելեաններ՝ Վիէննայի վանքին։ Բնականաբար, Ամպիոնիս պարտականութիւնն էր վերյիշեցնել Վիէննայի մէջ կատարուած հայագիտական մեծ ծառայութիւնը։

ՀԱՐՑ.— Վիէննայի հանդիսութիւններէն կրցա՞ծ էք լուսանկարներ ձեռք անցնել։

ՊԱՏ.— Այո, եւ պիտի լուսապատկերներով ցոյց տալ դասախօսութեանս օգնելը։ Յետոյ Վիէննայի դպրոցին հայագիտական իւրաքանչիւր ճիւղի ուսուցանները ցոյց տալէ ետք բնորոշեցի իւրաքանչիւր ճիւղի կապակցութեամբ հոն կատարուած աշխատանքը։

ՀԱՐՑ.— Սովորութիւն ունէիք, վերամուտին, տարուայ ընթացքին վախճանած հայագէտներու մասին արտայայտուիլ։ Այս տարի նման դէմք մը ունի՞ք։

ՊԱՏ.— Անշուշտ, պարտականութիւն է յիշատակել Պոլսոյ Պատրիարքը, Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը, որ վախճանեցաւ 1961 Յունիս 22ին, Պոլսոյ մէջ։

ՀԱՐՑ.— Դասախօսութեանց յայտագիրը ի՞նչ է այս տարի։

ՊԱՏ.— Նոր շրջան մըն է որ կը սկըսինք, երեք տարուան վրայ բաժնուած, որոնք ներկայ տարեշրջանին նիւթը պիտի կազմեն Հայոց ծագումէն մինչեւ 11րդ դար։ Պատմութիւն, Մատենագրութիւն, Լեզու։

ՀԱՐՑ.— Այս նիւթերու շուրջ կրնա՞նք պզտիկ լուսաբանութիւն մը տալ։

ՊԱՏ.— Լեզուի մասին այս տարուան բուն նիւթն է հայ լեզուի նախապատմութիւնը։ Ե. դարուն մեր լեզուն մեզի հաղորդուած է հայ գիրին շնորհիւ։ Զայն կռուան առնելով եւ բաղդատական մեթոտին դիմելով, պիտի բնորոշենք հայ լեզուին հանգամանքը։ Բնականաբար, ստիպուած ենք իբր նախամուտ ներկայացնել լեզուաբանութեան սկզբունքները, որպէսզի տրուած բացատրութիւնները դիւրըմբռնելի ըլլան ուսանողներուն։

ՀԱՐՑ.— Պատմութեան եւ մատենագրութեան ուսուցումը ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք։

ՊԱՏ. Ցարդ, կատարուած քննական խուզարկութեանց արդիւնքները համառօտ կերպով ներկայացնելէ ետք, պիտի ջանամ դէպքերու եւ դէմքերու ընդմէջէն ցոյց տալ հայ հոգին։ Այս պատճառաւ է որ մատենագրութեան դասընթացքը անուանած ենք Պատմութիւն Հայ Մատենագրութեան եւ գաղափարական հոսանքներու։ Եթէ չեմ սխալիր, այս կերպով է որ ուսանողը կրնայ աւելի դիւրութեամբ ըմբռնել եւ միտքը պահել հայ ազգին դարերու ընթացքին ունեցած կեանքը, եւ այդ կեանքին ընդմէջէն արտացոլող իւրայատուկ ոգին։

ՀԱՐՑ.— Միայն ուսանողնե՞ր կ'ընդունիք դասընթացքներուն։

ՊԱՏ.— Կրնան նաեւ գալ ազատ ունկնդիրներ, պայմանաւ որ յարատեւող ըլլան։

ՀԱՐՑ.— Ամպիոնին վերաբացումէն ետք հրապարակային կիրակնօրեայ ձեռնարկներ չէ՞ք նախատեսած։

ՊԱՏ.— Անշուշտ նախատեսած ենք։ Առաջին ասուլիսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 19ին։ Պիտի ցուցադրենք լուսապատկերներով եւ բացատրութիւններով, մանրանկարիչ Գ. Աբրահամ Գուրգէնեանի պատրաստած Հայ Տարազին նկարները, զորս մեծ խնամքով եւ գունաւոր կերպով պատրաստած է արուեստագէտը։

Դեկտեմբերին պիտի ներկայացնենք Հայագիտական Հանդէսի խորագրով նոր լոյս տեսած մեծարժէք աշխատասիրու-

"ՍՈՒՐԲ" ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

Կարմիր Հրապարակի դամբարանէն Սթալինի արտաքսումը, բանտերէն մահէն ի վեր՝ դէպքերու սպամարանական հոլովոյթին մէջ արձանագրուած էր։ Մալենքովն ալ մէջէն ըլլալով, Սթալինի յաջորդներուն այն որոշումը, թէ նոր քաղաքականութեան մը պիտի հետեւին, ենթադրել կուտար, թէ սթալինեան դիցաբանութիւնը ուշ կամ կանուխ լուծարքի պիտի ենթարկուի։

Այս անդառնալի փոփոխութիւնը ակներեւ դարձաւ 1956ին, երբ Խրուշչեւ նեբողութիւն խնդրեց Սթալինի համար ամէնէն առելի եղող անձէն՝ մահեալ Թիթոյէն։ Քանի մը շաբաթ ետք, համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարին առջեւ, Խրուշչեւ կը կարդար իր հռչակաւոր տեղեկագիրը, որուն մէջ կը թուէր Սթալինի գործած անհամար ոճիրները։ Բայց եւ այնպէս, Խրուշչեւ ոչ մէկ առեն պաշտօնապէս ընդունեցաւ այս տեղեկագրին հայրութիւնը՝ ձեռքի տակէ զայն ամէն տեղ բաժնելով հանդերձ։

Արդարեւ, Խրուշչեւ շատ փափուկ գործի մը լծուած էր։ Մէկ կողմէ պէտք է քանդէր «սուրբ» Սթալինի պաշտամունքը, մատնացոյց ընէր անոր ոճիրներն ու ողբերգական սխալները, առանց սակայն միւս կողմէ վարկաբեկելու համայնավար վարչակարգն ու ղեկավարներու խմբակը (որոնց մէջ նաեւ նոյն ինքն Խրուշչեւ), որոնց հետ Սթալին գործակցած էր։

20րդ համագումարին առջեւ կարդացուած տեղեկագրին եւ Կարմիր Հրապարակի դամբարանէն Սթալինի մարմնին արտաքսումին միջեւ հինգ տարուան շրջան մը անցաւ։ Եթէ պաշտօնավայրերէն հետզհետէ վերցուեցան Սթալինի դիմանկարները, բազմաթիւ պողոտաներ, քաղաքներ, արձաններ կան տակաւին, որ թարմ կը պահեն բռնապետին յիշատակը։

Խորհրդային մամուլին կամ ճառերու մէջ պարբերաբար յարձակում կը գործուէր Սթալինի դէմ, բայց ան կը շարունակէր մնալ Խ. Միութեան պատմութեան մեծ եւ անհրաժեշտ դէմքերէն մէկը, քանի որ Խ. Միութեան մէջ ընկերվարութիւն կառուցանելու վիճակը [illegible] կը եղած է, իր կեանքին մանաւանդ վերջին տարիներուն կատարած անարդարութիւնները պախարակելով հանդերձ։

Այժմ, Խրուշչեւ այս ձեւի բացատրութիւնն ալ ապաժամ կը նկատէ։ Սթալինը կ'արտաքսէ դամբարանէն եւ յուղարկաւորութեան մը կերտել կուտայ բռնապետին գերեզմանին հերոսին նուիրուած։

Թերեւս, զանազան պատճառներով անհրաժեշտութիւնն զգացած է սթալինական ապալեգիտարանութեան սրացող կէտին հասնելու։ Ի վերջոյ, Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարին օրակարգի գլխաւոր նիւթը Պերլինի հարցը եղաւ, ո՛չ ալ կուսակցութեան նոր ծրագիրը, այլ՝ մնացորդ վերջին սթալինականներուն եւ սթալինականներուն առաւօտեան հաշուեհարդարը։

«Հակակուսակցական» խմբակին վերագրուած բուռն յարձակումները թերեւս ալ հաւաստի հետեւանք են Սթալինի անունը հանդէպ եղած պաշտամունքին նոյնութեան, սակայն, միւս կողմէ, այս խմբակին գոյութիւնը կրնայ պատճառ դարձած ըլլալ, որ Խրուշչեւ արագացնէ Սթալինը իր պատուանդանէն վար առնելու գործողութիւնը։

Այնպէս կը թուի, թէ Խրուշչեւ իր դէմ գտած է սթալինականներու ամբողջ խմբակ մը, որ կը տարածուի Խ. Միութեան սահմաններէն դուրս։ Համաձայնութեան մաս կը կազմեն «Հակակուսակցական խմբակ»ը, Չինաստանի եւ Ալպանիոյ համայնավար կուսակցութիւնները ինչպէս նաեւ աշխարհի ամէն կողմը ցրուած անհատներ։

Որպէս լաւ ռազմավար, Խրուշչեւ Խ. Միութեան մէջ ճզմեց սթալինականութեան դիցաբանական հիմունքները որ բանը ըրաւ՝ առաւելագոյն ճշգրտութեամբ, խորհրդային ժողովուրդը կոյր մէջ առանալով առաւելագոյն քաջալերանք։

Արդարեւ, Սթալինը դամբարանէն դուրս հանելու լուրը մեծ ոգեւորութեամբ ընդունուած է խորհրդային ժողովուրդին կողմէ, քաջալերիչ բարեձեւային արտայայտութեամբ [illegible] Լուսաւոր փաստ մըն է այս, թէ ժողովուրդը համաձայն է Խրուշչեւի քաղաքականութեան։

Թ. Ա. Բ.

թիւններ։ Անշուշտ Նոր Տարին ալ իր հետ նորութիւններ կը բերէ։

Բաւարարուած հայագիտական ամպիոնի վարիչ Հայր Յովհ. Վ. Մըսըրեանի տեղեկութիւններէն հրաժեշտ առինք այն գոհունակութեամբ, թէ Պէյրութի մէջ ունինք հոգեւորական մը, որ կը հետեւի հայագիտական շարժումին եւ մեզ տեղեակ կը պահէ այդ մարզին մէջ կատարուած նուաճումներուն։

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ ՆՈՋԻԷՐ

Թմբուկներու շարունակութիւնը՝ որոնք ի վեն կը հրաւիրէին զինուորները, կարմիր գլխանոցներով եւ տէգերով զինուած քաղաքացիներու խումբերը որոնք իր պատուհանին տակէն երգելով կ'անցնէին, զինքը կը նետէին ահուսարսափի մը մէջ, որուն կը յաջորդէր տեսակ մը գգայազերկ ջղայնութիւն։ Իր մէջ ջղագարութիւնը երբեմն կը հասնէր տարօրինակ ատրիճաններու։

Ամենէն կ'ունենար տեսիլքներ, որոնց պայծառութիւնը կը զարմացնէր իր շուրջիններուն։

Գիշերները, արթուն կամ քուն վիճակի մէջ, կը շրջագայէր եւ այդ շրջագայութեանց ընթացքին կը լսէր հեռաւոր աղմուկներ, զոհերու հառաչանքներ։ Երբեմն, ոտքի, կ'երկարէր իր բազուկը, եւ խաւարին մէջ ցոյց տալով ինչ որ անտեսանելի բան մը, կ'արտասանէր Ռոպեսբիէրի անունը։

— Երբեմն, կ'ըսէր իր քոյրը, նախազգացումներ ունի եւ դժբախտութեանց մարգարէութիւնը կ'ընէ։

Արդ, 9–10 Թերմիտորի գիշերը, մեծ մայրիկս եւ իր հայրը կը գտնուէին երկու քոյրերու սենեակը, եւ չորսն ալ, առտուն իրար անցած, կը պատմէին օրուան ծանր անցուդարձերուն մասին եւ կ'աշխատէին անոնց վախճանը գուշակել։ — Բանակային ձերբակալման հրամանը արձակուած է, առաջնորդած են զայն Լիւքսամպուր եւ հոն՝ դոնապանը մերժելով ընդունիլ զինքը տարած են ոստիկանութեան դրասենեակը Օրֆեվրի քարափին վրայ, ապա, Քոմիւնին կողմէ տարուած է քաղաքապետարան ...

Հո՞ն էր արդեօք տակաւին եւ ինչ ընկճուած կամ սպառնալից դրութեան մէջ։

Զորսն ալ կը զգային մեծ անձկութիւնը եւ բան մը չէին լսեր, եթէ ոչ մերթ ընդ մերթ՝ Անրիոյի պահակախումբի ձիաւորներու նժոյգներուն սմբակներուն դոփիւնը, որոնք կը թնդացնէին փողոցին սալայատակները։

Կը սպասէին, կը փոխանակէին երբեմն յուշի խօսք մը, կասկած մը, մաղթանք մը։ Ամենէն լուռ կը մնար։

Յանկարծ մեծ ճիչ մը կ'արձակէ ան։

Առաւօտեան ժամը մէկ եւ կէսն էր։ Ծռած հայելիի մը վրայ, անիկա կարծես կը դիտէր ողբերգական տեսարան մը, ու կ'ըսէր.

— Կը տեսնեմ... կը տեսնեմ.... ինչ սոսկալի է։ Արիւնը հեղեղի պէս կը հոսի անոր բերնէն եւ իր ակռաներն ու կզակը ջարդուած են ... Փառք, փառք տիրոջ.. Արիւն խմողը հիմա միայն իր արիւնն է որ պիտի խմէ ...

Վերջացնելով այս խօսքերը, զորս կ'արտասանէր կարօտի տարօրինակ եղանակով մը, սարսափի աղաղակ մը կ'արձակէ եւ գետնին վրայ փլած կ'իյնայ ուշակորոյս։

Այդ նոյն պահուն, քաղաքապետարանի խորհուրդի սրահին մէջ, Ռոպեսբիէր կը ստանար հրացանի այն հարուածը որ պիտի խորտակէր իր կզակը եւ վերջ պիտի դնէր Սարսափին։

Մեծ մայրիկս, որ զօրաւոր մաքի տէր էր, իր առանց այլեւայլի կը հաւատայ այս տեսիլքին։

9 Թերմիտորը կեանքը անելի կը դարձնէ Լանքրի փողոցի փոքրիկ ընկերութեան։ Մեծ մայրիկս շատ գոհ կը մընայ այս փոփոխութենէն, եւ սակայն իրեն համար անկարելի կ'ըլլայ ոխ պահել Յեղափոխութեան մարդոց հանդէպ։ Երբեք չէր հիացած անոնց վրայ — ինձմէ զատ ոչ ոքի հիացած էր — եւ սակայն ատելութիւն չէր սնուցաներ այդ մարդոց հանդէպ։ Երբեք մտքէն չէր անցած անոնցմէ հաշիւ պահանջել իրեն տրուած վախին համար։ Թերեւս անոր համար որ այդ մարդիկը երբեք ալ վախ պատճառած չէին իրեն երբեւիցէ։ Եւ աւելին, անոր համար թերեւս որ մեծ մայրիկս Կապոյտ մըն էր, Կապոյտ մը՝ մինչեւ իր հոգիին խորը։ Եւ ինչպէս ըսուած է, Կապոյտները միշտ ալ Կապոյտները պիտի ըլլան։

×

Այսուհանդերձ ճակատամարտի դաշտերու վրայ Տանժէ կը շարունակէր իր յաղթական ասպարէզը։ Միշտ երջանիկ, անիկա իր փայլուն համազգեստով կը գտնուէր իր բանակին գլուխը, երբ 1808 Ապրիլ քսանին, Ալենսպերկի կռիւին մէջ, սպաննուեցաւ թնդանօթէ մը արձակուած ռումբով մը

Մեծ մայրիկս «Մոնիթէօր»էն իմացաւ որ այրի էր եւ թէ քաջ զօրաւոր Տանժէն «թաղուած էր դափնիներու ներքեւ»։

Ու մեծ մայրիկս կ'աղաղակէ.

— Ափսոս, այդքան գեղեցիկ մարդ մը։

Յաջորդ տարին, մեծ մայրիկս կ'ամուսնանայ Արդարութեան Նախարարութեան պաշտօնեաներէն Գ. Իփոլիթ Նոդիէրի հետ, ուրախ ու զուարթ մարդ մը, որ առաւօտեան ժամը 6–9 եւ երեկոյեան ժամը 5–8 սրինգ կը նուագէր։

Այս անգամ իրական ամուսնութիւն մը կ'ըլլայ։ Իրար կը սիրէին եւ արդէն երկուստարդները շըլլալով, հանդարտօրէն կ'ապրէին իրարու։

Քարոլին կը ներէ Իփոլիթին իր յեղափոխական սրինգը, իսկ Իփոլիթ, իր կողմէն, աչք կը գոցէ Քարոլինի թեթեւամտութեան։ Ու երջանիկ կ'ըլլան։

Յօղացաւէ կը տառապի մեծ հայրիկս, սակայն այդ բանը պատճառ չըլլար զուարթութեան եւ ոչ ալ արդէն սրնգահարութեան։ Ի վերջոյ յաւէտ խեղդէ վինքը։

Զայն չեմ ճանչցած, բայց իր նկարն ունիմ, ուր կը տեսնենք զինքը իր կապոյտ հագուստով, գաւազանը մը [illegible] դանդուր եւ դունչը կորսուած [illegible] փողկապի մը մէջ։

— Մինչեւ վերջին օրս պիտի յաւիտ [illegible] վրայ, կ'ըսէր մեծ մայրիկս իր [illegible] տարեկանին, երբ արդէն [illegible] տարիներէ ի վեր այրի էր։

— Իրաւունք ունիք, տիկին, կը պատասխանէր անոր վայելմի բարեկամ մը Նոդիէր լաւ ամուսինի մը բոլոր առաքինութիւնները ունէր։

— Այո, բոլոր առաքինութիւնները, բոլոր թերութիւնները միանգամայն, պատասխանէր մեծ մայրս։

— Ուրեմն, Տիկին, կատարեալ ամուսին մը ըլլալու համար թերութիւն պէտք է ունենալ։

— Օհ, կը պատասխանէր մեծ մայրս ուսերը ցնցելով, պէտք չէ մոլութիւն ունենալ... եւ սակայն, մեծ թերութիւն մըն է ...

Մեծ մայրիկս մեռաւ 4 Յուլիս 1853ին, երբ իննսունըմէկ տարեկան էր։

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

(6 եւ վերջ)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ"

Չեխ ծանօթ գրող Ֆրանց Քաֆքայի գործերը մեծ յարգ կը վայելեն ամբողջ աշխարհի վրայ, ի մասնաւորի Ֆրանսայի մէջ։

Իր բազմաթիւ վէպերէն երկու նշանաւորները՝ «Դղեակը» եւ «Դատավարութիւնը» վերածուած են թատերգութեան ու բանիցս ներկայացուած ֆրանսական բեմերու վրայ։

Ֆրանսայի մէջ չեխ գրագէտին գործերուն մեծ հիացող մըն է Թէաթրը տը Ֆրանսի (Օտէոն) տնօրէնը՝ Ժան Լուի Պառօ, որ առիթը չի փախցներ Քաֆքայի գործերը բեմադրելու համար։

Տասնըչորս տարի առաջ, երբ տակաւին Ժան Լուի Պառօ չէր ստանձնած Ֆրանսայի Բ. Ազգային բեմին ղեկավարութիւնը եւ չունէր սեփական ու մշտական բեմ մը ուր կարենար ազատ թողնել իր թատերական այնքան բեղուն գործունէութեան, Սառա Պեռնարի բեմին վրայ յաջողապէս ներկայացուց Քաֆքայի «Դղեակը» ապա «Դատավարութիւնը»։ Տասնըչորս տարիներ ետք, Ժան Լուի Պառօ այս միջոցին Թէաթրը տը Ֆրանսի բեմին վրայ կը ներկայացնէ չեխ վիպակին «Դատավարութիւնը», թատերգութեան վերածուած համանուն վէպին Անտրէ Ժիտի եւ նոյնինքն՝ Ժան Լուի Պառօյի կողմէ։

Քաֆքայի «Դատավարութիւնը» իր նիւթով, իր հոգեբանական բարդ ու խորին հանգոյցով այլեւս դարձած է տեսակ մը արտայայտութեան ձեւ։ Որեւէ առասպելական ու անհասկնալի պատահար, որեւէ անհեթեթ ու սոսկալի [illegible] դէպքի հանդէպ, որ մարդս կ'առաջնորդէ կործանման, այն պահուն երբ արտառոց դիպուածութեամբ մը կ'ամբաստանուի անմեղ մը որ չի կրնար ապացուցանել իր անմեղութիւնը, այդ պարագային խօսքն կ'ըսենք. «Քաֆքայի դատավարութիւն է…»։

Նիւթը տանք՝ կարճ.—

Անմեղ մը, իր սենեակին մէջ կուգան ձերբակալել Ժօզէֆ որ որեւէ յանցանք չէ գործած։ Գանէ առաջին ակնարկէն պարզ է եւ [illegible] Ոստիկանները [illegible] բանով մը մեղադրելու երեւոյթը [illegible]. Որեւէ կերպով ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ այդ ոստիկան-ները պաշտօն ունին այդ կերպով շարժելու։ Եթէ ոչ ո-եւէ, ոչ յանցանք գոյութիւն կ'ունենար, պիտի պէտք անհանդէսս ընէին արդարութեան պաշտօնեաները։ Անոնք հոն են, եւ առիկա արդէն [illegible] յանցապարտութեան հաստատումն [illegible] կ'ապացուցանեն։ Քանի մը ետք, անոնք կը սկսին օրէնքէն հասնել։ Ժօզէֆ շփոթած, կ'ապացուցէ թէ չի ճանչնար օրէնքը…

— Այդ պարագային, կ'առարկեն օրէնքին մարդիկը, ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ թէ յանցաւոր չէք…

Մեքենան լարուած է, խոլարշաւ վազք մըն է սկսած որ քիչ յետոյ պիտի վերածուի անհեղ փոթորիկի մը։

Անկարելի է մարդիկ ձերբակալել առանց որեւէ լուրջ պատճառի։ «Ինչո՞վ կ'ամբաստանեն զիս» կը հարցնէ Ժօզէֆ, որուն կը պատասխանուի.— «Եթէ կ'անգիտանաք թէ ինչո՞վ կ'ամբաստանեն ձեզ, ապա ուրեմն ի՞նչպէս կրնաք վստահ ըլլալ ձեր անմեղութեան…» Մնաց որ մարդը միշտ ալ բանով մը յանցաւոր է… Արդարութենէն անկախ ոչինչ կայ… փախուստը հաւասար է խոստովանութեան մը…»։

Իր բարեկամներուն եւ ազգականներուն ներկայութեան դժբախտ կասկածելին ի վերջոյ կը շփոթի։ Մարդիկ կը սկսին իր ականջին շշնջալ. «Աւելի լաւ է բոլորին խոստովանիլ…»։ Սակայն ի՞նչը խոստովանիլ. Ոստիկանները, արդարութեան պաշտօնեաները, իր փաստաբանը, նոյնիսկ զինքը դատող դատաւորները՝ որոնք լրիւ տեղեակ են իր գործին, ոչինչ կրնան գտնել զինք վերջնականապէս յանցաւոր նկատելու համար։ Իր հօրեղբայրը, նոյնպէս դատաւոր մը, կ'ըսէ իրեն. «Եւ սակայն, դուն յանցաւոր չես…»։ Ի վերջոյ կը յայտարարէ թէ ինք այդ մասին ոչինչ գիտէ վստահօրէն եւ… սկսած է իր կարգին կասկածիլ իր անմեղութեան վրայ։

Եւ վերջին բառ մը կ'արտասանէ, որ տակեղէք ապաշաւ մը՝ «Արդարութեան դէմ ոչ մէկ զէնք գոյութիւն ունի…»։— Ու կը դատապարտեն զինքը։ Այդ պահուն, ամէն ինչ կը շիջի։ Իր դահիճները, հանդարտ խղճով մը կ'ըսեն. «Քու յանցանքիդ ապացոյցը պատիժիդ մէջ չէ՞ արդեօք…»։

Վարագոյրը կ'իջնէ։

Քաֆքայի այս գործը, ինչպէս կը տեսնենք, կը շօշափէ հոգեբանական բարդ խնդիր մը։ Իր երկը հիմնուած է նաեւ ընկերային, քաղաքական, փիլիսոփայական եւ կրօնական հարցերու վրայ։ Չեխ գրագէտը մարտահրաւէր մըն է որ կ'արձակէ դէպի մարդկային արդարութիւնը, որուն խելացնոր վազքին զոհ կ'երթան [illegible]

Բեմական էֆէներու գործը չէ Քաֆքայի «Դատավարութիւնը»։ Հոն չկան բանաստեղծական ֆրազներու շարքեր, [illegible] թագնուած է դաս մը՝ մեր օրերու մարդկութեան համար։

Ժան Լուի Պառօյի բեմադրութիւնը արժանաւորապէս կը դրսեւորէ չեխ գրագէտին այս թատերակին ամբողջական արժանիքը։

Թէաթրը տը Ֆրանսի դերասանները, առանց բացառութեան, մեծ բաժին մը ունին այս պատուաբեր աշխատանքին մէջ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱԼԱԳԵԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարիներէ ի վեր Գօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը, հաւատարմօրէն կը յարգէ յիշատակը անուանի և ժրաջան իր առաջնորդին, հանգուցեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալագեանի, հոգեհանգիստ կատարելով Գօմոնի մէջ։

Մարսէյլի արուարձաններու եկեղեցական մարմինները երախտապարտ են անոր, որովհետեւ անոր ջանքերով էր որ կառուցնեցան այն բոլոր եկեղեցիները, որոնք գոյութիւն ունին այսօր։ Հոկտեմբեր 29ի Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ իր մահուան 27 տարելիցին առթիւ։ Կէսօրէ ետք կազմակերպուած էր այցելութիւն մը, նորակառոյց շիրիմ–դամբարանին։ Իր յիշատակը յարգողներ փութացած էին ներկայ գտնուիլ։ Գերեզմանատան մէջ միակն է հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած դամբարանը։ Հոգեհանգստեան արարողութենէն առաջ դամբարանին վրայ ղետեղուեցաւ Գօմոնի ղպրաց Դասուն կողմէ բերուած ծաղկեպսակը։

Հմայեակ քահանային երկու խօսքէն ետք, Թօքաթի Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի կողմէ շնորհակալութեան երկու խօսք ըսաւ Պ. Ց. Մկրեան բոլոր անոնց, որոնք սատարեցին դամբարանին շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Պ. Ց. Նիկողոսեան իր կարգին երկու խօսքով ներկայացուց Պալագեան եպիսկոպոսը որպէս շինարար առաջնորդ եւ անուանի հոգեւորական։

Տէրունական աղօթքէն ետք ներկաները մեկնեցան գերեզմանէն իրենց հետ տանելով հանգուցեալ եպիսկոպոսին բարի յիշատակը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

•

« ՌՈՒՍ – ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ »

Լոյս տեսաւ գրականագէտ Գուրգէն Ցավնանի «Ռուս – հայ գրական կապերը, 19րդ – 20րդ դարում» մեծածաւալ աշխատութեան առաջին գիրքը, բաղկացած երկու մասէ։ Առաջին մասին մէջ հեղինակը կ'անդրադառնայ 19րդ դարու առաջին յիսուն տարիներու ռուս – հայ գրական եւ մշակութային յարաբերութիւններուն եւ յիշատակելով այդ շրջանի ռուս գրողներէն մէկը՝ Ն. Կոկոլ, ցոյց կուտայ այս վերջնոյն ազդեցութիւնը հայ գրականութեան եւ թատերգութեան մէջ։

Գիրքին երկրորդ մասը նուիրուած է վաթսունական թուականներուն՝ Չերնիշեւսկի, Դոստոյեւսկի, Նեկրասով, որոնք մեծ դեր կատարեցին ռուսական գրականութեան մէջ։ Փաստերով ցոյց կուտայ հայ մտաւորականութեան կապը այս մարդոց հետ։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԹԱՂԵՑԻՆՔ

« Ամէնէն քարացած սիրտն ալ պաղ սարսուռ մը կը զգայ, ի տես կանանչ աբեղի մը խաւարման։ Եթէ նոյնիսկ անծանօթ մարմինը, ներկայացնէ համեստ զինուորի մը, բանուոր կամ իմն – ւոր…»։

Զինուոր մըն է զոր թաղեցինք անցեալ օր՝ Ժան Քլոտ Մառուկեան, քսան տարեկան, որ կ'իյնար պատուոյ դաշտին վրայ այն հայրենիքին համար՝ որ բոլորին երկրորդ հայրենիքն է։

Անիէռի Ալէ Ժօզէֆ եկեղեցին լեցուն էր ծայրէ ի ծայր եւ լուռ վիշտը համակած էր բոլորին սիրտերը։ Ֆրանսայի պաշտօնական անձնաւորութեանց կողքին, էին Հայեր, ընկերներ, սիրելիներ, բարեկամներ։ Դագաղը կորսուած էր ճերմակ ծաղիկներու դէզի մը տակ։

Արարողութենէն առաջ, Ֆրանսայի քահանան քանի մը խօսքով խորանեց մարդկութեան չարութիւնը և անհասկացողութեան ոգին, որոնց զոհ կ'երթային Ժան Քլոտի նման երիտասարդներ։

Լատին ծէսով արարողութենէն ետք, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ քահանան հոգւոց մը արտասանեց երիտասարդին վրայ։

Եկեղեցւոյ բակին մէջ, զինուորական ջոկատ մը պատիւները տալէ ետք, (դագաղը եկեղեցիէն դուրս առաջնորդած էին, ուսամբարձ, տարաբախտ երիտասարդին Նոր Սերնդական ընկերները), հրամանատարը կարդաց երիտասարդին տրուած արժանիքներու ցանկը (պատերազմական խաչ, զինուորական շքանշան)։ Ապա խօսեցան Ռազմիկներու Միութեան եւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչները։ Առաջինը յիշեց թէ 1914էն ի վեր ֆրանսական եւ հայկական արիւնը միշտ միասին թափած է եւ խառնուած պատուոյ դաշտերուն վրայ, իսկ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը շեշտեց թէ իրենց ընկերը չեն թաղեր հողին մէջ, այլ անոր յիշատակը առյաւէտ կը պահեն իրենց սրտերուն մէջ։ Ի վերջոյ հայկական եկեղեցական արարողութեամբ մը տարաբախտ երիտասարդին մարմինը գնաց իր յաւիտենական հանգիստը։

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՋԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Որքա՞ն ատեն է որ լուր մը առած չէք։

Սանկ նանկ երեք տարին կ'անցնի։ Անհոգ եղէք, երկուքն ալ ողջ են ու կը գտնուին Պուլկարիա։

Որդեօք հանգի՞ստ են։

— Այո

[illegible] մը համար հաւատութիւն կա – [illegible]

— Գործ… Օհ, տեսնելու էք այդ մարդը. բոլորովին անշուք ու աղքատ դէպքի մը մէջ քաշուած է ու նպարավաճառի խանութ մը ունի։ Տէկպարը բարձրագոյն վարժարան մը զրկած է։ Իր միակ յոյսը, միակ մխիթարութիւնը, վերջապէս միակ հաւատութիւնն՝ այդ աղջիկն է։ Իր աշխարհը անոր վրայ կը դառնայ։

— Խեղճ Ռէօ Մէլիք… մրմնջեց Տէր Օհան հոգւոյն ամբողջ գթութիւնը ծառնկրացնելով իր հրեշտակային կերպարանքին վրայ։ Ուրիշ թէ ներման արժանանար քեզի պէս։

— Միթէ՞ ես ներման արժանացած եմ։

— Հապա ի՞նչպէս ազատած ես։

— Ամենաբարին Աստուծոյ առաջնորդութեամբ։

— Ըսել է թէ՝ փախստակա՞ն մըն ես։

— Այո, փախստական մըն եմ։

— Կ. Պոլսո՞յ բանտէն։

Ու, Ղարբ Թարապլուսի Բերդէն… ահա նշանս։

Ու թեւին շապիկը վեր առնելով ցոյց տուաւ այն շղթան զոր կ'ունենան թիապարտները ճանչնալու համար։

Տէր Օհան սարսուռով մը համակուած մօտեցաւ Վանականին ու ահա ինչ որ կարդաց անոր եռանկիւնաձեւ նշանին մէջ։ Ղարբ Թարապլուսի Բերդ

— Օհ, զարշելի մարդիկ, մրմնջեց Տէր Օհան գլուխով մը. առիկա կ'ընեն որ թիապարտը չկարենայ աղատիլ իրենց ձեռքէն, անանկ չէ՞։

— Կը թողում, որովհետեւ առիկա իմ մէջս արդար վրէժ մը կ'արթնցնէ, Տէր Հայր։ Կը թողում, որովհետեւ առիկա չի մոռնայն երախտագիտութիւնը զոր՝ Աստուծմէ ետքը՝ մարդու մը կը պարտիմ աշխարհիս մէջ։ Օ, առիկա, մէկ խօսքով, բռնապետական Ռէժիմին մէկ բարբարոսութեան նշանն է զոր պիտի պահեմ որչափ որ նպատակիս չեմ հասած։

— Մարդո՞ւ մը ըսիր, ընդհատեց Տէր Օհան խորին հետաքրքրութեամբ մը։

— Այո։

— Ո՞վ է այդ մարդը։

— Ժամանակ պիտի գայ, որ դուք ալ պիտի ճանչնաք զինքը։

— Տէր Օհան չկրկնեց իր հարցումը՝ այս վերապահութենէն ետքը։

— Ինծի նայեցէք, Տէր Հայր, վրայ բերաւ Վանական, հանդարտ բայց ձնշուած ձայնով մը. կարելի չէ զաւածան քահանան տեսնել։

— Կարելի է… բայց ի՞նչ պիտի ընես. նկատել տուաւ Տէր Օհան։

— Միայն թէ անոր դէմքը դիտել կ'ուզեմ։

— Խիստ լաւ, երիկուան դէմ հոն կ'երթանք։ Հիմա միասին ճաշելու երթանք։

Ու երկու բարի հոգիները պարտէզէն ելնելով հասան այն փողոցը, ուր կը գտնուէր Ռէօ Մէլիքի քանդուած տունը։

— Կը նայի՞ս, փսփսաց Տէր Օհան՝ դառնութեամբ մատնանիշ ընելով քանդուած տունին մնացորդը։

— Այո, անիրաւութեան տեսարանն է այդ, թոթովեց Վանական՝ իր աչքառուարցունքը սրբելով։

Տէր Օհան չշարունակեց։

Տուն մտան ու ճաշեցին։

— Այս բոլորը մէկդի թողունք, Տէր Հայր, ըսաւ Վանական ճաշէն ետքը, հիմակ ծանր պարտականութիւն մը կայ զոր կատարելու խոստացած եմ չորս տարիներ առաջ, բայց բախտին չարաղէտ բերմամբ չեմ յաջողած։

— Ի՞նչ է այդ պարտականութիւնը, ընդհատեց Տէր Օհան։

— Ոհ, Տէր Հայր, Ռէօ Մէլիք աւելց չորս տարի առաջ յանձնարարեց ինծի որ հոս գայի ու իր տանը մէջ պահուած դրամը հանելով իրեն տանէի, բայց, ինչպէս ըսի, բանտարկուեցայ ու չյաջողեցայ պարտականութիւնս կատարել։ Այսօր կարելի չէ՞ այդ նպատակին հասնիլ։

— Ի՞նչպէս չէ… բաւական է որ գիտնանք ուր գտնուիլը։

— Կարծեմ թէ՝ «մեծ սենեակին տակ, երկու քայլ հեռաւորութեամբ, փոս մը փորած ու դրամները թաղած եմ» ըսաւ Ռէօ Մէլիք։

— Շատ աղէկ բարեբախտաբար մեծ սենեակին ուր ըլլալը չեմ մոռցեր։ Առիկա այս գիշեր կը կատարենք։

Ունի՞նք վստահելի մէկը։

(Շար.)

Այրի Տիկին Աննիկ Գազրճեան եւ զաւակը՝ Արմենուհի, Գ. Աստուր Գազրճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գազրճեան եւ զաւակները (Գ. Այրէս), Ստեփան Գազրճեան (Գ. Այրէս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազրճեան եւ զաւակը (Գ. Այրէս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Եաղճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Գարլօրիկ Մարգուանլեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Նեզասր Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Բարբութեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Զիւրիւքտիչեան եւ զաւակը (Լօզան), Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Զիւրիւքտիչեան եւ զաւակները (Քորաքաս), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զիւրիւկտիչեան (Քարաքաս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Գազրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գ. Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան եւ զաւակները (Գահիրէ), Օր. Հ. Եազուճեան (Աթէնք), Տէր Գալուստեան, Մինասեան, Մանուկեան, Օհանեան, Մանուէլեան, Գնաճեան եւ Արատ ընտանիքները (Կ. Պոլիս), եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԿ ԳԱԶՐՃԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 7ին, իր բնակարանը, 6 Պուլ. Ժան Ժօրէս (Պուա Քոլոմպ):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, այս Հինգշաբթի ժամը 13.45ին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պուա Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեօրքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Գասմաճեան, Մարի – Քրիսթին Ծառուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւակներուն, թոռներուն, եղբայրներուն՝

ԺԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

հոգիներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց փեսին, ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

ՓՕԼ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

յիշատակին:

Այս Կիրակի առաւօտ յետ պատարագի (ժամը 11.30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի, հանգուցեալ Տիկին Թամամ Սահակեանի մահուան առթիւ: Դրացիներու կողմէ ծաղկեպսակ մը առնուելէ յետոյ մնացած 35 Ն. Ֆ. նուիրուած եկեղեցւոյս: Պուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյս, Նոր Սերունդին եւ Արծիւ Մարզական Միութեան: Արծիւ Մարզական Միութիւնը եկեղեցւոյս Պուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին տասնական Ն. Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Ս. Խողիկեան հինգ Ն. Ֆ. եկեղեցւոյս:

Այս առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գ. Մուրատ Սահակեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, պիտի մատուցուի քառասնից Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ՏԻԿԻՆ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի ծնեալ՝

R. ESNAULT

Officier de l'Instruction Publique

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հայրապետական պատուիրակ Գեր. Տէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ:

Կը հրաւիրուի իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը:

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Արտեմիս Ագպըլըլեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին, Սէն Մարթէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ կը մատուցուի՝

ՕՆՆԻԿ ԱԳՊԸԼԸԳԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան ենթակոմիտէի:

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին:

Նախագահ՝ Ընկ. Յ. ԱՂԱՑԵԱՆ:

Կը խօսին՝ Ընկերներ Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Բացում, խմբերգ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ: Նուագ.— Ջեռնադաշնակ փոքրիկն Ճօշկունեան: Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի:

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրճեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ:

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին:

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին:

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սէրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Ժօրժ Քլէմանսօ:

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՍԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով:

Մուտքը ազատ է:

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Զինադադարի տօնի առթիւ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երկու Ընդհ. պատերազմներու նահատակուողներուն, նաեւ Եւրոպայի նախկին Առաջնորդ Երջանկայիշատակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տէր Համայեակ Վրդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի հոգւոյն համար:

Պիտի պատարագէ Տէսինէն Տ. Վարդգէս Վրդ. Աւագեանը եւ պիտի կարդայ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի կոնդակը, Ս. Մեսրոպի նուիրուած, ժամը 2–4, պիտի այցելէ Շարվիյէօյի գերեզմանոցը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթական ձեռնարկներուն համար:

Գ. Արամ Յովհաննէսեան իր եղբօր Գառնիկ Յովհաննէսեանի, եւ քրոջ Քրիստինէ Կէօտէքեանի հոգեհանգիստներուն առթիւ քսան Ն. Ֆ., Գ. Գեւորգ Քիւրքճեան իր եղբօր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ քսան, Գ. Միհրան Ասլանեան երեսուն Ն. Ֆ.:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱՅԻ
VAHÉ KATCHA
(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու:

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ:

Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատ. Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Գ. Գ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Մուտքը ազատ է, ոչ անուրդ, ոչ հանգանակութիւն:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Սարգիս Պօղոսեան պիտի ներկայացնէ իր եօթներորդ պատոյտը Մարսէյլի ռատիօկայանէն, այս Շաբաթ, ժամը 12.25ին, արտասանելով հայերէն կտոր մը: Նոյն օրը, ժամ 13.30ին հեռատեսիլէն Էսքալ օ Սոլէյլ, յայտագիրի ընթացքին պիտի արտասանէ երեք կտոր՝ ֆրանսերէն:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

«Ընթերցումներ բոլորին համար» յայտագրին գլխաւոր կազմակերպիչներէն՝ Փիէր Տէկրուփ կորսնցուցած ըլլալով իր մայրը, նախապէս յայտարարուած «Զրոյցը» Վիքթոր Կարտոնի հետ յետաձգուեցաւ վերջին պահուն: Նոր թուականը կը հաղորդենք յետագային

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան:

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի:

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի Կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողով մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի ժամը 14էն 16. Մշակոյթի տունը՝

17, Rue Bleue, Paris (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0[redacted] Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
10
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
10 NOVEMBRE
1961

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9251 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5052

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՐՈԲԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

—o—

Մոսկուայի Իբ. համագումարի Հոկտ. ...ի երեկոյեան նիստին մէջ երկար ճառ մը խօսած է Հայաստանի կոմկուսի կեդրոնի առաջին քարտուղար Զարոբեան, փառաբանելով Թանկագին ընկեր Նիկիտա Սերգէեւիչ Խրուշչեւը, յիշելով որ անիկա Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ Երեւան այցելած էր անցեալ Մայիսի սկիզբը։

Մինչ ամէն մարդ այն առեն ակնդէտ կը սպասէր, որ Թանկագինը իր պայուսակին մէջէն մեր մրնուճարին համար բերէ նուէր պիտի հանէր Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, անիկա յուսախաբ ըրած էր բոլորը՝ քննադատական խօսքեր ուղղելով Հայաստանի պատասխանատու վարիչներուն, որոնք լաւ չէին աշխատած «եօթնամեայ պլան»ը իրագործելու համար։

Խրուշչեւի այցելութենէն վերջ Հայաստանի բանուորները, կոլտնտեսականները, մասնագէտներն ու գիտնականները սկսեր են աշխատիլ «էլ աւելի մեծ եռանդով ու խանդավառութեամբ»։ Ա՛յն աստիճան, որ անոնք «Ռեսպուբլիկա»յի արդիւնաբերութիւնը գերակատարեր են ժամկէտէն առաջ։ Գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներն ալ «առեղծագործական խանդավառութեամբ» կ'աշխատին եղեր եւ հակառակ այս տարուան անբարենպաստ կլիմայական պայմաններուն, ո–րոշ մթերքներու արտադրութիւնն ու անոնց վաճառքը պետութեան՝ աւելցեր են.

Հայաստան դարձեր է «բարձր զարգացած արդիւնաբերութիւն, մեքենայացուած գիւղատնտեսութիւն, առաջաւոր գիտութիւն ու կուլտուրա ունեցող ծաղկուն ռեսպուբլիկա»՝ շնորհիւ խորհրդային երկիրներու, «եւ առաջին հերթին ռուս մեծ ժողովուրդի անգնահատելի օգնութեան»։

Զարոբեան, հետեւելով բոլշեւիկներու սիրելի մեթոտին, սուտ թիւեր կը յիշէ՝ Հայաստանի այսօրուան վիճակը բաղդատելով կէս դար առաջուանին հետ։ Բոլշեւիկեան հայերէնով կ'ըսէ թէ «1961 թուականին արդիւնաբերական արտադրանքի արտադրութեան ծաւալը աւելի քան 40 անգամ գերազանցեց 1913 թուականի մակարդակը։ Արդիւնաբերութեան աճի միջին տարեկան տեմպը յետպատերազմեան տարիներին կազմեց մօտաւորապէս 15 տոկոս ռեսպուբլիկայում արագօրէն զարգանում են գունաւոր մետալուրգիան, քիմիական, էլեկտրատեխնիկական, հաստոցաշինական, սարքաշինական, ռադիոէլեկտրոնային եւ արդիւնաբերութեան ժամանակակից այլ ճիւղեր»։

Հայաստանի ճարտարարուեստը ա՛յնքան զարգացեր է, որ «մեքենաներ եւ սարքաւորումներ» կ'արտածէ գէպի Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի 37 երկիրները։ Իրաքին կ'օգնէ «էլեկտրատեխնիկական արդիւնաբերութիւն ստեղծելու գործում»։

Ներկայիս Հայաստան դարձեր է «համատարած էլեկտրիֆիկացման երկիր»։ Մարդ գլուխ «էլեկտրաէներգիայի արտադրութիւնը 1960 թուականին կազմած է 1478 կիլովատ ժամ, այսինքն աւելի քան Իտալիայում, Ճապոնիայում, Դանիայում եւ կապիտալիստական այլ երկիրներում»։ Թուրքիայէն 15, Իրանէն 32 անգամ աւելի է եղեր «էլեկտրաէներգիան արտադրութիւնը բնակչութեան մէկ շունչի հաշուով»։

Այս չէ ամէնը։ Հայաստանի մէջ «իւրաքանչիւր տասը հազար բնակչին ընկնող ուսանողների թիւը գլխաւորէն աւելի է, քան Ճապոնիայում, Ֆրանսիայում եւ Իտալիայում, ինչպէս նաեւ վեց անգամ աւելի քան Թուրքիայում եւ 15 անգամ աւելի քան Իրանում» (Սով. Հայաստան, 24 Հոկտեմբեր)։

Բնականաբար՝ այս բոլորը ո՛չ թէ հայ ստեղծագործ եւ շինարար ժողովուրդի չարքաշ աշխատանքին եւ ճակտի քրտինքին արդիւնքն է, այլ բոլշեւիկեան վարչաձեւի, «մարքսիզմ – լենինիզմի մեծ գաղափարներ»ուն շնորհքը, ըստ Զարոբեանի։

Կոմկուսի առաջին քարտուղարը դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

——o——

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

ՓՈԹՈՐԿՈՏ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

●

Քորսիքայէն մեկնելէն առաջ, տը Կոլ նոր ճառ մը խօսեցաւ Այաչիօ, Փլաս Ֆոշ։ Պաշտօնական անձնաւորութեանց մէջ, բացակաները շատ են։ Աչքի կը զարնէ Փասքալ Առիկիի բացակայութիւնը։ Երեսփոխանը ինք խնդրած էր որ չհրաւիրուի։ Նահանգային ժողովին անդամներուն կէսը միայն ներկայ է։ Քաղաքատական խորհուրդի նախագահը կ'ըսէ տը Կոլին «կը մաղթեմ որ ձեր գալուստը արագացնէ քորսիքական հարցին լուծումը» եւ տը Կոլ կը պատասխանէ. — «Ձեր նահանգը անկումի ճամբուն վրայ չէ, բայց անտարակոյս հարցեր կան որոնք յատուկ են ձեր գիրքին եւ որոնց համար յատուկ լուծումներ պէտք են»։

Փլաս Ֆոշի ճառին ընթացքին, ծափահարութեանց տարափի մը կ'արժանանայ երբ կ'ըսէ «Պէտք է որ հայրենիքը մասնաւոր բան մը ընէ Քորսիքայի համար»։ Ծափահարութիւնները կը նուազին, կը գրէ Լը Մոնտի թղթակիցը երբ Նախագահը երկարօրէն կը ծանրանայ Ալժերիոյ հարցին վրայ։ Բայց ծափերը կը վերսկսին երբ տը Կոլ կ'ոգեկոչէ «յիշատակները որոնք ձերն են, որոնց մեծագոյնն է ան որ եղաւ մեր կայսրը»։

Այս եզրակացութեան յանգելէ առաջ, տը Կոլ կրկնած էր Ալժերիոյ մասին ինչ որ ըսած էր Գաբոնիայի մէջ։ Ինքնորոշումէն պիտի դուրս ելլէ նոր պետութիւն մը՝ ալժերական պետութիւնը։ Նախքան այս, անհրաժեշտ է որ համաձայնութիւն մը գոյանայ կառավարութեան եւ ալժերացի քաղաքական դէմքերու միջեւ, գլխաւորաբար ըմբոստութեան ներկայացուցիչներուն որոնք, չեշտեց տը Կոլ «իրենց հետ ունին ալժերացի ժողովուրդին զգացումներուն մեծամասնութիւնը»։

Թուլոնի ճառին մէջ տը Կոլ կոչ ըրաւ այն Ֆրանսացիներուն, «որոնք ծովուն այս կամ այն կողմը կը շարունակեն չեմ գիտեր ինչ երազ մը, չեմ գիտեր ինչ վատառողջ փառասիրութիւն մը, չեն ընդունիր ինչ որ բացայայտ է, այսինքն ազգային միանականութեան գերագոյն ուժը։ Ասոնց կ'ըսեմ որ միմիայն երկրին իր յոյսին, իր հաւատքին եւ իր կամքին մէջ։ Ուր որ ալ ըլլան պէտք է Ֆրանսայի ծառայեն»։

ՓՈԹՈՐԿՈՏ ՆԻՍՏ ՄԸ

Ազգ. Ժողովին մէջ փոթորկոտ նիստ մը տեղի կ'ունենար որ ալժերական պիւտճէին սահմանները կ'անցնէր եւ ալժերական քաղաքականութեան դատապարտութիւնը կը դառնար։ Քննադատութիւնները տարածուած են նոյնիսկ «հաւատարիմ» հոսանքներու մէջ, այսպէս ժողովրդական Շարժումի անդամ՝ Կապրիէլ Տոմենէք կը յայտարարէ «Խուլ եւ կոյր բոլոր բացայայտութեանց, Պետութեան ղեկավարը յամառօրէն կը շարունակէ իր ճամբան որ միայն Ալժերիոյ կորուստին կրնայ առաջնորդել»։

Առաջին անգամ ըլլալով բացէ ի բաց կը խօսուի Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան մասին։ Կը խօսուի նաեւ գըլխաւոր նիւթին մասին որ առիթ տուած է այս վիճաբանութեանց բայց Տոմենէք կը շեշտէ. «Կը մերժեմ քուէարկել վարկեր օտար պետութեան մը, ուր այն Ֆրանսացիները որոնք պայուսակնին չառնեն գագաղ մը պիտի առնեն։ Պէտք է անմիջապէս դադրեցնել պաշտօնական կամ գաղտնի բանակցութիւնները եւ ըսել թէ Ալժերիան մինչ ֆրանսական է եւ ըմբոստութիւնը օրէնքէ դուրս է»։

Միջամտութիւնները կը շարունակուին այս ոճով, բեմ կը բարձրանայ Ժորժ Պիտօ։ «Ինչ որ մեզմէ կ'ուզուի այն է որ ալժերական հանրապետութեան պիւտճէն քուէարկենք», ապա Պիտօ կը յիշէ տը Կոլի եւ Տըպրէի (երբ այս վերջինը միայն ծերակուտական էր) յայտարարութիւնները։ Կը խօսի նաեւ Ֆարէսի մասին որ վերջերս ձերբակալուեցաւ իբրեւ Ֆելլաղաններու դրամի հայթայթիչ։ «Տարին յիսուն միլիառ կը ղրկէր Ֆելլաղաններուն, որպէսզի Ֆրանսայի զաւակները սպաննեն։ Եւ տակաւին Պ. Նախարար, բախտաւոր էք ձեր անրախտութեան մէջ որ ձեր կողքին չէ այսօր, իբրեւ կառավարութեան անդամ, որուն յանձնուած ըլլայ Ֆելլաղաններու հետ յարաբերութիւնները։ Արդէն ձեր կողքին պիտի չըլլար, ձեր տեղը պիտի ըլլայ»։ Եւ Պիտօ կ'եզրակացնէ. երկար ծափահարութիւններու մէջ.— «Պարզած պատճառներուս պատճառաւ պիտի չըքուէարկեմ այն ծրագիրը զոր Պ. Ժոքս ստիպուած է մեզի ներկայացնել յանուն երկու բացականերու՝ Ֆերաթ Աբպաս եւ Պէն Խետտա»։

Նիստը կը շարունակուի միշտ փոթորկոտ, «Ֆրանսական Ալժերիա»ն կը պոռան շատեր, ի վերջոյ Ժոքս կը պատասխանէ վերյիշելով ինքնորոշման սկզբունքը, բայց Պիտօ կը պոռայ.— «Տը Կոլ ըսաւ Քորսիքայի մէջ որ Ալժ. Ապստ. ճակատի հետ համաձայնութիւն մը պիտի կնքէ ինքնորոշումը ինչ որ ձեր ըսածին ճիշդ հակառակն է»։

Խորհրդոյ պիւտճէն քուէարկուեցաւ 138ի դէմ 332 ձայնով (543 միլիառի վարկ)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ յայտարարեց թէ ցորչափ աշխարհի ապահովութիւնը վտանգուած չէ Ամերիկա հիւլէական իր փորձերը պիտի չսկսի, քաղաքական եւ հոգեբանական պատճառներով։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վերջնական արդիւնքներն են.— Ազգային Միութիւն (Քարամանլիս) 176 աթոռ, Կեդրոն՝ 100, ծայրայեղ՝ ձախ՝ 24։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին եւ իշխան Ֆիլիփ Ղանա մեկնեցան հակառակ պատահած դէպքերուն։ Ծանօթ է որ Ն'Քրումայի վարչաձեւը շատ ժողովրդականութիւն չունի եւ Անգլիացիները մտահոգ են իրենց Թագուհիին կեանքին համար բայց Սանտիսի տուած զեկուցումը, Աքքրայէն վերադարձին լաւատես էր եւ արքայական ամոլը Աքքրա գնաց։

ՓԼԱՍԹԻՔ 21 ռումբեր պայթեցան Ալժէի մէջ 7 հատ ալ Փարիզի մէջ, Չորեքշաբթի գիշեր։

ՔԵՆԻԱՅԱ դիմում ըրաւ Մեծն Բրիտանիոյ որ Քենիան անկախութեան տիրանայ Փետրուար 1ին։

ԹՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

——o——

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՏՕՆԵՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

*

Հանրապետութեան Տօնին գիշերը Թաքսիմի մէջ եւ Անկախութեան Պողոտային վրայ պատահած դէպքերուն առթիւ, Ջեթին Ալթան հետեւեալը կը գրէ Միլլիէթի մէջ.

Մթնոլորտի մէջ ազգային խանդավառութենէ մը աւելի 6–7 Սեպտեմբերը յիշեցնող թեթեւ հոտ մը կար։ Կառքերու օթօպիւսներու վրայ կը ցատկէին, ապակիները կը կոտրէին, աւելի գէշը՝ կառքերու բաց պատուհաններէն վառած վիճակի մէջ հրթիռներ, սիկարէթներ կը նետէին, կնոջական ճիչեր, այրերու հայհոյանքներ կը բարձրանային կառքերէն։ Այդ ամբոխին առաջնորդները «Դրօշակ, դրօշակ» կ'աղաղակէին։ Կարծես այդ վայրագ ամբոխին յանձնուած էր ուրիշներու հայրենասիրութիւնը հակակշռելու պաշտօնը։

Ազգային խրախճանութեան արդարացումին հողմարգելին ետեւ, աջ ու ձախ, յարձակող, կիները, աղջիկները անհամեստ ընողները պողոտաներու վրայ կը ցուցադրէին տգեղութիւն մը, անքաղաքակրթութեան մը ամէնէն ստորին ցոյցը, զոր հարիւր հազար դրօշներ չէին կրնար պարտկել։

Ոչ ոք, ոչ մէկ երկրի մէջ ոչ մէկ տօնակատարութեան կամ խրախճանութեան առթիւ այսպիսի դատարկապորտներու յարձակում տեսնուած է։

Ցամբօրէն, վտանգաւոր նորոյթ մը ծայր տալ սկսած է։ Երբ առիթը գտնեն, անծանօթ դատարկապորտներ իրր թէ յանուն երիտասարդութեան հայրենակիցը թալանելու պատրաստ վիճակ մը կ'որդեգրեն, եւ թրքական դրօշը սաար զարծիք ըլլալ կը ջանան։ Ամէն առիթով ինքզինքը կը յիշեցնէ վտանգ մը որ ատենէ մը ի վեր կը սպառնայ Պոլսոյ եւ իր առաջին ցոյցը կատարեց 6–7 Սեպտեմբերին։

Ասոնց աղբիւրը Պոլսոյ իւրայատուկ դատարկապորտներու բոյներէն դուրս կը գտնուի։ Դատարկապորտը անոնց ըրածը չըներ, այդ վայրագութիւնը ցոյց չի տար։ Ատենը հասած է այս սքանչելի քաղաքը մաքրելու շատ պղտոր ամբոխէ մը։

Պոլիսը կը հեռանայ ըլլալէ քաղաք մը, ուր պարկեշտ մարդիկը հանդստօրէն կը շրջին, ապահովութեամբ կը տօնեն իրենց պայրամները, կրնան դուրս ելլել առանց հազար անգամ զգուշալու։

×

Նոյն առթիւ Հայրի Ալփար կը գրէ Տիւնիայի մէջ.—

Անկախութեան պողոտային վրայ ամէնօրեայ դատարկապորտութիւնը տօնական գիշերները համատարած յարձակողականութեան կը վերածուի։ Քաղաքին այլ թաղերուն մէջ յատկապէս կնոջ մը, աղջկան մը շրջիլը քաջութեան խնդիր դարձած է։ Գրեթէ կտրիճութիւն է հանրային վայրերու, զբօսարաններու մէջ հանգիստ նստիլը։ Գողութիւնը, մանուկներու առեւանգումը, հասարակ դէպքերու թիւը կը կրեն այլեւս։ Անատոլուի մէջ ալ կուսակցականներու վրայ յարձակումներ, թրքական դրօշը գետին նետելու դէպքեր կը պատահին։ Թուրքիան ռամկավարութենէ առաջ, ինչքի եւ կեանքի ապահովութեան խնդիրին հետ դէմ առ դէմ կը գտնուի։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հանրի Սփէր (Եդուարդ Գասմաճեան) լոյս ընծայած է իր երկրորդ Ֆրանսերէն գիրքը(*)։ Առաջին հատորը, որուն մա– սին արտայայտուած էինք այս սիւնակ– ներուն մէջ եւ ուրիշ Թերթեր ալ արտա– տպած էին, յուշատետր մըն էր նուիր– ուած ինքնակենսագրութեան, որուն մէջ կուզային Թափուիլ նաեւ, իբրեւ ատա– ղանի մը մէջ, յուշեր, դրական եւ իմաս– տասիրական խորհրդածութիւններ եւ տպաւորութիւններ, զորս կրած էր հե– ղինակը իր դրական Թափառումներու ըն– Թացքին։

Այս երկրորդ հատորին մէջ չենք հան– դիպիր կենսագրական տողերու, բայց հոն կը գտնենք գրական եւ մտաւորական կենսագրութիւնը, այսինքն բոլոր այն աղբիւրները, հեղինակութիւնները, մէկ խօսքով ուսուցիչներն ու ուսուցչապետ– ները, որոնց հետեւած է ան ուսանողա– կան տարիներուն, իր նոր գրքին համար բաւական խրթին, վերացական խորագիր մը ընտրելով՝ «Դիալեկտիկ տը լ'Ենփրէ– սի», զոր կարելի է Թարգմանել «տպա– ւորութեան կամ անորոշութեան դաղա– փարաբանութիւնը»։ Քիչ մը աւելի ընդ– լայնելով այս մեկնաբանութիւնը, կարե– լի է ըսել Թէ ամէն ինչ որ դաղափարնե– րու զուտ, անխառն զարգացումին կը նը– պաստէ, ինչ որ վիճաբանութեան եւ խօ– սակցութեան արուեստին յատուկ է, վե– րացականօրէն դիալեկտիկի կալուածին կը պատկանի։

Առաջին հատորին մէջ աւելի պէտք տողերով կը մօտենար բազմաթիւ հար– ցերու։ Նոր հատորին մէջ վարանումներ եւ երկչոտութիւն գրեթէ չկան։ Աւելի համարձակ կը յայտնէ աշակերտի իր հարցումները։ Առաջին իսկ տողերով ան կը մատնէ ծանր եւ վտանգաւոր հար– ցումներու քաոս մը, որոնց պատասխան– ները գիտէ Թէ պիտի չունենայ, որքան ալ բազմաթիւ աղբիւրներու դիմէ եւ դը– ներ բախէ։

Բոլոր իմաստասէրներու խորհրդածու– Թիւններուն եւ դիալեկտիկին յաւիտենա– կան նիւԹը կազմած են ընդհանուր կեր– պով ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը. — Տիեզերքի այս անիւին մէջ մարդ էակը մոլորած է, առանց գիտնալու Թէ ինքը ո՞վ հոն դրած է եւ ի՞նչ ընելու համար եկած է։

Այն ինչ որ մտաւորական իր պրպը– տումներուն, տարտամութեան եւ հակա– կերպող գիտակցութեան եզրակացութիւ– նը պիտի ըլլար, առաջին իսկ տողերով կը ներկայացնէ ընԹերցողներուն. — Մեր գիտական յայտնութիւնները, գիւտերը, մեքենաները, հնարքները, հրաշալի ի– րագործումները չեն անհետացներ կամ չեն փարատեր այն խորհրդաւորութիւնը, որ կը սաւառնի մարդկային սեռին, մարդկային ճակատագրին վրայ, տիե– զերքի այս անիւին մէջ իրեն վիճակ– ուած դերին մասին։

Այս հպատակով է որ կը նկարագրէ, կը վերլուծէ, կը քրքրէ, յաճախ ինքզինքը սանձելով, միշտ ժտածումին տիրապետութեան տակ, բայց նաեւ միշտ աշխատութեան մը գիտակցութիւնն ու– նենալով։

Ինչպէս առաջին, նոյնպէս երկրորդ գրքին մէջ կայ յիշատակութիւնը բազ– մաթիւ հեղինակութիւններու, գրական, գիտական, իմաստասիրական, գեղեցկա– գիտական եւ բարոյագիտական։ Առաջին կարգի վրայ կուգան ի հարկէ Ֆրանսա– կան իմացականութեան առաջնակարգ տիտանները։ Բայց միջազգային օտար դէմքերու յիշատակութիւնը նոյնպէս ուշագրաւ է — Լ. Թոլստոյ, Շէյքսփիր, Օսկար Ուայլտ, Նիցշէ, Մաքիավէլ, Վակնէր, Բիւպէնս, Տոսթոեէվսկի, Նո– վալիս, Սէրվանթէս, Այնշթայն, եւն.։ Ցաճախ կանգ կ'առնէ մէկ կամ միւս ա– նունին առջեւ եւ կը յիշէ իր ուսուցչա– պետներուն դասերը, դուք ըսէք, ամէն մէկուն դիալեկտիկը, միշտ աչքի առջեւ ունենալով ժամանակի, անհատի, միջա– վայրի եւ տարիքի հետ փոփոխական, մարդկային պայմանները։ Ինչպէս նաեւ իր էութեան ժամանակաւոր նկարագիրը, որուն հիման վրայ կը հաստատէ իր գա– ղափարները, չկարենալով հաշտուիլ վախճանականութեան հետ։

Այն ծանօթութիւնները, բանեց դասե– րը, որոնց հետեւած է, կրցած է հարա– զատօրէն արտայայտել, նախապէս խոր– հրդածելով անոնց մասին։ Իր կարգին պիտի աւելցնէր անոնց վրայ, վստահու– Թեամբ, գիտակցութեամբ եւ հաւատքով այն քիչը որ միտքը պահած պիտի ըլլար ուսման շրջանէն դուրս անհատական աշ– խատանքով եւ ընԹերցումներով, ապա– ցոյցը տալով որ ան պահած է իր վստա– հութիւնը մեծ հեղինակներուն հանդէպ։

Շատ անգամ ուսանողական շրջանէն ունեցած իր վերապահումները կը կրեն գրական քննադատութեան տպաւորու– Թիւններ, զորս կը ներկայացնէ աւելի ինքնավստահութեամբ։ Այսպիսի էջեր կը պարունակէ մանաւանդ այն հատուածը, որուն վերնագիրն է «րացարձակին հոգե– բանութիւնը» գրուած՝ 1959ին, եւ ո– րուն մէջ բազմաթիւ էջերով կը հետեւի գաղափարներու զարգացման, նոյնիսկ հին դարաշրջաններու նկարչական ար– ուեստի ներկայացուցիչներուն գլուխ– գործոցները նկատի ունենալով։

Ցաճախ կը տարուի կեանքի եւ մահ– ուան բարդ առեղծուածներուն, բանաս– տեղծութիւնը ընդունելով միակը Թերեւս անիրական, վերացական իրականութիւ– նը, ընդունելով մէկտեղ մարդկային էա– կին կարողութիւններուն սահմանափա– կութիւնը։

Հանրի Սփէրի խորհրդածութիւնները յաճախ շատ ամփոփ են, միշտ հակակշիռ ընելով իր ձեռք բերած մտաւորական ծանօթութիւնները, զգուշանալով արագ եւ կանխահաս վճիռներ տալէ։

Այսպէս ուրեմն, տակաւին երիտա– սարդ, մեր հայրենակիցը Հանրի Սփէր, ինքզինքը ենթարկած է գաղափարներու զարգացման կարգապահութեան, գիտակ– ցելով որ անփոխարինելի մտաւորական հաճոյք մըն է իր ձեռք բերած ծանօ– Թութիւնները։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Հանրի Սփէր, «Դիալեկտիկ տը լ'Ենփրէսի» Փարիզ, 1961։

ՀԱՅ ԱՆՈՒԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

1961 Ապրիլ 12ին իրականութիւն դար– ձաւ մարդկային հին երազ մը՝ տիեզեր– քի ճամբորդութիւնը։

Գիտական այդ յաջողութեան իր մաս– նակցութիւնը կը բերէր Հայ Միտքը, ո– րուն արժանաւոր ներկայացուցիչներէն՝ Նորայր Սիսակեանի վիճակուեցաւ լրա– գրողներուն ներկայացնելու այն չափա– զանց դժուար խնդիրները, որոնց լուծու– մով կենսաբանները յաջողեցան իրակա– նացնել մարդուն տիեզերք ճամբորդու– Թիւնը։

Նորայր Սիսակեան ծնած է 1907ին, Աշտարակի շրջանին մէջ։ Անոր մանկու– Թեան եւ պատանեկութեան տարիները կը զուգադիպին Հայութեան կեանքին այն ծանր տարիներուն հետ, երբ ամենուրեք կը տիրէր սովն ու աղքատութիւնը։ Այդ– պիսի ծանր պայմաններուն մէջ, փոքր հասակէն զրկուելով ծնողքներէն՝ սորվ– ուեցաւ հարուստներու քով հովիւ դառ– նալ, մտածել օրուան հացին մասին։

Սակայն տարիներ ետք, յաղթելով տա– րով իր ուսման ծարաւին եւ ստացած ըլ– լալով միջնակարգ կրթութիւն, Նորայր Սիսակեան կը մեկնի Մոսկուա, ուր կ'ըն– դունուի գիւղատնտեսութեան ակադե– միա, զոր կ'աւարտէ 1932ին։ Դեռ ուսա– նողական տարիներուն ապագայ գիտնա– կանը կը տարուի գիտական եւ հետազօ– տական աշխատանքներով եւ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալէն ետք կը սկսի աշ– խատիլ գիտնական Դ. Պրիանիշնիկովի տարրալուծարանին մէջ։

Ամէնուն յայտնի են այն վնասները, զորս երաշտը կը պատճառէ ժողովուր– դին։ Այս իսկ պատճառաւ հրամայական անհրաժեշտութիւն կը նկատուէր այնպի– սի բոյսեր մէջտեղ բերել եւ զանոնք մը– շակել, որ կարողանային աճիլ եւ զար– գանալ չոր, խիստ ցամաքային կլիմանե– րու մէջ, ինչպէս է, օրինակ, Հայաս– տան։ Սիսակեան մեծ յափշտակու– Թեամբ, երկար տարիներ նուիրուեցաւ այդ չափազանց կարեւոր խնդրին՝ բոյ– սերու չորադիմացկունութեան ուսում– նասիրութեան։ Այդ ուսումնասիրութիւն– ները զինք արժանի դարձուցին կենսա– բանական գիտութիւններու տոքթօրի կոչումին։ Ն. Սիսակեան պարզեց, որ ջուրի սուղ պայմաններուն մէջ առաջին անգամ կը խանգարուին կենդանի գոր– ծունէութեան կարեւոր հանգոյցները, կը խանգարուին բոյսերու բնական աճումն ու զարգացումին նպաստող բնաշրջում– ները, ինչպէս են ածխաջուրերու, բա– ղխտակուցներու, օրկանական թթուներ– րու համադրութիւնը (սինթէզը), ինչ– պէս նաեւ՝ փոթոսինթէզը եւ շնչառու– Թիւնը, որ, ի վերջոյ, կը յանգի բոյսի չորնալուն, բերքի ոչնչացումին։ Ն. Սի– սակեանի բազմաթիւ փորձերու հիմա– վրայ բացայայտուած օրինաչափութիւն– ները իրենց կարեւոր նշանակութիւնը ու– նեցան մշակութային բոյսերու (ցորեն, եւայլն), չորութեան տոկացող նոր տե– սակներ ստանալու գործին մէջ։

Նորայր Սիսակեան այսօր ալ կը շա– րունակէ իր բեղուն գործունէութիւնը կենսաքիմիայի բնագաւառին մէջ։

Անոր նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ կազմակերպուած է գինիի եւ խաղողի կենսաքիմիայի բնալուծարան։ Անոր աշ– խատանքները այս բնագաւառէն ներս մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն եւ գլալի կերպով կը հարստացնեն կենսա– բանական քիմիայի տեսական գործնա... Հայաստանի ցորենը նոյնպէս կը գրա– ւէ գիտնականի ուշադրութեան կեդրո– նը։ Նորայր Սիսակեան իր աշակերտնե– րու հեղինակին հետ ուսումնասիր– րած է Հայաստանի տարբեր շրջաններու մէջ աճող ցորենին զանազան տեսակնե– րուն հաց Թխելու, սննդատութեան եւ կենսաքիմիական յատկանիշները։

Գիտնականին եւ անոր աշակերտներուն բազմաթիւ աշխատանքները նոր լոյս սփռ– ուեցին կենդանի բջիջներուն մէջ տեղի ու– նեցող բազմազան եւ բարդ օրկանական միացութիւններու՝ սպիտակուցներու, ածխաջուրերու, օրկանական թթուներու վերափոխումներու եւ կենսաբանու– Թեան այլ երեւոյթներուն վրայ։ Ներկա– յիս գիտնականը կ'ուսումնասիրէ ... բարդ հարցերը լուծելու նպատակին մա– սին, որոնց լուծումով կը պայմանաւոր– ուի մարդուն եւ այլ կենդանիներուն կանխամտածուած բնականոն գործունէու– Թիւնը՝ տիեզերական ճամբորդութեան պայմաններուն մէջ։

Ն. Սիսակեան բազմաթիւ գիտական գիրքերու եւ կենսաբանական ամսագրե– Թերու հեղինակ եւ խմբագիր է, բազ– միցս մասնակցած է միջազգային խորհր– դաժողովներու, որոնց մէջ կարդացած զեկուցումներ կենսաբանութեան եւ կեն– սաբանական քիմիայի մասին։ ... յաջողութեամբ անցած են անոր գործու– նէութիւնները կենսաբանութեան ... կարեւորագոյն հարցերու վերաբե...

ՈՍԿԵԱՅ ՄԱԶԵՐՈՎ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

(Տիկնոջ՝ որ ինծմէ զուարթ պատմութիւններ կ'ուզէ)

Կարդալով ձեր նամակը, տիկին, խըղ– ճահարեցայ։ Ցաւ զգացի եւ ինքզինքս մեղադրեցի տխրաԹախիծ պատմութիւն– ներուս համար եւ որոշեցի այսօր ձեզի նուիրել զուարթ, խօլօրէն զուարթ բան մը։

Եւ վերջապէս, ինչո՞ւ պէտք է որ տը– խուր ըլլամ։ Հազարաւոր փարսախներով հեռու կ'ապրիմ փարիզեան մշուշներէն, լուսաւոր բարձունքի մը վրայ, Թմբուկ– ներու եւ Միւսքա գինիի երկրին մէջ։ Իմ շուրջս համակ արեւ է եւ երաժշտութիւն։ Թաշնարածները՝ սրինգ կ'ածեն եւ կը լը– սեմ շուրջս գեղանի ու Թխադոյն աղջիկ– ներու ծիծաղը՝ խաղողի այգիներուն մէջ...։

Իրականութեան մէջ, այս շըջապատը խոտոր կը համեմատի սեւ գոյնին։ Աւելի շատ, ես պէտք էր որ կիներուն ուղար– կէի վարդագոյն քերԹուածներ եւ զամ– բիւղ մը լեցուն՝ գեղեցիկ պատմութիւն– ներու։

Ահ, սակայն, տակաւին շատ մօտ կը զգամ ինքզինքս Փարիզին։ Անիկա, նոյն– իսկ իմ նոճիներով շրջապատուած այս վայրիս մէջ, ամէն օր կ'ուղարկէ ինծի իր Թախիծներուն փշրանքները ... Այս պահուս, երբ կը գրեմ այս տողերը, ա– հա կը տեղեկանամ խեղճ Շառլը Գարպա– րայի Թշուառ մահը եւ ջաղացքս ամբող– ջութեամբ ընկղմած է սուգի մէջ։ Մը– նաք բարեաւ զուարճութիւն եւ ծիծաղ, ոչ մէկ զուարթ բանի սիրտ ունիմ։

Ահա Թէ ինչո՞ւ, Տիկին, փոխանակ ձե– զի խոստացած հաճելի մէկ պատմու– Թեանս, այսօր ալ պիտի ունենաք տրտ– մաԹախիծ հէքեաԹ մը։

×

Առենօք կ'ապրէր մարդ մը որ ոսկեայ ուղեղ մը ունէր, այո, Տիկին, ամբողջո– վին ոսկեայ ուղեղ մը։

Երբ աշխարհ եկաւ, բժիշկները խորհե– ցան Թէ երախան չէր կրնար երկար ապ– րիլ, այնքան որ գլուխը ծանր էր եւ գանկը անհաւասար։

Եւ սակայն, ապրեցաւ անիկա եւ մեծ– ցաւ արեւուն տակ, ինչպէս գեղեցիկ տունկը ձիթենիին։ Միայն, իր խոշոր գլուխը քարշ կուտար իմ մարմինը շա– րունակ, եւ խղճալի էր տեսնել երբ ա– ղեկը քալած պահուն կը բախէր կարա– սիներուն ...

Օր մը, սանդուխներուն բարձունքէն վար գլորեցաւ եւ գլուխը զարնուելով վարը գտնուող մարմարի մը, գանկը հն– չեց՝ նման ձոյլ ոսկիի զանգի մը։

Զինքը մեռած կարծեցին, եւ սակայն, երբ վերցուցին, գտան միայն Թեթեւ վէրք մը՝ մէկ երկու Թանձրացած արեան կաթիլներով իր շէկ մազերուն մէջ։

Այսպէսով էր որ ծնողքները տեղեկացան Թէ՝ երախան ոսկեայ ուղեղ մը ունէր։

Ճնդիրը գաղտնի պահուեցաւ, խեղճ փոքրիկը նոյնիսկ որեւէ կասկած չունե– ցաւ. Մերթ ընդ մերթ կը հարցնէր Թէ ինչո՞ւ զինքը չէին Թողուր դրան առջեւ խաղալ՝ միւս երախաներուն ընկերակ– ցութեամբ։

— Կը գողնան քեզ, իմ գանձս, կը պա– տասխանէր մայրը։

Այն ատեն, երախան մեծ վախ մը կ'ու– նենար, կը վերադառնար ու կը խաղար մինակը, առանց բառ մը արտասանելու, ծանրօրէն քաշքշելով իր մարմինը մէկ սրահէն միւսը ...

Տասնըութ տարեկանին միայն, ծնողք– ները յայտնեցին իրեն այն հրէշային տուրքը՝ որ ստացած էր ճակատագրէն։ Եւ քանի որ մինչեւ այդ օրը զինքը կե– րակրած էին եւ մեծցուցած, փոխարէնը պահանջեցին քիչ մը իր ունեցած ոսկիէն։

Երախան վայրկեան մը իսկ չտատամ– սեցաւ... խկոյն, բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ միջոցաւ — հէքեաԹը այդ մասին ոչինչ կ'ըսէ — Գանկէն փրցուց կտոր մը ձոյլ ոսկի, կտոր մը ընկոյզի մը մեծութեամբ եւ հպարտօրէն նետեց զայն իր մօրկանը ծունկերուն վրայ ...

Ապա, բոլորովին շլացած այն հարըս– տութենէն որ ունէր իր գլխուն մէջ, ... ձանքներէն խելահեղ, գինովցած իր ... ժէն, լքեց հօրենական տունը եւ մեկն– ցաւ աշխարհի չորս ծագերը, ... համար իր գանձը։

×

Այն կեանքը զոր կը վարէր՝ ... րէն սփռելով իր ոսկին առանց հաշուե– լու, այնպէս ենԹադրել կուտար Թէ ... ուղեղը անսպառ էր։ Այսուհանդերձ ... սպառէր ան, եւ հետզհետէ կարելի տեսնել որ աչքերը կը մարէին, ... կը փոսանային։

Վերջապէս օր մը, խելացնոր ... տանքի գիշերուան յաջորդող ... մը, դժբախտը՝ միայնակ մնացած ... խնջոյքի մնացորդներուն եւ ... տժգունող ջահերուն միջեւ, ... տեսաւ այն ահաւոր ճեղքուածքը ... առաջացած էր իր ոսկեձոյլին մէջ... մանակ էր կանգ առնելու։

Այնուհետեւ, իրեն համար ... կեանք մը։

Ոսկեայ ուղեղով մարդը ... մենակեաց կեանք մը, վստահելով ... ու միայն իր ձեռքերու աշխատանքին արդիւնքին, ապահի մը նման ... միտ դարձաւ, խոյս տուաւ բոլոր ... ձուԹիւններէն եւ ջանաց ինքն իսկ ... նալ իր չարաբաստիկ հարստութիւն... րուն շուրջ այլեւս գպչել։

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՏԻՐԱՑՈՒ ՊԱՍԿԵՎԻՉ

Գժուարին խնդիր մըն է նամակագրութեան մէջ յարմար տիտղոս մը տալ նամակին: Փափկանկատութիւն եւ դիւանագիտութիւն պէտք է հայերէնի ճոխ բառամթերքէն յարմարագոյն ընտրութիւնը ընելու համար. որը բանել, որը ձգել :

Յարգելի՛, մեծայա՛րգ, մեծապատի՛ւ,
վսեմափա՛ռ, վսեմաշո՛ւք, վսեմափա՛յլ,
մեծարգո՛յ, գերյարգո՛յ, գերապայծա՛ռ,
հզօ՛ր, ամենապատի՛ւ, ամենափա՛յլ···

Եթէ քիչ ըսես՝ վիրաւորուած կ'ըլլայ, եթէ շատ բարձրէն թռչիս՝ շողոքորթ մըն է կ'ըսեն: Իսկ եթէ առարկայական տիտղոսը տաս, պէտք չէ անպատճառ այդ մարդուն հանդիպիս փողոցին մէջ առանձինն...

Նամակի տիտղոսի մինչ ընտրութիւնը ընելու համար փափկանկատութեան կողքին, սիրտ եւ խիղճ, նաեւ քաջութիւն պէտք է:

Նկատելով որ սխալ տիտղոսաւորումը դիւանագիտական դժուարութիւններու տեղի կրնայ տալ, միջազգային «պրոտոքոլ» մը գոյութիւն ունի, որուն տառացի գործադրութեան կը հսկէ արտաքին նախարարութեանց մէջ մասնաւոր պաշտօնեայ մը:

Ինչ կը վերաբերի հայկական տիտղոսաւորումներուն, ինծի համար ամէնէն սիրուն «սիրելի» բառն է՝ պարզ եւ անոյշ. Բարձրագոյն «ամենասիրելին» արդէն որեւէ տեսակի կը հնչէ եւ պարզ «սիրելի»ին ջերմութիւնը չունի :

Անգլիացիներն ալ ունին իրենց «Տիր սըրը», որ թէեւ բառացի «սիրելի պարոն» կը նշանակէ, բայց մաշած քաղաքավարական դարձուածք մըն է միայն, առանց պարունակութեան: Գերմաններէն «Մայն լիպեր»ը քիչ մը աւելի մտերմութիւն կը յայտնէ, իսկ Ֆրանսերէն «Մոն շեր... ծօ, մարդ Աստուծոյ» ըսելու պէս կոչական մը չէ՞ այսօր ... :

×

Բայց տիտղոսաւորման այս խնդիրնե —

աշխարհի, այլ եւ այլ կեդրոններու մէջ՝ Անգլիա, Պելժիա, Ֆրանսա եւայլն :

Հայ կենսաբանը Մոսկուայի Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիայի կենսաբանական ճիւղին քարտուղարն է, Մոսկուայի կենսաբանական քիմիայի հիմնարկութեան բաժանմունքին վարիչը եւ Մոսկուայի պետական համալսարանի փրոֆեսորն է: Միեւնոյն ատեն Իւնեսքոյի մօտ Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչն է :

ԼԵՒՈՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
(Հայաստանի թերթերէն)

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱ ԵՒ ՃԷՊԷԼ ԱԳՐԱ

Շատ քիչ բան գրուած է այն Հայերուն մասին, որոնք Կիլիկեան Թագաւորութեան անկումէն ի վեր բնակած են Ճէպէլ Մուսայի (Մուսա լեռ) եւ Ճէպէլ Ագրայի (Կասիոս) կողերուն վրայ թառած գուտ հայաբնակ գիւղերուն մէջ :

Այդ գիւղերը, ըլլալով Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ սահմանակից վայրի մը մէջ, մինչեւ 1909, դերծ մնացած էին հայաջինջ սարսափներէն : Սակայն, 1909ին Ճէպէլ Ագրայի հայախօս բնակիչները, Քեսապցիները, կարճ դիմադրութենէ մը յետոյ փոխադրուեցան Լաթաքիա, ուր մնացին երկու շաբաթ, եւ Ապտիւլ Համիտի գահընկեցութենէն յետոյ վերադարձան, վերաշինելու համար իրենց մոխրացած բոյները: Իսկ Մուսա Տաղի Հայութիւնը մնաց անաղարտ, մինչեւ Հայերուն տարագրութեան դժնդակ Թուականը, Առաջին Ընդհանուր Պատերազմի օրերուն: Մուսա Տաղցիները բարձրացան իրենց լերան ծառախիտ անտառները եւ պաշտպանեցին իրենք զիրենք քաջաբար եւ փառաւորապէս փոխադրուեցան Եգիպտոս, տեղ տալով Ֆրանց Վերֆէլի հռչակաւոր վէպին՝ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»ուն :

Աւա՜ղ, այսօր Թափուր են Մուսա Տաղի արծիւներուն բոյները : Մուսա Տաղցիք այժմ կ'ապրին Այնճարի մէջ, ի Լիբանան, եւ անոնցմէ մէկ մասն ալ արդէն դաղթած է Հայաստան :

Քեսապցիներուն մէկ մասը կ'ապրի Ճէպէլ Ագրայի հայաբնակ գիւղերուն մէջ, որոնց մեծագոյնն է Քեսապ :

Հակառակ անոր որ վերոյիշեալ հայ գիւղախումբերը իրարու մօտ էին, հաղիւ տասնեւհինգ մղոն, ունէին իւրայատուկ զատատարբերութիւններ: Այնպէս որ Քեսապցին կը ծաղրէր Մուսա Տաղցիին լեզուն եւ վերջինը բնաւ չէր հաւնէր Քեսապցիին խօսածը, ճըսդըննէօկ :

Մուսա Տաղցին չափազանց հիւրասէր էր մինչդեռ Քեսապցիները առհասարակ այլամերժ էին: Այդ կողմերուն գիւղացիները «Սըվեռէն դէյը այօդ է» ըսելով կ'այպանէին Քեսապցիները որոնք, իբր թէ, անձրեւի պարագային իսկ յայտներ են իրենց Մուսա Տաղցի հիւրին, թէ իրենց կողմերը անձրեւ չկայ այլեւս: Մէկ խօսքով, «ելիր գնա» ըսեր են :

Ես լաւ ծանօթ չեմ Հայաստանի (թրքական ըսել կ'ուզեմ) Հայոց ապրելակերպին. սակայն, կրնամ առանց վերապահութեան վկայել թէ՝ վերոյիշեալ գիւղերուն մէջ ապրող Հայերուն վիճակը թրքական տիրապետութեան օրերուն՝ եղած էր գոհացուցիչ: Մէկ խօսքով, անոնք շրջակայ թուրք կամ արաբ ժողովուրդէն աւելի վատթար կենցաղ չունեցան երբեք :

Մուսա Տաղի եւ Քեսապի Հայերուն թիւը հազիւ թէ տասնըվեց հազարէն աւելի էր նախ քան տարագրութիւնը: Սակայն, նոյնիսկ այսքան փոքրաթիւ Հայութեան մէջ, մեր ազգային նկարագրին բացասական կողմերը միշտ ալ ցցուն կերպով կը յայտնուէին: Այո, մենք ալ ունէինք մեր մասնիկները, գողերը եւ աւազակները: Ընտանիքներու միջեւ տաբիներ տեւող ատելութիւնը շատ մը կեանքերու վաղաժամ կորուստին պատճառ կը դառնար :

Օրինակ, Սուէտացի ճապրա անունով Հայ մը, որ շրջակայ Թուրքերուն պատուհասն էր եղած, Հայու մը մատնութիւնով սպաննուեցաւ Թուրք կառավարութեան կողմէ եւ անոր գլուխը (քէլլէն) ցուցադրուեցաւ Անտիոքի փողոցներուն մէջ :

Մինչեւ անցեալ յարանուանական կռիւները անպակաս էին: Բողոքի, կաթոլիկի եւ Էրմէնիի (Լուսաւորչական) հարցերը կը զբաղեցնէին գիւղերուն մեծամեծները :

Լաւ կը յիշեմ մեր գիւղին մէջ (Քեսապ) Բողոքներու եւ Լուսաւորչականներուն միջեւ եղած կռիւները, զորս մենք, գիւղին լակոտներս կ'ուրացնէինք յաճախ :

Անհատականութիւնը շատ զօրաւոր է Հայոց մէջ : Ահա թէ ինչու, թերեւս չար նախանձը, ատելութիւնը եւ գիրար դդելը մեծ թափ առացած է ուր որ Հայեր կը բնակին: Բուռ մը Հայեր իրարու միս կ'ուտէին, եթէ ըսեմ, չափազանցած չեմ ըլլար: Այսպիսի դդուըտուքներ երբեմն մահով կը վերջանային: Եղբայրասպան կռիւներու ատեն մահացածներու թիւը, դէթ իմ յիշողութեանս համաձայն, հարիւր կ'անցնի :

Ըսի թէ քիչ շատ կը տարբերէին այս երկու գիւղախումբերու բարբառները : Սակայն երկուքն ալ ունէին յատկանշական տարբերակներ: Գիթիացիներուն խօսակցութիւնը կեղծաւորութիւն կը բուրէր, եւ ալ աւելի տաճկերէնախառն էր: Եողունօլուղցին կոշտ էր, եւ համարձակ, Քեսապցին աւելի խորամանկ էր եւ է՝ մինչեւ այսօր :

Ունէինք բառեր եւ ասացուածքներ, որոնք գործածական չեն մերօրեայ աշխարհաբարին մէջ: Ցողնակի մասնիկներու առատութիւնը աչքի կը զարնէ : Կրնամ օրինակներ տալ — կօտի, գիւդէ, յոգնակին՝ գիւտոտիւն. շուն՝ շըն, յոգնակին՝ շունվը, ձի, ձէն, յոգնակին՝ ձիէնտէ. լակոտ, լէկիւտ, յոգնակին՝ լէկիւտվին. լեռ, լէյր, յոգնակին՝ լորրոնք եւայլն :

Քեսապցիները շուրջպարը կը սիրէին, զբօսանքի կամ հարսանիքներու ժամանակ, սակայն Մուսա Տաղցիք կը սիրէին առանձին պարելը եւ մանաւանդ օղին :

Լաւ կամ վատ, իմ սիրելի գիւղացիներս են անոնք : Ափսոս, որ այդ խըլնակները ցրուեցան: Մաս մը Հայաստան գացին, ուրիշներ Այնճարի մէջ կ'ապրին, իսկ գրեթէ երեք հազար Հայեր կ'ապրին Քեսապ, իմ սիրելի ծննդավայրը :

Այս վերջիններն երգ մը ունէին որ կ'ըսէր, «Ցիթիյը ի լուսնըյօյը···» եւայլն: Կը մաղթեմ որ ցաթի լոյսնըյօյը բոլոր Քեսապցիներուն եւ Մուսատաղցիներուն, ուր որ ալ ըլլան անոնք ··· Ապրեցէք, «ամաճ աղբրտաճ···»:

ԽԵԻԼԵՆՑ

ըը մեր օրերուն յատուկ չեն միայն : Մեր պապերն ալ դժուարութիւններ ունեցած են այս տեսակէտով: Ահա թէ ինչ ճարտարութեամբ լուծեր են անոնք, ասկէ 130 տարի առաջ, այս տեսակ խրթին հարց մը :

1828 – 1829ի ռուսեւթրքական պատերազմէն ետք Բարձր Հայքէն, մասնաւորաբար Կարնոյ շրջանէն մեծ թիւով Հայեր գաղթած են Ռուսերու կողմէ նոր գրաւուած վայրերը :

Հայերու օգնութեամբ Երեւանը գրաւողը ռուս զօրավար Պասկեւիչն էր (արտասանել Փասքյեւիչ): Քաղաքացի եւ գիւղացի նորահաստատ հայ գաղթականները, որոնք անշուշտ չէին գիտեր թէ Պասկեւիչ իրականին մէջ Նիքոլա Աշտարակեցի կաթողիկոսին Հայաստան մը կազմելու ծրագրին Թունդ հակառակորդն էր, ուզեր են շնորհակալական գրութիւն մը ուղղել «Թաշապաշտ» զօրավարին: Բայց ինչ տիտղոս տալ անոր :

Երկար վիճաբանութիւններէ ետք կը գտնեն յարմարագոյն լուծումը եւ կ'որոշեն կոչել զայն՝

« Տիրացո՛ւ Պասկեվիչ »···

Այս պատմութիւնը լսած եմ Պերլինի նախապատերազմեան հայկական գաղութի աւագ անդամներէն հանգուցեալ Երուանդ Տէր – Մինասեանէն, որ կ'ըսէր թէ ծանօթ էր այս անցքին աւանդօրէն եւ թէ կարդացած է ժամանակին այն գրութեան պատճէնը կովկասահայ ազգագրական հանդէսի մը մէջ :

Այո, ով վսեմաշուք զօրավար Պասկեվիչ Երեւանսկի, կարելի՞ էր քեզի յարմար աւելի բարձր տիտղոս մը գտնել հայերէնի մէջ քան բարձրագոյն և յարմարագոյն տիտղոսը՝ «Տիրացու» ···

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուղտին ականջը բռնելով՝ կրնաս զայն ծունկի բերել :

×

Գիտի չսիրեմ կրկին, որպէսզի չատեմ դարձեալ :

×

Անխելք մարդը, կը նմանի առանց հոգիի մարմինի :

×

Անուշ լեզու մարդը, կրնայ առիւծի ձագն անգամ դիեցնել :

ՍՐԱԲԱԿԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՑԵՂԱՓՌԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ինչ գատ վստահելի մէկը չեմ գտներ առանց գործի մը համար :

— Ինչպէս···, դուք պիտի փորձէք :

— Այո, ես պիտի փորձեմ

Վանական չխօսեցաւ, որովհետեւ Տէր Օհանին ինչ կամքի տէր ըլլալը շատ աղէկ գիտէր:

Երեկուան դէմ դժուարճան քահանային տունը գացին երկուքն ալ :

Այս տունին մէկ անկիւնը քաշկռտուած անկողին մը կար, որուն մէջ կը քնանար ան :

Վանական մօտեցաւ այդ գարշելի մարդուն, որ ծովէն դուրս հանուած մեռելի մը գոյնը առացած էր:

Նայեցաւ···· երկար, խոժոռոյով եւ կսկծալի կերպով մը, նայեցաւ անոր ամբողջ կերպարանքին վրայ, ուր հոգւոյն գարշելի սեւութիւնը պատկերացած էր եւ ուր անիծեալ ստուեր մը կը գալարուէր ու նեխած շունչ մը կը պատէր ահաւոր երեւոյթով մը :

Տէր Կարապետ, զարհուրելի երազէ մը արթնցած, աչքերը բացաւ ու անկողնին մօտը կեցած երկու անձերուն նայեցաւ :

— Աստուած օգնական, մրմնջեց Տէր Օհան՝ ձեռք մը ընելով ·

— Աստուած ··· օգնա··· կան··· գոգըղըգաց Տէր Կարապետ խեղդուելու մօտ ձայնով մը:

Ու հետաքրքիր ակնարկ մը նետելով Վանականին վրայ, հարցուց ·

— Ո՞վ է ան·

— Հեռաւոր բարեկամս է··· ձեզ տեսնել փափաքեցաւ· ատոր համար բերի, պատասխանեց Տէր Օհան :

— Բայց ··· ծանօթ մը կ'երեւի ինծի ··· մրմռաց հրէշատիպ քահանան, այնպիսի սոսկումով մը որ զինքը ցնցեց կայծակէ զարնուած մարդու մը պէս :

— Այո, ծանօթ եմ ձեզի··· չէ՞շտեցՎանական, քիչ մը մօտենալով :

— Չեմ յիշեր ··· չեմ գիտեր թէ ո՞ւր տեսած եմ ձեզ, վրայ բերաւ Տէր Կարապետ :

— Հարկ չկայ ··· մի յիշէք ··· միայն թէ Աստուծոյ արդարութիւնը ձեր աչքին առջեւը բերէք, ձեր անցեալը մի մոռնաք ··· առարկեց Վանական խիստ ու հրամայական եղանակով մը: Դուք՝ որ ձեր կոչումին հակառակ՝ մոռցաք խղճի ձայնը, դուք՝ որ ձեր ձեռքը սրբազան անօթէ մը դուրս հանելով, արդար ու հայրենասէր մարդու մը արեան մէջ թաթխեցիք, ըսէք ինծի ի՞նչ պատասխան պիտի տաք այն Աստուծոյն՝ որուն վրէժխնդրութիւնը մարդկային վրէժխնդրութեան չի նմանիր :

Դատաճան քահանան օձի մը պէս գալարուեցաւ ··· իր սիրտը՝ որ սեւցած կոյտի մը պէս կուրծքին տակ կը մնար, կտոր կտոր եղաւ: Ցայտնի էր թէ ամէն բան հասկցաւ ··· ամէն ըսածները կռահեց :

— Կը տեսնէ՞ք··· ահա դժոխք մը որուն մէջ կը քաշկռտուիք դուք, շարունակեց Վանական : Ոհ, գիտեմ, աղէկ գիտեմ թէ ճանչցաք զիս··· հասկցաք թէ Աստուած իր արդարութիւնը ցուցնելու համար այստեղ առաջնորդեց զիս, այս սեմերէն ներս մտցուց իմ քայլերս ··· : Եկայ որ հարցնեմ ձեզի, ո՞ւր է տիրացու Սիմոն, ինչո՞ւ մատնեցիք զինքը ··· ինչո՞ւ ձեռքերնիդ խղճերնուդ վրայ չդրիք, երբ կը սեւցնէիք ձեր հոգին :

Տէր Օհան լուռ էր: Հոգեկան անզուսպ ցաւ մը կը զգար, իր պաշտօնակցին վիճակը տեսնելով: Գալով Տէր Կարապետին, այնքան խոցուած էր որ չկրցաւ բառ մը, ճիչ մը հանել բերնէն :

— Ինչո՞ւ համար կը լռէք ··· ինչո՞ւ չէք պատասխաներ, յարեց Վանական :

— Ոհ, ոհ··· Աստուծոյ սիրուն ըլլայ, մրմնջեց Տէր Կարապետ, մի չարչարէք զիս··· Թողուցէք ··· հեռացէք ··· բաւական է ··· ի՞նչ կ'ուզէք ինէ ···: Ներեցէք ··· ներում կը խնդրեմ :

— Աստուած կայ··· աչքերնիդ դէպի անոր արդարութիւնը դարձուցէք, գոչեց Վանական :

Տէր Կարապետ գերագոյն շարժում մը ըրաւ, սարսռաց ու գլուխը դրաւ բարձին վրայ :

Այն ատեն խեղդուած մրմունջ մը ելաւ իր բերնէն ու աչքերը գոցեց :

Վանական անոր դէմքը դիտեց ··· տեսաւ որ զարհուրելի երեւոյթով մթնցաւ ու ծածկեց ճակտին խորշոմները :

— Ոչ, չէ մեռած, մրմնջեց Վանական: Կը տանջուի··· խիղճը կը չարչրկէ զինքը: Մեկնինք ··· բաւական է :

Տէր Օհան ու Վանական, անշշուկ քայլերով տունէն դուրս ելան :

ՇԱՏԽՈՒ ԿԷՏԻԿԻ ԿՌԻՒԸ

Ներսէս Արծրունիի Հայկական խումբը, թողնելով Շղթայ լեռանց յետնակողմը, Վանականին առաջնորդութեամբ, ուղղակի Շատխու – Կէտիկ կոչուած կիրճը մտաւ ուսկից կէս ժամու հեռաւորութիւն կը մնար մինչեւ Կեմ գիւղը :

(Շար·)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ Քիւթիւկեան եւ որդին՝ Բենօն (ԼոսԱնճելըս, Քալիֆորնիա) իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Բժիշկ Ց. Քիւթիւկեանի՝ մահուան Գ. տարելիցին առթիւ կը նուիրեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան հինգ տոլար, Ֆ. Կ. Խաչի կայանին հինգ տոլար ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նիւեորքաբնակ իր պատուոյ անդամներէն եւ Դպրոցասէրի Նախկին խնամակալուհի, ՄԱՆՆԻԿ ԽՕՃԱՄԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի, Փարիզի մայր եկեղեցիին մէջ։

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սէֆէրեան, Տիկին Փօլ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալէքսանտր Գասմաճեան, Մարի – Քրիստին Ծառուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւակներուն, թոռներուն, եղբայրներուն՝

ԺԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

հոգիներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց փեսին, ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

ՓՕԼ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

յիշատակին։

Այս Կիրակի առաւօտ յետ պատարագի (ժամը 11·30) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

×

Այս Կիրակի (12 Նոյեմբեր), հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցին, ողբացեալ

ՕՆՆԻԿ ԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

եղբայրներուն մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ողբացեալ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

×

Տէսինի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ եկեղեցւոյս բարերարներու շարքին հանգուցեալ Տիկին Ագնիւ Քէօլէեանի (ծնեալ Վարժապետեան) եւ ամուսնոյն Սարգիս Քէօլէեանի հոգւոյ համար հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի, այս Կիրակի առաւօտուն ժամը 10-ին, կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։ Կը յիշատակուին նաեւ Վարժապետեան, Գարակէօզեան, Տօղրամաճեան եւ Բաքէլեան հին եւ նոր ննջեցեալները։

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Արտեմիս Ագպըլըղեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին, Սէն Մարթէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան Ս. պատարագ կը մատուցուի՝

ՕՆՆԻԿ ԱԳՊԸԼԸՂԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան .—

Վիէնէն Տիկին Օննիկ Ագպըլըղեանէ իր ամուսնոյն հոգւոյն ի յիշատակ 100 Ն. Ֆ., Հանգուցեալ Օննիկ Ագպըլըղեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.— Տէր եւ Տիկին Մկր. Շէխիկեանէ քսան Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր Զաքարեան եւ զաւակներէն տասը, Պ. Երամեան յիսուն, Տիժոնէն Օր. Այնթապլեան տասը Ն. Ֆ.։

×

Տէր եւ Տիկին Ս. Խաչերեան կը նուիրեն երեսուն Ն. Ֆ., ի նպաստ ՀայԿարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իրենց պարագաներուն հոգեհանգստեան առթիւ ։

Տէր եւ Տիկին Մեծպահքեան կը նուիրեն տասը Ն. Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, ողբ. Իսկուհի Վէլէտեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն ՏԻԿԻՆ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի ծնեալ՝

R. ESNAULT

Officier de l'Instruction Publique

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Հայրապետական պատուիրակ Գեր. Տէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի նախագահութեան տակ ։

Կը հրաւիրուի իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զաւարեան ենթակոմիտէի ։

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Ազգ. սրահին մէջ, այս Շաբաթ ժամը 21ին ։

Նախագահ՝ Ընկ. Ե. ԱՂԱՑԵԱՆ ։

Կը խօսին՝ Ընկերներ Ե. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին ։

Բացում, խմբերգ.— Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդ ։ Նուագ.— Ջեռնադաշնակ փոքրիկին Ճօշկունեան։ Մեներգ.— Ընկ. Մ. Տէրոյեան ընկերակցութեամբ դաշնակ՝ Օր. Ակինեանի ։

Արտասանութիւն՝ Ընկ. Գ. Քէնտիրեան, մեներգ՝ Պ. Զարեհ Գասեան, հայկական պարեր եւ խմբապարեր Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ խումբին կողմէ ։

Խօսնակ՝ Ընկ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Ե. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբին։

Հովանաւորութեամբ Հ. Ե. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Նիսի Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբին ։

Այս Կիրակի, ժամը 15ին, Օթէլ Սքրիպի շքեղ սրահին մէջ 20 Ավընիւ Փօրժ Քլէմանսօ ։

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, կը բանախօսէ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Մարսէյլէն հրաւիրուած Նոր Սերնդականներով ։

Մուտքը ազատ է ։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10։

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան շքեղ սրահին մէջ։

Ճոխ պիւֆէ ։ Մատչելի գին։

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Զինադադարի տօնի առթիւ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի երկու Ընդհ. պատերազմներու նահատակուողներուն, նաեւ Եւրոպայի նախկին Առաջնորդ Երջանկայիշատակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տէր Համայեակ Վրդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի հոգւոյն համար։

Պիտի պատարագէ Տէսինէն Տ. Վարդգէն Ա. Աւագեանը եւ պիտի կարդայ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի կոնդակը, Ս. Մեսրոպի նուիրուած, ժամը 2–4, պիտի այցելէ Շարվիյէօյի գերեզմաննոցը ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԱԶԳ. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ(?) ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ չտան ։

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի ։

ԺՈՂՈՎ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային դպրոցի կրթ. Մարմինը խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողները, 10 Նոյեմբեր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Հ. Ե. Դ. Տան մէջ։ Ժողովին կրնան ներկայ ըլլալ նաեւ բոլոր փափաքողները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Փարիզի Թոքատի Հայրենակցական Միութեան կողմէ ։

Նախագահութեամբ՝ Մարսիլիոյ Թոքատի Հայր. Միութ. ներկայացուցիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

12 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը, 2 Րիւ տը Տէֆանս։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն, սիրայօժար կը մասնակցին Տիկին Սրապեան, Տիկին Գալայճեան, Օր. Սրապեան, Օր. Թարոն, Պ. Պ. Լ. Մոմճեան, Յովսէփեան, Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան եւ ուրիշներ։

Մուտքը ազատ է, ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն ։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդին ։

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e)

Նախագահութեամբ
եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱՅԻ

VAHÉ KATCHA

(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ երիտասարդ արուեստագէտներու ։

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ. ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը ։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ե. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ։ Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. եւ Շրջ. կոմիտէներու ներկայացուցիչները։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 NOVEMBRE
1961

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9252 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5053

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ

Կարեւոր նորութիւններ չկան Զարոբեանի Մոսկուայի ճառին մէջ։ Անիկա գրեթէ կրկնութիւնն է Հայաստանի կոմկուսի ԻԲ. համագումարի Չեկուցման մէջ բաժիններուն։

Խրուշչեւ համայնավար կուսակցութեան նոր ծրագրով երկրային դրախտ կը խոստանար Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն, յառաջիկայ քսան տարիներու ընթացքին։

Զարոբեան իւրացնելով «Խանկալին»ին տեսակէտները, կ'ըսէ թէ այդ ծրագիրը ինչպէս ամբողջ երկրի, այնպէս էլ մեր հանրապետութեան առջեւ բաց է անում կոմունիստական շինարարութեան հոյակապ հեռանկարներ»։ Այսինքն քսան տարին « արդիւնաբերական արտադրանքի ծաւալը կը մեծանայ մօտաւորապէս 13 անգամ։ Առանձնապէս արագօրէն կը զարգանան քիմիական արդիւնաբերութիւնը եւ մեքենաշինութիւնը, կը կառուցուին աւելի քան 34 միլիոն քառակուսի մեթր բնակարաններ, մեծ թուով դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւ մանկական հիմնարկներ։ Գիւղատնտեսութեան արտադրանքի ծաւալը կ'աճի աւելի քան 5 անգամ, ազգային եկամուտը՝ 12 անգամ»։

Նրանք՝ հաւատացողներուն։

Իր ճառի շարունակութենէն կը ստացուի այն տպաւորութիւնը, որ 44 տարիէ ի վեր կարելի չէ եղած տակաւին իրականացնել կոմունիզմը խորհրդային դրախտին մէջ եւ բոլոր յոյսերը տրուած են յառաջիկայ քսան տարիներուն վրայ՝ անվերապահ կերպով ապահովելու համար կոմունիզմի նիւթատեխնիկական բազայի ստեղծումը ՍՍՀՄ-ում... եւ աշխարհում առաջինը անվիճելիօրէն հասնելու կոմունիզմի շողշողուն գագաթներին» : (Սով. Հայաստան, 24 Հոկտ.)։

Կոմկուսի քարտուղարը յետոյ կը յարձակի «հակակուսակցական խմբի մասնակիցներից» Մալենկովի, այդ «անանկացած պոլիտիկան»ի վրայ, որ «կազմակերպել էր կադրերի Ջարդ ոչ միայն Լենինգրադի եւ Բելոռուսիայի պարտիական կազմակերպութիւններում, այլեւ Հայաստանի Կոմպարտիայի ղեկավար կադրերի կոտորում»։ Եզրակացութիւն. Մալենկովը արժանի չէ մնալու մեր մեծ պարտիայի շարքերում»։

Հանելով Խրուշչեւի նոր ծրագրի սկզբունքներուն, Հայաստանի կուսակցական ղեկավար գործերուն մէջ առաջ քաշուած են առաջաւոր բանուորներ, կոլտնտեսականներ, մասնագէտներ, գիտաշխատողներ, «գործնական աշխատանքում իրենց դրսեւորած պարտիական եւ տնտեսական երիտասարդ կադրեր»։

Առաջնորդուած ինքնաքննադատութեան բոլշեւիկեան ծանօթ աւանդութեան, Զարոբեան դառնօրէն կը խոստովանի, որ «շատ մեծ թուով արդիւնաբերական ձեռնարկներ չեն կատարում պլանները ըստ քանակական եւ տեխնիկատնտեսական ցուցանիշների։ Թերութիւններ կան նաեւ գիւղատնտեսութեան մէջ։ Չի կատարւում արդիւնաբերական եւ բնակարանային — քաղաքացիական շինարարութեան պլանը»։

Պատճա՞ռ։ Կուսակցական կազմակերպութիւնները քաղաքական — դաստիարակչական աշխատանքներու մէջ շատ թոյլ են եղեր։ Զարոբեան կը խոստանայ այսուհետեւ բարելաւել «մասսաների մէջ կատարուող կազմակերպական եւ քաղաքական — դաստիարակչական աշխատանքը» եւ ապահովել «Լենինեան նորմաների սկզբունքների խստիւ պահպանումը»։

Կեդրոնի կառավարութիւնը որոշած ըլլալով «անդրկովկասեան ռեսպուբլիկաների գործունէութեան տնտեսական կոորդինացումը» (համադրում), Զարոբեան քանի մը դիտողութիւններ կ'ընէ «կենտրոնական պետական օրգանների հասցէին» եւ կը յայտնէ ցանկութիւններ։

Օրինակ, կ'ըսէ որ եթէ «Լենինականի էլեկտրատեխնիկական գործարանում հոսանքի տրանսֆորմատորների արտադրութիւնը» ընդլայնուի, կարելի է ատոնցմով ապահովել Անդրկովկասի բոլոր հանրապետութեանց պահանջները։ Նոյնը՝ մետաղահատ գործիքներու, մեքենաշինութեան նիւթերու, ռետինատեխնիկական, պլաստմասսայի եւ ուրիշ իրերի արտադրութեան տեղաբաշխման ուղղութեամբ»։

« Ցաւօք սրտի, այս կարեւոր պետական խնդրին անբաւարար ուշադրութիւն են նուիրում», կը հաստատէ Զարոբեան։

Եթէ տնտեսական գետնի վրայ այս գործակցութիւնը տեղի ունենայ, ատիկա ոչ միայն հսկայական նիւթական արդիւնք կուտայ, այլ եւ կը նպաստէ ժողովուրդներու եղբայրական բարեկամութեան յետագայ ամրապնդման եւ «սոցիալիստական ազգերի մերձեցմանը», կ'եզրակացնէ մեր առաջին քարտուղարը։

Ուրեմն խորհրդային ժողովուրդները քսան տարի եւս պիտի սպասեն՝ արժանանալու համար երկրային դրախտին եւ հասնելու «կոմունիզմի շողշողուն գագաթներին»։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՄԻՇՏ ԼԱՒԱՏԵՍ Է ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Նախագահը Թուլոնէն, ուր ծովային սպայ իր տղան ողջունեց զինքը, մեկնեցաւ դէպի Գրինոպլ եւ Տրակինեան։ Գրինոպլի մէջ տը Կոլ խօսք կ'առնէ հոծ բազմութեան մը առջեւ, կը կրկնէ ինչ որ ըսած էր Թուլոնի մէջ եւ կ'եզրակացնէ. — « Գալով այն Ֆրանսացիներուն որոնք ծովուն միւս կողմը, Ֆրանսայէն դուրս գործեր կը տեսնեն, թախանձագին կը խնդրեմ որ վերադառնան Ազգ. Միասնականութեան։ Այդպէս կը պահանջէ իրենց իսկ փրկութիւնը եւ Հայրենիքը »։

Ճամբան յաճախ թափօրը կը կենայ եւ Նախագահը կը խօսակցի, վերջապէս կը հասնի Տրակինեան ուր զինքը կ'ընդունի ընկերվարական ծերակուտական-քաղաքապետը՝ Սոլաանի։

Տը Կոլ այս անգամ կրկին շեշտը կը դնէ Ալժերիոյ Եւրոպացիներուն մտայնութեան վրայ։ Պէտք է որ ի վերջոյ հասկնան որ իրենց պարտականութիւնը եւ իրենց շահն է միանալ Ֆրանսայի, իրագործելու համար համագործակցութեան Ֆրանքօ-ալժերական մեծ գործը։ Անշուշտ պէտք է որ կռիւները դադրին, պէտք չէ որ շարունակէն մորթել «եթէ յանգինք Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ այս համաձայնութեան կարծեմ ազգային եւ միջազգային մեծ գործ մը տեսած կ'ըլլանք։ Եթէ դժբախտութիւնը պատահէր որ հարկ եղածին չափ իմաստութիւն եւ տրամաբանութիւն չգտնէինք այն տարրուն մէջ, որոնք դաժէ զգացական գետնի վրայ կը ղեկավարեն ալժերական զանգուածը, եթէ այդ դժբախտութիւնը պատահէր, հարկ եղածին չափ զօրաւոր եւ վճռական կ'ըլլայինք հետեւանքները ընդունելու համար։ Կը համախմբենք որոշ շրջաններու մէջ անոնք որոնք կ'ուզեն մեզի հետ մնալ եւ կը նայինք թէ ի՞նչ կ'ըլլայ։ Բայց չեմ կարծեր որ հոդ յանգինք։ Ի վերջոյ վստահութիւն ունիմ որ ալժերական հարցը Ֆրանքօ-ալժերական լուծում մը պիտի գտնէ »։

Ճաշէն ետք տը Կոլ կը շարունակէ իր ճամբան, կ'անցնի Ֆրեժիւսէն սեւ երկինքի մը տակ, անձրեւ կը տեղայ բայց մարդիկ եկած են եւ տը Կոլ գոհ է եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «անոնց որոնք եկած են Ֆրանսական միասնականութեան վկայութիւնը տալու օդին պայմանները ըլլալով ինչ որ են »։ Տեղատարափ անձրեւը կը շարունակուի եւ Նախագահը կ'որոշէ «կարճ կապել» խնայելու համար իր ունկնդիրներուն եւ Մարսէյյէզ երգելով կը վերջանայ հանդիսութիւնը։

Նախագահը նոյն իրիկունը (հինգշաբթի) հասաւ Մարսէյլ ուր զինք ընդունեցաւ ծերակուտական – քաղաքապետ, ընկերվարական պարագլուխ՝ Կաստոն Տէֆէր։ Ուրբաթ առտու Նախագահը «Հին նաւահանգիստը» կ'այցելէ ուր տօֆերնները գործադուլ կ'ընեն։

Ճամբորդութեան ընթացքին մէկը ըսած է իրեն թէ ինչ կը մտածէ Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան մասին (Օ. Ա. Էս), տը Կոլ պատասխանած է — (Օ. Ա. Է՞Սը, չեմ ճանչնար »։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Զինուորական վարկերու հարցը յաջորդեց ալժերական պիւտճէի հարցին։ 1962ի համար ատոնց գումարն է՝ 17.272 միլիոն նոր ֆրանք, ինչ որ 2.7 առ հարիւրի յաւելում մը կը նշանակէ նախորդ տարուան վրայ։

Մթնոլորտը տաք է եւ ձայները յաճախ կը բարձրանան, միջադէպ մը կը պատահի գիշերը երբ անկախ երեսփոխան Վալանթէն բարեփոխում մը կ'առաջարկէ ։ Կ'ուզէ որ զինուորական ծառայութեան շրջանը 18 ամիսի իջնէ եւ փոխարէն ութ դաս Ալժերիա բնակողներէն զօրակոչի ենթարկուին։ Նկատի ունենալով որ նման ծրագիր մը ունէր Սալան, այս բարեփոխումին անունը կը դրուի «Սալանի բարեփոխում»։ Նկատի առնելով նաեւ որ այս բարեփոխումը արդէն մերժուած էր Ազգ. Պաշտպանութեան յանձնախումբին մէջ, վէճերը կը մեծնան եւ ի վերջոյ քուէարկութեան դրուելով բարեփոխումը կը մերժուի։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գործադուլի հետեւանքով, Երեքշաբթի օր մեթրօ պիտի չըլլայ եւ երկաթուղին ալ կանոնաւոր պիտի չբանի ելեկտրական գիծերու վրայ։

ՔԵՆԸՏԻ – Նեհրու խօսակցութիւնները վերջացան։ Քաղաքական երկու պարագլուխները տարակարծիք մնացին շատ մը հարցերու շուրջ։

ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ թուրք երիտասարդութեան քաջագործութիւնները պատմեցինք երէկ, «Հանրապետութեան Օր» կը տօնէին ... այս Թուրքը, որ թարգմանի՝ Սեպտեմբեր վեցի գիշեր։ Այս անգամ Անգարայի ուսանողութիւնն է որ ցոյց կուտայ իր դիմագիծը՝ կարծես հարցումով մը. « Ո՞վ է երկրին տէրը »։ Ապահովաբար այն որ յաղթական կ'ելլէ այս զբօսախաղերէն ... այս Թուրքը։

Անպարայէն կը հաղորդեն թէ «ցաւալի դէպքեր» պատահած են քաղաքին մէջ։ Մօտ հազար երիտասարդներ իրաւաբանական համալսարանին սրահները կոտրեցին եւ ընդունուած ուսանողներուն ցանկը պարունակող տախտակները խորտակեցին ու թուղթերն ալ հանդիսաւոր կերպով այրեցին։ Ետքոյ թափօր կազմելով Ցաղթանակի հրապարակ գացին, այնտեղ Անկախութեան քայլերգը երգելէ յետոյ Ցուցադամբան ուղղուեցան։

Ուսանողները Ցաղթանակի հրապարակ գացին ի ձեռին ունենալով Աթաթիւրքի նկարները եւ ցուցատախտակներ։ Անոնց վրայ կ'երեւէին երեք խաղաթուղթեր, դաշոյն մը, օղիի շիշ մը ու քովն ալ « Եթէ չուսանինք ...» բառը։

Ուսանողները յետոյ Ազգ. Ժողովին առջեւ երթալով սկսան միաբերան «Կամ վարժարան կամ մահ» աղաղակել։ Ժողովին մուտքի դրան առջեւ հրմշտուքէ մը ետք վեց հոգինոց պատուիրակութիւն մը Պոլսոյ Հալքեան երեսփոխան Սուպհի Գայքամի միջամտութեամբ Ժողովի նախագահ Ֆուատ Սիրմէնի առջեւ ելան։ Երբ պատուիրակները Սիրմէնի հետ կը տեսակցէին, դուրսը ցոյցերը կը շարունակուէին։ Ազգային Ժողովի նախագահը ուսանողներուն խօսք տուաւ որ չափահաս գրգռողներուն պիտի պարզէ իրենց կացութիւնը։

Ծիշդ այդ պահուն Քասըմ Կիւլէք ժամանեց։ Ասոր վրայ ուսանողները Հալքի նախկին ընդհ. քարտուղարը ուսերու վրայ առնելով պատի մը վրայ հանեցին։ Կիւլէք ալ յուզումնալի ուղերձ մը արտասանելով խոստացաւ անոնց բաղձանքին գոհացում տալ։

Կէսօրէն ետք ուսանողները կրթական գործավարութեան առջեւ երթալով Ահմէտ Թահթաքըլըճի ինքնաշարժը տապալել ուզեցին։ Ուսանողները հաւաքաբար գործավարութեան առջեւ հասան եւ Ահմէտ Թահթաքըլըճի հետ տեսակցիլ ուզեցին։ Երբ պատուիրակութիւն մը գործավարին հետ տեսակցելէ ետք՝ «Արդիւնքը կրկին զերօ է, մեր գործը չեն կարգադրեր» ըսաւ, գործավարին դէմ ծայրայեղ ցոյց մը սկսաւ։ Շատ չանցած երիտասարդները « Անկցին ստախօսները » աղաղակեցին եւ սկսան քարկոծել գործավարին ինքնաշարժը, կցահարել եւ թքնել։

Ուսանողները Ժողովին առջեւ ի տես Ատալէթի կուսակցապետ Բակրը Կիւմիւշփալայի սկսան ցոյց ընել աղաղակելով. « Մեզի խօսք տուր, փաշա, որ պիտի լուծես մեր դատերը »։ Կիւմիւշփալա խոստանալէ ետք ուսանողները ծափահարեցին զայն։ Այդ պահուն Մենտերէս ալ ինքնաշարժով ժողով ժամանեց։ Կէտիք ի տես ուսանողներուն յուզուեցաւ։ Բայց երիտասարդները «Կէտիքէ օժանդակութիւն չենք ուզեր» աղաղակեցին։ Երիտասարդները Ինէօնիւի ալ ցոյց ըրին։

Երբ լիսէտաւարտները Ժողովին առջեւ ցոյց կ'ընէին, մարդիկներն ալ Աթաթիւրքի նկարները եւ դրօշներ ի ձեռին ժողովին առջեւ գալով ցոյց ընել սկսան։ Այդ պահուն ուսանողները կը պոռային. «Մեր քուէները առէք, դրամները եւ ամսականները քաշեցէք, բազկաթոռները հանգի՞ստ եկան »։

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԵՒՍ

Քաղաքիս մէջ համալսարան մտնել ուզող ուսանողները երէկ վերատեսչութեան պաշտօնատան առջեւ տեւական ցոյց ընելով «Ապակիները կոտրելու» սպառնալիք ըրած ըլլալուն վերատեսուչ Փրոֆ. Օնար ապահովութեան տնօրէնութենէն օգնութիւն ուզեց։ Ապահովութեան Ա. ճիւղի տնօրէնը ոստիկաններու հետ համալսարան մտնելով ցուցարար ուսանողները ի կարգ հրաւիրեց։

Կրթական գործավար Թահթաքըլըճ Պոլսոյ համալսարանի վերատեսուչ Օնարը եւ Թէքնիք համալսարանի վերատեսուչ Նարթէքը հեռաձայնով Անգարա հրաւիրեց։

ՉԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ ՅԱՌԱՋ լոյս չի տեսներ։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 14։

ՄԵՍՐՈԲ ՄԱՇՏՈՑ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Բ.

Հացեկաց գիւղէն մինչեւ Վաղարշապատ, այլ խօսքով՝ անծանօթէն մինչեւ Պատմութեան դուռները, ի՞նչպէս կտրեց ճամբան, ո՞րքան ժամանակ սպառեց այս հրաշալի տղան, չի պատմեր Կորիւն :

« Կորիւն Սքանչելին » կ'անուանեն ոմանք՝ այս կենսագիրը: Ցնորլեան բառ չի գտներ որ արտայայտէ իր հիացումը, — « հին հայ մատենագրութեան երկնքին վրայ ամէնէն մեծափայլ, պայծառագոյն լուսաւորներէն մէկը » համարելէ ետք զայն՝ կ'աւելցնէ դեռ թէ Կորիւնէն «բանաքաղած են առ հասարակ բոլոր մեր հին մատենագիրները, մինչ ինքը եւ ոչ մէկէն փոխ առած է»: Լրացնելու համար այս գովաբանութիւնը՝ « հանճար» կ'անուանէ Կորիւնը : Ուրիշներ՝ «եպերող», ինչպէս Հ. Բարսեղ Սարգիսեան, կամ « ալարտող», ինչպէս Ն. Ադոնց, կան ալ որ դրուատիքին կը խառնեն քննադատութիւն, նոյնիսկ վերապահութիւն կը յայտնեն Կորիւնի գրական արժէքին մասին (Ն. Բիւզանդացի): Կը զայթակղի՛ Մանուկ Աբեղեան, որ կ'ըսէ. — Ցնծալի՛ է, երբ 19րդ դարի վերջում Եւրոպայում նստող մէկը ծաղրում է մեր այս հեղինակին, գրելով թէ Կորիւնը «առաւել քան զկար իւր համարի պատմել զվարս Մաշտոցի եւ կը փութայ խնդրել ի սատարութեան զաղօթս ուսումնակցացն, որպէս թէ քանի մի էջ բան գրելն ստուգիւ մարդկային կարողութենէ վեր ըլլար եւ աստուածեղէն շնորհաց օգնականութեան կարօտ »:

Կորիւնի անձին ու գործին նուիրուած բազմահատոր մատենագրութիւնը մէկ կողմ, ըսենք անմիջապէս. — Կորիւն պատմել չի գիտեր: Իր մատենիկը, զոր նուիրած է Մեսրոբ Մաշտոցի կեանքին, առաւելապէս լեցուած է Աստուածաշունչ Մատեանէն առած պակաժով: Այդ իրողութեան կողքին՝ հաստատելէ ետք հրաշարանութեան իր ճաշակը, դժուար չէ հաւատալ, ինչպէս կը հաւաստեն կարգ մը բանասէրներ, թէ Կորիւն գրչի կապ մը կը պահէ հայ Ագաթանգեղոսին հետ՝ հրաշապատում սրտխառնող դրուագներէն կախարդուած (Տրդատի երեւակայութեան վերագրուած չարչարանքները)

Կենսագրութիւն չէ գրել թէ Մաշտոցի հայրը կը կոչուէր Վարդան : Պատանի Մաշտոց ի՞նչպէս մեկնեցաւ Հացեկաց գիւղէն ու հասաւ մինչեւ արքունիք, — այս պարագան աւելի կը հետաքրքրէ մեզ քան հօրն ու մօրը անունը: Ոմանք, լոյսի թել մը երկարելու համար մթութեան մէջ, ազնուականութիւն կուտան գիւղացի այս տղուն :

Ափսո՜ս, մեր հին մատենագրութիւնը, լեզուական իր նպաստէն զատ, շատ քիչ ատաղձ կը բերէ պատմութեան, իբրեւ ստոյգ, իբրեւ ճշմարիտ, իբրեւ վաւերական: Իրար խառնուած են մեր գրական ժառանգութիւնները, — մէկ մատենագիրը մտած է այլ մատենագրի մը մէջ, խաթարուած կամ եղծուած են անուններ ու թուականներ, նոյնիսկ ստեղծուած են Սուտ – Կորիւններ: Եւ գործեր կան, որոնց հայրը կը ներկայանան երկու հոգի ... առ այժմ: Օրինակ Յաճախապատումը կ'ընծայուի Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Մեսրոբ Մաշտոցի :

Աւելի զարմանալին, — Մաշտոցի կեանքը կը պատմեն Կորիւն, Խորենացի, Փարպեցի, Թողունք յետնագոյնները : Խորենացի կը կրկնէ Կորիւնը, առանց աղբիւրի անուն տալու՝ բայց յամառելով Մեսրոբ միայն կոչել Մաշտոցը: Փարպեցի կուտայ Կորիւնի անունը, իբրեւ աղբիւր, եւ Խորենացիէն կ'առնէ երկար հատուած մը, ամբողջական ձեւով, առանց յիշատակելու հատուածին տէրը, միայն թէ դուրս կը ձգէ իր պոչը : Արդարեւ, Կորիւն միշտ Մաշտոց կը կոչէ իր ուսուցիչը: Փարպեցի եւս կը գործածէ միշտ նոյն անունը, — կը գտնեմ 18 անգամ յիշատակուած: Խորենացի կը նախընտրէ անուանել Մեսրոբ: Եւ ահա այն հատուածը, որ փրցուած է Խորենացիէն, բառացի փոխադրուած մտած է Փարպեցիի մէջ՝ Մեսրոբ անունն ալ միասին:

Ուրիշ օրինակ մը մեր պատմագիրներուն ուշիմութենէն, միշտ Մաշտոց անուան հետ կապակցութեամբ :

Մաշտոց կը կոչուի Սիւնեաց աթոռին մէկ եպիսկոպոսը, ծնած՝ 353ին, նոյն տարին՝ երբ ծնած է Մեսրոբ Մաշտոց, ըստ Աճառեանի: Այս Մաշտոցը կը յաջորդէ Գրիգորիս եպիսկոպոսի, ինչպէս կը պատմէ Ստեփանոս Օրբելեան, — Գրիգորիսը եպիսկոպոս օծուած է Լուսաւորիչի ձեռքով, Մաշտոցը՝ Ներսէսի ձեռքով: Հիմա հաշուեցէք, — քանի՞ հայրապետ յաջորդեց Լուսաւորիչի (որդիք եւ թոռունք), երբ Գրիգորիսի կը յաջորդէ միայն մէկ եպիսկոպոս: Մաթուսաղայի բախտաւորութի՞ւնն ունէր Գրիգորիս, — աւելի ճիշդ է, սակայն, ընդունիլ այս վարկածը քան Օրմանեանի կարկատանը :

Ըսի այս ամէնը, որպէսզի հաւատաք՝ երբ ըսեմ թէ Մեսրոբ Մաշտոցի կեանքին մէկ դրուագը արդիւնք է նման շփոթութեանց եւ նմանագրական սովորութեանց:

Մեսրոբ Մաշտոցի կը վերագրուի յանկարծական փախուստ մը (փիւկ) Հայոց արքունիքէն, առանձնանալու եւ բնակելու համար քարանձաւներու մէջ. « Եւ անդէն վաղվաղակի ի միայնակեցական կարգ մտանէր (Մաշտոց), բազում եւ ազգի ազգի վշտակցութիւն ըստ Աւետարանին կրէր ամենայն իրաց. ամենայն կրթութեամբ հոգեւորացն զանձն տուեալ՝ միայնաւորութեան, լեռնակեցութեան, քաղցի եւ ծարաւոյ եւ բանջարաճաշակութեանց, արգելանաց անլուսից, խարազնազգեստ եւ գետնատարած անկողնոց, եւ բազում անգամ գիշերական հանգիստ գիշերոյն եւ զհարկ քնոյ յոտանաւոր տքնութեան ի թօթափել ական վճարէր, եւ զայս ամենայն առնէր ոչ սակաւ ժամանակս » (Կորիւն):

Ի՞նչ պատահեցաւ երիտասարդ Մաշտոցի հոգւոյն մէջ՝ այսպէս յանկարծակի: Հեռանալ արքունիքէն, հրաժարիլ փառքէ եւ պատիւէ, երթալ խոկալու համար ամայութեանց մէջ, քարանձաւներու խորը:

Երիտասարդ զգայուն հոգիներու համար ուրիշ ոչինչ կար Հայաստանեայց աշխարհին մէջ, այդ օրերուն : Երկիրը երկու պատառ ըրած բաժնած էին Տիզբոն եւ Բիւզանդիոն: Ազգային տնենիթէն՝ վիրաւոր, — յոյն ուսուցիչներ եւ ասորի եպիսկոպոսներ ման կուգային երկրին մէջ: Հայութիւնը արտօնուած չէր ազգային դպրոցներ ունենալու: Դպրոցնե՞ր, — կային անշուշտ, բայց յունարէն եւ ասորերէն սորվելու համար միայն, օտար ուսուցիչներու կողմէ :

Նման մթնոլորտ մը կը քայքայէ ամէնէն տոկուն հոգին:

Բայց զինուորական էր Մաշտոց, ու զինուորական կեանքը անհատը կը դարձնէ յարաշարժ, մշտարթուն, անսպառ եռանդով յորդուն: Խոկալ, երազել, ամպերը դիտել, անհամ աղօթքներ արտասանել՝ յատուկ է տարբեր խառնուածքով մարդոց: Կորիւն իր ուսուցիչը, — մեծարելո՛ւ համար անշուշտ, — արքունիքէն կը նետէ անապատ, յետոյ անապատէն կը վերադարձնէ արքունիք: Ինչ, սիֆլոթիմի՞ ունէր Մաշտոց: Պատմութիւնը կուտայ օրինակ մը, Հերակլէսը, — այս հայ կայսրը, առաջնակարգ զինուորական, կը տառապէր պարբերական հոգեփոխութենէ մը : Մաշտոց, իր թափառական կեանքով, անխոնջ ճամբորդութիւններով, անողորմ հետապնդումներով (Գողթն գաւառ), տարբեր խառնուածք ցոյց կուտար, սակայն : Խորենացի ուրիշ մեկնութիւն կուտայ Մաշտոցի լեռնակեցութեան, եւ այդ է որ կը կրկնուի դարէ դար :

Բայց տրուած այդ մեկնութիւնը «պարզարանք» է միայն, — մեծարելու համար օրուան մարդը դարուն ճաշակով, բարձրացնելու համար սրբութեան:

Եւ այսպէս մատենագիրները փոխ կուտան իրարու ոչ միայն իրենց ձեռակերտը, այլ եւ անապատականի շապիկը :

397ին աշխարհ կուգայ Մաշտոց Եղիվարդեցին: Կը մտնէ Մաքենեաց վանքը, — այստեղ կ'ապրէին ամէնէն խստամբեր վանականները, որոնք մաքիէ մորթ միայն կը հագնէին: Եղիվարդեցի յետոյ ինք եւս կը հիմնէ վանք մը, աւելի խստամբեր քան առաջինները, — ահա թէ ինչո՛ւ Կիրակոս Գանձակեցի կը գրէ. « Զամս քառասուն հաց ոչ եկեր եւ ջուր ոչ արբ, միահանդերձ եւ բոկոտն » (էջ 45): Այս վարդապետին կ'ընծայուի հայ եկեղեցիին Ծիսարանը, Մաշտոց, վասնզի Մաշտոց կը կոչուէր նաեւ ինքը՝ վարդապետը: Այսօր բանասէրները Ծիսարանը կուտան Մեսրոբ Մաշտոցի : Բայց այն դիւրին ձեւով, անունի թելադրանքով, որ Ծիսարանը ընծայուեցաւ Մաշտոց Եղիվարդեցիին, սրբութեան իրաւ վկայութիւն՝ մէկ Մաշտոցին «լեռնակեցութենէն» բաժին հանուած է նաեւ միւս Մաշտոցին, հարստացնելով Կորիւնի մատենիկը՝ դարերու ընթացքին, եւ ոչ առաջին օրէն, առաջին քերականներու օրինակով :

Գրական մեր ժառանգութեանց մէ՞ջ ո՞րն է այն որ զերծ է [illegible] եւ փառոտիէ :

Այսպէս, կը պնդեմ թէ դժուար է հաշտեցնել ճգնակեցութիւնը զինուորականի նկարագրին հետ, զոր ստացած էր Մաշտոց :

Նոյն այդ զինուորականի ապրած էր, որ Հացեկաց գիւղէն դուրս կը հանէր պատանին Մաշտոց՝ առաջնորդելու համար մինչեւ արքունիք, մինչեւ պատմութեան դուռները :

Այլապէս Մաշտոց չունէր ուրիշ ուժ որ լքէր կորեկ ցանելը եւ վարէր արօրի վարուցանքի, ոսկեղէն հունձքի, ճառագայթազարդի :

Զինուորական ասպարէզն էր, ապահովաբար, որ մեզի կ'ընծայէր Մեսրոբ Մաշտոցը, Հայութեան Հայրը :

Հաւլմայեցիներէն գիտենք թէ զինուորագրութիւնը կը սկսէր 18 տարեկանին (երբեմն աւելի կանուխ): Պէտք է ենթադրել թէ այսպէս մատաղատի՝ Մաշտոց զինուորագրուեցաւ եւ զինուորական կրթարաններու մէջ սորվեցաւ նաեւ յունարէն եւ ասորերէն: Վասնզի երկրին մէջ կը տիրապետէին այս երկու լեզուները քաղաքական ու կրօնական պատրաստութեանց պայման:

Ահա ճամբան, զոր Մաշտոց կտրեց հասնելու համար Վաղարշապատ, ծանօթ նաեւ Նոր Քաղաք անունով: Այսպէս մտաւ արքունիք, մտաւ թագաւորական դիւաններէն ներս, — կ'ըսենք՝ մտաւ պատմութեան դուռէն ներս, յաւիտենականութեան մէջ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Ընթերցող մը կը հարցնէ [illegible]
ո՛րն է ճիշդ ուղղագրութիւնը. Մես[illegible]
թէ Մեսրապ: Ինչպէս գրեցի, չնէ [illegible]
արմատական իմաստը՝ որ կրնայ [illegible]
ցոյց ծառայել մեզի: Մեսրովբ եւ [illegible]
բէ անուններում հանգիստութիւ[illegible]
բորդ անունը, ոչ – արմատակ[illegible]
մը (Մ) յաւելումով իր սկիզբ[illegible]
կոչուի փոթէգ, կուտայ Մ[illegible]
Օրմանեան ստուգաբանութիւնը [illegible]
ասորական ձեւի մը, Մար Սե[illegible]
Տէր Սերովբ) կը թելադրէ [illegible]
Այդ վերջաւորութեամբ կան բազմ[illegible]
անուններ, ընդհանրապէս [illegible]
Յակոբ, Քերոբ, Սերոբ եւ Մեսրոբ
Բայց պէտք է ըսել թէ Բ եւ Պ [illegible]
ներ, ձայնակից՝ ինչպէս կ'ըսէ Բաց[illegible]
տումի: Օրինակ, ամբարիշտ — ամ[illegible]
բիշտ, ըմբել – ըմպել :
Հետեւաբար երկու ձեւերն ալ ճիշդ [illegible]
Մեսրոբ կամ Մեսրոպ: Ինծի կը [illegible]
դասական է առաջին ձեւը, երկրորդ[illegible]
ռամիկ : Շ. Ն.

ՈՍԿԵԱՅ ՈՒՂԵՂՈՎ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

(Տիկնոջ՝ որ ինծմէ գուարթ պատմութիւններ կ'ուզէ)

—o—

Իր չար բախտէն, բարեկամ մը հետեւած էր իրեն մինչեւ իր նոր առանձնարանը եւ այս բարեկամը տեղեակ էր իր գաղտնիքին :

Առաւօտ մը, խեղճ մարդը իր գլխուն վրայ ահաւոր ցաւ մը զգալով, ընդոստ արթնցաւ եւ խելակորոյս ոտքի կանգնելով, լուսնին արձակած շողերուն ընդմէջէն նշմարեց բարեկամը որ խոյս կուտար՝ վերարկուին ներքեւ բան մը պահած ...

Իր ուղեղէն պատառիկ մը եւս կը տանէին ...

×

Քանի մը ատեն ետքը, ոսկեայ ուղեղով մարդը սիրահարուեցաւ եւ այս անգամ ամէն բան վերջացաւ ...

Իր ամբողջ հոգիով կը սիրէր խարտեաշ կին մը, որ իր կարգին կը սիրէր զինքը, եւ սակայն կը նախընտրէր նաեւ զարդն ու պաճուճանքը, սպիտակ ժխտուրները եւ ոսկեայ երիզներով պճնուած կօշիկները :

Այս դողդոջիկ էակին ձեռքերուն մէջ — կէս մը թռչնիկ, կէս մը պուպրիկ — ոսկիի կտորները կը հալէին հաճոյքի մը նման: Բոլոր քմահաճոյքները ունէր ան եւ մարդս երբեք չէր գիտեր «ոչ» ըսել : Նոյնիսկ, վախնալով որ կրնար ցաւ պատճառել իր սիրելիին, մինչեւ վերջը գաղտնի պահեց անկէ տխուր գաղտնիքը իր հարստութեան :

— Ուհ, ուրեմն մենք հարո՞ւստ ենք, կ'ըսէր կինը :

— Այո, սիրելիս, շատ հարուստ, կը պատասխանէր խեղճ մարդը :

Եւ կաթողին սիրով մը կը ժպտէր պզտիկ կապոյտ թռչնիկին, որ այնքան անմեղութեամբ կ'ուտէր իր գանկը ...

Երբեմն, սակայն, վախը կը պատէր եւ փափաք կը զգար կծծիութեան, եւ ահա, յանկարծ, դողդոջիկ կինը ոստոստելով կը գիտէր զինք ըսելով .

— Ամուսինս, որ հարուստ էք, գնեցէք ինծի համար բան մը, յոյժ թանկագին ...

Ու անիկա կը գնէր այդ յոյժ թանկագին բանը :

Այսպէս շարունակեց երկու տարի, երբ առաւօտ մը դողդոջիկ ու դեղանի կինը մահացաւ, նման թռչնիկի մը, առանց որեւէ պատճառի :

Գանձը կը հասնէր իր վերջաւորութեան: Ինչ որ մնացած էր իրեն, անով այրին փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը սարքեց իր սիրեցեալ ննջեցեալին համար: Ղօղանջեցին զանգերը սեւ շղարշներով պատած շարան շարան անցան ծանր մեռելակառքերը՝ որոնց լծուած էին փետրազարդ նժոյգներ ...

Ոսկին այլեւս արժէք չունէր իր աչքին..

Տուաւ եկեղեցիին, փոխադրողներուն, անմահութեան վաճառորդներուն, տուաւ ամէն կողմ, առանց սակարկելու ...

Եւ երբ դուրս եկաւ գերեզմանատունէն, հրաշալի ուղեղէն ոչինչ էր մնացած, ոչինչ, միայն մէկ քանի մասնիկներ՝ փակած իր գանկին պատերուն ...

Այն ատեն, աչքերը մոլար, ինկաւ փողոցները, ձեռքերը երկարած, նման հարբած մարդու մը:

Երեկոյեան, այն պահուն երբ չուկան կը լուսաւորուի, կանգ առաւ լայն ցուցափեղկի մը առջեւ, ուր զանազան տեսակի կերպասներու կոյտ մը կը պլպլար լոյսերուն ներքեւ :

Կանգ առաւ երկար այդ ցուցափեղկին առաջ եւ ակնապիշ դիտեց նաեւ զոյգ մը մոյկեր՝ կապոյտ սնդուսէ, երիզուած կարապի փետուրներով :

— Կը ճանչնամ մէկը, որուն այս մոյկերը հաճոյք պիտի պատճառէին, մրմնջեց ժպտելով ...

Եւ առանց կարենալ յիշելու որ դողդոջիկ կինը մահացած էր արդէն, ներս մտաւ խանութէն, գնելու համար մոյկերը.

Իր խանութին ներքնամասէն, վաճառորդուհին լսեց սուր ճիչ մը:

Վազեց եւ վախէն քարացած, ընկրկեցաւ, երբ տեսաւ իր դէմը կեցած մարդ մը, յենած սեղանին, որ ապշահար կը դիտէր զինքը:

Մարդը ձեռքին ունէր կարապի փետուրներով երիզուած մոյկերը, եւ միւս ձեռքը՝ արիւնոտ կ'երկարէր իրեն.

Այդ ձեռքին մատներուն եղունգներուն փակած կային ոսկիի փշրանքներ ...

Այս է ահա, տիկին, ոսկեայ ուղեղով մարդուն հէքեաթը :

×

Հակառակ իր ցնորական պատմութեան մը բնոյթին, այս հէքեաթը մէկ ծայրէն միւսը իրական է ...

Աշխարհի մէջ կան խեղճ մարդիկ որոնք դատապարտուած են ապրելու իրենց ուղեղին, բայց ստիպուած են վճարել ոսկիով, իրենց ապրուստին բանով զոյն ու ծուծովը ամէն չնչին [illegible] կեանքին ...

Ասիկա իրենց համար հանապազօրեայ կսկիծ մըն է, եւ յետոյ, երբ [illegible] ձանձրանան տանջուելէ ...

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(2 եւ վերջ)

ԱՆՄԱՀ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

Սայաթ Նովային ես չկարողացայ պատկերացնել ... Նրա դէմքը փոխւում է շարունակ իմ երեւակայութեան մէջ եւ ռասակը նոյնպէս :

Սայաթ Նովայի դէմքը ի՞նչպէս էի պատկերացնում, ի՞նչպէս, — գերմարդկային: Աչքերը կապոյտ՝ Հայաստանի երկնքի նման, յաւերժական կապոյտ, ծովերի նման՝ խորն ու վճիտ, յաճախ ալեկոծ ...

Ոչ, սեւ ու խորունկ վշտի պէս. բարի ու թախծոտ աչքեր՝ իմաստութեամբ, բանաստեղծութեամբ ծովացած — գեղեցիկ ներդաշնակութիւն: Երաժշտական, սպիտակ: Ճակատը՝ խոհուն: Ձայնը... Ձայնն ինչ հմայիչ, աններեւակայելի — մի խօսքով՝ գեղեցիկներից — գեղեցիկ, վեհագոյն :

Ո՛վ նման, —Գողթան գուսանապետին, որդւոց Նահապետ Քուչակի՞ն ...

Մերթ տեսնում եմ նրան՝ ջուլհակի սարքի առաջ՝ պատանի, մաքոքը նետում է աջ ու ձախ, բայց տխուր հայեացքը երազում է հեռուները, կկոցում է աչքերը, հեռուներում բաներ է տեսնում եւ ականջը լարում է, ինչ որ ձայներ է լըսում.

Մերթ տեսնում եմ նրան՝ ընտիր զգեստը հագած, գեղեցկուհիների շըրջանում, սադափէ քամանչան ձեռքը՝ նըւագում է ու երգում. բոլորը հիացած, հմայուած լսել, լսում են նրան, շատերի աչքերը արցունքով են լցւում, շատերը հառաչում են, սպասաւորները մատուցարանները ձեռքներին՝ քարացած են ...

Թւում է թէ պարտէզում թռչունները լուռ են, չեն ճռուողում, լսում են նրան:

Մերթ տեսնում եմ նրան կորաքամակ, ալեհեր, ցուպը ձեռքին, կրօնականի ըղգեստով բարձրանում է Հաղբատի զառիվերը, միստիկ հայեացքը դէպի Ներս խորացած, տեսնում է աշխարհի, բնութեան, տիեզերքի խորքերը, գաղտնիքները, մարդկանց՝ աշխարհի մէջ ելքն ու մուտը եւ տեսնում է իր մահը՝ նահատակի փոխձանը՝ պատրաստ չար աշխարհի մէջ միշտ դիմադրաւելու իր հաւատի, իր գաղափարների, իր պաշտամունքի իմէջի համար եւ մեռնելու միշտ յօժար, պատրաստակամ ...

Եւ տեսնում եմ յանկարծ՝ առոյգ, կորիծ, փառահ իր հանճարին՝ հրապարակում, ահագին բազմութեան մէջ մըցում է նշանաւոր աշուղների հետ, պայքարում է եւ նուաճում է իր յաղթական զէնքով, իր հրաշագործ զէնքով՝ քամանչայով եւ յաղթանակում է նրանց՝ մըցակից աշուղներին, որոնք իրենց զէնքերն ու գըրահ թողած փախչում են տալիս : Սայաթ Նովան գրաւում է նրանց զէնքերը եւ ժողովուրդը հիացած է իր հերոսով...

Սիրով խենթացած Մէջլումի պէս թափառում է՝ մի տեղ չնստելով, անդադար. Այրւում է ...

×

Նայել է, — աշխարհը մի պատուհան է: Նայում է աշխարհի պատուհանից մեծ, անհուն, անսահման աշխարհին, իրականութեանը, եւ խոցւում է նրա սիրտը, ձեռքն է առնում քամանչան, եւ ա՛խ է հանում սրտից եւ երգում է աշխարհի վիշտը, ցաւերը, տառապանքները: Սէր, մահ, երազանք, տենչեր, վիշտ, թախիծ, տիեզերական վիշտ, արեւելեան երաժշտութիւն՝ հայկական անհատականութեան միջով անցած, հայկական մըշակոյթի միջով անցած: Արեւելքը՝ հայկական բեկումով: Նրա բարդ եւ կատարեալ տաղաչափութիւնը, երաժշտականութիւնը, լիրիզմը, լիրիկական փիլիսոփայութիւնը կամ փիլիսոփայական լիրիկան. Զգայականութիւ՞ն՝ [illegible] :

Նոյնացնում եմ ինձ նրա հետ, զգում եմ: Ինձ թւում է, որ իմ ուղին նրա պէս է լինելու, ճակատագրուած է ինձ նա:

Աշակերտում եմ նրան, ծնկի եկած նըրա առաջ կարդում եմ փետուրէ գրչով թարմ գրուած տողերը.

Թէ կու պակսիմ, ինձ կու պակսիմ՝ աշխարհիս մէ մազ չի պակսի :

Չեմ յանդգնում նրան ասելու, որ՝ «վարպետ, ես կ'ուզէի այսպէս գրէիր. «Թէ կու պակսիմ, ինձ կու պակսիմ, աշխարհիս մէջ»...

Երբ կարդում եմ —

Հէնչաք բլի՝ դուն վըրէս լաս մազըդ շաղ տալով, աչկի լուս...

Սիրտս փղձկում է :

Սայաթ Նովա գերեզմանըն Հինդ, Հաբաշ, Արաբ մի՛ անի ...

Տեսնում եմ ինձ՝ հայրենիքից հեռու, գերեզմանս հեռաւոր անապատներում :

Սայաթ Նովայի երգերի մէջ տեսնում եմ քարաւաններ, որ գալիս են հեռաւոր աշխարհներից՝ Հինդ ու Չինից՝ բեռնած թանկագին զարդերով՝ զումաշ, ատլաս, անուշահոտ իւղերով, Արաբիայի խունկերով, համեմունքներով : Լսում եմ զանգակների ձայնը :

Հետը գնում եմ, մտն եմ գալիս վանքերը մէկմէկ, երկիւղած ծունկի եմ գալիս մթին, վսեմ վանքերի մէջ :

Պատանի հասակից գիւթուած, աւելի շուտ երեւակայութեամբ էի հասկանում նրան: Սովորական իրականութիւն չէր նա, այլ հէքիաթական, առասպելական : Եւ նրա կեանքը, գործը, մահը: Կախարդական պարտէզ, կախարդական ապարանք: Կախարդական պարտէզ, որ ամէն մի նոր քայլին նոր հրաշք է բաց անում: Ծաղիկներ, վարդեր, բուրումնաւէտ, շալ ու գոհար ...

Այսպէս էի երեւակայում նրան՝ քամանչան, դէմքը, երգը :

Մինչեւ հիմա կախարդել է ինձ եւ չեմ կարող ելնել երեւակայական գիւթանքից :

Աւելի քան 150 տարի նա կանգնել է մեր զարգացման ճանապարհի հանգոյցներից մէկի գլխին եւ իր քնարով ներշնչում է մեզ, — ազատ սիրել, գիր սիրել: Նա մեր մթնոլորտն է, մեր օդը, մեզ ուրախութիւն եւ թախիծ տուողը : Մեզ հետ է միշտ՝ մեր ուրախութեան եւ վշտի պահերին :

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յատուկ) — Միշտ պատնէշին վրայ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթանասունմէկերորդ տարեդարձը տօնուեցաւ Նոյեմբեր չորսին, Շաբաթ գիշեր, նախաձեռնութեամբ Շրջ. Կոմիտէի:

Վալանսի քաղաքապետարանի շքեղ թատրոնը անգամ մը եւս զարդարուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն նկարներով, որոնք ներկաներուն կը ներշնչէին իրենց պայքարի, նուիրման կամքը. «մահ կամ ազատութիւն» :

Օդը անմպատ էր: Սակայն ներկայ էին բոլոր անոնք՝ որոնք հասկցած էին եւ ըմբռնած ազատութեան իսկական իմաստը: Եկած էին յարգելու մեր անզուգական հերոսներուն յիշատակը անոնց որ իրենց արեան գնով ազատութեան ոգին ներշնչեցին հայ ժողովուրդին եւ փշրեցին բռնութեան շղթաները :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ» եւ «Մշակ բանուոր» փառերգներով, զորս երգեցին Նոր Սերնդականները:

Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Գօյաճեան իր բացման խօսքը ընելէ առաջ, հըրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելու յիշատակը օրուան հերոսներուն: Ապա անդրադառնալով օրուան տօնին, ըսաւ.

— Տարին մէկ անգամ կը հաւաքուինք տօնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան տօնը: Հայ ժողովուրդը, իր մայրենի հողին վրայ, չհանդուրժելով թշնամիին գերութեան շղթաները, ծնունդ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ ամբողջ 71 տարիներ քալեց հայ ժողովուրդի կողքին: Ու դեռ պիտի քալէ այնքան ատեն որ չեն իրականացած իր արդար պահանջները, Ազատ եւ անկախ Հայաստանի իրականացումը :

Գեղարուեստական բաժինին իրենց համեստ մասնակցութիւնը բերած էին Օրիորդներ Մարի Ավճեան «Մահուան տեսիլ», արտասանութիւն Սիամանթօյէն, Օտէթ Քէչէճեան «Հաւատում եմ», Յով. Թումանեանէ, Սիլվարդ Շահինեան «Հայոց արեւին» : Գրիգոր Քէնտրեան երգեց «Սարի աղջիկ», «Ծըլեր է արտը», «Իմ սեւ հաւս» եւ ուրիշ երգեր, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին :

Պ. Վահան Գասեան երգեց «Տըլէ – եաման» եւ «Հայաստան» նոյնքան ոգեւորութեամբ: Լիբանանէն նոր ժամանած ընկեր Բազիկեան խոր յուզումով երգեց «Մայիս ամսոյն» : Նոր Սերունդի նըւագախումբը, զոր կը կազմէին Ա. Գասեան, Արմէն Ղազարոսեան եւ Աբրահամ Շահինեան նուագեց «Զէյթունցին», «Գարնան մի օր», «Կռունկ»ը եւ «Համբարձում եայլա»: Գնահատելի էր տարուած նըրդաշնակ աշխատանքը :

Օրուան բանախօսն էր երիտասարդ ընկեր Յ. Արթինեան (Մարսէյլէն), որ բացատրեց Դաշնակցութեան մեծութիւնը: Ընկերը յիշեց Պէյրութէն իր վերջին հրաժեշտի առթիւ Ս. Վրացեանի խօսքը: «Գնա տղաս, ո՛ր երկինքի եւ ո՛ր լուսնի տակ ալ ըլլաս, մի մոռնար որ մեծ է Դաշնակցութեան Աստուածը :

Փառաբանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործը՝ եզրակացուց. «Ազգեր կան որ կը ծնին մեռնելու համար, իսկ մենք կը մեռնինք ապրելու համար: Մեր թշնամիները ուզեցին թաղել մեզ ընդ միշտ, բայց ահա կ'ապրինք եւ կը տօնենք ոգին որ կ'ապրեցնէ մեզ»:

Հանդէսը վերջացաւ իր ատենին նախագահի շնորհակալութեան խօսքերով :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅՐ Յ. ՄԸՍԸՐԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

1911 Հոկտեմբեր 31ին Հ. Յովհաննէս Մըսըրեան մուտք գործած է Մխիթարեան միաբանութենէն ներս եւ յիսուն տարի շարունակ նուիրուած հայ մշակոյթին :

Ծնած է Թոքատ 1888ին: Քահանայ ձեռնադրուած է 1921ին: Իր կրօնական եւ քահանայական գործունէութեան ընթէ ամբողջութիւնը կ'անցընէ հոս, Լիբանանի մէջ եւ կը դառնայ սիրելի դէմքը բովանդակ Լիբանանահայութեան եւ Սուրիահայութեան :

Գաղթականութեան դժնդակ օրերուն մեծ դեր կը խաղայ, հոգեկան եւ նիւթական մեծ օգնութիւն հասցնելով անխտիր բոլոր Հայերուն :

Եղած է հիմնադիրներէն մէկը Էշրէֆիէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մանչերու ճեմարանին եւ Ս. Շուշան աղջկանց վարժարանին :

29 տարիէ ի վեր կը գործէ իր մեծ ձեռնարկը՝ Հայագիտութեան Ամսօրեանը, որ մեծ բարիք մը եղած է այս գաղութին համար մասնաւորապէս, հազարաւոր Հայերու ճանչցնելով անցեալի հայկական արժէքներն ու արժանիքները :

Հ. Յ. Մըսըրեանի մէջ ամէնէն աւելի գովելի են իր քաջութիւնը եւ յարատեւութիւնը եւ ամէն գնով Հայոց մօտ մըտաւորական զարգացումը յառաջացնելու մտահոգութիւնը :

Հրատարակած է բազմաթիւ յօդուածներ հայագիտութեան մասին: Վերջին ատենները անոր վստահուած է Կիւլպէնկեան Ֆոնտի մատակարարման Լիբանանեան ճիւղին նախագահութիւնը, ինչ որ կը ցուցնէ թէ որքան բարձր է անոր վարկը հայկական բոլոր շրջանակներուն մէջ:

Հայր Մըսըրեան սիրուած ու յարգըւած է բոլորէն, շնորհիւ իր բազմատեսակ առաքինութեանց՝ նուիրում, կրօնասիրութիւն, համեստութիւն եւ բարեսիրութիւն, մասնաւորաբար հայ մշակոյթին հանդէպ ունեցած իր անհուն սիրոյն համար :

«ԱԶԴԱԿ»

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Լուսնալու մօտ էր :

Կիրճին վերեւը լերկ ու վիթխարի ժայռեր կային, Վանական հրամայեց որ խումբը դէպի ժայռերը բարձրանայ ու հոնտեղ ապահով դիրք մը գրաւէ :

— Ահա արշալոյսը կը ծագի, ընկերներ, չէշտեց Վանական՝ անձնուիրութեան մը ամբողջ արտայայտութիւնը դնելով իր ձայնին մէջ: Առաջին անգամն է որ անիրաւութեան մը դէմ պիտի կռուինք, առաջին անգամն է որ ձեր գնդակը պիտի ուղղէք բռնապետական ուժին. մէկ խօսքով՝ առաջին անգամն է որ արեան կաթիլը պիտի ցայտէ ձեր դրօշ ու վրէժխնդիր ձեռքերուն վրայ: Բաւական է: Ազատութեան արեւը թող ժպտելով սահի անհուն կապոյտին մէջ: Բաւական է ... արցունքը չի փրկեր մեզ : Աստուած սարուկներու ձայնը չի լսեր : Գոնէ մեր հայրենեաց սա ժայռերը թող հանդիսատես ըլլան թէ Հայն ալ կռուիլ գիտէ, Հայն ալ պատւով ապրիլ կ'ուզէ ու Հայն ալ քաջութեամբ մեռնելու պատրաստ է :

Զմախնանք, մարդս մէկ անգամ կը ծնի ու մէկ անգամ կը մեռնի: Վայրկեանը բախտական է : Երկու կամ երեք ժամէն ասկից պիտի անցնեն Հայ աղջիկ մը: Քուրտ պէկ մը բռնութեամբ կը փախցնէ այդ թշուառ Հայուհին, առանց մտիկ ընելու ծնողաց արցունքներուն : Պէտք է ցոյց տանք թէ մեր պատիւն է առիկա կամ արիւննիս կը թափուի այս կիրճին մէջ, կամ պատիւնիս կը փրկուի:

Քաջասիրտ երիտասարդները, վրէժխնդրութեամբ լեցուած՝ ապառաժներու մէջ մէկ մէկ անառիկ դիրքեր բռնեցին ու ատանկով ամբողջ կիրճին սիրտը գրաւեցին ռազմադէտներու պէս :

Արեւը կամաց կամաց կը բարձրանար: Լեռնաձորերն ամբողջ երկայնքը անտառներով ծածկուած էր :

Հազիւ թէ ժամ մը անցած էր, ահա ձայներու վժլոտց մը լսուեցաւ հեռուէն, որուն արձագանգը բոլոր կիրճին մէջ տարածուեցաւ.

— Լռութիւն, գոչեց Վանական, կարծեմ թէ ձայն մը կը լսուի. պատրաստ կեցէք :

— Պատրաստ ենք. միայն թէ ձեր նշանը տուէք, նկատել տուին ընկերները :

Հեռուէն եկող ձայներն աւելի մօտեցան ու որոշապէս յայտնուեցաւ ձիաւորներու խումբ մը, որ երեսուն երեք հոգիէ կը բաղկանար :

Վանական դիտեց որ ութ ձիաւոր առջեւէն կուգար, իսկ մնացեալները թըշուառ աղջիկը շրջապատած կը բերէին :

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, Վանականը հրամայեց որ նախայարձակ դիրքէն գնդակ մը նետուի:

Վանականին հրամանը կատարուեցաւ : Առաջին գնդակը ձիէն վար գլտորած էր Քիւրտ մը, որ մէկ ձայնով կը ճչէր :

— Անձնատուր եղէք... պոռաց Վանական՝ որ ապառաժի մը վրայ կեցած էր յաղթական դիրքով մը:

Քիւրտերը շուարած փախչիլ կ'ուզէին:

— Մի փախչիք, կրկնեց Վանական, եթէ ոչ ամէնքդ այս կիրճին մէջ կ'իյնաք:

Ու հրամայեց որ քանի մը գնդակ արձակեն օդին մէջ:

Այն ատեն ձիաւորներէն մին չաշխանան քաշեց ուժէն ու սկսաւ պարպել :

Քիւրտին համարձակութենէն սիրտ առած՝ միւսներն ալ իրենց չախմախները պարպել սկսան.

Վանական մէկ ակնթարթի մէջ ժամանակ չահեցաւ թէ յառաջակողմէն ; եւ յետնակողմէն Քիւրտերու խումբը պաշարելու :

Քիւրտերը տեսնելով որ չորս կողմէն ճամբանին կտրուած է, ակամայ վար առին իրենց զէնքերը ու կեցան :

— Տղաք, սուրերնիդ պատեանը դրէք ու միայն վեցհարուածը բռնած Քիւրտերուն մօտեցէք, հրամայեց Վանական. եթէ շարժում մը ընելու ըլլան, անմիջապէս կրակեցէք :

Ու ինքը առաջ անցնելով, մօտեցաւ Քիւրտերուն ու հարցուց թէ ո՞վ էր իրենց գլխաւորը :

— Մեր Շէյխն է, պատասխանեցին Քիւրտերը մատնանիշ ընելով ճերմակ փաթթոցով մարդ մը, որ ձիուն վրայ կը դողար :

Վանական, արհամարհանքով մը Շէյխին մօտեցաւ եւ հրամայեց որ վար իջնէ ձիէն :

(Շար.)

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի ղը – րասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր «հպատակներուն» թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է ազ – գութիւնը հաստատող վկայական ը՝

Certificat de Nationalité

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի անմի – ջապէս որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի: Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւն – ները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն.— Ազգութեան թուղթը, մէկ պատկեր, ան – ձարրի (Քարթ տ'Իտանթիթէ) վաւե – րացուած քոփին եւ 1070 Ֆր. (մրի տըն – տեսապէս տկարներուն համար):

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թը – ւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ.— եթէ թուղթը վերջացած է.— 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն:

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ այս թուղթը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարա – գայի:

Գաղթականաց դրասենեակը բաց է ա – մէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12·30:

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վահրամ Վարդանոֆ եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալու – թիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցա – ւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուս – նոյն եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՎԱՐԴԱՆՈՖԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Շաբաթ, ժամը ճիշդ 19ին,

—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

Նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

ՎԱՀԷ ՔԱՋՃԻ
VAHÉ KATCHA

(Ֆրանսագիր ծանօթ գրագէտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մաս – նակցութեամբ երիտասարդ արուեստա – գէտներու:

Ճաշագին 10 Ն. Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի յարգել նշանակուած ժամը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժա – մը 21ին: Մշակոյթի Տան մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնու – վիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պատոյտ հայ գրականու – թեան պարտէզին մէջ,

«Միջնադարեան զանձեր»

Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 21·15ին, Սալ Մազընօ, Մարսէյլ:

Տոմսերը՝ 3 եւ 5 Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ Կիրակի (12 Նոյեմբեր) կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 10:

17 Րիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհ – լիրեան չքեղ սրահին մէջ:

Ճոխ պիւֆէ: Մատչելի գին:

Մուտք 2 Ն. Ֆ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ին

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 14 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9253 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5054

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ներգաղթի խնդիրը նոր արծարծեր է Զարոբեան Մոսկուայի համագումարին մէջ :

Անդրադառնալով Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ Խրուշչեւի Երեւան այցելութեան, կոմկուսի քարտուղարը կը շեշտէ, որ «Թանկագին» ին «մեր ռեսպուբլիկայում գտնուելը մեծ դպրոց հանդիսացաւ բոլորիս համար : Հայ ժողովուրդը Նիկիտա Սերգեեւիչին է՛լ աւելի սիրեց նրա իմաստութեան ու պարզութեան համար, ժողովրդի կեանքին մօտ լինելու եւ լաւ ճանաչելու համար, նրա անսպառ եռանդի եւ սովետական բոլոր մարդկանց բարօրութեան ու երջանկութեան մասին անխոնջ հոգատարութեան համար » :

Ժամանակին իր նախորդները նման շողոմիչ ու փաղաքշական գովասանքներ կը շռայլէին սորկամտօրէն «ժողովուրդներու առաջնորդ», «հանճարափայլ» Սթալինի հասցէին :

Զարոբեան յետոյ կ՚ըսէ թէ «ներկայումս աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր ապրում են զանազան կապիտալիստական երկրներում, ուր նրանք հարկադրուած են եղել տեղափոխուել, փրկուելով Թիւրքական բնաջնջումից, գլխաւորապէս առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ » :

Խրուշչեւ Երեւանի մէջ հանդիպումներ ունեցեր է «արտասահմանեան առաջադէմ Հայերի ներկայացուցիչների հետ » : Հայաստանի բարգաւաճումը մագնիսի պէս դէպի իրեն է ձգում հայ ժողովուրդի լաւագոյն որդիներին ու դուստրերին, կը հաւաստէ կոմկուսի քարտուղարը, որ կ՚աւելցնէ թէ «վերջին տարիներս զգալիօրէն աւելացել է կապիտալիստական երկրներում ապրող Հայերից ստացուող խնդրանքների հոսանքը : Այդ խնդրանքներում ջերմ ցանկութիւն է յայտնուում՝ թողնել կապիտալիստական «դրախտը» եւ գալ իրենց հայրենիքը՝ Սով. Հայաստան » :

Զարոբեան կը կրկնէ ինչ որ ըսեր էր Հայաստանի կոմկուսի համագումարին մէջ, այսինքն թէ 1962էն սկսած աստիճանաբար կազմակերպել «հայրենադարձութիւն» : Կը խոստանայ ամէն ինչ ընել, որպէսզի անոնց համար ստեղծեն «նորմալ» կեանքի ու ստեղծագործական աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ » :

Ցետոյ կը յարձակի Արեւմուտքի կապիտալիստներուն վրայ, որոնք կը շահագործեն եւ ամէն կերպ կը զրկարկեն նոյն այսպէս կոչուած «ազատ աշխարհ»ը : Իսկ Ամերիկայի մէջ «ամէն տարի նշում են ստրկացուած ժողովրդների շաբաթը, սոցիալիստական երկրների ազատ մարդկանց կեղծաւորաբար անուանելով կոմունիզմի ստրուկներ » :

Զարոբեան պժգոհ է «կապիտալիստական աշխարհի պարոնների այդ ճիգերէն», զորս կ՚որակէ « խղճուկ ու յիմար » եւ կը զովաբանէ «սոցիալիստական կարգի առաւելութիւնները, մարքսիզմ — լենինիզմի կենսական ուժը զործողութեան մէջ » :

Անկարելի կարելի բա՞ն է, որ բոլշեւիկեան վարիչ մը խօսի Հայաստանի մասին, առանց յիշելու «դաշնակները » : Երեւանի մէջ անցեալ Մայիսին Խրուշչեւն անգամ խօսեցաւ Դաշնակցութեան մասին, քառասնամեակի տօնակատարութեան առթիւ :

Զարոբեանի ճառը Մոսկուայի մէջ պակաս բան մը պիտի ունենար, եթէ ակնարկութիւն չընէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան : Ուրեմն լսենք զինքը :

« Քառասուն տարի առաջ Նախկին ցարական ծայրամաս Հայաստանը յետամնաց եւ աղքատ երկիր էր, որի ժողովուրդը Դաշնակների կողմից վերջնականապէս աղքատացած ու քայքայուած, հասել էր ֆիզիքական ոչնչացման եզրին » :

Փա՛ռք Լենինին ու Սթալինին, որ « փրկեցին » Հայաստանը, ձեռք ձեռքի տուած Մուսթաֆա Քեմալներու եւ Քեազիմ Քարապէքիրներու հետ :

Քառասուն տարիէ ի վեր Դաշնակցութիւնը տակաւին կը շարունակէ մնալ Երեւանի բոլշեւիկ վարիչներուն մղձաւանջը եւ կը փախցնէ անոնց քունը : Իսկ Դաշնակցութեան ցանած սերմերը ծիլեր կ՚արձակեն Հայաստանի հայրենասէր ժողովուրդին հոգիին մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

ՇՐՋԱԳՏՈՅՑԷՆ ԵՏՔ

Նախագահին ճամբորդութեան վերջին օրը, հաւանաբար յուսախաբ բրաւ գիսքը : Մարսէյլ, Ֆրանսայի ամէնէն ջերմ քաղաքը ամէնէն պաղ ընդունելութիւնը ըրաւ տը Կոլի : Ցոյցեր եղան, բողոքի ձայներ բարձրացաւ, բանուորները իրենց ցաւը ունէին մինչ ուրիշներ Ֆրանսական Ալժերիա պոռալով ընդմիջեցին տը Կոլին այս անգամուան ճառը : Տը Կոլ փորձեց աւելի բարձր խօսիլ այն քանի մը հազար հոգիներուն որոնք հաւաքուած էին մինչեւ որ ապահովութեան ուժերը ցրուեցին ցուցարարները եւ տը Կոլ կրցաւ վերջացնել իր խօսքերը, «եւ հիմա երգենք ձեր Մարսէյյէզը » :

Նախքան այս տը Կոլ կրցած էր լսել նաւահանգիստին դժգոհ բանուորները որոնք «Շարլօ՛, դրամ», «անկցի՛ տը Կոլ», «Շարլօ մեր 2500 ֆրանքը» կը պոռային : (Տօքերները կ՚ուզեն որ օրական 2500ի ապահովութիւն ստանան, բայց ի պատասխան այս պահանջին, իշխանութիւնները խուլ կը մնան եւ գործի մարդ առնելը դադրեցուցած են) :

Տը Կոլ Տեֆէրի կողմէ կ՚ընդունուի թաղապետարան : Քաղաքապետը կ՚ուզէ որ Գաղտնի Բանակին դէմ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին եւ պատիժներ արձակուին «Հարկ է որ խորհրդարանականներ չվարանին Օ. Ա. Էսի դէմ արտայայտուելէ» եւ տը Կոլ կը պատասխանէ «ցաւալի եւ անմիջական հարց մը ոգեկոչեցիք, այդ կազմակերպութիւնը գոր ըրիք : Այդ մարդիկը ամէն միջոց կը գործածեն, նոյնիսկ ոճիրը ... Այս ամբողջը շատ ցաւալի է մանաւանդ ազգային համերաշխութեան գետնին վրայ : Ոչ մէկ բան աւելի ցաւալի է քան ժողովուրդին կտոր մը, որ կ՚անջատուի մնացեալէն : Մեծ դժբախտութիւն կ՚ըլլար, բայց ֆրանսական իմաստութիւնը պիտի յաղթէ » :

Առլէն ետք ուր արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան, տը Կոլ կը հանի էքս Ան Փրովանս, համալսարանական քաղաքը, ուր «Ֆրանսական Ալժերիա» ցուցատախտակներով կ՚ընդունուի : Անձրեւն ալ սկսած է : Աղմուկի եւ սուլոցներու մէջ է որ տը Կոլ կը յիշեցնէ «Ա՜հ՛, 21 տարի է որ Ֆրանսայի շահերը պաշտպանելու պարտաւորութիւնն ունիմ եւ կը յայտարարեմ թէ ալժերական հարցին լուծումն այն է որ Ալժերիան տէրն ըլլայ իր ճակատագրին, գործակցութիւն մը ստեղծուի Ալժերիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ» : Տը Կոլ կը խօսի նաեւ տնտեսական հարցերու մասին եւ կը շեշտէ «ընդհանուր շահը պէտք է յաղթէ բոլոր մոլութեանց եւ ատոր համար Զօր. տը Կոլ հո՛ս է » :

Պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Մարսէյլ, տը Կոլ ըսած է որ պիտի քաշուի երբ ալժերական հարցը կարգադրէ (մինչեւ վեց ամիս) եւ ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան : Այս յայտարարութիւնը որ տարբեր հասկցուած է ամէն մէկ լրագրի կողմէ, ի վերջոյ հերքուեցաւ Էլիզէի կողմէ հանդստացնելու համար մանաւանդ Իւ Էն Էթի (կոլեան) երեսփոխանները որոնք գիտեն թէ իրենց դիրքը շատ փայլուն չըլլար եթէ ընտրութիւնները ներկայանան տը Կոլի քաշուելէն ետք : Ամէն պարագայի մէջ յստակ կարելի չէ եղած գիտնալ թէ ի՞նչ ըսած է տը Կոլ : 9 տարբեր մեկնութիւններ տուած են ներկայ 9 խօսակիցները, ի վերջոյ Հանրապետութեան նախագահութիւնը յայտարարեց թէ տը Կոլի վերագրուած խօսքերը մամուլի գործակցութեան մը (Ֆրանս - Փրէսն էր) եւ կարգ մը թերթերու կողմէ իր ապագայի ծրագիրներուն մասին չեն համապատասխաներ ճշմարտութեան :

× Փարիզ հասնելէն ետք, յաջորդ օրը՝ Նոյեմբեր 11ին, տը Կոլ աւանդական ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ :

× Կի Մոլէ եւ Փինէ տեսակցութիւն մը ունեցան : Կը կարծուի թէ երկու պարագլուխները խօսած են գլխաւորաբար տը Կոլի յաջորդութեան մասին :

× Թապաթի մէջ հակաֆրանսական ծանր ցոյցեր տեղի ունեցան, Պէն Պէլլայի ազատագրումը պահանջող : Ծայրայեղ ձախ տարրեր խուժած են ֆրանսական դեսպանատան վրայ եւ ապահովութեան ուժերը չեն կրցած զսպել ամբոխը : Միւս կողմէ Հասան Բ. բանագնաց մը ղրկած է տը Կոլին Պէն Պէլլայի մասին խօսելու համար : Ծանօթ է որ Թիւրքանի զղեակին «բանտարկեալը» Նոյեմբեր մէկէն ի վեր շուտեր բողոքելու համար ֆրանսական իշխանութեանց վերաբերումին դէմ ալժերացի բանտարկեալներուն դէմ կ՚ուզեն որ բոլոր Ալժերացիները քաղաքական վարչակարգ վայելեն, ինչ որ արդէն մեծամասնութեան պարագան է : Եագիտ («ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան նախարարը) յայտարարեց թէ կարելի չէ բանակցութիւններ վերսկսիլ Ֆրանսայի հետ երբ մէկ ժամէն միւսը կարելի է Պէն Պէլլայի մահուան լուրը առնել :

Մարոքի Թագաւորը ներողութիւն խնդրեց Ֆրանսայէն Ռապաթի ֆրանսական դեսպանատան Թալանին առթիւ : Երեք հարիւր հոգիներ ձերբակալուեցան : Ֆրանսայի դեսպանին կինը՝ Տիկին Սեդու իր երկու զաւակներուն հետ, բացառիկ պաղարիւն ցոյց տուած է, ականատես ըլլալով դեսպանատան Թալանին :

× Ազգ. Ժողովին ժամացոյցը Նոյեմբեր 12ին ժամը 24 ցոյց կուտար երբ պիւտճէն քուէարկուեցաւ 135ի դէմ 345 ձայնով : Արդարեւ պիւտճէն պէտք է քուէարկուէր մինչեւ այդ ժամը, որով հետեւ ճիշդ քառասուն օր կ՚ըլլար որ յանձնուած էր, այդ պատճառով ժամացոյցը կեցուցած էին, ճիշդ կէս գիշերին մինչ պիւտճէն քուէարկուեցաւ երկուշաբթի առտու վեցին, ծանր վիճաբանութիւններէ ետք :

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏ քաղաքը փոխեց իր անունը եւ պիտի կոչուի Վոլկակրատ, անշուշտ կարելի չէր քաղաքին տալ իր բուն անունը՝ Ցարիցին : Եթէ Փարիզն ալ սկսի իր ապասթալինացման արշաւը, միայն մեթրոյին անունը փոխելը պիտի արժէ տասը միլիոն, արդարեւ երեք դիծեր կ՚անցնին այդ կայարանէն, ուրեմն պէտք է 54 կայարաններու ցուցակները փոխել եւ կրկին տպել 363 կայարաններու քարտէզները : Փարիզի շուրջ 43 փողոցներ կան որ «հայրիկին» անունը կը կրեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒԻ յանձնուեցաւ ի վերջոյ Թրքական դահլիճին կազմութիւնը : Ուեթսունամեայ «փաշան» մեծ դժուարութիւններու կը բախի սակայն, բացարձակ մեծամասնութիւն չունենալով ժողովին մէջ : Ատալէթը (մենտերէսեան նկատուած) որոշած է չմասնակցիլ : Միւս կողմէ ցնոր տնօրէնութիւն փակուած է Պոլիս հրատարակուող «Սօն Հավատիս » թերթը, որ պաշտօնաթերթն է Ատալէթի :

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը մամուլի ասուլիս մը տուաւ որուն ընթացքին շեշտեց թէ Ֆրանսայի Սուրիոյ նոր վարչաձեւը ճանչնալը ոչ մէկ բան կը փոխէ այս երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ որոնց վերահաստատումը պայմանաւորուած է Ալժերիոյ անկախութեան հետ :

ԿԱԶԻ եւ ելեկտրականութեան գործադուլը որ տեղի պիտի ունենար այսօր Երեքշաբթի, յետաձգուեցաւ : Բանակցութիւններ սկսած են, բայց եթէ գոհացում չստանան, կազի եւ ելեկտրականութեան պաշտօնեաները պիտի հաղորդեն գործադուլի նոր թուականը :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ ազգային միասնականութեան դաշինք մը ստորագրուած է զանազան կուսակցութեանց պատկանող եօթանասուն անձնաւորութեանց միջեւ որպէսզի չնչուին կուսակցական բոլոր պայքարները յառաջիկայ չորս տարիներու ընթացքին :

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Թոլիաթթի յայտարարած է թէ համոզուած չէ որ հակասթալինեան յարձակումները շատ անհրաժեշտ ըլլան : Թոլիաթթի 1953ին ըսած էր թէ միայն պէշ մտայնութեան տէր անձ մը կրնար յարձակիլ Սթալինի վրայ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ դատապարտուած են հրէական համայնքին պատկանող ծանօթ դէմքեր, որոնց մէջ Եսաիֆովիչ որ «սիոնական գործունէութեան» համար արդէն դատապարտուած էր 1948ին : Երեք հրեայ համայնական ղեկավարներ ալ բանտարկութեան դատապարտուած են Լենինկրատի մէջ :

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ Մոսկուա հասաւ Մոլոթով : Կը սպասուի որ կուսակցութենէն արտաքսուի :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ձայնասփիւռի կայանը շատ ձախող ելոյթ մը ունեցած է առջի օր : Հոկտեմբերեան տարեդարձի նուիրուած յայտագրին մէջ լսուած է Արամ Խաչատուրեան «Սթալինի քանթաթը » : Լեհերը չեն իսկ գոհացած երաժշտութեամբ եւ երգչախումբը երգած է «Շընորհիւ Սթալինի » : Պատասխանատու պաշտօնեանկ եղած է :

ՍՊԱՀԱՆԻ մէջ Թուտէհ (համայնավարական) կուսակցութեան 90 անդամներ ձերբակալուած են, յայտարարեց բանակի դատախազը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ամբաստանուած են իբրեւ համայնավար քարոզչութիւն ընողներ : Դատախազը յայտարարեց նաեւ թէ ասոնց դրդումով հինգ օրուան գործադուլ մը տեղի ունեցած է Սպահանի մէկ գործատան մէջ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ վերսկսած է 49 Քիւրտերու դատավարութիւնը : Ասոնց համար ըսուեցաւ թէ քրտական պետութիւն մը կ՚ուզէին ստեղծել : Ամբաստանեալներուն մէջ կան փաստաբաններ, բժիշկներ, դասախօսներ եւ ուսանողներ : Միւս կողմէ Թրքական մամուլը կը գրէ թէ Մարտինի երեսփոխան՝ Թալաթ Էօկիւզ Ազգ. Ժողովին առաջարկած է որ ջնջուի այն օրէնքը ըստ որուն ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի վարչական ճամբով ձերբակալելու Քիւրտերը :

ՔՈՒՊԱ եւ Վենեզուելա խզեցին իրենց յարաբերութիւնները :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ Բ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1760 – 1960)

« Եթէ Տէրը յաջողութիւն տայ իմ գործիս, նպաստ մը պիտի տամ եւ իմ ազգիս, եւ այն այնչափ՝ որքան ո՛չ ոք կատարած է մինչեւ օրս »: այսպէս կը գրէր, 1790ին, Հնդկաստան հաստատուած Եւդոկիացի հարուստ վաճառական մը: Մկրտիչ Սամուէլ Մուրատեան, Թոռը Ջուղայեցի իշխաններէն « Մելիք » Մուրատ Աղամալեանի: Նուիրական խոստում մը, համեստօրէն եւ անկեղծաբար ներկայացուած, անձնական նամակի մը մէկ անկիւնը, բայց որ կը ցոլացնէ հայ ազգի վաճառականին ապլանուէր նպատակը, լոյսի եւ գիտութեան սիրահար սրտի մը ազնուական զգացումներով բաբախուն :

Սամուէլ Մուրատ ճշմարիտ հայրենասիրութեան տիպարն էր. խորապէս համոզուած էր՝ թէ հայ ազգի փրկութիւնն ու զօրութիւնը կախում ունէր իր լուսաւորութեան եւ մտաւորական յառաջդիմութեան աստիճանէն- կը զգար թէ Հայը հայ պահելու անհրաժեշտ ու կենսական պայմանն էր՝ նախ իր բնիկ լեզուին ուսուցումը, առանց որու՝ հայրենիքէն բաժնուած ու պանդուխտ հայորդիները, ուշ կամ կանուխ, պիտի ձուլուէին օտար ազգերու մէջ. եւ մայրենի լեզուին առընթեր՝ լուսամիտ վաճառականը անհրաժեշտ կը նկատէր նաեւ տոհմային բարքերու եւ մեր հաւանդ ու փառապանծ պատմութեան հմտութիւնը :

Բայց Սամուէլ Մուրատի մէջ այս զգացումները սին փափաքներ չէին միայն. պատուախօս ու պերճաբան դերասանը չէր Մուրատ, որ հայրենասիրութեան քարոզներ որոտար արեւելքէն արեւմուտք, իր նամակներով. դրական ու գործի մարդն էր անիկա. տեսաւ անհրաժեշտութիւնը լուսաւորութեան, ըմբռնեց կարեւորութիւնը դպրոցին ու մանկական դաստիարակութեան, որ առաջին ու նուիրական քայլն է համազգային վերանորոգութեան, ու ... դրաւ իր դրամը :

Այսպէս Սամուէլ Մուրատ գիտցաւ նիւթը փոխել լոյսի :

Եւ այս եղաւ Սամուէլ Մուրատի իմաստութիւնը. այս եղաւ նաեւ անոր անմահութիւնը :

Իր կտակին մէջ իսկ — զոր ինք, լուսամիտ յառաջատեսութեամբ մը, առաջինը նկատեց՝ նման օգտաշատ կտակներու շարքի մը — կ'ըսէ. « Կը յուսամ որ Աստուծմով ուրիշ հարուստ Հայեր ալ, դպրոցական ուսման քաղցրութիւնը ճաշակելէ վերջ, ինչ որ իմ միջոցովս կը սկսի, իմ օրինակիս հետեւին, եւ առով կարելի ըլլայ մեր ազգին մէջ սփռել, եթէ ոչ լիով, գոնէ մասամբ, գիտութեան եւ իմաստութեան լոյսը. եւ մեր անտէրունչ ազգը արթննայ իր խոր թմբիրէն »:

Ահա թէ ինչպէս դրամի մարդը, արծաթի առեւտրականը, դարձաւ լոյսի վաճառական, մշակոյթի ռահվիրայ, ազգային գիտութեանց մեկենաս. ըլլալով միաժամանակ խորապէս գիտակից իր կատարած փրկարար դերին, որ իր ետեւէն պիտի առինքնէր նման վեհանձն ու առատաձեռն հոգիներու լուսաշող երամ մը :

Սամուէլ Մուրատի այս կտակը եւ օրինակը վեր է արդարեւ ազգասիրական ամէն քարոզէ, հայ մշակոյթի եւ ազգապահպանման դատին նուիրուած ամէն ձեռնարկէ :

Բայց ուրկէ՞ յանկարծ Սամուէլ Մուրատի այս կտակը. ի՞նչպէս հեռաւոր աշխարհի մը անկիւնը գտնուող առեւտրականը կ'ունենայ այս վեհ գաղափարը՝ վերածնելու իր ազգը բարձրագոյն մշակոյթով :

Եթէ արմատն ուզենք քննել Սամուէլ Մուրատի ազնուական այս զգացումներուն, պէտք է բարձրանանք մինչեւ 1770–ական Թուականները :

Սամուէլ Մուրատի հայրը, Աղա Սարում Մկրտիչ Մուրատեանց, առեւտրական գործերով ատեն մը գտնուած է Պոլիս. անկէ, պարագաներու բերումով, 1773ի ատենները, կ'անցնի Հունգարիոյ Պետրուվարատին քաղաքը, ուր Մխիթարեան Միաբանութիւնը Մխիթար Աբբահօր կենդանութեան շրջանէն իսկ բացած էր ազգային վարժարան մը. կը կարծենք առաջինը՝ եւրոպական ըմբռնումով դպրոցի, եւ այդ գործին մէջ կը նկատենք մեծ Սեբաստացիին լուսանորոգի փրկարար դերը նաեւ հայ դպրոցի հիմնարկութեան մէջ, Մխիթար դաստիարակի պատկերին տակ: Ահա այդ վարժարանին մէջ փոքրիկն Սամուէլ կ'առնէ իր ազգային առաջին ուսումը, դաստիարակ ունենալով հայրենաշունչ Հ. Կարապետ Մարտիրոսեան Մխիթարեան վարդապետը. շուտով կը սորվի Մեսրոպեան բարբառը, կը ջերմանայ Հայկի եւ Արայի, Արամի եւ Տիգրանի քաջագործութիւնները լսելով. եւ այդ օրէն փոքրիկին Սամուէլի սրտին մէջ կը բորբոքի ազգային մեծ բարերարին ոգին:

1775ին, Մուրատեան հայր ու որդի կը հասնին Վենետիկ, ու կը մնան Ս. Ղազարու վանքը, մտերմանալով Մխիթարեան բոլոր Վարդապետներուն հետ : Վանքի սրբակրօն մթնոլորտը, ուսումնատենչ միաբաններու ժիր աշխատանքը, վանական կարգն ու կանոնը խոր տպաւորութիւն կը թողուն պատանի Սամուէլին վրայ: Այս այն շրջանն է՝ երբ Աւկէրեան վարդապետը կը յղկէր մեր պաշտելի գրաբարը, Զամչեան խանդավառօրէն կը հիւսէր Հայոց պատմութիւնը, երիտասարդ Աւետիքեան արդէն իսկ կ'աստուածաբանէր. վանքին մէջ կը փայլէր նաեւ Մուրատեաններու մէկ ազգականը՝ Հ. Սուքիաս Աղամալեան :

Այսպիսի միջավայրի մէջ չորս ամիս մնաց Սամուէլ Մուրատ. եւ այնուհետեւ իր սիրտը բաբախեց իսկական Հայու մը արդար հպարտութեամբ, ազգային վերանորոգութեան սքանչելի գաղափարականով :

Ահա առաջին դերը, զոր Մխիթարեան Հայրերն ունեցած են Սամուէլ Մուրատի ազգօգուտ գործին մէջ. անոնք իրենց լոյս ու մեղուաջան գործունէութեամբ բոցավառած են Մուրատի ոգին հայրենասիրութեան կայծերով :

Ապագայի մեծ Սամուէլ Մուրատը ուրիշ բան չըրաւ, բայց եթէ թեւ ու թիկունք ըլլալ Ս. Ղազարի միաբաններուն, դիւրացնել եւ ընդարձակել անոնց աշխատանքը, ծաւալել այնտեղ ամբարուած գիտութիւնը, միջոցներ հայթայթել ամէն կողմ հասցնելու տոհմային գիտութեանց լոյսը:

Մարգարէական ոգիով մը արդեօք Ս. Ղազարի Հայրերը կարդացե՞ր էին պատանի Մուրատի աչքերուն մէջ այդ բոլորը:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Սամուէլ Մուրատի Կտակը

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— 1960 Նոյեմբեր 13ին, նախատեսուած էր Փարիզի մէջ տօնել Սամուէլ Մուրատի ծննդեան 200ամեակը: Այս առթիւ *Յառաջ* որոշած էր թիւ մը նուիրել Մեծ Բարերարին յիշատակին եւ կարգ մը յօդուածներ պատրաստած էր, որոնց մէջ նաեւ «նախկին աշակերտ» եւ *Յառաջի* հաւատարիմ աշխատակից Ենովք Լաչինեանի դպրոցական յուշերը : Նկատի ունենալով որ տօնակատարութիւնը կրնայ դեռ ուշանալ կամ բնաւ տեղի չունենալ, *Յառաջի* խմբագրութիւնը որոշեց հրատարակել նախ՝ Սամուէլ Մուրատի նուիրուած յօդուածներ (մեր այսօրուան թիւով), որոնց պիտի յաջորդեն Ենովք Լաչինեանի «Յուշերը» պատմուած հեղինակին յատուկ սրամտութեամբ :

×

Որ եւ է մեծ ժողովուրդ՝ այսօր հպարտ պիտի ըլլար եթէ իր զաւակներէն մէկը շուրջ դար ու կէս առաջ գրած ըլլար հետեւեալ տողերը, որ կը գտնուին Սամուէլ Մուրատի կտակին մէջ :

« ... Ես իմ հաշուագրքումն մին որբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունեմ ... ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար, որ ըստ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան Վենետիկի Հայոց Միաբանից՝ որ մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարին գտնին գնեն, եւ ասացեալ գտնի եկամուտն քանի մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առ, այժմու Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ծրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն : ... Եւ եթէ ոմանք հարուստ անձինք եւս ազգէս Հայոց կամեցցին զմանկունս ... իւրեանց վերոյիշեալ դպրատանն ուսուցանել, կարող են՝ զծախսն հատուցանելով :

« Եւ յուսամ յԱստուած, զի եւ այլք հարուստ անձինք յազգէս Հայոց, յետ ճաշակելոյ զքաղցրութիւն ուսման դպրատանն զորս իմոյ միջնորդութեամբ սկսայի, եւ նոքա իմոց շաւղաց հետեւեսցին, եւ այնու կարելին լինեսցի սփռել ի մէջ ազգիս, եթէ ոչ բոլորովին՝ գոնէ ըստ մասին, զլոյս գիտութեան եւ իմաստութեան. եւ անտերունչ ազգս զարթիցի ի քնոյ թմրութեան եւ անհոգութեան »... Մադրաս, ի 20 Ապրիլի յամին 1816:

Առաջին ընթերցումով՝ այս կտակը թերեւս այն տպաւորութիւնը թողու որ գրուած է բարի եւ պարզամիտ ազգայինի մը կողմէ, որ քիչ մը դրամ շահած է ու գնահատելի փափաքով մը կ'ուզէ զայն ազգին նուիրել՝ հետը քանի մը հինցած խրատներ կցելով :

Այսպիսի կարծիք մը երբեք չի համապատասխաներ իրականութեան : Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ Սամուէլ Մուրատի կտակը անսովոր արտայայտութիւն մըն է — պատգամ մը — մեծ հոգիէ մը եւ նոյնքան մեծ մտքէ մը բխած :

Իր էութեան մէջ, այս կտակը հակիրճ եւ խորիմաստ կերպով կը վերլուծէր Հայ ազգին տագնապը, միանգամայն մատնանշելով անոր լուծման գործնական եւ արմատական միջոցը :

Անմիտ անարդարութիւն պիտի ըլլայ եթէ այսօրուան նժարով կշռենք այս կտակին ոճը, իմաստը եւ արժանիքը : Ու նկատելով որ մեր ցաւալի հիւանդութիւնն է օտարը միշտ վեր դասել երբ գնահատելու կ'ըլլանք մեր հայկական արժէքները, ուրեմն՝ ջանանք ուսումնասիրել այս կտակը ժամանակակից միջազգային առումով, անդրադառնալով նաեւ այդ շրջանի հայկական համայնապատկերին :

×

Նախ՝ քննենք այս կտակին ոճը եւ լեզուն :

Ազգասիրական, գիտակից եւ գործնական ... իրատես եւ հեռատես ... ուրոյն մտքերու կուռ եւ ամփոփ դասաւորում մըն է : Զերծ որեւէ ճոռոմաբանութենէ, այս կտակը ուղղագիծն է ծրագրի մը որ իր տեսակին մէջ հազուագիւտ է հայկական կեանքի մէջ:

Այսօր՝ թերեւս մեզի խորթ թուի Սամուէլ Մուրատի լեզուն իր գրաբարեան ձեւաւորումով ուր քիչ մը կը նշմարուի Նոր Ջուղայի բարբառին ազդեցութիւնը: Այնուհանդերձ՝ այդ ատենուան — ու նոյնիսկ այսօրուան չափանիշով, այս կտակին լեզուն պէտք է ընդունիլ որպէս ընտիր հայերէն :

Գաղափար մը կազմելու համար, բաղդատենք այս կտակին լեզուն «Դիտակ Բիւզանդեանն»էն (1813, Յունուար) առնուած մէկ նմոյշին: Հետեւեալ տողերը՝ այդ ատենուան ամէնէն յղկուած աշխարհաբար լեզուով՝ կը նկարագրեն օրուան ամենակարեւոր նիւթը, Նափոլէոնի արշաւանքը դէպի Մոսկուա: — « Ճամբաները բովանդակ սառ կտրեցաւ. ձիաւոր զօրքերուն ձիերը, թոփ քաշող ձիերը, տախա ուրիշ բանակի մէջ եղած ձիերը ամէն գիշեր կը սատկէին ...

... Յետոյ սա չափ իմացանք որ առջի խումբը սախաթը 5ին ճամբայ ելեր էր, 1 սախաթէն ճամբան մոլորեր է, թշնամւոյն զօրքը Ֆրանսզի զօրք կարծելով, անոնց կրակին մէջ ընկեր է, եւ այսպէս պաշարուելով՝ հարկաւորապէս կորսուած կ'ըլլայ :

— Պէրէզինայի ծեծին՝ Ռէնեիոյի Տուզան թիփէնէի զուրշունով վէրք մը առաւ կուշտին », *եւայլն:*

×

1816 ... *Սամուէլ Մուրատի կտակին Թուականը: Ամերիկեան եւ Ֆրանսական յեղափոխութիւնները բիւրեղացուցած էին ընկերաբանական գաղափարականները: Եւրոպայի մէջ՝ ազգութեան գաղափարը նոր սկսած էր արմատ ձգել: Իսկ ինչ որ կը վերաբերի հայութեան ընդհանուր վիճակին, շատ մխիթարական չէր:*

Արդարեւ՝ Ս. Ղազարը որպէս անկիւնաքար ծառայելով, հիմը դրուած էր հայկական վերածնունդին: Բայց եւ այնպէս, ընդհանուր տգիտութիւնը եւ ազգային գիտակցութեան պակասը, համաճարակի նման պատած էր հայութիւնը: Ճիշդ է, այդ շրջանին՝ Եւրոպայի մէջ կ'արթննար ու մեզմէ շատ աւելի յետամնաց ժողովուրդներ ալ կային. բայց եւ այնպէս՝ այդ բացասական պարագաները մեզ համար այսօր մեծ մխիթարութիւն մը կարելի չէ նկատել :

Սամուէլ Մուրատի օրով, ընդհանրապէս՝ ուսումը նկատուած էր առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութեան մը մենաշնորհը : Եւ այդ դրութեան հիման վրայ՝ այդ ժամանակուան դասակարգային կառուցումը կը մնար անհաւասարակշիռ, նպաստելով որ այդ փոքրամասնութիւնը տիրապետէր ընդհանուրին վրայ :

Ստրկամտութիւնը զանգուածային նկարագրին արմատական գիծն էր: Բայց ատիկա զարմանալի պէտք չէ թուի երբ նկատենք որ այդ շրջանին՝ ճորտատիրութիւնը ընդհանրացած էր ու բազմաթիւ երկիրներ զայն կը թոյլատրէին եւ կամ, աչք գոցելով, անուղղակի կերպով կը մասնակցէին անոր տարածման :

1801ին, Անգլիոյ մէջ, կառավարութիւնը բնակչութեան աւելի քան մէկ տասներորդը պաշտօնապէս դասակարգած էր որպէս չքաւոր. եւ այդ չքաւորները նկատուած էին իբր վնասակար եւ վտանգաւոր տարր : Անգլիոյ բնակչութեան հինգ առ հարիւր փոքրամասնութեան ձեռքը կեդրոնացած էր, երկրին հարստութեան մօտաւորապէս քառասուն տոկոսը :

Լեհաստանի մէջ՝ գիւղացին ոչինչ էր եւ շինականը ոչինչէն ալ [illegible]ցած : Չխօսինք այլեւս Թուրքաստանի հարաւային Եւրոպայի կամ Փոքր Ասիոյ մասին:

Այս էր միջազգային մթնոլորտը 1816ին :

Եւ այդ յետամնաց եւ յետադիմական ապականուած եւ [illegible] մթնոլորտին մէջ՝ կը բարձրանայ Սամուէլ Մուրատի ձայնը ... պարզ, յստակ եւ ուժգին վեհանձն, ալտրուիստ եւ ռամկավարական :

×

— « Ես իմ հաշուագրքումն մին որբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունեմ ասացեալ գումարի բոլորն թողմամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար...»:

Ներկայիս՝ շատ բնական կը սեպենք որ գրեթէ ամէն երախայ պէտք է պատեհութիւն ունենայ դպրոց երթալու. Բայց ԺԸ. դարուն վերջերը այս մտայնութիւնը համարեա թէ գոյութիւն չունէր. Բացառութիւնները միայն քանի մը երկիրներ էին ուր նոր սկսած էր տարածուիլ դպրոցներու ընդհանրացման գաղափարը.

1763ին, առաջին անգամն ըլլալով՝ Բրուսիոյ մէջ հաստատուեցաւ ազգային ընդհանուր կրթական օրինագիծ մը :

Իր կարգին՝ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, գիտակցելով կրթական գործունէութեան կարեւորութեան, փիլիսոփայ եւ գիտնական Գոնտորսէն յանձնակեց որպէսզի կրթական ծրագիր մը պատրաստէ: Ու 1794ին ընդունուեցաւ Լաքանալի *ուսումնական օրէնքը՝ ապահովելով Ֆրանսայի բոլոր երախաներուն հաւասար պատեհութիւն կրթութիւն ընդունելու ... ձրի, պարտաւորիչ, ընդհանուր :*

Աւելի ուշ՝ 1833ին, Անգլիոյ խորհրդարանը առաջին քայլը առաւ որոշ հետաքրքրութիւն ընծայելու իր երկրի ընդհանուր կրթական գործին եւ քանի [illegible] յառաջացուց այդ նպատակին [illegible]

Տարիներ ետքը, Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ անդրադարձաւ կրթական գործի կարեւորութեան :

Իսկ ցարական Ռուսաստանը, մինչեւ 1905 Թուականը, այն համոզումը ունէր որ ժողովրդեան զանգուածներուն գրել կարդալ իսկ սորվեցնելը վտանգաւոր էր [illegible] վարչաձեւին համար :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՐՇԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Անսպառ է հայ բեմի պատմութեան տանքը:

Որքան պեղենք զայն, այնքան կը գտնենք նոր թաքնուած անուններ, որոնք երկար տարիներու տքնաջան աշխատութեամբ, անհուն խանդաղատանքով եւ անսպառ սիրով քալած են փուշոտ ճամբայէ մը՝ ծառայելու համար նորածին ու վսեմ իտէալի մը՝ Հայ Թատրոնին.

Անոնցմէ մէկն է եղած Արեւելահայ թատրոնի անուանի դերասան Արշակ Յարութիւնեան:

Ծնած Թիֆլիսի մէջ 1869ին, Արշակ Յարութիւնեան ուսման կոկիկ պաշար մը տանելէ ետք, կանուխէն բեմ նետուած (1887) եւ իր առաջին իսկ քայլերուն բախտը ունեցած է գործակիցը ըլլալու հայ բեմի ականաւոր գործիչներու՝ Սիրանոյշ, Աբելեան, Գէորգ Պետրոսեան եւայլն:

Այնուհետեւ արագ յառաջացումով, բազմաթիւ դերերու արժանաւոր ստեղծագործութիւններով, Արշակ Յարութիւնեան կրցած է դառնալ Կովկասահայ թատրոնի լաւագոյն տարրերէն մէկը:

Արշակ Յարութիւնեանի բեմական սեռը եղած է բազմատեսակ: Շէյքսփիրեան տիպարներէն շատ յաջողութեամբ ու վարպետօրէն կրցած է ոստնուլ դէպի Սունդուկեանի եւ Շիրվանզադէի տիպարներու կատարումը: Այսպէս, անիկա նոյն յաջողութեամբ մարմնաւորած է Եագոն, Սաղաթէլը եւ Պէպօն ու Զիմզիմովը.

Արշակ Յարութիւնեան եղած է հեզահամբոյր, զուարթախօս, ընկերասէր եւ չափազանց կատակասէր անձ մը:

Ներկայացումներու ընթացքին, իր զուարթ բնաւորութիւնը միշտ ալ պատճառ դարձած է որ հարթուին բազմապիսի խոչընդոտներ, եւ սակայն, յաճախ ալ այդ «թեթեւ» բնաւորութիւնը տեղի տուած է բարդութիւններու եւս:

Այդ մասին, Արմէն Արմէնեան իր Յուշերու շարքին մէջ («Վաթսուն տարի հայ բեմի վրայ») կը պատմէ հետեւեալ դրուագը:—

«Դերասան Յովհ. Զարիֆեան Մոսկուայէն Երեւան կը հասնի ուր կ'ուզէ բեմադրել «Համլէթ»ը եւ «Օրլէանի կոյսը»: Արշակ եւս այդ շրջանին Երեւան գտնուելով, Զարիֆեան կը դիմէ անոր եւ կը խնդրէ իր աջակցութիւնը իբրեւ դերասանի: Արմէնեանի համաձայնութենէն ետք, կ'անցնին աշխատանքի: Առաջին ներկայացումը կ'ըլլայ «Օրլէանի կոյսը»: Բայց խօսքը տանք Արմէնեանին.—

«Օրլէանի կոյսը»ի մէջ բանակի պատգամախօս սպայի միայն մի նախադասութեամբ դեր կար: Այդ դերը, Զարիֆի առաջարկութեամբ (որը սիրում էր յաճախ «կատակներ» անել) յանձնել էինք մի կօշկակարի (կարծեմ, Ալեքսանդրապոլում մի ժամանակ իր կօշկակար ընկերներից էր): Նրա արտաքինը բաւականին համապատասխանում էր դերին, փորձերին մի չորս անգամներ դերը կրկնելուց յետոյ, կարծես յաջող էր տանում: Սակայն ներկայացմանը, Թագաւորի, Թագուհու, Ժան տ'Արքի եւ պալատականների հանդիսաւոր տեսարանի առաջ, երեւի շփոթուելով, թոթովում էր …

«— Իմ տէր Թագաւորը, առաջարկում է, որ … Թափուած Թափթփուածները … հաւաքին …

«Եւ էլ չի կարողանում շարունակել: Թէպէտ խօսքերը, բարեբախտաբար այնքան ցածր էին արտասանուած, որ հասարակութիւնից լսելի չեղան, բայց Կատիչյան (Ժան տ'Արքը) սոսկումի միմիկայով մրմնջաց.

«— Ի՞նչեր է ասում …

«Արշակ Յարութիւնեանը (Թագաւոր) որի ծիծաղը աէկ որ բռնէր բեմի վրայ, էլ կանգնեցնել չէր լինում (ընդգծումը մերն է Ա. Գ.), գլուխը հակում է Թագուհու ուսին ու սկսում է հռհռալ…: Այդ բանը վարակում է միւսներին, իսկ այնտեղից հանդիսականներին: Ես, քուլիսների հետեւից, բարձրանում եմ աթոռի վրայ եւ սպառնալից նշաններ անում Արշակին, բայց նա աւելի եւս, ամբողջ մարմնով, իր «գահ»ի հետ միասին ցնցուելով, շարունակում է հռհռալ … Այն ժամանակ Կատիչյան (Տիկին Դուրեան Արմէնեանը) հաւաքելով իրան, ամբողջ ուժով գոռում է պատգամախօսի երեսին.

«— Կորիր, ու սաս քեզ ուղարկողին, որ մենք ծիծաղում ենք նրա առաջարկութեան վրայ:

«Բոլորը միանգամից քարանում են: Պատգամախօսը դուրս է փախչում եւ ներկայացումը մի կերպ շարունակւում է»:

Արշակ Յարութիւնեանի նկարագրի այս «թեթեւ» կողմին կը հակադրէր, սակայն, իր չափազանց բծախնդրութիւնը իւրաքանչիւր դերի հոգեբանութեան վերաբերմամբ:

Այս առթիւ, դարձեալ Արմէն Արմէնեան կը պատմէ թէ Սունդուկեանի «Պէպօյի» ներկայացման ընթացքին, ուր Արշակ Յարութիւնեան ստանձնած էր Զիմզիմովի դերը, դերուսոյցը (Արմէնեան) համամիտ չըլլար դերասանին կարգ մը ըմբռնումներուն: Արշակ Յարութիւնեան, փաստացի պատճառաբանութիւններու մէջբերումով, յամառօրէն կը մնայ իր տեսակէտին վրայ:

Վէճը սուր հանգամանք կը ստանայ, այնքան որ ներկայացման յետաձգումը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ.

Բարեբախտաբար, իր միջամտութեամբ հարցը կը լուծէ խոհեմ ու լըջախոհ իրաւարար մը՝ դերասան Տէր-Դաւթեանը, յայտնի ստեղծագործող Սունդուկեանի տիպարներուն:

Այդ միջադէպը ակնբախ կերպով ցոյց կու տայ թէ՝ Արշակ Յարութիւնեան որքան «թեթեւ» յաճախ, նոյնքան եւ աւելի խստամբեր ու բծախնդիր է եղած բեմական իր մօտեցումներուն եւ ըմբռնումներուն տեսանկիւնէն:

Այստեղ փակագիծ մը բանալով, միջանկեալ ըսենք թէ՝ Արմէն Արմէնեան համակարծիք եղած է բոլոր անոնց որոնք ջատագովը հանդիսացած են այն կարծիքին, ըստ որուն Սունդուկեանի լեզուն «դժուարութիւններ» կը յարուցանէ եւ առաջարկած են Սունդուկեանի Թիֆլիզաբարբառը վերածել «գրական հայերէնի»: Այդ հարցին մասին Արմէն Արմէնեան հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ իր տեսակէտը.—

«… Բայց չէ որ այդ բարբառը ընդհանուր հայկական ոչինչ չունի, այլ պարզապէս Թիֆլիսի զուտ տեղական, թէեւ շատ համով մի բարբառ է, որը ինքնին դատապարտուած է «բնական մահուան»: Մի յիսուն տարի յետոյ այդ բարբառով այլեւս ոչ խօսող է գտնուելու, ոչ էլ հասկացող: Ուստի դեռ քանի ուշ չէ, հարկաւոր է հմտօրէն վերածել համահայկական առօրեայ գրական լեզուի, պահպանելով կոլորիտը»:

Մենք, ի հարկէ, հեռու ենք համակարծիք ըլլալէ մեծանուն դերուսոյցի այս տեսակէտին եւ արդէն տուած ենք այդ հարցի մասին մեր կարծիքը՝ «Սունդուկեանի կեանքը եւ գործը» ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, հրատարակուած այս էջերուն մէջ: Յիշատակեցինք այս բոլորը, ցոյց տալու համար որ Արմէնեանի եւ Արշակ Յարութիւնեանի տարակարծութիւնը սկիզբ կ'առնէ դերուսոյցին նոյն տեսակէտէն:

1913ին, Թիֆլիսի Հայութիւնը հանդիսաւորապէս կը տօնէ Արշակ Յարութիւնեանի թատերական գործունէութեան 25ամեակը, եւ աւելի ետքը, 1934ին, Հայաստանի մէջ կը տօնուի անոր 45ամեակը եւ ուր կը ստանայ «վաստակաւոր արտիստ»ի պատուաւոր կոչումը:

Երկար տարիներ հայրենի բեմին հաւատարմօրէն եւ սիրով ծառայելէ ետք, Արշակ Յարութիւնեան կը մահանայ 1936ին, Երեւան, թողլով պայծառ անուն մը հաւատարմութեան եւ ազնիւ ու մաքուր ընկերոջ խանկելի յիշատակ մը իր ընկերներու սրտին մէջ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի ուսումնական շրջանը, այս տարի եւս սկսաւ բնականոն պայմաններու մէջ: Հոկտեմբեր 2ին ճեմարանի դուռները բացուեցան, նորեկներու արձանագրութիւններէն, քննութիւններէն եւ վերաքննութիւններէն ու մանկավարժական ժողովներէն ետք. Հոկտեմբեր 10ին սկըսան դասերը:

Անցեալի համեմատութեամբ, ճեմարանի աշակերտութեան թիւը այս տարի գերազանց է: Անցեալ տարի պարապմունքները սկսանք 490 աշակերտներով. այս տարի 507 հոգիով, առանց հաշուելու 25 ազատ ունկնդիրները, որոնց մէջ կարեւոր մաս կը կազմեն Ամերիկայէն եկած աղջիկներն ու տղաքը:

Այս 507 թիւէն՝ Մանկապարտէզ, 130 նախակրթարանը՝ 157, ճեմարանական բաժին՝ 220:

Գիշերօթիկներու թիւը այս տարի գրեթէ հաւասար է անցեալ տարուան. անցեալ տարի ճեմարանը ունէր 38 գիշերօթիկներ, այս տարի՝ նոյնպէս 38, որոնց 21ը տղայ իսկ 17ը աղջիկ:

Ճեմարանը գիշերօթիկներ ունի Լիբանանէն, Սուրիայէն, Իրաքէն, Իրանէն, Եգիպտոսէն, Յունաստանէն, Հիւս. Ամերիկայէն:

Ճեմարանի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներու ընդհանուր թիւն է 34, որոնցմէ երեքը կը տրամադրէ Լիբանանի կառավարութիւնը արաբերէն լեզուի համար, մէկը Լիբանանի Ֆրանսական Առաքելութիւնը, եւ մէկը Գարեգին վրդ. Սարգիսեանը՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը:

Տնօրէնութիւնը կը մնայ նոյնը՝ Ս. Վրացեան, Գ. Բաննեան եւ Մ. Իշխան:

Ճեմարանի ներքին աշխատանքները բընականոն ընթացքին մէջ են: Մանկապարտէզը ունի 130 աշակերտ-աշակերտուհիներ եւ կը գտնուի Օր. Քարմէն Պուտաղեանի ղեկավարութեան տակ, իր օգնականներով եւ աշխատակիցներով: Մանկապարտէզի կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը հիմնուած է արդի մանկավարժական սկզբունքներու վրայ: Մանկապարտէզը ունի իր օրկանը՝ տարեկան մէկ թիւ, «Փեթակ» անունով:

Նախակրթարանը (չորս տարի) նախապատրաստական մասն է ճեմարանական բաժնի համար: Այս տարի դասարանները աւելի լեցուն են: Ամէն տարի ճեմարան մտնողներու թիւը կ'աւելնայ, բայց դժբախտաբար, տեղ չկայ բոլորին բաւարարութիւն տալու:

Զուտ ճեմարանական բաժինը (7 տարի) բաղկացած է երկու մասէ. միջին կարգեր եւ վերջին երեք դասարանները, որոնք կը կոչուին լսարաններ եւ ունին Լսարանական Միութիւն:

Միջին կարգերն ալ ունին իրենց օրկանը, «Կանթեղ» տարեկան մէկ թիւ:

Լսարանական Միութիւնը կը ծառայէ ընդհանուր զարգացման. բաժնուած է քանի մը խմբակներու՝ գրական, գիտական, թատերական, երաժշտական, եւն.՝ իւրաքանչիւրը առանձին ուսուցչի ղեկավարութեան ներքեւ: Լսարանական Միութիւնը կը հրատարակէ իր պարբերականը, «Ջահակիր»ը, տարեկան երեք թիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Շէյխը ղողղղալով վար իջաւ ձիէն:

— Ո՛վ է այս աղջիկը … ի՞նչ ազգ է, հարցուց Վանական բարձր ու հրամայական ձայնով մը:

— Չեմ գիտեր… կմկմաց շուար ողի Շէյխը:

— Կապեցէք սա վաշտին թեւերը, հրամայեց Վանական՝ իր ընկերներուն դառնալով:

— Ըսէ, շուտ ըսէ, եթէ ոչ գլուխդ կ'իյնայ կեցած տեղդ, գոչեց Վանական:

Շէյխը վախէն կէս մարդ կտրեցաւ ու երեսին գոյնը մեռելի գոյն մը դարձաւ:

— Ըսէ, ի՞նչ ազգէ է այդ աղջիկը, կրկնեց Վանական:

— Ֆլայ է, մրմնջեց Շէյխը:

— Ֆլայ …

— Ո՛ւր կը տանէիր զինքը:

— Մեր պէկին:

— Որու կամքով:

— Ոչ մէկուն:

— Ի՞նչպէս ոչ մէկուն, միթէ մէկը չունի ան:

— Ունի:

— Չի բողոքե՞ց.

— Բողոքեց:

— Ըսել է թէ չուզեցիր անոր բողոքներուն կարեւորութիւն տալ, այնպէս չէ:

Շէյխը չկրցաւ պատասխանել: Լեզուն բռնուեցաւ բերնին մէջ ու ինչ ըսելիքը մոռցաւ:

— Ձեր պատասխանը վատ, ըսել է թէ բռնութեամբ կը տանիս, այնպէս չէ՞, պոռաց Վանական՝ ոտքը գետին զարնելով:

— Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ … թոթովեց Շէյխը:

— Հապա ո՞վ է յանցաւորը:

— Մեր պէկը հրամայեց, կրնայի մերժել:

— Ո՞վ է ձեր պէկը, ինչ է աս մարդուն անունը:

— Մեր պէկը Մոկաց երկրին ամէնէն ազդեցիկ մարդն է, կմկմաց Շէյխը:

— Անո՞ւնը:

— Անունը Օսման պէկ է:

— Ասկից քանի՞ ժամ հեռաւորութիւն ունի Օսման պէկի նստած տեղը:

— Եթէ ձիով երթաք՝ վեց ժամէն կը հասնիք:

— Շատ աղէկ, ո՞ւսկից ուր Օսման պէկ տեսած է այս աղջիկը:

— Երկու ամիս առաջ այս կողմերը պտըտելու եկած էր: Աչքը կը զարնէ այդ աղջկան ու կը ջանայ փախցնել: Այն ատեն չի յաջողիր: Երբ վերադարձաւ, հըրամայեց մեզի որ բռնութեամբ ծնողքին քովէն առնենք այդ Ֆլան. եթէ ոչ մեր գլուխը պիտի կտրէր:

— Կը տեսնես, կը տեսնես. վատ քեզի, պոռաց Վանական եւ հրամայեց որ աղջիկը քովը բերեն:

Շուտով մը Թշուառ աղջիկը Վանականին առջեւը բերուեցաւ:

Հազիւ տասնըչորս տարու կար, բայց հասակը բարձր էր ու դէմքին ամբողջ լեցունութիւնը յանկուցիչ էր:

— Եկուր նայիմ, ըսաւ Վանական՝ մանկատի քնքուշ աղջկան ձեռքը բռնելով: Ո՞վ յափշտակեց քեզի:

— Սա մարդը … մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը. մատնանիշ ընելով Շէյխը:

— Դուն ի՞նչ ազգէ ես:

— Ես Ֆլայ եմ, աղա:

— Ծնողք ունի՞ս.

— Ունիմ:

— Ինչո՞ւ փախար ծնողքիդ քովէն:

— Ե՞ս:

Այո, դուն.

— Ո՞վ ըսաւ որ փախած եմ, հեծկլտաց մանկամարդ աղջիկը:

— Այնպէս կ'ըսեն: Չի փախա՞ր:

— Ամենեւին:

— Հապա՞:

— Ախ, առանք բռնութեամբ մեր տունը մտան. հօրս թեւերը կապեցին, մայրս մէկ կողմ քաշկռտեցին ու համարձակ կերպով մտանը խոյացան, ուր պահուըտեր էի ես: Առանց մտիկ ընելու իմ աղաչանքիս, արցունքիս ու ճիչերուս, մազերէս բռնած դուրս հանեցին զիս ու ձիու մը վրայ դնելով՝ սկսան փախցնել.

— Գեղին մէջ մէկը չի կա՞ր որ օգնութեան գար:

— Չեմ գիտեր… իմ սեւ բախտէս ամէնուն խիղճը քար կտրեցաւ:

— Չես ուզեր երթալ. անանկ չէ:

— Չեմ ուզեր… ախ, չեմ ուզեր… բացագանչեց Թշուառ աղջիկը: Զարկէք, սպաննեցէք, խեղդեցէք զիս այստեղ … ամէն կերպով ձայն չեմ հաներ. բայց մի թողուք որ այս մարդերուն ձեռքն իյնամ. աղա ոտքդ պագնեմ … ձեր բախտն եմ ինկեր:

Վանական, որ մինչեւ այն ատեն քիւրտերէն լեզուով խօսած էր թէ՛ շէյխին եւ թէ մանկամարդ աղջկան հետ, ճիգ մը ըրաւ ու ջանաց իր հոգւոյն ամբողջ խըռովքը զսպելու: Յետոյ բարձր ձայնով մը ըսաւ.

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Գուլ. Օստոյի վարչու- թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մուրատ Սահակեանի, զա- ւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Պեյոքեան ըն- տանիքին եւ պարագաներուն, իրենց կը- նոջ, մօր, զոքանչին եւ խնամիին մահ- ուան առթիւ :

Այս առթիւ վարչութիւնս հետեւեալ նուէրները ըրած է փոխան ծաղկեպսակի իրենց սիրելի ընկերուհիի (Թամամ Սա- հակեանի) մահուան աթիւ 10 Ն.Ֆ. տեղ- ւոյս եկեղեցիին, 10 Մարսէյլի Նոր Սե- րունդին, 10 տեղւոյս Արծիւ Մարզակա- նին :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանի ըն- դարձակման ի նպաստ կը նուիրեն.—

Տիկին Թեւանեան, Տէր եւ Տիկին Գէ- որգ Գաքըրճեան եւ Պ. Է. Պետրոսեան 50ական Ն. Ֆ.:

Տիկին Գ. Խորասանճեան, Պ. Պ. Ֆրէնկեան, Մարկոսեան եւ Խորասան 30- ական Ն. Ֆ.; Տոքթ. Ջ. Ջաքմիչեան, Աղապէկեան եղբայրներ, Պ. Պ. Կ. Գա- զաղեան եւ Ա. Մալաճեան 20ական : Պ. Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Ժաք Հայրա- պետեան 10ական Ն. Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէ) կը նուիրէ քսան Ն. Ֆ. Հ. Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին, Գաբրիէլ եւ Միքայէլ Հրեշտակապետաց տօնին առթիւ, Միքայէլեան եւ Անանեան գեր- դաստանի ննջեցեալներուն յիշատակին, փոխան հոգեհանգիստի :

Տիկին Գարայեան եւ զաւակը Ժան Գա- րայեան կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանին, ողբ. Բարսեղ Տամլամեանի յիշատակին :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ԱԶԳ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայ- նով ազդ չտան :

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառու- թեանց առաջքն առնելու համար, վար- չութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ըն- դունի :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանա- սոր խումբի գրադարանը բաց է Երեք- շաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Խրիմ- եան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ընտրուած գիր- քեր :

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին :

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տա- րեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9°)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստա- կան ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:Ման- րամասնութիւնները յառաջիկային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ
Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962
կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

Պատրաստուեցէք Շաւիլի եկեղեցւոյ տարեկան պարահանդէսին, Նոյեմբեր 26ին : Մանրամասնութիւնները յաջոր- դով :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի պարոցին ի նպաստ թրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, ման- րամասնութիւնները յաջորդաբար :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժա- մը 21ին: Մշակոյթի Տան մէջ :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - Սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատե- ղին :

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացու- ցիչները:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականու- թեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21·15ին, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ :

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼ- ՏՈՆԵԱՆ (տաւղահար):

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գը- րատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ:

Գին՝ 3, 5 եւ 7 Ն. Ֆ.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հիւսուածեղէնի համար փասոնիէներ, Ռիմոլտի մեքենայի վրայ :

Ներկայանալ կամ հեռաձայնել —

ERTEX

22. Rue Romain Rolland,
Métro Mairie des Lilas VIL. 74-40

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ- դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 15 NOVEMBRE 1961

ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9254 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5055

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 15ի խորհրդարանական ...տրութիւնները, որոնց վրայ ա՛յնքան ...ած յոյսեր էին դրուած, փոխանակ բը...ական վիճակ ստեղծելու, աւելի եւս ...դրութիւն մթնոլորտը Թուրքիոյ մէջ :

...հեռաւոր Արեւելքի խնդիրներուն ի...ծագէկ ֆրանսացի հրապարակագիր մը ...րջերս իրաւամբ կը գրէր, որ Թուրքե...րը ընդունակ չեն իրենք զիրենք կառա...վարելու ժողովրդավարական սկզբունք...ով։ Անոնք վարժուած են բռնակալա...կան միահեծանական վարչաձեւի :

...վերջ՝ օսմանեան կայսրութեան պատ...մութիւնը, սկիզբէն մինչեւ վերջը : Ա...մբողջ սուլթաններ իրարու յաջոր...դած են դարերու ընթացքին, ահաւոր...ապէս դաժան վարչաձեւի տակ պահելով ... միայն քրիստոնեայ եւ ոչ - Թուրք ...ազգութիւնները, այլեւ բուն իսկ իսլամ...ները :

1908ի օսմանեան սահմանադրութիւնը ...վերջ կուտար կարմիր սուլթանի բռնա...պետութեան. Սակայն աւելի զարհուրելի ...վարչաձեւ մը պիտի հաստատէին երիտ...ները, «Երիտասարդ Թուրք» փաղաքշա...կան անունին ներքեւ թաքնուած ոճրա...գործները : Սահմանադրական միապե...տութեան շրջանը տեւեց մինչեւ Ատաթիւրքի ...օրերը:

Հանրապետութեան հաստատումէն (1923 Հոկտ. 29) վերջ, Մուսթաֆա Քե...մալ ժողովրդավարութեան պիտակին ...տակ հաստատեց միակ կուսակցութեան ...տիրութիւնը :

Իր մահէն վերջ, Իսմէթ Ինէօնիւ՝ դար...ձած անվիճելի պետը Ժողովրդական ...կուսակցութեան, շարունակեց Ա...թաթիւրքի միահեծանական վարչաձեւը, ...մինչեւ 1950, երբ Մենտերէսի Դեմոկրատ ...կուսակցութիւնը տիրացաւ իշխանու...թեան իր կարգին բռնակալական երկաթ...եայ բռունցքով կառավարելու համար ...երկիրը, մինչեւ իր անկումը, 1960 Մա...յիս 27ին:

...Թուրքան, Իթթիհատ, Հալք կամ Դե...մոկրատ իրար կ'արժէին :

«Յեղափոխական» զինուորական կա...ռավարութիւնը, որ հրապարակ իջած էր ...վերջ տալու համար Պայար - Մենտերէսի ...բռնակալապետութեան, մէկուկէս տա...րի ի վեր չյաջողեցաւ ժողովրդավար ...կարգեր հաստատել Թուրքիոյ մէջ :

...Ազգային Ուխտի անդամներուն, ...նախապէս Ամերիկացիներուն առջեւ ...ով չմնալու համար, Զօր. Կիւրսէլ ...իշխանութեան գլուխ անցնելու առաջին ...իսկ հանդիսաւորապէս յայտարա...րեց, որ շուտով ինք եւ իր զինուորական ...ները պիտի լքեն քաղաքական աս...պարէզը եւ թոյլ պիտի տան, որ երկրին ...յանձնուի ժողովրդական քուէներով ...ուելիք կառավարութեան :

...թիւնները բացարձակ մեծա...մասնութիւն չապահովեցին չորս կու...սակցութիւններէն որեւէ մէկուն, ինչպէս ...կ'ըլլար 1908էն ի վեր : Կարելի ...կազմել կառավարութիւն մը, որ ...վստահութիւնը վայելէր :

...ստեղծուեցաւ գրեթէ անիշխանական ...վիճակ մը : Զօր. Կիւրսէլ հակառակ իր ..., չքաշուեցաւ հրապարակէն : ...ընտրուեցաւ Հանրապետութեան Նախա...գահ, ապահովելով իր դիրքը:

...Ազգային Միասնականութեան կոմիտէի ...ընկերներն ալ նպատակ չունին բոլո...րովին լքելու քաղաքական ասպարէզը : ...պաշտօնէ ծերակուտական դարձած, ...շարունակեն դեր մը խաղալ երկրի ...քին կեանքին մէջ :

Կոմիտէէն հեռացուած 14 անդամները, ...որոնք տարիէ մը ի վեր զանազան երկիր...ներու մէջ զինուորական կցորդի պաշտօն ...կը վարեն, մերժեցին Թուրքիա վերա...դառնալու համար վերջերս իրենց ուղղուած հրաւէրը :

Ասոնք դժգոհ են ընտրութեանց արդիւնքէն: Ու հաւանաբար կը պատրաստեն նոր յեղափոխութիւն մը՝ վերջ տալու համար ներկայ անորոշ վիճակին :

Եթէ Իսմէթ Ինէօնիւ յաջողի կազմել նոր դահլիճը, իրեն դէմ պիտի գտնէ դժգոհներու բանակ մը :

Ի՞նչպէս դուրս պիտի գան անելէն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Թիւրքանի ղեկավարն «բանտարկեալը» ի վերջոյ Կառշի Ռէյմոն Փուէնքարէ հիւանդանոցը հասաւ, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 4.40ին 5 ժամ ճամբորդելէ ետք հիւանդատար կառքի մը մէջ :

Կառշի հիւանդանոցը համաշխարհային համբաւ կը վայելէ գլխաւորաբար «վերականգնացումի» թեքնիքին համար : Պեն Պելլա որ 14 օր է ծոմ կը պահէ, շատ տկարացած է եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց ամէն գնով «փրկել» ալժերացի պարագլուխը : Պեն Պելլա, անշուշտ, երկար դիմադրեց, սենեակը փակուեցաւ եւ ի վերջոյ բռնի ուժով հիւանդատար կառքը փոխադրուեցաւ իր երկու ընկերներուն հետ :

Կառշի հիւանդանոցի 150 մանուկներ, որոնք մանկական անդամալուծութենէ կը տառապին, տեղափոխուեցան քանի մը ժամուան մէջ: Չնախատեսուած այս փոխադրութիւնը մեծ իրարանցում յառաջ բերաւ հիւանդանոցին մէջ : Քանի մը ժամուան մէջ հեռաձայնի գիծեր, հեռատեսիլ եւն. հաստատուեցան :

Անշուշտ բոլորը կ'ուզեն հասկնալ թէ Պեն Պելլայի նպատակը ի՞նչ է: Պարզ է թէ ասպարէզ կը կարդայ, այս ձեւով, ոչ միայն Ֆրանսական կառավարութեան այլեւ Ալժ. Ազատ. Ճակատին: Այս մասին զանազան մեկնութիւններ կը տըրուին: Ոմանց համար Պեն Պելլայի «գործադուլը» Թունուզ որոշուած է, ուրիշներու համար Պեն Պելլա ուզած է հասկցնել Ալժ. Ազատ. Ճակատին թէ միշտ պարագլուխ մըն է ըմբոստական շարժումին, մինչ «ԱԺՀԿ»ը քիչ մը անտեսած է իր դիրքը : Կայ նաեւ այն վարկածը ըստ որուն Պեն Պելլա կամ ըմբոստութեան շարժումին Ֆրանսայի «մասնաճիւղը» դէմ է բանակցութեան: Արդարեւ այս կամաւոր ծոմապահութեան գլխաւոր պատրուակը գոյութիւն չունի քանի որ հաստատուեցաւ թէ ալժերացի բանտարկեալները բոլորն ալ քաղաքական վարչակարգ կը վայելեն, եւ Պեն Պելլայի ներկայ «պատրուակը» այն է որ կ'ուզէ անմիջապէս ազատ արձակուիլ: Ըստ կառավարութեան բանբերին՝ Թեռնուարի յայտարարութեան, այդ ալ անկարելի չէ այլեւս, վասնզի Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, Թեռնուար յայտարարեց թէ «Պեն Պելլա Մարոքի կը վերադարձուի երբ թէ բանակցումները դադրին», ինչ որ կը նշանակէ թէ այլեւս զինադադարը անհրաժեշտ չի նկատուիր: Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ ինչ որ ալ ըլլան ձեռք ձգուելուն պարագաները («առեւանգուեցաւ» մարոքեան օդանաւի մը մէջ), Պեն Պելլա պատերազմական գերի է եւ ազատ արձակուելու համար պէտք է պատերազմը վերջանայ: Մնաց որ առջի օրուան Ազգ. Ժողովի նիստին մէջ ծանր միջադէպեր ծագեցան, երբ Արդարութեան Նախարարութեան պիւտճէին մասին խօսուած ատեն Առիկի բաւական «յայտնութիւններ» ըրաւ եւ յիշեց թէ արեւելեան նըւագախումբեր եւ պարուհիներ ազատ մուտք ունէին Թիւրքանի ղեկավարին : Նախարարը հերքեց, բայց Առիկի պարուհիին անունն ալ տուաւ աւելցնելով թէ ֆրանսական պետութիւնն է որ կը վճարէ Պեն Պելլայի միջքաղաքային հեռաձայնի երկար հաղորդակցութիւնները, թէ իր փաստաբանները ամէն օր կրնային այցելել իրեն (մինչ շաբաթը միայն մէկ անգամ փաստաբանները կրնան այցելել ֆրանսացի զօրավարներուն): Այս նիստին ընթացքին շատ ծանր խօսքեր փոխանակուած են եւ խնդրոյ առարկայ եղած է ֆրանսական ժանտարմըրիի գնդապետ մը որ չարչարանքներու ենթարկել տուած է Եւրոպացիներ, խոստովանցնելու համար :

Ամէն պարագայի մէջ, Պեն Պելլայի վիճակը ոչ մէկ ձեւով կրնար նպաստել բանակցութեանց վերսկսումին եւ այս առթիւ Պելքասէմ Քրիմ յայտարարութեամբ մը կոչ ըրաւ «Քոյր պետութեանց» որպէսզի ամէն ձեւով պահանջեն ալժերացի հինգ «Նախարարներուն» ազատ արձակումը :

ԲԵՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ՍՐԻԿԱՑ ԵՒ ՃԻՒԱՂ, ԱՅԺՄ ԱՐԴԷՆ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԱՐՈՒԱԾ ԲԵՐԻԱՆ ԻՐ ԱՌԱՆՁՆԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԲԱՐԲԱՐՈՍԻ ՊԷՍ ՍՊԱՆԵԼ Է ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԱՅԻ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԶԻՆՈՒՈՐ ԸՆԿ. ԽԱՆՋԵԱՆԻՆ» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան, «Սով. Հայաստան», Նոյեմբեր 1):

Տարիներ լուռ ու մունջ նստելէ, մինչեւ իսկ թոյն ու խանձ թափելէ ետք 1936-38ի Հայաստանի մտաւորականութեան սպանդը մասնանշողներու հասցէին, Խրուշչեւի ծանօթ ճառերէն անմիջապէս ետք, բերանները բացուած են այսօր Հայաստանի մէջ: Արդէն, պաշտօնապէս, կ'անդրադառնան հալածանքներուն մասին, կուտան մանրամասնութիւններ, եւ ինչ որ արտասովոր է խորհրդահայ տարեգրութեան մէջ, բացորոշ կը խոստովանին թէ «ժողովուրդը իր հոգում անիծում էր դահիճներին ու սպասում արդարութեան ժամին»:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի օրկանին՝ «Սով. Հայաստան»ի Նոյեմբեր 1ի թիւին մէջ, Դ. էջ, չորս սիւնակներու վրայ փըռուած «Ժողովուրդը հաւանութիւն է տալիս...» խորագրով կը ներկայացուի համայնավար ԻԲ. համագումարի արտակարգ որոշումը,— Ստալինը վար առնել փառքի իր պատուանդէն, եւ այս առթիւ ժողովուրդին գոհունակութեան կարգ մը արտայայտութիւնները՝ յօդուած ու թղթակցութիւն :

Յատկապէս ուշագրաւ է Հրաչեայ Յովհաննիսեանի «Մենք երջանիկ ենք, որ ապրեցինք ու տեսանք ճշմարտութեան մեծ յաղթանակը» յօդուածը, որմէ կը քաղենք — «Այսօր Ստալինի կոյր պաշտամունքի ստրկաբարոյ հետեւորդները, Մոլոթովը, Կագանովիչը, Մալենկովը, ամբողջ կուսակցութեան եւ ժողովրդի կողմից դատուած են անարգանքի սիւնին: Մարդիկ, որ տարիներ շարունակ աշխատել, այսպէս ասած, «արեւ-ղեկավարի» հետ, պտըտուել նրա շուրջը չնչին արբանեակների նման եւ իւրաքանչիւրն աշխատել է ստեղծել իր անձի պաշտամունքը: Եւ ինչպիսի ոճիրների գնով, ազնիւ զոհերի դիակների վրայով, անմեղօրէն արիւնած, որդեկորոյս եւ որբ կանանց, մայրերի ու երեխաների հեկեկանքի ու անէծքի միջով, սանձարձակ ու վայրենի կամայականութեան միջոցով : Այսօր զայրոյթի զգացմունքի հետ սըրտումս շարժւում է ցաւի փուշը՝ մեր պարտիայի եւ ժողովրդի անդարձ կորած ազնիւ զաւակների վիշտը : Երէկ ես փողոցում տեսայ իմ դպրոցական ընկերուհիներից մէկին, որի ազնիւ, բարի, ճանաչուած ու վաստակաւոր հօրը ես լաւ եմ յիշում մինչեւ այսօր, նա 1937 թըւականի զոհերից էր: Այլքան Լենինի դամբարանի վերաբերեալ համագումարի որոշումը յայտնելուց յետոյ նրա աչքերում ես տեսայ արցունքներ ե՛ւ ճշմարտութեան, արդարութեան յաղթանակի ու, միաժամանակ, հօր անողորմ կորստեան համար :

« Համագումարում ընկեր Շելեպինի ելոյթից մենք իմացանք, ՈՐ ՍՐԻԿԱՑ ԵՒ ՃԻՒԱՂ, ԱՅԺՄ ԱՐԴԷՆ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԱՐՈՒԱԾ ԲԵՐԻԱՆ ԻՐ ԱՌԱՆՁՆԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԲԱՐԲԱՐՈՍԻ ՊԷՍ ՍՊԱՆԵԼ Է ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԱՅԻ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԶԻՆՈՒՈՐ ԸՆԿ. ԽԱՆՋԵԱՆԻՆ :

« Ես շատ լաւ եմ յիշում ընկեր Խանջեանին, նրա գանգրահեր գլուխը, ակնոցների միջից ժպտուն խաղացկուն աչքերը, նրա կրակոտ խօսքը, հաստատուն քայլուածքը: Նա կարդացել էր իմ առաջին բանաստեղծութիւնները 1935 թուականի «Պիոներ Կանչ»ի յայտարարած կոնկուրսում (մրցում), ջերմ, դրական խօսք ասել: Նրա ողբերգական վախճանը ցնցեց բոլորին եւ խորունկ ցաւ պատճառեց: Նրա սպանութեանը յաջորդեց զանգուածային պատիժների շղթան : ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ՀԱՇՏՈՒԵԼ ԵՒ ՉԷՐ ՀԱՇՏՈՒԻ ԱՅԴ ՓԱՍՏԵՐԻ ՀԵՏ։ ՆԱ ԻՐ ՀՈԳՈՒՄ ԱՆԻԾՈՒՄ ԷՐ ԴԱՀԻՃՆԵՐԻՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՄ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԻՆ։ ԹՈՂ ԿՈՐՉԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ ԵՒ ՀՈՂՄԱՑՐԻՒ ԼԻՆԵՆ ԲՈԼՈՐ ՆՐԱՆՔ, ՈՒՄ ՁԵՌՔԵՐՆ ԱՐՆՈՏՈՒԱԾ ԵՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԱՐԻՒՆՈՎ»:

Յօդուածին առընթեր, «Սով. Հայաստան» հրատարակած է նաեւ թղթակցութիւններ՝ Կիրովականէն եւ Լենինականէն: Բոլոր ճառախօսներն ալ անխտիր «հակապարտիական, ողորմելի» եւ այլ ածականներ կը գործածեն Ստալինի եւ միւս ամբաստանեալներուն հասցէին, չմոռնալով յիշել, որ «բանտ են նետուել ու ոչնչացուել մեծ թիւով կուսակցականներ եւ պետական գործիչներ, հազարաւոր անմեղ քաղաքացիներ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԷՆԱՈՒԷՐ Պոն կանչեց Մոսկուայի գերման դեսպանը որ ըստ Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութեան «ինքնագլուխ» յայտարարութիւններ ըրած է Խրուշչեւի, Պերլինի մասին :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ ընտրութիւններ պիտի կատարուին Դեկտեմբեր մէկին Սահմանադրական Ժողովի մը կազմութեան համար: Նոյն առթիւ հանրաքուէի պիտի դրուի առժամեայ սահմանադրութիւն մը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է Դեկտեմբեր վեցին, Նախագահութեան կողմէ: Խորհրդային խորհրդարանը ամէն տարի Դեկտեմբերին կը քննէ յաջորդ տարուան պետական պիւտճէն, եւ կը վաւերացնէ կառավարութեան այն հրովարտակները որոնք հռչակուած են, նիստերէն դուրս :

ՍՓԱԱՔ, Պելճիոյ արտաքին նախարարը ընկերվարական պարագլուխներու դռնփակ նիստ մը կազմակերպած էր Պրիւքսէլ: Մասնակցած են՝ Վիլի Պրանտ, Օլլենհաուըր, Կի Մոլէ, Կէյցքըլ եւն. : Խօսած են Պերլինի տագնապին լուծումին մասին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

ԾՆՆԴԵԱՆ Բ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ (1760 – 1960)

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց Մխիթարեաններ Մուրատեան կտակի գործադրութեան մէջ եւս ունէին կարեւոր դեր մը՝ դեր մը նախախնամական, զոր կատարեցին ի դին մեծամեծ զոհողութիւններու, առանց անձնական ամենադոյզն շահի, եւ մի միայն ի սպաս հայ զպրոցին եւ ազգային լուսաւորութեան :

Սամուէլ Մուրատ իր հասուն հասակին, աջողակ առեւտրական մը, հաստատուած էր Մատրասի մէջ, ամուսնացած հնդկահայ ուրիշ մէկ բարերարի մը՝ Եդուարդ-Ռափայէլ Ղարամեանի աղջկան հետ, եւ զաւակ չունեցած :

Դժբախտաբար այս երկու բարերարներուն ալ զաւակները, դրամին հետ չէին ժառանգեր իրենց հայրերուն ազգասիրութիւնը, մանաւանդ թէ, արդէն իսկ կը հանդիսանան հօրենական կտակներուն անմիջական իրագործումին, խառնաշփոթ յուսադրութիւններով կը ձգձգեն եւ հետզհետէ աւելի կը դժուարացնեն անոնց յանձնումը: Սակայն Վենետիկի անխոնջ միաբանները չեն յուսահատիր. երբեք անդամ ամբողջ Ափրիկէի շրջանը կ՚ընեն, Լոնտոնէն մինչեւ Մատրաս, յաճախ փոթորիկէն հալածուած ու նաւաբեկ: Իրօք, 1790ին, Հ. Պօղոս Մէհէրեան, Բարեյուսոյ հրուանդանի մուտքին, տեսնելով իր նաւին խորտակումը, ծով կը նետուի, եւ իբրեւ անվեհեր մշեցի ու քաջ լողորդ, կը յաղթէ ալիքներու կատաղութեան, կը յաջողի ցամաք ելել ու անցնիլ Հոլանտա: Անդին, Հ. Սարգիս Թէոդորեան ամիսներով կը թափառի Մատրասի բանտին մէջ: Հ. Նիկողայոս Բուզայեան երկար կը տառապի պանդխտութեան մէջ եւ անմխիթար կը փակէ իր աչքերը՝ հեռու իր պաշտելի վանքէն :

Ամբողջ 16 տարի կը տեւէ ժառանգական խնդիրը (1816 – 1832), մինչեւ որ Ս. Ղազարու Հայրերը պաշտօնապէս կը ստանան Մուրատեան կտակին՝ պաշտօնական յանձնաթուղթերով, երկար դատ դատաստանէ վերջ:

Իսկ իրագործո՞ւմը :

Սրբազան աւանդը հաւիւ ապահոված՝ Մխիթարեան Միաբանութիւնը անով երկրագործական կալուածներ կը գնէ, նըպաստաւոր պայմաններով, լաւագոյն հասոյթներով արդիւնաւորելու համար դրամագլուխը :

Եւ երկու տարի չանցած, 1834ի Օգոստոս 15ին, Փատովայի մէջ — նշանաւոր իր պատմական համալսարանով — վարձու շէնք մը կը հիւրընկալէր Մուրատեան վարժարանի անդրանիկ աշակերտները, եւ նոյն օրն իսկ կը կատարուէր պաշտօնական բացումը :

Հանդէսի պահուն, խանդավառօրէն կ՚ողեկոչուէր յիշատակը անմահանուն Սամուէլ Մուրատի, հետեւեալ բառերով. « Աշխարհականներու անունէն մեծ է քու խոնարհ անունդ, ո՜վ բարեացապարտ եւ ազդասէր Սամուէլ. դուն մեծամեծ խորհուրդներ յղացար. մահը նախանձեցաւ ու չթողուց որ ողջութեանդ վայելէիր. բայց ահա լրիւ գործադրուեցաւ քու սրտիդ փափաքը, որ գերեզմանէն իսկ չէ դադրած: Հանգչէ՛ հիմա խաղաղ. ահա՛ հատան քեզի որդիացեալ աշակերտներ, որոնք աւելի պիտի հարստացնեն քու անունդ՝ քան այն դիւրացնդելի դանձերը, զոր թողուցիր. տարուէ տարի, սերունդէ սերունդ, ասոնք պիտի անմահացնեն քու անունդ»:

Աշխարհի ամէն կողմը ցրուած սանեբու ականջին ու սրտին մէջ թող հնչեն յաւերժօրէն Վարժարանի քայլերդին նըւիրական տողերը.

Մենք ենք ծաղիկ ձեր երազին,
Անմահ Մուրատ, Ռափայէլ.
Դուք գիտութեան ու արուեստից
Լոյսի տաճար կերտեցիք մեզ,
Հայ մանկութեան նոր կեանք տուիք,
Բացիք փառքի վեհ ասպարէզ :

Ու Սամուէլ Մուրատ թող ապրի, վերապրի, վերածնի հազարաւոր սաներու հոգիներուն մէջ, ինչպէս արուսեակը դիւթական :

×

Իսկ արեւահամ պտուղները Մուրատեան մրգաստանին, արեւահա՜մ պտուղները այս չքնաղ այգեստանին ո՞վ պիտի կարենայ թուել. բայց անոնք ոսկեհատիկ հուլունքներու նման բոսորափայլ կախուած են մշտադալար ճիւղերէն հաստաբուն ծառին. ուր անջնջելիօրէն փորագրուած են անունները ազգային անմահ դէմքերու, զորս կրնանք հոգեզաւակները նկատել Սամուէլ Մուրատի, անոր փառապսակ կաղմող աստղերու հոյլ մը լուսաշող, որոնք հայ գրականութեան եւ ազգային պատմութեան երկնակամարին վարդերն եղան, բոցավառ արշալոյս մը աւետող. հրապարակագիր Մատթէոս Մամուրեան, բանաստեղծ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, քաղաքագէտ Յովհաննէս Սագըզ Փաշա, Մելքոն Խան, Նուպար Արթին Փաշա, Միքայէլ Փորթուգալ Փաշա, ծերակուտական Գրիգոր Պըլըզեան եւ Արամ Երամ... որոնք հայ անունը պանծացուցին Թեհրանէն մինչեւ Պոլիս, Դանուբի ափերէն մինչեւ Նեղոսի հովիտը՝ արքայավայել գործունէութեամբ: Այսքանը՝ թուելու համար լոկ Մուրատեանի աշակերտները. որոնցմէ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան՝ Փատովայի շրջանէն :

Այսպէս, ուրեմն, Սամուէլ Մուրատի մահէն երեսուն տարի վերջ, Մուրատեան վարժարանի հիմնարկէքին վրայ հազիւ տասնեւվեց զարուններ անցած, արդէն բռնկած է արշալոյսը Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանով, որ համեղբայրութեան, ազգային ոգեւորութեան ջրօշակիրը եղաւ Վոսփորի ափերուն վրայ, եւ մեր արդի գրականութեան կարապետը :

Ազգովին, ուրեմն, երախտագիտութեամբ պէտք էք խոնարհինք Սամուէլ Մուրատի յիշատակին առջեւ եւ խնկաւէտենք անոր անունը, մանաւանդ երբ նըկատենք որ ինք պատճառ եղաւ նաեւ Ռափայէլեան կտակի իրագործումին ալ, որ նմանապէս կորսուելու վտանգին մէջ կը գտնուէր: Այդպէս, այս երկու անունները անբաժան կը մնան, ինչպէս Վենետիկի վարժարանի բարաւորին վրայ ոսկեքանդակ, իրենց հետեւորդ փողփողուն աստեղաշարով՝ Արփիարեաններէն մինչեւ Վարուժանները, Շահէններէն մինչեւ Գուրգէն Ալէմշահները:

Մուրատի ոգին, վերարծարծուն «Եղբայր եմք մեքյի» հեղինակին խանդավառութեամբ, թող յաւիտեան ծածանի զաղթաշխարհի չորս կողմը սփռուած հայ բնտանիքներէն ներս, հայ դպրոցներէն ներս, հայ ակումբներէն ներս, մանաւանդ այս մեր օրերուն, երբ այնքան հարկ կայ սերտօրէն միանալու ամէն մարզի մէջ, կրօնական, ազգային, կուսակցական, կրթական :

Երանի՜ Մուրատ ու Պէշիկթաշլեան իրենց օրինակով ներշնչարանն ըլլային հայկական մեծ միութեան :

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԻ ԿԵԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— « Ես իմ հաշուագրքումն մին արբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունեմ ... ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար ...»:

Այս քանի մը պարզ տողերը իրենց մէջ կը պարունակեն սկզբունքով խոր եւ — այդ ատենուան համար — անսովոր ըմբռնում մը: Անտարակոյս՝ Սամուէլ Մուրատ պէտք է նկատել մեր ընկերաբանական ռահվիրաներէն ... առաջիններէն մին ըմբռնելու ժողովուրդին դերիշխանութիւնը :

Բայց Սամուէլ Մուրատի ընկերային եւ հայրենասիրական զգացումները — բարեխառնուած գիտակից անկողմնակալութեամբ — զերծ էին որեւէ դասակարգային խտրականութենէ կամ քէնէ : — «Եւ եթէ ոմանք հարուստ անձինք եւս ազգէս Հայոց կամեսցին զմանկունս իւրեանց վերոյիշեալ դպրատանն ուսուցանել, կարող ան՝ զծախսն հատուցանելով »: *Գործնական եւ տրամաբանական առաջարկ մը: Սամուէլ Մուրատ կը փափաքէր որ աղքատը բարձրանար հարուստին մակարդակին եւ ոչ թէ հակառակը կատարուէր: Ու այս հիման վրայ կ՚ուզէր որ հաստատուէր իր դպրոցը:*

— « ... Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն... եւ այնու կարելի լինիցի սփռել ի մէջ ազգիս, եթէ ոչ բոլորովին՝ զգէթ ըստ մասին, զլոյս գիտութեան եւ իմաստութեան »:

Սամուէլ Մուրատ, յստակօրէն տեսնելով անհրաժեշտութիւնը հայեցի դաստիարակութեան, ուղղակի հիմունքին կ՚երթար մեր տագնապին՝ յեղաշրջելով անոր հասկացումը եւ լուծումը: Առաջիններէն էր ըմբռնելու որ հայեցի դաստիարակութիւնը պէտք է նկատել որպէս ամբողջական մաս ընդհանուր հայկական հարցին... տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական :

Ազգային վերականգման եւ յառաջդիմութեան հիմնական միջոցը կ՚ընդգծէր Սամուէլ Մուրատ: Հայեցի դաստիարակութիւնը անխուսափելի ճամբան էր որուն շնորհիւ Հայութիւնը պիտի կրնար ձեւակերպել իր ձգտումները եւ կազմակերպել զանոնք իրագործելու միջոցները:

Նախատեսած էր որ կրթական ասպարէզը կաղապարն էր որուն մէջ պիտի ձուլուէր ազգային կամքը, տալով հայ ժողովուրդին որոշ քաղաքական եւ բարոյական ուժ եւ նպատակ :

Համոզուած էր որ ժողովուրդի մը մեծութիւնը դասարանին մէջ կը կերտուի:

×

— — « ... Որ մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարին զետին զնել, եւ առացեալ զետնի եկամուտն քանի մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի ...» : *Այս կէտը ինքնին բաւական է հաստատելու համար Սամուէլ Մուրատի ողջմտութիւնը եւ գործնական խառնուածքը : Ըմբռնած էր որ եթէ իր ծրագիրը յարմար եւ ապահով միջավայրի մը մէջ չգործադրուէր, հաւանաբար անկիւն ապարդիւն պիտի մնար :*

Իսկ եթէ իր «դպրատունն» լոյս արդիւնք պիտի տար, պէտք էր զայն հաստատել լոյսի եւ գիտութեան աղբիւրի մօտ, այսինքն Եւրոպայի մէջ: Այդ շրջանին՝ արեւմտեան երկիրներուն մէջ շատ աւելի նպաստակայարմար էր եւ հնարաւոր, հայ պատանիին ջամբել հոգեկան աշխարհի յաւիտենական եւ անփոփոխ արժէքները եւ, անոնց հետ մէկտեղ, սորվեցնել միջազգային մտքին արդի ըմբռնումը ընդհանուր գիտութեան եւ քաղաքական իմաստասիրութեան :

Սամուէլ Մուրատի փափաքն էր որ հայ երիտասարդութիւնը, օգտուելով Եւրոպայի յառաջդիմութենէն, այդ նըպաստաւոր միջավայրին մէջ կարենար կանոնաւոր կերպով իւրացնել լայն գիտութիւն ու այդպէս՝ ներդաշնակօրէն զարգացնել թէ հոգեկան, ֆիզիքական եւ մտային ուժերը: Հաստատ համոզումը ունէր որ այդպիսի պատրաստութեամբ օժտուած յաջորդական սերունդներու ընտրանի մը պատրաստելով, պիտի բարձրանար իր ազգին մակարդակը եւ պիտի իրականանային անոր արդար ձգտումները :

Բայց եթէ այսքանով բաւարարուէր, անկատար պիտի մնար իր ծրագիրը : Իր ծրագրին ամբողջացուցիչ մասը հետեւեալն է .

— « ... Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն ... » :

« ... Ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն ... »: *Այս է իր ծրագրին էական պայմանը որուն արդիւնաւէտ գործադրութեան համար՝ իր կտակին մնացած մասերը լրացուցիչ նախապատրաստական մըն էին:*

Պատրաստել հայ պատանիներ որ միջազգային տարամով ուսում առացած ըլլան — ու միանգամայն օժտուած ըլլան գիտակից հայեցի կրթութիւնով — եւ տրամադիր ըլլան ծառայելու Հայութեան, հայրենի հողին վրայ ... այս էր Սամուէլ Մուրատի երազը: Եւ այս երազը լրացուց գաղափարով եւ գաղափարն ալ գործով :

×

Այս բոլորով հանդերձ՝ Սամուէլ Մուրատի կտակը հաւանաբար ապարդիւն պիտի մնար — ինչպէս եղած են, մեր մէջ, շատ մը կտակներ — եթէ անոր գործադրութիւնը յանձնուած չըլլար արժանաւոր կտակակատարի մը: Սամուէլ Մուրատի ամենամեծ արժանիքը կը կայանայ անոր մէջ՝ որ իր կտակին գործադրութիւնը յանձնեց Մխիթարեան Միաբանութեան : Աւելի ողջամիտ եւ նպատակայարմար կարգադրութիւն մը չէր կրնար ընել :

Անտարակոյս՝ Մխիթարեանները հայ-թայթեցին ներշնչումը այդ կտակին եւ յետոյ, աննկուն կամքով, բազմաթիւ խոչընդոտներէ անցնելով, ձեռք ձգեցին յատկացուած գումարը եւ զայն լիովին գործածեցին բարերարին նպատակին համեմատ :

Մխիթարեանները՝ գիտակից, գործունեայ եւ ունեւոր գաղափարակից [...] գտնելով յանձին Սամուէլ Մուրատի, եւս որոշ էր որ յաջողութեամբ պիտի գործադրուէր այդ ազգօգուտ կտակը: Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել, որ մեր մէջ քիչ կտակներ եղած են որ աւելի ձեռնհասութեամբ եւ հաւատարմութեամբ գործադրուած ըլլան քան Սամուէլ Մուրատի կտակը: Այս կտակով հաստատուած վարժարաններուն տեւականութիւնը եւ յաջողութիւնը ուղղակի արդիւնքն է Մխիթարեան Միաբանութեան նուիրումին եւ անխոնջ ջանքին.

Այդ՝ վարժարաններէն շրջանաւարտ հայ ոգիով տոգորուած շարան շարան հաւատարիմ պատանիներ կատարած են շատ աչքառու դեր մը ազգային կեանքի մէջ: Եւ այդ վարժարանները, Մխիթարեաններու հովանիին ներքեւ, կատարած են ուրիշ մէկ կարեւոր գործ որ է իրենց մատուցած մեծ ծառայութիւնը հայ լեզուի, գրականութեան, մշակոյթի եւ տոհմիկ ոգիի զարգացման :

×

1816էն ի վեր՝ շատ փոխուած է մեր ազգային գիտակցութիւնը: Ցեղային գիտելով՝ կը տեսնենք որ ժԹ. դարու սկիզբը կը տիրէր ընդհանուր անտարբերութիւն մը ազգային խնդիրներու հանդէպ.

Ուրեմն, այդ ատենուան ընդհանուր գլութիւնը աչքի առջեւ ունենալով պէտք է եզրակացնել որ Սամուէլ Մուրատի կտակը արժանի է մեր անվերապահ գնահատանքին որովհետեւ անիկա իր մէջ կը պարունակէր սերմը նոր գաղափարներու, որ աճելով եւ տարածուելով՝ իրենց ազդեցութիւնը պիտի բերէին մեր ազգային զարթօնքին :

Այս կտակը, մէկ կողմ ապրելով ժամանակակից ընկերութեան դասակարգային անհաւասարութիւնները, երեք հիմնական կէտեր կը հաստատէր.

Ա.) Ամէն հայ մանուկ բացարձակ իրաւունքն ունի կրթութիւն ստանալու.

Բ.) Այդ կրթութիւնը, միջազգային մակարդակին հաւասար ըլլալով հանդերձ, ամբողջացած պէտք է ըլլայ հայեցի առողջ եւ լուրջ դաստիարակութիւնով.

Գ.) Ամէն հայ պատանի որ այդպիսի կրթութիւն կը ստանայ՝ պարտ է, իր կարողութեան եւ հնարաւորութեան համեմատ, ծառայել իր ժողովուրդին :

Աւելի ընդարձակելով այս կտակին ոգին՝ կրնանք ըսել որ վերոյիշեալ պատգամը պատճառներէն մէկը եղաւ նոր ծաւալ եւ ուղղութիւն տալու մեր կրթական գործին, միանգամայն՝ նոր պատասխանատուութիւն պարտադրելով անոնց որ կը ստանային այդպիսի կրթութիւն.

Սամուէլ Մուրատ, հետեւելով Մխիթարի բացած ճամբին, կը յուսար թէ բարձրացնելով կարելի պիտի ըլլար անտէրունչ ազգին վիճակը [...] եւ ազգային դաստիարակութեան զարգացումը զուգընթաց յառաջանալով ազգային քաղաքական գաղափարներու զարգացման հետ՝ Սամուէլ Մուրատ համոզուած էր որ հնարաւոր պիտի ըլլար մեր մշակութային միութիւնը վերածել քաղաքական միութեան :

×

— « Ես յուսամ յԱստուած. զի եւ [...] հարուստ անձինք յազգէս Հայոց, ճաշակելոյ զքաղցրութիւն ուսման դպրատանն զոր իմով միջնորդութեամբ հիմնեսցի, եւ նոքա իմոց շաւղաց [...] ցեն ...»:

Կրթական մարզին մէջ, Սամուէլ Մուրատի կոչքին՝ ունեցած ենք ուրիշ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆ ԵՒ ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՅՏ

VERBE ET VERTIGE (1)

Անոնք որ կէս դարէ ի վեր դեռ չեն վարժուած արդի նկարչութեան ու քանդակագործութեան եւ կը շարունակեն «անհասկնալի», «անմարդկային» ու «չըլ-նորակա» նկատել արուեստի նորութիւնները, ապահովաբար շատ աւելի կը վրդովին կարդալով արդի բանաստեղծութիւնը, որ հիմնովին կը տարբերի հինէն։

Իմաստը հասկնալ եւ սաստով միայն յուզուիլ ու վերանալ։ Այսպէս կ'ըմբռնեն բանաստեղծութիւնը տաղասացական շատեր որոնք չեն հաներ մեր ժամանակներուն եւ անցեալով կը զոհանան։

Եւ սակայն վիպասութեան ու ճարտարապետութեան կողքին արուեստն ալ կը քալէ եւ յառաջ կը կանխէ ամէն յառաջդիմութեան կամ յեղաշրջման։

Ալէն Պոսքէ՝ հեղինակ վէպերու, քերթուածներու եւ ուսումնասիրական փորձերու, հիանալի պայծառամտութեամբ եւ արուեստասէր ընթերցողին մատչելի պարզութեամբ կը քննէ բանաստեղծութեան մարզին մէջ հինէն ի վեր յայտնուած յեղաշրջումները։

Երեք գլուխներու բաժնուած է ընդարձակ հատորը։ Առաջին գլուխը բացատրութիւնն է բանաստեղծութեան էութեան, այնպէս ինչպէս ըմբռնեցին հինները եւ այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն արդի քերթողները։ Այնքան յստակ ու համոզիչ են Ալէն Պոսքէի վերլուծումներն ու հաստատումները որ ամէն արուեստասէր եւ ամէն բանաստեղծ երախտապարտութեամբ պիտի կարդան այս գլուխը։

«Քերթողը կը գրէ իր քերթուածը կամ քերթուածն է որ կը գրէ (կը ստեղծէ) զքերթողն»։ Այս տողերէն մեկնելով հեղինակը կը փաստէ որ հին քերթողը իր քերթուածը յղանալէ ետք կը գրէր զայն պատշաճեցնելով լեզուական եւ բանաստեղծական օրէնքներուն։ Արդի քերթողը մէկդի նետած է ընթերցողին զատասատնին պատշաճելու հարկը եւ իր «ներշնչումը» կուզայ, առանց երկվայրկեան մը մտածելու, չափելու, ձեւելու կամ սրբագրելու, թուղթին կը յանձնէ զայն։ Պէտք չէ մոռնալ որ այս գրութեամբ գրուած քերթուածը միշտ գլուխ գործոց չի կրնար ըլլալ անշուշտ, քանի որ անծանօթին կուգայ եւ քերթողին հակակշռին ենթակայ չէ այլեւս։ Կարեւոր պարագան այն է որ ծնունդով բանաստեղծը անզգալաբար ձեռք կը ձգէ անհրաժեշտ թէքնիքը իր անմիջական ներշնչումը լաւագոյն քերթողական ձեւով թուղթին յանձնելու համար։ Այս պարագային համար է որ Ա. Պոսքէ կ'ըսէ որ քերթուածն է բանաստեղծը բանաստեղծ դարձնողը, այսինքն քերթուածը, հում նիւթի մը տաշուած, յղկուած, ու բանաձեւուած ձեւը չէ այլեւս։

Այս հաստատումէն կը հետեւի որ արդի քերթուածը դիտական յստակութեամբ բացատրելի իմաստ մը չի կրնար ունենալ, ինչպէս չունի երաժշտական կտորը։ Անշուշտ հասկնալի բառերով կազմուած տողերը իմաստ մը ունին միշտ, բայց ընթերցողը պէտք չէ զարմանայ այլեւս երբ նոյն տողին կարենայ մէկէ աւելի մօտաւոր իմաստներ տալ։ Քերթողին մեծութենէն կախում ունի այն յուզումն ու վերացումը, որոնք պիտի բխին իր քերթուածէն։

Երկրորդ գլուխին մէջ Ա. Պոսքէ կը ներկայացնէ վեց արդի քերթողներ զանազան ազգերէ, իւրաքանչիւրին գործին ու արուեստին մէջ գտնելով իր թէզը գօրացնող մասնայատկութիւններ։ Այս բանաստեղծներն են. Սէն Ժոն-Փէրս, Անրի Միշօ, Իվ Պոնֆուա, Ֆէրնանտօ Փէսօա, Օքթավիօ Փաս եւ Վասքօ Փոփա։

Վերջին գլուխը չափազանց հետաքրքրական է, որովհետեւ կ'ամփոփէ վերջին ժամանակներու մեծագոյն բանաստեղծներուն կարծիքները բուն իսկ քերթողական արուեստի մասին։

Սկսելով Հիւկօ Պալէն ու Թրիսթան Զառայէն մինչեւ Փիէռ Էմանուէլ եւ Սէն-Ժօն Փէրս կը խօսին բանաստեղծութեան մասին, ըստ իրենց անհատական գիտեբուն։

Այս վերջին գլուխը ամփոփումն է վերջին շրջանի բանաստեղծական բոլոր նորութիւններուն։

Ա. Պոսքէ կարեւոր ծառայութիւն մը կը կատարէ հրատարակելով այս ուսումնասիրութիւնը, որ կրնայ փարատել բազմաթիւ մշուշներ։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Alain Bosquet: Libr. Hachette, 1961 Paris.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՏԵՐ

Եւրոպական թեքնիքը իր արձագանգը կը գտնէ նաեւ Հայաստանի մէջ։ Հայաստանի շինարարութեան եւ շինութիւններու գիտահետազօտական հիմնարկութեան փորձարարական ճիւղի վարիչը՝ Կ. Վարդանեան ստեղծած է պատրաստ պատերու նոր նմոյշ մը, որ լայն կիրարկում պիտի գտնէ շէնքերու շինութեան մէջ։

Այսպէս, այս պատրաստ պատերուն շնորհիւ 1-2 սենեակներէ բաղկացած 130 բնակարաննոց ութ յարկանի շէնք մը պիտի շինուի տասը օրուան մէջ։ Շէնքին բոլոր պատերը պիտի պատրաստուին գործարաններուն մէջ եւ շինութեան վայրը պիտի բերուին պատրաստի սենեակներ, հանգոյցներ, որոնց պատերը եւ յատակը պիտի պատուին ձայնամեկուսիչ ձեւընկալ նիւթերով (փլասթիք)։Կ.Վարդանեանի նախագիծով տարին հարիւր հազար քառակուսի մեթր մակերեսով տուներ կարելի պիտի ըլլայ շինել։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Ակնարկներ հայ մանկական գրականութեան պատմութեան».— Հայ մանկական գրականութիւնը իր դարաւոր պատմութեան ընթացքին ստեղծած է մեծ թիւով գեղարուեստական արժէքներ, բայց ցաւ ի սիրտ անոր մէջնեղ զալուն, զարգացման եւ արդի վիճակին մասին չէ եղած քիչ թէ շատ ամբողջական ուսումնասիրութիւն մը։ Այդ տեսակէտէն առաջին փորձ մը կարելի է համարել գրականագէտ Յ. Դուլնազարեանի «Ակնարկներ հայ մանկական գրականութեան պատմութեան» աշխատութիւնը, որ լոյս տեսաւ այս տարի, երկու հազար տպաքանակով։

Աշխատութիւնը բաղկացած է երեք գլուխներէ։ Առաջին գլխուն մէջ քննութեան առնուած են մանկական գրականութեան տեսութեան հարցերը, երկրորդին եւ երրորդին մէջ ներկայացուած է հայ մանկական գրականութեան պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ այսօր եւ հեռանկարները։

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

—o—

(Յապաղած)

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած յուշահանդէսը, Հաճնոր անկման 41րդ տարեդարձին առթիւ, տեղի ունեցաւ 15 Հոկտեմբեր, Կիրակի օրը։ Նախ առաւօտեան Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ ութ հազար զինուորներու յիշատակին։ Պատարագիչն էր Կաթ. Պատուիրակ Ս. Եպիսկ. Մանուկեան։

Նոյն օրը ըլլալով Ս. Թարգմանչաց Վարդապետաց տօնը, եկեղեցին լեցուած էր հոծ բազմութեամբ։ Պատարագէն անմիջապէս ետք տեղի ունեցաւ յուշահանդէսը Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։ Հայկերոյթը բացուեցաւ օրհնութեամբ եւ աղօթքով Եսայի քահանային։ Իսկ մատաղը օրհնուեցաւ Եսայի Ալթունեանի եւ Պարգեւ Մերճանեան քահանաներուն կողմէ։ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատ վարժարանի տեսուչ Հ. Սերովբէ վարդապետ Ազըլեան հրաւիրուեցաւ կատարելու «Օրհնեսցի եւ Պահպանեսցի զմատաղս», աղօթքը։

Օրուան նախագահը Պ. Յ. Պատատէրեան մի քանի խօսքերով բացատրեց հաւաքոյթին իմաստը։ Առաջին խօսքը տրուեցաւ Հ. Սերովբէ վրդ. Ազըլեանի, որ ըսաւ.— Ինքս ընիկ Կիլիկեցի ըլլալով մեծ հաճոյք կը զգամ սոյն յիշատակի հանդէսին ներկայ գտնուելուս։

Երկրորդ խօսքը տրուեցաւ Պ. Յ. Թէլեանի, որ իբրեւ ականատես 1909ի Ատանայի Ջարդին եւ Մեծ Եղեռնի վայրագ բարբարոսութեանց, դրուատիքը ըրաւ 1920ի Հաճընի հերոսամարտին, որուն ելքին կախում պիտի ունենար բազմաթիւ Հայերու ճակատագիրը որոնք խառնուած էին նոյն թուականին Կիլիկիոյ մէջ։ Խօսք առին Ա. Գնդունի, Մ. Գրաճեան, Ա. Սուփուլեան, Ս. Ալթունեան, որ մասնատոր եկած էր Մարսէյլէն, եւ Լ. Համբարձումեան, որոնք գնահատեցին Հաճընցիներու համերաշխութիւնը եւ թելադրեցին Հայ պահել նոր սերունդը։

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ. Ն. Պչտիկեան որ յուզումով արտասանեց Յ. Թումանեանի հոգեհանգիստը։

Փոքրիկն Միսաք Գրաճեան արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդւոյս» եւ Ֆրանսերէն՝ Գրիմիթելի «Հայ եմ ես»։ Արսլանեան երկու եղբայրները երգեցին «Իմ հեռաւոր հայրենիքը», յետոյ արտասանեցին։ Բոլորն ալ ծափերու արժանացան։

Հանդէսը վերջացաւ միաբերան երգըւած «Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ» Կիլիկեան երգով։

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

բարերարներ ... Եդուարդ Թաշճեան, Լազարեան, Սանասարեան, Մանթաշեան, Պօղոս Նուպար, Կիւլպէնկեան եւ ուրիշներ։ Բայց այդ սակաւաթիւ իրաւ բարերարներու հետ մէկտեղ՝ ունեցած ենք նաեւ — ու մինչեւ այսօր ալ ունինք — բնչեղ մեծահարուստներու փաղանգ մը որոնց մտքէն անգամ չէ անցած, իրենց նուաստագոյն պարտականութիւնն իսկ կատարել իրենց ժողովուրդին կրթական գործին վերաբերեալ։

Առանց որեւէ բան պակսեցնելով մեր միւս մեծ բարերարներուն գործէն, ընդունելու է սակայն որ անաչառ դատելով՝ պէտք է առանձին պատուանդանի վրայ դնել Սամուէլ Մուրատի կտակը։

Մեր մէջ քիչ կը գտնենք կտակներ ուր միտքեր ամփոփուած ըլլան — ինչպէս Սամուէլ Մուրատի կտակին մէջ — հետեւեալ բոլոր հանգամանքները.— ծոխ, ժամանակակարգմար, նպատակայարմար, ծրագրուած, յաջող, արդիւնաւոր, երկարատեւ եւ ազգօգուտ։

Սամուէլ Մուրատի կտակը անխախտ տապան է որուն վրայ, Մխիթարեան Միաբանութեան ձեռքով, կերտուած է ազգային հոյակապ շէնք մը։

×

150 տարի առաջուան մեր մեծահարուստներէն քանի՞ հատը կը յիշուին այսօր։

Մեր այսօրուան մեծահարուստներէն քանի՞ հատը պիտի յիշուին 150 տարի ետքը։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԹԻԱԳԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Շէյխ, գլուխդ ոտքերուս տակ պիտի դնես օր մը, եթէ այս վայրկեանէն, առանց եռեւէդ դառնալու, Օսման պէկին գտնուած տեղը չերթաս։ Այսչափ կ'ըսեմ, հիմակ նստեցէք ամէնքդ ալ ձիերուն վրայ եւ հեռացէք։

Շէյխին չուանը քակելով թողուցին որ ձին հեծնէ։

Արդարեւ, կէս ժամուան մէջ կիրճէն անհետացաւ Շէյխին խումբը, ու հայ աղջիկը Վանականի քով մնաց։

Վանական, ընկերներուն դառնալով ըսաւ.

— Ահա մեր առաջին յաղթանակը։ Կը տեսնէք, ինչքան վատ է մեր թշնամին. մինչեւ իսկ ձորին մէջ չչուէ մը չհանեցին։

Ու հրամայեց որ Կիրճէն մեկնէին դէպ ի Արտօս սարին կողմը։

ՎԵՀԱՓԱՌԸ

Իրիկուան ստուերները կամաց կամաց կ'իջնային Վանայ ծովուն վրայ, որ հանդարտ ու միապաղաղ երեւոյթի մը տակ կը քնանար կարծես։ Ջէր երեւար ծովուն արեւմտեան հարաւակողմը բարձրացող շղթայ լեռներու երկայնքը, չէր երեւար հսկայմիփան կոչուած սարը-միայն՝ ալիքներու հեռաւոր ձայնը կ'ընդհատէր խոր լռութիւնը։

Այդ պահուն, Աղթամարայ կղզին եզերքը փոքրիկ նաւակ մը կանգ կ'առնէր. ուսկից երեք հոգի ցամաքը կ'ելլէին։

Այդ անձերը մեր ծանօթ Ներսէս Արծրունին. Ուսուցիչ եւ Վանական էին։

— Կարելի է Վեհափառը շրջագայելու ելած է. մրմնջեց նաւակը թիավարող մշակը։

Գիտէք թէ որ կողմը կ'երթայ. հարցուց Ներսէս Արծրունի։

— Գիտեմ, պատասխանեց մշակը։

Ուրեմն, առաջնորդէ մեզ։

Մշակը նաւակէն դուրս ելաւ ու Վեհափառին ամենասիրած վայրը դիմեց։

Արդարեւ, վանքին յետնակողմը, ժայռերով շրջապատուած ծովափին վրայ նստած էր հսկայ մարմնով. ձիւնափառ ու երկայն մօրուքով, տարիքոտ ու մտահոյզ կերպարանքով մարդ մը, որ անթարթ կերպով ծովի ալիքներուն ու թանձր խաւարին վրայ կը նայէր։

Այդ մարդը Վեհափառ Խաչատուր կաթողիկոսն էր։

Երեք անձերը յարգանքով մօտեցան Վեհափառին ու անոր ձեռքը համբուրեցին։

Մշակը հեռացած էր։

— Բարով եկած էք, զաւակներս ըսաւ Վեհափառը, մեծ մեծ բանալով իր խորախորհուրդ աչքերը։

— Շնորհակալութիւն, թոթովեց Ներսէս Արծրունի։

Վեհափառը խորին նայուածքով մը քիչ մը հեռուն կեցող ուսուցիչը դիտեց, որ իրեն ծանօթ էր ու մրմնջեց.

— Պարոն Վահրամ. ներկայացուցէք ինծի այս անձերը։

Ուսուցիչը, որուն Վահրամ անունը տուած էր Վեհափառը, յարգանքով մը մօտեցաւ ու վերապահութեամբ ըսաւ.

— Բարեկամներս Ազգին ու Հայրենեաց զինուորներն են, Վեհափառ։

— Աստուած պահէ զանոնք, վրայ բերաւ ձիւնափառ մօրուքով կղերականը՝ քաղցր ձայնով մը.

— Կը փափաքին որ քանի մը տեղեկութիւններ տաք իրենց, Վեհափառ, կրկնեց Վահրամ։

— Ես ինչ տեղեկութիւն կրնամ տալ..

— Ձեր վեհափառութիւնը շատ տեղեկութիւններ կրնայ տալ մեզի, ընդհատեց Ներսէս Արծրունին։

— Ի՞նչ տեղեկութիւն ...

—Ձեր Վեհափառութեան թեմերու մասին կ'ուզէինք մանրամասնօրէն տեղեկութիւններ ունենալ։ Ի հարկէ, ձեր թեմերը՝ մեծաւ մասամբ Քիւրտ պէկերու ձեռքն ըլլալով, ամէնէն աւելի բնաջինջ դրութեան մը մէջ կը գտնուին. արդեօ՞ք չկան միջոցներ, որոնցմով փրկելու ջանանք զանոնք։

— Ինչ գիտնամ զաւակս, Աստուծոյ կամքն է այդ։

— Աստուծո՞յ կամքը... ամենեւին. Աստուած ասանկ բռնութիւն մը չիսիրեր։ Ատիկա մեր յանցանքն է, մեր թուլութիւնն է։

— Ինչ կրնամ ընել։ Մեր ձեռքէն ինչ կուգայ, երբեք դանակ մը անգամ չունինք։

— Իրաւունք ունիք, բայց եթէ կամք ունենաք, եթէ պատիժնիս ճանչնաք ու եթէ ազգային նախաձեռնութիւնը գիտնաք. դանակին տեղ՝ սուր ալ կընանք ունենալ։

— Կառավարութեան դէմ։

— Ինչո՞ւ կառավարութեան դէմ ... միթէ՝ կառավարութիւնն է որ այդ դեղերը բնաջինջ ընելու կ'աշխատի մրմնջեց Ներսէս Արծրունի զրեթէ միամիտ բացատրութեամբ մը.

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Հ. Բաղդասարեան եւ զաւակը Վահագն, Այրի Տիկին Ս. Զաքարեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Ս. Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Զ. Զաքարեան եւ զաւակները (Ցիւրիխ), Այրի Տիկին Գ. Պետրոսեան եւ աղջիկը (Լոս – Անճըլըս), Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան (Շիքակօ), Տէր եւ Տիկին Ա. Պէզազեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գ. Պէզազեան (Ֆիլատելֆիա), Տէր եւ Տիկին Գաղիկ Շալճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ն. Պախթիարեան, ինչպէս նաեւ Զաքարեան (Հայաստան), Շալճեան եւ Տէր – Վարդանեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ՊԷԶԱԶԵԱՆի
(Ծնեալ Զաքարեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 12ին, ժամը 23ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի ժամը 14ին, իր բնակարանը, 50 Րիւ Քարնօ, Մոնթրէօյ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Ցոլինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆի

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՆՈՒԷՐ

Արշակ Պազըրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն — Տիկ. Վարդապետեան՝ 10 Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Գալեան՝ 10 Ն. Ֆ.։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Փոքրիկն Գլօտ Տէր – Ղուկասեան իր մեծ հայրիկին՝ Համբարձում Տէր–Ղուկասեանի յիշատակին տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, Մեռելոցի առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման դեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ։

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10.30ին հանդիսաւոր պատարագ Փերրոնիա Հիւսնեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել։

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16.30ին ձայնաւոր պատարագ Անտիլիի Հայ Ծերանոցին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին։ Մշակոյթի Տան մէջ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ուրիաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 16 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9255 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5056

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ՅԻՇՈՒԻ

Համայնավար կուսակցութեան Մոսկուայի ԻԲ. համագումարի Հոկտեմբեր 27ի նիստին մէջ Խրուշչեւ արտասանելով իր երկարաշունչ «եզրափակման խօսք»ը, ուրախութեամբ կը շեշտէր, որ համագումարին մէջ խօսք առնող բոլոր ատենախօսներն ալ անխտիր «միահամուռ համաձայնութիւն էին տալիս ինչպէս կենտրոնական Կոմիտէի քաղաքական գծին ու գործնական գործունէութեան, այնպէս ալ կուսակցութեան ծրագրի՝ կոմունիզմի կառուցման ծրագրի նախագծին»:

Կարելի՞ էր միթէ հակառակ կարծիք յայտնել կամ քննադատել ;

Համագումարի գլխաւոր գործերէն մէկն է եղած «վերացնել անհատի պաշտամունքի ժամանակաշրջանի մրուրը» եւ նոր էջ բանալ կոմկուսի պատմութեան մէջ.

Պատգամաւորները արծարծեր են կոմունիստական շինարարութեան արմատական հարցերը: «Թող ու համակողմանիօրէն» խօսեր են «Կոմունիզմի նիւթատեխնիկական բազայի կառուցման ուղիների եւ միջոցների, արդիւնաբերութեան աշխատանքի եւ գիւղատնտեսութեան յետագայ զարգացման հրատապ հարցերի, գիտութեան, կուլտուրայի, արուեստի, գրականութեան էլ աւելի մեծ վերելքի հեռանկարների ... եւն մասին»:

Ալպանական հարցին առթիւ Խրուշչեւ անգամ մը եւս անդրադառնալով Ստալինի գործած ոճիրներուն, ըսած է. «Մենք վճռականօրէն դատապարտեցինք կամայականութիւնը, իշխանութեան չարաշահումը, որոնցից տուժեցին անմեղ շատ մարդիկ եւ դրանց թւում՝ հին գուարդիայի ականաւոր ներկայացուցիչներ, որոնք Լենինի հետ ստեղծեցին առաջին պրոլետարական պետութիւնը»: Յիշած է Կիրովը, Օրջոնիկիձէն, Զինովիեւը, Կամենեւը եւ Կիրովը, զօրավարներ Թուխաչեւսկին, Եակիրը եւ ընկերները ;

Առաջին անգամ Շվերնիքն է որ խօսեցաւ նաեւ 1936 – 38ի Հայաստանի մաքրագործումներուն մասին (տե՛ս Յառաջ Նոյեմբեր 27), շեշտելով թէ «Մալենկով անձնապէս կը հարցաքննէր Հայաստանի իբրեւ թէ դաւադիրները, անընդունելի մեթոտներով»:

Յիշուած է անունը կոմկուսի առաջին քարտուղար Խանջեան Աղասիի, որ 1936ին Թիֆլիզի մէջ սպանուեցաւ տխրահռչակ Լաւրենտի Բերիայի դաւաճան գնդակին: Հայրենասէր քարտուղարին յանցանքն այն էր, որ Հայաստանի ներքին սահմաններուն ընդարձակումն էր պահանջած :

Հայաստանի մէջ ալ, հետեւելով Մոսկուայի, բերանները սկսան բացուիլ :

Մոսկուայի մէջ մարդիկ մեծ գործեր ալ էին գրած: Մոլոթովը, Մալենկովը, Վորոշիլովը, Քականովիչն ու անոնց «հակակուսակցական» ընկերները պէտք [illegible]:

Մեզի կը մնայ մխիթարուիլ, որ Լաւրենտի Բերիա, Ստալինի ոճրածին հայակերպը, զրկուած «հանճարափայլ»ի պաշտպանութենէն, գտաւ իր արժանի վախճանը, երբեւ դաւաճան գնդակահարուեցաւ իր իսկ ընկերներուն ձեռքով :

Հայաստանի ժողովուրդը լայն շունչ մը քաշէ անոր մահէն ի վեր :

Ճշմարտութիւնները կը պատժուին ուշ կամ կանուխ :

Ճշմարտութիւնը կը յաղթանակէ ի վերջոյ, նոյնիսկ խորհրդային «դրախտ»ին մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՄԵԶԻ ՀԱՍԿՑԱՒ
Կ'ԸՍԵՆ ՄԱՐՈՔԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Հասան Բ. կառավարութեան երեք անդամներ ղրկած էր տը Կոլին խօսելու համար Պէն Պելլայի մասին: Այս երեք արտակարգ բանագնացներուն ընկերացաւ Մարոքի Փարիզի դեսպանը՝ Շերքաուի :

Տեսակցութեան ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Քուվ տը Միւրվիլ: Խօսակցութիւններէն ետք, որոնք տեւած են մօտ մէկ ժամ, Շէրիֆեան նախարարները Քրիյեոնի պանդոկին մէջ պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Նախ բանբերը՝ Ահմէտ Կերիտա յայտարարութիւն մը ըրած է որուն մէջ ըսած է.— «Նախ, տը Կոլին յայտնեցինք Հասան Բ.ի՝ բարեկամական զգացումները: Նկատի առնելով Պէն Պելլայի եւ ընկերներուն անձկալի վիճակը, Հասան Բ. պարտք նկատեց երեք նախարարներ ղրկել տը Կոլի: Երբ ըսենք թէ թագաւորը անձնապէս մեզի ընկերացած է մինչեւ օդանաւ, կրնաք հասկնալ այն կարեւորութիւնը զոր Մարոքի ժողովուրդը կ'ընծայէ մեր դիմումին: Շատ սիրալիր ընդունելութեան մը արժանացանք: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ բարեկամական համակրութեան մթնոլորտի մը մէջ: Զօր. տը Կոլ շատ մեծ հասկացողութիւն մը ցոյց տուաւ, ի մասնաւորի լաւ հասկցաւ մեր դիմումին եւ առաքելութեան իմաստն ու տարողութիւնը »:

Այս յայտարարութենէն ետք, եղան հարցումներ: «Պէն Պելլայի ազատ արձակումը ուզեցի՞ք»: Մարոքցին պատասխանեց.— «Գիտէք Մարոքի դիրքը եւ կացութիւնը: Գիտէք թէ ինչ պայմաններու տակ տեղի ունեցած է ձերբակալութիւնը: Ուրեմն չէք զարմանար եթէ ըսեմ թէ անգամ մը եւս ազատ արձակումը ուզեցինք»: Ուրիշ հարցում մը.— «Կը խորհի՞ք թէ Պէն Պելլա կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ազատ արձակուի՞»: Պատասխան՝ «կարելի է կը պատասխանենք մինչեւ Հինգշաբթի, մեր մեկնումի օրը »:

Միւս կողմէ Կառշի հիւանդանոցին մէջ եւ բժշկական հսկողութեան տակ, Պէն Պելլա եւ իր երկու ընկերները կը շարունակեն ծոմ պահել : Փաստաբանները կը բողոքեն որ իրենց յաճախորդները բռնի ուժով փոխադրուած են :

× Օգոստոս 1էն, 3500 բանտարկեալներ (մահմետական) քաղաքական վարչակարգ կը վայելէին :

× Թունուզի Աֆրիք – Փրէս գործակալութիւնը յայտարարեց թէ համակրանքի գործադուլներ պիտի կատարուէին, Զորեքշաբթի օր, արաբական աշխարհի մէջ: Սէուտական Արաբիան ալ ետ չմնալու համար բողոքեց այն «վայրագ վերաբերումին » դէմ զոր Ֆրանսա ցոյց կու տայ Պէն Պելլայի հանդէպ : Այս շարժումին կը միանայ նաեւ Իտալիոյ ընկերվարական պարագլուխը՝ Փիէթրո Նէննի :

× Զօր. տը Կոլ առջի օր Զինուորական վարժարանը այցելեց եւ, ըստ Ֆրանսական մամուլին, սովորականէն աւելի խոհեմ ճառ մը արտասանեց :

× Նախարար Մեսմէր եւ երեսփոխան Առիկի կծու նամակներ փոխանակեցին Ազգ. Ժողովի վերջին դէպքերուն առթիւ: Ծանօթ է որ Առիկի խնդրոյ առարկայ դարձուցած էր Տէպրոսը (ժանտարմըրիի գնդապետ) որ չարչարանքներու ենթարկած էր Եւրոպացիներ եւ գլխաւորաբար կին մը: Առիկի ըսած էր նաեւ թէ գրած է Մեսմէրի (բանակներու նախարար) որ այդ մասին պիտի խօսի, բայց նախարարը ոչ պատասխանած էր, ոչ ալ բարեհաճած էր ներկայ ըլլալ Ազգ. Ժողովի նիստին: Մեսմէր կ'ըսէ որ չարաթ եւ կիրակի թղթատարը աշխատած չըլլալով նամակը չէ ստացած եւ Առիկի պէտք է գիտնար այդ պարագան ուրեմն նամակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «քաղաքական ստորին խաղ մը»: Առիկի կը պատասխանէ թէ թղթատարի անկանոնութեան պատասխանատու չէ եւ կը շեշտէ թէ նախարարին «պաշտօնին արժանապատուութեան համար ոչ անհրաժեշտ է, ոչ ալ յարմար, որ պաշտպանէ գնդ. Տէպրոսը »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը յայտարարեց թէ նպաստաւոր պայմաններ կան Պարսկաստանի մէջ, հակակայսերական ճակատի մը կազմութեան համար: Պարսկերէն լեզուով իր այս հաղորդումին մէջ, Մոսկուա կոչ ըրաւ պարսիկ ժողովուրդին որ ըմբոստանայ Շահին դէմ համայնավար հովանիին տակ :

ԵԳԻՊՏՈՍ «Ընկերվարական արշաւ մը» սկսած է որուն հետեւանքով ձերբակալուած են մօտ տասը հազար հողի եւ դրամական չորս կառավարիչներ պաշտօնանկ եղած են: Այս միջոցները անհրաժեշտ կը նկատուին «Նոր Ընկերութեան մը կառուցման համար »:

ԹՈՒՐՔԱԹԻՒՐԻ տեղեկագրին ընթերցումէն ետք, կը թուի թէ տագնապ մը ծընած է համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ: Ոմանց կարծիքով տիրող մթնոլորտը կը յիշեցնէ 1956 Հոկտեմբերի շրջանը, հունգարական դէպքերուն առեն: Փալմիրօ Թոլիաթթիի դեկուցումը բուռն բողոքներու առիթ տըւած է : Կեդր. Կոմիտէի անդամները դժգոհ են որ Մոսկուա նախապէս չէ բացատրած համայնավար օտար կուսակցութեանց թէ ինչո՞ւ կը վերսկսի հիւլէական փորձերը :

ԹԻԹՕ ճառ մը խօսած է Սքոփլի եւ խստօրէն քննադատած է Ալպանիան, Արեւմտեան Գերմանիան եւ Միացեալ Նահանգները :

ՕՍԼՕՅԻ մէջ ցոյցեր կատարուած են բողոքելու համար Դաշնակցային Գերմանիոյ Պաշտպանութեան նախարարին յառաջիկայ այցելութեան դէմ :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ կազմեց իր նոր դահլիճը որ շատ չի տարբերիր նախորդէն ; էհարտ ելմտական նախարար կը մնայ բայց Տոքթ. Կերհարտ Շրէօտէր կը փոխարինէ Ֆոն Պրենթանօն Արտաքին նախարարին պաշտօնին մէջ :

ՄԱՔՄԻԼԸՆ յայտարարեց թէ Մոսկուայի վերջին թելադրութիւնները Պերլինի շուրջ քաջալերական են :

ՊՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Մոսկուայի դեսպանը՝ Քրոլ զոր Ատընաուըր ետ կանչած էր, երկու ժամ խօսելէ ետք վարչապետին հետ շեշտեց թէ իր պաշտօնին հանգամանքները չէ անցած մինչ կառավարութիւնը համաձայն չէ այն զեկուցումին զոր դեսպանը ըրած է Խրուշչեւի, Պերլինի մասին:

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ խորհրդարանը լուծուեցաւ: Նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Փետրուարին: Խորհ. Միութիւնը թելադրեց Ֆինլանտիոյ կառավարութեան որ հաւատարիմ մնայ արտաքին ներկայ քաղաքականութեան :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Ուաշինկթըն կը մեկնի, քանի մը օրէն, ուր երկար տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Քենըտիի հետ :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինի Ստալինալէն Կարլ Մարքսալէի վերածուած է եւ հոկայ արձանն ալ վերցուած :

Prof. Henri Mondor
ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Երկուշաբթի օր, Փրոֆ. Անրի Մոնտոր Գիտութեանց Կաճառին Բժշկական եւ Վիրաբուժական ճիւղին անդամ ընտրուեցաւ: Այս բաժինը վեց անդամներէ կազմուած է եւ կը փոխարինէ Լուի Պաղին. անոր թափուր աթոռին :

Այս ընտրութեամբ անուանի վիրաբոյժը 5րդ անգամ ըլլալով ակադեմական կը դառնայ, արդարեւ արդէն անդամ էր՝ Մալլարմէի Ակադեմիային, Բժշկական Ակադեմիային, Վիրաբուժական Ակադեմիային եւ 1946էն ի վեր Փօլ Վալերիի կը յաջորդէր Ֆրանսական Ակադեմիային մէջ: Ժորժ Տիւհամէլի հետ, Մոնտոր ամէնէն շատ ակադեմական տիտղոս ունեցողն է: Վիրաբուժական ասպարէզէն զատ, ծանօթ գրագէտ է եւ Մալլարմէի, Քլոտելի, Ալէնի եւ մեծանուն բժիշկներու նուիրած հատորները ալ աւելի տարածած են իր համբաւը :

Ծնած է 1885ին Սէն Սերնէն (Օվէրնեը), մինչեւ 1955 Փարիզի համալսարանին Դասախօս էր: Մասնագիտացած է ախտաբանական վիրաբուժութեան մէջ եւ կարեւոր աշխատութիւններ ունի մահացու վիժումներու, խլիրդի, խոցի, պատերազմական վէրքերու եւ այլ նիւթերու շուրջ .

Անկէ քանի մը ամիս առաջ կաթուածի թեթեւ հարուած մը զինքը անշարժութեան դատապարտած էր, բայց հետզհետէ կրկին տէր դարձաւ իր շարժումներուն :

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Կեսարիայէն կը հաղորդեն թէ Տէրէքէօյի բնակիչները երկու ճակատի բաժնուած՝ ճակատամարտ մղեցին գիւղին մէջ:

Գիւղին ուսուցիչը կ'ուզէր դպրոցին պատէն կախել Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին խմբանկարը: Արդալէթ կուսակցութեան պատկանող կիներ ուսուցիչին ձեռքէն առին խմբանկարը եւ պատռեցին : « Եթէ ուսուցիչը կ'ուզէ նկար կախել վարժարանին պատէն, թող կախէ Կիւմիւշփալայի նկարը :

Կը լսեն Հալք կուսակցութեան պատկանող կիներ, կը վազեն կը հասնին, ու կռիւը կը սկսի: Կռիւին կը մասնակցին մանուկներն ալ, շուտով նաեւ երիտասարդները, որոնք քարերով, թոկերով եւ որսի հրացաններով կռիւին կուտան իսկական ճակատամարտի մը պատկերը: Հալքեան կին մը կը վիրաւորուի ծանրօրէն: Թեթեւ վէրքեր ստացան ուրիշ երեսուն հոգի: Ոստիկանները կը հասնին եւ վերջ կը դնեն կռիւին, որ տեւած էր չորս ժամ:

× Մենտերէսի կուսակիցները կը շարունակեն իրենց ընդդիմութիւնը : Իզմիրէն կը հաղորդուի թէ Հիսարի մըզկիթին մէջ «Մէվլուտ» կարդացուած է Աթաթիւրքի մահուան 23րդ տարելիցին եւ Մենտերէսի մահուան 32րդ օրուան առթիւ: Քահրամանլարի, Էշրէֆփաշայի եւ Քարշըեաքայի մզկիթներուն մէջ եւս «Մէվլուտ» կարդացուած է նոյն յիշատակութեամբ :

× Պոլսոյ բանտարկեալներուն կիները կը հաւաքուին Այա Սոֆիայի առջեւ եւ ցոյց մը կը կատարեն իրենց բանտարկուած ամուսիններուն ազատութեան համար: Երկու կիներ ձերբակալուեցան՝ զինուորները անարգելու յանցանքով :

Սուլթան Ահմէտի բանտարկեալներն ալ, այր եւ կին, ցոյց մը կատարեցին իրենց կարգին՝ կոտրելով ապակիները եւ « Ազատութիւն, Ներում» գոռալով :

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ՊԷՅՐՈՒԹ ԱՅՑԻ ԱՌԹԻՒ)

Այս գիշեր ես, նախորդ գիշերներուն պէս հաւանաբար, հանդիսականներու բազմութիւն մը աղմուկի մէջ կը լողայ ԻՆՆԸՍԹՐՈյի մուտքին: Հայերու աղմուկ է, այսինքն՝ հայախօս, թրքախօս խուժանը մը չափազանցուած, ջղային, շըռայլած ու պղտոր զուարթութիւնը. կէս իրանը մութին մէջ պալարուն, գլուխը փակած ներսը, սրահի քառակուսի ամայութեան մէջ. գետինէն մինչեւ առաստաղ, ինչպէս հայ խուժան մը միայն կրնայ ըլլալ, կէս գիւղացի, կէս քաղաքացի, կէս զարգացած, կէս խանութպան, կէս վարժապետ, հիմա հոս եկած է, որովհետեւ լսած է Հայաստանի անունը:

Ուրիշ ոչինչ, որ քաշէ սա մարդիկը իրենց մահճակալի ժանգոտ քունէն, իրենց չարժանկարի էդ ջերմութենէն եւ այն հազար խորհրդաւոր ու նաեւ հասարակ եղանակներէն, որով մարդիկ կը հրեն ժամերը քով-քովի. կը հաւաքեն, կը կապեն իրարու, մինչեւ որ ալ կարելի չըլլայ մէկը միւսէն զանազանել:

Ոչինչ, բացի տարտամ հողի մը տարտամ կարօտէն: Երգ, պար եւ զուռնայ պատրուակ են, աչքի, ականջի «մէզզէ»: Հայ մարդը հոս բերողը ուրիշ բան է. հսկայ վէրք մը, որ ով գիտէ քանի՞ մեկաթոն ուժով կը կոտտայ, անօթութիւն մը, որ ով գիտէ ընկերվարական քանի՞ քսանամեայ ծրագիրներ կրնան կշտացընել:

Ու, հաւանաբար, ոչ իսկ հայրենի կարօտն է, որ հոս բերած է հարիւրաւոր «նահրճ»ի (այսպէս կը կոչեն զայն Համբայի մեծափարթամ, շաքարախօսի դաճան փչիանաւորները, որովհետեւ Սուքիասը չի ալքոհոլ փտած հարուստ օտարներուն շուրջ Թայիմէն մնած կօշիկը գովելու առիթ մը փնտռելով եւ, ի վերջոյ, գտնելով) Հայերը. անոնց մէջ մկրտացողը՝ պարզ մարդ կակի մը մարդկային, հակառուածային պահանջն է սա խարխուլ, անիմաստ ու ջղային տիեզերքին մէջ, — իրեն ու իր չուքին համար սեփական ոտնատեղ մը, ժայռ մը ունենալ ու անոր կառչիլ ու « իմս է » ըսել: Այլ ապրիլ հայրենիք գտած, չինած կամ գտցած են, մինչ մենք կը վիճէինք հայրենասիրութեան մասին: Մե՞րը. ի՞նչ օգուտ հեռու տեղ մը հայրենիք ունենալը, երբ հոս մնացեր ես: Կեանքը, մահուան պէս, երկվայրկեաններու հարց է:

Այնպէս որ դեռ յոյս մը կայ:

Այս յոյսով եկած ենք բոլորս: Յոյս մը եւ սա անհանդարտ ակնարկները, ուղղուած բեմին: Վարագոյր մը կը զատէ մեզ իրականութենէն: Հայրենիքը ներկայ է նոյնիսկ եւ մանաւանդ՝ իր բացակայութեան: Եւ մտածել, որ մարդ իր հայրենիքը կրնայ երթալ իբրեւ զբօսաշրջիկ, ոչ իսկ իբրեւ մարդ, այլ իբրեւ զբօսաշրջիկ... Մտածել, որ Հայաստանի իրականութիւնը ապրելու համար թատրոն պիտի երթայինք ...: Ալ այնքան այլասերած ենք, որ չենք իսկ զգար մեր կեանքի սարսափելի հակասութիւնը: Կա՛մ Հայ պիտի ըլլաս, կա՛մ մարդ, միջին ճամբայ չկայ մեզի համար:

Յոյսին քով ուրիշ բան մըն ալ կա՞յ: Ըլլալու է բան մը, զոր միայն այս սրահէն մեկնած պահուն պիտի զգամ: Եւ մտածել. վարագոյրի ետին կօշիկ կապող, կոճակ կոճկող հայրենիքի զաւակները արդեօք կը հասկնա՞ն ինչ ողբերգութիւն կը ծփայ սրահը լեցնող գլուխներուն մէջ: Կը զգա՞ն, թէ մենք Ազրպէյճանի հանրութիւն չենք, թէ երբ հարիւրաւոր փորձուած, տառապած հայ սիրտերու կը բերեն Հայրենիքի թափն ու շունչը, պէտք է մոռնան թէ բեմի վրայ են, թէ սա մարդիկը ժամանցի համար են եկած:

Գիտե՞ն այդ տղաքը, թէ ինչու եկած ենք: Այս ալ հարցում մը, որուն պատասխանը վերջաւորութեան միայն յայտնի պիտի ըլլայ: Բայց գիտե՞ն, գիտե՞ն... իրենք, որ ձրիաբար ու արկածով Հայրենիքի մէջ ծնած են: Հայրենիքը սիրելը այնքան ձրի ու անհետաքրքրական բան է, որքան հայրենիք ծնիլը: Խնդիրը հայրենիքի հողն ու գլացումը իմաստի ու արուեստի փոխելն է:

Քանի մը վայրկեան կայ դեռ: Վարագոյր մը մեր եւ անոնց միջեւ: Երբ վարագոյրը վերցուի, ուրիշ վարագոյր մը՝ ծպտումը եւ դերասանական ժպիտը: Հեռաւորութիւն մը, արտայայտութեան անանձնականութիւն մը, դերասանական ճիգը: Արդեօք այդպէ՞ս պիտի ըլլայ: Ու եթէ այդ ծպտումն ալ չըլլայ, պիտի միջամտէ արուեստը, որ մեզի պիտի արգիլէ մօտենալու հայկական բուն պարին այնպէս, ինչպէս Հայրենիքի վաւերական գիւղացիները կը պարեն:

Հոս ալ հակասութիւնը կը սպրդի կացութեան մէջ: Պէտք է ընտրութիւն մը ընել կեանքին ու արուեստին միջեւ: Կա՛մ մէկը, կա՛մ միւսը: Երջանիկ մարդը արուեստ չունենար կամ երջանիկ արուեստ կ'ունենայ: Ա՞յս է արդեօք, որ կը պատրաստուի վարագոյրի ետին:

Եւ դեռ արուեստէն ալ անդին, իբրեւ գերագոյն յուսահատութիւն եւ հեգնանք, մեր պարին մասին տգիտութիւնը: Քանի՞ հոգի գիտէ թէ ինչ է պարը, հայկական պարը, եւ եթէ չի գիտեր պարել ինչպէս կրնայ թափանցել անոր իմաստին, անոր էութեան: Եւ դեռ ինչ հակասութիւն, որ ժողովուրդ մը իր պարը ներկայացուի, պար բռուածը, որ միայն ապրում եւ անյետաձգելի պոռթկում է ...: Բերել զայն բեմին վրայ եւ ներկայացնել զայն մարդոց, որոնք ոչ իսկ կը ճանչնան զայն: Այս ի՞նչ վիճակի հասած է մեր կեանքը Սփիւռքի մէջ ...:

Ի՞նչ ենք եկեր ընելու հոս ուրեմն: Այսքան կեղծիք թէ մոռանան մեր որդիք ...: Բայց այդ չէ կարեւորը: Մարդիկ բան մը պիտի ընեն, ի վերջոյ, քանի որ դատապարտուած են ապրելու: Մարդիկ, գրպանները յոյսով լեցուած, եկեր են, պիտի փորձեն: Այդ է կարեւորը, որովհետեւ միայն այդ է կարելին:

Կը բացուի վարագոյրը ու կը ծալէ մէկդի կը դնէ երեւակայութիւնը: Նաեւ մտածումը:

Լուսաւոր բեմին մէկ անկիւնը՝ նուագածուները, ճիշդ ինչպէս ալպոմներու մէջ կը տեսնենք, խաղող քաղող գիւղացի աղջկան եւ ամայի պողոտաներով Երեւանի պատկերներուն մէջ, այնքան բնական, որքան բեմի կոնակին պծուած Հայաստանի բնանկարը: Շունչ մը կ'ուռի մարդոց մէջ, աչքերը միշտ քիչ են, պլոռիկ եւ օտարին կը պատկանին:

Թմբուկը կը ներկայանայ եւ կը կարծես ժամը 10ին՝ ձայնասփիւռին առջեւ կը գտնուիս, այնքան օտար կը հնչէ անոր շեշտը, մետաղեայ ու համամարդկային: Սակայն այս բոլորը երկրորդական են, ձեւով մը: «Քիչով գոհացող եւ գիւղին հաւատացող մարդիկ չենք, կը մտածեմ, եւրոպական արուեստը տեսած ենք հոս, այս երկրին մէջ, եւ մեզ չեն կրնար խաբել»:

Բայց խաբելու պէտք չեն ունենար հայ տղաքն ու աղջիկները: Տաք, արագ, ներդաշնակ ու ճոխ՝ պար, երգ, նուագ ու գոյն՝ կը թափեն անզուսպ թափով ու կը զանգակին խորհրդաւոր նաղանքի մը մէջ: Քանի մը վայրկեան ետք կը պայքարի միտքս զգացական հեղեղին դէմ: Ապա կը տարուի...: Ա՞ս է Հայերուս մեծագոյն տկարութիւնը, ու նաեւ մեծագոյն ուժը:

Սակայն այս բոլորը կը գրուին՝ հիմնական դէպքը նկարագրելու անկարելի պարտաւորութենէն խուսափելու համար: Ի՞նչպէս բանել ապրումը, մերկ ու անմիջական: Ոչ արժէքի հարց կայ հոս եւ ոչ ալ յուզումի: Պարզ թէքնիք հարց է, — պիտի նկարագրուի պահը, որ անկարելի է: Ի՞նչպէս տալ մարդիկը, երբ դադրած են անհատներ ըլլալէ եւ վերածուած են տիպարներու, խորհրդանշաններու: Պարերն ալ, որոնք ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ նոյնինքն պարերը, ձուլած են իրենց այլայլան անհատականութիւնները հաւաքական մէկ նկարագրի մէջ: Նոյնիսկ օտար պարերը, հայկականին քով, կը վարակուին այն անդիմադրելի ջերմութենէն, որ մերն է:

Ժամերը պիտի անցնին աւազակներու պէս եւ մեզմէ գաղտնի պիտի տանին ջիղերու գեղեցկագոյն ծաղկումը եւ հայրենիքի զաւակները պիտի մեծնան, մինչեւ որ մարմնաւորեն ամբողջ մեր հայրենիքին տարածքը, բեմին վրայ, հոն, հեռուն, ինչպէս միշտ եղած է ան մեզի համար: Յիշատակներ պիտի արթնան, կարօտի եւ վրիպած խանդավառութիւններու յիշատակներ, մանկութեան հեռուներէն կանչելով ու մեղադրելով: Ով գիտէ մեզմէ քանիներուն համար Հայրենիք ու մանկութիւն իրարու մէջ փակուած ապրումներ եղան, այն հայրենիքը, զոր երեւակայեցինք մեր յեղափոխական երգերուն ընտանի վայրագութեան ընդմէջէն, առանց զգալու, թէ ուսանհայրըն կ'երգէինք, թէ անչափ՝ կը քալէինք, թէ այդքան լռիւ ու հերոսութիւն եւ « Հայրենիք » ամսագրի վերջին մասի ընթերցում մեր մէջ կը նոյնացնէին Հայրենիքի եւ մահուան յղացքները: Մեզմէ որո՞ւն կեանքին մէջ, պատանութենէն երիտասարդութիւն ու անկէ անդին, չէ եղած այն երկրորդ, պահեստի անձը, որ ընթացած է մեր քովէն, տարիներ սպասելով, բայց չմեծնալով, այլ մնալով նոյն անտարբերելի, անփորձ, բայց գերագոյն իմաստութիւնը մարմնաւորող հակը, սպասելով այն օրուան, երբ պիտի զոհուի իր Հայրենիքին համար ...:

Այս բոլորէն հիմա տաք եւ անոյշ ցաւ մը կը կոտտայ մէջս եւ հաւանաբար շուրջս ալ: Բաղձանքին, կարօտին ու ըղձասուածին վարժուած էինք, ինչ որ բնական դարձած էին մեզի համար: Ինչո՞ւ եկեր կը խանգարեն մեր անդորրութիւնը: Ի՞նչ պիտի ընենք մեր կեանքով, երբ մեզ ըլլէն եւ հայրենիք վերադառնան: Դարձեալ մեր խոնաւ, մաեզէն ու քնատ քաղքենիութեան մէ՞ջ պիտի սահինք: Ի՞նչ պիտի ձգեն մեր մօտ իբրեւ պատանդ, որ տեղը լանէ հին կարասիներուն, զորս նետեցինք փողոց: Ապրումը եկած է ու կ'երթայ եւ եթէ հին օրերը ըլլային, զանէ երազով կը սնանէինք: Ժամա՞նց էր թէ ուրիշ բան, որուն անունը դեռ չէ գտնուած:

Հանդէսը վերջացած է, պարողները անհետացած, բայց դեռ պակաս մը կայ: Երկվայրկեան մը յիմար կասկած մը կը սողայ շուրջս. արդեօք անոնք Հա՞յ էին, արդեօք Հայաստան գոյութիւն ունի՞ ...: Մեր գիտցած Հայը սասնկ չըլլար, երգէն ու պարէն աւելի, կեանք է անիկա եւ մտերմութիւն, հայորդականութիւն, գէշ հայերէն խօսիլ է, աչքի փայլատակում է եւ չուարում, միասին ըլլալ է ու ջիղերու յոգնութիւն է: Բայց անոնք, ո՞ւր են, ո՞ւր կորան ...:

Այդ վայրկեանին է, որ կը հասկնամ ցաւին իմաստը, պակասը, այն, որ կասկած էր սկիզբը: Անոնք չէին գիտեր, թէ մենք ով ենք եւ ինչու կ'ապրինք: Դեռ Ազրպէյճան են անոնք ...: Ինչ [illegible] անոնց լաւ կամ գէշ պարելը, օտար [illegible] երգելը, ինչ [illegible] անոնց հագ[illegible] թեքնիքը եւ զմայլելի զգեստները, երգերը, — ես քննադատ չեմ, ես շատ սովորական Հայ մըն եմ հարիւրաւորներէն [illegible] հոս՝ խլրտուն ու շփոթ, մենք առանց փիզիքական ներկայութեան պէտք ունինք. ձանձրացեր ենք այսքան տարի ամէն բան երեւակայելէ, մենք կ'ուզէինք, որ իջնէին վար այդ բեմէն եւ գային նստէին մեր քով, խնդային մեր վրայ կամ մեզի հետ, խօսէին մեր լեզուով, դնէինք մեր ձեռքերը անոնց թեւին ու նայէինք անոնց ժամերով... օրերով, մինչեւ որ վստահ ըլլայինք, թէ իրական են, մինչեւ առնէինք մեր կարօտը Հայրենիքէն. Այսպէս պիտի ընէին մեր գիտցած Հայերը, անմիջական ու վարակիչ, յանդուգն ու վարանոտ:

Ակամայ դուրս կ'ելլեմ եւ կ'զգամ թէ փոխուած եմ: Ա՞յս է պատասխանը [illegible] հարցումին: Մարդիկ ալ տարբեր կը [illegible] ւին, աւելի բարի ու նուազ մարդ[illegible] յայրութեան ալիք մը կը թաւալի [illegible] ու Հայրենիքի սէրը աւելի հզօր ու վերացական է հիմա, քան առաջ, եւ աւելի մեծ է պակասը անոր, զոր առանց ճանաչելու սիրեցինք եւ որուն կարօտցանք:

Այսպէս էր, որ երեկոյթը կը յայտնա[illegible] նակէր, ի վերջոյ: Ու իր արուեստ[illegible] իր սանձուած յուզումով մեզ կը դարձնէ[illegible] ոչ թէ աւելի Հայ, այլ աւելի մարդկային, աւելի ներող ու սիրող՝ մարդկ[illegible] անխտիր, ինչպէս ըլլալու էր ան՝ Հայրենիքը:

Եւ հիմա, ետ դէպի կեանքը, դէպի [illegible] անխուսափելի հակադրեցութիւնը [illegible] ծումին ու ապրելու գործին, որոնք [illegible] ետք պիտի յարձակին՝ զգացումներ[illegible] մէջ խեղդելով, իր հայ ըլլալու յաւակ[illegible] կանութեան մէջ խրած մարդուն [illegible] բզկտելու համար այն, զոր միամիտ [illegible] նաստեղծներ Հայ Հոգի կը կոչեն.

Բայց այդ՝ հայ Սփիւռքի ողբերգութիւնն է, զոր միայն մենք կը հասկնանք.

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

Սէն Գէտի Գեղածիծաղ Ափին

"ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ"

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

« 1. ԴԻՐՔ.— Փարիզի անմիջական մօտիկը՝ Սէն գետի գեղածիծաղ ափին վրայ կանգնած վարժարանս՝ շրջապատուած է ընդարձակ պարտէզներով եւ անտառով, եւ օժտուած արդիական ուսումնարանի մը բոլոր յարմարութիւններով, եւ հաղորդակցութեան ամէն տեսակ միջոցներով: Անի առողջ օդ եւ աննման դիրք մը, կեդրոնական ջեռուցիչ ամէն յարկի մէջ, ելեկտրական լոյս, վազուկ ջուր, իր սեփական մատուռը, մատենադարանը, թատերասրահը, հիւանդանոցը եւ բաղնիքները:

Բացի ներքին այս առաւելութիւններէն իր շուրջն ունի Սէն Գլուի, Մէօտոնի, Պէլվիւի ու Գուա տը Պուլոնյի գեղեցիկ եւ օդասուն անտառները, ուր վարժարանիս աշակերտները կը կատարեն իրենց շաբաթական պտոյտներն եւ խաղերը »:

«2. ՆՊԱՏԱԿ.— Վարժարանիս նպատակն է կրթել եւ դաստիարակել գաղութահայ մանկտին քրիստոնէական եւ ընկերային առողջ սկզբունքներով. տալ անոնց արդիական ուսումներ՝ եւ մանաւանդ ապահովել տոհմային դաստիարակութիւնը.

Հաւաքուած աշխարհի չորս անկիւններէն եւ զօդուած եղբայրական սիրոյ ըղկապումներով, մեր աշակերտները կը հըրահանգուին Մխիթարեան դաստիարակ Հայրերու եւ անձնուէր ուսուցիչներու առաջնորդութեամբ, ըլլալու համար ապագայ գիտակից հայ քաղաքացիներ՝ հոգեպէս վեհ, բարոյապէս առողջ, իմացականութեամբ բարձր եւ մարմնով կայտառ, յոյս իրենց ծնողքներուն եւ պարծանք ազգին »:

« 3. ՊԱՏՄԱԿԱՆ.— Մուրատեան վարժարանի հիմնադիրն է՝ բարեպաշտ Սամուէլ Միրտիչ Մուրատեան, ծնած 1760ին, Եւդոկիա քաղաքին մէջ, սերունդ Մուրատ Աղամալեան ազգատոհմին, որուն նախահայրը հին Ջուղայի իշխաններէն մէկն էր եւ Շահ Աբբասի կողմէ վերակացու կարգուեր էր հայ գաղթականներու, եւ պարսիկ արքունիքէն « Մելիք » տիտղոսով պատուուած»:

« Սամուէլ Մուրատեան իր կեանքը կնքէ 1816ին, բայց այդ թուականէն տարի մը առաջ, իր ընդհանուր կտակին մէջ 1.700.000 Ֆրանքի գումար մը կը տրամադրէ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան խնամքին եւ մատակարարութեան, անով բանալու Եւրոպայի մէջ վարժարան մը, դաստիարակելու եւ կրթելու հայ պատանիներ, որպէս զի դառնալով հայրենի երկիրը, հոն տարածեն եւրոպական գիտութեան լոյսը »:

« Հաստատութիւնս անցեալին մէջ իր զարմաւոր դաստիարակչական փորձառութեամբ հասցուցած է մատենագիրներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, ճարտարապետներ, բժիշկներ եւ քաղաքական կարկառուն դէմքեր, եւ ընկերային կեանքի մէջ բարձր դիրք գրաւող անձնաւորութիւններ, իրագործելով Մեծին Մխիթարայ եւ Անմահ Բարերարներու՝ Սամուէլ Մուրատի եւ Եդուարդ Ռափայէլի գաղափարը »:

« Նախ հիմնուած է 1834 Սեպտեմբեր չորսին Բատուայի մէջ (Իտալիա), 1846ին փոխադրուած է Փարիզ (12, [illegible] Մէօսիէօ): Ֆրանս – Գերման պատերազմին պատճառաւ 1870ին, վերստին փոխադրուած է Իտալիա, ուր միանալով Վենետիկոյ Ռափայէլեան վարժարանին, որ հիմնուած էր 1836ին, կոչուած է այնուհետեւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան: Իսկ 1928 – 1929ին շնորհիւ Մխիթարեան Միաբանութեան նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններու, Վարժարանս վերաբացուեցաւ Սեւրի Բրիմբորիոնեան պատմական ղղեակին մէջ, եւ ճանչցուեցաւ Ֆրանսական կառավարութենէն իբր երկրորդական եւ բարձրագոյն ազատ ուսումնարան ([illegible] Սիւփէրիւէօր լիպրը)»:

Այսպէս նկարագրուած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը այն յայտագիր գրքոյկին մէջ որ վարժարանին տեսչութիւնը նամակի մը հետ մէկտեղ, ղրկած էր հօրս:

(1 Շար.)

ՃԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 71ամեակի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով եւ աննախընթաց բազմութեամբ, 28 Հոկտեմբեր 1961, Շաբաթ գիշեր, «Ալհամպրա»ի սրահներուն մէջ:

1500է աւելի հանդիսականներու խուռներամ եւ հաւատաւոր բազմութիւնը, Մարսիլահայութեան բոլոր խաւերէն, լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցաւ յայտագրի զարգացումին, խանդավառութեան բարձրագոյն ոլորտի մը մէջ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն, Նոր Սերունդը եւ տօնակատարութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը ջանք չէին խնայած եւ նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու առջեւ կանգ առած չէին, մեծ գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը հրամցնելով Մարսէյլի հայութեան:

Օրուան խօսնակը՝ ընկեր Կարպիս Ցարութիւնեան, հանդիսութեան առաջին մասը բացուած յայտարարելով, հրաւիրեց Նոր Սերունդի երգչախումբը խմբերգելու ֆրանսական եւ Դաշնակցութեան քայլերգները: Ցոյնախուռն բազմութիւնը, երկիւղած լռութեան մէջ եւ յոտնկայս ունկնդրեց ազատութեան, հայրենասիրութեան եւ արդար աշխատանքի ու քրտինքի խորհրդանիշ երկու քայլերգներն ալ: Կ'արժէ նշել՝ որ երգչախումբի ղեկավարը՝ Նոր Սերնդական Օր. Մ. Աճիգեան՝ խմբավար ռադիօ-կայանի «Ռէօր-Ժուա» երգչախումբի, բաւական աշխատանք թափած էր, խումբը մարզելու տեսակէտէն:

Ապա՝ բեմ հրաւիրուեցաւ, օրուան նախագահ ընկեր Յ. Գալիկեան որ համառօտ գծերու մէջ ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութիւնը 1890 Թիֆլիսին եւ անոր կատարած հերոսական գործերը, թէ ազգային, թէ յեղափոխական, թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային մարզերու վրայ: Աւելցուց թէ 71 տարիներու ընթացքին բան մը պակսեցուցած չէ Դաշնակցութեան հասանդէն: Դաշնակցութիւնը, այսօր եւս, աւելի քան երբեք, հաստատ կը մնայ իր սկզբունքներուն վրայ, եւ հնարաւոր բոլոր միջոցներով պիտի շարունակէ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը.

Ընկեր Գալիկեանի խօսքերը ողջունուեցան բուռն ծափերով:

Այս անգամ կարգը եկած էր Ֆրանսական շրջանակներու կողմէ մրցանակի արժանացած փոքրիկն Ճօշկունեանի, որ իր ձեռնադաշնակին վրայ նուագեց քանի մը կտորներ, արժանանալով հանդիսականներու անվերապահ գնահատանքին:

Եւ ահա «անմահներու տողանցքը»: Սպիտակ պաստառին վրայ լուսապատկերով կը ցուցադրուին Հայոց պատմութեան վերջին փոթորկայոյզ դարաշրջանի բոլոր կարեւոր դէմքերը, այն անմահները կամ իրական «Անձինք նուիրեալք»ը, որոնք ազգի եւ հայրենիքի սիրոյն, չվարանեցան իրենց կեանքը զոհաբերելու, որպէսզի հայը ազատ ապրի: Ո՞ր մէկը յիշել, այնքան բազմաթիւ են անոնք: Ահա Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութիւնը, Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան, որոնք իրենց գաղափարական հանճարով եւ հիմնած կազմակերպութեամբ հայ կեանքը հիմնովին յեղաշրջեցին: Ահա նաեւ Հ. Յ. Դ. զինանշանը որուն գաղափարական ալիքէն ներշնչուած, ընտրեալներու փաղանգէն հազարաւորներ մեկնեցան Աւետեաց երկիրը, իրենց ժողովուրդի ազատութեան համար զոհուելու պատրաստակամութեամբ:

Նոր Սերունդի անդամներէն Ս. Մուսայեան, երբեմնի Մխիթարեան սան, մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց Հայոց նահապետ Հ. Ղ. Ալիշանի «Գիշերն Աւարայրի»ն, ներկաները փոխադրելով Աւարայրի դաշտը՝ ուր, հայ ազգը իր ազատութեան եւ մտքի անկախութեան առաջին ճակատամարտը մղեց սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանի ղեկավարութեամբ:

Օրուան առաջին խօսողն էր՝ երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ՝ ուսանող Ցակոբ Արթինեան, որ ըսաւ թէ ուխտի օր մըն է այս օրը Դաշնակցական երիտասարդութեան համար: Տարին անգամ մը կուգանք մեր ուխտը վերանորոգելու: Դաշնակցութիւնը, հակառակ տարիներու բերած, կը մնայ միշտ երիտասարդ եւ գաղափարական տեսակէտով վերանորոգուած:

Միջանկեալ՝ յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Նազարեան:

Յայտագրի բացառիկ արժէք ներկայացնող բաժիններէն մէկն էր հայկական տոհմիկ պարերու մասը՝ որ կատարուեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ, աննախընթաց յաջողութեամբ: Կարեւորութեամբ պէտք է յիշել թէ պարախումբը, պարուսոյց Գ. Ա. Նահապետեանի ղեկավարութեամբ, շաբաթներէ ի վեր անընդհատ վարժութեան փորձեր կը կատարէր, հաճելի վայելք մը ընծայելու համար հանդիսականներուն: Վստահօրէն կրնանք ըսել թէ հրամցուած պարերը՝ ներկայացուեցան լաւագոյն ըմբռնումով, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ եւ միեւնոյն ատեն արժանանալով ներկաներու անվերապահ գնահատանքին: Ասոր ապացոյց կարելի է նկատել երկարատեւ ծափերը, որոշ պարերու կրկնութիւնը եւ քաշուած լուսանկարները թէ հանդիսականներուն եւ թէ ֆրանսական թերթերու թղթակիցներուն կողմէ: Գոհունակութեան ժպիտը կը փայլէր բոլոր հանդիսականներու դէմքերուն վրայ:

Մարսիլահայութեան ծանօթ Օր. Ալիս Ցարութիւնեան յատուկ առոգանութեամբ եւ խոր ապրումով արտասանեց Բէգլար Նաւասարդեանի մէկ գրուածքը՝ նուիրուած Դաշնակցութեան, արժանանալով երկարատեւ ծափերու:

Ներկայ հանդիսականներուն համար անակնկալ, սակայն իրական յայտնութիւն մը եղաւ Մարսէյլի երիտասարդ ուժերէն, Նոր Սերնդական Պ. Մարսէլ Տէրոյեան, որ մեծ յաջողութեամբ մեներգեց «Կռունկ»ը, «Բարձր սարեր»ը եւ «Հայաստան»ը, ընկերակցութեամբ դաշնակի: Ով կրնար երեւակայել թէ՝ երէկուան ամօթխած պատանին, Մարսէլ Տէրոյեան, այսօր պիտի դառնար Մարսէյլի հայութեան պատիւ բերող լաւագոյն երգիչը:

Օրուան խօսնակը, կ'ըսէ՝ հանդիսականներուն առ ի գիտութիւն յայտարարեց թէ՝ Պուշ տիւ Ռօնի ընկերվարական Ֆետերասիոնը նամակով մը կը շնորհաւորէ Հ. Յ. Դ. 71ամեակի տօնակատարութիւնը, յաջողութեան անկեղծ մաղթանքներով, միեւնոյն ատեն կը յայտնէր թէ՝ սրահին մէջ ներկայ ընկեր Աշիլ Սէնի, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, կը ներկայացնէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Մարսէյլի ծերակուտական — քաղաքապետ ընկ. Կաստոն Տէֆէրը: Ներկայ էր նաեւ Մարսէյլի երեսփոխան եւ խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան նախագահ Ֆրանսուա Լէնհարէ ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ քաղաքապետական խորհրդական ընկեր Քասթելլինա:

Ապա, երկարատեւ ծափերու տարափին տակ բեմ բարձրացաւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ծանօթ բեմախօս ընկեր Ցովիկ Եղիազարեան, որ խօսեցաւ գեղապանծապէս խնամուած ճառ մը: Ընկ. Եղիազարեանի խօսքը թէ հայերէն եւ թէ ֆրանսերէն, ունկնդրուեցաւ բացառիկ ուշադրութեամբ: Ի հարկէ դժուար է ընկեր Ցովիկի ճառը ամբողջութեամբ տալ այս տեղ, որով կը գոհանանք անոր ամփոփումը ներկայացնելով միայն:

«Այսօր, Սփիւռքի մէջ ցրուած ազատատենչ Հայութիւնը երկիւղածութեամբ եւ յարգանքով կը տօնէ հայ ժողովուրդի մեծ կազմակերպութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 71ամեակի տարեդարձը: Այս առթիւ մեր յարգանքի եւ երախտագիտութեան խօսքը կը բերենք նախ այն մեծ Հայերուն, Քրիստափոր Միքայէլեանի, Ստեփան Զօրեանի (Ռոստոմ) եւ Սիմոն Զաւարեանի, որոնք ազատատենչ կամք եւ ինքնավստահութիւն ներշնչեցին դարերու ստրկութեան մէջ իր ինքնութիւնը կորսնցուցած հայ ժողովուրդին. փառք անոնց յիշատակին:

«Փառք նաեւ սրբօրեայ գաղափարի հերոսներուն որոնք Հայոց աշխարհի հողին վրայ՝ ազատութեան դրօշը բարձրացուցին եւ զէն ի ձեռին կռուելով ինկան հայ ժողովուրդի ազատութեան ու բարօրութեան դատին համար:

«Նոյնպէս փառք Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարի մտքի եւ գրչի մարտիկներուն, որոնք իրենց մտքի վաստակը եւ շատ անգամներ ալ կեանքը չխնայեցին Դաշնակցութեան գաղափարներուն իրագործման համար:

«Այս հանդիսաւոր պահուն, մեր երախտագիտութիւնը կը սլանայ դէպի հայրենի բնաշխարհը, ուր սովետական եւ ցարական վարչաձեւերուն տակ, հերոսութիւն պէտք էր կազմակերպութիւն ստեղծելու եւ պահելու եւ նաեւ գործելու համար: Այդ հերոսութիւնը ունեցան թէ Դաշնակցութիւնը եւ թէ ալ հայ ժողովուրդը:

«Դաշնակցութիւնը Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ, ազատութեան եղբայրութեան եւ հաւասարութեան գաղափարներուն անձնուէր պաշտպանողն եղաւ:

«Հայ ժողովուրդի բաժան բաժան հատուածները իրարու միացնող շաղկապը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

«Ազատութեան եւ անկախութեան դարաւոր երազը իրականութեան վերածող կուսակցութիւնը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հայերէն ճառէն յետոյ՝ ընկեր Ցովիկ խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսերէն, բախտաւորութիւն նկատելով որ այս տօնակատարութիւնը տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի հողին վրայ եւ կը վայելէ Մարսէյլի քաղաքապետ ընկեր Կաստոն Տէֆէրի եւ երեսփոխան Ֆրանսուա Լէնհարի հովանաւորութիւնը: Այն Ֆրանսային, որ դարերով պաշտպանը եղած է ազատութեան: Ֆրանսացի գրող մը ըսած է. երեքով ճամբայ ելանք, երեք հազարով տեղ հասանք: Մեր կազմակերպութիւնը այսօր յաւակնութիւն ունի ըսելու թէ կը ներկայացնէ Հայութիւնը, քանի որ ետին ունի Հայութեան հօծ զանգուածը: Մեր կազմակերպութեան ջանքերով էր որ ընտելացուեցաւ ընկերվարական առաջին հանրապետութիւնը: Մեր կազմակերպութիւնը օգնեց նաեւ դրացի երկիրներու, Պարսկաստանի եւ պալքանեան երկիրներու ազատագրական շարժումներուն: 1907 թուականէն ի վեր, մեր կուսակցութիւնը կը մասնակցի ընկերվարական միջազգայինին, որուն համագումարը տեղի ունեցաւ վերջերս Հռոմի մէջ, եւ որուն կը մասնակցէր նաեւ մեր կազմակերպութեան ներկայացուցիչը: Կը պայքարինք ազատութեան, անկախութեան եւ ընկերային արդարութեան գաղափարներուն համար: Պայքարի էութենէն բան չէ փոխուած: Արդար է պայքարը եւ անպայման պիտի յաղթանակէ, հայ միացեալ հողերուն տէր դարձնելով մեր ժողովուրդը:

Ընկերվարական կուսակցութեան Մարսէյլի շրջանի վարիչ մարմնին կողմէ խօսք առաւ Աշիլ Սէնի (քաղաքապետական խորհրդական) որ նախ հաղորդեց ընկերվարական կուսակցութեան եւ ապա ծերակուտական քաղաքապետ ընկեր Կաստոն Տէֆէրի ողջոյնները: Քաղաքապետական խորհրդական ընկեր Քասթելլինա խօսք առնելով, իր շնորհակալութիւնները յայտնեց ընծայուած ջերմ ընդունելութեան համար:

Հանդէսի երկրորդ գլխաւոր բանախօսը, ընկեր Շ. Նարդունի, հիւանդ ըլլալով, չէր կրցած անձամբ ներկայ ըլլալ: Սակայն, իր ճառը ձայներիզի վրայ առնել տալով, ղրկած էր Մարսէյլ: Ցաւալի է ըսել թէ մեքենայի խանգարման հետեւանքով, սփռումը յստակ չլսուեցաւ:

Նոր Սերնդականներու կողմէ ընկեր Ցովհ. Ճառայեանի ղեկավարութեամբ, եւ Կարօ Ցովսէփեանի ու Վահրամ Ճառայեանի մասնակցութեամբ, ներկայացուեցաւ հայ վշտի երգիչ Աւետիս Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը, շատ յաջող կերպով:

Յայտագրի առաջին մասը վերջանալէն ետք, սկսան եւրոպական պարերը, առաջնորդութեամբ Նուագախումբի: Հանդիսականները սեղաններուն շուրջ բոլորուած, ուրախութիւնը եւ պարերը շարունակեցին մինչեւ լոյս:

Անվարան կրնանք ըսել թէ՝ Հ. Յ. Դ. օրուան այս տօնակատարութիւնը, ինչպէս նաեւ Մայիս 28ի եւ Յուշաօրի հանդէսները, այս տարեշրջանի յաջողագոյն ձեռնարկներն եղան:

Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԲՕՍԱԽԱՂԵՐ

ՃԱՏՐԱԿ.— Երկրորդ տարին ըլլալով Երեւանի ախոյեան հռչակուեցաւ Մ. Բաղալեան: Ոչ մէկ պարտութիւն կրեց: Երկրորդ հանդիսացաւ Վ. Թումանեան, իսկ երրորդ՝ Ա. Տարակով:

ՈՍՏՈՒՄ ՋՈՒՐԻ ՎՐԱՅ.— Խարքովի մէջ տեղի ունեցան Խորհ. Միութեան ջրացատկի ախոյենական մրցումները: Հայաստանի խումբին մաս կը կազմէր պատանի Ս. Քոչարեան, որուն ոստումները աչքի զարնին իրենց կատարելութեամբ: Հայ պատանին հաւաքեց ամէնէն շատ կէտերը՝ 154.33 ու այս ձեւով պարտութեան մատնեց խորհրդային ախոյեանները: Անհատական առաջնութեան մէջ Ս. Քոչարեան գրաւեց առաջին տեղը եւ արժանացաւ պատուաւոր մրցանակի:

Խմբական հաշիւներով Հայաստան գրաւեց երրորդ տեղը: Առաջին եւ երկրորդ տեղերը ապահովեցին Ուկրայնացիները եւ Մոսկուացիները:

ՓԻՆԿ-ՓՈՆԿ.— Լենինկրատի մէջ տեղի ունեցան Խորհ. Միութեան փինկ-փոնկի պատանեկան ախոյենութեան մրցումներուն Հայաստանի խումբը ապահովեց վեցերորդ տեղը: Ցատկապէս յաջող էին հայ տղաքները, որոնք Մոսկուայի եւ Ռուսաստանի խումբերէն ետք գրաւեցին երրորդ տեղը: Հայ աղջիկները շահած են 9րդ տեղը:

Պաշտօնական մրցումներէն ետք բարեկամական հանդիպումներ տեղի ունեցած են Հայաստանցիներու եւ Լենինկրատցիներու միջեւ: Բոլոր մրցումներուն ալ անխտիր յաղթական էին հայ պատանիները:

ՀՆԳԱՄԱՐՏ.— Մոսկուայի մէջ, մասնակցութեամբ 15 երկիրներու տեղի ունեցաւ հնգամարտի ախոյենական մրցումներու շարք մը: Խորհրդային խումբին մաս կը կազմէր աշխարհի ախոյեան, Հայաստանցի Իկոր Նովիկով: (ԽՄԲ.— Հայաստանցի այս մարզիկին կեանքին եւ յաղթանակներուն շուրջ խօսած էինք վերջերս, տես «Յառաջ», Հոկտ. 10).

Նովիկով այս անգամ եւս ապահովեց աշխարհի ախոյենութիւնը՝ 5.217 կէտերով: Չորրորդ անգամն է եւ անընդմէջ, որ կ'ապահովէ այս յաղթանակը:

— Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցան նաեւ երիտասարդ հնգամարտիկներու ախոյենական մրցումները, մասնակցութեամբ ութ խումբերու: Հայաստանի խումբը բաղկացած էր երեք երիտասարդներէ՝ Ա. Թումասեան, Կ. Տէկաչով եւ Ռ. Ռաֆայէլեան, երեքն ալ Նովիկովի աշակերտներ:

Բոլոր հինգ ձեւերու մրցումներն ալ բարձր արդիւնքներով անցուցին երիտասարդ Հայորդիները եւ գրաւեցին առաջին տեղը:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ.— Չորս ամսուան յամառ եւ լարուած խաղերէ ետք վերջ գտաւ Խ. Միութեան ամէնէն զօրաւոր 22 խումբերու մրցումներուն շարքը, որուն նպատակն էր ճշդել առաջին հինգ զօրաւոր խումբերը, յետագային ճշդելու համար Խ. Միութեան ոտնագնդակի ախոյեան խումբը:

Երկրորդ ենթախումբին հնգեակը որոշուեցաւ վերջին պահուն, երբ Երեւանի «Սպարտակ»ը 0–1ով պարտութեան մատնեց «Մոլտովա» խումբը:

Քսան հանդիպումներէն Երեւանցիները շահած են ութ հատը, եօթը հատին մէջ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած են, իսկ պարտուած են հինգ մրցումներու մէջ: Ընդամէնը 23 կէտ արձանագրած են, որուն շնորհիւ չորրորդ տեղը կ'ապահովեն երկրորդ ենթախումբի ցուցակին մէջ:

— Երկրորդ դասակարգի մրցումներուն մէջ «Շիրակ» խումբը 21 հանդիպումներ ունեցած է եւ ապահոված երեսուն կէտ: Կը գրաւէ առաջնութիւնը: Կիրովականի «Լոռին» 21 հանդիպումներէն վաստըկած է 23 կէտ, կը գրաւէ վեցերորդ տեղը: Իսկ Երեւանի «Նայիրին» 21 մրցումներէն շահած է 25 կէտ եւ կը գրաւէ չորրորդ տեղը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Գազըրճեան, աղջիկը՝ Արմենուհի Գազըրճեան, Գազըրճեան եղբարք եւ ընտանեկան պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին

ԱՐՇԱԿ ԳԱԶԸՐՃԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահուան առթիւ։ Շնորհակալութիւններ նաեւ Եկեղեցւոյ վարչութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութեան, Ծնողաց միութեան, ուսուցչական կազմին եւ աշակերտութեան, Ֆ. Կապ. Խաչին, եւ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Խորէն Գրիգորեանէ, ի նպաստ օգտակայանին տասը Ն. Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Արշակ Գազըրճեանի ցաւալի մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Գանեէօ Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանէ 40 Ն. Ֆ. Մեռելոցի առթիւ, իրենց ողբացեալ ընտանեաց՝ Իւզարեր եւ Նշան Սարգիսեանի, Վեհինէ եւ Բարթամ Գասմաճեանի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սաթենիկ Տէր–Դաւթեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տիկին Աննիկ Սարաճեան երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Տէր Գալուստեանէ յիսուն Ն. Ֆ., Տիկին Մարի Տէր Գալուստեանէ երեսուն եւ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Գալուստեանէ 20 Ն. Ֆ., փոխան ծաղիկի ողբացեալ Արշակ Գազըրճեանի մահուան առիթով։

Տիկին Քէօշկերեանէ քսան Ն. Ֆ. ողբացեալ Տիկին Մուրատի յիշատակին։ Տէր եւ Տիկին Կ. Խոշեանէ քսան, ողբացեալ Մ. Նարլեանի մահուան առթիւ։ Տիկին Ա. Սարգիսեան 25, իր ամուսնոյն յիշատակին։ Տիկին Գախթիարեան քսան, ողբացեալ Բ. Տամլամեանի յիշատակին։ Տիկին Աբրահամեանէ եւ Տիկին Սաատէթեանէ 50ական Ն. Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, Հինգշաբթի օր։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահը։

Կը նախագահէ Գ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ԲՐՈՖ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն)։

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Ցոլինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին հանգստեան ձայնաւոր պատարագ Փեբրոնիա Հիւսնեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս աղօթքը հրաւէր նկատել։

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անոթիլի Հայ ծերանոցին մէջ։

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան զանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21·15ին, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ։

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (տաւղահար)։

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գրատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ։

Գին՝ 3, 5 եւ 7 Ն. Ֆ.։

ՙ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ։

Ձոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՃՇԴՈՒՄ.— Արշակ Գազըրճեանի մահուան առթիւ Դպրոցասիրաց վարժարանին քսան Ն. Ֆ.ի նուէրը (տես Յառաջ՝ 15 Նոյեմբեր) եղած է Տիկին Վարդապետեանի կողմէ միայն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 21ին։ Մշակոյթի Տան մէջ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ։

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սի. նակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 · C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. · Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. · Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 17 NOVEMBRE 1961

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9256 · 37EME ANNÉE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5057

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲՌՆԱԿԱԼՆԵՐՈՒ ՎԱԽՃԱՆԸ

Ամէնէն աւելի Հայաստանի մէջ է, որ «...որ պաշտամունքին» առաջ բերած ...ն համայնավար կուսակցութեան Մոս– ...այի ԻԲ. համագումարի որոշումները: ...ժողովուրդը հաւանութիւն է տալիս ... կը գրէ Սովետական Հայաստան (1 ...յեմբեր), որ կ՚աւելցնէ. «Մենք երջանիկ ենք, որ ապրեցինք ու տեսանք ճըշմարտութեան մեծ յաղթանակը»:

...յս արտակարգ ուրախութեան պատ–...առ ո՛չ Ալպանիոյ մասին տրուած որո–...ումն է, ոչ ալ Նոր Ծրագրի ընդունումը. Համագումարը «ի՛նչ հարուստ նիւ–...եր, մտորումների, վերլուծման, իմաս–...աւորման ինչպիսի՛ առատ հնարաւո–...րութիւն» է տուած Հայաստանի պատ–...ասխանատուներուն:

...նոնք երջանիկ են, որ վերջ տրուած է ...անհատի պաշտամունքին եւ անարգանքի ...սին են դամուած «արեւ – ղեկավար»ի ...ալ պաշտամունքի սարկաւագոյ հետե–...որդները, որ տարիներով «պտտուել են ...ուրջը ճնճին արբանեակների նման»:

...րախ են որ «դահիճ» Սթալինի եւ ...րիկայ ու ճիւաղ» Բերիայի պէս ա–...նապօր բռնակալներու բուն դիմագիծը ...իւան է հանուած եւ արդարութիւնն ...ու ճշմարտութիւնը յաղթանակած են:

Հայաստանի աշխատաւորները ամէն ...ով հրապարակային բազմամարդ հա–...ւաքոյթներ կը կազմակերպեն՝ խարանե–...ու համար «հակակուսակցական խմբի չա–...անենգ գործունէութիւնները» եւ հաս–...տատելու թէ «այսուհետեւ անվերապահ ...պէս է Սթալինի սարկոֆագը պան–...թէոնէն մեծ Լենինի Դամբարանում»:

Միայն Սթալինն ու Բերիան չեն, որ ...զոհերներ սարքած են Հայաստանի մէջ: ...Նոյն համար յայտնութիւն մը եղան Մա–...լենկովի չարագործութիւնները:

...կաւ Ա. Ն. Շելեպին է, նախարա–...րական խորհուրդի առընթեր պետական ...անվտանգութեան կոմիտէի նախագահը, ...որ համագումարի 26 Հոկտեմբերի նիս–...տին մէջ խօսելով «հակակուսակցական» ...խմբի հերոսներուն մասին, կ՚ըսէ.

«Մալենկովի խղճի վրայ են ընկած ...այպէս կոչուած «լենինկրադեան գոր–...ծը», Հայաստանում պարտիական ու սո–...վետական աշխատողների ձերբակալու–...թիւնները»: (Սով. Հայաստան, 28 Հոկ–...տեմբեր):

...Երեմն Հայոց դահիճներու շարքին ...աւելնայ անուն մը եւս, Մալենկով:

Ինչպէս գրեցինք, բերանները բացուեր ...ն Հայաստանի մէջ այնքան ազատօրէն, ...որ Հրաչեայ Յովհաննիսեան մը համար–...ձակեր էր «արիկայ եւ ճիւաղ» անուանել ...այր հայրենիքի թշնամիներէն Լաւրենտի ...Բերիան, «այժմ արդէն հողմացրիւ ար–...ուած» (Սով. Հայաստան, 1 Նոյ.):

Կը թուի սակայն, որ այսքան յանդգ–...նութիւն շատ է տեսնուած: Ուրովհետեւ ...Նոյեմբեր 7 Սովետական Հայաս–...տանի մէջ այս նիւթին շուրջ ո՛չ մէկ ու–...ղղութիւն լոյս տեսած է:

...ի՞նչ կը մտածեն այժմ արտասահմանի ...հայաստանասէրները, որոնք տաս–...նակ տարիներով լորձնաշուրթն փառա–...բանած էին «ժողովուրդներու առաջ–...որդ», «արեւափայլ հանճար» Սթալինը, ...ստախօսնքներ սարքած եւ բաժակաճա–...ռեր արտասանած էին՝ «հայ ժողովուրդի ...պատարարին կենաց»:

Ժամանակակից պատմութեան ամէնէն ...մեծ դահիճը հազարաւոր զոհերու յիշա–...տակին յուշարձան կը կանգնեն այժմ ա–...նոնք որ դեռ երէկ խունկ կը ծխէին եւ ...ծունկի կուգային անոր առջեւ:

Արդարութեան սիւնին են գամուած Սթալինն ու Բերիան:

Այս է վախճանը բոլոր բռնակալնե–րուն.

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ

ԻՆԷՕՆԻԻ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵԼ

Երկար բանակցութիւններէ, փոթորկոտ ժողովներէ ետք, նկատի առնելով երկրին «գերագոյն շահերը», Արդարութեան մենտերէսեան նկատուած կուսակցութիւնը (Ատալէթ) պաշտօնէն մեկնարանելով երկու ձայնի մեծամասնութեամբ բացասական քուէարկութիւնը որոշեց մասնակցիլ Իսմէթի դահլիճին: Այս եզրակացութեան յանգելու համար, Ատալէթի անդամները երեք օր վիճեցան, սպայակոյտի պաշտնի նիստեր տեղի ունեցան որպէսզի կուսակցութեան Տնօրէն Ժողովը որոշէ իր մասնակցութիւնը բերել: Այս «յաջողութեան» գլխաւոր դերակատարը եղած է Մենտերէսի Ետաը Ատայի փաստաբանը՝ Գուրհան Ափայտին որ համերաշխութեան «առաջնորդ» պաշտօնը ստանձնած էր, Ափայտինի կարծիքն այն է, թէ չափաւորական ընկերներուն հետ որ «հաւատարմութիւնը ժողովուրդին քուէներուն հանդէպ, միայն այս ձեւով կարելի է արտայայտել»: Այս չէ անշուշտ «կարծրերուն» տեսակէտը: Կուսակցութեան նախագահը՝ Կիւմիւշփալա այցելութիւն մը տուած է Իսմէթ Ինէօնիւի յայտնելու համար մասնակցելու իրենց որոշումը եւ այս առթիւ յայտարարած է.— «Համաձայնութեան յանգեցանք որովհետեւ երկրին շահերը այդպէս կը պահանջէին: Մօտէն կրցանք տեսնել տնտեսական կացութեան վատթարացումը եւ ժողովուրդին դժուարութիւնները: Բոլորին հանդիսաւոր եւ հանդարտութեան վերահաստատումը միայն կը թելադրէն որ Հալքի հետ բաժնենք իշխանութեան պատասխանատուութիւնը»:

Իսմէթ Ինէօնիւ իր կողմէ, յայտարարած է.— «Վստահ էի որ Արդարութեան կուսակցութիւնը նպաստաւոր որոշում մը պիտի տար երկրին գերագոյն շահուն համար»:

Այս տեսակցութենէն անմիջապէս յետոյ, վարչապետութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է ուր կ՚ըսուի.— «Զօր. Կիւմիւշփալա, Ատալէթի նախագահը բերանացի հաղորդեց նշանակուած վարչապետին՝ Իսմէթ Ինէօնիւի որ իր կուսակցութիւնը որոշած է մասնակցիլ խառն դահլիճի մը եւ գործակցիլ Հալքի հետ: Այսպէս պատասխանատուութեանց բաժանումը թոյլ պիտի տայ որ Դահլիճին կազմութեան պայմանները ճշդուին»:

Կը կարծուի թէ Ատալէթը Հալքին ձգելով վարչապետին աթոռը պիտի ուզէ նախարարական կարգ մը աթոռներ ձեռք ձգել, որոնց թիւը հաւանաբար աւելի բարձր ըլլայ քան Հալքի նախարարական աթոռները:

Կը թուի նաեւ թէ Նոր Թուրքիա կուսակցութիւնը որ Երկուշաբթի մերժած էր մասնակցիլ Ինէօնիւի դահլիճին ետ առնէ իր որոշումը: Նախագահը Էքրէմ Ալիքան յայտարարեց թէ «եթէ Ատալէթ եւ Հալք խառն դահլիճի մը մասնակցին եւ մեր մասնակցութիւնն ալ ուզեն, չենք մերժեր»:

Ազգ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը խառն նիստի հրաւիրուած են Ուրբաթ, թէեւ ըստ Սահմանադրութեան միայն Ժողովը վստահութեան քուէ կրնար տալ:

Մէկ բան, սակայն, որոշ է, կազմուելիք դահլիճին գործը հեռու է դիւրին ըլլալէ ու բոլորը վստահ են որ բանակը տակաւին զօրաւիդ պէտք է մնայ իրեն, որպէսզի նման կառավարութիւն մը դիմանայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «Թագաւորը» եւ Բիւզանդիոնի «կայսրը» դատապարտուեցան 16 միլիոն վճարելու Ֆիւքին: Գրած էինք թէ այս երկու երանեկլինները դատ բացած էին Ֆիւքին դէմ որ երեւան հանեց թէ իրենք ոչ մէկ հաշուապահութիւն ունէին: Կալարի տը Տօյան տը Լուսինեան կը շարունակէ նամակ գրել Խրուշչեւին իր «պապերուն հայրենիքը» ուզելով ....:

ԱԼԲԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ «ապախրուշչեւացումի» ձեռնարկած են: Պատասխանելով անոնց որոնք Սթալինի արձանները կը քանդեն, իրենք ալ ծառ մը վար առին, զոր 1958 Յունիսին, Խրուշչեւ տընկած էր:

ՏԻԺՈՆԻ քաղաքապետը՝ Քիր կը հերքէ թէ նամակ մը գրած է Խրուշչեւի յայտնելով թէ համաձայն չէ որ Սթալինկրատի անունը փոխուի: Այս անունը անհպելի է, ճակատամարտի մը անունն է: Ծանօթ է որ Սթալինկրատ եւ Տիժոն զուգորդ քաղաքներ են:

ՍՈՐՊՈՆԻ մէջ բողոքի հանրաժողով մը տեղի ունեցաւ Փրոֆ. Կոտըմանի դէմ եղած փլասթիքի մահափորձին առթիւ: Օրուան ալոկաններն էին «Ֆաշիզմը պիտի չանցնի», «համալսարանը մեզի հետ է» եւն. եւն.: Ցոյցերը շարունակուեցան փողոցներու մէջ:

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ ՃԱԿԱՏԻ ներկայացուցիչները կոչ մը ըրին Իրաքցիներուն որպէսզի մէկ ժամուան խորհրդանշական գործադուլ մը ընեն բողոքելու համար «Ֆրանսական չարչարանքներուն» դէմ ալժերացի բանտարկեալներուն վրայ:

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ կացութիւնը կրկին ծանրացած է: Ապստամբական շարժում մը ծայր տուած է Քիվուի նահանգին մէջ, Կիզենկայի դրդումով Քոնկոյի կեդրոնական կառավարութեան դէմ: Ալպերվիլի մէջ սարսափ կը տիրէ: Եւրոպացիներէ, Քոնկոյի զինուորներէն զատ Գալուպաներ հասած են որոնց արարքները սարսափ կ՚ազդեն բոլորին վրայ:

ՀՈՒՆԳԱՐ գիւղացիներ կոլխոզի քարտուղարին վրայ յարձակած են, առջի օր կը գրէ Շոնկրատի թերթը, որ կ՚աւելցընէ. «Մեր մէջ մարդիկ կան որոնք Ամերիկացիներուն գալուստին կը սպասեն»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական գանձը երեքուկէս տարի է երեք միլիոն թրքական ոսկի վճարած է ընդհանուր սպայակոյտի «գաղտնի սպասարկութեան» մը որ գոյութիւն չունէր: Դրամարկողը անցեալ Հոկտեմբերին չէ ներկայացած եւ այդ պատճառաւ մէջտեղ ելած է որ երեքուկէս տարի է կանոնաւոր ամսական կը վճարուէր առասպելի մը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Կեդրոնի Միութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը չի ճանչնար Քարամանլիսի կառավարութիւնը:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Բարեկամութեանց» Միջազգային մրցանակը որ կը տրուի Ֆրանսացի բանաստեղծներու Ընկերութեան կողմէ, Ֆրանսագիր օտար գրողի մը, այս տարի տրուեցաւ Լէոփոլտ Սետար Սենկորի, Սենեկալի նախագահ որ ժամանակակից մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկը կը նկատուի:

ՆՈՊԵԼԵԱՆ հինգ մրցանակաւորներ (Տոքթ. Շվայցէր, Գ. Թըրըլ, Ֆրանսուա Մօրիաք, Լօյտ Պօյտ—Օռ եւ Մաքս Պորն) կոչ մը ըրին նախագահ Քենըտիի, որպէսզի հրաժարի հիւլէական փորձեր կատարելու գաղափարէն: Այս կոչը ստորագրած են նաեւ Փապլօ Քազալս, հրեայ փիլիսոփայ՝ Պիւպէր եւ ուրիշ ծանօթ միջազգային դէմքեր:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համայնավար պաշտօնաթերթը Թրիպունա Լուտու կը գրէ թէ ապաթալինացման արշաւ պիտի չըլլայ Լեհաստանի մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հաղորդեն թէ քարիւղ արտածող երկիրներու ժողովը, որուն Ի– ...

ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՊԱՐՏԱԿ"Ը ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Սպարտակ»ը Թեհրան հասաւ Նոյեմբերի սկիզբը Ամջադիէի մարզադաշտին մէջ, որ լեցուած էր աննախընթաց բազմութեամբ:

Հայերը յաղթեցին (2 – 0), արժանանալով հանդիսականներու խանդավառ ծափահարութեանց:

«Սպարտակ» մրցում մը եւս կատարեց Թեհրանի հայ Նորակազմ խումբին հետ:

ՄՐՑՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ռուսական Ֆութպոլի Ազգ. խումբ մը, կը գրեն թրքական թերթերը, Պոլիս հասաւ՝ մրցում մը կատարելու համար Թուրքիոյ ազգ. խումբին հետ:

Միտհաթ փաշա մարզադաշտը երբեք այսքան բազմութիւն տեսած չէր: Աւելի քան տասը հազար կը հաշուեն ժողովուրդը, որ լեցուցած էր ընդարձակ դաշտը: Մուտքը 5 ոսկի:

Երկու կողմերու անկախութեան քայլերգները կը նուագուին ու կը սկսի խաղը, զոր կը վարէին երեք իտալացի դատաւորներ:

Ռուսական խումբին մաս կը կազմէր Հայ մը, Համբարձումեան: Ռուսերը ըսկըսան յարձակումով, գրոհ տալով դէպի թրքական դիրքերը: Հինգ վայրկեան ետքը Համբարձումեան գնդակը առանձին տարած էր արդէն թրքական բերդին մօտ, երբ Թուրք մարդիկ մը կեցուց զայն փաուլով: Տասներորդ վայրկեանին՝ Համբարձումեան, որ փասէօրի դեր կը կատարէր եւ կարծես չափուած փասեր կուտար իր ընկերներուն, գնդակը զարձեալ մօտեցուց Թաքսիմի բերդին, բայց փաուլով մը ազատեցան Թուրքերը: Առաջին խաղամասը լրացաւ՝ երբ Ռուսերը շահած էին երկու կոլ, երբ Թուրք մարդիկ մը, վերջին պահուն, անձնական ճիգով սկսաւ սուրալ դէպի ռուսական բերդ: Ռուս բերդակալը, դուրս գալով բերդէն ոտքով ազատեց, բայց Թուրք մարդիկ մը ժամանակին հասնելով, տասնեւութ կծին դուրսէն շատ զօրաւոր եւ ձախ շիւթով մը ապահովեց Թուրքիոյ պատուոյ կոլը,— թրքական մէկի դէմ ռուսական երկու յաղթանակ:

Երկրորդ խաղամասին՝ դարձեալ Համբարձումեանն էր որ կը տիրապետէր, բայց երկու կողմերը չկրցան փոփոխութիւն մը մտցնել առաջին խաղամասին արդիւնքին մէջ:

ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՄԵՌԱՒ

«Սով. Հայաստան» կը գրէ թէ Նոյեմբեր 6ին, ծանր հիւանդութենէ ետք, մեռած է բազմավաստակ դերասան՝ Հրաչեայ Ներսիսեան:

Կառավարութեան կարգադրութեամբ կազմուեցաւ թաղման յանձնախումբ մը: Բազմավաստակ դերասանին մարմինը ամփոփուած է Երեւանի Պանթէոնին մէջ:

... րաք չէր մասնակցած, որոշած է զօրավիգ կանգնել Իրաքի, անոր Իրաք Փեթրոլիըմի հետ ունեցած խորհրդակցութիւններուն ձախողութենէն ետք:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ վերադարձին վարչապետ Քոնրատ Ատընաուըր տը Կոլի եւ Մաքմիլընի հետ պիտի տեսնուի:

ԹԱՇԿԵՆՏԻ մէջ, Խրուշչեւ խորհրդակցական ժողով մը ունեցած է Կեդրոնական Ասիոյ երկրագործական արտադրութիւնը աւելցնելու համար:

ԵՐԵՒԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

1. ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1864)

Մեզի ծանօթ հնագոյն ընկերութիւնն է տակաւին ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ կազմուած։ Ժամանակակից լուսաւորչական հայ թերթը՝ Մասիս (Կ. Պ. 1865 թ. 677, Յունուար 30) իր «Ազգային» բաժնի մէջ կը գրէ. «... Բերկրութեամբ սրտի կ'իմանանք թէ Երեւանայ մէջ ալ Վերծանութեան Թանգարան մը հաստատուեր է... քանի մը ազգասէր ողիներու ջանքով ընկերութիւն մը կազմուերէ, որուն անդամներն արդէն քանութի հասած են։ Յուսալի է ուրեմն որ Երեւանայ Նորակազմ վերծանութեան Թանգարանն ալ իր հիմնադրութեան ջանիւք օր քան զօր կը բարգաւաճի եւ լրագիրներէն զատ օգտակար գիրքեր ալ կը հայթայթէ ժամանակին ի նպաստ Երեւանայ ազգայնոց մտաւորական զարգացման»։

Հիմնումի թուականը յիշուած չըլլալով՝ հաւանական է կարծել թէ 1864ի վերջերը կազմուած ըլլայ ընկերութիւնը։ Ուրիշ տեղէ ծանօթութիւն մը գտած չենք։ Չենք գիտեր թէ որքան տեւած է։ Հետաքրքրական է թէ կանոնագիր մ'ունէ՞ր։

2. ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1868)

Վաղարշապատի «Արարատ» ամսագիրը կը յիշէ 1869 Դեկտեմբերին՝ գրելով. «Անցեալ տարի Երեւանայ փոխ–թեմակալին յայտարարութեամբ՝ յօգուտ եւ ի նպաստ տեղւոյն Օրիորդաց դպրոցի ... Թատրոնական Ընկերութիւնը իր ներկայացումները ասպարէզէն զկնի կ'երեւի թէ յարգ ամենեւին եւ ոչ մի հաշիւ ներկայացուցած չէ ազգայնոց։ Ուստի այս մասին Պ. Ա. Գուլամիրեանցէ մի բողոք առացանք ... Առ այժմ ... կը հրաւիրեմք թատրոնի ընկերութեան անդամքը, որ պէտք մինչեւ Յունուարի 25ը յառաջիկայ նոր տարւոյ թող փութան ներկայացնել իւրեանց հաշիւները ...» (Արարատ, Վաղարշապատ 1869, էջ 192, Դեկտեմբեր)։

Ընկերութեան անունը կը ճշդուի երկրորդ գրութեամբ, ուր յայտնի կերպով «Թատրոնական Ընկերութիւն» կոչուած է (տես Արարատ, անդ, 1870, էջ 253)։

Ընկերութեանս հիմնադիրները վեց հոգի են, որոնցմէ հինգը դերասաններ, մին ալ կառավարիչ է։ Ահա ատոնց անունները.—

Սողոմոն Արամեանցեանց, Սիմէօն Փիլիպպոսեանց, Ներսէս Սիմէօնեանց, Նահապետ Աթանասեանց, Վասիլ Եղիազարեանց, Աղեքսանդր Ասլանեանց, (Արարատ, 1870, էջ 254)։

Այնպէս կը հասկցուի որ ընկերութիւնը 1868ին սկիզբը կազմուած եւ ութ ներկայացում տուած է, մուտք ունենալով 810 րուբլի, որմէ 34 րուբլի նուիրած է Օրիորդաց դպրոցին։

Ընկերութիւնը բեմադրութեան համար հարկ եղածը ունեցած չէ սկիզբը, ներկայացում տալով եւ եկամուտ ստեղծելով՝ պէտք եղած զգեստ ու այլ հարկաւոր բաները գնած է։ Ներկայացման բեմը Թեմական դպրոցի դահլիճն եղած է, ուր կը պահուէին նաեւ բոլոր բեմական առարկաները։

Որքան կ'երեւայ՝ ընկերութիւնը յատուկ կանոնագիր ունեցած չէ։ 1870ին կը կազմէ եօթը կէտերէ բաղկացած «պայմանագիր» մը, թէ «իւր թատրոնական խաղարկութիւնները ինչ պայմաններով կրնայ շարունակել» (տե՛ս Արարատ, անդ՝ էջ 254)։

1868ի ներկայացումներու նիւթը՝ այսինքն՝ թատերախաղերը չեն յիշուած։ Հաւանական է որ գլխաւոր թատերախաղն եղած ըլլայ Արշակ Բ. (Խորէն Նարպէյի)։— Ընկերութիւնը 1869–70ի ձմեռը ներկայացուցած է Արշակ Բ. ողբերգութիւնը եւ Ղզլար Յարութիւն Ոստանիկի «Զորս հսկայք»ը կամ «Պրծաւ գնաց»ը (անդ՝ էջ 280)։

Ընկերութիւնս անծանօթ եղած կը թըւի Արամ Երեմեանի, որ գրած է «Ռուսահայ թատրոնի պատմութիւնը» (Վենետիկ 1933), ուր Երեւանի մէջ 1870ական թուականներուն կազմուած «Խեղճ ընկերութիւն»ի մը կը յիշէ լոկ, առանց տեղեկութիւն տալու ատոր մասին (տես, անդ՝ էջ 731–3)։

3. ՃԻՒՂ՝ ԿՈՎ. ՀԱՅ. Բ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (···1884)

Յօդուածագիր մը 1884 Յունիս 26ին կը գրէ. «Երեւանը հարուստ էր եւ ընկերութիւններով. բացուած էր Կով. Հ. Բ. Ընկերութեան ճիւղը, բաւական անդամներ կային ստորագրած, փողեր ժողովուած, վարչութեան նախագահ, անդամներ ու քարտուղար ընտրուած եւ աւելի ոչինչ» (Նոր–Դար, Թիֆլիս 1884, թ. 112)։

«Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը» 1881ին հիմնուած է։ Հետեւաբար վերի յօդուածագիրը 1884ին կրնար, առանց դժուարութեան, ճշդել թէ երբ հիմնուած էր անոր՝ Երեւանի մէջ բացուած ճիւղը։ Որքան կ'երեւայ՝ այս նոր ճիւղը հիմ չէ բռնած եւ շուտով մարած է։

4. ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (··· 1884)

Հիմնումի տարին մեզ անծանօթ է վերինին պէս։ «Ընկերութեան նպատակն էր նպաստել իգական դպրոցներում ձեռագործի ծաղկման» «Նոր–դար, 1884 թ. 112)։ Որո՞նք եղած են հիմնադիրները, ունեցա՞ծ է ծրագիր–կանոնագիր, ի՞նչ գործ տեսած եւ որքան տեւողութիւն ունեցած է — կը մնան անծանօթ։

5. ԷԿՈՆՈՄԻԱ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1901)

Հիմնուած է 1901ին։ «Սպառողական» Ընկերութիւն մը եղած է՝ կարճատեւ (Մուրճ, Թիֆլիս 1903, թ. 4, էջ 216)։

6. ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1905)

Գաղափարը 1882էն է, բայց կազմուած է 1905 Սեպտեմբեր 8ին՝ 17 քահանաներու նախաձեռնութեամբ։ Ունեցած է ծրագիր–կանոնագիր մը բազմաթիւ յօդուածներէ բաղկացած, զոր չենք տեսած։ Հրատարակուա՞ծ է։ Կանոնագրութեան առաջին մասը — նպատակ — 8 կէտերէ կազմուած է եւ հրատարակուած «Հովիւ»ի (Թիֆլիս 1908 թ. 37, էջ 589) մէջ, որմէ կ'իմանանք թէ Միութեան նպատակն էր. Ա) «Հողալ քահանաների մտաւոր զարգացումը ընդլայնելու մասին. Բ) Բարելաւել անդամ քահանաների տնտեսական դրութիւնը», եւայլն (Հովիւ, անդ)։

Փակուած 1908ին (տե՛ս Հովիւ, 1908, էջ 189, 252, 266, 366, 510, 540, 589)։

7. ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1908)

Կազմուած է 1908ի սկիզբը։ Նպատակը՝ անունէն յայտնի է։ Անդամ կրնար դրուիլ ամէն չափահաս (21 տարեկան)։ անդամավճարն էր երեք րուբլի։ Կազմակերպած է ցերեկոյթ, թատերական ներկայացում եւ դասախօսութիւններ (Գործ, Թիֆլիս 1908 թ. 31)։

8. ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1915–6)

Կազմուած է Երեւանի եւ Էջմիածնի որբանոցներու ի նպաստ, հաւանօրէն Երեւանի մէջ (տես Ժամանակ, Կ. Պ. 1919 թ. 3485)։

9. ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՔԱՀԱՆ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ (··· 1919)

Կազմուած է Երեւանի մէջ 1915–18–ին։ Կը յիշուի 1920 Յունուար 21ին՝ ոչ իբրեւ նոր միութիւն մը (տես Ժամանակ, անդ՝ 1920 թ. 3749)։

10. ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (··· 1920)

Կը յիշուի 1920ին եւ կը պատրաստուի Երեւանի մէջ բարձրագոյն երաժշտանոց բանալ՝ հրաւիրելով Սպենդիարեանը եւ ուրիշներ (Ժողովուրդի Ձայնը, Կ. Պ. 1920, թ. 609)։

Մեզ անծանօթ են 1921էն վերջ հիմնըւած Մշակ. ընկերութիւնները Երեւանի։

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Տարիներ առաջ՝ հայրս — ինչպէս իր սերունդէն շատ մը երիտասարդներ — բուռն փափաքն ունեցած էր Վենետկոյ Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանը երթալու։

Իր աշխատանքով, ու իր հօր աջակցութեամբ, ճանապարհածախքը եւ մէկ տարուան կրթաթոշակը ապահոված ճամբայ ելած էր Կիլիկիայէն դէպի Վենետիկ, Եգիպտոսի ճամբով։

Աղեքսանդրիա հասած՝ իր դրամին մէկ մասը երկու շաբաթուան համար փոխ կուտայ ընկերոջ մը։ Ընկերը կը մոռնայ պարտքը վճարել եւ կ'երթայ Ամերիկա ու հայրս եւս՝ էն կ'երթայ այդ պարտքը գանձելու համար։

Նոր աշխարհ հասնելէն ետքը՝ հօրս Մուրատ–Ռափայէլեան երթալու ծրագիրը Ատլանտեանը կ'իյնայ։ Բայց այդ չիրականացած փափաքը միշտ մնացած էր իր մէջ ու, մասամբ մխիթարուելու համար, այն ինչ որ չէր կրցած ինքն իրեն համար ընել՝ որոշած էր անպայման իր տղուն ընել։

Այս տուեալներուն վրայ էր որ 1931ի ամառը՝ հայրս գրած էր Մխիթարեան Միաբանութեան գլխ արձանագրելու համար Փարիզի իրենց վարժարանը։

Իսկ ես՝ վիճակէս շատ գոհ էի եւ բնաւ տրամադիր չէի իմ ծննդավայրս թողլով՝ չգիտցած տեղերս երթալ։

×

Առաջին աշխարհամարտին վերջին տարին լոյս տեսած էի Նիւ Եորքի Արմէն Կարօ ակումբին քովի տան մէջ։ Յուլիսի տաք եւ խոնաւ օր մըն էր։ Ծնողքիս առաջին եւ վերջին զաւակը եղայ։

Ծնած օրէս մինչեւ տասներչորս տարեկան հասակս՝ Ամերիկա ապրած էի. շատ հանդիստ էի ու որեւէ կարիք չէի տեսներ հայկական վարժարան երթալու։ Ճիշդ է, հայերէն չէի գիտեր բայց ատիկա մտահոգուելու պատճառ մը չէր ... իմ կարծիքովս։ Բայց ծնողքս նոյն կարծիքը չունէին ու առանց ինծի հետ խորհրդակցելու որոշած էին զիս Փարիզ՝ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը ղրկել որպէսզի հայերէն սորվիմ։ Պարզուեցաւ ինծի համար որ իմ կամքս անկախ՝ ճակատագիրս որոշուած էր։

Նոյն գիշերը՝ հայրս իր մտերիմ ընկերները կանչած էր մեր տունը իրենց կարդալու համար վարժարանին ղրկած եւ տեսչութեան նամակը ու միաժամանակ՝ իրենց յայտնելու համար իր ծրագիրը։

Կը կարծէր որ ամէնքը միաբերան՝ համամիտ պիտի ըլլային իրեն։ Ընդհակառակն՝ ամէնքը համամիտ էին ժխտական կարծիք յայտնելու։ Մէկը ըսաւ որ հայերէնը կարեւոր չէ։ Միւսը ըսաւ որ իմ ուժերէս վեր էր հայերէն սորվիլը։ Երրորդ մը ըսաւ որ նոյնիսկ եթէ հայերէն սորվիմ — ինչ որ հաւանական չէր — պիտի վնասէր անգլերէնիս։ Ուրիշ մը, «վրաս գրէ» ըսելով, լուրջ կասկածներ յայտնեց գիտցած անգլերէնիս մասին, աւելցնելով որ գիտցած անգլերէնս մեծ բան մը չէր, հետեւաբար՝ զայն վնասելու վտանգ չկար։ Ամէնքը կը տարակուսէին իմ կարողութեանս երկու լեզու միաժամանակ սորվելու։ Վերջապէս՝ ամէնքը համաձայն էին որ հայկական վարժարան երթալը իմ գործս չէր եւ վրաս ծախսուելիք դրամը նետուած դրամ պէտք էր նկատել քանի որ ես արդէն մարդ պիտի չըլլայի հոգ չէ թէ ուր դպրոց երթայի։

Այս յոռետես արտայայտութիւններուն վրայ՝ ի հարկէ արդարացի պիտի ըլլար հայրս եթէ միտքը փոխէր, մանաւանդ որ տնտեսական ծանր տագնապ կար Ամերիկայի մէջ։ Տոլարը 14 Ֆրանք կ'արժէր. վերջը իջաւ 12ի։

×.

Քանի մը շաբաթ ետքը ինքզինքս գտայ ԻԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍ շոգենաւին վրայ ... եւ եօթը օր ետքը շուարած՝ իջայ Լը Հավրը։

Հասայ Փարիզ ... Սէն Լազար կայարանը։ Վարդապետ մը եկած էր զիս դիմաւորելու։ Մտնի ճակատամարտէն մնացած թաքսի մը մտանք ու ըսաւ [illegible] քէն քաղաքէն անցնելով [illegible] Փէյի աշտարակը տեսայ — [illegible] Սէւր պողոտային 26 Րիւ Թրուա[illegible] հոն, «ՄԷՆ գետի գեղածիծաղ ափին» տեսայ մեծ «Բոմբատուրեան» դղեակը որուն ճակատը՝ հսկայ տառերով երկըրուի գրուած էր.—

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN MOORAT

(2 Շար.)

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՋՔԸ

—o—

Ալմաղանի բարձունքներուն ստորոտը, Սեւանայ լիճին կապտագմբուփ ջուրերու ափին զանուող պղտիկ գիւղին մէջ կ'ապրէր տղայ մը։ Երբ մութ գիշերով դուրս կ'ելլէր տունէն, երկինքը իր անհամար աստղերով կը թուէր չափէն աւելի մօտիկ։ Տղան կը պառկէր գետնին վրայ եւ երկար ժամանակ կը հետեւէր երկնային լուսատուներու կանաչաւուն առկայծումին, կը զտնէր պայծառ սպիտակ աստղ մը ու կը մտածէր անոր մասին իբրեւ հեռաւոր եւ անըմբռնելի լոյսի աղբիւր։ Կը պատմեն թէ այդտեղ՝ Սեւանի ափին ստեղծուած է այն մարդուն առասպելը, որ կ'ուղէր երկինքէն իջեցնել լոյսն ու կրքոտութիւնը մարմնացող պայծառ եւ շողշողուն աստղ մը։

Թերեւս մարդոց յիշողութիւնը որեւէ բան խճողած է այդ առասպելին հետ բայց աստղերու աշխարհը դէպի իրեն կը ձգէր փոքրիկ երազողը։ Հայոց լեռներուն վրայ երկինքը առատօրէն ծածկըւած է աստղերու աչքերով։ Երբ լոյսը կը բացուի, արեւուն վառ շողերէն հալածուող գիշերը կարծես չկամութեամբ հեռանալու կ'երթայ։ Ցերեկը ոչ [illegible] կը մտնէ իր իրաւունքներուն մէջ, վերջին աստղերը կը մարին Սեւանի կապտակ երկնակամարին վրայ, եւ [illegible] ուրախութիւն կը բերէ մարդոց, [illegible] թեամբ կը համակէ մեր փոքրիկ երազողը։

Աստղերու առեղծուածային աշխարհը հինէն ի վեր գրաւած է մարդոց [illegible] գրութիւնը։ Հինէն ի վեր մարդիկ [illegible] ված են աստղերու գաղտնաբանութիւն երկինքին մէջ։ Ինչպէս գիտենք՝ պայծառ աստղերը երկնակամարին վրայ կը կազմեն տարբեր պատահական ձեւապատկերներ, որոնք կը կոչուին համաստեղութիւններ։ Արտաքին նմանութեան հիման վրայ համաստեղութիւնները մկրտուած են բանական հերոսներու, ծանօթ կենդանիներու, երբեմն ալ անշունչ իրերու անուններով։ Համաստեղութիւններուն աստղերը անփոփոխ կը մնան մինչեւ վերջ։

Այս ամէնուն մասին փոքրիկ տղան կը լսէր ծեր համագիւղացիներու բրած պատմութիւններէն եւ հէքեաթներէն, կ'իմանար թէ ինչպէս մարդիկ կը ճանչյին աստղերու օգնութեամբ գուշակել այս կամ այն անձին ապագան, այսկէյն հիւանդութիւնները այս կամ այն աստղին լոյսով։

Տակաւին գրել–կարդալ չգիտցող տղան վայրկենապէս կը բազմապատկէր բարդ թիւեր՝ զարմացնելով անցեալները եւ դրացիները։ Հայրը շատ շուտով նըկատեց իր տղուն թուաբանական ընդունակութիւնը եւ սկսաւ աշալուրջ հետեւիլ անոր ուսումին։ Տիեզերագիտութեան դպրոցական դասընթացքը դարձաւ իր նախասիրած առարկան։ Այս կէտին մէջ օգտակար հանդիսացաւ իր գասատուն՝ Սուտակով։ Ցետագային պատանին Սուտակովի յանձնարարականով գիտնական մեկնեցաւ Լենինկրատ Փրոֆեսոր [illegible] տանտինովի մօտ եւ անոր օգնութեամբ ալ ծանօթացաւ «աշխարհի աստղագիտական մայրաքաղաքին»։ Երիտասարդի միտքէն չէր անցներ, որ յետագային Պուլկովոյի մէջ պիտի անցնէ իր ուսումնասիրութեան տարիները եւ պիտի կատարելագործէ իր գիտութիւնը [illegible]

գեմիկոս Արիստարխ Բելոպոլսկիի քով ։
Դեռ 13 տարեկան էր ան, երբ դասախօսութիւններ կ'ընէր Այնշթայնի յարաբերական տեսութեան, տիեզերքի կառուցուածքին եւ արեւի սիստեմին ծագումին մասին ։

Շատեր կը հետաքրքրուին այդ տղուն բախտով. Չըլլա՞յ թէ տղուն արտակարգ ուշիմութիւնը վատ անդրադառնայ անոր առողջութեան վրայ, եւ գիտութեան երկնակամարին վրայ պահ մը աստղի պէս փայլող նոր աստղը անհետ չքանայ ։

Բարեբախտաբար այդպիսի բան չեղաւ ։ Կ'անցնին յամառ աշխատանքի տարիները եւ փայլուն կերպով կ'աւարտէ Լենինկրատի համալսարանը, յետոյ կ'աշխատի Պուլկովոյի աստղադիտարանին մէջ՝ ականաւոր ռուս աստղագէտ Ա. Բելոպոլսկիի ղեկավարութեամբ ։ Բելոպոլսկիի նկարը այժմ կախուած է հայ գիտնականին աշխատասենեակին պատէն ։

×

Հայաստանի քարտէսին վրայ հազիւ նկատելի կէտի պէս է նշանակուած գետափնեայ Արագածի լանջին գտնուող Բիւրականի գիւղը ։

Բիւրական տանող ճամբան կ'անցնի խաղողի եւ պտուղներու այգիներու մէջէն, որոնցմով այնքան հարուստ են Արտաշատի շրջանի գիւղերը ։

Ինքնաշարժը մերթ կը սլանայ հարթ կոպճապատ ճամբայէն, մերթ փնչալով կը բարձրանայ սեպ ու ոլորուն վերելքները՝ շարունակ դիմելով դէպի վեր, դէպի վեր, դէպի Արագածի գեղանկար լանջերը։ Հոն, ծովու մակերեւէն 1500 մեթր բարձրութեան վրայ, 1946ին, ոսկեզօծ աշնան հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի աստղադիտարանին ։

Եւ ահա՛ ձգելով վերջին կեռմանները՝ ինքնաշարժը կը մօտենայ իր հանգրուանին. Հեռուէն կ'երեւան շէնքերուն արծաթագոյն գմբէթները ։ Եւ ահա անցնելով վերջին ծառուղին՝ կը մտնենք աստղադիտարանի շրջափակէն ներս ։

Յափշտակութեամբ կը պատմէ Վ. Համբարձումեան, թէ ինչպէս ինք եւ հայ աստղագէտները առաջին անգամ եկան հոս 1944ին ։

Ուրախութիւն պատճառեց մեզի գեղանկար բնութիւնը, հիացուց երկնակամարին կապոյտը ։ Գոյութիւն չունէր փոշին այն չափով, որ սովորաբար կը խանգարէ դիտումներ կատարել հարթավայրերու մէջ. այս պարագան նկատի առնելով է, որ որոշեցինք ընտրել այս տեղը ։

Առաջին տարին դեռ չկային ոչ օժանդակ, ոչ ալ բնակելի շէնքեր, այսուհանդերձ լծուեցանք աշխատանքի։ Կարելի է ըսել թէ ամայի վայրին մէջ, բաց երկինքին տակ էր որ հաստատուեցան խոշորացոյցերը եւ աստղաֆիզիկական գործիքները »։

Վ. Համբարձումեան ցոյց տուաւ «Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային զեկոյցները », ուր առաջին անգամ խօսք կ'ըլլայ Տիր Կաթինի մասին։ Այս գիւտով հետաքրքրուեցան աշխարհի բոլոր գիտնականներն ալ անխտիր ։

Վ. Համբարձումեանի միտքը կը փայլատակէ Բիւրականի մէջ։ Սովորական մէկու մը համար անհասկնալի եւ խճողուած կը թուին երկնային մարմինները, մինչ հայ գիտնականին համար՝ հիանալի օրինաչափութիւններ են ։ Գիտնականը կը դիտէ աշխարհի ներդաշնակութիւնը, աստղերուն համակեցութիւնը, վերջապէս այն բոլորը, որ Պիւթագորաս անուանած է մէկ բառով՝ Քոզմոս (տիեզերք)։ Բնութեան գաղտնիքները լուծուած են, բայց այսուհանդերձ գոյութիւն ունին բազմաթիւ առեղծուածներ ։

Փասթէօր ըսած է թէ բնութիւնը ուսումնասիրելու ատեն դժուար է կռահել ճշմարտութիւնը։ Կանխակալ կարծիքները միշտ պատրաստ են կապելու մեր աչքերը ։ Վիկտոր Համբարձումեանին բախտ վիճակուեցաւ ըլլալու այն մեծ գիտնականներու շարքին, որոնք ինքնավստահութեամբ կը կոտրեն բնութեան գաղտնիքները ։

Մեր ծանօթութեան աւելի քան 15 տարիներու ընթացքին հետաքրքրական զրոյցներ շատ ունեցած ենք ։ Անոնցմէ շատերը շօշափած են աստղերու մէջտեղ գալու հարցը ։ Ահա այդպիսի խօսակցութիւններէն մէկուն մասին է որ կ'ուզեմ պատմել ։

— Երկար տարիներէ ի վեր աշխարհի բոլոր աստղագէտներն ալ հետաքրքրուած են թէ ի՞նչպէս կազմուած է Տիր Կաթինը։ Անիկա խոշոր աստղային դրութիւն մըն է, կազմուած հարիւր միլիառ աստղերէ ։ Մեր Արեգակն ալ մոլորակներու իր ընտանիքով շրջապատուած՝ աստղ է եւ կը մտնէ Տիր Կաթինի կազմին մէջ։ Հետեւաբար Երկիրն ալ կը մտնէ Տիր Կաթինի մէջ, բայց ոչ իբրեւ անոր իսկական անդամը, այլ իբրեւ անոր անդամներէն մէկուն՝ Արեգակի ընտանիքին մաս կազմող մարմին մը։ Արեւը Երկրին ամէնէն մօտիկ աստղն է, ուստի անոր յատկութիւնները ուսումնասիրելը աւելի դիւրին է, քան միւս, աւելի հեռու գտնուող աստղերունը։ Աստղագիտութեան շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ ճշդել արեւին ազդեցութիւնը ռատիօկապի, պատկերասփիւռի եւ այլ երեւոյթներու վրայ ։

Իմ այն հարցումին թէ կարելի չէ՞ աւելի պատկերաւոր, այսինքն ընթերցողին համար աւելի պարզ եւ մատչելի ձեւով բացատրել Տիր Կաթինի օրինաչափութիւնները, գիտնականը պատասխանեց .

— Պատկերաւոր ձեւով խօսած ըլլալու համար, ըսենք թէ Տիր Կաթինը մեծ քաղաք մըն է, ուր կը գտնուի մեր տունը՝ Արեգակի սիստեմը։ Բնական է, որ այդ «քաղաքի» ձեւը, արտաքին տեսքը ու ներքին կառուցուածքը, ինչպէս նաեւ մեր գտնուած տեղը, այսինքն մեր «հասցէն » հարցեր են, որոնք հետաքրքրական են եւ արժանի գիտնականներու պրպտումներուն։ Անշուշտ շատ աւելի դժուար գործ մըն է այս։ Օրինակ, ամէնէն դժուարը այն է , որ իր ամենախիտ մասին մէջ տափակ ձեւ ունեցող Տիր Կաթինի մէջ գոյութիւն ունի միջաստղային նիւթ մը։ Այդ նիւթը կը թուլցնէ Տիր Կաթինի հեռաւոր մասերուն մէջ գտնուող աստղերուն լոյսը ։

— Ինչպէս ըսի, կը շարունակէ Վ. Համբարձումեան, Տիր Կաթինը շատ աւելի տափակ է, արտաքուստ կը նմանի բարակ սալի։ Այդ կը նշանակէ, որ Տիր Կաթինի աստղերը դասաւորուած են հարթութեան մը շուրջ եւ այդ ալ Տիր Կաթինի հիմնական հարթութիւնն է . Այդ «սալի»ն տրամագիծը այնքան մեծ է, որ լոյսը, որուն արագութիւնն է ժամը երեք հարիւր հազար քիլոմեթր, անոր մէկ ծայրէն միւսը անցնելու համար կը դնէ մօտ հարիւր հազար տարի։ Իսկ «սալի»ն հաստութիւնը 10 անգամ պզտիկ է տրամագիծէն ։

Մեր Տիր Կաթինէն զատ, կան բազմաթիւ այլ աստղային սիստեմներ՝ արտաքին ծիր Կաթիններ։ Շփոթութեան մէջ չիյնալու համար արտաքին ծիր կաթինները կը գրենք փոքր տառերով։ Մեր դիտումներուն եւ քաշած լուսանկարներուն շնորհիւ յստակ պատկերացում ունինք անոնց ձեւին մասին։ Անոնք տարբեր ձեւեր ունին, ոմանք գրեթէ գնդաձեւ են, ոմանք պարուրաձեւ, շատերն ալ անկանոն ձեւ ունին։ Արտաքին ծիր Կաթիններու ընդհանուր շրջագիծերէն զատ, լուսանկարներուն մէջ կ'երեւին նաեւ աւելի փոքր գոյացումներ՝ աստղակոյտեր, մութ միգամածութիւններ, լուսաւոր միգամածութիւններ ։

Երկար տարիներէ ի վեր կը փափաքէինք գիտնալ թէ կառուցուածքի ի՞նչ առանձնայատկութիւններ ունին անոնք, թէ ինչ տեղ կը գրաւէ մեր ծիր Կաթինը այլ ծիր Կաթիններու կողքին ։ Այդ ուղղութեամբ ձեռք առնուած քայլերը երեւան հանեցին նոր տեսակի աստղային սիստեմներ, մեր ծիր Կաթինի շրջանակին մէջ ու անոնց անունը դրինք աստղասփիւռներ ։

Շատոնց յայտնի է, որ ծիր Կաթինի մէջ, բացի միայնակ աստղերէն կան նաեւ հաւաքական անդամներ, աստղերու ֆիզիքական խումբեր։ Անոնք կ'երեւին կրկնակի, եռակի եւ բազմակի աստղերու ձեւով։ Վերջիններուն շարքին կը պատկանին աստղակոյտերը, որոնցմէ շատերը կազմուած են մէկ քանի տասնեակ, երբեմն հարիւրաւոր ու հազարաւոր աստղերէ ։ Երբեմն կան նաեւ աւելի հարուստ կուտակումներ »։

ԱՇՈՏ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յատուկ) — «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի ունեցաւ ամսոյս 4ին Շաբաթ իրիկուն, Բիւ Թէ՛ Նուաոի սրահին մէջ, ներկայութեամբ խուռն եւ հաւատաւոր բազմութեան, որ եկած էր լսելու Դաշնակցութեան խօսքը եւ յարգելու յիշատակը այն անթիւ յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, ինկած՝ ազատութեան նուիրական եւ վսեմ գաղափարին համար ։

Հանդէսին նախագահը ընկեր Տ. Չէքեան, տօնակատարութիւնը բացուած յայտարարեց Նոր Սերնդականներու կողմէ երգուած «Մշակ բանուոր» քայլերգով, յետոյ պատշաճ խօսքերով պանծացուց Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալը եւ անցաւ գեղարուեստական բաժինին ։

Արտասանեցին Օր. Շաքէ Ղազարեան, ընկեր Գ. Կանանեան, մեներգեց Օր. Լուիզ Հարքլեան, ջութակով նուագեց ընկեր Յովհաննէս Պէրպէրեան, բոլորն ալ շատ յաջող եւ արժանացան ծափերու ։ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ ընկեր Մ. Ջափարեան, գեղեցիկ ուղերձով մը մասնակցութիւնը բերաւ այս տօնակատարութեան, դրուատեց իրենց նախնիքներու զոհաբերութիւնն ու նուիրումը, եւ յանուն Նոր Սերունդի, ուխտեց հաւատարիմ մնալ անոնց սուրբ գաղափարին, ջանալով ըլլալ արժանաւոր եւ ճշմարիտ հետեւորդները ։

Օրուան բանախօսն էր, ծանօթ հրապարակագիր ընկեր Հրանտ - Սամուէլ, որ կէս ժամէն աւելի տեւող իր փաստացի խօսքերով պատմականը ըրաւ Դաշնակցութեան կազմութեան եւ 71 տարիներու ազգանուէր գործունէութեան, հայդուկային կռիւներէն մինչեւ Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումը , թէ ինչպէս, որպէս պետական ազգ, փառաւոր, եւ սակայն քիչ ժամանակ մը ապրեցանք, ունենալով անկախ պետութեան մը բոլոր ստորոգելիները, եւ անդրադառնալով ներկային՝ ընկերը շարունակեց. « Դաշնակցութիւնը որպէս միակ պաշտպանը հայկականութեան եւ Հայկ. Դատին, ամէն առիթ չի կորսնցներ յիշեցնելու թէ, մենք ալ ազատ ապրելու արժանի ժողովուրդ մըն ենք», ձաղկեց բոլոր նահանջողական գլացումները, յիշեցուց թէ Հայաստանի մէջ անգամ զգալի փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան, «Սասունցի Դաւիթ» կը կորզան եւ անոր արձանը կը կանգնեն, եւ եզրակացուց — «Դաշնակցութիւնը դէմ եղած է բոլոր տեսակի բռնապետներուն, երկար ժամանակ անհաշտ պայքար մղած ենք անոնց դէմ, եւ այսօր կը տեսնենք թէ ինչպէս մեծ հանճարեղին եւ արեւին արեւը խաւարեցաւ ու անոր դիակը կարմիր հրապարակի դամբարանէն դուրս արտաքսուեցաւ եւ աւելին, յուշարձան մըն ալ պիտի կանգնեն անոր անթիւ զոհերուն համար։ Վստահ եմ թէ քիչ ժամանակէն հայ ազատատենչ ժողովուրդն ալ պիտի փշրէ նաեւ այդ չարագործին բարձրադիր արձանը, որ որպէս անարգանք եւ անէծք ցցուած է Երեւանի մէջ, եւ մենք ալ նորազատ ժողովուրդներու կարգին, պիտի կոթողենք մեր պաշտելի եռագոյնը Միացեալ Ազգերու դրօշակներու կողքին »։ Բուռն ծափեր ։

Բանախօսութենէն վերջ, տասը վայրկեան դադարի ընթացքին, մեծածաւալ «դրօշակ»ներու հաւաքածոյ մը վիճակահանութեան դրուեցաւ, շահեցաւ Տիկին Մակէսեան ։

Գեղարուեստական բաժնին առանցքը պիտի կազմէին անշուշտ Ափրիկեան եւ Պօղոսեան արուեստագէտները, սակայն կ'ենթադրենք թէ շողեկառքը փախցնելով Գ. Պօղոսեան չէր կրցած գալ, սակայն Գ. Ափրիկեան թէ երգեց եւ թէ նուագեց, անգամ մը եւս յայտնաբերելով իր անժխտելի տաղանդը եւ գոհացնելով բոլորը, հակառակ անոր որ «իր զինուորը» բացակայ էր։ Նախագահին փակման խօսքով կը վերջանար հանդէսին պաշտօնական մասը, շարունակուելու համար խնջոյքով մը, յարակից սրահին մէջ ։ Հոս էին մեծ ու պզտիկ մանաւանդ Նոր Սերնդականները, որոնք բացառիկ խանդավառութիւն մը ցոյց տուին, երգելով, արտասանելով եւ զուարթ ասացուածքներով։ Առատ էր նաեւ ուտելիքը եւ խմիչքները եւ այսպէս ջերմիկ սեղաններու շուրջ, ժամանակը աննշմարելի սահէր անցեր էր, երբ զանգակը յիշեցուց թէ ժամը առաւօտեան երկուքն է արդէն, ու մենք ակամայ բաժնուեցանք իրարմէ, անգամ մը եւս Դաշնակցական գաղափարաբանութեամբ եւ եղբայրական զգացումներով իրարու հետ շաղկապուած ։ Այս առթիւ Լիոնի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մ. Կէնճեանէ տասը Ն. Ֆ. ողբացեալ ընկեր Կարօ Կէնճեանի յիշատակին համար։ Տիկին Մակէսեանէ եւ ընկեր Մելիք Գէորգեանէ տասական Ն. Ֆ.։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Ծանօթ անուն մը արուեստի միջազգային աշխարհին մէջ։ Ծանօթ տաղանդ մը հայկական արտասահմանին մէջ։ Եւ վերջապէս այլեւս ծանօթ դէմք մը Փարիզահայութեան ։

Ծնած Վենետիկ, Արտանուշցի ծնողքէ, Շուշանիկ Միլտոնեան, ինչպէս իր քոյրերը, բացառիկ շնորհք ցոյց տուած է երաժշտութեան հանդէպ։ Հարկ կա՞յ յիշելու թէ փնտռուած սոլիստն է Վենետիկի դժուարահաճ Ֆենիչէին, կամ անգամ մը եւս ըսել թէ հազիւ քսանամեայ, 1959ին միջազգային առաջին մրցանակին արժանացաւ Թէլ Ավիվի մէջ, ուր տեղի կ'ունենար տաւիղի միջազգային առաջին մրցումը ։

Առջի իրիկուն, Շուշանիկ Միլտոնեան նուագեց Ռավէլի Էնթրոտուքսիոն եւ Ալլեկրօն եւ ժամանակակից իտալացի երաժիշտ՝ Փէծէթթիի «Տաւիղի եւ նուագախումբի քոնչէրթօն »։ Տաւիղին նուրբ բանաստեղծութեան , Շուշանիկ Միլտոնեան աւելցուցած էր իր արուեստագիտուհիի հոգին եւ հասկացողութիւնը ։ Իր տաղանդով աւելի համարձակ քան իր անձով, ՇուշանիկՄիլտոնեան յայտնաբերեց նուրբ ճաշակ մը որ գնահատուեցաւ Սալ Կավոյի բոլոր ներկաներուն կողմէ ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Յ. Դ. Իշխան խումբի հրաւէրով, ընկեր Յովհաննէս Տէր-Յովհաննէսեան (Ամերիկայէն) շահեկան դասախօսութիւն մը տուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարոյական եւ ֆիզիքական կառոյցի մասին։ Ընկեր Յովհաննէսեան արտայայտիչ տեղեկութիւններ տուած է հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներու դաշնակցական կազմերու մասին; Իր ներկայութեան 17 Նորագիրներ Հ. Յ. Դ. շարքերը մտած են եւ երդման արարողութիւնը կատարուած է ընկերոջ կնքահայրութեամբ ։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ Նոյեմբեր 4ին պատարագած եւ քարոզած է Նորընտիր պատրիարքը՝ Շնորհք Եպիսկոպոս ։ Արարողութեան ներկայ եղած են Պոլսոյ Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւորը՝ Գերապայծառ Քիրիճեան եւ վիեննական Մխիթարեան հայրեր ։

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Դպրաց Դասուն 238րդ եւ Սահակեան երգչախումբի 23րդ տարեդարձը տօնուած են կրօնական և աշխարհական արարողութիւններով ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պարապ քսակը մարդը իմաստուն կը դարձնէ, բայց շատ ուշ ։

ԴԱՆԻԱԿԱՆ

×

Աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան այնքան վըտանգաւոր է, որքան անմիտ բարեկամ ունենալը ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

×

Աւելի դիւրին է անհանոյ դէպքերու հանդուրժել, քան թէ զանոնք յաղթահարել ։

ՍԷՆ - ԹՈՄԱ Տ'ԱՔԷՆ

×

Միակ բանը որ կ'արժէ՝ սէրը ։

ՓԱԲԼՕ ՓԻՔԱՍՕ
(Իր 80ամեակին առթիւ)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ժրաջան եւ անձնուէր ընկերուհի Այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ եւ յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան: Նոյնպէս իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր սիրելի ընկերուհիին ամուսնոյն Պ. Արշակ Գազըրճեանի մահուան առթիւ եւ 50 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Պէլֆոնթէնի կայանին :

Անկէնի մասնաճիւղը երկու հազար Ֆր. կը նուիրէ ողբացեալ ընկերու Տիկին Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ Մշակոյթի Տան յատկացուելու համար :

×

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Շարլ Տիրան Թէքէեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն Պ. Արամ Թէքէեանի կենակցուհի մահուան առթիւ:

ԿՈՉ ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շաւիլի հայ գաղութը միշտ առաջին գծի վրայ գտնուած է ամէն անգամ որ կոչ եղած է իր ազգասիրական զգացումներուն, ու բնաւ չէ սակարկած իր սրտաբուխ նուէրը, երբ իրեն դիմուած է բարենպատակ ձեռնարկի մը առթիւ :

Այս անգամ կարգ մը ազգայիններ ի մի հաւաքուելով, որոշեցինք հանգանակութեան մը ձեռնարկել, ի նպաստ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին Կեդր. ջերմութեան հաստատման աշխատանքներուն մեր գաղութին մասնակցութիւնը ապահովելու եւ առ այդ կազմեցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը հետեւեալ ազգայիններէ .— Տիկիններ՝ Սարաֆեան Անոյշ, Շմաւոնեան, Կիւլեան, Պ. Պ. Նշան Հայթայեան, Սիրուն Գարոնեան, Գրիգոր Փափազեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Ս. Մկրտիչեան, Կղեմէս Օհանեան, Լ. Պետիկեան :

Ներկայիս կոչ կ'ընենք Շաւիլի Հայութեան որպէսզի երբ իրենց դիմում կատարուի յանձնախումբիս կողմէ, առատաձեռնութեամբ ընդառաջ երթան այս հանգանակութեան հերոս Ս. Թէհլիրեանի յիշատակին նուիրուած սրահին իրենց մասնակցութիւնը արժանավայել կերպով բերած ըլլալու գոհունակութեամբ :

Շաւիլի Հանգ. Յանձնախումբ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդատ. կայանի ընդարձակման ի նպաստ կը նուիրեն —

Պ. Պ. Տօղրամաճեան եւ Գօյաճեան 50ական Ն. Ֆ., Տիկին Ճիւհէրեան եւ Պ. Խմէրեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Օ. Օհանեան, Պ. Պ. Հանըմեան, Սիրաքեան, Գարագաշեան եւ Մալեան քսանական Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աժտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Մարգարեան, Պ. Եազըճեան, Տէր եւ Տիկին Ալթունեան, Պ. Ալթունեան եւ Մարսէլ հաստատութիւն տասնական Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առթիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքլը Կաթոլիկի սրահը :

Կը նախագահէ Պ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Տէօքմէճեան եւ զաւակները՝ Արփինէ եւ Ծոլինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Տէօքմէճեան և Մարկոսեան գերդաստաններու համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբ. Արամ Թէքէեանի յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղ 50 Ն. Ֆ., Վ. Սահաթճեան քսան (30 ալ Բարեգործականի նոր սրահին), Տէր եւ Տիկին Ռ. Գահատուրեան քսան, Ռ. Տէր Խաչատուրեան տասը, Ե. Արմէն տասը: Բարեգործականի նոր սրահին՝ Ա. Ջրբաշեան 50, Վ. Գանտիկեան 30 : Բարեգործականի Տիկն. Միութեան՝ Օ. Թաղէոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Գ. Ստեփանեան 20: Մարսէյլի Աղքատախնամին՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւն 50, Յ. Փափազեան 20: (Աւանդ գումարները սատնալ եկեղեցիէն):

× Նամակ ունին Ալպեռ Գէյօղլուեան, Արշակ Վարդեան – Արթինեան :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10.30ին հանդիսաւոր պատարագ Փերրոնիա Հիւսնեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան տարելիցին առթիւ :

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ու այս ազդը իբր հրաւէր նկատել :

Երկուշաբթի 20 Նոյեմբեր, ժամը 16.30ին ձայնաւոր պատարագ Անտիլիի Հայ Ճեմարանոցին մէջ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ:

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, Հինգշաբթի օր :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գրողներու Միութեան անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. անդամական ժողովի այս Կիրակի, ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Օրակարգ .— Վարչութեան հրաժարման հարց եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈԲԼԸ.— Ամփոփումի ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 17ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Բուփէօզ մը պռնթրրի – թրիէօյի համար :

ԴԻՄԵԼ.—

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի դպրոցին ի նպաստ տրուելիք պարահանդէսը Դեկտեմբեր 3ին, մանրամասնութիւնները յաջորդպրար :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **12, Bd. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սի.նակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ. ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian*, Le Caire	100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova*, Paris.	120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian*, Paris, 1961.	25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan*, Paris.	6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian*, Paris.	10 NF.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ,	20 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Գայեան, Վենետիկ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ	9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գարամանեան, Պէյրութ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Զագմագճեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, 1918–1958, Պէյրութ	22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ	12 Ն. Ֆ.
ՋՐՈՅՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3.50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.	
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Պ. Մնացեան, Պէյրութ	4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — SAMEDI 18 NOVEMBRE 1961

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9257 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5058

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու բաներ, որոնք իրարու խոտոր կը համեմատին :
Թուրքը ո՛ւր, ժողովրդավարութիւնը ո՛ւր :
Մենք չենք ըսողը՝ Թուրքերը իրենք է, որ կ'ըսեն ... սրտցաւօրէն :
Մասնաւորաբար Հոկտեմբեր 15ի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ի վեր լեզուները բացուած են եւ ինքնաքննադատութեան բազմաթիւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերուն մէջ :
Չեթին Ալթան կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ «Մի՞թէ ժողովրդավարութիւն կայ Թուրքիոյ մէջ» :
Ու կը բացատրէ թէ «ժողովրդավարութիւն»ը պարզապէս չարաշահման գործիք մըն է «փոլիթիկասներու» ձեռքը՝ այնա ժողովուրդը խաբելու եւ անոր քուէն որսալու համար :
Ցոյց տալու համար, որ քիչ մը դէպի ձախ կը թեքի, գրեթէ կ'ըսէ, որ Թուրքիոյ մէջ ազգային եկամուտին մօտաւորապէս կէսը կը մտնէ բնակչութեան հարիւրին երկուքին գրպանը : Այսինքն, կ'ըսէ, ժողովրդավարութիւն կը նշանակէ «թալանի վարչաձեւ» :
«Փոլիթիկաս»ը չուզեր եղեր որ իշխանութեան գլուխ գան զինուորականները : Այդ առարկը իրեն կը վերապահէ : Երբ ասիկը տեսնէ, ազգային կամքի, իրաւունքի, օրէնքի եւ ազատութեան մասին կը ճառէ : Սակայն ժողովրդավարութիւնը կը մոռնայ, երբ խնդիրը վերաբերի գործադրելի իրաւունքին, քանուոր մասին մտութեան, անհատի չարաշահումին դէմ պայքարելու, պետութեան հաշուին ալխատելու անհրաժեշտութեան :
Թուրքիոյ մէջ ընտանեկան պարագաներով հինգ միլիոն գործաւոր կայ բայց խորհրդարանին մէջ վեց երեսփոխան անգամ չունին, մինչ 50 - 100 «աղաներ» նոյնքան ներկայացուցիչ ունին, կ'ըսէ : Ու հարց կուտայ. «ասոր ո՞ւրտեղը ժողովրդավարութիւն է» :
Հակառակ Ջանքայայի «կլոր սեղան»ին շուրջ տրուած որոշումներուն, թերթերը ... քննադատել 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութիւնն ու զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլի հաստատած վարչաձեւը :
«Եանիթի մէջ Իլհան Սելճուք կը գրէ թէ յեղափոխութիւն կը նշանակէ մէկ հարուածով փոխել մզլոտած հաստատութիւնները : Մայիս 27 յեղափոխութի՞ւն էր ». Անշուշտ ոչ, ըստ իրեն :
Մէկուկէս տարուան գործունէութեան ... : «Մայիս 27 երեք հոգի ... քանի մը լեցնելու չափ փոլիթի... դատապարտեց, 147 հոգի վտարեց ..., 14 հոգի արտասահման ..., բայց միայն հաստատութիւն մը ... » :
... մտնայ որ 5000 սպաներ պաշտօ... բանակի կասկածելի տար... ընդդիմացնելու եւ Ազգ. Միասնութեան դերքը ամրապնդելու հա... Մշակեց նոր սահմանադրութիւն ... որուն հանդէպ բացասական դիրք ... քուէարկողները դրեթէ կէսը :
... խորհրդարանական ընտրութիւններ ... սահեցին անել կացութիւն մը :
... թերթեր կան որ նոր ընտրութիւններ կը պահանջեն : Ուրիշներ կը կարծեն, որ ... յեղափոխութիւն մը անհրաժեշտ է՝ ... դուրս գալու համար :
Մինչ այդ, մէկ ամիսէ ի վեր կարելի ... եղած դեռ կառավարութիւն կազմել : ... զինուորական կոմիտէն առիթէն կ'օգ... յաւերժացնելու համար իր իշխանութիւնը :
Ո՛ւր մնաց ժողովրդավարութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԲԵՆ ԲԵԼԼԱ ԾՈՄ ՉԻ ԲԱՀԵՐ — Կ'ԸՍԷ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ

Մինչ ամանց համար 18 օր է Բեն Բելլա չուտեր, երեսփոխան մը որ «Հանրապետութեան Միասնականութեան» (Իւնիթէ տը լա Ռեփիւպլիք), կը պատկանի Պ. Քաթալա յայտնեց թէ Բեն Բելլա ծոմ չի պահեր եւ 18 օր է իր փաստաբաններու միջոցաւ կենսանիւթ պարունակող հացիր կը կլլէ, չաքար պահած է զոր կ'ուտէ երբ որ ուզէ եւ այդ առթիւ հարց տուած է Արդարութեան նախարարին թէ չի՞ մտածեր արգիլել Բեն Բելլայի այցելութիւնները :
Գալով Բեն Բելլային, յայտարարութիւն մը ըրաւ, զեկոյցի ձեւով զոր իր փաստաբանը մամուլին հաղորդեց : Հոն ճշդուած է որ իր եւ իր ընկերներուն ազատ արձակումը նախապայման մը չէ բանակցութեան եւ կը հերքէ այն զրոյցը ըստ որուն տարակարծութիւններ կան իր եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ :
Կը թուի թէ այս «ճշդումին» պատճառը շատ պարզ է : Թունուզի ալժերական շրջանակները չեն ծածկած որ շատ գոհ չեն Բեն Բելլայի եւ ընկերներուն այս «զործադուլէն» որ, իրականին մէջ, արգելք մըն է բանակցութեանց վերսկսումին : Բեն Բելլայի զօրավիգ կը կանգնին Մարոքի եւ Մարոքի «ազատական» Ֆրանսացիները որոնք ցոյց մը ըրին Ռապաթի ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, Բեն Բելլայի ազատ արձակումը պահանջելով : Բեն Բելլա կը ճշդէ նաեւ թէ իր ազատ արձակումը վերջ պիտի դնէ միջազգային վէճի մը որ դէմ առ դէմ գրած է Ֆրանսան եւ Մարոքը :
Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական կը նկատուի նաեւ որ Բեն Բելլա կամ Մարոքի «վերադարձուիլ» եթէ ահաբեկումները վերջ գտնեն կամ բանակցութեանց վայրին մերձաւոր տեղ մը փոխադրուի որպէսզի կարենայ հետեւիլ խօսակցութեանց :
Ուրբաթ առտու Ասոշիէյթըտ Փրէսի խորհրդարանականներու ժողովը զեկոյց մը հրատարակեց որ կը յայտնէ թէ անցեալ Մարտին Մոսկուայի մէջ համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Խորհ. Միութեան եւ «ԱՀԱԿ»ի միջեւ եօթը կէտերէ բաղկացած, որով կը նախատեսուի անկախ Ալժերիոյ «համայնացումը» :
Այդ կէտերուն մէկուն ալ համաձայն Ալժերիա ոչ գործակցութեան կամ այլ ոչ մէկ համաձայնութիւն կրնայ ստորագրել Ֆրանսայի հետ եւ Ֆրանսա զինուորական ոչ մէկ կայան կրնայ ունենալ : Ուրբաթ առտու ոչ մէկ ուրիշ մանրամասնութիւն կը տրուէր այս մասին :
× Միւթիւալիթէի մէջ «Վէնսէնի կոմիտէն» (ֆրանսական Ալժերիա) հանրաժողով մը կազմակերպած էր ուր բուռն ճառեր խօսուեցան եւ ծափահարուեցան Շալի, Սալանի եւ Ջիւէերի անունները :
Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է ինչ որ մեծ յաջող տուած է Ժորժ Պիտոյի : Տիտ, Լըփէն, Քուաֆ, Տելպէջ, Լաֆէ խօսած են որոնցմէ վերջ բուռն ծափահարութեանց մէջ բեմ բարձրացած է Պիտո որ յիշած է թէ Բեն Բելլա կը յարգէր ընկերվարական նախարարը (Լաքոսթ)որ զինքը ձերբակալած էր բայց չի յարգեր զոր կոլը : Ցայտնի չէ արդէն ըսած է Պիտո թէ բանտարկեա՞լ է թէ զղեկատէր : Բարեփոխելով Էֆսիբէսի այն խօսքը ըստ որուն պէտք է էֆ էլ էնը Ալժէ տեղաւորել եթէ ոչ Օ.Ա.Սը Փարիզ պիտի տեղաւորուի : Պիտո ճշդած է թէ եթէ էֆ էլ էնը Ալժէ հաստատուի, Փարիզ յեղափոխութիւն կը ծագի :

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 9 Նոյեմբեր 1961

«Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի բարձր կարգադրութեամբ, ի պատասխան Կոստանդնուպոլսոյ Ցունաց Տիեզերական Պատրիարք Նորին Սրբութիւն Տ. Աթենակորասի սիրալիր հրաւէրին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Հայրապետ. Պատուիրակ եւ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի առաջնորդ գերապատիւ Տ. Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեանը, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Վեհափառ Հայրապետի անունով մասնակցեցաւ որպէս դիտող հիւր Օրթոտոքս եկեղեցիներու Հռոդոս կղզիին մէջ տեղի ունեցած համագումարին, Սեպտեմբեր 24էն մինչեւ Հոկտեմբեր 1 :
«Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանը, Վեհափառ Հայրապետին անունով, Սեպտեմբեր 24ին Կիրակի օր, ողջունելով Օրթոտոքս եկեղեցիներու համագումարի բացումը յաջողութիւն մաղթած է ժողովի աշխատանքներուն :
«Հոկտեմբեր 2ին Գերաշնորհ Տ. Սերովբէ Սրբազանը այցելած է Աթէնք տանելով իր հետ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Օրհնութիւններն ու ողջոյնները Ցունահայ ողջ համայնքին եւ ազգային եկեղեցական իշխանութեանց » :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ԱԹՈՌԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱՅԻ 13 օդաչուներ վայրագօրէն սպաննուած են. Քինտու, Քոնկոյի զինուորներու կողմէ ձերբակալուելէ ետք : Սպաննուելէ առաջ, ամբոխին առջեւ, չարչարուած են, ապա Քոնկօ նետուած. ՄԱԿի քանիերը վրդովումի զեկոյց մը հրատարակած է եւ պատիժ կը պահանջէ :

ՔԵՆԸՏԻ Սիթլի համալսարանին մէջ յայտարարած է թէ եթէ հարկ ըլլայ զէնքով պիտի պաշտպանէ ազատութիւնը :

ԲԵՐԻԱՅԻ սպանութեան մասին նոր յայտնութիւններ եղած են, Խրուշչեւի իսկ կողմէ ըստ կարգ մը լրագրողներու : Լուրին աղբիւրն է՝ Վարշաւա, ուրկէ Տէյլի Էքսփրէսի թղթակիցը կը հեռաձայնէ թէ Լեհաստանի խորհրդային դիւանագէտներէն առած է իր տեղեկութիւնները : Ըստ ասոնց Խրուշչեւ պատմած է ԻԲ. համագումարի մէկ քօքթէյլի ընթացքին թէ Լաւրէնտի Բերիայի մարդիկը շատ մօտէն կը հսկէին խորհրդային ղեկավարները Սթալինի մահէն ետք եւ ասոնք Մոսքալէնքոյի յանձնեցին Բերիան մաքրելու պաշտօնը : Զինուորական հարցերով զբաղելու պատրուակով, զումարուած նիստի մը առթիւ, Մալենկով պաղտնի զանգակիկ մը օգտագործելով լուր տուած է քովի սենեակը սպասող մարաջախ Ժուքովի եւ Մալենովսքիի եւ Մոսքալենքօ ներս մտած եւ Միքոյեանի զնդակներու տարափի մը տակ գետին փռած է Բերիան : Բերիա փորձած է ատրճանակ առնել, բայց Խրուշչեւ թեւէն բռնած է : 1953էն ի վեր Բերիայի մահուան պարագաները գլխաւոր գաղտնիքներէն մէկը մնացած է խորհրդային պատմութեան :

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ժողովրդավար կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ միջազգային յանձնախումբ մը ղրկուի Իրաքեան Քիւրտիստան քննութիւն մը կատարելու համար : Ըստ քրտական աղբիւրներու 270 գիւղեր քանդուած են իրաքեան բանակին կողմէ :

ՎԻԷՆՆԱ հասած չէխ թերթերու հա–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ

ՋԱՐՈՒԲԵԱՆ ՄԱԼԵՆԿՈՎԻ ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆԷ

Հայաստանի Կոմունիստը կը գրէ թէ 1937ին, քանի մը ամսուան ընթացքին Մալենկով 3500 ծանօթ դէմքեր ձերբակալել տուած է, որոնց մեծ մասը հրացանազարկ եղած են առանց դատավարութեան :
Այս յայտնութիւնները եղած են երեքշաբթի օր, Երեւանի մէջ կուսակցական ժողովի մը ընթացքին ուր այս մասին խօսած են Բաղրամեանց, ապահովութեան սպասարկութեանց պետ եւ Զարոբեան Է. Կոմիտէի Ա. քարտուղար :
1937ին, Մալենկով հրահանգ ստացած է որ մաքրէ կուսակցական մեքենան : Նախքան այդ, Բերիա, խորհրդային գաղտնի սպասարկութեան պետը անձամբ գրաւած է Հայաստանի կուսակցութեան Ա. քարտուղարին սպանութեամբ (տես Յառաջ, Նոյեմբեր 15) : Մաքրագործումները սկսած էին եւ ըստ Բաղրամեանցի յայտարարութեան մէկ ամսուան մէջ Մալենկով հազար հոգիէն աւելի ձերբակալած է : Անձամբ հարցաքննած է բազմաթիւ անձեր : Եւ ընկերվարական օրինապրութեան բազմաթիւ խախտումներ եղած են :
Այս լուրը հեռագրական ձեւով տրուած է Ռօյթէր գործակալութեան կողմէ : Ցայտնի է թէ տակաւին շատ «յայտնութիւններ» պիտի ըլլան :

մաձայն Օլմուզի Արքեպիսկոպոսը՝ Գեբարայծառ Մաթոչա վախճանած է : Բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը տրուի մահուան թուականին կամ պարագաներուն մասին :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ խօսակցութիւններ սկըսան Նասրի, Թիթոյի եւ Նեհրուի միջեւ : Ասոնց առաջին հանդիպումն է : Թիթօ Գահիրէ հասաւ Ուրբաթ օր եւ դիմաւորուեցաւ Նասրի կողմէ :

ԼԻՎՈՐՆՈՅԻ համայնավարները կը մերժեն «ապաստալինացուիլ» եւ չեն ձգեր որ իրենց ակումբին անունը՝ Ժոզէֆ Սթալին ջնջուի :

ԷԹ – ԱԼԺԵՐԻԻ օդաչու մը սպաննուեցաւ առջի օր : Մերժած էր ՕԱՍՍի թղթակցութիւնը փոխադրել :

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Շենօ հեռատեսիլին առջեւ պարզեց բանտարկեալներու քաղաքական վարչակարգի պայմանները :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ֆրանսական դեսպանատունը ափրիկեցի ուսանողներու խումբի մը կողմէ թալանի տրուեցաւ առջի օր : Դեսպանը կը պահանջէ որ Խորհ. Միութիւնը առանձնէ նորոգութեան ծախսերը :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր պատուիրակ մը ղրկեց Վիէննա Մոլոթովը փոխարինելու համար Հիւլէական Ուժի Միջազգային Գործակալութեան մէջ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր յուշագիր մը ղրկած է Ֆինլանտիոյ, ճնշում բանեցնելով եւ պահանջելով որ Ֆինլանտա չուշանայ իր պատասխանը տալու : Ցարդ առաջին ծանուցագրին ալ պատասխան տրուած չէր :

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին հինգ հոգի մեռած են եւ 15 ուրիշներ վիրաւորուած : Ծայրայեղ ձախ տարրեր բախումներ ունեցած էին ոստիկաններուն հետ :

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈԼՏԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

—o—

Դարերու ընթացքին Մոլտավիա այցելած են բազմաթիւ ճամբորդներ, որոնք առեւտրական, քաղաքական, կրօնական կամ այլ պատճառներով անցած են այս իշխանապետութեան սահմաններէն։ Անցեալներուն ձգած ճամբորդական նօթերը, այսօր, բնականաբար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն, որովհետեւ անոնք ցոյց կուտան երկրին քաղաքական, տնտեսական, մշակութային կեանքը՝ դիտուած ականատեսի աչքով։ Այնուամենայնիւ միշտ չէ, որ սոյն տեղեկութիւններ կը ստանանք այսճամբով։ Երբեմն ալ այդ նօթերը չեն ծանրանար կարեւոր դէպքերու վրայ, այլ մակերեսային են եւ հետեւաբար պատմութեան համար մեծ նշանակութիւն չունին։

ԺԷ. դարու կիսուն Մոլտավիա այցելած է Մարքոս Պանտինուս անունով կաթողիկէ արքեպիսկոպոս մը, որուն նպատակն էր քննել եւ զարկ տալ շրջանի կաթողիկէ եկեղեցիներուն։

Պանտինուս իր ուղեւորութեան ձեռնարկեց 1646ին եւ, շրջագայեցաւ այն քաղաքները ու շրջանները, ուր կաթողիկներ կ'ապրէին։ Այս քաղաքներուն մէջ ան գտաւ նաեւ Հայեր, որոնց մասին կուտայ տեղեկութիւններ։ Այս տեղեկութիւնները երբեմն բաւական արժէքաւոր են։ Ստորեւ պիտի ջանանք ներկայացնել Մոլտավիոյ քաղաքներուն մէջ ապրած Հայերու մասին տրուած տեղեկութիւնները։ Այս առթիւ պէտք է ընդգծել նաեւ, որ Պանտինուս չէ անցած Մոլտավիոյ բոլոր քաղաքներէն, այլ միայն այն տեղերէն, ուր կաթողիկէներ կ'ապրէին, հետեւաբար բացի անոր նշանակածներէն գոյութիւն ունէին ուրիշ քաղաքներ եւս, ուր, բնականաբար Հայեր կը գտնուէին։

ՎԱՍԼՈՒՅ.— Պանտինուսի տեղեկութիւններուն համաձայն, այս քաղաքին մէջ կը գտնուէին երեք հարիւր տուն Ռումանացիներ եւ հարիւր տուն Հայեր։ Այս տեղեկութիւնէն կը պարզուի, որ Հայերու թիւը աճած էր, որովհետեւ 1608ին Սիմէոն Լեհացի մատենագիրը անցնելով Վասլույէն՝ գտած էր միայն քսան տուն Հայեր, փայտաշէն եկեղեցիով եւ քահանայով մը։

Վասլույ այն հին քաղաքներէն մէկն էր, որոնց մէջ Ալեքսանդր Բարի իշխանը, 1418ին, բնակեցուց երեք հազար ընտանիք գաղթական Հայեր, որպէսզի անոնք իրենց նպաստը բերեն առեւտուրի զարգացման եւ Մոլտովիոյ տնտեսական կեանքի բարձրացումին մէջ։

ՊԸՐԼԱՏ.— Պըրլատի մէջ Պանտինուս կը գտնէ Ռումանացիներ, Հայեր եւ Հունգարացիներ։ Քաղաքին բնակչութիւնը հինգ հազար է, իսկ տուներուն թիւը վեց հարիւր։ Բնակչութեան մեծ մասը առեւտուրով կը զբաղի։

Պէտք է ենթադրել թէ հոս գոյութիւն ունէր բաւական լաւ կազմակերպուած հայ գաղութ մը, որովհետեւ Ն. Եօրկա ռումանացի ժողովուրդին պատմութեան մէջ կը յիշատակէ Քարափոթոն անունով հայ քաղաքապետ մը ԺԵ. դարու ընթացքին, (այս անունը թերեւս Կարապետ անձնանունի աղաւաղուած ձեւն է)։ Եթէ Հայ մը քաղաքապետ անուանուած էր, կը նշանակէ թէ Հայերը կարեւոր դեր մը ունէին եւ շահած էին ժողովուրդին վստահութիւնը այս քաղաքին մէջ։

ԿԱԼԱՑ.— Այստեղի բնակչութիւնը, կ'ըսէ Պանտինուս, բաղկացած է Ռումանացիներէ, Հայերէ եւ Յոյներէ։

Ալեքսանդր Բարի իշխանը այստեղ հաստատած էր մաս մը այն երեք հազար հայ ընտանիքներէն, որոնք Մոլտավիա եկան ԺԴ. դարու սկիզբները, նկատի առնելով քաղաքին դիրքը Դանուբի վրայ եւ անոր զարգացման հեռանկարները երկրին տնտեսական վերելքին համար։ Պանտինուս Կալացի մէջ կը յիշէ նաեւ հայ եպիսկոպոս մը, ինչ որ թերիմացութիւն կը նկատենք, քանի որ Մոլտավիոյ Հայոց եպիսկոպոսը կը բնակէր իշխանապետութեան մայրաքաղաքին մէջ։

ՌՈՄԱՆ.— Այս քաղաքին բնակչութիւնը կազմուած է Ռումանացիներէ եւ Հայերէ, կ'ըսէ Պանտինուս։ Հայերը հարուստ են եւ բոլորն ալ առեւտուրով կը զբաղին։

Ռոման քաղաքը հիմնած էր Մոլտավիոյ նոյնանուն իշխանը՝ Ռոման Ա. 1391 – 1394։ Քաղաքը հիմնուած է մանաւանդ Հայերու կողմէ, որովհետեւ կը գտնուէր «Մոլտավական» կոչուած առեւտրական ճամբուն վրայ, որ Մոլտավիոյ միջոցաւ Լեհաստան եւ Կեդր. Եւրոպա կը կապէր Դանուբի հարաւին, Սեւ Ծովի ափունքին եւ Կ. Պոլսոյ հետ։ Ռոմանի մէջ 1551ին կար հայկական եկեղեցի մը, իսկ 1609ին քարաշէն եկեղեցի մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Հայերը բաւական մեծ թիւ մը կը կազմէին այս քաղաքին մէջ։

ՍՈՒՉԱՎԱ.— Սուչավայի մասին Պանտինուս կ'ըսէ, թէ քաղաքը քսան հազար ռումանացի եւ երեք հազար հայ բնակիչ ունի։ Հայերը ունին այստեղ չորս եկեղեցի։ Հայոց եպիսկոպոսը կ'ապրի գեղեցիկ վանքի մը մէջ, որ քաղաքէն դուրս կը գտնուի։

Սուչավայի մէջ ԺԴ. դարէն սկսեալ գոյութիւն ունեցած է բազմամարդ հայ գաղութ մը։ Ստոյգ է թէ այստեղ Հայերը վայելած են քաղաքային ինքնավարութիւն մը։ Համայնքին գլուխը կը գտնուէին քաղաքապետ մը՝ եւ 12 օգնականներ, որոնք կը կառավարէին Հայերուն գործերը, վկայութիւն կուտային եւ կը միջամտէին ծագած վէճերուն։ Քաղաքապետը, իր օգնականները եւ համայնքը յատուկ իրաւունքներ եւ սեփական եկամուտներ ունէին։ Մինչեւ ԺԷ. դարու վերջը Հայերը ունեցած են քաղաքային շատ լայն իրաւունքներ։

Պանտինուսէն մօտաւորապէս յիսուն տարի առաջ, 1608ին, Սիմէոն Լեհացի Սուչավայի մէջ կը հաշուէր երեք – չորս հարիւր տուն Հայեր, երեք քարաշէն եկեղեցիներ եւ երկու վանքեր։ Այստեղ ալ կ'ենթադրենք, թէ Հայերուն թիւը շատցած էր ԺԷ. դարու առաջին կիսուն, որովհետեւ Սիմէոն Լեհացիի ներկայացուցած երեք – չորս հարիւր տուները չեն կրնար Պանտինուսի յիշած երեք հազար հոգին բովանդակել։ Սակայն պէտք չէ շփոթել այդ քաղաքներուն մէջ հաստատուած եւ տուեալ քաղաքի կայուն բնակչութեան մաս կազմող Հայերը այն Հայերուն հետ, որոնք, կարաւաններ կազմած, իրենց ապրանքները կը տանէին քաղաքէ քաղաք, եւ որոնք ընդհանրապէս [illegible] էին։

ՅԱՇ.— Քաղաքին ընդհանուր բնակչութիւնը, ըստ Պանտինուսի, 48.000 է եւ բաղկացած է Ռումանացիներէ, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Կան նաեւ Հունգարացիներ, Հայեր, Յոյներ, Պուլկարներ, Թուրքեր, Թաթարներ, Լեհեր, Մոսկովներ եւայլն։ Քաղաքը ունի 15.000 տուն, վաթսուն եկեղեցի եւ 11 վանք։

Յաշի մէջ կար լաւ կազմակերպուած հայ գաղութ մը դեռ ԺԴ. դարէն։ Ըստ կարգ մը տեղեկութեանց, հայկական առաջին եկեղեցին կառուցուեցաւ 1395–ին, ինչ որ կը հաստատէ, թէ այս թուականին քաղաքին մէջ արդէն կային բազմաթիւ Հայեր։ Մանչինելի կաթողիկէ քարոզիչը, որ Յաշ եկաւ 1580ին, տեղւոյն Հայերը հաւատափոխ ընելու համար, գտաւ բազմաթիւ հարուստ Հայեր, մինչ 1608ին Սիմէոն Լեհացի Յաշի մէջ երկու հարիւր տուն կը յիշէր։ Քաղաքին կարեւորութիւնը աւելի բարձրացաւ Հայերու համար, երբ ԺԷ. դարու սկիզբը դարձաւ հայկական համայնքին եպիսկոպոսանիստ քաղաքը։

Պանտինուս կուտայ ուրիշ կարեւոր տեղեկութիւն մը եւս։ 1646ին Յաշի մէջ հայկական վարժարանի մը գոյութեան մասին. «Ռումանացիներու, Ռութեններու, Յոյներու եւ Հայերու դպրոցները ընդհանրապէս համրելով քսան հատ կան այս քաղաքին մէջ»։ Ճի՞շդ է արդեօք այս տեղեկութիւնը։ Կը կարծենք թէ այսօրուան իմաստով դպրոցներու մասին չէ խօսքը, այլ վանական դպրոցներու մասին, որոնք կը գտնուէին վանքերու եւ եկեղեցիներու կողքին եւ ուր կը դաստիարակուէին վանականներ եւ քահանաներ։ Մոլտավիոյ մէջ գտնուած են բազմաթիւ հայկական ձեռագիրներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ, թէ մշակութային կեանք մըն ալ գոյութիւն ունեցած է Մոլտավիոյ քաղաքներու հայ բնակչութեան ծոցին մէջ։

Պանտինուսի գործը մեծ նշանակութիւն ունի միջնադարու Մոլտավիոյ պատմական անցեալին ուսումնասիրութեան մէջ։ Թէեւ անոր բուն նպատակը եղած է նկարագրել Մոլտավիոյ կաթողիկէ համայնքները, սակայն ան իր գործին մէջ տեղեկութիւններ կուտայ իր այցելած վայրերուն աշխարհագրական դիրքին, տնտեսական կեանքին եւ ընդհանրապէս իշխանապետութեան կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մասին։ Սոյն տուեալները բաւական են կազմելու համար ընդհանուր պատկեր մը՝ ԺԷ. դարու կիսուն Մոլտավիոյ հայ գաղութի մասին։

Դ. ՂԺՐԻԿԵԱՆ

Սէն Գեստի Գեղածիծաղ Ափին

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Սկիզբի՝ քանի մը շաբաթները՝ ամէն օր, օրը տասն անգամ, կ'ընդվզէի չար բախտին դէմ որ զիս ծննդավայրէս արմատախիլ ընելով՝ 14 տարեկանիս բերած նետած էր այդ օտար շրջանակին մէջ։

Ամէն ինչ խորթ եւ տարօրինակ կը թուէր ինծի։ Կեանքիս մէջ մօրուք չէի տեսած եւ մէկ անգամէն մօրուքին ամէն տեսակը տեսայ … կարճ, երկար, սեւ, ճերմակ, կարմիր։ Ծիծաղս կը շարժէին այդ կանացի շրջագգեստ հագած մօրուսաւոր մարդիկը որոնց խօսած հայերէնը չէի հասկնար։

Բարձրագոյն դասարանի աշակերտները բացատրեցին թէ այդ «մօրուսաւոր մարդիկը» վարդապետ կը կոչուին եւ իրենց զգեստը կապայ է եւ ոչ փէշ։ Նոյն առթիւ՝ պատուիրեցին որ երբ վարդապետ մը, ուսուցիչ մը, հսկիչ մը կամ մեզմէ տարիքոտ աշակերտ մը դասարան մտնէ՝ պէտք է անմիջապէս ոտքի ելլել յարգանքով։ Աս ի՞նչ գլուխցաւութիւն; յանձնարարեցին որ ամերիկեան սովորութիւններս մոռնամ եւ ծամոն չծամեմ՝ ու — ինչ որ ամենակարեւորն էր — որեւէ գնով չհամարձակիմ մեծերու ներկայութեան՝ ոտքերս գրասեղանին վրայ երկնցնել։

Շուրջս հաւաքուած՝ կ'ուզէին գիտնալ թէ կարմրամորթ տեսա՞ծ էի։ Շիքակոյի կանկսթըրներու հանդիպա՞ծ էի։ Ալ Քարոնին անձամբ կը ճանչնայի՞։ Եւ այս կարգի ուրիշ շահեկան հարցումներ։

Մայրենի լեզուս բնականաբար անգլերէն էր։ Ֆրանսերէն բնաւ չէի գիտեր եւ գիտցած հայերէնս ամերիկահայ նոր սերունդին յատուկ լեզուն էր … այսինքն՝ 85 առ հարիւր անգլերէն եւ 15 առ հարիւր հայերէն։ Եւ այդ 15 առ հարիւրին մէջ կային զանազան գաւառական բացատրութիւններ, ինչպէս նաեւ թրքերէն բառեր։

Ահ ի բերան կը զմայլէի ինծի տարեկից այդ պատանիներուն խօսած հայերէնը լսելով, եւ հիացումով՝ անոնց կը վերագրէի հանճարեղ միտք քանի որ կրնային այդքան սահուն հայերէն խօսիլ եւ գրել։ Իսկ անոնք՝ կը մարէին խնդալէն իմ հայերէնս լսելով։ Դիտմամբ իրարու կը կանչէին ու շուրջս հաւաքուելով՝ ինծի հայերէն խօսիլ կուտային եւ քա՛հ … քա՛հ … քա՛հ խնդալով իրենց կողերը կը բռնէին թուլնալու աստիճան։

×

Թէեւ քիչ մը անսովոր երեւոյթ ունէի թէ լեզուով եւ թէ հագուստով, այնուհանդերձ՝ ընկերներս զիս ընդունեցան իրենց մէջ։ Որպէսզի մուտքս կատարեալ ըլլար՝ կը մնար մէկ բան … յարմար ածական մը։ Զանազան ածականներ տուին ինծի. «Ամերիկացին», փըշի, պուլտոկ, բոխմախ, բայց, չեմ գիտեր ինչու, անոնցմէ որեւէ մէկը չկպաւ ու, ընդհանրապէս, առանց պաշտօնական ածականի մնացի։

Հակառակ անոր որ խստիւ արգիլուած էր ածականի գործածութիւնը, բայց եւ այնպէս, ընկալեալ սովորութիւն էր որ իւրաքանչիւր աշակերտ պէտք է ածական մը ունենար։ Ոմանք որոշ յատկութիւն ունէին ածական փակցնելու եւ իրենց ստեղծագործութիւնները երկար տարիներ կը մնային իրենց ընկերներուն վրայ։ Այսպէս՝ քիւրտ, զիկօթօյ, գայլուկ, քիթ, թուլումպաճի, ճանճ, խալխոլ, եւայլն։ Մեր դասարանին մէջ՝ մէկը կար որուն աչքերը քիչ մը շիլ էին եւ անունը — շատ տրամաբանօրէն — շէշ պէշ դըրուած էր։ Բժշկական խնամքով եւ յատուկ ակնոց գործածելով՝ շիլութիւնը բոլորովին գնաց բայց շէշ անունը իր վրան մնաց։

Ընկերներս զիս ընդունած էին իրենց խմբակցութեան մէջ, մանաւանդ յառաջ որ վոլիպոլի մրցումներուն կրնար օգտակար դեր մը խաղալ։ Մարզական տեսակէտով յանձնարարականներս բաւական էին։ Կը մնար ստուգել մտային կարողութիւնս։ Անիկա շատ ժամանակ չառաւ։ Երկու վարդապետներէ եւ երկու Եւրոպայի աշխարհական ուսուցիչներէ բաղկացած մարմին մը զիս քննեց եւ [illegible] հասկցուեցաւ որ մտային կարողութիւնս համահաւասար չէր ֆիզիքականիս։

Ոչ միայն հաւասար չէր՝ այլ լեռ ու ձոր տարբերութիւն կար։

Հայերէն չգիտնալս թէեւ քիչ մը [illegible] բարդացնէր իմ յառաջդիմութիւնս, բայց եւ այնպէս՝ մինչեւ քննութիւնս վստահ էին որ իմ տարիքիս համեմատ ընդհանուր զարգացում պէտք է ունենայի։

Ես բաւական գոհ էի իմ ընդհանուր զարգացումէս բայց այս քննական մարմինը տարբեր կարծիք կազմեց։ Անգլերէնս թոյլ գտան։ Թուաբանութեան մէջ անհաւատալի կերպով տկար գտան զիս։ Այս անախորժ յայտնութիւններէն ետք քննիչ յանձնախումբը աւելորդ գտաւ ընդհանուր [illegible] գիտութիւններու մասին որեւէ հարցում ընել քանի որ անիկա պարապ[illegible] ժամանակի կորուստ պիտի ըլլար [illegible] ուրիշ ոչինչ։

Ֆրանսերէն չէի գիտեր։ Այստեղ [illegible] Ֆրանսացի ուսուցիչը [illegible] որ Ֆրանսական մշակոյթին լոյսը [illegible] կ'ըլլայ մինչեւ իսկ Ամերիկ[illegible] ափերը, անգլերէն լեզուով ինծի հարցուց թէ ինչ գիտէի Ֆրանսական մշակոյթին մասին։ Մտքէս ըսի, — «Վերջ[illegible] գիտցած բանս հարցուցին», եւ վրան [illegible] մը յայս ըրաւ։ Ինքնավստահ, պատասխանեցի որ քանի մը տարի առաջ [illegible] Հրացանակիրները» շարժապատկեր[illegible] տած էի որուն մէջ կը խաղար դերը [illegible] Տըկլըս Ֆէրպէնքս. Ուսուցիչը [illegible]

Թէեւ վարդապետներն ալ [illegible] էին այս տեսակէտին՝ բայց [illegible] հասնելու որեւէ պատճառ չէր [illegible] Պարոն Գոյունեան, հսկիչը, առաջարկ[illegible] որ զիս եօթներորդ դասարանը դնե[illegible] Ուսումնապետ Վարդապետը, հայր [illegible], առարկեց որ տարիքի տարբերու[illegible]թիւն կար եւ հոգեպէս պիտի [illegible] երախաներուն մէջ։

Ֆրանսացի ուսուցիչները [illegible] շատ շատ կարելի պիտի ըլլար զիս վեց[illegible]րորդը դնել՝ եւ այն ալ պայմանով [illegible] լրջօրէն աշխատիմ։ Ուսումնապետը [illegible] աւելի լաւատես էր – եւ խորքով բարի – ու ընդհանուրին կարծիքին հակառակ որոշեց զիս հինգերորդ դասարանը զետեղել։

Ճիշդն ըսելով՝ [illegible] վրայ [illegible] չունչ մը քաշեցի եւ առաջադրեցի [illegible] լրջութեամբ աշխատիլ ծնողքս չհիա[illegible]թափեցնելու համար, ու միանգամ[illegible] որպէսզի ամերիկահայութեան [illegible] ոտնակոխ չըլլայ իմ պատճառով։

Այս վճռական տրամադրութեամբ[illegible] լաւ դուրս եւ շրջան մը ըրի [illegible] մէջ մտքերս ամփոփելու համար։

(3 Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Վարշաւայի մէջ կը պատմեն թէ [illegible] լրագրողներ Կակարինին այցելու[illegible] կ'երթան եւ միայն երախաները կը գ[illegible] —

— Ո՞ւր է հայրիկը։
— Անջրպետին մէջ կը պտտի։
— Ե՞րբ կը վերադառնայ։
Կէս ժամէն։
— Մայրի՞կը։
— Գնաց մսավաճառին [illegible]
— Ե՞րբ կը վերադառնայ։
— Հինգ ժամէն կամ աւելի ուշ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՒ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍԿԻ

Ծանօթ է արդէն այն բուռն յարձակողականը որուն ձեռնարկեց Խրուշչեւ Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարին մէջ, «ապաստալինացում»ին նոր զարկ մը տալու համար :

Այս առթիւ Փարի – Փրէսի քրոնիքագիրը հետեւեալ շահեկան մանրամասնութիւնները կը պատմէ Թուխաչեւսկիի մահուան պարագաներուն վրայ .

×

Այդ համագումարին մէջ Խրուշչեւ ըղձակացուցած յայտնութիւն մըն է ըրած, յենելով «արտասահմանեան մամուլի հետաքրքրական աղբիւրի մը» վրայ, մահուան առընչութեամբը մառեշալ Թուխաչեւսկիի, որ «մաքրագործուած» էր Սթալինի հրամանով :

Այդ «աղբիւրի» մասին Խրուշչեւ մանրամասնութիւններ չէ տուած: Թերեւս որ այդ բանը դժուար պիտի ըլլար իրեն համար, վասնզի չէր կրնար խոստովանիլ թէ այդ «աղբիւրը» կը պարտէր ռուս տարագրեալի մը, ներկայիս ամերիկեան քաղաքացի Վիքթոր Ալեքսանդրովի, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ հեղինակը հատորի մը՝ «Նիքիթա Խրուշչեւ», որ երբեք ներբող չի պարունակեր խորհրդային մենատէրին անձին շուրջ :

Անցեալ տարի այս «հետաքրքրական տեղեկութիւնը» հրատարակուած էր Հռոմի «Ճիորնալէ տ'Իթալիա»ի զանազան համարներուն մէջ: Երեք հարիւր մօտ իր էջերուն մէջ Վիքթոր Ալեքսանդրով, առաջին անգամ ըլլալով, կը մերկացնէր Թուխաչեւսկիի գաղտնիքին ծալքերը :

Այդ շրջանին, Հռոմի Խորհրդային դեսպանատան շրջանակներուն աչքէն վրիպեցաւ այս հրատարակութիւնը : Վենետիկի փառատօնի ընթացքին, Ալեքսանդրով կը հանդիպի դեսպանատան առաջին քարտուղարին, որ քանի մը գաւաթ «վոտքա»է ետք, կը յայտարարէ .

— Ձեր գիրքը, շատ, շատ հետաքրքրական գտանք ...

Ամիս մը առաջ, Խրուշչեւի փեսան՝ Աճուպէյ եւ Իլիա Էհրէնպուրկ Հռոմ գտնուելով, իրենց հետ Մոսկուա կը բերեն Ալեքսանդրովի մերկացումները, որոնցմով Խրուշչեւ կը յաջողի Սթալինի դէմ իր յարձակողականին նոր զէնքեր գտնել՝ Կրեմլինի համաժողովին մէջ :

Իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, պատմութիւնը ծանօթ է: 1937 Թուականին, Հիթլեր կը բաղձար ոչնչացումը կարմիր բանակի սպայակոյտի պետին, եւ ատոր համար ալ անմիջապէս նախագահ Պենէշի կը յղէ խարդախուած վաւերաթուղթ մը, ըստ որուն, Մառեշալ Թուխաչեւսկի գաղտնի յարաբերութիւններ կը մշակէր գերման սպայակոյտին հետ .

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, իբր հաւատարիմ զինակից Սթալինի, անոր կը հաղորդէ իր ստացած «վաւերաթուղթը» : Սթալին, որ արդէն կը նախանձէր Թուխաչեւսկիի վարկէն, առիթը չի փախցներ զայն մէջտեղէն վերցնելու համար :

Վիքթոր Ալեքսանդրովի Թէզը ապացուցիչ բնոյթ մը ունի: Անիկա կ՚ըսէ թէ, Սթալին, գերման գաղտնի կազմակերպութեան խարդաւանքներուն զոհ երթալէ շատ հեռու էր եւ նոյնիսկ ինքն էր որ Մոսկուայէն ղեկավարած էր Թուխաչեւսկիի դէմ լարուած մեքենայութեան թելերը, եւ այդ դաւադրական Թակարդը ինքն իսկ լարած էր, աջակցութեամբը խորհրդային եւ նացի գաղտնի սպասարկութեանց :

Միշտ ըստ Վիքթոր Ալեքսանդրովի, Թուխաչեւսկիի դէմ լարուած մեքենայութեան միտքը կը յղանայ դնդապետ Նիքոլայ՝ այդ շրջանի գերման գաղտնի լրտեսական կազմակերպութեան պետը : Կեղծ վաւերաթուղթերը կը պատրաստուին այդ կարգի գործերու մասնագէտ Կեսթափոյի աշխատանոցներուն մէջ, Պերլինի Փրինց – Ալպերթ փողոցը, Խորհրդային գաղտնի կազմակերպութեանց իբր միջնորդ կը ներկայանայ զօրապետ Սքոպլին, ազնուական ռուս մը, ամուսնացած երգչուհիի մը հետ՝ Փլեվիցքայա, որ իբր խորհրդային լրտես դատապարտուած էր Ֆրանսայի մէջ:

Թրոցքիի վաղեմի ընկերներէն վիպագիր Վիքթոր Սերժ այս բոլորը կը բացատրէ Վիքթոր Ալեքսանդրովի: Այս վերջինը, որ 1946ին իբր պատերազմական Թղթակից կը գտնուէր Պերլին, հոն, նախկին պարուհի Փլեվիցքայայի դործակատարին ապրած յարկաբաժինին մէջ կը գտնէ զգայացունց վաւերաթուղթեր : Ատոնց մէջ կը գտնուէր նամակ մը, ստորագրուած Սքոպլինէ, ուր այս վերջինը կը յայտարարէր մառեշալին սպանութենէն ետք. «Փառք Աստուծոյ ամէնքը մաքրագործուեցաւ ...»:

Այնուհետեւ, Ալեքսանդրով իր փընտռտուքները կը շարունակէ տասը տարի շարունակ: Փարիզի մէջ, հին յեղափոխական Վլատիմիր Պուրցեւի մօտ եւս կը գտնէ շահեկան վաւերաթուղթեր, իսկ կը պակսէր գաղտնիքի շղթային վերջին օղակը՝ զոր վեց տարի առաջ իրեն կը հայթայթէ գերման նախկին նացի սպայ մը՝ Կառլ Շփաքլը :

Փարիզի մէջ, Վիքթոր Ալեքսանդրով կը բնակի Սէն Ժերմէն տէ Փրէի պողոտային վրայ գտնուող յարկաբաժին մը, ուր կախուած է Անճէլոյի կողմէ պատրաստուած Լենինի նկարը, եւ ուր կան արկածալից կեանքի մը մնացորդները եղող յիշատակներ: Պատմաբան եւ վիպագիր դառնալով, Ալեքսանդրով կը պատրաստէ նոր յայտնութիւններու, որոնք այս անգամ կրնան նեղ կացութեան մը մատնել Նիքիթա Խրուշչեւը :

Իր նոր գիրքը պիտի կոչուի «Խրուշչեւ եւ իր Նիւ – Տիլը»: Այդտեղ Ալեքսանդրով երեւան կը բերէ թէ՝ Խրուշչեւ եւ Միկոյեան ջանք չեն խնայած ազատելու համար հունգարական ըմբոստութեան պետ Իմրէ Նաճիի կեանքը :

Հակառակ կուսակցութեան «տաք–գլուխ»ներու արգելքին, Խրուշչեւ եւ Միկոյեան անձնապէս այցելութիւն կուտան Իմրէ Նաճիի եւ կը խոստանան անոր կեանքը փրկել , եթէ սակայն համաձայնի ընել իր ինքնաքննադատութիւնը եւ քննադատէ հունգարական ըմբոստներու շարժումը :

Իմրէ Նաճի կը մերժէ եւ հրացանազարկ կ՚ըլլայ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մ. ՄԱՇՏՈՑԻ ԹԻՇԱՏԱԿԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).– Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակին ընդառաջ երթալով, Տէսինի մէջ համազգային յարգանքի ցոյցով մը տօնուեցաւ Տարօնի անմահ զաւկին, Մեսրոպ Մաշտոցի ծընընդեան 1600ամեակը: Նախաձեռնողն էր տեղւոյս Կրօն. Ընկերակցութիւնը : Հըրաւիրուած էին բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները անխտիր : Նոյնիսկ այնպիսիներ որոնց գոյութիւնը անուանական է ; Գնահատելի կը գտնենք այս անխտրական քայլը :

Հոկտեմբերի 28ի Շաբաթ երեկոյեան, Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ կարելի էր հանդիպիլ գաղութին բոլոր խաւերը ներկայացնող անձնաւորութեանց: Այս բարենշան երեւոյթը ապացոյց մըն է, որ մշակութային, կրթական թէ այլ ազգային կենսական հարցերու շուրջ կարելի է համագործակցութիւն ստեղծել ու արդիւնաւորել հետապնդուած նպատակը :

Այստեղ տեղին է դարձեալ արծարծելու մեր գաղութը համերաշխ գործակցութեամբ կազմակերպելու հարցը, որ իր անյապաղ լուծումին կը սպասէ: Մեր հոգեւոր հովիւն ալ այս խնդրին նկատմամբ պէտք է ունենայ իր անաչառ միջամտութիւնը :

Հանդէսին բացումը կատարեց Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Պ. Կարօ Կարբիէլեան, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլոր մասնակցողներուն խօսքը տուաւ օրուան նախագահ Մեսրոպ Գայլնտրեանի :

Յարգելի նախագահը նուրբ արտայայտութիւններով իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ մեր գաղութը իր համեստ միջոցներով եւ ուժերով՝ իր յարգանքը կը մատուցանէ այն մեծ Հայուն որ ազգային այբուբենի իր գիւտով յաւերժացուց Հայութեան գոյութիւնը ու յեղաշրջեց պատմութեան ընթացքը :

Աւետարանական համայնքի հոգեւոր պետ պատուելի Մանուէլ Մահաքեան, գեղեցիկ վերլուծումով մը ծանրացաւ յատկապէս Ս. Մեսրոպի եւ իր գործակիցներուն Թարգմանչական գործունէութեան վրայ : Աստուածաշունչի հայերէնի գեղեցիկ Թարգմանութեան շնորհիւ Հայութիւնը եկեղեցիներէն դուրս շպրտեց յունական եւ ասորական խորթ լեզուները: Դարձեալ անոր շնորհիւ էր որ քրիստոնէութիւնը նուաճեց ամբողջ Հայաստանը :

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ եկեղեցւոյ երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ Տէր Հօր : Առաջին առթիւ երգուեցաւ «Ով Մեծասքանչըդ», երկձայն, ու ներդաշնակ, որ յուզեց մեզ: Խումբը մէջ ընդ մէջ երգեց նաեւ «Տէր Ողորմեա»ն եւ շարական մը Ս. Մեսրոպի յատուկ: Բոլոր երգերն ալ ապացոյցը եղան խումբին ջանասիրութեան ու իր ղեկավարին յամառ կամքին ու ջերմօրէն ծափահարուեցան :

Խոր զգացումով արտասանեց Օր. Սիրան Կարապետեան՝ Ե. Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն ; Յաջորդաբար արտասանեցին պատանի Գէորգ Գառաւեան եւ Օր. Բրաբիոն Տապաղեան: Այս վերջինը Վ. Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական »ով խլեց կրկնակ ծափեր":

Գեղեցիկ երանգներով ու թրթռան ձայնով մը մեներգեց Տիկին Մարի Կարապետեան :

Իսկ Օր. Անժէլ Կարապետեան ուրուն յառաջդիմութիւնը հաստատեցինք , կիրթ ու քնքոյշ՝ երգեց «Հայրենի գարունը» մեծապէս գնահատուելով :

Շատ տպաւորիչ կենդանի պատկեր մը ներկայացուեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի Ազգային դպրոցի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Պ. Թրապօշի, ուր Ս. Մեսրոպ կը փառաբանուէր Վռամշապուհ Արքայի եւ Ս. Սահակի կողմէ հայկական տառերու գիւտին առթիւ, Կրթ. Մարմինէն կը տեղեկանամ թէ Կրօն. Ընկերակցութիւնը յիսուն Ն. Ֆ. յատկացուցած է դպրոցին, գնահատելով աշակերտութեան յաջող մասնակցութիւնը:

Այժմ խօսքը կը պատկանէր օրուան բանախօս Վարպ. Քհնյ. Աւագեանի: Արժանապատիւ հովիւը նախ պատկերացուց Հայաստանի ծանր վիճակը նախ քան գըրերու գիւտը՝ երկու աշխարհակալ կայսրութեանց՝ Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի ազդեցութեանց ենթակայ : Երբ, այդ երկու կայսրութիւնները կը ջանային ձուլել Հայութիւնը, աղճատել անոր ազգային դիմագիծը : Երբ կը տառապէր հայերէն լեզուն: Մեսրոպ Մաշտոց փրկեց Հայութեան սպառնացող վտանգը եւ շնորհիւ Ս. Սահակի եւ Վռամշապուհ Թագաւորին քաջալերութեանց վերջապէս հայ ազգը օժտեց սեփական տառերով , փրկելով զայն ակներեւ կորուստէ :

Յետոյ տուաւ Ս. Մեսրոպի կենսագրութիւնը ու անոր բեղուն գործունէութիւնը տառերու գիւտէն առաջ ու ետքը: Մէջ ընդ մէջ ընթերցումներ կատարեց Կորիւնի վկայութիւններէն ; Զանց կ՚առնեմ զանոնք, նկատի ունենալով որ «Յառաջ» իր բացառիկ Թիւով սպառած էր այդ նիւթը :

Այս առթիւ Տէր հայրը դարձեալ կոչ ըրաւ ծնողքներուն իրենց զաւակները ղըրկել եկեղեցի ու դպրոց , եթէ կ՚ուզուի յարգել Ս. Մեսրոպի պանծալի յիշատակը :

Յարգելի նախագահն ալ իր փակման խօսքով յիշելով Ս. Կապուտիկեանի գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը իր կարգին թելադրեց 'որ ուր ալ ըլլանք , մայրենի լեզուն չմոռնանք:

Տէր Հօր պահպանիչով եւ երգչախումբին «Հայր մերով» հանդէսը փակուեցաւ , ապացուցանելով որ Հայը գիտէ փառաբանել իր անմահ զաւակներուն յիշատակը :

Գ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԹՈՒԱՂԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Կառավարութիւնը չէ ... բայց զէնք գործածելու հրաման մը չունինք :

Այդ պահուն, Ալթամարայ կղզին եզերքը փոքրիկ նաւակ մը կանգ կ՚առնէր. ուսկից երեք հոգի ցամաք կ՚ելլէին :

Այդ անձերը մեր ծանօթ Ներսէս Արծրունին. Ուսուցիչ եւ Վանական էին :

— Կարելի է Վեհափառը շրջագայելու ելած է.. մրմնջեց նաւակը Թիավարող մշակը :

— Գիտէ՞ք թէ որ կողմը կ՚երթայ.հարցուց Ներսէս Արծրունի :

— Գիտեմ, պատասխանեց մշակը :

— Ուրեմն, առաջնորդէ մեզ :

Մշակը նաւակէն դուրս ելաւ ու Վեհափառին ամենասիրած վայրը դիմեց :

Արդարեւ, վանքին յետակողմը. ժայռերով շրջապատուած ծովափին վրայ նստած էր հսկայ մարմնով . ճերմակ ու երկայն մօրուքով, տարիքոտ ու մտայոյզ կերպարանքով մարդ մը, որ անթարթ կերպով ծովի ալիքներուն ու թանձր խաւարին վրայ կը նայէր :

Այդ մարդը Վեհափառ Խաչատուր կաթողիկոսն էր:

Երեք անձերը յարգանքով մը մօտեցան Վեհափառին ու անոր ձեռքը համբուրեցին:

Մշակը հեռացած էր:

— Բարով եկած էք, զաւակներս ըսաւ Վեհափառը, մեծ մեծ բանալով իր խորաթափանց աչքերը :

— Շնորհակալութիւն, Թոթովեց Ներսէս Արծրունի:

Վեհափառը խորին նայուածքով մը քիչ մը հեռուն կեցող Ուսուցիչը դիտեց , որ իրեն ծանօթ էր ու մրմնջեց .

— Պարոն Վահրամ, ներկայացուցէք ինծի այս անձերը :

Ուսուցիչը, որուն Վահրամ անունը տըւած էր Վեհափառը, յարգանքով մը մօտեցաւ ու վերապահութեամբ ըսաւ .

— Բարեկամներս Ազգին ու Հայրենեաց զինուորներն են: Վեհափառ :

— Աստուած պահէ զանոնք, վրայ բերաւ ճերմակ մօրուքով կղերականը՝ քմահաճ ձայնով մը.

— Կը փափաքին որ քանի մը տեղեկութիւններ տաք իրենց , Վեհափառ, կրկնեց Վահրամ :

— Ես ինչ տեղեկութիւն կրնամ տալ ..

— Ձեր վեհափառութիւնը շատ տեղեկութիւններ կրնայ տալ մեզի, ընդհատեց Ներսէս Արծրունին :

— Ի՞նչ տեղեկութիւն ...

—Ձեր վեհափառութեան Թեմերու մասին կ՚ուզէինք մանրամասնօրէն տեղեկութիւններ ունենալ ; Ի հարկէ, ձեր Թեմերը՝ մեծաւ մասամբ Քիւրտ պէկերու ձեռքըն ըլլալով, ամէնէն աւելի բնաջինջ դրութեան մը մէջ կը գտնուին. արդեօ՞ք չկան միջոցներ, որոնցմով փրկելու ջանանք զանոնք :

— Ինչ գիտնամ զաւակս , Աստուծոյ կամքն է այդ :

— Աստուծո՞յ կամքը ... ամենեւին . Աստուած անանկ բնութիւն չի սիրեր : Ատիկա մեր յանցանքն է մեր Թուլութիւնըն է :

— Ինչ կրնամ ընել: Մեր ձեռքէն ինչ կուգայ, երբեք դանակ մը անգամ չունինք :

— Իրաւունք ունիք, բայց եթէ կամք ունենանք, եթէ պատիւնիս ճանչնանք ու եթէ ազգային նախանձախնդրութիւնը գիտնանք. դանակին տեղ՝ սուր ալ կընանք ունենալ :

— Կառավարութեա՞ն դէմ :

— Ինչո՞ւ կառավարութեան դէմ ... միթէ՝ կառավարութիւնն է որ այդ գիւղերը բնաջինջ ընելու կ՚աշխատի մրմընջեց Ներսէս Արծրունի գրեթէ միամիտ բացատրութեամբ մը.

— Կառավարութիւնը չէ... բայց զէնք գործածելու հրաման մը չունինք:

— Ինչո՞ւ ուրեմն մեզ կոտորողները զէնք գործածելու հրաման մը ունին :

— Ի՞նչ ըսենք.. կառավարութիւնը կ՚արգիլէ:

— Միայն Հայերո՞ւս ;

— Այո , միայն Հայերուս :

— Ըսել է թէ՝ կառավարութեան թելադրութեամբ կը կատարուի, անանկ չէ :

— Ատիկա չի գիտցուիր... Թոթովեց Վեհափառը, երկիւղալի վերապահութեամբ մը :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի վարչութիւնը խո – րին շնորհակալութեամբ ստացած է հե – տեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դպրոց– ներուն.— Տէր եւ Տիկին Մ. Մուրատեա– նէ յիսուն Ն. Ֆ. իրենց զաւկին՝ Վաչիկի ամուսնութեան առթիւ: Ընկերուհի Նը – ւարդ եւ Գ. Արշակ Ղուկոյեանէ քսան, Գ. Զաքարեայ Ղուկոյեանի վիրաբուժա – կան յաջող գործողութեան առիթով : Ընկեր Ալ. Ալեքսանեանէ եւ Գ. Հայկազ Յակոբեանէ տասնական, ողբացեալ Օն – նիկ Ապըլըրքեանի մահուան առթիւ: Ըն– կերուհի Լուսաբեր Տոլմաճեանէ 10, իր չուտափոյթ ապաքինման առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւ– ղը յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահ– ուան առթիւ: (Ստանալ Յառաջէն):

×

Գ. Միսաք Հանէսեան եւ զաւակները ի– րենց կնոջ եւ մայրիկին՝

ԱՐՓԻՆԷ ՀԱՆԷՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Խաչիկեան)

մահուան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մոնմորանսիի ծերանոցին: (Ստանալ Յառաջէն):

ԱԶԴ ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայ– նով ազդ չտան :

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառու– թեանց առաջքն առնելու համար, վար – չութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ըն – դունի :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանա – սոր խումբի գրադարանը բաց է Երեք – շաբթի օրերը, ժամը 9էն սկսեալ, Խրիմ– եան վարժարանը, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս: Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ընտրուած գիր– քեր :

ՄԱՇՏՈՑԻ 1600ԱՄԵԱԿԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպի Մաշտոցի 1600ամեակին առ– թիւ կազմակերպուած է հրապարակային յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնու – թեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մաս – նակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպու– թիւններու, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէրքըր Կաթոլիկի սրահը :

Կը նախագահէ Գ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Մար – սէյլէն :

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինով մը :

ԿՈՉ ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շաւիլի հայ գաղութը միշտ առաջին գծի վրայ գտնուած է ամէն անգամ որ կոչ եղած է իր ազգասիրական զգացում– ներուն, ու բնաւ չէ սակարկած իր սրտա– բուխ նուէրը, երբ իրեն դիմուած է բա– րենպատակ ձեռնարկի մը առթիւ :

Այս անգամ կարգ մը ազգայիններ ի մի հաւաքուելով, որոշեցինք հանգանակու– թեան մը ձեռնարկել, ի նպաստ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Թէկլիրեան *սրահին կեդր. ջերմութեան հաստատման աշխա – տանքներուն մեր գաղութին մասնակցու– թիւնը ապահովելու եւ առ այդ կազմե – ցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը հե– տեւեալ ազգայիններէ .— Տիկիններ՝ Սարաֆեան Անոյշ, Շմաւոնեան, Կիւլ – եան, Գ. Գ. Նշան Հայթայեան, Սիրուն Գարոնեան, Գրիգոր Փափազեան, Մով – սէս Տէմիրճեան, Ս. Մկրտիչեան, Կղե– մէս Օհանեան, Լ. Գեւորկեան :*

Ներկայիս կոչ կ'ընենք Շաւիլի Հայու– թեան որպէսզի երբ իրենց դիմում կա – տարուի յանձնախումբիս կողմէ, առա – տաձեռնութեամբ ընդառաջ երթան այս հանգանակութեան հերոս Ս. Թէկլիրեա– նի *յիշատակին նուիրուած սրահին իրենց մասնակցութիւնը արժանավայել կերպով բերած ըլլալու գոհունակութեամբ :*

Շաւիլի Հանգ. Յանձնախումբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթա – կան մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, *Տէսի– նէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասա– նեն* Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խա– չատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր – եան *եւ ուրիշներ :*

Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գրողներու Միութեան անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. անդամական ժո – ղովի այս Կիրակի, ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Օրակարգ.— Վարչութեան հրաժար – ման հարց եւ նոր վարչութեան ընտրու – թիւն :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընամի բոլոր ընկերները, 18 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատե – ղին :

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացու – ցիչները:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ *ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ*

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Եօթներորդ պտոյտ հայ գրականու – թեան պարտէզին մէջ,

« Միջնադարեան գանձեր »

Նոյեմբեր 20, Երկուշաբթի ժամը 21.15ին, Սալ Շոփէն – Փլէյէլ :

Կը մասնակցի՝ ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԻԼ – ՏՈՆԵԱՆ (տաւղահար):

Տոմսերու համար դիմել Բալուեան գր– րատուն, 43, Ռիւ Ռիշէ:

Գին՝ 3, 5 *եւ* 7 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒԻ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R C Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 19 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9258 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5059

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՊԵԱՆ ԺԱՅՌԸ

Կծիկը կը քակուի հետզհետէ։ Բերանները կը բացուին։ Գաղտնիքները կը հըրապարակուին, վերջապէ՛ս, երկաթէ վարագոյրէն անդին։

Մոսկուայի վերջին համագումարը յիշատակելի պիտի մնայ եւ նոր դարձակէտ մը պիտի կազմէ համայնավար կուսակցութեան պատմութեան մէջ։ Շատ աւելի կարեւոր՝ քան քսաներորդ համագումարը, ուր Խրուշչեւ, Կրեմլինի նոր մենատէրը, գաղտնի տեղեկագրով մը մերկացուցեր էր Սթալինի գործած անհամար ոճիրները։

Եւ սակայն Խրուշչեւ ինքն իսկ եւ իր պաշտօնակից ընկերներն էին, որ աստուածացուցեր էին վրացի դիկտատորը, աստերի մէջ ձուլելով Մարքսը, Էնգելսն ու Լենինը, ամբողջ քառորդ դար։

Կարելի չէր գրել յօդուած մը, խօսիլ ճառ մը, կամ ձայնասփիւռէն հաղորդել լուր մը՝ առանց լորձնաշուրթն փառաբանութեամբ յիշատակելու «հայր» Սթալինը, Խ. Միութեան հարիւր միլիոնաւոր ժողովուրդ պաշտամունքի ու երկրպագութեան առարկայ ահարկու կուռքը։

Բոլոր լեզուներու բառարաններուն մէջ ածական չէր մնացած՝ փառաբանելու եւ շողոմելու համար «Հանճարափայլը»։

Ամէն պզտիկ բանաստեղծներ մրցումի էին ելած իրարու հետ՝ երգելու համար անոր փառքը։ Մեր մինուճարն ալ խառնուած էր կարաւանին։ Ուրիշ չստերու կարգին Աւետիք Իսահակեան եւս նուագած էր իր անունը՝ «տէսթան»ներ նըւիրելով դարուս ամէնէն մեծ ոճրագործին։

Խ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւնները — մէջն ըլլալով Հայկական Հանրապետութիւն — իրենց ազգային քաղաքներուն մէջ կոթողը կը հիւսէին «ժողովուրդներու մեծ առաջնորդ»ին։

Վերը հայր Աստուած, վարը հայր Սթալին։

Սակայն Աստուած աներեւոյթ էր, անտեսանելի, բարեգութ եւ ողորմած։

Մինչ Սթալին շօշափելի էր, ոխակալ, վրէժխնդիր, բռնակալ եւ անողորմ։

Աստուած իր անսահման բարութեամբ կը ներէր մեղաւորներուն։

Սթալին մենատիրութեան աթոռէն բըռնուած՝ դէպի անդենական կը ղրկէր բոլոր անոնք, որ ծունկի չէին գար իր առջեւ։

Քրիստոնեայ հաւատացեալները ջերմեռանդութեամբ եւ քիչ անգամ կը յիշեն Աստուծոյ եւ Յիսուսի անունները։

Բոլշեւիկեան բռնակալ լուծին տակ տառապող մարդիկ օրը տասն անգամ ակամայ կը կարդային Սթալինի անունին ու խունկ կը ծխէին անոր առջեւ։

Դժուար էր այսքան մեծ համբաւի տիրացած եւ պաշտամունքի առարկայ դարձած մէկը իր պատուանդանէն վար առնել յանկարծակի, մէկ օրէն միւսը, առանց խոր ցնցում առաջ բերելու։

Անհրաժեշտ էր պատրաստել միտքերը, աստիճանաբար։

Հինգ տարին բաւական եղաւ հետզհետէ մոռցնել տալու համար կուռքին յիշատակը։

Անդիրը հասունցած էր այլեւս։ ԻԲ. համագումարը մահացու հարուածը տըւաւ «ժողովուրդներու առաջնորդ» գեներալիսիմուսին, որ խայտառակաբար դուրս նետուեցաւ իր յաւիտենական հանգստարանէն։ Դեռ երէկ զինք պաշտողները արժանի չեն դաներ զայն Լենինի կողքին պառկելու, հաւասար պատիւին վրայ։

Խայտառակուած է նաեւ իր լուծեղբայրը, Հայութեան ոխերիմ թշնամի Բերիան, որուն սպանութեան գաղտնիքներն ալ հրապարակուեցան վերջապէս։

Աղասի Խանջեանի վրէժը լուծուած է

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐՈՔՑԻՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱՅԻ ՀԱՐՑԸ ԿՐՆԱՅ ԼՈՒԾՈՒԻԼ

Մարոքի ազգային տօնի նախօրեակին, Մարոքի Թագաւորին բանագնացները Ռապաթ վերադարձան։ Ասոնց առաքելութեան գլխաւոր նպատակը եղած էր Պէն Պելլայի կացութիւնը։ Ուզած են որ անհատական բուժարան մը փոխադրուի, զոր Մարոքի կառավարութիւնը ինք կը վարձէ եւ իր հսկողութեան տակ կը պահէ, այդ ձեւով, ալժերացի «բանտարկեալը»։ Մարոքցիներուն համար այս փոխանցման շրջանի կարգադրութիւնը կը դիւրացնէ բանակցութեան նախապատրաստական աշխատանքները։ Մարոքի պատուիրակութեան բանբերը յայտարարած է թէ եթէ այս «նուազագոյն» դիմումին ընթացք չտրուի, շատ հաւանական է որ Պէն Պելլա շարունակէ ծոմապահութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, Մարոքեան պատուիրակութիւնը ուրիշ բան մը ձեռք ձգած է, այն է որ քաղաքական վարչակարգը ընդլայնուի՝ բոլոր ալժերացի բանտարկեալներուն, ինչպէս պաշտօնական յայտարարութեամբ մը հաստատեց Արդարութեան Նախարարը։

Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը նոյնն է, կը սպասէ որ անհրեկումները դադրին, բայց կը հաստատէ թէ բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնուին որպէսզի Պէն Պելլա կարենայ մասնակցիլ բանակցութեանց։

× Մասմուտի արտաքսուեցաւ Թունուզեան Նոր Տեսթուր կուսակցութենէն, որուն քաղաքական Բիւրոյի անդամ էր։ Այս արտաքսումին պատճառն այն է որ Մասմուտի երթալով ընդդիմադիր դարձած է ինչ որ խոտոր կը համեմատի կացութեան հետ՝ նոյն ատեն կուսակցութեան պատասխանատու ըլլալ եւ ընդդիմադիր դիրք բռնել։ Ծանօթ է որ Մասմուտի «Աֆրիք — Աքսիոն»ի գլխաւոր ներշնչիչը կը նկատուի եւ այդ թերթին մէջ շատ կը քննադատուի Պուրկիպայի քաղաքականութիւնը։

× Խորհ. Միութիւնը ցաւ յայտնեց Ֆրանսայի Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանատան դէմ եղած արարքներուն առթիւն։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ կրկին Մոսկուա՛ ղրկեց իր դեսպանը զոր ետ կանչած էր բացատրութիւններ տալու համար Խրուշչեւի հետ ունեցած տեսակցութեան շուրջ։ Ատընաուըր ճշդեց թէ դեսպանը ոչ մէկ սխալ գործած էր այլ պարզապէս պատասխանած Խրուշչեւի անսովոր մէկ հարցումին՝ «ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ ձեւով կրնանք դուրս գալ այս անելէն»։ Այս առթիւ Ատընաուըր ըսաւ նաեւ թէ բանակցութեանց պարագային երեք կէտեր պէտք է նախապէս ընդունուին — Ա) Պերլինի ազատութեան պահպանումը։ Բ) Արեւելեան եւ Արեւմտեան Պերլինները բաժնող պատին ջնջումը։ Գ) Պերլինի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ հաղորդակցութեանց ազատութեան երաշխաւորութիւնը։

նոյնիսկ բոլշեւիկ վարիչներու ձեռքով, Կրեմլինի մէջ։

Ո՞վ կ՚ըսէ թէ արդարութիւնը բոլորովին վերցած է աշխարհի երեսէն։

Ամէն փերեկք ունի իր վախճանը։

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ Հռոմի իմաստունները Տարպեան ժայռին ա՛յնքան մօտիկ են կանգնել տուած Կապիտոլի պալատը։

Կարգը քո՛նն է հիմա, հանճարափա՛յլ, դո՛ւն ալ գլտորուէ՛ Տարպեան ժայռէն դէպի անդունդ։ Կապիտոլին արժանի չես այլեւս։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

"ՇՆՈՐՀԱԿՈՒԹԻ՜ՒՆ, ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻ՜ՒՆ..."

... Երէկ ես խորհրդակցեցի Իլյիչի հետ, կարծես թէ կենդանի կանգնել էր նա իմ դէմ եւ ասում էր. ինձ համար տըհաճ է լինել Սթալինի կողքին, որն այդքան չարիք պատճառեց պարտիային։
(Դ. Ա. ԼԱԶՈՒՐԿԻՆԱՅԻ ԵԼՈՅԹԻՑ, ՍՄԿԿ ԻԲ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ)։

Օրացուցային ոտանաւորի ուխտեալ
                    թշնամի՝
Ես հիմա յանկարծ իմ ձեռքը դէպի գրիչն
                    եմ տանում։

Ըստ օրացոյցի աշուն է հիմա,
Բայց գարնանային մի տաքուկ քամի
Իմ լուսամուտի օդանցքն է բանում,
Ու ես լսում եմ մի համատարած —
                    համերկրային
Անսահման շշուկ.
— Շնորհակալութի՛ւն։

Շնորհակալութի՛ւն՝ միշտ սպասելի,
    բայց անակնկալ այս օրուայ համար,
Այն քառակուսի պատուանդաններից
                    անխօս թեքւելով,
Որոնք այստեղ չպիտի՛ տեսնէն
Զոյգ սապոգների ծանրութեան ներքոյ։

Շնորհակալութի՛ւն, «հայր» բառի
                    կողմից,
Որ երբեմն հոլովւել խոշտանգւում էր
                    միշտ՝
Մակդիր դառնալով
Մեր արդա՛ր, անմե՛ղ բազմաթիւ հայրերին
Անցած լկտի անուանը ծանօթ,
Նաեւ աշխարհի արեւ՛ի կողմից,
Որ պարտաւոր էր դառնալ ածական,
Եւ շքանշա՛ն — մի կրծքի վրայ,
Ուր մարդկայինը դարձել էր կարծես
                    սառուցեալ բեւեռ —

Հայոցն չէր տալիս արեւը նոյնիսկ։

Շնորհակալութի՛ւն՝ եւ մեր խաւարից,
Որ վիրաւորւե՛լ, խոցւե՛լ տարիներ,
Բայց երբեք, երբեք չմեռա՛ւ, այդ՛ց
Եւ պիտի յաւերժ մեզ պարգեւի։

Շնորհակալութի՛ւն՝ եւ լեզուի՛ լեզուից,
Ա՛յն տառապեալի,
Որ պիտի լռէր,
Ո՛չ, եւ լռելու իրաւունք չունէր,
Քանզի «լռելն էլ քննադատութեան ձեւ
                    էր» համարւում։

Շնորհակալութի՛ւն նաեւ այս բառի
«Շնորհակալութեան» անունից անգամ,
Որ այդքանից հետ հեւում էր անվերջ՝
Մեր խեղճ շուրթերը միշտ խարանելով...

Շնորհակալութի՛ւն ա՛յն վաղուայ
                    համար,
Որ խոստացուած չէ, այլ ծրագրւա՛ծ,
Եւ որտեղ պիտի մնէք հասնե՛նք արդէն
Մաքրուած կեղտի՛ց։
Հին ժանտ աղտի՛ց,
Եւ ա՛յն արիւնից,
Որ սուր եղունգի կարիք չի՛ զգում։

Դռնակի նման մաշւում են նաեւ
Ու թքնում են բառերն էլ կեանքում,
Սակայն ոչ երբեք շատ գործածուելուց,
Այլ լոկ անհարկի գործի դրուելուց։

Մեր արեւամտ օծուած սրտերի վրայ,
Որպէս մի իղձուած յեսանաքարի,
Սրւում է այսօր նրանցից մէկը,
— Շնորհակալութի՛ւն,
Շնորհակալութի՛ւն...

ԳԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

ԽՄԲ. — Այս «շնորհակալութիւնը» որ «համատարած — համերկրային» ձեւով կը կրկնուի Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն բերնին մէջ, անոր համար է որ Սթալինի մարմինը արտաքսուած է Խորհ. Պանթէոնէն՝ իբրեւ «ոճրագործ»ի մարմին, «ճիւաղներու» պաշտպան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի խորհրդարանականները տէր չեն ուզեր ըլլալ այն դէկոյցին զոր հրատարակած էին Ուրբաթ առաւօտ եւ որ կը պատմէր թէ «ԱՀԱԿ»ը եւ Խորհ. Միութիւնը համաձայնութիւն մը կնքած են անցեալ Մարտին։ Կը թուի թէ այս հրապարակումը եղած է կոմունակի ձեւով եւ պաշտօնական բնոյթ չունի որովհետեւ ձեռք ձգուած փաստաթուղթին վաւերականութիւնը կարելի չէ եղած հաստատել։

ՌԱՆՊՐԱՆՏԻ մէկ պատասը մէկ միլիոն հարիւր յիսուն միլիոնի ծախուեցաւ տուշի օր, Նիւ Եորքի մէջ։ Աշխարհի ամէնէն սուղ գլուխ գործոցն է որուն տէր դարձաւ Մեթրոփոլիթըն Միւզիըմը։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց եղան միսին գինը Սէնի եւ Սէն է Ուազի մէջ։ Ծանօթ է որ Նախարար՝ Միսոֆ սպառնացած էր նման որոշում մը տալ եթէ մսավաճառները ինքնաբերաբար չպակսեցնեն եղան միսին գինը։ Առաջնակարգ մսավաճառներուն մօտ ռամսթէքը կմ փօ-փիլէն քիլօն 14.10 Ն. Ֆ.ի պէտք է ծախուին իբրեւ առաւելագոյն գին։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ բանակին պիտի խօսի, Նոյեմբեր 23ին, Սթրազպուրկի մէջ։

ԾԱՓՈՆԻ վարչապետը նամակ մը ղրկեց Խրուշչեւի որուն մէջ անգամ մը եւս Քուռիլեան եւ Հաբոմայի կղզիները կը պահանջէ։ Ծափոնի վարչապետը կը ճըշդէ թէ «ոչ իրաւականօրէն ոչ ալ քաղաքականօրէն» Ծափոն կապուած է 1944ի Եալթայի կամ 1945ի Փոցտամի համաձայնագրերուն զորս չէ իսկ ստորագրած։ Կը մնայ Սան-Ֆրանսիսքոյի համաձայնագիրը որով Ծափոն կը հրաժարի հողային իր իրաւունքներէն այդ կղզիներուն վրայ, բայց կ՚աւելցնէ Վարչապետը հոն չէ ճշդուած թէ ի շահ որո՞ւ կը հրաժարի այդ իրաւունքներէն եւ նկատի առնելով որ Խորհ. Միութիւնը այլ պատճառներով չէ ստորագրած այդ համաձայնագիրը, ոչ մէկ իրաւունք կուտայ իրեն այդ կղզիներուն վրայ։

ԽՎՐԻԻ (Սէնի «Թորէզեան» արուարձանը) Սթալին փողոցը «վերամկրտուեցաւ» եւ այսուհետեւ Ռիւ Լենին կը կոչուի։

ԻՏԱԼԱՑԻ օդաչուներու սպանութիւնը մեծ վրդովում յառաջ բերած է մանաւանդ Իտալիոյ մէջ։ Երիտասարդ սպաներուն մարմինները կտոր կտոր ընելէ ետք, մէկ մասը գետը նետած են, իսկ միւս մասը շուկան ծախած կամ կապուած ամբոխին բաժնած են։ Այս տղաքը «խաղաղապահ առաքելութիւն» մը կը կատարէին։ Քինտուի մէջ երկու հազար քոնկոցի զինուորներ կան որոնք տէրն են քաղաքին։ Հոն կան նաեւ երկու հարիւր Եւրոպացիներ որոնց համար ՄԱԿը շատ մտահոգ է։ Կը թուի թէ այս անհամբերութեան մէջ պատասխանատուութեան լայն բաժին մը ունի Լէոփոլտվիլի նախկին աջ-բազուկը — Կիզէնկա։ Ասիկա իր զօրքը առած Քինտու քաշուած է ուրկէ կ՚ուզէ գլուխ բռնել՝ Քաթանկայի, Լէոփոլտվիլի եւ ՄԱԿի։ Այս կացութեան դիմաց ՄԱԿը Ատուլայի (Լէոփոլտվիլի կառավարութիւն) դիմած է որպէսզի արտօնութիւն տայ եւ ՄԱԿը քաղաքը պաշարէ եւ Կիզէնկայի զօրքը ապազինէ։ Ատուլա «սկզբունքի» համաձայնութիւն մը տուած է պայմանաւ որ «ապազինել» բառը փոխարինուի «չէզոքացնել» բառով։

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ
ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Գ.

Երկուքի մէջ էր Հայաստանեայց աշխարհը՝ ծանրածանր մտահոգութեանց դէմ յանդիման կանգնած։

Երկուքի բաժնուած էր մեր երկիրը, 387 թուականին։ Խնձոր մը կիսելու ձեւով, Տիզբոն եւ Բիւզանդիոն անհաւասար չափով բաժնած էին զայն՝ գիծի մը վրայ, որ Կարինէն կ'իջնէր մինչեւ Մծբին, — արեւելեան չերտը (մեծագո՛յն մասը) Պարսից ձեռքը։

Քրիստոնէութիւնը հետզհետէ կ'ողողէր երկիրը, բայց երկու հակամարտ աշխարհակալութեանց կամքով՝ քրիստոնէութիւնը եւս կ'ընդունէր, կ'իւրացնէր, կը նուիրագործէր նոյն այդ բաժանումը։ Եթէ ոչ նոյն հակամարտութիւնը, բայց գէթ մրցակցութեան զօրաւոր պայքար մը յունական քրիստոնէութիւնը կը հանէր ասորական քրիստոնէութեան դէմ, զոր կը հովանաւորէին Պարսիկները։ Աւելցուցէք զանազան աղանդներու աղմուկը, կիսա-հեթանոսական եւ կիսա-քրիստոնէական ճոռոմաբանութեանց ժխորը, պատրիարքական աթոռներու զլուխն էնթրիկները, — որոնց զոհ գացին տաղանդաւոր գլուխներ, — պատկերացնելու համար հոգեկան կլիման, ուր կ'ապրէին Հայերը՝ աջին կամ ձախին հետ հաշտ երեւալու, Հրէին կամ Հեթանոսին դէմ կանգնելու, Արեւելքի կամ Արեւմուտքի թշնամի յայտարարուելու վախով։

Հայաստանի յունական բաժնին մէջ կը տիրապետէր յունարէնը, պարսկական բաժնին մէջ՝ ասորերէնը։

Հայ լեզուն կ'ապրէր որբի պէս՝ իր տանը մէջ եւ իր հարազատներուն մէջ։

Ասորական քրիստոնէութիւնը, աւելի հին քան յունականը (նախ քան Լուսաւորիչ), տուն-տեղ հաստատած էր երկրին մէջ։ Գրաւած նոյնիսկ եպիսկոպոսական աթոռներ։ Յաճախ կաթողիկոսական գահը եւս կը տեսնէր օտար ցանկութեանց յարուցած խաղերէն։

Եւ երեւակայել որ… դեռ երէկ էր։

Հարիւր տարի առաջ, ուրեմն 287 թուականին, Տրդատ կը յայտնուէր Հայաստանի դռներուն առջեւ։ Երկրէն ներս՝ պայքարի լծուած էին երկու հզօր կուսակցութիւններ, — հռովմէական օրիանթալն եւ պարսկական օրիանթալն։ Քրմապետութիւնը, այս վերջին օրիանթալնի մարդիկ, ամրօրէն նստած էր Հայաստանի մէջ, թաքուն կամ յայտնի խնամութեամբ մը պարսկական կրօնական իշխանութեանց հետ կապուած։ Կրօնական այս իշխանութեանց տեսակէտը կը բացատրուի այն խորհուրդով, զոր կուտայ Շապուհ թագաւորին հայրը, Արտաշիր Ա.։

— « Իմացի՛ր, որդի, թէ կրօնք եւ թագաւորութիւն երկու քոյրեր են, որոնցմէ ոչ մէկը կրնայ ապրիլ առանց միւսին, որովհետեւ կրօնքը թագաւորութեան հիմքն է, իսկ թագաւորութիւնը՝ կրօնքին պաշտպանը »։

Արդարեւ, Արեւելքի մէջ հոգեւոր իշխանութիւնն էր որ տէր կը մնար երկրին, կը տապալէր թագաւորները, կը վարէր քաղաքական թշնամութիւնները և բարեկամութիւնները։

Տրդատ «դրովի» թագաւոր մըն էր, — ինչպէս կ'ըսեն հիմա՝ Հայաստանի մէջ, — որ գահ բարձրացաւ Մծբինի դաշինքով (298), արիւնահեղ պատերազմներէ ետք, Հռովմայեցւոց յաղթութեամբ։ Զօրացնելու համար իր դիրքը, Տրդատ խելացութիւն համարեցաւ ուժ տալ հոգեւոր իշխանութեան եւ սիրաշահիլ քրմապետութիւնը, — օժանդակներ գտնել երկրին մէջ՝ աւելի քան դուրսը։ Զգաց թէ անհանդիստ է հայ քրմապետութիւնը, — երկար տարիներէ ի վեր երկրէն ներս թափանցած էին կրօնական նոր գաղափարներ։ Ասորի քարոզիչներէն ետքը՝ հելլէն սերմնացաններ քրիստոնէութիւն տարածեր էին Հայաստանի մէջ։ Արդէն ստեղծուած էին քրիստոնէական փոքրիկ «համայնքներ», — եկեղեցիներ։ Հայաստան կը համարուէր « ապաստանութեան դուռ » մը փախստական կամ հալածական քրիստոնեաներու համար, որոնք կուգային Եդեսիայէն ու Մծբինէն, ինչպէս Կապադովկիայէն ու Փոքր Ասիայէն։

Տրդատ կրկէսին մէջ կը նետէ այս քրիստոնեաները, իբրեւ քրմապետներու վրէժխնդրութեան զոհ։

Աւելորդ է, հոս, տեղ տալ Ագաթանգեղոսի բանդագուշանքներուն եւ հիւանդ երեւակայութեան։ «Գրիգորը (Լուսաւորիչը) ծնած օրից մինչեւ մահը մի շատ մութ հանելուկ է» կը գրէ Ստ. Մալխասեանց։ Այլ խօսքով՝ միթ մը։ Տրդատի հրամայած չարչարանքները՝ յիմարական նկարագրութիւն, Տրդատի «խոզանալը» Աստուածաշունչ Մատեանէն բանագողութիւն։

Ի վերջոյ Տրդատ կատարելապէս կը զօրացնէ իր դիրքը, հեղինակութիւնը, միաժամանակ կը զրաւէ երկրին ռազմագիտական բեւեռները։ Այն ատեն, վստահ իր ուժին վրայ, նոյն ճակատագրին կը յանձնէ, այս անգամ, քրմական իշխանութեան բոլոր ներկայացուցիչները։ Որոշ է միտքը, — չի հանդուրժեր «պետութեան մէջ պետութիւն» գաղափարին կամ երկպետութեան ձեւին։ Կը հալածէ քուրմերը, կը քանդէ մեհեանները, կը գրաւէ քրմական իշխանութեանց կալուածները՝ ամէն իրաւունք շնորհելով տկլոր քրիստոնեաներուն, որոնք որեւէ վտանգ չէին ներկայացներ պետութեան։

Մինչեւ որ զօրանա՜ն…

Ոմանք քրիստոնեաներուն տրուած այս ազատութիւնը կը կապեն Միլանի հրովարտակին (313 թուականին), որով քրիստոնէութիւնը ազատ կրօնք կը հռչակուէր հռովմէական կայսրութեան մէջ, արեւմուտքէն արեւելք։

Ո՛չ եւ ոչ, Տրդատի մտածումն եղաւ, նախ, օգտագործել քրիստոնէութիւնը, իբրեւ զոհ, սիրաշահելու համար քրմապետութիւնը եւ զօրացնելու համար իր դիրքը, յետոյ զոհել քրմապետութիւնը՝ զայն յանձնելով քրիստոնեաներու վրէժխնդրութեան։ Այս ընթացքով՝ կը տապալէր երկու հակառակորդ, կը ստեղծէր իրական քաղաքական վեհապետութիւն մը, մի եւ անբաժան։

Ո՞վ կրնար ենթադրել, սակայն, թէ դար մը չանցած՝ այնքան պիտի զօրանար քրիստոնէութիւնը, որ կրկին պիտի բաժնէր երկրին վեհապետական գահը։ Կաթողիկոսը իր կալուածներով եւ եպիսկոպոսական աթոռները իրենց վանորայքով եւ ագարակներով տէր դարձեր էին երկրին։ Եղաւ ժամանակ մը, երբ տանուտէրութեան զաւառներ սեփականութիւն դարձած էին կաթողիկոսին։ Կարելի չէր հաշուել եպիսկոպոսներու հողային հարստութիւնը։ Ժառանգական իրաւունքով։

Եւ հիմա խորհեցէք պահ մը։ Տնտեսական դետնի վրայ այս գերիշխանութիւնը վախ կար որ, հոգեւորական իշխանութեան ճամբով, անցնէր Ասորիներու եւ Յոյներու ձեռքը, երբ այս օտարները, իբրեւ քարոզիչ կամ ուսուցիչ, սկսան հաստատուիլ Հայաստանի մէջ։ Քրիստոնէութիւնը ազգային գիտակցութիւն կամ ցանկութիւն չի մշակեր։ Ու Բիւզանդիոն, քրիստոնէութեան աւիշը ներարկելով մեզի, կը տկարացնէր երկրին ազգային յատկութիւնները։

Եւ ահա պայքարը ընդմէջ հայկական քրիստոնէութեան եւ ասորա-յունական քրիստոնէութեան։

Պարզ խօսելով; Հայերը ըսին. — Կ'ընդունինք քրիստոնէութիւնը՝ կռուելու համար … քրիստոնէութեան դէմ։ Փարատօքսալ այս նախադասութեան իմաստն այն է թէ պէտք է ազգայնացնել քրիստոնէութիւնը, թոյլ չտալու համար որ քրիստոնէութիւն քարոզելու, եկեղեցական միութիւն ստեղծելու պատրուակին տակ՝ օտարը գողնայ մեր ամէնէն թանկագին հարստութիւնը, Հայոց ազգային մետաղը։

Դ. դարուն սկիզբը, մեր քաղաքական անկախութեան մտահոգութեան վրայ կ'աւելնար հոգեկան անկախութեան պայքարը։ Հայոց եկեղեցիին ինքնուրոյնութեան, հոգեւորական իշխանութեան անկախութեան ճակատամարտը։

Սովորութիւն էր, իբրեւ պատմութեան դաս, աւանդել թէ Պապ թագաւո՛րն էր, այս քաջարի, հարիւր տոկոսով հայ այս տաղանդաւոր երիտասարդն էր, որ կը յայտարարէր հայ եկեղեցիին անկախութիւնը, մերժելով Կեսարիոյ աթոռին իրաւունքները։ Ընթերցումներուս ընթացքին կը գտնեմ որ Օրբէլեան այս իրաւունքը կուտայ նոյնքան անիրաւուած Արշակ թագաւորին.—

« Եւ հրամայեաց Արշակ ոչ միայն ձեռնադրել գնէրսէս եպիսկոպոսապետ Հայոց, այլ եւ պատրիարք ինքնագլուխ, զի ոչ է պարտ, ասէ, Հայոց ի ներքոյ լինել եպիսկոպոսապետին Կեսարու »։

Կարեւոր չէ իր պատճառաբանութիւնը։ Իրողութիւնն այն է որ Տրդատի արարքէն մէկ դար ետք՝ քրիստոնէութիւնը, մեր սահմաններուն վրայ կամ այլուր, դարձած էր ահարկու ուժ մը, որ, գիմակ դրած, կուզար հալեցնել փոքր ժողովուրդները մեծերու ձուլարանին մէջ։ Հայ ժողովուրդը, արդէն փոքր, 387 թուականին՝ աւելի փոքր դարձած էր, որովհետեւ բաժնուած էր երկու մասերու։

Քաղաքական իշխանութիւնը կորսնցուցած, «ի հոգեւորս» կապուելով յունական մշակոյթին՝ կը յանձնէր վերջին բերդը զոր ունէր Արեւմուտքի մէջ։ Յունարէն կ'ուսանէր քրիստոնէութեան ուժով եւ քրիստոնէութիւն կ'ուսանէր յունարէնի ուժով։ Իսկ Արեւելքի մէջ՝ պարսկական հակամարտութիւնը, որ ի հենճուկս յունական կայսրութեան՝ կ'արտօնէր ասորերէն լեզուին ուսուցումը, իր կարգին պիտի չուշանար քու տը կրասը տալու Հայոց, որոնք հայերէնը մոռցած՝ ասորերէն կը խօսէին, Մասիսը մոռցած՝ Սեւ լերան կ'ուղղէին իրենց աչքերը։

Հարկ էր գտնել հրաշքի համազօր գործիք մը, որ միացնէր երկու Հայաստանները եւ կարենար հալեցնել քրիստոնէութեան հայկական քուրային մէջ՝ փոխանակ թոյլ տալու որ Գառն Տեառն մեզ առաջնորդէ մինչեւ երախն գայլին ի լեառն։

Այդ հրաշալի գործիքն էր Հայոց այբուբենը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց. Գ.— Մեծ է հետաքրքրութիւնը Մեսրոպ եւ Մաշտոց անձնանուններուն ստուգաբանութեան մասին։ Տոքթ. Տաճատեան ուշադրութիւնս կը հրաւիրէ *մառրուպ* – *մաստրուպ* արաբերէն բառերուն վրայ, — *մառթ* (ծեծել) արմատէն *մաստրուպ*, իբրեւ ծեծուած, չարչարուած, մարտիրոս։ Արաբերէն լեզուի զուգայանգ տառանունները (*ճիմ* – *չիմ*, *տաալ* – *դալ*, *բէ* – *պէ*, *սին* – *շին*, *տատ* – *տատ*) դեր չունին իմաստաբանական կազմաւորումներու մէջ համանիշ ըլլալու արժէքով։ Այսպէս *մառրուպ* կը նշանակէ ծխահեղձ, իսկ *մաստրուպ* չարչարուած։ Եթէ արաբերէնը անծանօթ էր Հայոց Ե. դարուն, իբրեւ սեմական լեզու՝ ասորերէնը եւս նման բառ չի տար, (սեմ Պրէօնի ասորերէն – լատիներէն բառարանը)։ Եւ յետոյ, չենք գիտեր թէ թէ պատուանունն։ Մեսրոպ անձնանո՞ւն է թէ պատուանուն։ Սեմական լեզուները, նոյնիսկ Գեսենիուսի, Թեմֆեսթինի, Լայի, Լարուշի երկերուն, այս հայերէն բառարանները եւս լոյս չեն տար։ Ոմանք կ'ըսեն թէ յունարէն զաւառական բառ է, թարգմանաբար Մաշտոց իմաստով։ Յոյները չեն կրնար Մաշտոց արտասանել, կ'ըսեն՝ *մաստոս*, որ կը նշանակէ ծիծ՝ իրենց լեզուով. Մաշտոց չէր կրնար խօսիլ Յոյներուն հետ՝ ներկայանալով ծիծ անուամբ։ Թէ Մեսրոպ թարգմանուած է զաւառական յունարէն, կ'արժէ պրպտել։ Ցեռքի տակ չունիմ բառարան (…) բառերը, երբ ճարեմ՝ կը փնտռեմ։ Ըսողներ ալ կան դեռ թէ Մաշտոց բառը կը ծագի հայերէն մաշտիլ բայէն, որ կը նշանակէ մազերը թափիլ։ Ոչ մէկը ստոյգ։

Սէն Գետի Գեղասեսան Ափին

"ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԻՆ" ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Ի՛նչ գեղեցիկ էր բնութիւնը աշնան այդ առաջին ամիսը։ Գեղեցիկ էին վարժարանին պարտէզները եւ պուրակները։ Ո՛րքան հաճելի պիտի ըլլար դպրոցը եթէ դաս սորվելու անախորժ դրութիւնը չըլլար։

Դանդաղ քայլերով եւ ծանրախոհ՝ ման կուգայի։ Երբեմն՝ յարմար պզտիկ քարի մը հանդիպելով կամացուկ մը կը զարնէի աջ ոտքիս ծայրով, երեւակայական կոլ մը նշանակելով։

Հեռուէն, ծառերու մէջէն, կը տեսնուէր Սեւրի հին կամուրջը իր քարաշէն կամարներով։

Իջայ դէպի առջեւի պարտէզը։ Երկու կողմերը բարձր ծառեր, թուփեր, ծաղիկներ, կեդրոնը՝ զալարուն մարգագետին մը, եւ հոս հոն՝ մամռապատ հին արձաններ։ Ու այդ ամէնուն մէջէն կը բարձրանար դպրոցին գլխաւոր շէնքը, երեք յարկանի՝ իր մէջը կեդրոնացնելով դասերը, դրադարանը, սեղանատունը, ննջարանները եւ զանազան գրասենեակներ.

Վերադարձայ բակը եւ աջ դառնալով քայլերս ուղղեցի դէպի մարզարանը եւ թատերասրահը։ Բարձրացայ վերի դաշտը որուն ետին կանգնած էին անտառով ծածկուած բլուրներ։

Տերեւները սկսած էին իրենց գոյները փոխել եւ այդ կանաչութեան ծովուն մէջ տեղ տեղ կը նշմարուէին կարմիր եւ ոսկեգոյն ծառեր։ Անորոշ տխրութիւն մը պատած էր հոգիս եւ կը զգայի որ նախանձէլ այլեւս հնարաւոր չէր։

Մարզադաշտէն իջնելով՝ անցայ դասարաններու շէնքին առջեւէն ու, երթալով հանդերձատան ճամբէն, հոն՝ փայտէ ցած ցանկապատին կռթնեցայ՝ պահ մը խորհրդածելու համար կեանքի դժուարութիւններուն մասին.

Այդ միջոցին՝ Ուսումնապետը հեռուէն զիս տեսնելով եկաւ դէպի ինձ ու մօտենալով ձեռքս գրքոյկ մը դրաւ որուն մէջ շարուած էր հայերէն Ա Բ Գը։

Հետս անոնց վրայէն մէկիկ մէկիկ անցաւ, ամէն ինչ լաւ բացատրեց ու մեկնած ատեն պատուիրեց որ պէտք է շաբաթ մը ամբողջ հայերէն Ա Բ Գը սորվէի։

Համրեցի այդ տառերը։ 39 հատ էին։ Ի՞նչպէս կարելի էր 39 տառ սորվիլ շաբաթ մը։ Առ նուազն վեց ամիս պէտք էր այդ արդիւնքը ձեռք ձգելու համար եւ ինծի միայն մէկ շաբաթ պայմանաժամ կը տրուէր։ Պակա՞ս էին այս մարդիկը, կամ արդեօք կատա՞կ կ'ընէին. Բայց շատ կատակ ընելու երեւոյթ չունէին։

Բացայայտ կերպով հասկցուեցաւ որ խնդիրը իմ կարծածէս աւելի լուրջ հանգամանք մը ստացած էր։

« Ի՞նչ կարիք կար հայերէն սորվելու», ես ինծի կը հարցնէի անընդհատ ու ինծի համար անպատասխան կը մնար այս հարցումը։

Քանի կը զարմնէի այս կենճոտ խնդիրը մտքիս մէջ՝ այնքան աւելի կ'անիծէի հօրս այդ ընելը որ իր պարտք առած դրամը չէր վերադարձուցած հօրս. Այդ գիշերը՝ երկար ժամանակ անքուն մնացի մտքիս մէջ կրկնելով, — «Երանի՛ հայրս այդ գումարը փոխ առած չըլլար եւ ինքը զացած ըլլար Մխիթարեան վարժարան փոխանակ զիս ղրկելու»։

(Կ Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆ

—o—

(ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ)

Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն …
Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար.
Յօնքերդ հպարտ ու կամար
Իջնում ես Հայոց լեռներէն,—
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն։

Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն։
Ես խօսք եմ, ասար քո հոգուն,
Բայց քո տեսքով խօսեցնալու՝
Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար.

Յօնքերդ հպարտ ու կամար
Հանց վեհ տաճարները Հայոց,
Հայեացքերդ մաղում է ամառ։
Հայկից են աչքերը քո բոց,
Յօնքերդ հպարտ ու կամար։

Իջնում ես Հայոց լեռներէն
Ինչպէս թռչնուտ մեր պախրան,
Նազանքերդ այնպէս նայիրեան,
Հրմայքերդ այնպէս հայերէն՝
Իջնում ես Հայոց լեռներէն։

Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն։
Նորքից ես թռել դու, իմ լոր,
Զանգում է երգել քեզ օրօր,
Մասիսն է հսկել վեհօրէն,
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն։

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԼԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ" (1)

Իր կեանքին վերջին քանի մը տարիները ուրիշ մտահոգութիւն ունենալ չէր թուեր մեր ողբացեալ բարեկամը: Ամէն անգամ որ կը հետաքրքրուէի իր ձեռնարկած աշխատանքով, կրեթէ միշտ միեւնոյն անորոշ պատասխանը կուտար: Մէկը միւսին ետեւէն սակայն իր տպարանէն լոյս կը տեսնէին ուրիշ հեղինակներու գործերը, իրը՝ կ՚ուշանար տակաւին: Դժբախտաբար Պարտիզակի նուիրուած հատորը լոյս պիտի տեսնէր իր մահէն ետք, «Պարտիզակը խատուտիկ» խորագրով:

Շատ կանուխէն գրականութեան ճաշակը արթնցեր էր իր մէջ, եւ այդ ուղղութեամբ ինչ որ տուած էր եւ գրական ինչ խմբակցութեան որ բերած էր իր աշխատակցութիւնը, արուեստի մտահոգութիւնը ունենալ կը թուէր: Բայց տարիներուն հետ իր մէջ կը զարգանար հրապարակագիրը, աւելի յաճախ պայքարող հրապարակագիրը, ինչպէս ուրիշ դէմքեր, Ռ. Զարդարեան, Ա. Արփիարեան, Երուխան, Արամ Անտոնեան, որոնք գրականութեամբ սկսած եւ հրապարակագրութեամբ վերջացուցած էին:

Ա. Ա. Պետիկեանի «Թրշանկարներ Պարտիզակ գիւղէն» (1952) եւ Յակոբ Տէր Յակոբեանի «Պարտիզակը խատուտիկ» հատորները զիրար կը լրացնեն: Եթէ առաջինը գրական բանաստեղծական ներշնչումներով գրուած էր, երկրորդը աւելի ազգագրական բովանդակութիւն ունի: Երկու հեղինակները տարբեր մեկնակէտէ առաջնորդուած, գիւղին բարոյական եւ նիւթական նկարագիրը կ՚ամբողջացնեն:

Անկախ իր հատորէն, պարկեշտ մտաւորականի մը եւ աշխատաւորի մը յիշատակը կը թողու Յակոբ Տէր Յակոբեան, տակաւին շատ կանուխէն, մանաւանդ այն թուականներուն, երբ վտանգաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէր Պոլսոյ մէջ, երբ ան ստիպուած էր իբրեւ հրապարակագիր, դիրք շարժել եւ կարծիք յայտնել հանրային խնդիրներու շուրջ, միշտ մընալով «անվարձկան» ինչպէս այնքան հրապարակագիրներ կը սիրէր արձանագրել:

Այս հատորին մէջ հեղինակը հաւաքած է ինչ որ Պարտիզակի կը վերաբերի.— Ազգագրութիւն, հէքեաթներ, ժողովրդական տիպարներ, հինէն ու նորէն բառ ու բան, բոլոր այն նիւթերը, որոնք պիտի կազմէին որեւէ գիւղի կամ քաղաքի պատմութիւնը:

Տարիներ առաջ ինչ որ արձանագրած է նոթատետրերու մէջ, իբրեւ հում եւ անմշակ նիւթ, թոյլ չեն տար իրեն անվիրապահ գովքը հիւսել Պարտիզակցիին: «Դրախտավայր այս ոստանի բնակիչները դրախտաբնիկներ չէին, կը գրէ, ոչ ալ դրախտարժան, այլ ամէն տեղի մարդոց բոլոր թերութիւններն ու առաքինութիւնները ունէին, բոլոր մեղքերն ու մաքրութիւնները»:

Գիրքին մէջ ինքնատիպ աշխատութեան մը հետքը կը նշմարուի ընդհանրապէս: Պարտիզակի խատուտիկ բովանդակութիւն մը տալու համար, որեւէ ջանք խընայուած չէ: Եւ թերեւս այդ պատճառն է որ կ՚արգարացնէ հեղինակին աշխատելու մեթոտը: Բարեբախտաբար իրմէ առաջ ուրիշ Պարտիզակցիներու, ինչպէս Միքայէլեանի «Պարտիզակն» ալ աչքի առջեւ ունեցած է եւ օգտուած: Արդէն խոստովանութիւն մը ունի, որու համաձայն շատ մը ազգագրական նիւթեր ուրիշ գաւառաբարբառներու մէջ ալ գոյութիւն ունին: Երբ աչքի առջեւ ունենանք այս հատորին «Պարտիզակի Երգարանը», թէեւ քանակով ճոխ, բայց ուշադիր քըննութեամբ մը պիտի տեսնենք որ Ակնայ պանդուխտի, հարսանեկան եւ ողբերգներէն, ինչպէս նաեւ լեզուական պանձերէն եւ շնորհներէն բաւական օգտուած է: «Պարտիզակի առաջին բնիկներուն մէջ Ակնէն գաղթողներ եղած են» կը գրէ (էջ 19): Այս ենթադրութիւնը աւելի պիտի հիմնաւորուի, երբ ժողովրդական երգերուն և ֆոլքլորի հարստութեան բաղդատութիւնը աւելի անհրաժեշտ լրջութեամբ ըլլայ:

Պարտիզակցիին նկարագիրը այլազան է: Թէ բացասական եւ թէ դրական այդ նկարագիրները կը ճշդուին եւ այդ մասին բոլոր հեղինակները համաձայն են: Մեր գրքին հեղինակը նոյնպէս կը յաջողի եւ վերնագիրներուն տակ խմբուած քանի մը տողերը իմաստէ զուրկ չեն յաճախ: Էֆէնդիներուն եւ Այինկաճիներուն պատմուածքները օրինակ կը խորհրդանշեն մեծ հոգիներ, խոնարհ մարդիկ, բայց քաջասիրտ, առիւծի պէս: Միամիտ, ընկերասէր, պարտաճանաչ, ինքնատիպ անհատներ» ինչպէս ինքնատիպ է ընդհանրապէս Պարտիզակի ժողովուրդը:

Կենսագիրներու բաժինը ճոխ է, հոն է մանաւանդ երդիծական նկարագիրը Վահան Վ. Պարտիզակցիին, «Ըմբոստ եւ խեռ բնաւորութեամբ, անկարգապահ եւ գինեմոլ: Ամէն պարագայի ուշիմ, արթուն եւ կատակարան մարդ մը»:

Հանրային որեւէ դէպք կ՚անդրադառնայ գիւղին եւ ժողովուրդին վրայ: Փոքրիկ հատուածի մը վերնագիրն է «Կըրուացան Պարտիզակը» եւ մանաւանդ մանուկներուն եւ պատանիներուն «խատուտիկ» մէկ նկարագրութիւնը կը գտնենք «Պարտիզակի լաճերը» խորագրին տակ:

Յակոբ Տէր – Յակոբեանի հատորին երկրորդ մասը ընդհանուր վերնագիր ունի «Ազգագրական», ուր կը խօսուի ազգագրութեան, բառերու, քերականութեան, հէքեաթներու եւ երգերու մասին:

Հր. Աճառեանի Ստուգաբանական բառարանը 7 հատորներէ իր բաղկանայ (6ը վիմատիպ) եւ ոչ թէ ինը, ինչպէս թիւրիմացութեամբ բսած է հեղինակը: Այս առթիւ կ՚արժէ յիշատակել «Ակն եւ Ակնցիք» ընդարձակ հատորին Ակնայ գաւառաբարբառի բառարանը, զոր պատրաստած էր ողբացեալ Արամ Անտոնեան, հետեւողութեամբ Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի «Գաւառական բառարան»ին, Տոքթ. Մ. Ս. Գաբրիէլեանի «Ակնայ Գաւառաբարբառ»ին եւ Յովսէփ Կ. Ճանիկեանի «Հնութիւնք Ակնայ» աշխատութիւններուն: «Բառարան Ակնայ բարբառ»ինը կը պարունակէր 1730է աւելի բառեր:

Այս գլուխին «Քերականութիւն» հատուածին մէջ կը խօսուի ում եւ իս մասնիկներուն մասին.— «Նախ Սփիւռքը տակաւ պէտք է ընդունի սահմանական ներկայի արեւելեան ձեւը, ում եւ իս մասնիկները, փոխանակ կոր խորթ եւ թրքածին մասնիկին, որ թէեւ վտարուած գրականութենէն եւ ընտիր խօսակցութենէն, բայց իր բաց ձգած տեղը կը մնայ չփոթութեան մէջ» (էջ 306): Կը մնայ որ բանասէրները եւ քերականագէտները գրագին այս քերականական խնդրով, ինչպէս տարիներ առաջ այնքան մեծապէս սպառած է:

«Երգեր»ու բաժնին մէջ եւս հետեւեալ կարծիքը յայտնուած է, — «Համադրելով՝ կրնամ միայն ըսել թէ ամբողջ՝ այսինքն ժողովուրդը ի վիճակի չէ տալու քերթողական գործ մը: Բայց անոր ծոցէն, խանդավառ ու ներշնչեալ մէկը կրնայ բխումներ եւ ժայթքեր ունենալ իր յուզումի արտայայտելու, զոր ժողովուրդը կ՚որդեգրէ, կը կրկնէ ու կը տարածէ» (էջ 311):

Ամէն պարագայի մէջ ժողովրդական քերթողական ստեղծագործութիւնը, վերջ ի վերջոյ կը վերագրուի անհատի մը, կամ այս անհատը իրեն կը վերագրէ եւ իր անունով կը յայտնուի, բայց յաճախ անանուն եւ անծանօթ կը մնայ: Ժողովուրդին կողմէ ստեղծագործած ըլլալը դժուար է ժխտել, ինչպէս մեր Գողթըն գաւառի երգերը, որոնք ոչ մէկ անհատի ստեղծագործութիւնն են, նոյնը նաեւ Ակնայ հարիւրաւոր Անտունիները, այնքան բանաստեղծական, որոնց հեղինակը ժողովուրդն է եւ վերագրուած՝ Նահապետ Քուչակի:

Յակոբ Տէր Յակոբեանի «Պարտիզակը խատուտիկ» հատորը կուգայ աւելնալ այն բազմաթիւ հատորներուն վրայ, որոնք լոյս տեսած են վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, ոչ միայն պատմական, վիճակագրական այլեւ մշակութային մարզերու մէջ թանկագին նիւթեր կորուստէ փրկելով:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1) Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Փարիզ, 1961:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ԵՒ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

Աւ. Իսահակեանի գործերուն մէջ հազիւ թէ կարելի ըլլայ գտնել Սայաթ – Նովայի ազդեցութիւնը հասատուող «շօշափելի» փաստեր: Սակայն միշտ այս պարագան չէ որ կ՚որոշէ գրագէտներուն եւ արուեստագէտներուն հոգեկցութիւնը, հարազատութիւնը, մանաւանդ, երբ գործ կ՚ունենանք այնպիսի ինքնատիպ մեծութիւններու հետ, ինչպէս են Սայաթ Նովա եւ Իսահակեան:

Մեր երկու մեծ քնարերգուները իրարմէ տարբեր անհատականութիւններ ըլլալով հանդերձ, ստեղծագործական – հոգեբանական բազմաթիւ յատկանիշերով հարազատ են իրարու:

Երկուքն ալ «ոտքով – միտքով» շատ թափառած են, շատ աշխարհներ տեսած, երկիրներու եւ իմաստուններու հետ վէճի մտած, խոր կերպով սիրած եւ ապրած են անարձագանգ սիրոյ այրող մըրմուռը, աշխարհ – «փանջարայէն» տեսած են կեանքին հակասութիւնները եւ անարդարութիւնները եւ խոցոտուած է իրենց սիրտը: Երկուքն ալ աշխարհը սիրած են ամպարփակ սիրով տոգորուած եւ տոչորուած մարդու մը հայեացքներով: Երկուքին ալ գեղարուեստական ելակէտը կամ հիմքը ժողովուրդի գեղարուեստական մտածողութիւնն է:

Իսահակեանի ստեղծագործական մըտերմութիւնը Սայաթ – Նովայի հետ կը սկսի անոր գրական հասունութեան շըջանին, 90ական թուականներու վերջերուն, Թումանեանի գլխաւորած «Վերնատուն» գրական խմբակցութեան մթնոլորտին մէջ: «Վերնատուն»ի անդամները՝ Աղայեան, Թումանեան, Իսահակեան, Դէմիրճեան հայ գրականութեան նոր վերելքին, անոր ազգային մասին խօսած ժամանակ վերածնունդութեան կ՚ընթադէին հին արժէքները, իրենց նախորդները, որոնց շարքին նաեւ Սայաթ – Նովայի գրական ժառանգութիւնը:

Այդ շրջանին (1899) գրուած է Իսահակեանի գիւմնին մէջ պահպանուած Սայաթ – Նովային նուիրուած սեւագիր եւ կէս մնացած բանաստեղծութիւն մը, որ թէեւ կէս – կատար, այսուհանդերձ կ՚արտայայտէ «Երգեր ու Վէրքեր»ու հեղինակին սէրը հանճարեղ քնարերգուին նկատմամբ:

Սայաթ – Նովա, Սայաթ – Նովա,
Դուն չես մեռել, Սայաթ-Նովա,
Դու ապրում ես հոգուս միջին,
Դուն երգում ես սրտիս միջին, —
Դուն չես մեռել, Սայաթ – Նովա:
Անուշ ձէնդ միշտ լսում եմ,
Սրտիս խորքից տուն է տալիս,
Արար – աշխարհ լեզու առած,
Քու երգովդ են խօսում բերան:
Իմ սիրտս էլ քու կիդ նման
Վիրաւոր է Սայաթ – Նովա...

Շարունակութեան մէջ բանաստեղծութեան չափը կը փոխուի.

... Մենք, աշխարհի ճամբու ափին
մենակ բուսած վայրի վարդ ենք,
Անց ու դարձի եկած փոշուց մենք
ծածկուած, փոշոտ վարդ ենք,
Գողալները քաղչի միջի, ձեռքով ջրած..
Անփուշ, նազուկ վարդն են սիրում...

Ինչպէս արդէն նկատեց ընթերցողը, այդ տողերէն ծնունդ առած է «Ա՛խ, ես սիրու ճամբի ափին...» աքանչելի քնարական բանաստեղծութիւնը:

Իսահակեանի բոլոր գործերէն թերեւս միայն «Եար, աչերդ արեգական շողքով վառված ծովի նման...» ոտանաւորն է, որուն վրայ կարելի է տեսնել Սայաթ – Նովայի ներշնչումը:

Սայաթ – Նովայի արուեստին հմայքը Իսահակեան խորապէս զգացած է իր կեանքի ամբողջ ընթացքին: Այդ կը վըկայեն կեանքի վերջին տասնամեակին անոր գրած բոլոր ակնարկները, որ ամբողջութեան պիտի յանձնուէին առաջին անգամ ըլլալով: Անոնք լուսաբանութիւններ կրնան ծառայել լոյս սփռելու համար «Իսահակեան – Սայաթ – Նովա» հարցին վրայ, որ արժանի է ուսումնասիրութեան:

Ա. ԻՆՃԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ի՞նչպէս չի գիտցուիր... չէ՞ որ Քիւրտը զէնքով կը կոտորէ հայ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը միշտ աչքը կը գոցէ. չէ՞ որ մեր քով դանակ մը անգամ չուզեր ըլլայ, իսկ վայրենի ցեղի մը ձեռքը Մօսինի հրացանը կը գտնուի, ըսել է թէ յայտնապէս ծրագիր մը պատրաստուած է՝ մեզ բնաջինջ ընելու համար՝ ասիկա առաջարկութիւն կը վերցնէ՞, Վեհափառ, ըսէք մեզի կը խնդրեմ:

Խաչատուր Կաթողիկոս չկրցաւ պատասխանել, այնքան ճշմարիտ էր Ներսէս Արծրունիի առարկութիւնն, որ կը խոցոտէր իր սիրտը:

Ձեր վեհափառութիւնը շատ բան կարող է ընել յարեց Ներսէս Արծրունի իր խռովայոյզ ձայնը մեղմացնելով: Գիտենք թէ ձեր դիրքը, ձեր պաշտօնը, մանաւանդ ձեր ազդեցութիւնը մեծ կշիռ ունի թէ կուսակալին մօտ եւ թէ Բարձր. Դուռը: Պէտք է որ չլռէք: Ներկայ հանգամանքներուն մէջ ձեր լռութիւնը՝ հաւասար է այն մեղսակցութեան զոր...

Ներսէս Արծրունի իր խօսքը չկրցաւ աւարտել... կարծես հոգեկան փղձկում մը խեղդեց զինքը:

— Ախ, գիտեմ, գիտեմ թէ կը դատապարտէք զիս, կը մեղադրէք՝ իմ քաշուած ընթացքս տեսնելով, ընդհատեց Վեհափառը: Բայց ի՞նչ ընեմ... ահա, դեռ ամիս մը չկայ որ Շատախու – Կէտիկ կոչուած կիրճին մէջ դէպք մը պատահած է, եւ այդ պատճառաւ թեմերուս բոլոր գեղացիները կրակ ինկեր կը վառուին կառավարութեան ձեռքը:

— Ի՞նչ դէպք է պատահեր, հարցուց Արծրունի:

— Մոկաց Շէյխը յարձակում կըեր է այդ կուսին, պատասխանեց Վեհափառը:

— Պատճա՞ռը.

— Պատճառ մը չկայ եղեր:

— Կառավարութիւնն այդպէ՞ս կ՚ըսէ:

— Այո:

— Լաւ, չկարողացաք խնդիրը քննել:

— Քննեցի:

— Ի՞նչ է եղեր:

— Մոկաց Շէյխը խումբ մը Խոյամնեբով հայ աղջիկ մը փախցնելու յաջողած է. բայց այդ կիրճին մէջ կարիճ Հայերու հանդիպելով, անձնատուր կ՚ըլլայ ու կը ստիպուի աղջիկը թողուլ:

— Ծիշդ չէ՞ ասիկա:

— Որո՞ւ կրնաս հասկցնել. անցեալ օր մեր քաղքին Թամրա կոչուած հայ աղաներն անգամ չհաւատացին այսպէս ըլլալուն:

— Հապա՞:

— Անոնք պնդեցին թէ քանի մը աւազակներու գործն է եղեր: Այդ աւազակները պահուած են Արտոսը սարին քովերը: Բանտարկուած գեղացիներն են որ կը կերակրեն զանոնք:

— Հող չէ... մենք գիտենք այդ խամրաներու բերանը: Ի հարկէ չուները չեն հաչեր այն մարդերու վրայ որոնց ձեռքէն ոսկոր մը կը բռնեն: Թողունք այդ կէտը: Հիմակ՝ կը յայտնենք թէ՝ հայ բնակեաց ու ազգին շահերը կը պահանջեն ձեր վեհափառութեան աջակցութիւնը:

— Պարթեւ հասակով կլերականը պատկառելի գլուխը վեր վերցուց ու խորին հետաքրքրութեամբ մը հարցուց.

— Ի՞նչ է այդ աջակցութիւնը:

— Կը փափաքիմ որ դաշտնի կերպով պատուիրէք Վանքի մշակներու մեզի օգնելու, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրը շնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գալեանէ 20 Ն. Ֆ., Տիկին Եռիքարտաշեանէ 10, փոխան ծաղիկի ողբացեալ Արշակ Գապըրճեանի մահուան առիթով :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վասիլ Տէր – Դաւթեան եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Տէր – Դաւթեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեանի եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով, մամուլով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ մասնակցեցան իրենց սուգին, իրենց սիրելի մայրիկին եւ մեծ մայրիկին՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ – ԴԱՒԹԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՏԱՐԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Արիմեան դպրոցը (Իսի) :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ :

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի դըրասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր « հպատակներուն » թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ԳԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է գաղթականի հանգամանքը հաստատող վկայականը՝

Certificat de Réfugié

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի ամէն անգամ որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի : Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւնները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն.— Ազգութեան թուղթը, մէկ պատկեր, անձագրի (Քարթ տ'իտանթիթէ) վաւերացուած էօփին եւ 1070 Ֆր. (ձրի տընտեսապէս տկարներուն համար) :

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թըւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ.— եթէ թուղթը վերջացած է.— 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն :

Անգամ մը եւս կը շեշտենք թէ այս թուղթը ԳԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարագայի :

Գաղթականաց գրասենեակը բաց է ամէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12·30 :

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

Հարաւային Ֆրանսայի համար՝

26 Rue des Convalescents, Marseille

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԱԶԴ. ՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցառաջի վարչութիւնը ջերմապէս կը խնդրէ իր յաճախորդներէն որ հեռաձայնով ազդ. չտան :

Թիւրիմացութեանց եւ ժամավաճառութեանց առաջքն առնելու համար, վարչութիւնը միայն ԳՐԱՒՈՐ ազդեր կ'ընդունի :

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի ժամը 14էն 16, Մշակոյթի տունը՝

17, Rue Bleue, Paris (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէօփնէյն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ :

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ :

Մուտքը ազատ է :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին :

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

16 – 17 տարեկան սկսնակ տաքթիլօ օրիորդ մը :

Անձամբ ներկայանալ Թերթիս վարչութեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին :

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին :

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 – 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր :

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀՈՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ :

×

Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ երեկոյ 16 Դեկտեմբեր :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քափէօզ մը պոնեթրի – թրիքոյի համար :

ԴԻՄԵԼ.—

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

TAI. 64-06

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ :

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :

Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս ·—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊՈՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշտանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 21 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9259 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5060

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ԴԷՄ

Շաբաթ օր, իբրեւ հետեւանք Ներքին նախարարին մէկ բողոքին, Փարիզի ոստիկանութիւնը կարգ մը միջոցներ ձեռք կ'առնէր անձերու հանդէպ որոնք ծանօթ են ֆրանսական Ալժերիոյ ի նպաստ իրենց կարծիքներուն եւ գործունէութեան համար:

Առաջին առթիւ հարցաքննուեցաւ Նախկին ոստիկանապետ, նախկին երեսփոխան եւ Ներկայիս Թաղապետական խորհրդատու, Ժան Տիտ որ բուռն ճառ մը խօսած էր Հինգշաբթի իրիկուն, Միւթիւալիթէի մէջ, ծափահարել տալով Սալանի անունը:

Ամէն բան արդէն, Միւթիւալիթէի այդ երեկոյթէն ծնունդ առաւ, երեկոյթ մը որ կազմակերպած էր «Վենսէնի Կոմիտէն» եւ ուր խօսք առած էին, Տիտէն զատ, Լը Փէն, Տէլպէք, Ժորժ Պիտօ, Լաֆէ, Ֆիլիփ Մարսէ, Փօլ Էմիլ Մընիէ: Ասոնք ալ ստիպուեցան Քէ Տէ Զ'Օրֆեվր ներկայանալ բայց, ցարդ, միայն իբրեւ վկայ կը լսուին մինչ նախկին ոստիկանապետ՝ Տիտ, հարցաքննութենէն ետք Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ:

Տիտի դէմ երեք ամբաստանութիւններ կան ներկայիս: Ա) Նախատինք Պետութեան ղեկավարին (ինք կը հերքէ թէեւ այն խօսքերը զորս մամուլը իրեն վերագրած է: Բ) Գրգռութիւն մահափորձի եւ Գ) Գրգռութիւն ոճիրի պետութեան ապահովութեան դէմ: Լսուած վկաներէն՝ Պերնար Լաֆէ յայտարարեց թէ դայթակղութիւն մըն է եւ Տիտ երբեք չէ արտասանած այն բառերը որոնք իրեն կը վերագրուին: Ըստ Լաֆէի «տեղեկատուութիւններու Ընդհանուր գրասենեակն է որ պատրաստած է ամբողջ տեղեկագիրը: Տիտ երկար ղեկուցում մըն ալ ըրած է, Հանրապետութեան դատախազին աղէտ Ալժերիոյ քաղաքականութեան շուրջ, որմէ ետք իրիկուան ժամը 20ին Սանթէ փոխադրուած է:

Տիտ, Փարիզ ծնած է 1915ին եւ ոստիկանապետի մրցումին ընդունուած է 1937ին: Կարճ ժամանակ մը գտնուած է Ընդհանուր Տեղեկատուութեանց (գաղտնի ոստիկանութիւն) գլուխը: 1951էն 54 Փարիզի նախկին ոստիկանապետ Ժան Պէյոյի կցորդ է, ապա 1954ին պաշտօնանկ կ'ըլլայ որովհետեւ կ'ըսուի թէ համակցած է «փիւբընէրու խնդրին» Մենտէս-Ֆրանսի դահլիճին դէմ: 1959-էն Թաղապետական խորհրդատու կ'ընտրուի ձախողելէ ետք երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ: 1961 Հոկտեմբեր 17ի մահմետական ցոյցերէն ետք կը հեռանայ Անկախներէն միանալու համար Պերնար Լաֆէի Հանրապետական Կեդրոնին: Անդամակցած է «Վէնսէնի կոմիտէին» երբ այս վերջինը հիմնուեցաւ, 1960 Մայիսին: Ասոնց ծրագիրն էր «ազգային վերականգնում մը», իրենց առաջին ժողովը տեղի ունեցաւ նոյն տարուան Յունիս 20ին: 150 անձնաւորութեանց կարգին, կարելի է յիշել Սուսթէլ, Պուրժէս-Մոնուրի, Լաքոստ, Անտրէ Մորիս, Ռոժէ Տիւշէ, Մաքս Լըժէօն, Պիտօ: Հաւանական կը նկատուի որ յառաջիկայ նախարարաց Խորհուրդը (Չորեքշաբթի) լուծէ այս «Կոմիտէն»: Վարչապետը շրջաբերական-նամակով մը յիշեցուց արդէն բոլոր նահանգապետներուն թէ հանրային ցոյցերը արգիլուած են:

× Պէն Պելլա հրահանգ տուաւ ալժերիացի բանտարկեալներուն որ դադրեցնեն իրենց ծոմապահութիւնը, ինչ սակայն կը շարունակէ:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ – ՔԵՔՈՆԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Վերջ դնելու համար վերջերս ստեղծուած տարակարծութեանց Խրուշչեւ եւ Քեքոնըն որոշեցին հանդիպում մը ունենալ, յառաջիկայ Ուրբաթ օր, Նովոսիպիրսք:

Ֆինլանտիոյ Նախագահը ընտրապայքարի, իր առաջին ճառին մէջ յայտնեց «չենք գիտեր թէ վաղը ի՞նչ պէտք է ընենք հիմա, կը պատասխանեմ՝ հանդարտ մնալ»:

Ինչ կը վերաբերի, Ֆին-խորհրդային յարաբերութեանց, հաւանական է որ Ֆինլանտիոյ նախագահին ճամբորդութիւնը վերջ դնէ ստեղծուած պայութեան: Քեքոնըն «սիրուած» է Մոսկուայի մէջ: Պէտք չէ սակայն անտեսել թէ Խորհ. Միութիւնը շատ պահանջկոտ դարձած է եւ հաւանական է որ նոր ճնշումներ բանեցնելով Ֆինլանտիոյ վրայ կ'ուզէ «հոգեբանական» ճնշում մը բանեցնել նաեւ բովանդակ Սկանտինաւիոյ վրայ: Նման պարագայի մը, Ֆին-խորհրդային խօսակցութիւնները կրնան նաեւ զինուորական բնոյթ ունենալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ հաստատ վարչապետ Ատենաուըր եւ անմիջապէս տեսակցութիւն մը պիտի ունենար Նախագահ Քենըտիի հետ:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ Թագաւորը շատ ծանր վիճակի մէջ է: Միջազգային համբաւի տէր բժիշկներ Թագաւորին գլուխն են, բայց հիւանդութեան բնոյթը չէ հրապարակուած:

ԱՔՔՐԱՅԻ մէջ (Ղանա) հրաժեշտի պարահանդէս մը տրուեցաւ Անգլիոյ Թագուհիին ի պատիւ: Իշխան Ֆիլիփ պարեց Տիկին Ն'Քրումայի հետ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ օդանաւ մը կորսուած է Քոնկոյի երկինքին մէջ, ինչ որ նոր յուզումներու տեղի տուած է Իտալիոյ մէջ:

«ԱՀԱԿ»ին ձեռքը 348 ֆրանսացի պատերազմական գերիներ կան ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ երեք օր սուգ հռչակուած էր 13 օդաչուներու վայրագ սպանութեան առթիւ: Ծանր միջադէպեր ալ պատահած են համայնավարներու եւ Նոր Ֆաշիստներու միջեւ մինչ բոլորը իրենց ընդվզումը կը պոռան կատարուած զարհուրելի ոճիրին դէմ: Վարչապետը՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանի յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր յայտնեց թէ Իտալիա աւելի քան երբեք իրաւունք կը զգայ Քոնկոյի հարցը դնելու ՄԱԿի առջեւ եւ որուն հանդէպ շատ աւելի պահանջկոտ պիտի ըլլայ: Ձայն-պատկերասփիւռը 67 միլիոն լիռ հաւաքած է շարժում մը ստեղծելու համար զոհերուն յիշատակին:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ երկար վիճաբանութիւններէ ետք, Հալք եւ Ատալէթ կրցան բաժնուիլ նախարարական աթոռները: Ինէօնիւի վարչապետութեան տակ, Հալքը պիտի ունենայ նաեւ երկու պետական նախարարի աթոռ եւ հետեւեալ նախարարութիւնները — Արդարութիւն, Ազգ. Պաշտպանութիւն, Արտաքին, Ելմտական, Լուսաւորութիւն, Հանրային Շինութիւն, Աշխատանք եւ Ճարտարարուեստ: Ատալէթին կը մնան՝ փոխ-վարչապետի, պետական երկու նախարարութեան, Ներքին, Առեւտուրի, Հանրային Առողջապահութեան, Մաքսի եւ Մենաշնորհի, Երկրագործութեան, Հաղորդակցութեան, Մամուլի եւ Վերաշինութեան նախարարութեանց աթոռները:

ԱՆԳԱՐԱ կանչուեցաւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան մամուլի կցորդը՝ Այտեմիր Գալքան, որպէսզի բացատրութիւններ տայ սպաներուն մամուլի ասուլիսին մասին: Տեղեկատուութեան Նախարարին համաձայն Գալքան ինքնագլուխ կազմակերպած էր այդ ասուլիսը մինչ Փարիզի Թրքական շրջանակները կ'ըսեն թէ Փարիզի Թրքական դեսպանին համաձայնութեամբ եղած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դահլիճը զոր կազմեց Ռաշիտ Քարամէ, վաւերացուեցաւ 68 ձայնով 18ի դէմ:

ԱԹԷՆՔԻ 300 փաստաբաններ որոնք ներկայ եղած են վերջին ընտրութեանց յանուն Արդարութեան նախարարութեան, բանաձեւ մը քուէարկեցին, ժողովի մը ընթացքին, ուր կը յայտնեն Թագաւորին եւ Ժողովուրդին թէ ապօրինութիւններ կատարուած են քուէարկութեան առթին: Իբրեւ հետեւանք այս յայտարարութեան, քննութիւն պիտի բացուի եւ ընտրութիւնները կրնան չեղեալ համարուիլ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ նահանգին կառավարիչը՝ Նելսըն Ռոքֆելլեր պիտի ամուսնալուծուի 31 տարուան ամուսնութենէ մը ետք: Ռոքֆելլեր վերջերս Հանրապետականներու հովանաւորութիւնը ուզած էր նախագահական ընտրութեանց առթին եւ հաւանական է որ կրկին այդ փորձը ընէ 1964ին բայց ամուսնալուծումը աննպաստ կ'ըլլայ իրեն, նման պարագայի մը:

ՓԱՐԻԶԻ այս շաբթուան պաշտօնական հիւրն է նախկին Ֆրանսական Քոնկոյի (Պրազավիլ) Նախագահը՝ Աբբայ Ֆիւլպէր Եուլու: Եուլու 43 տարեկան է, քահանայ ձեռնադրուած է 1948ին եւ Պրազավիլի հոգեւոր հովիւ նշանակուած: Նոյն քաղաքին նախ քաղաքապետ (1956) ապա երեսփոխան ընտրուած է (1957), յետոյ վարչապետ եւ վերջապէս Հանրապետութեան Նախագահ ճերմակ կապայով, Աբբայ Եուլու շատ ժողովրդականութիւն կը վայելէ թէեւ քաղաքական ասպարէզ նետուիլը դժուարութիւններ ստեղծեց իրեն Կաթոլիկէ կարգին հետ եւ «կախակայուած» յայտարարուած է եւ իրաւունք չունի պատարագ մատուցանելու, բայց Վատիկանը սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահէ նախագահ Եուլուի հետ եւ Պապական Նուիրակը ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի հանդիսութեանց որոնք Աբբայ Եուլուի ի պատիւ կը տրուին այս օրերս: Եուլու Փարիզ ժամանեց երկուշաբթի առտու եւ ընդունուեցաւ Նախագահ տը Կոլի կողմէ:

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ վարսայարդարները շատ դժգոհ են որովհետեւ փարիզեան վարսայարդարի երկու հաստատութիւններ մասնաճիւղեր բացած են Պէյրութի մէջ.

ՊՈՒՐԿԻՊԱ նոր ճառի մը ընթացքին յայտնեց թէ մինչեւ ծայրը պիտի երթան Պիզերթի համար

ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆԱԿԸ երկու նոր հաղորդումներ տուաւ Ալժէի հեռատեսիլի ալիքներուն վրայ: Ինչպէս նախորդ անգամները սփռումը սկսաւ սա ձեւով.— «Հոս Ռատիօ-Ֆրանս,, Ֆրանսական Ալժերիոյ ձայնը: Կոլիստ յայտագիրը ընդհատուեցաւ»: Սալան յայտարարեց թէ չարիքին աղբիւրը եղած է այն հանրաքուէն որ ինքնիշխանութիւնը ամբողջովին տը Կոլի յանձնած է «Լքումի սկիզբը եղաւ» շեշտեց Սալան: Ֆիկարօ, այս առթիւ, կը յիշէ թէ նոյն Սալանը, 1958 Յուլիսին կը յայտարարէր «պէտք է շահիլ հանրաքուէին պայքարը եւ բանակը կենսական դեր ունի խաղալիք այդ գործին մէջ»:

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏԻ ճակատամարտը «Վոլկոկրատի ճակատամարտը» եղած է Կարմիր Աստղին (բանակին պաշտօնաթերթը) մէկ յօդուածին մէջ:

ՆԱՍՐ յայտարարեց թէ Նախապատրաստական յանձնախումբ մը կազմուած է «Ազգային Ժողովրդական Համագումարին» համար:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ մօտ հինգ հազար ցուցարարներ տողանցեցին բողոքելու համար գաղտնի բանակին գործունէութեան դէմ եւ խաղաղութիւն պահանջելով Ալժերիոյ մէջ: Հակա-ցոյցեր ալ տեղի ունեցան (Ֆրանսական Ալժերիոյ կողմնակիցներուն կողմէ):

ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ Հանրապետութեան մէջ, պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ:

ՄԻԿՈՅԵԱՆՆ Է ԶՍՊՈՂԸ

ԿԸ ԳՐԷ «ՕՌՈՌ»

Ապասթալինացման արշաւանքին առթիւ «Օռոռ» կը գրէ իր Շաբաթ օրուան թիւով.— «Ինքնաքննադատութիւն, արձաններու տապալում, քաղաքներու անուններու փոփոխութիւն, Մոսկուա ապասթալինացման ժամը կ'ապրի, բայց տակաւին լռութիւններ կան: Անոր պատճառն այն է որ համայնավար դասաւորման գագաթը, կան մարդիկ որոնք իրենք իրենց հարց կուտան թէ արդեօ՞ք օր մը Փեքինի տեսակէտը պիտի չյաղթանակէ՝ եւ զայն պարտադրէ Խորհ. Միութեան մէջ իսկ: Եթէ նման բաներ կրնան պատահիլ, աւելի լաւ է որ մարդիկ իրենք զիրենք շատ չվտանգեն այս վայրկեանի խենթութեան մէջ որ ապասթալինացումն է:

«Կան նաեւ հակակուսակցականները, անոնք որոնք վստահ են թէ անբիծ են եւ որոնք իրենց զէնքերը վար չեն դներ, հակառակ երեւոյթներուն: Ասոնք անողոք են: Կան նաեւ ճարպիկները, անոնք որ բոլոր ճակատներու վրայ կը խաղան: Մոսկուայի համագումարին, Հոկտեմբեր 20ին, կարելի եղաւ լսել Միկոյեանը՝ որ կը պոռթկար հակակուսակցականներուն, Մոլոթովներուն, Էնվէր Հոճաներուն դէմ: Իր բուռն ոճը զարմացուց:

«Մինչ, այս նոյն Միկոյեանն էր, շատ խորամանկ Հայ մը, որ համագումարէն քանի մը օր առաջ եւ վերջին շաբաթներուն, Խրուշչեւի հակակշիռը եղաւ: Ուզեց դադրել ապասթալինացման կատաղութիւնը: «Կը բաւէ, արդէն շատ հեռու գացինք» կ'ըսէր համագումարի վարորդներին:

Ինչո՞ւ այս երկերեսութիւնը:

«Որովհետեւ Միկոյեան լարախաղացութեան վարժութիւնն ունի: Գիտցաւ սթալինեան ըլլալ՝ երբ օգտակար էր եւ Խրուշչեւի դաշնակցիլ՝ պէտք եղած պահուն: Գիտէ թէ մինչեւ ուր կարելի է շատ հեռու երթալ եւ այսօր կը զգայ վտանգը, իր ծերութեան մասին կը մտածէ եւ կարմիր նոր ցարին չափազանցութիւնները, զինքը մտածկոտ կը ձգեն: Գիտէ, ի վերջոյ, թէ Սթալինի, Խրուշչեւի, Շու Էն Լայի համար միայն մէկ հեռանկար կայ.— Արեւմուտքը կլլել:

«Դանակը ակռաներո՞ւն միջեւ թէ խաղաղ համակեցութիւն: Տարակարծութիւնը միայն մեթոտին մէջն է»:

Օռոռի այս տողերուն խորագիրն է՝ «ՄԻԿՈՅԵԱՆՆ Է, ԽՈՐԱՄԱՆԿ ՀԱՅԸ», որ կը ԶՍՊԷ Գ. Խ.-ն»:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷՐ
ՍԹԱԼԻՆԻ ՕՐՈՎ

ՖԻԿԱՌՕ սիւնակ մը ունի, ուր երբեմն կուտայ խորհրդային այն լուրերը՝ զորս «Իւմանիթէ» չի տար իր ընթերցողներուն։ Այսպէս թարմացնելու համար յիշողութիւնները, Ֆիկառօ կը գրէ թէ առաջին անգամ 1957ին, երբ Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին ընթացքին՝ Խրուշչեւ, իր ճառին վերջաւորութեան, Մոլոթովի երեսին նետեց սա խօսքը՝ թէ՛ «համայնավարի արիւն ունիք ձեր ձեռքերուն վրայ», Մոլոթով պատասխանեց. — «Իսկ դո՞ւք»։

Անցեալ Հոկտեմբեր 27ին, Նիքիթա Խրուշչեւ կ'ըսէր.— Ընկերները կ'առաջարկեն որ յաւերժացուի յիշատակը Պետութեան եւ կուսակցութեան այն ականաւոր անձնաւորութեանց, որոնք զոհ գացին կամայական որոշումներու՝ անձի պաշտամունքի եղակի շրջանին։ Կը կանենք որ այս առաջարկը արդար է»։

Բայց երբ 1936 Օգոստոսին, Մոսկուայի մէջ, կը սկսէր առաջին մեծ դատավարութիւնը 16 «ականաւոր անձնաւորութեանց» դէմ, իրենց գլուխն ունենալով Զինովիեւը (Լենինկրատի Սովետի նախկին նախագահ եւ Միջազգայինի նախկին նախագահ) եւ Կամենեւը (Մոսկուայի Սովետի նախկին նախագահ եւ նախկին փոխ-վարչապետ), «ընկեր» Խրուշչեւ, մահապատիժի վճիռէն առաջ իսկ, 1936 Օգոստոս 23ին յայտարարած էր «Իզվեստիա»յի մէջ։ «Ոեւէ մէկը որ կ'ուրախանայ մեր երկրին մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւններէն եւ մեծ Սթալինի կողմէ կուսակցութեան տարած յաղթանակներէն, մէկ խօսք միայն կրնայ գտնել այս Փաշիստ վարձկան շուներուն համար։ Այդ խօսքը՝ մահ է։ Թող, կեսթափոյի գաշնակից, այս խմբակին պետը՝ Թրոցքի հոս չըլլայ, մեր ժողովուրդին զայրոյթը, մեր դատարանին վճիռը, պիտի հասնին իրեն, ո՛ւր որ ալ ըլլայ»։

Մանօթ է թէ Լէոն Թրոցքի 1940ին, սպաննուեցաւ Մեքսիքայի մէջ, կեփէուի մէկ գործակալին կողմէ, ձէք Մորնար անունով։

1961 Հոկտեմբեր 27ի նոյն ճառին մէջ, Խրուշչեւ ձայնը բարձրացուց նաեւ Կարմիր բանակի զին. պետերու սպանութեան դէմ, որոնց գլուխն էր մարաջախտ Թուխաչեւսկի։

Սակայն այդ միջոցին, Թուխաչեւսկիի սպանութեան լուրին հրապարակումէն 6 օր առաջ, Մոսկուայի շարքերուն առջեւ Խրուշչեւ դէմ արտայայտուած է անոնց եւ մասնաւորաբար Զօր. Կամարնիքի (անձնասպան եղած էր ձերբակալուելէն առաջ), որուն հասցէին ըսած էր.— «Թրոցքիստ ուրացող մը, Հայրենիքին դաւաճան մը, ժողովուրդին թշնամի մը, Կամարնիք Մոսկուայի Կոմիտէին անդամ էր։ Այս պարագան ցոյց կուտայ թէ թշնամին աղտոտ կերպով կը ծպտուի իր գործունէութիւնը շարունակելու համար։ Բայց այս դաւաճանները, այս Թուխաչեւսկիները եւ միւս Կամարնիքները թող գիտնան թէ դիմակաւործ պիտի ընենք զիրենք եւ ոչընչացնենք, մինչեւ վերջինը փոշիի պիտի վերածենք եւ ձգենք որ հովը ցրուէ, որպէսզի ընկերվարական Հայրենիքին այս թշնամիներէն ոչ մէկին հետքը մնայ»։

1956 Փետրուարին, կուսակցութեան Ի. համագումարին ընթացքին եւ վերջերս ԻԲ. համագումարի մէջ Խրուշչեւ կրկնեց նոյն յանկերգը.— անձի պաշտամունքը 1934էն սկսեալ մէկ կողմէն դէպի սարսափ առաջնորդեց միւս կողմէ Սթալինի խնկարկութեան։ Բայց այդ նոյն տարին, 1934ին, երբ գումարուած էր ԺԷ. համագումարը, երկու ճառախօսներ մասնաւանդ ուշադրութիւն գրաւեցին Սթալինի հասցէին իրենց գործածած ածականներու քանակութեամբ, սկսելով քանիցս կրկնուած «հանճարեղ»էն։ Այդ երկու ճառախօսները այն միակ երկու ղեկավարներն են, որոնք այսօր ալ մաս կը կազմեն Կեդր. Կոմիտէի Նախագահութեան, Խրուշչեւ եւ Միկոյեան։ Այսպէս կը խօսէր Խրուշչեւ.— «Մոսկուայի կազմակերպութիւնը գաղափարական գետնի վրայ միաձայնութեամբ Կեդր. Կոմիտէի եւ մեր հանճարափայլ ղեկավար ընկեր Սթալինի կողքին է։ Գաղափարական այս միաձայնութիւնը իրագործուած է շնորհիւ այն ճարտար եւ ամենօրեայ ղեկավարութեան որ մեզի շընորհուած է Լազար Կագանովիչի անձով։ Մոսկուայի կազմակերպութիւնը աւելի եւս պիտի համախմբուի մեր մեծ ղեկավարին, ընկեր Սթալինի շուրջ եւ անոր հետ պիտի քալէ դէպի նոր յաղթանակներ»։

Այդ «նոր յաջողութիւնները» .. ուրիշ բան չէին, ըստ նոյն Խրուշչեւի յայտնութեանց, եթէ ոչ մաքրագործումը եւ սպանութիւնը Կեդր. Կոմիտէի անդամներուն հարիւրէն 70ին։

1934էն ի վեր Խրուշչեւ առիթ չի փախցներ Սթալինի գովքը հիւսելու։ Ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ.—

1937.— Խրուշչեւ Մոսկուայի կուսակցութեան ղեկավար հոկայ հանրաժողով մը կը կազմակերպէ որուն կը մասնակցին երկու հարիւր հազար հոգի։ Օրուան հարցն է վաւերացնել ուրիշ դատավարութեան մը վճիռները Ռատէք - Փիաթակով խմբակին դէմ, որոնք ամբաստանուած են այն յանցանքով թէ ուզած են Սթալինը սպաննել։ Գլխաւոր ճառախօսն է Խրուշչեւ, որ ըստ 1937 Յունուար 31ի Փրաւտայի՝ կը յայտարարէ.— «Այս մարդասպանները փորձեցին դպչիլ մեր կուսակցութեան սրտին եւ ուղեղին, ձեռք բարձրացուցին ընկեր Սթալինի վրայ։ Ընկեր Սթալինի վրայ ձեռք բարձրացնելով, ձեռք բարձրացուցած եղան բոլորիս դէմ, բանուորական դասուն դէմ, աշխատաւէր ժողովուրդին դէմ։ Ձեռք վերցնելով ընկեր Սթալինի դէմ, ձեռք վերցուցած եղան Մարքսի, Էնկելսի եւ Լենինի ուսուցման դէմ։ Ձեռք բարձրացնելով ընկեր Սթալինի դէմ, ձեռք բարձրացուցած եղան մարդկութեան ունեցած լաւագոյնին, որովհետեւ Սթալին յոյսն է, փարոսն է, որ կ'առաջնորդէ յառաջդիմական բովանդակ մարդկութիւնը։ Սթալին մեր դրօշակն է։ Սթալին մեր կամքն է։ Սթալին, մեր յաղթանակն է»։

1938.— Խրուշչեւ ուկրայնական Կեդր. Կոմիտէի պետ նշանակուած է Սթալինի կողմէ։ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութիւնները կը կազմակերպէ եւ չի մոռնար Սթալինը ներկայացնելու իբրեւ առաջին թեկնածու, սա պատճառաբանութեամբ. «Ընկերներ, երկու օրէն, Յունիս 26ին, Քիեվի «Սթալին» թաղամասին բոլոր քուէարկողները քուէատուփ պիտի դիմեն եւ իրենց ձայնը պիտի տան Ուկրայնացի ժողովուրդին առաջին թեկնածուին համար, իբրեւ երեսփոխան Ուկրայնական Ընկերվարական Խորհրդային Հանրապետութեան, իրենց ձայնը պիտի տան ժողովուրդներու պաշտպանին եւ պետին՝ Մեծն Սթալինի, քուէի համար կը քուէարկենք, մեր մեծ Սթալին, քուէի համար որ հանճարեղ զէնքի ընկերը եւ բարեկամն էիր մեծ Լենինին»։ Խրուշչեւ հազարաւոր ներբողական հեռագիրներ ղրկել կուտայ Սթալինի, օրինակ.— «Խորհրդային ժողովուրդը ջերմութեամբ եւ անկեղծ սիրալիրութեամբ կ'արտասանէ Սթալինի անունը։ Մեր զաւակներուն աչքերը կը փայլին ուրախութենէ՝ երբ կ'ըսեն.— Սթալին, մեր հպարտութիւնն ես, մեր այսօրուան յոյսն ես, մեր վաղուան լուսապայծառ ապագան ես»։

1939.— Սթալին կուսակցութեան ԺԸ. համագումարը կը հրաւիրէ՝ մաքրագործելէ ետք 1934ի պատգամաւորներուն մեծ մասը։ Խրուշչեւ ոչ միայն «վերապրած է», այլեւ Ուկրայնիոյ կուսակցութեան պարագլուխի պաշտօնէն զատ Խորհ. Միութեան կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի անդամ կը կարգուի։ Այս կրկնակ հանգամանքով ճառ մը կը խօսի եւ կը յայտարարէ.— «Ուկրայնիոյ համայնավարները աւելի քան երբեք խմբուած են Սթալինեան Կեդր. Կոմիտէի շուրջ։ Ուկրայնիոյ պոլշեւիկները սէրըՍթալինի հանդէպ Ուկրանացի բովանդակ ժողովուրդին սէրը եւ վստահութիւնը կ'արտայայտէ Սթալինի հանդէպ։ Այս պատճառով Ուկրանացի ժողովուրդը կ'ըսէ. «Երկա՜ր կեանք մեր սիրելի Սթալինին»։

Տասը տարի ետք, Սթալինի եօթանամեակին առթիւ՝ Խրուշչեւ կ'ըսէ.— «Ընկեր Սթալինի մեծագոյն արժանիքը այն է որ սուր պայքարին մէջ, ժողովուրդի թշնամիներուն — մենշեւիք, ընկերվարական — յեղափոխական, Թրոցքիստ, զինովիեւիստ, բուխարինիստ, լենինեան վարդապետութեան անարատութիւնը պահած է։ Այսօր, ժողովուրդները ի բոլոր սրտէ կ'ողջունեն սիրեցեալ Սթալինը։ Փառք սիրեցեալ հայրիկին, աշխարհիս դաստիարակին, խորհրդային ժողովուրդի կուսակցութեան hանճարեղ ղեկավարին, ընկեր Սթալինին»։

1956ի գաղտնի տեղեկագրին մէջ, Խրուշչեւ հաստատած էր՝ խօսելով Բերիայի մասին.— «Ապացուցուած է հիմա որ այս ոճրագործը կուսակցութեան եւ պետութեան աստիճանները բարձրացած է հսկայական թիւով դիակներու վրայ քալելով»։

... Այսօր Խրուշչեւ արցունք կը թափէ Ուկրանացի ղեկավարներու սպանութեան վրայ եւ մանաւանդ Զօր. Եաքիրի յիշատակին, որուն համար, անցեալ Հոկտ. 27ին համարձակեցաւ ըսել. «Շատ լաւ կը ճանչնայի. ընկեր Եաքիրը, Ալմա - Աթայի ժողովի մը ընթացքին, այդ տարին, տղան՝ որ Ղազախստան կ'աշխատէր՝ եկաւ զիս տեսնելու։ Հօրմէն լուր ուզեց։ Ի՞նչ ըսէի»։

Խրուշչեւ կրնար ըսել, օրինակի համար, ինչ որ արդէն ըսած էր, Քիեւի մէջ, 1938 Յունիս 5ին.— «Եաքիրները, Գալիքցիները, Լիուպչէնքօները, Զաթոնաքինները եւ միւս սինլքորները կը պատրաստուէին դռները բանալ գերման Փաշիստներուն եւ քաղքենիներուն առջեւ»։

Այդ «սինլքորները» հետեւեալ պաշտօնները ունէին Ուկրանիոյ մէջ.— Եաքիր Քիեւի զինուորական շրջանին ընդհ. հրամանատարն էր, ուկրայնական կուսակցութեան Փոլիթ Բիւրոյի անդամ էր։ Գալիքցի Ուկրայնիոյ խորհրդային ոստիկանութեան պետն էր եւ սահմանային միաւորներու ընդհ. հրամանատարը։ Լիուպչէնքօ Ուկրանիոյ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար էր, Զաթոնսքի կրթական նախարար էր եւ Փոլիթբիւրոյի անդամ (միշտ Ուկրանիոյ)։

Մեր Գիտցած Գեղեցկագոյն Այդին
ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ ՄԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Աշխարհի ամէն կողմէն եկած էին ... Հնդկաստանէն, Պարսկաստանէն, Սուրիայէն, Թուրքիայէն, Եգիպտոսէն, Հապէշիստանէն, Յունաստանէն, Ռումանիայէն, Գերմանիայէն, Անգլիայէն, ու դեռ ուրիշ շատ մը երկիրներէ։ Եթէ ամէն աշակերտ իր ծննդավայրին լեզուն խօսէր, դպրոցը Բաբելոնի Աշտարակը պիտի դառնար եւ կամ Ժընեւի Ազգերու ժողովը։

Աշակերտները, իրենց ծնողքի ծագումով, Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառները եւ հարեւան մասերը կը ներկայացնէին։ Մշեցի, Վանեցի, Երեւանցի, Խարբերդցի, Սասունցի, Կիլիկեցի, Տրապիզոնցի, Տիգրանակերտցի, Պարտիզակցի, Թիֆլիզցի, եւայլն։

Ոմանք՝ մեծահարուստ շրջանակէ եկած էին, ուրիշներ՝ համեստ ընտանիքներէ։

Ոմանց մայրը օտար էր, մի քանի հատին հայրը։

Շատեր կային յայտնի անուններու ... Փաստրմաճեան, Մանթաշեան, Տէր Ղուկասով, Կորկանեան, Շահրիկեան, Տաղաւարեան։

Շէկը կար, թուխը կար, գէրն ու նիհարը, Լուսաւորչական, Կաթոլիկ, Բողոքական։ Նոյնիսկ անաստուած մը կար որ Խորհրդային Հայաստանէն նոր եկած՝ վարդապետներուն եւ հինգերորդ դասարանի աշակերտներուն անաստուածութիւն կը քարոզէր։

Հետաքրքրական էր նկատել թէ ինչպէս աշակերտները բերած էին իրենց ծննդավայրին բացասական կողմերը, միանգամայն՝ մասամբ կորսնցնելով իրենց պապենական արժանիքները։

Օրինակի համար, Պարսկաստանէն եկողները բերած էին առեւտրական բոլոր գիտելիքները։ Էմիլը Թաւրիզէն հազիւ հինգ ամիս եկած էր երբ հինգերորդ դասարանի աշակերտներս մեր մէջ հանգանակութիւն ըրինք ոտնագնդակ մը գնելու համար։ Գոյացած գումարը — վաթսուն Ֆրանք — յանձնեցինք Էմիլին որպէսզի քաղաք երթայ եւ ընտիր ոտնագնդակ մը գնէ։

Զեռքը դատարկ վերադարձաւ՝ պատմելով որ դրամապանակը գրպանէն ինկեր է։ Ի՜նչ գերասանութիւն, ի՜նչ երդումներ, ինչ խոստումներ։ Դասարանին սրտուկի դրամով, մեր հաչւոյն, գացած լաւ մը զուարճացած էր։

Գոտտախօսութեան թիթեւ ձգտում մը նշմարելի էր աշակերտներէն ոմանց մէջ։ Զգալի կերպով, այս բանը աշխարհագրական նկատումներու վրայ հիմնուած էր։ Աշակերտին ծննդավայրը որքան աւելի դէպի արեւելք գտնուէր, այնքան եւս կը շեշտուէր այս մեծալանութեան հակումը։ Անոնք որ արեւմտեան Եւրոպայէն եկած էին — ի բաց առեալ Մարսէյլցիները — ընդհանրապէս գերծ էին այս սնապարծութենէն։ Իտալահայ տղաներուն մէջ արդէն կը յայտնուէր այս գիծը։ Աւելի կը շեշտուէր Պալքաններէն եկողներուն մէջ, կը շատնար Միջինաւոր Արեւելքցիներուն մէջ եւ իր գագաթնակէտն կը հասնէր անգլիացի Զակրոսեան ներկայացուցիչներով։

Բոլորիս, պզտիկ գումարով, գրպանի դրամ կը տրուէր մանր մունր ծախքերու համար։ Մինչեւ ամսոյն կէսը չեկած, արեւելահայ աշակերտները իրենց ունեցածը ամբողջովին ծախսած կ'ըլլային եւ, ստիպուած, արեւմտահայ աշակերտներէն պարտք կ'առնէին։ Այդ յաւելեալ դրամը իրենց պարտատէր ընկերներուն վրայ կը ծախսէին բայց իրենց պարտքն ալ չէին վճարեր։ Այս ալ թերեւս Գինդոյակարի մէկ ազդեցութիւն էր որ մառանդաբար անցած էր այս նոր սերունդին։

Նոյնպէս եւ աշակերտին գիտցած հայերէնին մակարդակը բնորոշուած էր աշխարհագրական հիման վրայ։ Արեւելքէն դէպի արեւմուտք՝ հայերէն լեզուի գիտութիւնը կը տկարանար մինչեւ որ հասնէր ծայրագոյն արեւմուտք, այսինքն Հիւսիսային Ամերիկա, ուր նոր սերունդը հայերէն բնաւ չէր գիտեր։

Հայերէնի ի՜նչ արտասոց շեշտեր եւ հնչումներ կը լսէին արեւմտեան երկիրներէն եկած աշակերտներուն։ Մեծ մասամբ արտաշահայ աշակերտներուն շատերը Ր եւ «Թ» գիրերը «Ղ» կը հնչէին. Հայրիկ կ'ըլլար հաղիկ, մայրիկ՝ կ'ըլլար մաղիկ, քոյրիկ՝ կ'ըլլար քողիկ, եւն..

Առաջին տարին, տարուան կէսին, հայերէն տառի համար Հայր Վահանը մեր պարտականութիւն տուած էր գոց ընել Դանիէլ Վարուժանի «Հացին երգը» հատորէն սիրուն կտոր մը որ կը սկսէր այսպէս.

— « էյ ադօրիք, դարձի՛ր, դարձիր.
Նըստած կանանչ խոտը ծողին.
Ազաղակէ՛ երգըդ խորին
Դէպի լուսնակն արծաթածիր»։

Հերթը եկաւ Արմէնին ու ոտքի ելաւ եւ համարձակաձայն արտասանեց։

— « էյ աղօղիք, դաղձի՛ղ, դաղձիղ.
Նըստած կանանչ խողը ծողին ».
Աղաղակէ՛ եղգըդ խողին
Դէպի լուսնակն աղծաթածիղ »։

Եւ այսպիսիներուս պէտք էր վարժարանը « հայեցի առողջ դաստիարակութիւն ջամբէր»։ Ու՛չ ոք պիտի կրնար մեղադրել վարդապետներուն եթէ յուսահատէին ու, հրաժարելով հայեցի դաստիարակութիւն «ջամբելու» գործէն, քաշուէին վանք՝ աղօթքով եւ գրականութեամբ զբաղելու համար։ Եթէ անաչառ կերպով մօտենանք խնդրին, պէտք է ենթադրել որ ոչ թէ Մխիթարեանները այլ նոյնիսկ եթէ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ երկնքէն իջնէին պիտի չկրնային մեր այդ խմբակը հայացնել։

Բայց Մեծն Մխիթարի այդ յաջորդները չյուսահատեցան ու, հաւատարիմ իրենց հիմնադրին պատգամին, Հայութեան սերմը ցանեցին ... թէկուզ նման կորդ հողի վրայ։

Ու Հայութեան ընձիւղներ ծլան այդ խոպան հողէն։

Գարարտանիւթը եղաւ այդ կրկնուած դասաւանդութիւնը պատմութեան, աշխարհագրութեան, եւ նոր գրականութեան, գրաբարի աշխարհաբարի ... Մասիս, Արագած, Բուլարայր, Անի, Եղիշէ, Խորենացի, Բաշակ, Ալիշան, Աբովեան, Դուրեան, Ահարոնեան, Զարեհ։

Շունչ հատցնելով, սիրտ մաշեցնելով, կեանք անցընելով բոլորանուէր լծուեցան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Հակառակ անձրեւոտ օդին, աննախընթաց խանդավառութեամբ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օր»ը Պօմոնի մեր սրահին մէջ: Երկսեռ բազմութիւն մը ներկայ էր հանդէսին, մանաւանդ երիտասարդութիւնը ժամանակէն առաջ փութացած էր սրահ: Այս երիտասարդութիւնը Հ. Յ. Դ. շունչով տոգորուած ու խանդավառուած յառաջապահներ բարձր ճակատով կը ներկայանար, մեզի, ըսելու թէ մենք պատրաստ ենք բարձր բռնելու Հ. Յ. Դ. դրօշը, եւ մեր ներկայութեամբ յարգելու յիշատակը անոնց, որոնք իրենց թանկագին կեանքերը զոհաբերեցին հայ ազատութեան զոհասեղանին վրայ:

Բեմը զարդարուած էր կանանչներով, ճակատը մեր տարագիր եռագոյնը, մէջ մէջտեղը Հ. Յ. Դ. զինանշանը, կարմիր պաստառին վրայ, գեղեցիկ կերպով իւղանկարի գծուած՝ դաշոյն, գրիչ եւ բահ, գործ ընկեր Կ. Ցարութիւնեանի: Բեմին երկու կողմերը հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ իրենց պատուոյ տեղը կը գրաւէին:

Օրուան խօսնակը ընկեր Յարութիւնեանի հրաւէրով հանդէսը բացաւ Նոր Սերունդի խումբը, երգելով «Մշակ բանուոր»: Ապա օրուան նախագահ ընկեր Յ. Ալպայեան, գեղեցիկ ղրուար ճառով մը պարզեց Հ. Յ. Դ. կատարած գործը, ժողովուրդին վստահութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, եւ՝ 1918 Մայիս 28ի մեծ աքտը, որ կատարուեցաւ շնորհիւ եւ ղեկավարութեամբ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ջեռնադաշնակով հանդէսին իր մասնակցութիւնը բերաւ փոքրիկն Ճօշկունեան եւ արժանացաւ ծափահարութեանց: Օր. Ակինեան իր սիրայօժար մասնակցութեամբ դաշնակի վրայ նուագեց երկու կտոր Խաչատուրեանէն եւ գնահատուեցաւ ներկաներէն ծափողջոյններով

Մեներգեց ընկեր Մ. Տէրոյեան հայկական քանի մը երգեր, ընկերակցութեամբ դաշնակի Օր. Սոսոսի. Առաջին

բանախօսն էր ընկեր Յ. Նիկողոսեան որ ամփոփ ու գեղեցիկ կերպով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծնունդն ու կատարած գործերը «Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանով, Թուեց Խանասորայ Արշաւանքը, Պանք Օթօմանի գրաւումը, Ելտըզի ռմբայն, դաւաճաններու ահաբեկումները, մասնիչ Դաւոյին, Հմայեակ Արամեանցի, Եասեանի եւ Հայոց գաւիթ Թալէաթի սատակումը Դաշնակցականի ձեռքով: Ապա Մայիսեան գեղեցիկ օր մըն ալ «1918 Մայիս 28»ի Հայաստանի Անկախութիւնը: Ներկաները երկար ծափահարեցին:

Ընկեր Գր. Քէնտիրեան արտասանեց գեղեցիկ կտոր մը, ընկեր Ալպայեանէն շատ յուզումով եւ խանդավառութեամբ: Օր. Սրբուհի Ֆէրհատեան դաշնակի վրայ նուագելով ցոյց տուաւ իր շնորհքը խլելով գնահատական ծափեր: Կրկին անգամ հրաւիրուեցաւ փոքրիկն Ճօշկունեան նուագելու եւ արժանացաւ նոյն խանդավառ ծափահարութեան: Ապա խօսելու հրաւիրուեցաւ մեր երիտասարդ ընկերներու ներկայացուցիչ ընկեր Յ. Արթինեան, որ խօսեցաւ խանդավառ ճառ մը այպանելով յաւիտենական փացակաները, գնահատեց հայրենիքի մէջ կատարուած շինարարութիւնները, հայ ժողովուրդի համբերատար աշխատանքը երկրին մէջ եւ կատարուած յառաջդիմութիւնները բոլոր մարզերու մէջ:

Նոր Սերունդի խումբը երկսեռ շատ գեղեցիկ ու ճկուն շարժումներով պարեց շարք մը խմբապարեր արժանանալով միահամուռ գնահատանքին: Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը լրանալէ ետք Նոր Սերնդականները շարունակեցին պարերը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԷՅԻՆ, (Յառաջ) — Անսպառ Մաշտոցի նուիրուած հանդէսէն ետք, մեր գաղութը այս անգամ իր համակրանքը յայտնեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ հայ իրականութեան մէջ ոչ միայն կրցաւ արժանի հանդիսանալ դինքը ծնող ժողովուրդին, անոր տալով ազատութիւն ու անկախ հայրենիք, այլ եւ յարատեւեց, ունեցաւ ու դարձաւ գաղափարականը հայ երիտասարդութեան՝ հայրենիքի մէջ թէ արտասահմանի տարածութեան վրայ:

Նոյեմբեր 3ի կիրակի կէսօրէ ետքը ժամը 4ին Հ. Յ. Դ. Օրը տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէյինի կոմիտէին ու մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դրօ» խումբին:

Հանդէսը բացուեցաւ Նոր Սերունդի «Մշակ բանուոր» խմբերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Օրուան նախագահ ընկեր Մովս. Կարապետեան ողեկոչեց յիշատակը մեր հիմնադիր երեք անմահներուն, որոնց հիմնած կուսակցութիւնը ահա թեւակոխեց իր 71րդ տարին: Կուսակցութիւն մը որ իր յեղափոխական գաղափարներով բայց Հայուն մղեց զէնքով տէր կանգնելու իր ինչքին ու պատւին ու անոր ներշնչեց վառ հայրենասիրութիւն եւ անձնուրացութիւն:

Արդար գտաւ որ հայրենիքը կերտող կուսակցութիւնը դէթ տարին մէկ անգամ տօնէ իր օրը:

Գեղարուեստական բաժինը թէեւ երկար չէր, բայց կրցաւ գոհացնել մեզ: Դպրոցին աշակերտուհիներէն արտասանեցին Ցամիկ Աւագեան՝ երկու արտասանութիւն: Արմենուհի Մուրատեան, Շուշանիկ Աւագեան, Արսինէ Կարապետեան, եւ Շաքէ Մուրատեան: Որոնք, համարձակ, ու սահուն առոգանութեամբ՝ ծափահարուեցան: Յետոյ, նոյն խումբը պարեց գեղջկական երկու պարեր, նոյնպէս գնահատուելով:

Յետոյ ներշնչումով արտասանեց Օր. Ժընըվիէվ Պարտաղճեան: Տիկին Մարի Կարապետեան իր երկու մեներգներով գերազանցեց ինքզինքը, առիթը տալով ներկաներուն գոհունակութեամբ զինքը ունկնդրելու:

Օրուան բանախօսն էր ծանօթ հրապարակագիր ընկեր Հրանտ - Սամուէլ, որ իր տրամաբանական բանախօսութեամբ ունկնդիրներու ուշադրութեան առարկան դարձաւ: Ցարգելի ընկերոջ խօսքերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել:

Դաշնակցութեան հիմնադիրները եթէ մասնագիտականներ էին, չուտով սակայն դարձաւ ժողովրդական դանդուածին կուսակցութիւնը: Բոլորն ալ զինուորագրուեցան ու իրենց արիւնը տրամադրեցին Դաշնակցութեան գաղափարներու իրականացման համար: Դաշնակցութիւնը իր կազմութեան շրջանէն իսկ ունեցաւ հայրենիք մը ստեղծելու գաղափարը: 28 տարեկան էր ան, երբ Հայութիւնը դժնդակ վիճակ մը կ'ապրէր: Թուրքը ջարդած էր Հայութեան մէկ երրորդը եւ կ'ուզէր բնաջնջել նաեւ կովկասեան Հայութիւնը: Շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան եւ հայ մարտիկներու գերագոյն զոհողութեան, այդ ճգնաժամային [illegible] ստեղծուեցաւ ազատ ու անկախ հայրենիք մը:

Ցարգելի բանախօսը հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել բոլոր հերոսներուն խնկելի յիշատակը: Պատմական իրողութիւն է որ առանց Դաշնակցութեան Անկախ Հայաստանը գոյութիւն չէր կարող ունենալ:

Անկախ Հայաստանը իբրեւ ուրոյն երկիր բազմեցաւ Դաշնակիցներու կողքին եւ դաշնագիրներ ստորագրեց: Սեվրի դաշնագրի երկու յօդուածներով (88 եւ 89) դաշնակիցները ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը եւ նախագահ Ուիլսընի ձգեցին Հայաստանի սահմանները գծելը: Դժբախտաբար քաղաքական պայմանները այլ կերպ դասաւորուեցան: 1920ին Թուրքը առանց բանաւոր պատճառի դարձեալ

կը յարձակէր Հայաստանի վրայ: Նոյն տարուան Նոյեմբեր 22ին Սան Ռեմոյի ժողովին մանաւանդ Հայաստանի ներկայացուցիչները օգնութիւն խնդրեցին Դաշնակիցներէն: Բայց Ռումանիայէն եւ Սպանիայէն, որոնք համաձայն գտնուեցան փոքր ուժեր տրամադրել, Հայաստանի օգնութեան կանչը անհետեւանք մնաց մեծ պետութիւններէն: Արդէն Հայաստանը չուտով խորհրդայնացած էր:

Թուրքը եւ Ռուսը գինակցելով՝ կարմիր պատմուճան հագցուցին Հայաստանի.

Այդ չարաշուք թուականէն Հայը դարձաւ տարագիր. Դաշնակցութիւնը գաղութներուն մէջ ալ առաջնորդի դերը ստանձնեց: Պայքարեցաւ ապազգայնացման եւ ուծացման դէմ:

Դաշնակցութիւնը իր բարեսիրական, մշակութային, մարզական հիմնարկութիւններով կը ջանայ պահել նոր սերունդի ազգային դիմագիծը:

Դաշնակցութիւնը կը հետապնդէ նաեւ Հայկական Դատը, որուն տէր չի կանգնիր Հայաստանի իշխանութիւնը:

Հայաստանի մէջ ալ երիտասարդ սերունդը Դաշնակցութեան գաղափարներով տոգորուած է եւ հեռու չէ այն օրը երբ արիւնարբու Սթալինի արձանը Երեւանի բարձունքէն պիտի տապալի եւ անոր տեղ տարագիր Հայութիւնը պիտի երթայ հոն զետեղելու հայրենիքի հերոսներուն յուշարձանը եւ հայկական եռագոյնը:

Ընկերոջ խրախուսիչ խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով հանդէսը վերջ գտաւ:

Գ. Գ.

ԵՐԿՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

—o—

Դաշնակցութեան շարքերէն անդարձ մեկնեցան միջին սերունդի համեստ երկու ընկերներ եւս: Առաջինը Գասպար Միլոյեան, Խարբերդցի, արհաւիրքի օրերուն, երբ պատանի էր, Թուրքերու մօտ իբրեւ մշակ կէս անօթի կէս կուշտ քարշ կուտայ իր կեանքը: 1918ի զինադադարին կը մտնէ Խարբերդի ամերիկեան որբանոցը, սակայն, շատ չանցած, Քեմալականներու Խարբերդ մուտքին պատճառաւ կը ստիպուի թողուլ որբանոցը եւ անցնիլ Սուրիա, շատերու հետ կողոպտուելով ճամբան: 1924ին կուգայ Ֆրանսա եւ իբրեւ հանքագործ կը հաստատուի Կարտան, Մարսէյլի մօտ: Հոս, կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերը ու մինչեւ իր կեանքին վերջ կը մնայ հաւատաւոր կուսակցական եւ հայրենասէր հայ: Ցետագային անցած է Փարիզ ու անդամագրուած Ռոստոմ խումբին:

×

Տրդատ Հիմինեան, բնիկ Պրուսացի (Օրթագիւղ), Անիճերի հաւատաւոր ընկերներէն: 1915ի տարագրութեան օրերուն բազմաթիւ գիւղացիներու հետ կը բարձրանայ լեռ եւ տարիներով մօտ երկու հարիւր երիտասարդներու հետ ահ ու սարսափ կը մատնէ շրջանի Թուրքութիւնը: Հրոսախումբին հրամանատարն էր Միրմիրջեանի Թիւֆին:

1916ի ձմրան անօթութեան եւ զինամթերքի պակասին պատճառով շատերու հետ կուգայ Եալովա ու կը յանձնուի զինուորական իշխանութեան: Թարգմանի պաշտօնով եւ իբրեւ զինուոր կը փոխադրուի Պանտրմա, ուրկէ կը յաջողի օծիքը ազատել:

Սիրելի ընկերներ, ընդունեցէք այս քանի մը տողերը իբրեւ փոքրիկ փունջ մը ծաղիկ ձեր անթառամ շիրիմներուն վրայ:

Մ. ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

հայ ժանկուոյն հայեցի դաստիարակութեան ազգային գործին:

Սամուէլ Մուրատեանին եղած ամէն ու չակերտ մասնագիտական չէ եղած, ոչ ալ անպայման հայոցէն, որուն եատրյէ կամ փաճառական: Այսուհանդերձ՝ ամէն տարբերքի մէջ Սեւրի նախկին սաներ կը գտնուին ու շատ անգամ պատուաբեր դիրքերու տիրացած են: Սակայն՝ ասիկա կարեւոր չէ: Անոնցմէ նաեւ ոմանք հետեւած են զանազան քաղաքական հոսանքներու: Այդ ալ կարեւոր չէ:

Կարեւորն այն է որ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը Հայ արտադրած է

(Տ Նար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ի՞նչպէս. չեմ հասկնար առարկեց Վէհափառը: Դուք ո՞ւր կը մնաք որ մեր մշակներու օգնութեանը կը կարօտիք:

— Մենք լեռներու մէջ կը մնանք:

— Լեռներո՞ւ մէջ.

— Այո:

— Տէր Աստուած... դո՞ւք էք «Հայկական խումբ»ին մարդիկը:

— Այո, մենք ենք: Բայց ուսկի՞ց գիտէք սակայն:

— Իմացած էի, կը պատմեն թէ խումբին գլուխը Ներսէս Արծրունի անունով մարդ մը կը գտնուի, որուն քաջութիւնը սարսափ ազդած է Քիւրտերու մէջ:

— Ո՞վ է պատմողը, Վեհափառ:

— Ինչ գիտնամ. տեսնողներ կան եղեր

գինքը: Դուք անոր խումբին չէ՞ք պատկանիր:

— Գրեթէ... կմկմած Ներսէս Արծրունի:

— Քանի որ Ներսէս Արծրունիի խումբին հետ յարաբերութիւն ունի, կը յայտնեմ թէ պատրաստ եմ օգնելու: Ես հաւատացած եմ որ այդ մարդուն երեւումը մեծ ազդեցութիւն մըն է Հայերուս ու այսօր ճնշուած գեղերը կենդանացած անոր անունով:

— Երախտապարտութիւնը կը յայտնէ ձեր Վեհափառութեան՝ Ներսէս Արծրունին, մինչեւ առաջակայեալը՝ խորին պատկառանքով մը անոր ձեռքը համբուրելէ ետքը:

— Աստուած պահէ ձեզ... թոթովեց Վեհափառը, ու համբուրեց Ներսէս Արծրունիին ճակատը. բայց դո՞ւք այստեղ:

— Եկանք ձեր վեհափառութեան կամքն առնելու, չեշտեց Ներսէս Արծրունին:

— Ահ, ձեր մասին խօսած էր ինծի Գ. Մկրտիչ Աւետիսեան, ընդհատեց Վեհափառը: Ջախջախող ուրախ եղած էի որ այս կողմերը կը գտնուիք, ուր քրտական խժդժութիւնը սահման չունի:

— Մեր պարտականութիւն է, Վեհափառ, ներքին ուժ մը պատրաստել, գիւղացիներու ձեռքը զէնք դնել ու զէնքը գործածելու կերպն ալ սորվեցնել, եւ առանձնով գլուխ հանել ազգային մեծ ծրագիրն, որուն կապուած է հայ ժողովրդեան անկախութեան հարցը:

—Այո, աշխատինք... բայց չմոռնինք ժողովուրդի մը ձգտումներուն վրայ, միայն յոյսերնիս չդնենք թէ պատրաստ երիտասարդութիւն մը կայ. ոչ. առանց չենք յաջողիր. որչափ որ կարելի է զիտակցութեամբ պատրաստելու է գործը: Կռուելու է, արիւն թափելու է.. վերջապէս մեռնելու է... սակայն գիտակցաբար ու շրջահայեաց կերպով: Յաջողութիւնը ձեր ձեռքն է, եթէ քայլերնիս զգուշութեամբ առնենք:

Վեհափառին այս կրակուրոց խօսքերը, թանձր խաւարի մը մէջ, հանդարտիկ ծովու ալիքներուն չէին, այլ այն երեք հայրենասէր հոգիներուն համար էին, որոնք մտիկ կ'ընէին, հագիւ զսպելով իրենց բովանդակ յուզմունքները:

Ամբողջ ժամի մը չափ տեսակցելէ ետքը, հակառակ Վեհափառին փափաքանաց, երեք հայրենասէրները դարձեալ նաւակը նստեցան ու կէս գիշերուան մօտ Կեր դիւղը վերադարձան:

ԼՈՒՍԻԱ ԵՒ ՎԱՆԱԿԱՆ

Լուսինը նոր կը ծագէր Վարագայ գեղեցիկ սարին ետեւէն: Պայծառ աստղերը վառած կանթեղներու պէս կը պճլտային խաւարին մէջ: Անուշ հով մը կը սուրար ու կը սօսափէր ծառերու տերեւները:

Գիշերուան ժամը չորսին կը մօտենար: Այդ միջոցին երկու անձեր Վանայ Աբարուց թաղէն դուրս ելլելով, ուղղակի Վարագի վանքը տանող ճամբուն վրայ կանգ կ'առնէին:

Մին Վանականն է, իսկ միւսը՝ Լուսիա:

— Յաղնեցար, չէ, մրմնջեց Վանական՝ խանդաղատանքով մը Լուսիայի ձեռքը բռնելէ ետք:

— Ամենեւին, չեշտեց Լուսիա՝ կանացի ամէնէն նուրբ, ամէնէն քնքուշ, ամէնէն յանկուցիչ ու ամէնէն ներդաշնակ ձայնը դնելով իր բացատական այդ բառին մէջ: Երբ քեզի հետ եմ, չեմ յոգնիր:

(Շար.)

Այրի Տիկին Մառի Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները՝ Եղեսիա եւ Ագնիւ, Պ. Սարգիս Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները՝ Անիյա եւ Կարօ, Այրի Տիկին Ագնիւ Փիլիկեան, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Հիւան–եան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, զաւկին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 18ին :

Յուղարկաւորութիւնը այս Չորեքշաբթի ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմա–նատունը, ամփոփուելու համար ընտա–նեկան դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Երեմեան դպրոցի հոգաբարձու–թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ն. Ֆ. Պ. Թաթուլեանէ (Վաննէօ Քաչան) իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ :

Իսիէն այրի տիկին Գալուստեանէ իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ քսան Ն. Ֆ. եւ 12 հատ ալ սեղանի դանակ :

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նօ–այլի սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Կարեւոր օրակարգ :

ՃՇԴՈՒՄ. — Այրի Տիկին Անահիտ Վարդեւեան կը ճշդէ Ժիրայր Վարդեւեանի (12 Ռիւ Քլավիլ, Փարիզ 19), մահազդին մէջ եղած վրիպակը որ կարծել կուտար թէ ամուսնալուծուած է, ինչ որ չի համապատասխաներ իրականութեան :

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏԸՇ–ԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւն. :

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20.45ին :

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գաղթականաց հայկական բաժնի գը–րասենեակը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ իր «հպատակներուն» թէ ինքնութեան թուղթին կողքին ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է գաղթականի հանգամանքը հաստատող վկա–յականը՝

Certificat de Réfugié

Այս թուղթը պէտք է նորոգուի անմի–ջապէս որ ի զօրու ըլլալէ կը դադրի: Նորոգութեան համար ձեւակերպութիւն–ները այն են ինչ որ էին առաջին անգամ զայն ստանալու համար, այսինքն. — Ազգութեան Թուղթը, մէկ պատկեր, անձագրի (Քարթ տ'Իտանթիթէ) վաւե–րացուած էօփին եւ 1070 Ֆր. (ձրի տըն–տեսապէս տկարներուն համար):

Այս վկայականը կը նորոգուի այն թըւականէն երբ դադրած է ի զօրու ըլլալէ, օրինակ. — եթէ թուղթը վերջացած է. — 1959 Հոկտ. 15, կը նորոգուի 1959 ՀՈԿՏ. 15էն, եւ ոչ ներկայացուած օրէն :

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ այս թուղթը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ է որեւէ պարա–գայի :

Գաղթականաց գրասենեակը բաց է ա–մէն առտու (բացի Շաբաթէն) ժամը 9էն 12.30:

23, Rue La Pérouse (Métro Kleber)

Հարաւային Ֆրանսայի համար՝

26 Rue des Convalescents, Marseille

ՆՈՒԷՐ

Կ. Խաչի Իթալիի մասնաճիւղը ցաւակ–ցութիւն կը յայտնէ վերջերս ընկերուհի Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ իր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 25 Ն. Ֆ. կը նուիրէ Միշա–կոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւ–նը շնորհակալութեամբ ստացած է հե–տեւեալ նուէրները. —

Գ. Գ. Տարօնեան Ա., ողբ. Ա. Սահակ–եանի մահուան առթիւ հինգ Ն. Ֆ., Ղարիպեան Մասիս, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Զ. Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ յիսուն, Համբարձումեան Գաբրիէլ, ողբ. Տիկին Ա. Մինասեանի մահուան առթիւ քսան, Գէորգեան ընտանիք, ողբ. Միհրդատ Տիգրանեանի մահուան առթիւ (Լոս Անճելըս) քսան, Պօղոսեան ընտա–նիք (Սէն Ժերմէն) ողբ. Բարսեղ Տամ–լամեանի մահուան առթիւ քսան, Տիկին Ա. Սարգիսեան եւ Հ. Թերլէմէզեան, ողբ. Հրաչ Սարգիսեանի յիշատակին 25, Օր. Այտա Իհմալեան (Պէյրութ) 10, Տէր եւ Տիկին Մինասօղլու, ողբ. Լեւոն Զափարեանի մահուան առթիւ 15, եւ ողբ. Տիկ. Մարտիկեանի մահուան առթիւ 10. Այրի Տիկին Սրբուհի Լորէնեան (Տրա–կինեան) իր ողբ. ամուսնոյն՝ Գ. Լորէն–եանի յիշատակին, ծերանոցներուն 30, Գ. Անանեան Անանիկ յիսուն, եւ Գ. Յակոբ Նասիպեան 10, փոխան ծաղկեպսա–կի ողբ. Տիկին Ա. Գազազեանի մահուան առթիւ : Այրի Տիկին Վերգինէ Փափազ–եան, իր ողբ. ամուսնոյն՝ Լեւոն Փա–փազեանի յիշատակին 30, Գ. Գրիգոր Գավէճեան եւ զաւակները, ողբ. Տիկին Գավէճեանի մահուան առթիւ յիսուն, Ոմն, Շաւիլէն, Գ. Զ. Յովհաննէսեանի ձեռամբ, ծերանոցներուն 10, Գ. Պահա–տուրեան (Լիոն) փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Տիգրան Խարբութլեանի մահուան առթիւ հարիւր, Գ. Բեսրօ Կարապետ–եան, ծերանոցներուն 15 Ն. Ֆ.:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատրասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ ԽԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ :

500 էջ

13 Hors–Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կըր–թական մարմնին :

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար :

Դիմել՝

Յառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան

ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԿՈՒԶՈՒԻ

Քուփէօզ մը պռներրի – բրիէօյի հա–մար:

ԴԻՄԵԼ. —

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

TAI. 64-06

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին :

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսի–նէէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասա–նեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, խա–չատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր–եան եւ ուրիշներ:

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԱՐԴ

GALERIE VENDOME

12, Rue de la Paix

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3ԷՆ 22

Ամէն օր բացի կիրակիէն, ժամը 10էն 12.30 եւ 14.30էն 19:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Բ. Ը. Մ. Հայունեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՔՆԻՔԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը այս Չո–րեքշաբթի (Նոյ. 22), ժամը ճիշդ 21ին, ՔՈՆՍԵՐՎԱԹՈՒԱՐ ՌԱՔՄԱՆԻՆՈՖ

26 Ավընիւ տը Նիւ – Եօրք

Մեթրօ Ալմա – Մարսօ

Կը դասախօսէ. — ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐ–ԵԱՆ (Աէրօնօթիքի ճարտարագէտ)

ՆԻՒԹ. — Տիեզերական ճամբորդու–թիւններ եւ հրթիռներ :

Մուտքը ազատ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաւէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, Հինգշաբթի օր :

×

Կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ :

×

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962

կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահ–ներուն մէջ, 12, B. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MERCREDI 22 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9260 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր իրենց լուծումին կը սպասեն դեռ :

Անոնցմէ մէկն ալ քրտական հարցն է : Անոր լուծումը աւելի դժուար կը թուի քան հայկականը :

Հայերը կը պահանջեն «Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան», նուիրագործուած Սեւրի դաշնագրի 88րդ եւ 89րդ յօդուածներով :

«Անկախ» կը նշանակէ պայքար խորհրդային վարչաձեւին դէմ, որ քանդելով Հայաստանի Հանրապետութիւնը, վերջ տուաւ մեր անկախութեան :

«Միացեալ» կը նշանակէ պայքար Թուրքիոյ դէմ, որ իր տիրապետութեան տակ կը պահէ մեր պապերու պատմական հողամասերը :

Մեր տկար ուժերով չենք կրնար գրաւել արդիւնքի մը հասնիլ կրկնակ ճակատներու վրայ :

Սակայն մենք ունինք կորիզ մը, որ յոյսեր կը ներշնչէ ապագային համար : Տեսակ մը կամրջացուցիչ, յենարան :

Քիւրտերու պարագան աւելի կնճռոտ է : Անոնք ցրուած են չորս երկիրներու մէջ,— Թուրքիա, Իրան, Իրաք եւ Սուրիա : Չունին «կորիզ» մը :

Սուլթաններու օրով քիւրտ ցեղապետները կիսանկախ վիճակ ունէին արեւելեան նահանգներուն մէջ :

Կարգ մը քիւրտ ցեղապետներու փորձերը ժԹ. դարուն ինքնավար Քիւրտիստան մը հիմնելու մասին՝ ապարդիւն անցան :

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, ջատագովը համիսլամական քաղաքականութեան՝ նոյն ատրճանի վրայ կը բանէր օսմանեան կայսրութեան բոլոր խլամ տարրերը,— Քիւրտ, Արաբ, Ալպանացի, Լազ, Չէրքէզ, եւայլն : Պետական եւ զինուորական ամենաբարձր պաշտօնները բաց էին անոնց առջեւ, առանց խտրութեան :

Քիւրտ ինքնավար պետութիւն մը ըստեղծելու առաջին լուրջ ծրագիրը հրապարակ գրուեցաւ համաշխարհային առաջին պատերազմի վաղորդայնին, երբ անտարբերութեան անդամահատութեան ենթարկուեցաւ օսմանեան կայսրութիւնը, կորսնցնելով Ալեքսանդրէթ – Մուսուլ գիծի հարաւակողմի արաբախօս հողամասերը :

Քիւրտ Շէրիֆ փաշայի ջանքերը — գործակցութեամբ հայկական զոյգ Պատուիրակութեանց — յանգեցան Սեւրի դաշնագրի 62րդ եւ 64րդ յօդուածներուն, որոնք պայմանական ձեւով ինքնավարութիւն կը շնորհէին Թուրքիոյ քրտական նահանգներուն, անկախութեան խոստումով :

Լօզանի դաշնագիրը բոլորովին անտեսեց Քիւրտերը — ինչպէս Հայերը :

Իթթիհատը իր Թունգ ազգայնամոլ քաղաքականութեամբ՝ վերջակէտ դնելով համիսլամականութեան՝ հրապարակ հանած էր «Թրքութիւն»ը, Թուրանական երազներով : Ոչ - Թուրք ազգերը — խլամ թէ քրիստոնեայ — դրած էր նոյն տաղտկին մէջ :

Այլեւս տեղ չկար Թուրքիոյ մէջ ոչ - Թուրք տարրերուն : Հայերէն վերջ Քիւրտերը հալածանքի ենթարկուեցան :

Արդիւնքն եղաւ 1925ի եւ 1930ի ապստամբութիւնները, որոնք ճախողեցան՝ հովանաւորութեամբ Մոսկուայի, որ մեծապէս օգնեց Մ. Քեմալին, մերժելով խորհրդային հողին վրայ ընդունիլ փախստական Քիւրտերը :

Ապստամբական այս զոյգ շարժումներու, «Հոյպուն»ի աջակցութեամբ, ծառայեցին ամրապնդելու ազգայնական գաղափարը Քիւրտերուն մէջ, Թուրքիոյ սահմաններէն ալ անդին :

Ցանուած սերմերը ծիլեր արձակեցին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ՈՒՏԵԼ ՍԿՍԱՒ

Փարիզի եւ Թունուզի մէջ, միաժամանակ յայտարարուեցաւ թէ Պեն Պելլա եւ իր ընկերները սկսան ուտել երկուշաբթի իրիկուն : Արդէն ծոմապահութիւնը վըտանգաւոր կը դառնար 21րդ օրը եւ Պեն Պելլա քանի օր դիմացաւ : Այս որոշումէն ետք, Պեն Պելլա եւ իր չորս ընկերները ապաքինարան մը պիտի փոխադրուին ուր մարոքցի բժիշկներ պիտի «օժանդակեն» ֆրանսացի բժիշկներու թէեւ ֆրանսական իշխանութիւնները կը պահեն «Ա-ՀԱԿ»ի հինգ անդամներուն պահպանութեան պատասխանատուութիւնը : Մարոքի թագաւորին մէկ ներկայացուցիչն ալ պիտի մնայ Պեն Պելլայի կողքին : Տակաւին ծանօթ չէ բուժարանին անունը, ուր Պեն Պելլա պիտի փոխադրուի կը կարծուի սակայն թէ օդակայանի մը մօտ է եւ Քարպէյի մասին կը խօսուի : Հոս, ինչպէս Թիւրքանի գղեակին մէջ, «բանտարկեալները» նոյն դիւրութիւնները պիտի վայելեն — հեռաձայն, թերթ, այցելութիւն, հեռատեսիլ, թղթակցութիւն եւն. : Տարակոյս չկայ թէ Հասան Բ. մեծ դեր խաղաց այս խնդրին մէջ : Մնաց որ «ԱՀԱԿ»ի տեղեկատուութեան «նախարարը» յայտարարեց թէ Պեն Պելլայի եւ ընկերներուն ծոմապահութեան դադրիլը հետեւանքն է բանակցութիւններու, որոնց արդիւնքը մեծ յաջողութիւն մըն է ալժերացի ժողովուրդին համար :

Կը սպասուի որ բանակցութեանց վերսկսիլը յայտարարուի մէկ ժամէն միւսը :

× Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւնը, Պալ էլ Ուէտի մէջ, սպաննած է Ընկերվարական կուսակցութեան Ալժէրի ընդհ. քարտուղարը՝ Ուիլեըմ Լեվի :

× Միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնը (Ժընեւ) շատ վերապահ է Ֆրանսացի դերիներուն մասին որոնք Ազատագրման Ազգային Բանակին (Ա – Էլ – Էն) ձեռքը ինկած են : Ցարդ չեն կրցած այցելել անոնց գտնուած կայանները, հակառակ անոր որ, «ԱՀԱԿ»ը մէկուկէս տարի առաջ դիմում բրած է անդամակցելու համար միջազգային պայմանագրութեանց : Անկէ ի վեր ոչ մէկ լուր :

Նոյն աղբիւրէն յայտարարեցին թէ պատուիրակութիւն մը վերջերս այցելած է բոլոր կայանները եւ բանտերը ուր Ալժերացիներ կան եւ առանց վկայի խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են : Կարմիր Խաչը տրամադիր է նաեւ այցելելու այն կայանները ուր աքքիվիսթներ կան : Ներկայիս 4754 բանտարկեալներ կան Մայր Երկրի կայաններուն մէջ :

× Ռուսիկանական նոր գործողութիւններու իբրեւ հետեւանք, 9 հոգի, աքքիվիսթ նկատուած որոնց մէջ՝ կնդ. Ֆուրքօ հարցաքննուեցան : Աքքի Մանուրի ձերբակալուեցաւ : Գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի տը Կոլի դէմ մահափորձի կազմակերպութեան .

× Ժան – Փիէր Ժիրօտու (որդին գըրագէտ՝ Ժան Ժիրօտուի), ամբաստանուած է, որովհետեւ նախատած է Հանրապետութեան Նախագահը գաղտնի շրջաբերական – տեղեկատուի մը մէջ որ 1500 տպաքանակ ունի :

× Ծանր միջադէպեր պատահեցան առջի օր, Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդին մէջ որուն անդամ է Ժան Տիտ (ձերբակալուած Միւթիւալիթէի հաւէն ետք) : Լաֆէ փորձեց խօսք առնել բայց համայնավար կին մը պոռալով – կանչելով արգիլեց հանդիսացաւ ; Իվերջոյ քըւէարկութեան դրուեցաւ եւ 35ի դէմ 49 ձայնով, ժողովը մերժեց լսել Փերնար Լաֆէն : Ցիշենք որ 49 դէմ քուէարկողներն են — 29 համայնավար, 9 ընկեր–

ԹՈՒՐՔԸ, ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԹՈՒՐՔԸ

ԲԵՐՆԷՆ ԿԱՆԱՆՉ ՓՐՓՈՒՐ ԿԸ ԹԱՓԷ «ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՄԱԶԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓԵՏԵՆ, ԵՒ ՊԻՏԻ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ »

Քարիքաթիւր բրէական թերթը, որ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ, անհատասաբակշիռ լեզուով մը, յանձնելով անհասկնալի, այսպէս կը սպառնայ Հայոց եւ Յունաց :—

Մենք լրագրող մըն ենք, որ 6 – 7 Սեպտեմբերի գիշերը մօտէն տեսած է թէ բոլոր ատելութեան, ոխի եւ հարստութեան դէմ թշնամութեան դիակները իրենց թաղուած գերեզմաններէն ինչպէս դուրս ելլելով սողոսկած են Պոլսոյ փողոցները եւ ի՞նչպէս ջանացած են իրենց անիծեալ նպատակները իրագործել մինչեւ այն ժամը երբ ետ մղուեցան իրենց դարչելի փոսերուն մէջ : Այդ միջոցին վկայ եղանք շատ մը փոքրամասնական հայրենակիցներու տուայտանքին, որոնց ոչ միայն ինչքին, այլեւ կեանքին եւ պատիւին ալ աչք տնկուած էր, եւ անոնցմէ շատերուն ալ օգնութեան փութացած ենք :

Տեսած ենք անհամար ընտանիքի հայրեր, որոնք իրենց կէս Թուրքերէնով կ'աղաղակէին .

— Մեր ամէն բանը առէք, մեզի մի դպիք :

Բայց եկուր տես որ Պոլսոյ մեր փոքրամասնական հայրենակիցները 15 օր առաջ քուէատուփերու գլուխ փութացին « Ունեւորութեան Տուրքի»ի փափկով :

Երբեք չէին յաջողած մարսել այն խրոխտութիւնը՝ թէ այնպիսի շրջանի մը, երբ Հիթլերի բանակները խորհուէի դռներուն առջեւ բանակած էին, երբ երկրին ճակատագիրը մազաչափ տարբերութիւն մը կը նշէր մահու եւ կենաց միջեւ, իրենք քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր հազար ոսկի իբրեւ նուէր կուտային այս հողերուն, որոնց վրայ երջանիկ, բարօր եւ լաւագոյն պայմաններով կ'ապրէին : Թէեւ իրենց վճարած այդ գումարները քանի մը անգամ աւելիով դարձեալ վաստըկած են :

Անոնք որ Սեպտեմբեր 6–7ի գիշերը պատրաստ էին իրենց հարստութիւնը զոհելու՝ որպէսզի իրենց մազին չդպին, Հոկտեմբեր 15ի օրը, քուէատուփերու գլուխը, Ունեւորութեան Տուրքին հաշիւը պահանջեցին :

Այն թաղերէն՝ ուր մեր փոքրամասնական հայրենակիցները կ'ապրին, քուէ չէր ելլեր Հալք կուսակցութեան :

Մեր այդ հայրենակիցները ոչ Սեպտեմբեր 6–7ին, Ունեւորութեան Տուր–

վարական, 7 ԻՒ ԷՆ ԷՖ, 1 ինքնավար ընկերվարական, երեք ժողովրդական Շարժում : Այս քուէարկութենէն ետքն ալ վէճերը չդադրեցան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԸՆԱՈՒԷՐ յայտարարեց երբ Ուաշինկթըն հասաւ որ բոլոր երկիրները որոնք ազատութիւն կ'ուզեն պէտք է գործակցին իրարու հետ, «իմ երկիրս ձեր կողքին է» չեշտեց Գերմանիոյ վարչապետը Ամերիկացիներուն :

ԿԱՆԹՈՒՐԻ գրական մրցանակին արժանացաւ Ժան Քօ «Աստծոյ ողորմը» վէպին համար (Կալիմար), վեց ձայն ստանալով : Նոյն օրը կը տրուէր Ռընօտօ զոր ստացաւ Ռոժէ Պորտիէ «Ցորենները » գրքին համար :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ կատարուած ինչքերու գրաւումէն ամէնէն շատ կը տուժեն Հրեաները : Արդարեւ հրատարակուած երրորդ ցանկին անուններու մեծ մասը (175ի վրայ 170) Հրեայ են :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհ. Քարտուղարութեան կողմէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Զարեհ Ա.ի ուղղուած պաշտօնական հրաւէրին ի հետեւութիւն, Դպրեվանքի Տեսուչ Գեր. Տ. Գարեգին Վրդ. Սարգիսեան երէկ գիշեր (Չորեքշաբթի 15 Նոյեմբեր) ժամը 10.15ին Նիւ Տէլհի (Հնդկաստան) մեկնեցաւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը որպէս դիտող ներկայացնելու համար Խորհուրդի Ընդհ. Համագումարին, որ պիտի սկսի 18 Նոյեմբերին եւ պիտի տեւէ մինչեւ 6 Դեկտեմբեր :

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Անթիլիաս, 16 Նոյեմբեր 1961

քին հաշուեցուցակը կը հանէին : Անոնք, դրամատուն բանակներու, Պոնտոսի խաչալին, մեր հողերուն վրայ իրենց երեւակայած հայկական պետութեան Թուրքիան հովանաւորութեան տակ դնելու պաղայրին աւելի արդիւնաբեր առեւտուր մը ընելու կարելիութիւնը կորսնցուցած բլլալուն սարսափելիութեան զգացումին մէջ, տարաբախտ Թուրքիոյ մը դիմահարը կը նետէին քուէատուփերու մէջ :

Բայց այսօր իրենք իրենց մազերը փետելու վրայ են : Որովհետեւ այն կուսակցութեան մէջ՝ որուն ուժ տուած են, ցեղապաշտները կարեւոր կէտերը ձեռք անցուցած են : Եռաղարձ ցոյց կուտայ արլաքը առեւտրական կեանքին, որուն մէջ շատ ճարտար են եւ որուն ուղղած են իրենց անյագ աչքերը :

Դարձեալ իրենք էին որ պիտի չահէին գէպի առաջ սուրացող Թուրքիոյ մը մէջ : Հիմա, ցեղապաշտութեան հոսանքին հետեւանքով, դուցէ երկրէն դուրս վտարուելու, առնուազն խորթ զաւկի վերաբերում տեսնելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին : Առնուազն, ամէնէն աւելի անոնց հոգին պիտի վառի երբ հրապարակը սկսի լճացած մնալ : Ով փոքրամասնական հայրենակիցներ, ձեզի ի՞նչ բրած է այն կուսակցութիւնը որու գլացք ձեր քուէները :

Ի՞նչ բան չմարսեցիք, չհաւնեցաք : Թէ ձեզի շնորհուած է ազատ հայրենիք մը, ուր քաղաքին ամէնէն պերճ թաղերուն մէջ ձմեռը, ամէնէն ճոխ ամարանոցներուն մէջ ամառը կ'անցընէք : Թէ մինչ Ամերիկայի մէջ առաջին տեղացիները պարզ հայրենակցական իրաւունքներէն զուրկ կ'ապրէին, ոչ ոք ծուռ աչքով, նախանձով նայեցաւ ամէն տեսակ կարելիութեան որ ձեր առջեւ բացուած էր :

Ինչո՞ւ չխնայեցիք, ի՞նչ սպասեցիք : Ոչ, ոչ Ունեւորութեան Տուրք, ոչ Սեպտեմբեր 6–7 : Դուք ցուեցաք որ Թուրքիա առնուազն զաղթավայր մը չէ եղած : Քուէատուփերու գլուխը այն ծանօթ քուէներով փութացիք, որովհետեւ Քուվայր-Մէլլէյէի ոգին մղձաւանջ դարձած էր ձեզի : Բայց շատ հեռու չեն թուիր այն օրերը, երբ ձեր մազերը պիտի փետէք :

Որովհետեւ, այն օրը՝ երբ ձեր թանկարժէք հնդկական կերպար մը նկատած կազմակերպութիւնը անցնի ցեղապաշտներուն ձեռքը, ձեզմէ ոմանք պիտի բռնագատուին անցագիր առնել դէպի Իսրայէլ՝ որ այժմ հող ունի, ոմանք՝ դէպի Յունաստան, ոմանք՝ Խորհ. Հայաստան :

Զղջում, արցունք, տապլտկում օգուտ կ'ունենա՞ն կը կարծէք :

Ձեր այս ընթացքը, ամէն պարագայի, այնպէս կը թուի թէ շատ սուղ պիտի արժէ ձեզի :

Դարձեալ կրկնենք սակայն. բարեկամը միշտ կծու կը խօսի եւ ճշմարտութիւնը կ'րսէ :

ԽՆՋԱՐԱՅԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ. — Երեւան մեծ հանդիսութեամբ տօնեց, Հոկտեմբերի վերջերը, մեծանուն երաժշտագէտ Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան 90ամեակը: Այս առթիւ կը հրատարակենք Ընկ. Ս. Վրացեանի ա՛յնքան բաբախուն «Յուշերը» Սպենդիարեանի մասին՝ քաղելով «Խնջարայի բարձունքից» շահեկան շարքէն, գրի առնուած Լիբանանի հովտերուն վրայ :

Ա՜հ, անիրաւ այս ճպուռները մայրիների վրայ. հանգիստ չեն տալիս: Երգում են խմբով, միալար, համաչափ. կարծես տարապարհակ պարտականութիւն են կատարում : Կարծես մի տիրական երաժշտագէտ վարում է նրանց համերգը .

Եւ մտքիս առջեւ պատկերանում է մի ուրիշ համերգ, մի այլ երաժշտագէտ իր ճարտար ճիպոտով :

Առաջին համաշխարհային պատերազմի դեռ առաջին շրջանն էր: Հայկական շրջանը դեռ ցնծութեան մէջ էր՝ ոգեւորուած վառ յոյսերով: Գոլովինսկի պողոտայի ազդասիւների վրայ երեւացին մեծատառ յայտարարութիւններ. Աղեքսանդր Սպենդիարեանի համերգը Արտիստական սրահում :

Այն ժամանակ Սպենդիարեանը դեռ Սպենդիարով էր, Ռուսաստանի երաժշտագէտներից առաջին շարքերի վրայ, Մոսկուայում, բայց, շատերի պէս, նրա մէջ էլ սկսել էր խմորուել Հայութիւնը : Թիֆլիսն էր ընտրել իր տարեկան գլխաւոր համերգի վայրը, որովհետեւ Թիֆլիսը Հայութեան բաբախուն սիրտն էր այդ օրերին :

Կարելի է ասել, մէկ վայրկեանում տոմսակները սպառուեցին: Ես հազիւ տեղ գտայ բալկոնի առաջին աթոռների վրայ, ճիշդ բեմի դիմաց :

Յայտարարուած ժամից առաջ սրահն արդէն լեցուն էր, եւ ես վերից դիտում էի վարի շարժումը: Ահա առաջին կարգի աթոռներից մէկի վրայ, սրահի ձախ կողմում, լիալուսնի մեծութեամբ, փայլում է անհանդարտ մի ճաղատ : Մէկ աջ է նայում, մէկ ձախ, առաջ ու յետ: Սրան ու նրան բարեւում է ձեռքով, ժպտում է: Օրուայ մարդն է — քաղաքագլուխ Ալեքսանդր Խատիսեանը, Թիֆլիսի չփացած տղան :

Ընձուղտի քայլերով նրան մօտենում է «Շունն ու կատուն» : Այդպէս էին կոչում Յովհաննէս Թումանեանին Վողնեւենսկի փողոցի չարաճճի տղաքը : Լայն ժպիտով բարեւում է եւ խօսքի բռնուում :

Քիչ հեռու բազմած է Բարեգործականի նախագահ իրաւաբան Սամսոն Յարութիւնեանը: Չի նստած, բազմած է, ինչպէս ամէն աթոռի վրայ բազմում է, չի նստում: Նրա կողքին եռանդուն հայուհին, իշխանուհի Մարիամ Թումանեանը ինչ որ լուրջ բան է պատմում հարեւանին :

Սրա կողքին՝ Յակոբ Քոչարեանը, Մանթաշեանի անգործութեան համար ռոճիկ ստացող պաշտօնեան եւ Թիֆլիսի բոլոր հայ կազմակերպութիւնների անդամն ու բոլոր Հայուհիների անվտանգ կաւալերը:

Սրահի աջ կողմում , իր աթոռի վրայ, երկու ձեռքը փորի վրայ խաչաձեւուած՝ հանդարտ նիրհում է «Մշակ»ի խմբագիր Համբարձում Առաքելեանը: Նրան մօտեցող չկայ, եւ կարող է հանգիստ քնել :

Այստեղ եւ այնտեղ երեւում են ծանօթ դէմքեր — գրողներ, արուեստագէտներ, հասարակական գործիչներ, վաճառականներ — Թիֆլիսի հայկական ընտրանին ամբողջապէս այստեղ է: Վերը, գալերիայում, *խժվժում է երիտասարդութիւնը :*

Յամր շարժումով բարձրանում է վարագոյրը: Բեմի վրայ պատրաստ կեցած է Նուագախումբը — ութսուն հոգի այլազան գործիքներով :

Մանր, արագ, քայլերով ներս է մտնում Վարպետը: Սրահը ոտքի՝ թնդում է ծափահարութիւնից .

Սկսւում է համերգը անխուսափելի «Բոժէ, ցարեա խրանի»*ով:*

Մենք ասում էինք՝ «խորոնի» ...Աստուած ցարին թաղիր : Ապա հասում են մեղեդիները մերթ զուլալ աղբիւրի պէս , մերթ խոլական ջրվէժի նման: Ամէն կտորից յետոյ՝ խելայեղ , անզուսպ, ծափահարութիւն :

Ես տեսել էի Սպենդիարեանին Երիւանում. փոքր ու փխրուն մարդու տպաւորութիւն էր թողել վրաս: Այժմ, Արտիստական բեմի վրայ, հսկայ էր երեւում : Նուագում էր իր գործերը՝ տիրական ուժով վարելով Նուագախումբը : Հանդիսականները առանձնապէս խելայեղ թափով ծափահարեցին Սպենդիարեանի գլուխ գործոցը յօրինուած Լերմոնտովի «Երեք Արմաւենիներ»ի հիման վրայ : Բայց իմ սրտին աւելի մօտ էին նրա «Երեւանի նշմարները », մանաւանդ «Ղայթարմա»ն եւ թաթարական պարի եղանակները: Մեծ Սալա գիւղում, Խնակէճէսին աղջիկները զոյգ – զոյգ պարում էին այդ եղանակները՝ յուզելով պատուհաններից դիտող երիտասարդների սրտերը :

Յաջորդ օր Թիֆլիսի հայ եւ ռուսերէն թերթերը խանդավառ յօդուածներ նուիրեցին հայ երաժշտագէտի համերգին , եւ Հայերի դէմքերը փայլում էին ուրախութիւնից :

Ես Սպենդիարեանին հանդիպեցի իր եղբօր՝ Հայաստանի ազգային ծերակուտական իրաւագէտ Յովհաննէս Սպենդիարեանի տանը, Մինաս Բերբերեանի ընկերակցութեամբ : Պարզ եւ խոնարհ մարդ էր, աշխոյժ եւ սիրալիր խօսակից: Թէեւ հայերէն գիտէր —աւելի հայնակ բայց գերադասում էր խօսել ռուսերէն :

Ռուսահայ «բարձր » դասի մէջ մի խաւ կար, որ մի ոտքով կեցած էր հայկական հողի վրայ, միւս ոտքով արդէն կոխել էր ռուսացման սահմանը — ոչ հայ, ոչ ռուս լրիւ կերպով: Սպենդիարեանը դրանցից էր: Ցնցող մի դէպք պէտք էր, որպէսզի անվերապահ հայանայ կամ վերջնականապէս ռուսանայ: Ռուսական յեղափոխութիւնը իր բոլշեւիկեան վայրագութիւններով Սպենդիարեանին դարձրեց Հայութեան գիրկը: Այդպէս էր եւ ակադեմիկոս Թամանեանը: Այդպէս էր եւ նկարիչ Մարտիրոս Սարեանը: Երեքն էլ Ղրիմ – Նախիջեւանեան հայկական հաստածի միեւնոյն ընտանիքից : Նշանաւոր զաւակներ: Երեքն էլ արուեստով ռուսացած՝ հայրենի հողի վրայ ենթարկուեցին հոգեւոր վերածնութեան, վերամկրտուեցին հայկական աւազանում, տեղ գրաւեցին Հայութեան մեծութիւնների շարքում :

Սպենդիարեանի անունը անխզելի կապերով կապուած է հայկական երաժշտութեան հետ, ինչպէս Թամանեանը հայկական ճարտարապետութեան եւ Սարեանը հայկական նկարչութեան հետ : Երեւանի Օփերան իրաւամբ կոչուած է Սպենդիարեանի անունով : Եթէ Հայաստանը ունենայ ճարտարապետութեան եւ նկարչութեան ակադեմիաներ, արդարութեամբ պէտք է կոչուեն Թամանեան ակադեմիա եւ Սարեան ակադեմիա :

Իր եղբօր հիւրասրահում , սեղանի շուրջ, Սպենդիարեանը կատակաբանում էր Մինաս Բերբերեանի հետ .

— Ասէք ի՞նչ է . Փիչի Փիչիի վրայ, Փիչի Փիչիի վրայ, էնկ թէ փէն գալի պոչ:

Եւ երբ Բերբերեանը չկարողացաւ պատասխանել, ինքը կանչեց խնդալով .

— Խամի՛չ :

Եւ երգեց զուարթ .

— Խաթունը եւկիթ խաշեց ,
Վարտիքը վեր – վեր քաշեց·
Նստաւ շունի փոշտան ,
Հասաւ Խրիմի օշտան ··

Հանրապետութեան տարիներին Սպենդիարեանը Հայաստան չեկաւ — չկարողացաւ գալ: Խորհրդային շրջանում նա հաստատուեց Երեւանում եւ ամբողջապէս նուիրեց հայ երաժշտութեան՝ անմահացնելով թէ իրեն եւ թէ հայ արուեստը

... Անիրաւ ճպուռներ, ո՞ւր տարիք իմ միտքը: Ի՞նչ գործ ունի Աղեքսանդր Սպենդիարեանը մայրիների մէջ, Խնջարայի բարձունքի վրայ :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Սէն Գէտք Գնղանտիծաղ Ափին

ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Հայերէն լեզուն եւ հայկական նիւթերը սորվիլը կարծես չէր բաւեր՝ պէտք էր նաեւ պատրաստուէինք ներկայանալու Ֆրանսական պետական քննութեան, Մղձաւանջ դարձած էր բոլորիս համար այս Պաքալորէայի (*պասկալորի*) *շրջանաւարտական քննութիւնը :*

Բնագիտութիւն, տարրաբանութիւն, երկրաչափութիւն, հին եւ նոր ազգերու պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, միջազգային գրականութիւն (հին եւ նոր), գեղարուեստի պատմութիւն, լեզուներ — ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն :

Զմեզ սպունգի տեղ դրած էին կարծես՝ եւ կ'ուզէին հանրագիտութեան մէջ թաթխել որպէսզի գիտութիւն եւ մշակոյթ ծծէինք: Քսենոփոն, Յուլիոս Կեսար, Տանթէ, Ռասին, Հիւկօ, Ռոպեսփիէր , Նափոլէոն, Ռամպրանտ , Միքէլ Անճէլօ, Լաւուազիէ ... անուններ, թըւականներ, կանոններ, ու անվերջ՝ էջերով գոց սորվելիք նիւթեր :

Բացառիկ Ֆրանսայի ուսուցիչներ էին եւ անոնցմէ ոմանք՝ աչքառու դէմքեր էին իրենց մասնագիտական մարզին մէջ: Մեծ ազգի եւ հին մշակոյթի մը արժանաւոր ներկայացուցիչներ :

Ոմանք ծերուկ էին եւ դլեստով ու ռեդինկոթով՝ 1900ական թուականներու հով մը կար իրենց վրան ... պեխ, մօրուք, փառք քիւ Աստուած օձիք, նեղ ու դժուար տափատ, գաւազան կամ հովանոց : Ու հասարակ՝ ազնուականութեան եւ լըջութեան կերպարանք մը ունէին:

Ոմանք շատ խիստ էին, ինչպէս «Մօրիքօ» Գաւալօն՝ որուն ոտքին ձայնը հեռուէն լսելով ահ ու սարսափ կը մատնուէինք, մանաւանդ երբ նախորդ օրը տօն էր եւ կամ տօնավնդակի մըրցումի գացած էինք եւ մեզի տրուած պարտականութիւնը չէինք պատրաստած : Չեմ գիտեր ինչու, ոտքս ձեռքս կը թուլնային երբ գրատախտակ կը կանչէր զիս «Մէօրիքօ» Գաւալօն: Եւ ինծի նման՝ ամէնքն ալ կը թմրէին իր անժպիտ նայուածքին տակ :

Կային ուսուցիչներ որ իրենց խառնուածքով եւ գիտութեամբ՝ միայն պատկառանք կ'ազդէին մեր վրայ ու, հմայուած, կը հետեւէինք իրենց դասաւանդութեան: Ֆրանսական գրականութիւնը կը կենդանանար Պ. Ցէյտի եւ փափա Պլէզոյի շունչին տակ:«Մէօրիքօ»Բարանի նկարագրութիւններով՝ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը մեր աչքին առջեւ կը պատկերանար իր ամբողջ կատաղութեամբ, վեհութեամբ, խորութեամբ եւ տարածութեամբ :

Բայց այդ ծանր դասերէն ետքը կը սիրէինք քիչ մը սփոփուիլ ու միւս ուսուցիչներու դասերուն երբեմն խնդկատակութիւն կ'ընէինք :

Անգամ մը Վահրամը հանճարեղ գիւտ մը ըրած էր . առաջին անգամ զայն փորձեցինք ծերուկ Նիէվլէնկլովակիի բնագիտութեան դասին :

Էմիլը նստած կ'ըլլար պատուհանին առջեւ ու մերթ ընդ մերթ՝ կամացուկ մը պատուհանը բանալ գոցելով սենեակին օդի ճնշումը կը փոխուէր: Այս ճնշման փոփոխութեան հետեւանքով՝ դասարանին ապակիէ դուռը կը շարժէր : Դրան տակի մասին, աչքէ հեռու, բարակ թել մը կապած էինք որ անցնելով Արամին գրասեղանէն՝ կ'երթար կը միանար զարթուցիչ ժամացոյցի մը որ զգուշութեամբ պահըտուած էր Գօլոսին գզրոցին մէջ : Թելը քաշուելուն՝ ժամացոյցին զիլ բոժոժը կ'արձակուէր: Ուրեմն՝ ամէն անգամ որ Էմիլը պատուհանին կը թնկէր՝ դասարանին միւս ծայրէն թաքցուած ժամացոյցը ահազանգը կուտար:

Լման ժամ մը Նիէվլէնկլովակին իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էր այս հանելուկին լուծման ... ի զուր : Դասը վերջացուց եւ դեռ շփոթած ու պարտուած, քաշ – քոլը երեք անգամ վզին փաթթեց, ձեռնափայտը վերցուց ու զանդաղ քայլերով ալեւոր գլուխը շարժելով մեկնեցաւ :

Նոյն երեկոյեան, սեղանորդութեան ատեն, դարձեալ փորձեցինք մեր հնարամիտ ստեղծագործութիւնը : Կատարեալ յաջողութեամբ՝ անթերի կերպով կ'աշխատէր, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով բոլորիս :

Դժբախտաբար, մեր հսկիչը՝ Պ. Գոյունեանը, շատ չէր գնահատեր այս տեսակ կատակներ ու մանաւանդ՝ բնաւ չէր ախորժեր մեր խնդուքներէն որ թեթեւսոլիկութիւն կ'անուանէր :

Յանկարծ, դարձեալ բոժոժը հնչեց . սուր, երկար, ջղայնացուցիչ: Պ. Գոյունեան ընդհատեց իր ընթերցումը եւ ակնոցները իր ձուաձեւ ճաղատ ճակտին վրայ բարձրացնելով, թափանցող հայեացքը դանդաղօրէն պտըտցուց դասարանի իւրաքանչիւր անդամին վրայ: Բոլոր գլուխները թաղուած էին գրքերու մէջ

Ժամացոյցին ձայնը կեցաւ եւ բացարձակ լռութիւն տիրեց : Պ. Գոյունեան ակնոցները իջեցուց քթին վրայ ու շարունակեց ընդհատուած ընթերցումը Բայց նախ քան այդ, նշանակալից ծանր նայուածք մը ուղղեց Վահրամին: Անտարակոյս՝ գրեթէ վստահ էր որ Վահրամն էր յանցաւորը բայց իր ձեռքը փաստ չունէր:

Լռութեան յաջորդեց ծիծաղ ու քրքիջ: Պ. Գոյունեան ՇՇՇՇՇՇԹ ըսաւ: Երբ ՇՇՇՇՇ կ'ըսէր, շատ մեղմ կը սկսէր «Շ» ձայնով ու մէկ շունչով կ'երկարացնէր «ՇՇՇՇ» հետզհետէ իր ձայնը բարձրացնելով մինչեւ որ վերջին «Թ»ը կը պոռթկար իր բերնէն :

Իր ամբողջ զայրոյթը եւ ջղայնութիւնը խտացած էին իր այդ ՇՇՇՇԹ ին մէջ որ իր համբերութեան վերջին հանգրուանն էր :

Դարձեալ լռութիւն :

Հինգ րոպէ չանցած, ժամացոյցին ձայնը դարձեալ լսուեցաւ :

Այս անգամ, առանց այլեւայլի, Պ. Գոյունեան վեր թռաւ ու սպառնալից մօտենալով Վահրամին՝ սկսաւ իր վերարկուն հանել: Յետոյ հանեց իր բաճկոնը եւ ասուէն շապիկին թեւերը սոթթեց, աջ ձեռքը քանի մը անգամ ետ տարաւ բերան ու զայրացած՝ Վահրամին հարցուց ,—

— «Հիմա հետ մը Բէկսինկ *փակցընե՞մ »:*

Ասիկա՝ կարծեմ աւելի ճարտասանական հարցում էր քան թէ դիտաւորութիւն որովհետեւ չորս տարուան մէջ միայն երկու անգամ տեսած էի Պ. Գոյունեանին աշակերտի մը «փակցնելը» Մինչեւ հիմա, ու մանաւանդ հիմա, կը զարմանամ եւ կը հիանամ մեր այդ ուսուցիչներուն համբերութեան եւ նուիրումին :

Այդ միջոցին՝ Վահրամը, անիրաւուած եւ նախատուած համարելով ինքզինքը, կեղծ վրդովումով՝ իր 1.85 մեթր ամբողջ հուժկու մարմնով ոտքի բարձրացաւ ու վիրաւորուած շեշտով մը՝ ինքզինքը զրպարտուած զգալով, ճակատը բաց կեցուածքով մը՝ բացաւ իր դարակը փաստելու համար որ ինքը մեղսակից չէր գործուած դէպքին:

Պ. Գոյունեանին դէմքը այլայլած արտայայտութիւն մը առաւ :"

(6 Շար.)

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՉՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1947ին Վ. Համբարձումեան կատարեց շատ կարեւոր գիւտ մը: Հաստատեց որ հինէն ի վեր յայտնի գնդաձեւ եւ բաց աստղակոյտերէ զատ, Ծիր Կաթինի մէջ կը մտնեն աստղերու, մինչ այդ անյայտ խիստ ցրուած խմբաւորումներ, որոնց անունը դրաւ աստղասփիւռներ :

Այս գիւտը պատճառ դարձաւ, որ բանավէճի բռնուի բոլոր այն աստղագէտներուն հետ, որոնք տիեզերքը կը նկատէին քարացած եւ անփոփոխ: Արդարեւ կան գիտնականներ, որոնց կարծիքով աշխարհ ստեղծուած է Աստուծոյ ձեռամբ, ուստի անփոփոխ է :

Վ. Համբարձումեան կրցաւ ճշդել նաեւ Ծիր Կաթինի կազմին մէջ մտնող զանազան տիպերու աստղային դրութեանց կեանքին տեւողութիւնը : Պարզուած է, օրինակ , որ Արեգակի տիպի աստղերուն համեմատ աստղասփիւռներ կազմող աստղերը շատ երիտասարդ են. Աստղասփիւռներուն, ինչպէս նաեւ անոնց մէջ մտնող աստղերուն տարիքը մէկ քանի միլիոն է: Մինչդեռ Արեգակ տիպի աստղերուն միջին տարիքը մէկ քանի միլիառ է : Կը նշանակէ թէ աստղասփիւռները յառաջ եկած են համեմատաբար վերջե-

րը։ Առայժմ հիմա՛ն վրայ Վ. Համբարձումեան կ'եզրակացնէ, որ Ծիր Կաթինի մէջ ընաշրջումը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, այսինքն՝ աստղեր յառաջացած են երէկ, մէջտեղ կուգան այսօր եւ մէջտեղ պիտի գան վաղն ալ։

Վերջին տարիներուն Վ. Համբարձումեան եւ իր աշակերտները եռանդով կը զբաղէին փոփոխական բնոյթ ունեցող աստղերու ուսումնասիրութեամբ։ Ինչպէս ծանօթ է, աստղերու ներքին շերտերուն մէջ էներժիի զօրաւոր աղբիւրներ կան, որոնց շնորհիւ աստղերը, եւ անոնց շարքին Արեւը, հնարաւորութիւն ունին միլիոնաւոր տարիներ ճառագայթելու։ Այդ հզօր աղբիւրներու բնոյթին մասին կ'ըլլային զանազան ենթադրութիւններ։ Մինչեւ վերջերս ընդունուած վարկածն էր, թէ ներատոմային էներժիի աղբիւրը ջերմամիջուկային հակազդեցութիւններն են, որոնց ժամանակ ջրածինի միջուկներէն կը յառաջանան հելիումի միջուկներ։ Կ'ենթադրուէր մանաւորապէս, որ մեր Արեգակին ներսը եւս տեղի կ'ունենայ այդ ջերմամիջուկային հակազդեցութիւններ։ Անշուշտ այս բոլորը վարկածներ են, քանի որ կարելի չէր ուսումնասիրել նկարելով կամ դիտելով։

Բիւրականի աստղադիտարանը ունի քանի մը հեռադիտակներ, որոնք յատկապէս աստղերու լուսապատկերը նկարելու համար են։ Այս վերջին տարիներուն ընթացքին յատուկ ուշադրութիւն դարձուած է փոփոխական աստղերու լուսապատկերները զննելու ուղղութեամբ։ Սակայն առնուած պատկերները անբաւարար են, ուստի աւելի մեծ հեռադիտակներ բերուած են։

Փոփոխական աստղերու ուսումնասիրութիւնը երեւան պիտի բերէ նախ անոնց բնոյթը, նիւթի կառուցուածքին օրինաչափութիւնները, եւ վերջապէս թէ ինչպէս ծագում առած են անոնք։ Արդարեւ, այդ աստղերուն մօտ նիւթը շատ յաճախ կը գտնուի այնպիսի պայմաններու մէջ, որ առայժմ դժուար է ճշդել աստղադիտարաններու աշխատանոցներուն մէջ։ Իբրեւ օրինակ կարելի է բերել հետեւեալ փաստը։

Ինչպէս յայտնի է, ռուս մեծ քիմիագէտ մը՝ Դ. Մենդելեեւ յայտնագործեց տարրերուն պարբերական աղիւսակը, եւ այդ տեղէն ուշադրութիւն դարձուց այդպիսի գոյութիւն ունեցող պարապներուն եւ պնդեց, որ անոնք կը պատկանին անյայտ տարրերու։ Ժամանակը փայլուն կերպով հաստատեց այս կանխատեսութիւնը. իրարու ետեւէ յայտնաբերուեցան քիմիական նոր տարրեր, որոնց շնորհիւ հետզհետէ պակսեցան Մենդելեեւի աղիւսակին մէջ մնացած պարապ տեղերը։ Մինչեւ վերջերս պարապ մնացած էր թիւ 43 տարրին տեղը։ Նորագոյն վերջերս պարզուեցաւ, որ ասոր կը համապատասխանէ այն տարրը, որուն միջուկը կայուն չէ եւ որ, այդ պատճառով ալ, Երկրին վրայ կայուն վիճակի մէջ չի գտնուիր։ Այդ տարրը ստացաւ տեխնեցիում անունը։ Գիտնականները յաջողած են գտնել եւ պատրաստել այդ տարրը արհեստական ձեւով եւ խիստ չնչին քանակութեամբ։ Գիտական աշխարհը շատ զարմացաւ, երբ իմացաւ, որ անկայուն տարրը մեծ քանակութեամբ կը գտնուի մէկ քանի փոփոխական աստղերու մթնոլորտին մէջ։

Ինչպէս կրնայ պատահիլ, որ անկայուն եւ արագ քայքայուող միջուկներ ունեցող տարրը այնուամենայնիւ գոյութիւն ունի, այն ալ մեծ քանակութեամբ, այդ երկնային մարմիններուն վրայ։ Այդ երեւոյթին համար առաջարկուեցաւ շատ պարզ բացատրութիւն մը։ Անկայուն աստղերու մթնոլորտին մէջ, ինչպէս տեսանք, տեղի կ'ունենան էներժիի ազատագրման զօրաւոր ընաշրջումներ։ Այդ ընաշրջումներուն բնոյթը ցոյց կուտայ, որ անոնք պէտք է կապուած ըլլան հիւլէական նոր միջուկներու կազմութեան եւ յառաջ գալուն հետ։ Նոր ստեղծուող միջուկներուն մէջ կրնան ըլլալ նաեւ այնպիսիները, որոնք կայուն չեն, ուստի եւ երկարատեւ կեանք չունին։ Այդ ձեւի անկայուն միջուկներ երբեք քիչ են Երկրին վրայ եւ Արեւի մթնոլորտին մէջ, ուրեմն նոր միջուկներ մէջտեղ գալու զօրաւոր ընաշրջումներ չեն նկատուիր։ Սակայն այդ ձեւի միջուկները շատ պէտք է ըլլան հոն, ուր նիւթը ենթակայ է միջուկային հզօր վերափոխումներու, որոնց ժամանակ ներատոմային մեծաքանակ էներժի կ'անջատուի։

— «Մեզի այնպէս կը թուի, թէ այն ընաշրջումները, որոնց մասին կը խօսինք, նորութիւններ են նաեւ բնագիտութեան համար, կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան։ Որքան աւելի լաւ հասկնանք հիւլէական միջուկներու աշխարհին մէջ իշխող օրինաչափութիւնները, այնքան աւելի տիրապետած կ'ըլլանք բնութեան ուժերուն»։

Էտիսըն սովորութիւն դարձուցած էր ըսել, թէ «հանճարը մէկ տոկոսով ներշնչում է, իսկ իննսունեւինը տոկոսով՝ քրտնաջան աշխատանք»։ Եւ երբ անգամ մը խօսակցութեան ժամանակ գիտնական մը կը մատնանշէ Էտիսընի հանճարը, այս վերջինը կը պատասխանէ. «Պարապ բաներ կ'ըսէք. կը կրկնեմ, հանճարին գաղտնիքը աշխատանքն է, յամառութիւնը եւ առողջ դատողութիւնը»։

Բիւրականի նշանաբանն է՝ հետեւողականութիւն, յամառութիւն, աշխատանք եւ դարձեալ աշխատանք։

Երբեք չի դադրիր հետաքրքրութիւնը Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ։ Դեռ վերջերս մեծանուն գիտնականը եւ անոր անխոնջ օգնականները յայտնաբերեցին թոյլ լուսարձակում եւ բարձր ջերմաստիճան ունեցող ճերմակ գաճաճներ՝ որոնք նիւթի չափէն աւելի մեծ խտութիւն ունեցող աստղերու մեծ կուտակում մը կը կազմեն Քնարի համաստեղութեան մէջ, մօտաւորապէս 800 լուսատարով Երկրէն հեռու։

— Այս տիպական գաճաճներու մասին պատկերացում ունենալու համար նշենք, կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան, որ եթէ հնարաւոր ըլլար ասոնց նիւթէն լեցնել լուցկիի տուփի մը մէջ, ապա այդ տուփը պիտի կշռէր քանի մը թոն։ Այդ տիպի աստղերը իրենց լուսարձակութեամբ հազար անգամ աւելի թոյլ են Արեւէն, իսկ մեծութեամբ՝ Արեւին չափ են, բայց տեսանելի լուսաւորութեամբ՝ հարիւր հազար անգամ աւելի թոյլ են պարզ աչքով տեսնուող ամենաթոյլ աստղէն իսկ։ Ճիշդ այս պատճառով ալ դժուար է յայտնաբերել անոնք թէկուզ արդի աստղադիտակներով։

Հայ գիտնականները կը հաստատեն, թէ առաջին անգամն է, որ ճերմակ գաճաճներու այդպիսի կուտակում կը յայտնագործուի։ Ասոնք՝ աստղերու կեանքին ամէնէն հին վիճակը կը ներկայացնեն. Հետեւաբար այս կուտակումը պէտք է շատ մեծ ըլլայ՝ աւելի քան 10 միլիառ տարեկան, աւելի տարիքոտ քան մեր Ծիր Կաթինի միւս բոլոր յայտնի կուտակումները։

Մեծ է Վիկտոր Համբարձումեանի ժըրաջան ու տաղանդաւոր աշակերտներուն թիւը։ Յիշենք Լյուդվիկ Միրզոյեանը, Բենիամին Մարգարեանը, Գրիգոր Գուրզադեանը։

×

Սեւանի կապուտակ ափերէն՝ Վիկտոր Համբարձումեանի ծննդավայրէն, ես յաճախ կը տեսնեմ մեր մեծ աստղագէտին անցած պայծառ ուղին։

Հեռու չէ այն օրը, երբ մարդկութիւնը ականատես կ'ըլլայ միջմոլորակային ճամբորդութիւններու։ Ես կը հաւատամ, որ կուգայ օրը, երբ դէպի Ծիր Կաթին ղրկուած մեր ծրարին վրայ կը գրուի կարճ հասցէ մը. «Արեւի համակարգութիւն, Երկիր, Համբարձումեան»։

... Գիշերը չի մարիր լոյսը Համբարձումեանի սենեակին մէջ։ Գիշերուան խաղաղութեան մէջ անոր հանդիսատեսն կը հսկեն լեռները, դաշտերը, գետերը, այգեաց ծաղիկները եւ բոլորն ալ կարծես միաբերան կը շշնջան — «Կամաց, մի խանգարէք Հայաստանի զաւակին աշխատանքը։ Կամաց, կը մտածէ, կը խորհրդածէ ...»։

ԱՇՈՏ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Ա. մասը տես Յառաջ՝ Նոյ. 17)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, (Յառաջ) — Մեր գաղութն ալ իր կարգին տօնեց Հ. Յ. Դ. 71ամեակը Օթէլ Ակրիպի շքեղ սրահին մէջ։

Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր յարգելու յիշատակը Հայոց մեծագոյն կազմակերպութեան Հ. Յ. Դ.-ի, որ 71 դժնդակ տարիներէ ի վեր անվեհեր կը քալէ հայ ժողովուրդի կողքին, անոր հետ նոյնացած թէ՛ ցաւի թէ՛ ուրախութեան մէջ։

Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Գաբրիէլ Գէորգեան։

Նիսի Նոր Սերունդի Հայաստան խումբի կողմէ հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Ֆրանսական Ազգ. քայլերգով, յետոյ Հ. Յ. Դ. քայլերգը, «Մշակ բանուոր»ը, երգեցին մեր տղաքն ու աղջիկները։

Ընկեր Գաբրիէլն իր բացման խօսքով եկաւ գովքը հիւսել 71ամեայ Հ. Յ. Դ.-ի, որ դարերով տառապանքի մէջ տուայտած, հալածուած, ջարդուած, իր դիմագիծը կորսնցուցած, կմախացած հայ ժողովուրդին մէջ արթնցուց ինքնապաշտպանութեան, ինքնավստահութեան ոգին։ Հայ ժողովուրդը շնորհիւ Դաշնակցութեան սորվեցաւ գիտակցիլ իր արժանիքներուն ու կազմակերպուիլ պահանջելու համար իր արդար իրաւունքը ազատ ապրելու։ — Մեր դատը արդար է, կորսուած դատ չէ մերը, քանի մեր նահատակներուն թափած արեան գինը անվճար կը մնայ դեռ։ Ազատ անկախ հայրենիք մը մեր իրաւունքն է եւ մեր արդար պահանջը։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ խնամուած։ Նոր Սերունդի Հայաստան խումբի մեր տղաքն ու աղջիկները իրենց խմբերգներով, երգով, նուագով, կենդանի պատկերով եկան ոգեւորել իրենց ծնողքներն ու ներկաները։ Իրենց ընտրած յայտագրէն թուենք արտասանութիւն Քրիստափոր Միքայէլեանի «Հայրենիք»ը եւ Դանիէլ Վարուժանի «Վհուկը» ու Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն, մեներգ «Երեւանի Սիրուն աղջիկ» դաշնակի ընկերակցութեամբ, կենդանի պատկեր մը, ձեռնադաշնակով մի քանի հայկական եղանակներ։ Դերակատարները ջերմապէս ամէնքն ալ ծափահարուեցան։

Օրուան բանախօսն էր Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած ընկեր Յ. Պապիկեան, որուն կուռ եւ իմաստալից բանախօսութիւնը ներկաները հետաքրքրութեամբ լսեցին։ Նա մանաւանդ Նոր Սերունդի տղայոց եւ աղջիկներուն համար հրահանգիչ դասախօսութիւն մը եղաւ Հայոց նորագոյն պատմութեան դրուագներուն յիշումը երբ ժամանակագրական կարգով թուեց զանոնք։

Ըսաւ, «Ամէն տարի օր մը կը նուիրենք հայ ժողովուրդի մեծ կազմակերպութեան Հ. Յ. Դ. յիշատակին։ Անոր 71 տարիներու կորած ճամբան փշոտ եղաւ, բայց լեցուն իր խիզախ գործերով։ Վըկայ Խանասորի արշաւանքը, Պանք Օթոմանը, Երզրումի մահափորձը, Սարտարապատ, Ղարաքիլիսէի անհաւասար կռիւները եւ 1918 Մայիս 28 Ազատ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը։ Վերջապէս Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեան տակ Հայոց ջարդարար դահիճներուն մի առ մի, եւրոպական քաղաքներու, Պերլինի, Հռոմի, յետոյ Թիֆլիզի ու Պոլսոյ մէջ օր ցերեկով տէրօրը հայ վրիժառու ձեռքերով։ Դաշնակցութեան պատմութիւնը հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է։ Դաշնակցութիւնը սփիւռքի կուսակցութիւն է։ Դաշնակցութիւնը անմեռ է, ինչպէս որ է հայ ժողովուրդը։ Այնքան ատեն որ Հայուն արդար դատին գոհացում չէ տրուած, Դաշնակցութիւնը կանգուն է, եւ կողքին հայ ժողովուրդին մինչեւ որ անտիրանայ իր հայրենիքին, ազատ անկախ Հայաստան։»

Ընկերոջ խօսքերը ջերմօրէն ծափահարուեցան։

Նոր Սերունդի երգչախումբին «Փամփորտան»ով վերջ գտաւ մեր հանդէսը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

"ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ"

ՃԱՇԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը հեռաձայնէ թէ Ն. Դարայեանի «Օմար Խայեամ» ճաշարանի բոլոր աշխատանքները վերջացած են եւ աւելի քան վաթսուն լրագրողներ առջի օր այցելած են Սիթիի այս մեծագոյն ճաշարանը եւ գնահատանքի ջերմ տողեր նուիրուած են բրիտանական մամուլին մէջ։

Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Նոյեմբեր 28ին Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին եւ Նուպար Կիւլպէնկեանի ներկայութեան եւ նախագահութեամբ Պարսից դեսպանին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Բայց հիմակ վախ մը չունինք, Լուսիա, աւելի աղէկ է սա պարտէզին տակ քիչ մը հանգչելու երթանք, վրայ բերաւ Վանական։

— Լուսիա չմերժեց։ Ուստի երկուքն ալ ճամբէն շեղելով պարտէզի մը մէջ ցրուած մեծ քարերու տակ հանգչելու գացին։

Օհ, լուսնի փայփլուն ու հմայիկ շողերու տակ տեսնելու բան էր մանկամարդ Լուսիայի ծպտեալ հագուստը։ Հագած էր չուխ ու ձիւնի սպիտակութեամբ շալվար մը, որ Մոկացիներու յատուկ ձեւով մը նաշխուած էր։ Հագած էր սըրմալը կանանչագոյն իշլիկ մը, որ արծաթէ կոճակներով զարդարուած էր, ու կիսովին կոճկուած ըլլալով՝ տակէն կ'երեւար իր գեղեցիկ կուրծքը ծածկող մետաքսեայ շապիկը, որուն թեւերը ճակալիկներով փաթթուած էին սիրուն բազուկներուն վրայ. հագած էր կարճ, եփեսոսի գոյնով ու ծանրագին զարդարիկ մը որ մինչեւ մէջքը կը հասնէր ու բաց կը թողուր շալը։

Գլուխը դրած էր, նոր արախչի մը, որուն շուրջը փաթթուած էին ասալիկ ու փուշի, որոնցմէ կախուած էին ուլունքներ՝ այլազան գոյներով։ Ոտքերը կային ճերմակ ու ձեւաւոր տրեխներ, որոնց կապերը հիւսուած էին ճերմակ ու սեւ գոյն բուրդէ թելերով։

Ձեռքը հաստ գաւազան մը կար։

Գալով Վանականին, աւելի պարզ ու աղքատ գեղացիի մը տարազը կը կրէր։

— Կը յիշե՞ս, սիրելի Վանական, սակայն չորս տարի առաջ դիմացի լեռը մնացի, երբ դուն ձերբակալուեցար, մրմնջեց Լուսիա հովեյոյզ ձայնով մը։

— Այո... բայց ինչո՞ւ անցեալը յիշել տուիր ինծի, ընդհատեց Վանական դողդղալով։

— Ոհ, չեմ գիտեր... ակամայ յիշեցի, աւարկեց Լուսիա։

— Ի հարկէ... որովհետեւ պատճառ պիտի ըլլայ քու կորստեանդ անանկ չէ՞։

Լուսիա դողդղաց ու չկրցաւ պատասխանել։

Քիչ մը հանգչելէն ետքը, ոտքի ելան ու դէպի վանքը դիմեցին։

Գիշերը բաւական յառաջացած էր, երբ պարիսպէն դուրսը, ծառաստանին քով շինուած խրճիթին դուռը հասան ու կամաց մը զարկին։

Խրճիթին դուռը բացուեցաւ։

— Մինա՞կ ես, Մոթն, հարցուց Վանական ցած ձայնով մը։

— Մինակ եմ... հայր սուրբը՝ ժամի մը չափ սպասելէ ետքը, թողուց գնաց, պատասխանեց դուռին մէջ կեցող մարդը, որուն Մոնթ անունը տուաւ Վանական

— Ձե՞ս կրնար կանչել, ընդհատեց Վանական։

— Ինչու չէ ...։

— Պարիսպին դուռը բանա՞մ։

— Ես բանալ կուտամ։

— Շատ աղէկ, սիրելի Մոնթս, ուրեմն մի սպասեր։ Կարեւոր ըսելիք մը ունիմ։

Վանքին երիտասարդ Մոնթը, որ հագիւ քսանութ տարու կար եւ կունտլիկ հասակ մը ունէր՝ իր թխագոյն հագուստին մէջ ծածկուած— պահ մը Վանականին ընկերացող անծանօթին վրայ նայեցաւ ու աճապարեց հրամանը կատարելու։

Վանական ու Լուսիա ներսը քաշուեցան։

Այդ ցածուկ ու մէկ յարկի վրայ շինուած խրճիթը վանքին ծառաստանը նայող պահապանին յատկացուած էր, որ թէեւ անշուք էր, բայց բաւական մաքուր էր անոր ներքին կարգաւորութիւնը։

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մշակոյթի տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Հմայեակ Տողրամաճեանէ քսան Ն. Ֆ., Տիկին Գիւտճեանի մօր ցաւալի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Գ. Այրէտէն Գապըրճեան եղբարք, իրենց սիրելի եղբօրը Արշակ Գապըրճեանի մահուան տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Դպրոցասէրի Տիկնաց Միութեան եւ 50 Ն. Ֆ. ալ Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։ Սիրուհի եւ Նուարդ Եաղճեան քոյրեր իրենց սիրելի մօրեղբօր Արշակ Գապըրճեանի մահուան տխուր առիթով կը նուիրեն 25 Ն. Ֆ. Դպրոցասէրի Տիկնաց Միութեան եւ 25 Ն. Ֆ. ալ Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Նազարէթեանէ (Լանսէյ) քսան Ն. Ֆ., Մեռելոցի առթիւ ի յիշատակ իրենց հօր եւ մօր։

Նոյն նպատակաւ Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան իրենց հօր եւ խնամիին Տիկին Զապէլ Տէրտէրեանի յիշատակին 30։

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Կամսեանէ 10։ Տէր եւ Տիկին Գրիւնէ (Ծնեալ Այվազեան) 10 Ն. Ֆ.։

ԺՈՂՈՎ — ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նօայլի սրահը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հայ Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, ի նպաստ իր բարեսիրական նպատակներուն։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Գէրիէր — Միլէի սրրահներուն մէջ, 31։ Փլաս Գէլըքուր։

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ։ Առատ եւ համադամ ուտելիքներ։ Այլազան ըմպելիներ։

ՊԱՐԵՐ, ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱԳԻՍԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԱՐԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանի Արթիկ քաղաքէն Տէր եւ Տիկին Գեղամ եւ Վարսենիկ Մողրուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակը Համիկ կամ Ամիկ, ծնած 1919 թուականին որ Բ. պատերազմին զինուոր մեկնած է եւ շըրջան մը թղթակցած ծնողաց հետ։ Ծնողքին ստացած տեղեկութեանց համաձայն այժմ կը գտնուի Մարսէյլի շրջանին մէջ։ Ուստի ծնողքը թախանձանքին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին։

× Յունաստանի Տէտէ Աղաճ քաղաքէն կը փնտռեն Տօքթէօր Թորոս Փէլթէկեանը, հօր անունը Մանուկ, մօր անունը Մարի։

× Հայաստանէն Գ. Խաչատուր Զաղացպանեան կը փնտռէ Գ. Գրիգոր Տոտախեանը, մօր անունը Զիրմէթ, ընիկ Արաբկիրցի որուն նամակ ղրկած է եւ պատասխան չէ ստացած։

× Հայաստանէն, Երեւանի Նոր Կիլիկիա Էջմիածնի փողոց թիւ 84, տան բընակիչ Տիկին Վարդուհի Մայիլովա կը փնտռէ իր քոյրը փարիզաբնակ Տիկին Սոֆիա Կառավարիչեան կամ Մանուկեան, ամուսնոյն անունը Կիրակոս Մանուկեան, որոնք մինչեւ 1935 թուականը կ'ապրէին Փարիզ 107 Րիւ Էմիլ Զոլա, որոնցմէ վերոյիշեալ թուականէն ի վեր նամակ չէ ստացած։

Վերոյիշեալ անձերու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ Ժան Կուժօն. Փարիզ (8)։ Հեռաձայնի թիւ ԷԼԻԶԷ, 67 — 03։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քուփէօզ մը պոնեթրի — թրիքոյի համար։

ԴԻՄԵԼ —

PARIS-CALIFORNIE

16, Rue Sainte-Cécile, Paris 9e

TAI. 64-06

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ։

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին։

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Քառասնամեայ Յոբելենական Փառատօնը Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։ Կիրակի, 6 Մայիս 1962, ժամը 14ին։

Հայ Կարմիր Խաչի Տարեկան Ցերեկոյթ պարահանդէսը, Կիրակի, Յունուար 28, ժամը 16 — 24, Ամպասատէօրի սրահին մէջ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ։

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ուրնաժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՔՆԻՍԻԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի (Նոյ. 22), ժամը ճիշդ 21ին, ՔՈՆՍԵՐՎԱԹՈՒԱՐ ՌԱՔՄԱՆԻՆՈՖ 26 Ավընիւ տը Նիւ — Եորք Մեթրօ Ալմա — Մարսօ

Կը դասախօսէ — ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆ (Ալրօնօթիքի ճարտարապետ)։

ՆԻՒԹ — Տիեզերական ճամբորդութիւններ եւ հրթիռներ։

Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6ԻՆ

Լիւթէսիայի մէջ։

×

Հ. Յ. ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը.

ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962

կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Սալ տը Լա Շիմի։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ։

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։

ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ԳԻՒՖԷ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 23 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9261 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5062

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՅՍՕՐ

Քիւրտերուն համար անկախ հայրենիք մը ստեղծելու գաղափարը հետզհետէ զարգացաւ վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին։

Ազգայնական տարրերը երկրէն ներս թէ դուրս գործունէութեան լծուեցան քրտական դատը հետապնդելու համար։

Հայերու գործակցութիւնը քիւրտ ազգայնական «Հոյպուն» կուսակցութեան հետ վերջ գտաւ այն օրը, երբ Քիւրտերը իրենց գործունէութեան դաշտը փոխադրեցին Թուրքիայէն դուրս, հարեւան միւս երկիրներու քրտաբնակ հողամասերուն հետ ստեղծելու համար անկախ եւ միացեալ Քիւրտիստան մը։

Իրաքի, Իրանի եւ Սուրիոյ հայ գաղութները երախտապարտական զգացում միայն կը տածեն հիւրընկալ երկիրներու իշխանութեանց հանդէպ։ Հետեւաբար անոնք կը մնան միշտ հաւատարիմ քաղաքացիները այդ երկիրներուն։

Քրտական ծրագիրը, իր լայն սահմանաչափով, անկարելի է գլուխ հանել, առանց արտաքին ուժերու հզօր աջակցութեան եւ պաշտպանութեան։

Արեւմտեան մեծ պետութիւնները տնտեսական մեծ շահեր ապահոված ըլլալով Միջին Արեւելքի քարիւղաշատ հողամասերուն վրայ, հակառակ են որ եւէ փոփոխութիւն մտցնելու ներկայ դրութեան մէջ։

Ո՛չ մէկ ակնկալութիւն ունենալով դաշնակիցներէն, Քիւրտերը համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն ի վեր իրենց աչքերն ուղղած են դէպի Մոսկուա, անկէ յուսալով իրենց փրկութիւնը։

Խ. Միութիւնը համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին կարեւոր դեր մը գրաւած էր Իրանի մէջ։ Պահ մը Ատրպատականի շրջանը բոլորովին ինկաւ բոլշեւիկեան ազդեցութեան տակ, ղեկավարութեամբ Փեշավարիի։

Այս պատեհութենէն օգտուելով, 1945 Դեկտեմբեր 15ին Ղազի Մոհամմէտ Քիւրտ Հանրապետութիւն մը ստեղծեց Մահապատի մէջ, իրանական հողի վրայ, Ուրմիոյ լճին շրջանը։ Իրաքէն եկած հազար քիւրտ ռազմիկներով հոն գնաց Շէյխ Մուսթաֆա Պարզանի, որ զօրավարի աստիճան ստացաւ նորաստեղծ հանրապետութենէն։

Այս վերջինը երկար չապրեցաւ։ Թեհրանի կառավարութիւնը մէկ կողմէ Ատրպատականէն հեռացուց բոլշեւիկները, միւս կողմէ հաշուեյարդարի ենթարկեց Մահապատի մանրանկար հանրապետութիւնը։ Ղազի Մոհամմէտ եւ 28 ընկերները ձերբակալուելով գնդակահարուեցան 1947 Մարտ 31ի գիշերը։

Մուսթաֆա Պարզանի իր ռազմիկներով եւ անոնց ընտանիքներով յաջողեցաւ անցնիլ խորհրդային սահմանը, ապահովուելով։

Երկար ատեն Խ. Միութեան մէջ մնալէ ետք, Պարզանի իր մարդոցմով Իրաք վերադարձաւ 1958 Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն վերջ։

Զօրավար Քասըմ մեծ պատիւներով ընդունեցաւ Պարզանին եւ Իրաքի նոր Սահմանադրութեան մէջ լայն իրաւունքներ տրուեցան Քիւրտերուն։

Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը եւ ազգայնական միւս կազմակերպութիւնները վերջին ծայր գոհ էին Իրաքի մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւններէն։ Կը յուսային, որ Իրան եւ Թուրքիա եւս հետեւին անոր օրինակին։

Սակայն երկար չտեւեց իրենց ուրախութիւնը։ Իրաքի մենատէրը երկրին մէջ իր դիրքը ամրապնդելէ ետք, սկսաւ հալածել Քիւրտերը, լուծեց անոնց կուսակցութիւնները, փակեց թերթերը եւ վերջ տուաւ անոնց առանձնաշնորհեալ վիճակին.

Մուսթաֆա Պարզանի զինեալ ապստամբութեան դիմեց Իրաքի կառավարութեան դէմ։ Վերջին ամիսներու ընթացքին հիւսիսային քրտաբնակ շրջանին մէջ արիւնալի ընդհարումներ տեղի ունեցան իրաքեան զինուորներու եւ քիւրտ ռազմիկներու միջեւ։

Էմիր Քեամուրան Պէտըրխան, որ 1943էն ի վեր բազմաթիւ յուշագիրներ ներկայացուցած էր մեծ պետութեանց եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, Փարիզի մէջ կը շարունակէ հետապնդել քրտական դատը դիւանագիտական ճամբով։

Յանուն քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութեան, Նոյեմբեր 16ին Պէտըրխան եւ Իսմէթ Շէրիֆ Վանլը ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Թանի ուղղուած հեռագրով մը կը բողոքեն իրաքեան օդնաւերուն կողմէ 270 քրտական գիւղերու աւերումին դէմ եւ կը պահանջեն քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել իրաքեան Քիւրտիստան՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար ցեղասպանութեան հանգամանք ներկայացնող դէպքերը։

Միւս կողմէ Անգարայի մէջ դատի ենթարկուած են 49 ականաւոր Քիւրտեր, որոնք կ'ուզէին եղեր անկախ Քիւրտիստան մը հիմնել։

Ահա՛ թէ ինչ վիճակ կը ներկայացնէ այսօր քրտական հարցը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՆՈՐ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէն Պէլլայի ուտելէն ի վեր, մթնոլորտը աւելի պայծառացած է եւ Ափրիկեցիները բոլորն ալ համաձայն են ընդունելու թէ Զօր. տը Կօլ անվերապահ հասկացողութիւն մը ցոյց տուած է Պէն Պէլլայի ծոմին առթիւ։ Մարոքի ներքին նախարարը՝ Կետիրա որ մարոքեան պատուիրակութեան գլուխն էր, յայտարարութիւն մը ըրաւ այս ուղղութեամբ շեշտելով — «Մեր առաջին հանդիպումին իսկ, Զօր. տը Կօլ հասկցած ըլլալով Հասան Բ.ի ղրկած առաքելութեան իմաստը, բնոյթը եւ տարողութիւնը, մեր դիմումին հանդէպ անվերապահ հասկացողութիւն մը ցոյց տուաւ»։

Մինչ Պէն Պէլլա առաջին պիֆթէքը կերաւ ճիշդ այն օրը երբ եզան միսին սակը որոշուեցաւ կառավարութեան կողմէ, խօսակցութիւնները կը շարունակուին իր ապագային համար։

Մարոքի դեսպանը՝ Շերքաուի, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ որպէսզի որոշուի թէ ի՛նչ պայմաններու տակ պիտի ապրին Պէն Պէլլա եւ իր չորս ընկերները եւ ո՞ւր։ Միշտ կը խօսուի Քորպէյի մէկ ապաքինարանին մասին, նկատի առնելով որ շատ մօտ է Օռլիի օդակայանին։

Տեսակցութենէն ետք, Շերքաուի յայտարարեց «վստահ եմ որ ԱՀԱԿը եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը միայն այս համաձայնութեան կը սպասէին վերսկսելու համար իրենց շփումները եւ բանակցութիւնները արդիւնաւոր ելքի հասնելու համար եւ վստահ եմ որ Պէն Պէլլա պիտի մասնակցի այդ բանակցութեանց»։

Այս առթիւ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, կ'ըսուի թէ Էվիանի նման բանակցութիւններ տեղի պիտի չունենան այլ գաղտնի բնոյթ ունեցող խորհրդակցութիւններ։

Ամէն պարագայի մէջ, թէ՛ Թունուզի, թէ՛ Ռապաթի մէջ կը սպասուի որ բան մը պատահի մէկ–երկու օրուան միջոցին։

Ալժերիոյ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին։ Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութեան զոհ գացած է բժիշկ մը՝ Տոքթ. Մեներն եւ մահափորձ մը կատարուած է եւրոպացի գաղտնի ոստիկանի մը դէմ Ամպրուզինի որ ծանրօրէն վիրաւորուած է։

Ալժ. Ազատ. Ճակատն ալ շարունակած է իր ահաբեկումները որուն հետեւանքով եօթը հոգի մեռած են եւ 16 հոգի վիրաւորուած։

Գաղտնի Բանակի Կազմակերպութիւնը նոր սփռումներ կատարած է Ալժէյի հեռատեսիլին ալիքներուն վրայ։ Խօսնակը յայտարարած է թէ ձայնասփռումները տեղի պիտի ունենան կանոնաւոր ձեւով, նախընտրաբար առաւօտները։

× Աֆրիք – Աքսիոն սկսաւ լոյս տեսնել իր նոր անունին տակ՝ ժէօն Աֆրիք։ Այս նոր թիւին մէջ, Մասմուտի որ արտաքսուած էր Նոր Տեսթուրէն կը գրէ թէ ընդդիմադիր պիտի չըլլայ Պուրկիպայի քաղաքականութեան եւ նոր կուսակցութիւն ալ պիտի չհիմնէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս տեղեկացուց թէ կ'ընդունի Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի առաջարկը, որն էր՝ նստիլ խօսիլ հիւլէական փորձերը դադրեցնելու մասին։ Այս պաշտօնական յայտարարութենէն առաջ արդէն, Միկոյեան անպաշտօն խօսակցութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան Սուտանի դեսպանատան մէջ, նախատեսել տուած էր թէ Խորհ. Միութիւնը լաւ տրամադրուած է անգլեւամերիկեան առաջարկին հանդէպ։

ՍՈՒՐԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Խալէտ Պաքթաշ որ չեխ օդանաւով մը Դամասկոս հասած էր իրաւունք չստացաւ Սուրիա մտնելու, ըստ Պէյրութէն եկած լուրերու։ Ծանօթ է որ Սուրիոյ նոր վարչակարգին մարդիկը յայտարարած էին թէ Պէքթաշ կը գնդակահարուի եթէ Սուրիա վերադառնալ փորձէ։ Նախորդ վարչաձեւի օրերուն Պէքթաշ մահուան դատապարտուած էր։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ հանրապետութեան նախագահը՝ ծովակալ Ամերիկօ Թոմազ պաշտօնական այցելութեան գնաց Մատրիտ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութիւնը եւ 5 ուրիշ կազմակերպութիւններ կը նախատեսեն «ազգային օր մը» կազմակերպել Գաղտնի Բանակին դէմ, բողոքելու համար։

ՀՌՈՄԻ մէջ բացուած է «Խորհրդային Միութեան քաղաքական պատերազմի» համագումարը։ Ներկայ անձնաւորութեանց մէջ՝ Փինէ, Փալեվսքի եւն.։

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ Ոճրային Ատեանը երեք մահապատիժի վճիռ տուած է եւ վեց հոգի ալ 5էն 12 տարի բանտարկութեան։ Այս 9 հոգին ամբաստանուած են դրամագրամի եւ դոհարեղէնի առուծախի յանցանքով։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ համայնավար կուսակցութիւնը մերժեց ենթարկուիլ 1950ի օրէնքին, երկրին ներքին ապահովութեան վերաբերեալ։ Այս օրէնքը որուն սահմանադրական բնոյթը վաւերացուեցաւ Գերագոյն Ատեանին կողմէ, անցեալ Յունիսին կը ստիպէր ամերիկեան համայնավար կուսակցութեան որ իր ղեկավարներուն եւ անդամներուն անունները արձանագրել տայ արդարութեան նահանգային տետրակներուն մէջ։ Եթէ յամառին իր մերժումին մէջ, պայմանաժամը վերջ գտաւ երկուշաբթի կէս գիշերին, օրը հինգ միլիոն տուգանք պէտք է վճարէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ։ Արտաքին քաղաքականութիւնը չի փոխուիր, նախարարը կրկին Սելիմ Սարփերն է (Հալք)։ Ներքին նախարարն է՝ Ահմետ Թոփալօղլու (Ատալէթ)։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ բանակը չէզոք պիտի մնայ յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բացուած է ՍԵՆԹՕյի (նախկին Պաղտատի Ուխտ) ժողովը որ անդամ երկիրներու միջեւ հաղորդակցութեանց հարցով պիտի զբաղի։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ նոր մաքրագործումներ կը պատրաստուին, բոլորովին յուսալքելու համար բոլոր անոնք որոնք ներքին դիմադրութեան կը դիմեն։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Խրուշչեւ ինք հրահանգած է Պերլինի «պատին» ամրապնդումը։

ԱՊԱՍԹԱԼԻՆԱՑՄԱՆ արշաւը կը շարունակուի։ Վրաստանի «փոքր սթալինական» թերթը փոխեց իր անունը եւ եղաւ Փոքր Վրացին։ Կարգ մը ուրիշ լուրերու համաձայն դուրս չենք կրցած ցարդ ստուգել, Երեւանի մէջ կանգնած Սթալինի արձանը տապալած է։ Ըստ ոմանց նման լուր մը հրատարակած է Միլանոյի Քոռիէռէ Տէլլա Սէռան։ Խորհրդահայ թերթերէն կ'իմանանք նաեւ թէ Սթալինի Պողոտան վերամկրտուած է Վլատիմիր Իլյիչ Լենին։ Փրակայի մէջ նախագահ Կոթվալտի մարմինն ալ «արտաքսուեցաւ» «Յաղթանակի յիշատակարանէն» եւ գնաց իր յաւիտենական հանգիստը գտնելու կուսակցական այլ ռազմիկներու կողքին։ Փրակայի կառավարութիւնը որոշեց նաեւ ջնջել կամ տապալել ամէն ինչ որ Սթալինի հետ կապ ունի։ Կացութիւնը տարբեր է սակայն Հունգարիոյ մէջ ուր 1956ի յիշատակը ցարդ թարմ է։

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ թագաւորը Տահրանէն Պոսթըն փոխադրուեցաւ ուր հաւանաբար գործողութեան ենթարկուի։ Թագաւորը ներքին արիւնահոսութենէ կը տառապի։

ԿԱԶ եւ ելեկտրականութիւն որոշեցին գործադուլ ընել յառաջիկայ երեքշաբթի։ Պաշտօնեաները անբաւարար կը գտնեն կառավարութեան ըրած յաւելումները։ Ասոր իբրեւ հետեւանք՝ ոչ երկաթուղի, ոչ մեթրօ։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ-ՔԵՆԸՏԻ ԳԼՈՒԽ-ԳԼԽԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ՀԱՄՈԶԵՑ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ

Կարգ մը լուրերու համաձայն, որոնք ցարդ պաշտօնական բնոյթ չունին, Քենըտի կրցած է համոզել ծերունի վարչապետը որ աւելի ճկուն ըլլայ կարգ մը հարցերու նկատմամբ։

Ատընաուըր համոզուած է նաեւ որ Ամերիկան պիտի չլքէ Գերմանիան եւ պիտի չճանչնայ Արեւելեան Գերմանիան կամ հրաժարի Գերմանիոյ վերամիացման գաղափարէն։

Նախագահը եւ վարչապետը աշխատանքի ձեւի բանաձեւում մը կը պատրաստեն որ կարենայ իբր հիմ ծառայել յետագայ բանակցութեանց Խորհ. Միութեան հետ։ Այս փաստաթուղթը պիտի ներկայացուի նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, անոնց ալ համաձայնութիւնը առնելու համար։

Արտաքին երկու նախարարներն ալ — Տին Ռըսք եւ Կեռհարտ Շրէօտըր խօսած են այն յարաբերութեանց մասին որոնք կրնան ստեղծուիլ երկու Գերմանիաներու միջեւ։

× Քենըտի տեսակցութիւն մը շնորհած է Խրուշչեւի փեսային՝ «Իզվեստիա»յի խմբագրապետ Աճուպէյի։ Հարց–պատասխանը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ։

ԱՐՓԱ ԳԵՏԸ ԴԷՊԻ ՍԵՒԱՆ

Վաւերացուեցաւ Հայաստանի պետական մարմիններու որոշումը, — «Սեւանայ լճին մակարդակը բնական պայմաններուն մօտ բարձրութեան վրայ պահպանելու նպատակով՝ չեղել Արփա գետին ջուրին մէկ մասը դէպի Սեւանայ լիճ»:

Սեւան – Հրազդան ջրվէժին վեց ջրելեկտրակայանները եւ անոնցմէ բխող երկրորդական կայաններէն ծնունդ առնող ոռոգման 17 ջրանցքները Հայաստանի կը մատակարարեն ելեկտրական ուժ եւ կ'ոռոգեն Հրազդան գետի աւազանին եւ Արարատեան դաշտին հողերը:

Հրազդան գետին ջուրերուն համեստ պաշարը քիչ եկաւ Հայաստանի օր ըստ օրէ աճեցող տնտեսութիւնը ելեկտրականութիւնով ապահովելու եւ ոռոգելի հողերը բազմապատկելու համար: Ուստի, 1933էն սկսեալ, լճին ջուրերը օգտագործուեցան ոռոգումի համար, իսկ 1936էն սկսեալ, շինուելէ ետք Սեւան – Հրազդան ջրվէժին առաջին ջրելեկտրակայանը, Քանաքեռղէսը, նաեւ ելեկտրականութիւն հայթայթելու նպատակներով: Այս պատճառով աճեցաւ օգտագործուած ջուրին քանակը՝ տարին 1 միլիոն 200.000, իսկ երբեմն ալ մէկուկէս միլիոնէն մինչեւ 1.700.000 խորանարդ մեթր:

Անշուշտ, աւելորդ է ըսել, թէ տարուէ տարի կը նուազէր լճին մակարդակը, որ բնական պայմաններու տակ, այսինքն երբ չէր օգտագործուէր լճին ջուրը, կայուն էր, այլ խօսքով հաւասարակշռուած էր լիճ հոսող եւ անկէ դուրս ելող ջուրին քանակը: Արդարեւ, լճին մէջ թափող գետերուն եւ անձրեւներուն ջուրը գրեթէ ամբողջութեամբ կը շոգիանար, իսկ երկրին մակերեսով եւ ստորերկրեայ ճամբաներով՝ հազիւ 10 տոկոսը միայն:

Ճիշդ է թէ Սեւանի ջրվէժին միջոցաւ ելեկտրական ուժի արտադրութեան եւ հողերու ոռոգման նպատակով կ'օգտագործուէր մեծ քանակութեամբ ջուր, սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ ասոր շնորհիւ միայն կարելի դարձաւ անխափան կերպով ելեկտրական ուժ մատակարարել Հայաստանի արդիւնաբերութեան: Այդ ելեկտրականութեան շնորհիւ Հայաստան դարձաւ համատարած ելեկտրականացած երկիր մը: Մեր աչքերուն առջեւ քարքարոտ հողերը, ստանալով Սեւանի ջուրը, դարձան ծաղկուն այգիներ:

Ճիշդ է նաեւ մէկ բան, — լիճը հետզհետէ կը քաշուէր իր ափերէն: Շուտով Սեւանայ կղզին դարձաւ թերակղզի: Եւ անոնք որ գոնէ մէկ անգամ տեսած էին լիճը իր նախկին վիճակին մէջ, դժուարութեամբ կը հաշտուէին այն մտքին հետ թէ իր գեղեցկութեամբ այդ հազուագիւտ լճին մեծ մասը պիտի չորնար:

Նախկին ծրագիրով կ'ենթադրուէր լճին մակարդակը իջեցնել յիսուն մեթրով: Աս կը նշանակէր, որ լճին հայելին պիտի պզտիկնար գրեթէ եօթը անգամ, հետեւաբար, պիտի նուազէր շոգիացումը, պիտի հոսէր ազատ, ծառայելու համար միայն ոռոգումներու:

Նախկին ծրագիրը մէջտեղ դրուած ժամանակ չկային, գոյութիւն չունէին ելեկտրականութիւն արտադրելու եւ ոռոգելու տարբեր աղբիւրներ կամ միջոցներ: Այսօր, պատկերը տարբեր է: Նախ շինուելու վրայ է Տաթեւի (Որոտան գետին վրայ) զօրաւոր ջրելեկտրակայանը, որ պիտի աւարտի 1965ին: Անկէ ետք պիտի շինուին Որոտանի ջրվէժին մնացած եւ Դեբեդի ջրվէժին ջրելեկտրակայանները: Ղարադաղի կազին շնորհիւ կարելի եղաւ շինել հզօր ջերմային ելեկտրակայան մը Երեւանի եւ երկու ոչ մեծ ջերմելեկտրակայաններ Կիրովականի եւ Հրազդանի մէջ, որոնք, Տաթեւի ջրելեկտրակայանին հետ միասին, բաւարար քանակութեամբ ելեկտրականութիւն պիտի արտադրեն երկրին պէտքերուն համար: Ասոնցմէ զատ, Հայաստան որոշ քանակութեամբ ելեկտրականութիւն կը ստանայ Ազրբէջանէն (Աղստաֆա – Աթաբէկեանդէս գիծով):

Այս կարգադրութիւններուն հետեւանքով կարելի պիտի ըլլայ կրճատել Սեւանայ լճին ջուրերուն շահագործումը: Արդարեւ, 1965էն սկսեալ, տարեկան մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար խորանարդ մեթրի փոխարէն պիտի օգտագործուի միայն հինգ հարիւր միլիոն խորանարդ մեթր ջուր, որուն 380 միլիոնը ոռոգումներու, իսկ 120 միլիոնը՝ ելեկտրականութիւն հայթայթելու նպատակներով:

Այս քանակութեամբ ջուր օգտագործելու պարագային թէեւ խիստ պիտի դանդաղի լճին մակարդակին նուազումը, այսուհանդերձ, պիտի չդադրի: Ուստի, անհրաժեշտ էր գտնել այնպիսի ձեւ մը, որ թէ կարելի ըլլար շարունակել ոռոգումները, ելեկտրականութիւն հայթայթելը, եւ միեւնոյն ատեն չնուազէր լճին մակարդակը:

Բարեբախտաբար գտնուեցաւ լուծում մը:

Սեւանայ լիճը հսկայ բնական ջրամբար մըն է: Եթէ անոր մէջ թափին շրջակայ գետերը, այն ալ յորդումներու շրջանին, ապա լճին բնական պայմաններուն մէջ Սեւան – Հրազդան ջրվէժին միջոցաւ ջուրը կարելի կ'ըլլայ օգտագործել ելեկտրականութեան եւ ոռոգման նպատակներուն:

Պատրաստուած ծրագիրներուն համաձայն տնտեսապէս եւ գործնականապէս նպատակայարմար է Արփա գետին եւ անոր Եղեգիս վտակին ջուրէն մէկ մասը՝ տարեկան 270 միլիոն խորանարդ մեթր, փոխադրել Սեւանայ լիճ:

Արփա գետի ջուրը Սեւանայ լիճ փոխադրելու աշխատանքները պէտք է վերջանան ամէնէն ուշը 1969ին, երբ լճին մակարդակը իջած հասած պիտի ըլլայ իր բնական մակարդակէն 20 մեթր վար: Այդ պարագային լճին հայելին մակարդակը կը կրճատուի միայն 13 տոկոսով, եւ լճին ամէն տարուան ազատ հոսումը կ'ըլլայ 170 միլիոն խորանարդ մեթր:

Իսկ ի՞նչպէս Սեւանայ լիճ պիտի հասնին Արփա գետին եւ Եղեգիս վտակին ջուրերը:

Յայտնի է, որ Արփա գետին աւազանը Սեւանայ լճին աւազանէն բաժնուած է Վարդենիսի լեռնաշղթայով: Լեռնաշղթային բազմաթիւ գագաթները ծովու մակերեսէն բարձր են երեք հազար մեթր, իսկ այդ լեռնաշղթային ամէնէն ցած կէտը, Հայոց – Ձորի լեռնանցքի շրջանին մէջ, ծովի մակերեսէն բարձր է 2.400 մեթր, այսինքն՝ Սեւանայ լճի մակարդակէն հինգ հարիւր մեթր աւելի: Ջուրին ուղղութիւնը փոխելու համար հարկ պիտի ըլլայ լեռնաշղթային տակ շինել քանի մը տասնեակ քիլոմեթր երկարութեամբ փապուղի մը:

Նախատեսուած ծրագիրներէն մէկուն համաձայն ջրամբար մը պիտի շինուի Կեչուտ գիւղին մօտերը, Ջերմուկ առողջարանին քովերը: Ջրամբարին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 2.5 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ մօտաւորապէս 800 մեթր եւ տարողութիւնը՝ 25 միլիոն խորանարդ մեթր:

Ջրամբարին մէջ պիտի հաւաքուի Արփա գետին վարարումներէն յառաջացած ջուրը, որ յատուկ փապուղիով մը պիտի հոսի դէպի Սեւանայ լիճ: Նախատեսուած է Եղեգիսի վրայ, նոյն ձեւի ջրահաւաքներ շինել եւ հաւաքուած ջուրը դարձեալ նոյն փապուղիներով ուղղել դէպի լիճ:

Փապուղին պիտի ունենայ մօտ 64 քիլոմեթր երկարութիւն: Համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ այս ձեւի փապուղի շինելու համար անհրաժեշտ է աշխատանքներ կատարել միաժամանակ բազմաթիւ փապուղախորշերէ: Արփա գետէն մինչեւ Սեւանայ լիճ երկարող փապուղին պիտի ունենայ միայն մէկ քանի դարձուածքներ: Արփայի եւ Եղեգիսի ջուրերը Սեւանայ լիճ կարելի է հոսեցնել ինքնահոսի սիստեմով կամ մղիչ մեքենաներու միջոցաւ:

Յամենայն դէպս, ներկայիս «Հիդրոէներգոնախագիծ» հիմնարկութեան հայկական բաժանումը կ'աշխատի նախագիծերու վրայ: Յառաջիկային կ'ընտրուի անոնցմէ լաւագոյնը:

Ա. ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՅԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԷՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Այդ երեկոյեան, եւ յաջորդ քանի մը օրերը, անլուծելի մնաց այս զարթուցիչ ժամացոյցին հանելուկը Պ. Գույումճեանին համար: Հաւանաբար՝ դեռ երկար ատեն այդ գիւտին գաղտնիքը պիտի չգտնուէր եթէ մատնութիւն մը եղած չըլլար:

Գէորգը, ըստ իր հայրենի սովորութեան, յաճախ կօշիկները կը հանէր դասարանին մէջ, ինչ որ անհանգստութիւն կը պատճառէր ընդհանուրին ու մանաւանդ անհաճոյ էր Արամին որ իր կողքը կը նստէր: Մէկէ աւելի անգամներ սպառնալիքներ եղած էին Գէորգին որ հրաժարի իր այդ արեւելեան սովորութենէն, բայց անօգուտ էր: Գէորգին այս անփափկանկատ վերաբերումին վրայ՝ Արամը Գէորգին կօշիկները պատուհանէն նետած էր քովի պարտէզը: Արամը՝ Տարօնցի ըլլալով, իր տեսակէտը չեցտելու համար Գէորգին քաշած էր լաւ Մշոյ դատաստան մը: Այս տփոցին վրայ, Գէորգն ալ գացած եւ Պ. Գույումճեանին յայտնած էր գաղտնիքը ժամացոյցի բոժոժի ձայնին:

Եւ այդպիսով վերջ գտաւ այս միջադէպը: Բայց հնարամտութիւն չէր պակսեր մեզ մօտ ու նորանոր գիւտեր կ'ընէինք ի հեճուկս հսկիչներուն, վարդապետներուն եւ ընդհանուր ուսուցչական կազմին:

Այնուհանդերձ՝ կ'աշխատէինք, կամ աւելի ճիշդը՝ կ'աշխատցնէին զմեզ: Տքնելով, ատոու գիշեր սերտելով ու մտահոգուելով, վախ ու դողով, պատրաստուեցանք պաքալորէայի պետական քննութեան:

Վերջին օրերը ճգնաժամային կացութիւն կը տիրէր:

Մորս աղօթքներով, եւ քիչ մըն ալ բախտով, անցայ այս քննութիւնը: Այն օրէն ի վեր շատ քննութիւններու մասնակցեցայ բայց ոչ մէկը պաքալորէայի չափ դժուար գտայ.

Քննութեան գրաւոր մասը վերջացած էր եւ հրաւիրուած էինք, ընկերներուս հետ, բերանացի մասին ներկայանալու. Մինչեւ վերջին րոպէն, ամէնքս՝ գրքերու մէջ մխրճուած, էջերը անյագ կը լափէինք՝ մեռասաններորդ ժամուն՝ մեր յոգնած ուղեղներուն մէջ քիչ մը եւս նիւթ ամբարելու համար:

Մեթրոյով կ'երթայինք Սորպոն համալսարանը ու հոն՝ անկիւն մը քաշուած վերջին անգամ ըլլալով՝ պատմութեան գրքիս վրայէն կ'անցնէի: Ուշադրութիւնս գրաւեց այն գլուխը ուր նկարագրուած էր Նափոլէոնի Ռուսաստանի արշաւանքը: Նախախնամութեամբ՝ պատմութեան փրոֆէսէօրը ճիշդ այդ նիւթին շուրջ քննեց զիս: Աւելորդ է ըսել որ յաջողութեամբ պատասխանեցի: Ուրեմն, սիրոյ, առեւտուրի եւ քննութեան մէջ՝ մարդ պէտք է քիչ մը բախտ ունենայ:

Սակայն, ի հարկէ՝ պէտք չէ այդ բախտը չարաչար գործածել: Կողքս կանգնած՝ Ժիրայրը կար ու հերթը իրեն եկաւ աշխարհագրութեան քննութեան ներկայանալու:

Ժիրայրը Մարոք ծնած եւ մեծցած էր:

Փրոֆէսէօրը, իր առջեւը՝ սեղանին վրայ, ծալուած թղթիկներ դրած էր որոնց իւրաքանչիւրը իր մէջ հարցում մը կը պարփակէր: Փրոֆէսէօրը Ժիրայրին հրաւիրեց հատ մը քաշելու: Հատ մը քաշեց, բացաւ, ու բարձրաձայն կարդաց քննութեան հարցումը.

«Հիւսիսային Ափրիկէի Ֆրանսական գաղութները»:

Փրոֆէսէօրը թոյլ տուաւ որ երեք գաղութներէն մէկը ընտրէ եւ անոր մասին խօսի ... Թունուզիա, Ալժերիա, կամ Մարոք: Բնականաբար՝ Ժիրայր Մարոքը ընտրեց եւ սկսաւ անհաւատալի հմտութեամբ ճառել Մարոքի մասին: Մարոքի աշխարհագրական դիրքը, բնակչութիւնը, երկրագործական արդիւնաբերութիւնը, գլխաւոր քաղաքները, նաւահանգիստները, երկաթուղագիծերը, թուփերը, եւ այլն, եւայլն:

Փրոֆէսէօրը հիացած կը հետեւէր Ժիրայրին դասախօսութեան:

Տարակոյս չկար որ Ժիրայր ամենաբարձր նիշը պիտի ստանար աշխարհագրութեան մէջ: Ամէն ինչ լաւ էր մինչեւ որ Ժիրայր սկսաւ Գազապլանքայի [illegible] պողոտաներուն եւ թաղամասերուն [illegible]նունները թուել: Փրոֆէսէօրին դէմքին վրայ կասկածի պզտիկ ամպ մը անցաւ. Դարձեալ թերեւս բարդութիւնը մէջտեղ չելլէր՝ բայց Ժիրայր, խանդավառուած Գազապլանքայի երկրորդական փողոցներուն եւ գլխաւոր գինետուներուն անուններն սկսաւ [illegible] շարել «Լը ռուա տը լա պիէռ», «Լա [illegible]», Քաֆէ Անրի Դ., Շէ Ռոժէ, Քիք [illegible] Լը Շըվալ Պըլան, եւայլն»:

Այդ միջոցին Փրոֆէսէօրը ընդհատեց Ժիրայրին եւ հարցուց թէ որտեղէն եկած էր: Յայտնի էր որ բարդութիւնը մէջտեղ ելած էր ու այլեւս ամէն ջանք կացութիւնը փրկելու ուշ էր:

Գլխիկոր՝ Ժիրայր պատասխանեց, — «Մարոքէն եկած եմ»: Իր ըսելն արդէն աւելորդ էր:

Ասոր վրայ՝ Փրոֆէսէօրը իսկոյն նիւթը փոխելով Ժիրայրէն խնդրեց որ [illegible] կաշինի մասին խօսի:

×

Մեր դասարանին մէջ ինը հոգի էինք: Մեզմէ մէկը, վերջին տարուան վերջին եռամսեային, հիւանդացած էր ու չկրցաւ քննութեան ներկայանալ: Մնացեալ ութ թեկնածուներէն՝ հինգ հոգի անցանք Պաքալորէայի — կամ ոչ պաշտօնական անունով՝ Պաշոյի — պետական քննութիւնը եւ ամէնքս գովասանքով ընդունուեցանք ... մէկ Մանսիոն՝ «Շատ լաւ» մէկ «լաւ» եւ երեք «բաւականաչափ լաւ»:

Անիկա պզտիկ յաջողութիւն մը չէր: [illegible] թերեւս մասամբ կ'արդարացնէր վարդապետներուն եւ ուսուցիչներուն [illegible] սերը եւ առով՝ գուցէ քիչ մը վարձատրուած կը զգային իրենց թափած տքնաջան աշխատանքին ու ճերմկած մազերուն համար:

Զմեզ ալ վարձատրեցին: Նոյն գիշեր Մատակարար վարդապետը բացառապէս հրաման արձակեց որ բոլոր դասարաններուն բաժակ մը կարմիր գինի [illegible] ընթրիքին հետ:

(7 Շար.)

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ԲԵՐԻԱՆ

Հետզհետէ կը քակուին գաղտնիքներու կծիկները: Անցեալ անգամ պատմած էինք մարաջախտ Թուխաչեւսկիի մահուան պարագաները, եւ ահա այսօր, նոր մանրամասնութիւններ երեւան կուգան վերջին գաղտնին, Հայաստանց Լաւրենտի Բերիայի սպանութեան առնչութեամբ:

«Փարի – Փրես»ի մէջ՝ Բոլէն Լավոն այս առթիւ կը գրէ, —

Առաջին անգամ ըլլալով Խրուշչեւ կը պատմէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան պետին՝ Բերիայի սպանութեան «ամբողջական» պատմութիւնը եւ երեւան կը բերէ այն դերը որ ինք խաղացած է այդ գործին մէջ:

Խրուշչեւ կը պարզէ թէ ինչպէս ինք կռուած է Բերիայի հետ եւ անոր ձեռքէն յաջողած է խլել ատրճանակը, զոր այս վերջինը պիտի գործածէր իր փախուստի պարագային:

«Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի օգնական նիստէն քիչ ետքը — կը պատմէ Խրուշչեւ — տեղեկացանք թէ Ստալին տագնապ մը ունեցած է: Բերիայի գլխաւորած գաղտնի ոստիկանութիւնը մեզի արգիլեց որ այցելութիւն մը տանք հիւանդին:

«Ստալին երեք ժամ մնաց առանց բժշկական որեւէ խնամքի: Երբ մեռաւ, խորհրդային պետերս որոշեցինք անմիջական միջոցներ ձեռք առնել:

«Որոշուեցաւ որ Մալենկով, Մոլոթով եւ Բերիա եռապետութեամբ մը կառավարէին, մինչ ես պաշտօն ստացայ, տանիլ կուսակցութեան գործերը:

«Ինչպէս յաջողեցանք «մաքրագործել» Բերիան:

«Բոլորս ալ երդուեցինք երբեք չընել այլեւս Ստալինի կողմէ գործադրուած տարօրինակ քաղաքականութեան: Եւ սակայն, Բերիա, մեր ետեւէն դրած էր «պահակ շուներ»: Ոչ կրնայինք շարժիլ, ոչ ալ կրնայինք ըսել բաներ՝ որոնց ինք տեղեակ չըլլար: Եւ աւելին, Բերիա կեդրոնական պաշտօններու կոչած էր իր մարդիկը: Օրինակ՝ Մելնիկով կոչուած էր Ուքրայնիոյ Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարի կարեւոր պաշտօնին: Ուրիշներ՝ որոնք [illegible]

էին Բերիայի հլու գործիքը դառնալ, ամբաստանուած էին իբրեւ խափանարարներ :

« Այն ատեն, ես սկսայ Մալենկովի, Մոլոթովի եւ Բուլկանինի հետ միաբիլ, Բերիան մէջտեղէն վերցնելու միջոցներու մասին: Գլխաւոր արգելքը այն էր՝ որ պաշտնի ոստիկանութեան մարդիկը կը խուզարկէին բոլոր այն անձերը որոնք կը մտնէին Կրեմլինէն ներս: Ատրճանակները — նոյնիսկ անհատական — Կրեմլինի պարիսպներէն ներս արգիլուած էին: Միայն Բերիան իրաւունք ունէր ատրճանակ մը ունենալու՝ եւ իր տրամադրութեան տակ ունէր պաշտնի ոստիկանութեան տասնըհինգ զօրաբաժիններ :

« Ինչպէս ըսէինք: Հրաւիրեցինք կուսակցութեան կեդրոնի արտակարգ ժողով մը (Խ. Միութեան տասնըմէկ ղեկավարանձեր) այն պատրուակով թէ գիւղատնտեսական դանդաղ հարցեր կային լուծուելիք: Այս բանը մեզի առիթ պիտի ընծայէր միասին ունենալու բանակի զօրավարները :

« Մալենկով կը նախագահէր նիստին : Իր սեղանին տակ դրուած էր կոճակ մը, որուն սեղմ մէկ հպումով կը հնչէր ահազանգը եւ մեր ուղած պահուն զօրավարները կրնային ներս խուժել սրահէն : Այդ զօրավարներու շարքին էին Ժուքով եւ Մալինովսկի՝ այժմու Պաշտպանութեան Նախարարը :

« Այս նիստին առաջին խօսք առնողը ես եղայ: Հարց յարուցանեցի թէ Բերիա ի՛նչ իրաւունքով կը մասնակցի մեր նիստին եւ յիշեցուցի թէ 1934ին, մի ոմն ընկեր Սփիրքին Բերիան ամբաստանած էր իբրեւ բրիտանական լրտես, այն միջոցին (1918) երբ Անգլիացիները բանակ մը ղրկեցին՝ օգնելու համար սպիտակ Ռուսերուն, որոնք կը կռուէին կոմունիզմի դէմ: Սթալին միջամտեց եւ Սփիրքին անհետացաւ: Հարցուցի Բերիային թէ՝ կրնա՞ր մեզի բացատրութիւններ տալ այս մասին :

« Բերիա պատասխանեց թէ Սթալին մանրամասն քննած էր այդ հարցը եւ համոզուած ըլլալով որ ինք որեւէ վատ արարքի մէջ չէր գտնուած : Ես պնդեցի, պահանջեցի աւելի լայն մանրամասնութիւններ, աւելցնելով նաեւ թէ Բերիա երբեք մաս չէ կազմած կուսակցութեան, անդամը չէ եղած նոյնիսկ համարակ բջիջի մը: Ի՞նչ գործ ունէր ուրեմն ան այս նիստին մէջ :

« Այդ միջոցին Բերիա ծռեցաւ՝ դէպի իր պայուսակը, ուրկէ հանեց ատրճանակ մը: Արագ շարժումով մը յարձակեցայ իր վրայ եւ ձեռքէն խլեցի զէնքը :

« Մինչ այդ, Մալենկով կոխեց իր սեղանին տակ գտնուող կոճակին, հնչեց զանգակը, Մոսքալենքօ ներս մտնելով պատրաստուածով մաքրագործեց Բերիան »:

Այս է ահա պատմութիւնը Լաւրենթի Բերիայի սպանութեան, ըստ «Փարի-Փրէսս»ի տեղեկութեանց :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇ - ԵՐԵԿՈՅ

Երգահան Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան 90ամեակը տօնուեցաւ Երեւանի մէջ, մեծ հանդիսութեամբ :

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ նախ խօսեցաւ երգահանին աղջիկը՝ Մարինա, իր հօր մասին, որմէ ետք նուագուեցաւ «Երեք արմաւենի» կտորը, որու մասին ժամանակին գրուատիքով արտայայտուած է Սպենդիարեանի ուսուցիչը, ծանօթ երգահան՝ Ռիմսկի - Կորսակով : Այնուհետեւ նուագուեցան հեղինակին «Կոնցերդային նախերգանք»ը, «Օրօրոցային»ը եւ Երեւան Էսքիզներէն քանի մը հատուածներ: Ցայտագրին երկրորդ մասը նուիրուած էր «Երեւանեան էթիւտներ»ուն եւ «Ալմաստ» օփերային պարական քայլերգին :

× Հոկտեմբեր 31ին Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ գրական - երաժշտական երեկոյ՝ նուիրուած Աւ. Իսահակեանի յիշատակին :

Երեկոն ներածական հակիրճ խօսքերով բացաւ Հրաչեայ Քոչար, որ ի մէջ այլոց անդրադարձաւ Աւ. Իսահակեանի գրական գործունէութեան վրայ : Ապա յայտագրի գործադրութեան անցան օփերայի եւ բեմապարի թատրոնին, Գ. Սունդուկեանի անուան կրօք թատրոնին եւ Հայֆիլհարմոնիայի արուեստագէտները, ինչպէս նաեւ ժողովրդական գործիքներու համոյթը, որոնք կատարեցին Աւ. Իսահակեանի բանաստեղծութիւններ եւ անոր բնաբաններով գրուած երգերը :

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը պաշտօնական հրամանագրով Ընկերային Ապահովութեան նախարար նշանակեց՝ Լեւոն Մելքոնեան : Նոյն ձեւի հրամանագրով մը պաշտօնէն կը հեռացնէ նախկին նախարարը՝ Վ. Սարգսեան «վատ առողջութեան պատճառով այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԳԱՒԱՌԷՆ ՆԵՐՍ

Բնագիտութեան հիմնարկութեան կեդրոնը, Երեւան, ինչպէս նաեւ Արագածի, Նոր Ամբերդի, Հրազդանի կայանները, Ակադ. Ա. Ալիխանեանի ղեկավարութեան տակ լծուած են տիեզերական ճառագայթներու, տեսական բնագիտութեան, հիւլէական ուժը շահագործելու հետազօտական աշխատանքներուն :

Բնագիտական - ուսողական գիտութիւններու Թեկնածու Խ. Բարսեղեանի ղեկավարած բնալուծարանը ծովու մակերեսէն 3200 մեթր բարձրութեան վրայ փորձերու միջոցաւ կ'ուսումնասիրէ տիեզերական ճառագայթներուն մէջ ուժականութիւն (էներժի) ունեցող մասնիկներուն միջուկային փոխ - ազդեցութիւնները :

Ամիսներ առաջ Նոր Ամբերդի տիեզերական ճառագայթներու կայանը որոշեց կառուցանել գիտահետազօտական սարք մը, որ հնարաւորութիւն պիտի տայ երկու անկախ եղանակներով միաժամանակ չափել գերարագ տիեզերական մասնիկներուն ուժականութիւնը : Ի պատիւ հայ գիտնականներուն, պէտք է ըսել, թէ սարքը շինուեցաւ շատ կարճ ժամանակի մը ընթացքին :

283 ՆՈՒՌ ՄԷԿ ԾԱՌԻՆ ՎՐԱՅ

Նուվադ գիւղը իրաւամբ կը կոչուի նռան այգի: Նռան բերքին քանակով այս գիւղը Հայաստանի մէջ կը գրաւէ առաջին տեղը: Ցատկապէս արտակարգ բերք ունեցած է այս տարի՝ ցարդ եօթը հազար քիլոկրամ: Գիւղին ծառերէն մէկուն վրայ գիւղացիները հաշուեցին 283 նուռ, ամէն մէկը վեց հարիւրէն հազար կրամ :

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Փեշտա մեկնած է հայ արուեստագէտներու պատուիրակութիւն մը, ծանօթացնելու համար հայ երաժշտութիւնը Հունգար հասարակութեան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Կոմիտասի ծանօթ քառեակը, երգչուհի Գոհար Գասպարեան, երգիչ Նար Յովհաննիսեան, երգահաններ Ա. Յարութիւնեան, Արնօ Բաբաջանեան եւ խմբավար Օհան Դուրեան:

ԹՈՔԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԻՍԻ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տեղի ունեցաւ Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը Իսի լէ Մուլինոյի Երեմեան սրահին մէջ, Փարիզի եւ Մարսիլիոյ Թոքատցի հայրենակիցներու միջեւ կապը աւելի ամրապնդելու նպատակաւ, խնջոյքին նախագահելու հրաւիրուած էր Մարսիլիոյ մասնաճիւղի գործօն անդամներէն Յ. Ղազարեան :

Միութեան ատենապետ Ե. Գրիգորեան խնջոյքը բացուած յայտարարեց, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք ամէն տարի կուգան իրենց քաջալերանքը բերելու Միութեան, ապա պատմականը ըրաւ Հայր.Միութիւններու ծագումին, թէ «առաջին անգամ Ակնցիներն էին որ հիմը դրին Հայր. Միութեան, 19րդ դարու վերջերը, Պոլսոյ մէջ: Ակնցիները իրենց նպատակը ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ տարին անգամ մը հաւաքուիլ «Խանի» մը կամ սրճարանի մը անկիւնը: Ծննդավայրի եւ սիրելիներու կարօտով տառապող հայրենակիցները խնջոյքի ձեւի տակ քիչ մը կը մոռնային իրենց տառապանքը վերապրելով անցեալի յիշատակները: Այս խնջոյքները դարձան սովորութիւն, ժամանակի ընթացքին, ձեւ ու մարմին առնելով օր մըն ալ կազմուեցաւ Հայրենակցական Միութիւն: Այդ Միութիւնները մեր կեանքի մէջ մեծ դեր մը պիտի կատարէին յառաջիկային: Արդարեւ 1918ին օգնութիւն մը եղաւ աքսորէ վերադարձող մեր ընկերներուն համար: Տարին անգամ մը հաւաքուելով այս սրահին մէջ, մենք ալ Ակնցիներու պէս կը վերապրինք մեր անցեալի յիշատակները» :

Ապա տեղեակ պահեց ներկաները Միութեան մէկ տարուան գործունէութեան մասին, մասնաւորապէս ծանրացաւ Գալաքեան Սրբազանին դէմ բացուած տխեղ պայքարին, զոր դեռ կը շարունակեն տգոյն մարդիկ: Թոքատցիները հակառակ բոլոր ատոնց, կրցան յաջողցնել դամբարանին շինութիւնը : Ցետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան հիւր Յ. Ղազարեանի, որ յանուն Մարսիլիոյ Հայր. Միութեան, ողջունեց Փարիզի եւ շրջակայքի Թոքատցիները, գնահատեց անոնց հայրենասիրութեան ոգին «Նախանձախնդիր հայրենի աւանդութեանց պահպանման, այսպիսի ընտանեկան խնջոյքներով վառ կը պահենք մեր հայրենասիրական զգացումը, փոխանցելով մեզի յաջորդող սերունդներուն մէջ»:

Վերջացուց իր խօսքը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին եւ այս առթիւ նուիրեց Փարիզի Հայր. Միութեան 16 հազար Ֆրանք :

Ներկաներու փափաքով սիրայօժար ընտրուեցաւ Սահակ Տէր - Յովհաննէսեան, որ նոյնպէս վարեց գեղարուեստական բաժինը: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Տիկիններ Սրապեան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Թարոն, Նահապետեան քոյրեր, Պ. Պ. Ս. Յակոբեան, Յովսէփեան եւ փոքրիկն Թորիկեան եւ ուրիշներ իրենց երգերով ու պարերով եւ արտասանութիւններով հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Թբիլիսի տը Ժըննէ կը գրէ Ժերանեանի ցուցահանդէսին առթիւ — «Ժերանեան ծագումով Հայ է բայց իր նկարչութիւնը բնաւ հայկական ոչինչ ունի: Հարաւային է, այն իմաստով զոր հանրութիւնը ընդհանուր կու տայ այս ածականին: ... Կը թելադրեմ որ այցելեն փոքր սրահը ուր հաւաքուած են քանի մը գրչագծութիւններ եւ քանի մը իւղանկարներ: Ապահովաբար ամէնէն անձնական դրոշմ ունեցող գործերն են : Թուղթի վրայ [illegible], գլխաւորաբար, գեղեցիկ եւ կորովի են, լաւ հաւասարակշռուած, լուսաւոր »:

×

Ժուռնալ տը Ժընեւ.— Գործեր կը ցուցադրէ իր հզօր իրատեսութեան մէջ, ճշգրիտ չեշտեր ունի, մանաւանդ ծաղիկներու եւ լայն մեռած բնութիւններու մէջ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ինչ կոկիկ նկարազարդ մը ունի եղեր քու Մոնթը՝ մրմնջեց Լուսիա թրթռուն ձայնով մը:

— Այո, շատ մաքուր է, նկատել տուաւ Վանական: Ժամանակ մը հոգի տուաւ որ սարկաւագ մը գտնէ ձեռնադրուէր, սակայն չյաջողեցաւ :

— Ինչո՞ւ համար ... արդեօք կարդա՞լ չի գիտեր:

— Գիտէ, մանաւանդ զարգացումը բաւական տեղն է. միայն թէ անզուսպ բնաւորութիւն մը ունի :

— Ի՞նչ է այդ բնաւորութիւնը :

—Վարդապետներուն հնազանդիլ չիգիտեր Ըսել կ'ուզեմ թէ կրքոտ է ու երբեմն արարողութեան մէջ անգամ ամէն բան ստնակոխ կ'ընէ : Ահա այդ պատճառաւ ծառաստանին պահպանութիւնը տուած են իրեն :

— Եկեղեցական գործերու չի խառնուի՞ր:

— Ուզած ժամանակ կ'երթայ դպրութիւն ընելու :

— Վստահելի՞ մէկն է :

— Այդ մասին կասկած չունիմ :

Խօսակցութիւնը վերջացած չէր, ահա Մոնթին աջեւէն մեծափոր ու յաղթանդամ վարդապետ ներս մտաւ ու Վանականին մօտենալով մրմնջեց.

— Վանքին մէջ լրտես մը ունինք.

— Լրտե՞ս մը :

— Այո :

— Այսօ՞ր եկած է :

— Երկու օր է որ հոս կը գտնուի :

— Ո՞վ է ... ես կը ճանչնա՞մ զինքը :

— Կը ճանչնաք :

— Ո՞վ է ...

— Հաստափոր վարդապետը դողդղալով Վանականին ականջին ի վար փսփսաց :

— Առաքել էֆէնտին է ...

— Առաքել էֆէնտի՞ն ... կրկնեց Վանական մոլորադին նայուածք մը պտըտցնելով չորս կողմը :

— Ե՞րբ երթալու դիտաւորութիւն ունի:

— Կարծեմ թէ այս գիշեր պիտի մեկնի:

— Որո՞ւ հետ կը տեսնուի :

— Ձե՞ս գիտեր :

— Հա, Սրբազանին հետ, անանկ չէ՞ :

— Հարկաւ... անկից զատ որո՞ւ հետ կրնայ տեսնուիլ :

Վանական պահ մը լռելէ ետքը, յարեց:

— Հիմակ տեղդ գնա ... բայց ուշադրութիւն ըրէ որ անպատճառ իմանաս ատ վատին որ ատեն մեկնիլը :

— Շատ աղէկ. ես կ'երթամ ու անքուն պիտի հսկեմ, մինչեւ անոր երթալը ... մրմնջեց հաստափոր վարդապետն ու մեկնեցաւ :

Մոնթը լուրջ ու ուշադիր կերպով շարունակ անծանօթ երիտասարդը կը դիտէր ու կը սքանչանար անոր գեղեցիկ հագուստներուն վրայ :

— Ինծի նայէ, սիրելի Մոնթօ, ընդհատեց Վանական. տասը տարի է որ հոս կը գտնուիս. ինչո՞ւ համար սարկաւագ մը չեղար :

Մոնթը ժպտեցաւ ու հեգնական ձեւով մը պատասխանեց.

— Անոնք որ վարդապետ եղան՝ ի՞նչ շահ ունեցան ...

— Վարդապետը՝ վարդապետ է ... բարձր անուն մը ունի :

Մոնթն ալ՝ Մոնթ է ... Թո՞ղ բարձր անուն մը չըլլայ: Անպատճառ մարդ կոչուելու համար բարձր անուն մը պէ՞տք է.

— Ձէ, սիրելի Մոնթօ, ըսել չեմ ուզեր թէ մարդ ըլլալու համար անպատճառ բարձր անուն մը պէտք է քեզի. այլ ուրախութիւն մը պիտի զգայի եթէ այդ հագուստներուդ տեղ՝ աւելի փայլուն սքեմ մը ու թագիքէ գտակիդ տեղ՝ վեղար մը տեսնէի քու վրադ :

— Աղէկ... ըսել կ'ուզես թէ ձեռքերս կապուած խրտուիլակ մը ըլլայի, անանկ չէ՞:

— Միթէ՞ վեղարաւոր վարդապետ մը խրտուիլակ մըն է.

— Հապա ինչ է: Ազատ է ինծի պէս: Կրնա՞յ ուզած ժամանակ պաշտած Ս. գործին համար աշխատիլ: Կրնա՞յ լեռը վազել, քաղաքը թափառիլ, մէկ խօսքով Յեղափոխական մը ըլլալ :

—Վարդապետը չի կրնա՞ր յեղափոխական ըլլալ :

— Պահ ... հարկաւ չի կրնար :

— Ինչո՞ւ :

— Անոր համար որ տառապիլ, չարչարուիլ, չարքաշ կերպով ապրիլ չեն ուզեր յեղափոխականներու պէս : Աս վանքերու մէջ եղող վարդապետներուն տուէ՞ք վեղար մը ու կանաչագոյն սքեմ մը. ալ ուրիշ մտածում մը չեն ունենար. կ'ուտեն, կը խմեն ու կը պառկին, ես այդ տեսակ կեանք մը չեմ սիրեր: Ես կռիւ կ'ուզեմ, գործ կ'ուզեմ ....

Վանական ու Մոնթը շարունակ կը խօսէին. իսկ Լուսիա մէկ անկիւնը քաշուած մտիկ կ'ընէր :

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են Հայ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Ժիրայր Վարպետեանի մահուան տխուր առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Մարուքէ Գօյաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Անանիկեանէ, Այրի Տիկին Դեղձանիկ Մանուկեանէ քսանական Ն. Ֆ., Պ. Յակոբ Յարութիւնեանէ 10, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գօյաճեանէ 50 Ն. Ֆ.։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գօյաճեան եւ զաւակները քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին ողբացեալ Արշակ Գագըրճեանի մահուան տխուր առթիւ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Ալֆորվիլի շրջանի ողբացեալ ընկերներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ։ Արշակ Մկրեան 50 Ն. Ֆ., Տիկին Բիւզ. Գամեան 50, Երեցուհի Տէր Պարսամեան երեսուն, Տիկին Վաղ. Ուրբաթեան երեսուն, Քրիստափոր Նէտիլեան քսան, Օրտաչէս Զաղունեան քսան, Կարապետ Աբգարեան 10 Ն. Ֆ.։ (Գումար 210 Ն. Ֆ.։)

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի Սէն Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Գարիկ Շալճեանէն երեսուն Ն. Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Նուարդ Պէպազեանի մահուան առթիւ։

×

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ իր մշակութային ձեռնարկներուն համար։ Պ. Ժաղ Սարգիսեան 10 Ն. Ֆ., Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեան 10, իր եղբօր մահուան քառասունքին համար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Խումբ մը Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, 1896ի ջարդի նահատակներուն, 1915ի կախաղան բարձրացող 52 հերոսներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Տէր Տրդատ Արք. Պալեանի եւ նահատակ Խորէն Արք. Պէհրիկեանի յիշատակին։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նոայլի սրահը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնճոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Էթուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն)։

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քասէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր։

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները։

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ։

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ։ Այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը։

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Ծանօթներու մասնակցութիւն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հայ Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, ի նպաստ իր բարեսիրական նպատակներուն։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, Պէրիէր – Միլէի սըրահներուն մէջ, 31: Փլաս Պէլքուր։

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ։ Առատ եւ համադամ ուտելիքներ։ Այլազան ըմպելիներ։

ՊԱՐԵՐ, ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 13ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի շրջանի տարեկան ցերեկոյթը, ԿԻՐԱԿԻ, 4 ՄԱՐՏ, 1962 կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին, Սալ տը լա Շիմի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանի Արթիկ քաղաքէն Տէր եւ Տիկին Գեղամ եւ Վարսենիկ Մողրուկեան կը փնտռեն իրենց զաւակը Համիկ կամ Ամիկ, ծնած 1919 թուականին որ Բ. պատերազմին զինուոր մեկնած է եւ շըրջան մը թղթակցած ծնողաց հետ։ Ծնողքին ստացած տեղեկութեանց համաձայն այժմ կը գտնուի Մարսէյլի շրջանին մէջ։ Այնուոր ծնողքը թախանձագին կը խնդրէ իր զաւկէն կամ զինքը ճանչցողներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին։

× Յունաստանի Տէտէ Աղաճ քաղաքէն կը փնտռեն Տօքթէօր Թորոս Փէլթէկեանը, հօր անունը Մանուկ, մօր անունը Մարի։

× Հայաստանէն Պ. Խաչատուր Զաղացպանեան կը փնտռէ Պ. Գրիգոր Տոտախեանը, մօր անունը Զիրմէթ, բնիկ Արաբկիրցի որուն նամակ գրկած է եւ պատասխան չէ ստացած։

× Հայաստանէն, Երեւանի Նոր Կիլիկիա Էջմիածնի փողոց թիւ 84, տան բընակիչ Տիկին Վարդուհի Մայիլովա կը փնտռէ իր քոյրը փարիզաբնակ Տիկին Սոֆիա Կառավարիչեան կամ Մանուկեան, ամուսնոյն անունը Կիրակոս Մանուկեան, որոնք մինչեւ 1935 թուականը կ'ապրէին Փարիզ 107 Րիւ Էմիլ Զօլա, որոնցմէ վերոյիշեալ թուականէն ի վեր նամակ չէ ստացած։

Վերոյիշեալ անձերու մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8)։ Հեռաձայնի թիւ ԷԼԻԶԷ, 67 – 03։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ
Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։
Գեղարուեստական բաժին։

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ։

Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ։
Մուտքը ազատ է։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին։
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նորընծայ

Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՅ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10·15։

Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՑԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին։

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունենայ մասնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիրուին փափաքողներ։

Ճաշարան՝ Փըթի Շաւէօր։ Ճաշագին՝ 15 Ն. Ֆ.։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Գանէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ։ Այս Կիրակի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Ռու (Գանէօ)։

Գեղարուեստական սիրուն անակնկալներ։ Հաճելի մթնոլորտ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Լէ Փօլէն։

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընաժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԶՈՒԱՐԹ ԾԱՌ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 24 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9362 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5063

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՌԱՅԼ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Աւելի քան մէկ ամսուան բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, վերջապէս կարելի եղաւ կազմել կարկըտան կառավարութիւն մը Թուրքիոյ մէջ։

Ինչպէս ընտրական պայքարի ընթացքին, նոյնպէս ընտրութիւններէն վերջ համաձայնութիւնը շատ բուռն էր քաղաքական չորս կուսակցութեանց միջեւ։

Ո՛չ մէկը բացարձակ մեծամասնութիւն շահած էր խորհրդարանին մէջ — Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ — առանձինն կառավարելու համար երկիրը։

Եասը Ատայի դատավարութիւնը եւ Խմբալին կախաղանները արդէն իսկ ըստեղծած էին անախորժ կացութիւն մը, որ տարիներ մը աւելի ծանրացաւ ընտրութիւններէն վերջ։

Երկու հոսանքներ կը ճակատէին դէմ դէմի։

Մէկ կողմը կանգնած էր Հալք կուսակցութիւնը, որուն թիւ ու թիկունք կը հանդիսանար 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ծնունդ առած Ազգ. Միասնականութեան կոմիտէն, միւս կողմէ դիրք բռնած էին Իսմէթ Ինէօնիւի կուսակցութեան հակառակորդները։

Ասոնց շարքին կարեւոր թիւ մը կը կազմէին Մենտերէսի դեմոկրատ կուսակցութեան կողմնակիցները (Ատալէթ) եւ բոլոր այն դժգոհ տարրերը, որոնք չէին մոռցած Հալքի 27 տարուան միահեծան իշխանութեան տխուր յիշատակները։

Ի զուր անցան չորս կուսակցութեանց մասնակցութեամբ միացեալ կառավարութիւն մը կազմելու համար զինուորական կառավարութեան կատարած փորձերը։

Անհաշտ դիրք բռնած էին մանաւանդ փոքր կուսակցութիւնները։

Աթոռի կռիւը բուռն համեմատութիւններ կը ստանար։

Ի վերջոյ զինուորական իշխանութիւնը պարտադրեց Իսմէթ Ինէօնիւն ընդունիլ երբեւ վարչապետ։ Հալքն ու Ատալէթը հաւասար չափով բաժնեցին նախարարական քանի երկու աթոռները։ Այս երկու կուսակցութիւնները Ազգ. Ժողովին մէջ 338, Ծերակոյտին մէջ 118 աթոռ ունին, մինչ ընդդիմադիր Միլլէթն ու Եէնիթիւրքիյէն 112 երեսփոխան եւ 32 ծերակուտական միայն ունին։

Երկու հակամարտ կուսակցութեանց կարկտան դաշինքը ո՞րքան պիտի կրնայ դիմանալ։ Այս հարցումը կը ծագի ինքնաբերաբար, նկատի առնելով կողմերու ատելութիւնը, մանաւանդ տարակարծութիւնները։

Մենտերէսի ուրուականը կը ցցուի Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը։ Ամէն կողմ գիւղերու մէջ մէվլուտ կը կարդան անոր հոգիին հանգստեան համար։

Բացի վարչապետ Ինէօնիւէն ուրիշ զինուորական չկայ կառավարութեան մէջ։ Դաշնակիցներուն վստահութիւն ներշնչելու համար արտաքին նախարար կարգուած է Սէլիմ Սարփէր, Մոսկուայի նախկին դեսպանը, որ անցած տարուան յեղափոխութենէն ի վեր կը վարէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը։ Ուրեմն այս վերջինը փոփոխութեան պիտի չենթարկուի։

Նոր կառավարութիւնը մեծ դժուարութեանց պիտի բախի, անելէն դուրս հանելու համար երկիրը։

Տեղական թերթերը դիտել կուտան, որ 25 միլիոն բնակիչ ունեցող Թուրքիոյ մէջ չորս միլիոն անգործներ կան։ Գիւղացիները, որոնք բնակչութեան հարիւրին ութսունը կը կազմեն, թշուառ վիճակի մէջ են, կարծէք ժԸ. դարուն կ՚ապրին։ Ասոնք ո՛չ դպրոց ունին, ո՛չ հիւանդանոց եւ ոչ փոխադրութեան միջոցներ։ Շատ ցած է իրենց տարուան մակարդակը։

«Անատոլուի գիւղացիները քարայրներու կամ վրաններու տակ կ՚ապրին», կը գրէ Քօմպա (21 Նոյ.), որ կ՚աւելցնէ թէ ազգային եկամուտին հարիւրին 38ը կը հայթայթուի բնակչութեան հարիւրին երկուքին — քաղաքացիներու — կողմէ։

Մասյլ հեռանկարներով է, որ իշխանութեան գլուխ կուգայ ութսունամեայ Իսմէթ Ինէօնիւի նոր կառավարութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ - ՔԵՆԸՏԻ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

•

ԵՐԿՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏԱՆ

Քենըտի եւ Ատընաուըր խօսակցութիւնները վերջ գտան եւ հրատարակուած զեկոյցէն, կը յայտնուի թէ երկու պետական ղեկավարները կրցած են համաձայնութեան գետին մը գտնել բոլոր հարցերուն շուրջ։

Այս զեկոյցին մէջ կը շեշտուի թէ մտքերու փոխանակութիւնը կատարուած է սիրալիր եւ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ։ Գլխաւոր նիւթը եղած է, անշուշտ, Պերլին։ Այս առթիւ երկու ղեկավարներն ալ անգամ մը եւս իրենց հաստատակամութիւնը յայտնած են ապահովելու համար Պերլինի ազատ երթեւեկը։ Համաձայն են այն կէտերուն շուրջ, որոնք թոյլ պիտի տան խաղաղ լուծում մը եթէ Խորհ. Միութիւնը խմաստութիւն ցոյց տայ։ Քենըտի եւ Ատընաուըր համաձայն են նաեւ այն միջոցներուն շուրջ զորս պէտք է ձեռք առնեն այդ լուծումին յանգելու համար։ Համաձայն են նաեւ որ Ատլանտեան ուժերու քանակը պէտք է պահել եւ նոյնիսկ աւելցնել։ Այս մասին Ատընաուըր պիտի խօսի նաեւ Մաքմիլլընի եւ տը Կոլի հետ։

Քենըտի եւ Ատընաուըր կը հաստատեն իրենց վերջնական նպատակը, որն է՝ Գերմանիոյ վերամիացումը խաղաղ միջոցներով, յայտնած են նաեւ թէ այս նպատակին պէտք է հասնիլ առանց վըտանգելու Խորհ. Միութեան եւ Գերմանիոյ դրացի երկիրներուն օրինաւոր շահերուն։

Նկատի առնելով որ Խորհ. Միութիւնը քանիցս մեղադրած է Ատլանտեան Ուխտի երկիրները եւ գլխաւորաբար՝ Դաշնակցային Գերմանիան իրենց «յարձակողական» նպատակներուն համար, Նախագահը եւ վարչապետը պարտք կը համարին շեշտել.— Ա) Ատլանտեան Ուխտը պաշտպանողական զինակցութիւն մըն է պատահական յարձակումի մը դէմ. Բ) Գերմանական Դաշնակցային Հանրապետութիւնը ցոյց տուաւ թէ իր ապահովութեան արդար պահանջները Ատլանտեան Ուխտի շրջագծին մէջ կը պահէ։ Վարչապետը շեշտեց թէ Գերմանիոյ Դաշնակցային հանրապետութիւնը այդ տեսակի միակ երկիրն է որուն զինեալ բոլոր ուժերը միջազգային հակակշիռի տակ կը գտնուին։

Նախագահ Քենըտի ամէն ապահովութիւն տուած է որ Միացեալ Նահանգները պատրաստ են զօրավիգ կանգնելու եւրոպական միութեան ձգտող բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս Եւրատոմ, Քոլ-պատ — Ածուխ փուլ, Եւրոպական Տընտեսական միութիւն։

Վերջապէս երկու ղեկավարները քննած են նաեւ թերաճ երկիրներու օգնութիւնը աւելցնելու անմիջական անհրաժեշտութեան հարցը։

Միջազգային կարծիքն է այն թէ Քենըտի եւ Ատընաուըր կրցած են միջին ճամբայ մը գտնել, մէկը միւսին ընդառաջ երթալով։ Սակայն, ... մէկը զիջումներ ընելով իր ճկունութենէն միւսը իր «անզիջող» դիրքէն։

Արտաքին նոր նախարարն ալ՝ Շրէօտըր յայտարարեց թէ «մեր բրաւունքները չենք ծախեր կարգադրութեան մը փոխարէն»։

Ատընաուըր Պոն վերադարձաւ առջի գիշեր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Սթրազպուր հասաւ Ուրբաթ առաւօտ, ուր զինքը դիմաւորեցին քաղաքապետը՝ Ֆլիմլէն, մառեշալ Լըքլէրի այրին (Լըքլէրն է Սթրազպուրի ազատարարը) եւ Զօր. Մասիւ։ Նախագահը բանակին պիտի խօսէր, նոյն օրը որ քաղաքին ազատագրման տարեդարձին օրն է։

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ՝ մարքսեան բառերը պատրաստելու աշխատանքը նոր թափ ստացած է։ 20.000 հոգի, արդէն հետեւած են դասընթացքներու ուր միայն մարքսիզմ — լենինիզմ կ՚ուսուցուի։ Յառաջիկայ տարի, այս դպրոցները պիտի կարենան 80.000 աշակերտ ընդունիլ։

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Սէնյի նամակ մը գրեց ՈՒ. Թանի, ուր կը յայտնէ թէ ՄԱԿը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ ապահովելու համար ՄԱԿի ուժերու կեանքը Քոնկոյի մէջ։ Միւս կողմէ Լէոփոլտվիլի ներքին նախարարը յայտարարեց թէ ՄԱԿը մասամբ պատասխանատու է Իտալացիներու ջարդին։

ՄՕՐԻՍ ԹՈՐԷԶ Կեդրոնական Կոմիտէին առջեւ խստօրէն դատապարտեց Սթալինի ոճիրները։ Ցաւ յայտնեց որ այդպիսի սխալներու մէջ մխրճուած է։ Պատասխանեց նաեւ այն ընկերներուն որոնք լաւ չեն հասկցած թէ ինչո՞ւ այդ հին խնդիրները կ՚արծարծուին նորէն։

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը երկու գլխաւոր հոսանքներու բաժնուած է։ Մէկ թեւը կը գլխաւորէ Փալմիրօ Թոլիաթթի որուն կը հետեւին «պահպանողականները», միւս թեւը, աւելի եռանդուն նկատուած գլխաւորուած է Ճիորճօ Ամենտոլայի կողմէ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ շատ դժգոհ է Ղազախըստանի խոպան հողերու արտադրութենէն։

ՊՈՆԻ կառավարութեան ներքին նոր նախարարը կը պահանջէ որ արեւմտեան Պերլինը մաս կազմէ Դաշնակցային Գերմանիոյ հանրապետութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պատրիարքը իր գոհունակութիւնը յայտնած է լսելով թէ Եկեղեցիներու տիեզերական խորհուրդը իր մէջ ընդունած է ռուս ուղղափառ եկեղեցին։ Այս առթիւ հեռագրած է Խորհուրդին առաջարկելով որ տիեզերական խորհուրդը միջամտէ համաշխարհային ապազինման մը համար։ Ժողովականները որ հաւաքուած են Նոր Տէհլի առջի օր գացին խոնարհեցան Կանտիի յուշարձանին առջեւ։

ՆԻՆՈՆ ՎԱԼԷՆ, ծանօթ երգչուհին մեռաւ առջի օր, 75 տարեկանին։ Երկար տարիներէ ի վեր քաշուած էր Լիոնի մօտ։ Երգի դասատու ալ էր եւ պատուոյ Լէգէոնի՝ սպայ։

ՊԱՊԸ ըսաւ թէ այսօրուան աշխարհը երկու բանի կը կարօտի՝ հաշտ եւ խաղաղութիւն, պատուիրակութիւն մը ընդունելով։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ պատկերասփիւռը երկրորդ յայտագիր մը պիտի ունենայ 1963էն սկսեալ։

ՍՈՒՐԻՈՅ առժամեայ դահլիճը զոր կը վարէր Քուզպարի հրաժարեցաւ։ Քուզպարի իր թեկնածութիւնը դրաւ նոր ընտրութեանց համար։ Ներկայ վարչապետն է՝ Իզզէթ Էլ Նոռ։

ՆԱԽԿԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Քոնկոյի (Պրազավիլ) Նախագահը ընդունելութիւն մը տուաւ Տէր եւ Տիկին տը Կոլի Շանի դղեակին մէջ, Նախագահ տը Կոլի 71րդ տարեդարձն էր, եւ փոքրիկ աղջնակ մը գեղեցիկ ծաղկեփունջով մը մաղթանքներ ըրաւ Նախագահին։ Կարեւոր խօսակցութիւններէ եւ Քրիյեոնի մէջ մտերիմ ճաշէ մը ետք աբբայ Եուլու Քոմեաի – Ֆըրանսէզ գնաց եւ «Փոլիէօքթը» տեսաւ։

ՆԱԽԱՐԱՑ Խորհուրդը որոշեց լուծել Վէնսէնի Կոմիտէն։ Որոշուած է նաեւ վնասուց հատուցում տալ փլաստիք պայթումներուն զոհերուն։

ՓՐԱՒՏԱ երկար յօդուած մը հրատարակած է «անձի պաշտամունքին» մասին։ Կը շեշտէ սակայն թէ «ընկերութեան նկարագիրը չէ փոխուած անձի պաշտամունքով»։

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ նախագահը՝ Քեքօնըն Նովոսիպիրսք մեկնեցաւ ուր պիտի տեսնուի Խրուշչեւի հետ։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Լանժ պատասխանեց Միկոյեանի որ Մոսկուայի նորվեկիական դեսպանատան մէջ, յարձակումներ ըրած է Նորվեկիոյ վրայ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵԴԵՄ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

«Այս վերջին օրերուն, պատիւի բռնաբարումը, կիներու, աղջիկներու եւ տղոց վրայ յարձակումները մտահոգիչ համեմատութեամբ աւելցած են ամբողջ երկրին մէջ։

63ամեայ ծերունի մը համոզած եւ բռնաբարած է 14ամեայ աշակերտուհի մը, որ նոյն տան մէջ կը բնակէր։ Դէպքը գաղտնի մնացած է, բայց երբ աղջըկան փորը սկսած է մեծնալ, ծնողքին ճնշումին վրայ՝ խնդիրը երեւան ելած է։ Ծերունին ուրացած է ըսելով թէ ինք թոռան տէր է։ Աղջկան ծնողքը կը պնդէ ամբաստանութեան վրայ։ Ութ ամսուան յղի է աշակերտուհին։

Էլպիսթանի մէջ ալ Գոնիացի շարժավար մը 19ամեայ ամուսնացած կին մը բռնի առեւանգած եւ իր օգնականին հետ բռնաբարած են զայն միասին պտըտցնելով օրերով։ Յետոյ կինը փոխանցած են, ճամբու ընթացքին, ուրիշ շարժավարի մը։ Էլպիսթանցի ութ ընկերներ, դէպքին տեղեկանալով, ճիփով մը հասած են եւ շարժավարներուն ձեռքէն առնելով մանկամարդ կինը՝ զայն իրենց կարգին բռնաբարած են ամբողջ գիշեր մը։ Յետոյ ապառած վիճակի մէջ լքած են գիւղի մը մէջ։

Գոնիացիները լուրը ստանալէ ետք ընդվզած, քաղաքին հրապարակին վրայ գտնուած բոլոր կառքերուն ապակիները խորտակած են, քամիոնի բոլոր շարժավարներն ալ լինչի ենթարկել ուզած են։

Ցանցաւորները ձերբակալուած են։

Էրզինճանի մէջ, 48ամեայ նպարավաճառ մը 11ամեայ աղջնակ մը համոզելով զայն բռնաբարած է խանութին մէջ»։

×

Դարձեալ Պոլսոյ թրքական թերթերը կը գրեն «Իսթանպուլ անօրէններու քաղա՞ք պիտի դառնայ» խորագրին տակ.—

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը չէ յաջողած երեւան հանել վերջին 11 ամսուան ընթացքին պատահած դէպքերու 60 առ հարիւրին հեղինակները։ Այս դէպքերուն միջեւ կը գտնուին Պուպտայ Պանքայի կողոպուտը, Ջիվերպէյլի ոճիրը, եւն.։

Ոստիկանական իրաւասու անձ մը յայտարարած է թէ ոստիկանական կազմը անբաւարար է եւ զուրկ՝ անհրաժեշտ կարելիութիւններէ, եւ եթէ պակասները չդարմանուին, Պոլիս կարճ ատենի մէջ «անօրէններու քաղաք» պիտի դառնայ։

ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Համայնավար Համագումարը առաւելապէս զբաղեցաւ բագինէն վար իջեցնելու երեսուն տարիներ ամբողջ պաշտըւած կուռքը, որովհետեւ այսօր միայն կը յայտնուի, թէ ոճրագործ մըն էր, հալածուեր անմեղներ մահուան դատապարտած էր, հաստատած էր «անձի պաշտամունքը»: Ինքնակալը միայն ճշմարտութեան աղբիւրն էր, իրմէ դուրս ամէն գաղափար սխալ էր, հերետիկոսութիւն մըն էր:

Մաքրագործումներէն պրծած երեք հարիւր յիսուն «հին բոլշեւիկներ» դիմեցին Համագումարին՝ խնդրելով որ կուսակցութենէն արտաքսուին Մալենկով, Մոլոթով, Քականովիչ եւ յանձնուին հանրութեան դատաստանին, պէտք է որ «կուսակցութեան եւ ժողովուրդին առջեւ» հաշիւ տան իրենց անցեալ գործունէութեան: «Անձի պաշտամունքը — կը գրէ 1897էն արձանագրուած Ալեքսեւ բոլշեւիկը — շատ կորուստներ պատճառեց կուսակցութեան, յայտնի գործիչներ, ամէնքն ալ նուիրուած կուսակցութեան եւ անմեղներ, մահուան դատապարտուեցան», ժողովուրդը ապրեցաւ սարսափի տակ:

Հակառակորդները հրապարակ եկած են, իրենց պաշտածը դատապարտելու եւ դատապարտողները խարանելու համար: Երեսուն տարիներ սխալեր են, սուտ են, խաբեր են, զանգուածները կեղծ պաշտամունքով: Ինքնակալն ալ անձնաւորութեան պաշտամունքով յղփացած՝ անսահմանափակ, ամենագէտ կարծած էր ինքզինք եւ որեւէ դիտողութեան չէր հանդուրժած: Մարդը, որ «ամենէն թանկ դրամագլուխը մարդն է», յայտարարած էր, արհամարհած էր մարդիկ, զոհած էր բազմութիւններ՝ ոչխարներու նման: Ոճրապար ուղեղը տարբեր յղացում չէր կրնար ունենալ: Ոճրագործութիւնը ժառանգական ախտ մըն է, կ՚ըսէր խօսոյթի ախտաբանը:

Հիթլէրի արշաւանքի քանորդ տարեդարձին, բանակին պաշտօնաթերթ «Կարմիր Աստղ»ի մէջ Սթալինկրատի հրամանատարներէն զօրավար Երեմենքօ կը գրէր. «Քիեւի ճակատին վրայ մինչեւ վերջ դիմադրելու իր հրամանը պատճառ եղաւ հսկայական կորուստներու, Ձկրցաւ ըմբռնել քաղաքական եւ զինուորական կացութիւնը: Կարծեց, թէ գերման բանակները պիտի չյարձակին Մոսկուայի վրայ, Հիթլէր պիտի յարգէր դաշնագիրը: Թոյլ չտուաւ, որ զինուորական պատրաստութիւններ տեսնուէին հակառակ մասնագէտներու դիմումներուն, երբ գերման բանակը կը կեդրոնանար ճակատին վրայ: Ինքն է Քիեւի ճակատին փլուզումին պատասխանատուն»:

Այս ինքնուս եւ թերուս մարդը կրցաւ կուսակցութենէն դուրս շպրտել իրմէ աւելի խելացիները եւ միահեծան տիրել բազմամիլիոն զանգուածի մը վրայ: Ժամանակի պահանջին համաձայն եղաւ ճարտար լարախաղաց մը, յեղափոխութեան առաջին շրջանի ընկերվարական վարչապետ Քերենսքիի բառերով. «Սթալին խաղաց Եւրոպայի հետ, ինչպէս կատուն մուկի հետ: Այսօր միայն պատմաբաններ եւ քաղաքագէտներ կը հասկնան, որ Սթալինի նպատակն էր ժողովրդավարութեան քանդումը»:

Ամերիկեան Արտաքին Նախարարութիւնը հրատարակեց Թեհրանի ժողովին ատենագրութիւնը: 1943ի ժողովը գումարուեցաւ երեք մեծերու կողմէ: Ռուզվելթ միշտ համաձայն գտնուած է Սթալինի, մինչդեռ բուռն վէճեր տեղի ունեցած են Չըրչիլի եւ Սթալինի միջեւ: Ամերիկայի Նախագահը կ՚ընդունի Լեհաստանի սահմանը տանիլ մինչեւ Օտեր գետ: Համաձայն է ինքնակալին հետ Գերմանիան բաժնելու հինգ տէրութեանց: Չըրչիլ կը պաշտպանէ Փրուսիոյ անկախութիւնը: Եւրոպական հակակշիռ հաստատել Ռուրի հանքածուխի աւազանին վրայ՝ Եւրոպայի տնտեսութեան համար: Ռուզվելթ համաձայն էր, որ Խորհրդ. Միութիւնը գրաւէ Մոլոթով – Ռիպենթրոփ համաձայնութեամբ Լեհաստանի սահմանը, խնդրելով սակայն որ որոշումը խիստ գաղտնի պահուի, որովհետեւ ամերիկեան քաղաքացի եօթը միլիոն Լեհեր կրնան մերժել իրենց քուէները յառաջիկայ Նախագահական ընտրութեան: Խորհրդայինեւ ամերիկեան սարկութիւնը նպաստաւոր էր անշուշտ արեւելեան հսկային, Ռուզվելթ կը գրէր թէ աննպաստ էր Լեհաստանի:

19 Նոյեմբեր 1943ի նիստին Սթալին կը բերէ քստմնեցուցիչ առաջարկ մը՝ կոտորել յիսունէն հարիւր հազար ամէն աստիճանի գերման սպաներ: Ռուզվելթ կը մեղմանայ, Չըրչիլ կը զայրանայ: «Ի՞նչպէս կարելի է հազարներ մահուան դատապարտել, որոնք իրենց երկրին համար ծառայած են, պարտականութեան մը զինուորներն են: Ոճրագործները դատել, այո, բայց անմեղներ դատապարտել, անարդարութիւն է»: Ինքնակալը պաղարիւնութեամբ կը դիտէ առաջարկին դէմ ընդվզողը եւ կ՚աւելցնէ. «Պէտք է գրաւել Գերմանիոյ ռազմական կեդրոններ, մեր նպատակն ըլլալու է անկարելի դարձնել Գերմանիան ընդմիշտ»:

Սթալին կ՚առաջարկէ պատժել Ֆրանսան, պատերազմի ընթացքին բռնած դիրքին համար: Ռուզվելթ համաձայն է եւ կը քննադատէ զօրավար տը Կոլը Լիբանանի եւ Սուրիոյ անկախութեան յայտարարութիւնը յետաձգելուն համար: Ռուզվելթ կը յայտնէ, թէ Ամերիկա ջերմօրէն կը փափաքի Ֆրանսական հողատարութեան վերնալը տեսնել:

Եալթայի ժողովին մէջ (3 – 14 Փետր. 1944) կը վերադառնան նոյն հարցերուն եւ կրկին նկատի պիտի առնեն Փոցտամի ժողովին (12 Ապրիլ 1945): Այս անգամ ինքնակալը իր դէմ կը գտնէ Չըրչիլէն զատ Քլէմընթ Էթլի եւ Թրումըն: Ինքնակալը ցուեցաւ բարեկամին անակնկալ մահուան վրայ եւ ապահովաբար անոր համար, որ գաղափարակից մը կորսնցուց:

Ցափշտակող մը եղաւ: Խրճիթէ մը բարձրացաւ Ցարերու պալատը եւ յափշտակեց ցարերու ինքնակալութեան իրաւունքը: Ցափշտակեց իշխանութիւնը: 1917ի ազատ քուէարկութեան համայնավար կուսակցութիւնը շահեցաւ քուէներուն 25 առ հարիւրը, մինչդեռ ընկերվարական կուսակցութիւններ ստացան 62 առ հարիւրը:

Ցափշտակող մը եղաւ կուսակցութեան քարտուղարութեան, որովհետեւ ամէնէն խորամանկը դուրս եկաւ, սպաննել տըւաւ ամէն անոնք, որոնք ստուեր կը ձըգէին իր վրայ եւ կրնային գահին տիրանալ, նման սուլթաններուն, որոնք կը սպաննէին գահին ապագայ թեկնածուները, եթէ նոյնիսկ եղբայր ըլլային.

Դատապարտողները դուրս չեն կրնար գալ իր հիւսած ոստայնէն, արբանեակ երկիրներէն, իր ստուերը կը հալածէ զիրենք, ուրուականը կը դեգերի Սիպերիոյ աքսորականներուն շուրջ, կը թափառի աշխարհի վրայ: Աւելի հզօր է քան երբ կենդանի էր, որովհետեւ կ՚արգիլէ խաղաղութեան ամէն փորձ:

Իր ստուերը ներկայ էր Համագումարին, դատախազներու փաստարկութեան առեն, երբ մէկը առաջարկ բերաւ ռուսացնել ինսուն միլիոն ոչ – Ռուսեր, Ռուսերէնի տիրապետութիւնը հաստատելով ազգային լեզուներու վրայ եւ որուն դէմ բողոքեցին երկու միլիոն կիներու ներկայացուցիչներ վերջերս Հռոմի մէջ գումարուած ընկերվարական համագումարի առեն:

Խանդավառ ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ եզրակացութիւնը. «Համայնավարութիւնը կը ծաւալի աշխարհի մէջ, հարկ չկայ պատերազմի, եւ պիտի բերէ ամենուրեք խաղաղութիւն, եղբայրութիւն, ազատութիւն եւ երջանկութիւն»:

Կուսակցական միատարրութեան դէմ գործողները դատապարտուեցան, բայց մէկը քաջութիւնն ունեցաւ խօսելու Լենինի արգելքին դէմ, առաջարկեց որ կուսակցութեան ներսը հոսանքներ կազմուին, քննադատ ոգի մտցուի: Քառասուն տարիէ ի վեր Լենինի վէթօն կը մընայ, կը հանգչի Լենինի հեղինակութեան վրայ: Կուսակցութիւնը միատարր ըլլալու է կ՚ըսէր Լենին, առոր շնորհիւ Սթալին հիմնեց ինքնակալութիւնը, անձի պաշտամունքը: Համայնավարը առաջարկեց մամուլի ազատութիւն, օտար թերթերու մուտք, ճամբորդութեան ազատութիւն, վերցնել արտաքին ձայնասփիւռի խանգարումները, հաստատել թեկնածուներու թիւ մը, յաճախակի գումարել ժողովներ: Կուսակցութիւնը աւելի ժողովրդավար պէտք է ըլլայ, աւելի ազատ ընտրութիւն, փոխանակ վերէն տրուած հրահանգի համաձայն ընտրութեան:

Խոստովանութիւններ են առաջարկները, թէեւ ամէնուս ծանօթ: Սթալին յեղափոխական մըն էր եւ Թունդ հակայեղափոխական՝ աթոռը յափշտակելէ յետոյ: Իմաստասէր Ափինողա կ՚ըսէր. «Ամէն էակ կը ձգտի յարատեւել իր էութեան մէջ»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Մեծ Գէտի Գեղասիրտ Այրն

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Ա.

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ

Հեռուէն՝ կ՚իմանայինք որ տեսուչ վարդապետը կը մօտենար երբ իր անբաժան ծխամորճին գորշ գուլաները, իրմէ առաջ դասարանը թափանցելով, կ՚աւետէին իր մօտակայ ներկայութիւնը:

Հայոց Պատմութեան դասն էր. ուսուցիչը՝ Հ. Սահակ վարդապետը: Քանի որ զմեզ դրասեղանի կարգով կը հարցաքննէր, նախօրօք գիտէինք թէ որուն հերթն էր ու այդ նշանակուած աշակերտը բատ այնմ պատրաստուած կ՚ըլլար: Պատրաստութիւնը կկկատարուէր դրասեղանին բայ գրքերու կոյտ մը բարձրացնելով որպէսզի պատսպարուած Հայոց պատմութեան դասագիրքը կարելի ըլլար կարդալ առանց յայտնի ընելու:

Ոմանք՝ այս բանին մէջ գերասանական ձիրք ունէին ու իրենց կարդացած առեն ալ պատշաճ բեմական դադարներ տալով եւ ինչ ինչ պզտիկ փոփոխութիւններ մտցնելով բնագրին մէջ՝ այն տպաւորութիւնը կը ջանային թողուլ որ դասը լաւ իւրացուցած էին: Ուրիշներ սակայն՝ սահուն կերպով չէին կրնար կարդալ ու կմկմալով՝ չէին կրնար մէջէն ելլել: Այն ատեն, Հայր Սահակ՝ յիշողութեամբ կը շարունակէր կիսաւարտ նախադասութիւնը: Դասագրքին հեղինակը ինքն էր եւ անվրէպ՝ գոց գիտէր իր գրած ամէն մէկ տողը:

Գոց գիտէր նաեւ ամբողջ Հայոց պատմութիւնը որուն շուրջ գոյացած էր իր ներքնաշխարհը: Նա կ՚ապրէր հեռաւոր Այրարատի ստորոտը եւ Ծղմուտի ափին իր Վարդանով, Արտաշէսով, Տրդատով, Տիգրանով, Լեւոնով: Անուննե՜ր: Այս, թերեւս պարզ անուններ, բայց իր հայրենավառ շունչով՝ այդ անունները կը կենդանանային եւ մեր աչքին առջեւ կը պատկերանար Հայոց աշխարհի փառապանծ անցեալը իր բոլոր գոյներով, լոյսերով եւ ստուերներով:

Ու հայ ազատագրական շարժումը նըկարագրելով՝ մեզի կ՚ըսէր,— «Երկիր՝ ձեր տարիէն երիտասարդներ հրացանի առաջին աչանը աճաղրի վրայ կ՚առնէին իսկ երկրորդը՝ թշնամույն վրայ»:

Հայոց պատմութեան ամէն մէկ շրջան, ամէն մէկ դէպք եւ ամէն մէկ դէմք՝ իր հայրենաշունչ շեշտով կը դառնար դիւցազներգական նկարագրութիւն մը.

Տարիներու ընթացքին, ինծի եւ դասակիցներուս համար շատ բաներ նսեմացան ու մոռցուեցան, բայց Հայր Սահակին — հպարտ եւ հաւատաւոր Հայուն — խօսքերը կ՚արձագանգեն դասարանէ դասարան: Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ իր պերճ եւ հոսուն ճառերը, իր սրտաբուխ հաւատքը: Ո՞վ նախկին սանը չի յիշեր Հայր Սահակի այս բաղդատութիւնը.— «Երբ Եւրոպայի այսօրուան քաղաքակրթեալ ժողովուրդները՝ անտառները կը թափառէին, կիսամերկ, Հայերը հասած էին իրենց քաղաքակրթութեան գագաթնակէտին: Մեր ցաւալի նիւանդութիւնն է արդէն օտարը միշտ վեր դասել, մանաւանդ ներկայիս երբ պէտք կայ պայքարի եւ ազգային գիտակցութեան»:

Հայութիւն կը քարոզէր:

Հայր Սահակին համար՝ Հայոց Աշխարհին նման չնաշխարհիկ երկիր չկար, ու հպարտութեամբ՝ կը գովէր մեր ժողովուրդին ու երկրին ամէն մէկ հանգամանքը ... իր լեզուն, գրականութիւնը, մշակոյթը, վանքերը, իր օդը, լեռները, գետերը, լիճերը, բերքերը:

Իր դասախօսութիւնները կը համեմէր պատմական հետաքրքրական ծանօթութիւններով: Այսպէս՝ Լուկուլլոս Հռովմ վերադառնալով, իր հետ տարած էր Հայաստանի ծիրանը որ գիտական անունով կը կոչուի փրունուս արմենիաքա: Նոյնպէս եւ կեռասը եկած էր Հայաստանէն. Գարեջուրը պատմութեան մէջ առաջին անգամ կը յիշատակուէր Քսենոփոնի «Նահանջ Բիւրուց»ին մէջ ուր յոյն պատմաբանը կը նկարագրէր գարեէ պատրաստուած ըմպելին որ առաջին անգամն ըլլալով տեսաւ երբ կ՚անցնէր Հայաստանէն, Քրիստոսէ չորս դար առաջ ...

Հայր Սահակին համար՝ Հայաստանի միրգին նմանը չկար ամբողջ աշխարհի մէջ: Կ՚ըսէր որ Այրարատեան դաշտը 66 տեսակ խաղող կ՚արտադրէր:

×

Մանուկ հասակէն՝ Տարօնի Սուրբ Կարապետի վանքը գրկած էին զինք: Ուսումը աւարտելով՝ երիտասարդ վարդապետ, բացառիկ կարողութեամբ օժտըւած, լայն ասպարէզ ունեցած էր Կ.Պոլիս որպէս պատմաբան, դաստիարակ եւ հրապարակախօս — չըսելու համար՝ որպէս ազգային գործիչ:

Միջահասակ էր ու քիչ մը կլորիկ. կարճ կտրուած սրածայր ճերմակ մօրուք մը, լայն ճակատ, կիսաճաղատ գլուխ՝ իսկ մնացեալ մազերը խառնակ. տաղ եւ կայտառ — Հայաստանցիի հով մը կար իր վրան:

Աւելի քան յիսուն տարի առաջ մեկնած էր իր հայրենիքէն բայց դեռ թեթեւ մը նշմարելի էր Մշոյ շեշտը իր խօսակցութեան մէջ: «Ըշ» յօդը երբեք չէր գործածեր... «Վահրամ եկաւ», «Կարապետ ըսաւ»:

Ձախ ձեռքին բթամատը միշտ կաշեգօտիին մէջէն անցուցած կ՚ըլլար ու աջ ձեռքին մէջ բռնած կ՚ըլլար իր սիւրած ծխամորճը:

Հ. Սահակ ամէնուն յարգանքին եւ գուրգուրանքին առարկան էր: Համեստ եւ դիւրահաղորդ, մարդոց մէջ՝ իր բարքը արտայայտութեան հետ միշտ կը նշմարուէր կիսաժպիտ նշոյլ մը: Վանականի կեանքին մէջ իսկ ցոյց կուտար կենսուրախ երեւոյթ մը: Երբեմն կատակ մը կը խնդար ու յաճախ կը խնդացնէր իւրայատուկ զուարճաբան սրամտութեամբ:

Բայց երբ քաշուած կ՚ըլլար իր խցիկի մենութեան մէջ մտերիմ, վստահ եմ որ բեռ մը կ՚իջնէր իր վրան ու աչքերը յոգնած կ՚ըլլային երազելով իր սիրած հեռաւոր հայրենիքը:

(Ց Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ աղէտին նիւթական վնասները ունեցած են նաեւ Հայերը, փոքր համեմատութեամբ: Ֆիքսի մէջ քանի մը տուներ ողողուած են ինչպէս նաեւ «Ազատ Օր»ի տպարանը, որուն իրեւ հետեւանքը թերթը լոյս չէ տեսած մէկ օր.

ՍԱՆ ՓԱՒԼՕՅԻ եւ Պուէնոս – Այրէսի մէջ յաջող նուագահանդէսներ տուած է Պէյրութահայ ջութակահար՝ Օննիկ Սիւրմէլեան:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ, Նոյեմբեր 12ին, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է նորընտիր առաջնորդ՝ Հրանտ եպիսկոպոս: Պատարագէն ետք տեղի ունեցած է ճաշ մը որուն մասնակցած են վեց հարիւր հոգի եւ սահղծուած ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ երեսուն հազար տոլար գոյացած է Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ շինութեան համար:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Նոյեմբեր 3ին մեռած է երաժշտագէտ՝ Ց. Մեհրապ... տարեկանին: Ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է Նոյեմբեր 6ին, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍԱՆ ՓԱՒԼՕՅԻ մէջ (Պրազիլ) ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով մեռած է Պրազիլի խորհրդարանի անդամ՝ Գարլոս Խրլաղեանի եղբայրը Ալֆոնս Խրլաղեան, 38 տարեկանին:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ եւ Գահիրէէն ետք, Հայաստանի պետական պարախումբը յաջողութիւն գտած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր ներկայ գտնուած է նաեւ Աղեքսանդրիոյ կառավարիչը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

Հայաստանէն եկած վերջին լուրերը գուժեցին մահը Երեւանի «Սունդուկեան» թատրոնի դերասաններէն Հրաչեայ Ներսիսեանի :

Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ, Երեւանի մէջ մահացած դերասան Վաղարշ Վաղարշեանէն ետք, ահաւասիկ ուրիշ մը եւս որ անդարձ կը բաժնուի մեզմէ, խոր սուգի մատնելով հայ բեմի մեծ ընտանիքը, ըլլայ Մայր Հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ :

Հրաչեայ Ներսիսեանի կեանքն ու գործը եղած է հրաշապատում հէքեաթ մը :

Ողբացեալ արուեստագէտը ծնած էր 1895ին, Նիկոմիդիոյ (Իզմիթ) մէջ: Իր ծնողքը՝ հայկական աւանդութիւններու եւ բարքերու հաւատարիմ, ջերմեռանդ ու առաքինի մարդիկ, մանուկ Հրաչեան կը դաստիարակեն անհուն գորովով ու խանդաղատանքով, ու անոր աշխարհ գալու օրէն իսկ կը ձգտին ջամբել անոր հոգիին մէջ բարիին, առաքինիին ու գեղեցիկին զգացումները :

Շնորհիւ իր ծնողքին, Հրաչեան կը ծլի ու կը ծաղկի, այդ առաքինաշունչ միջավայրին մէջ, հասակ կը նետէ մաքուր եւ ամբասիր յարկի մը տակ, կը դառնայ ազնիւ մարդ, եւ այդ յատկութիւնները կը պահէ մինչեւ իր կեանքին վերջը :

Ներսիսեան ընտանիքը, միշտ ջանալով իրենց զաւկին դաստիարակութեան, կանուխէն կը թողուն իրենց ծննդավայր Նիկոմիդիան, կուգան Պոլիս եւ կը հաստատուին Վոսփորի բարձունքին՝ Ռումելի Հիսար :

Պոլսոյ մէջ, երիտասարդ Հրաչեան կը ստանայ ուսման համեստ պաշար մը, եւ երբ օր մը, հարկադրանքին առջեւ կը գտնուի կեանքի կրկէսը նետուելու, որ եւ է աշխատանքի փարելու եւ իր ճակատին քրտինքով իր հացը ճարելու, որեւէ փառասէր չունենար իր ընտրութեան մէջ Բոլոր ասպարէզներուն մէջէն կ'ընտրէ բեմը, կը նետուի այդ յորձանքին մէջ, պատրաստ՝ ճաշակելու անոր դառնութիւններն ու զրկանքները

Հրաչեայ Ներսիսեանի բեմական գործունէութիւնը կը սկսի Արշակ Պէնլեանի դասընկերական խումբով, առաջին համաշխարհային պատերազմէն առաջ, ուր ան հանդէս կուգար մանր ու մունր դերերով : Այս միջավայրը, սակայն, չէր կրնար բաւականութիւն տալ երիտասարդ դերասանին նկրտումներուն, իր արուեստագէտի թռիչքին ձիրքերը կը փնտռեն լայն հորիզոններ՝ նոր խոյանքներու համար :

Վրայ կը հասնի առաջին աշխարհամարտը եւ չորս տարի շարունակ, Հրաչեայ տառ ու անդ թափառական կեանք մը անցընելով, իյնալով ու ելլելով, կերպով մը կ'ազատի փոթորիկէն .

Զինադադարի օրերուն, Պոլսոյ մէջ կը վերակազմուի Պոլսահայ Տրամաթիքը : Կը խոյանայ Հրաչեայի հոգին, կը կարծէ թէ վերջոյ գտած ըլլալ գեղարուեստական աշխատանքի բոյն մը ու կը մտնէ այդ կազմակերպութեան մէջ : :

Հոս, սակայն, յուսախաբութիւն մը կը սպասէր իրեն: Պոլսահայ Տրամաթիքը, ինչպէս ուրիշ անգամներ շեշտած եմ այս սիւնակներուն մէջ, հակառակ անոր որ Պոլսահայ Թատ. շարժումին ռահվիրան հանդիսացած է, ունեցած է թերի ու յոռի կողմ մը: Անոր ղեկավարները՝ (երեքէն չորս հոգի) կը ջանային Պոլսահայ Թատրոնը դարձնել իրենց մենաշնորհը (ճիշդ այնպէս ինչպէս ճգնած էր ընել իր ատենին Յակոբ Վարդովեան): Անոնք չէին հանդուրժեր իրենց դէմ ուրիշ Թատերական կամքերու գոյութեան, այնքան որ կը ջանային զանազան ու զարմանազան միջոցներով խափանել իրենց կազմէն դուրս մնացած դերասաններու ներկայացումները (փաստ՝ Ֆէլէկեան քոյրերու դէմ անոնց կազմակերպած խաչակրութիւնը):

Անկէ զատ, Պոլսահայ Տրամաթիքի ճայիտները խեթ աչքով կը նայէին բոլոր այն նորեկներուն վրայ, որոնց մէջ ակնյայտնի կը տեսնէին ապագայ մեծութիւն մը:

Այնպէս ալ եղաւ Հրաչեայ Ներսիսեանի պարագան: Երիտասարդ դերասանը Պոլսահայ Տրամաթիքի մասնակցութեան իր ամբողջ շրջանին առիթը չունեցաւ փայլելու իր բնածին տաղանդին բովանդակ թափովը, փառքի երբեք ալ չունեցաւ իր ներքին խոյանքին համապատասխանող դեր մը, ու մնաց միշտ երկրորդական եւ երրորդական դերերու նեղ սահմանին մէջ :

Հակառակ այս բոլոր սադրանքներուն, Հրաչեան չյուսահատեցաւ : Իբրեւ հաւատարիմ զինուոր մնաց պատնէշին վրայ, ստոյիկեան համբերութեամբ մը սպասելով նոր արշալոյսի մը :

Ու ծագեցաւ այդ արշալոյսը .

Հայաստանի նորահաստատ Հանրապետութիւնը, մայրենի բեմին համար նոր ուժեր ճարելու առաքելութեամբ Պոլիս ղրկեց դերասանապետ Յովհաննէս Աբէլեանը :

Վարպետը Պոլսոյ մէջ սկսաւ իր պրպտումները, եւ առաջին հերթին իր խուզարկող աչքերէն չվրիպեցաւ Հրաչեան: Զրուցեցաւ անով, ջամբեց անոր իր խորհուրդները եւ կամաց կամաց զայն քաշեց առաջ, եւ այսպէսով, քիչ ատենէն, Հրաչեան դարձաւ Պոլսահայ Թատրոնի լաւագոյն տարրերէն մէկը :

Ուրախ էր վարպետը: Անոր հոգին խոյացաւ իր աշակերտին արագընթաց վերելքը տեսնելով: Եւ սակայն, անողոք ճակատագիրը դաժան գտնուեցաւ մեծատաղանդ վարպետին՝ Յովհաննէս Աբէլեանի հանդէպ: Դժխեմ հիւանդութիւն մը թաթը դրաւ անոր էութեան վրայ եւ խլեց կեանքին թելը հայ բեմի ականաւոր վարպետին :

Իր մահէն առաջ, Յովհաննէս Աբէլեան կտակ մը թողուց Հրաչեային — Թողուլ Թափառականի ցուպը եւ մեկնիլ Հայրենիք՝ ծառայելու համար մայրենի բեմին:

Եւ Հրաչեայ Ներսիսեան յարգեց ու գործադրեց Վարպետին կտակը :

1922ին, վերջնականապէս իր ետեւ ձգելով օտար երկինքը, Հրաչեայ Ներսիսեան մեկնեցաւ Հայրենիք :

Հայրենի հողին վրայ, աւելորդ է ըսել որ երիտասարդ Հրաչեան գտաւ գործունէութեան լայն դաշտ մը, օժտուած խաղաղ ու անդորր աշխատանքի մը բոլոր տուեալներով :

Լծուելով գործի, յամառ կամքով եւ կորովի ջանասիրութեամբ, Հրաչեայ Ներսիսեան շուտով կրցաւ կարեւոր դիրք մը գրաւել Հայաստանի Պետական Թատրոնին մէջ :

Հազիւ երեսուն, տարեկանը թեւակոխած, Հրաչեայ Ներսիսեան հայրենի բեմին վրայ կը խաղայ կարեւոր եւ մանաւանդ հակոտնեայ սեռերու պատկանող դերեր :

Կը խաղայ Համլէթ այնքան յաջողութեամբ, որքան կը խաղայ Արքայ Լիրը կամ Կոկոլի «Վերաքննիչ»ին Խլեստակովը: Կը մարմնաւորէ Սերվանթեսի Տոն Քիշոթը այնքան ճարտարութեամբ՝ որքան Շէյքսփիրի Մաքպէթի տիպարը :

Հայ թատերական գրականութեան տիպարները նոյնպէս իրմով կը գտնեն անզուգական մեկնաբանող մը :

Շիրվանզադէի տիպարներէն՝ Բարխուդարը, Ռուստամը, Գիժ - Դանիէլը նոր մեկնաբանութիւններ կ'ունենան իրմով : Համօ Էլիզբարեանը՝ որուն գահը անմահ Աբէլեանի մահէն ետք թափուր էր մնացած, իրմով կը գտնէ արժանի յաջորդ մը: Սունդուկեանի Պէպօն անգամ մը եւս կ'անմահանայ իրմով, իսկ վերջերս Երեւանի մէջ բեմադրուած Ուիլեամ Սարոյեանի Սիրտ իմ ի բարձունս թատերակին Մեք - Կրէկորի տիպարը պիտի մնայ իր լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը :

Շարժանկարի ասպարէզին մէջ եւս նուազ չէ եղած Հրաչեայ Ներսիսեանի ձեռքբերած յաջողութիւնը : Բեմի վրայ կատարած իր դերերը, նոյնքան յաջողութեամբ պատկերացուցած է նաեւ ճերմակ պաստառին վրայ, ինչպէս՝ Պէպօն, Ռուստամը (Նամուս), Դաւիթ - Բէկը, Հաննես Ամին («Սեւանի ձկնորսները ») Յակոբեանը («Զանգեզուր») եւ մանաւանդ Էլիզբարեանը («Նամուս») զոր Ֆրանսահայերս բախտը ունեցած ենք տեսնելու :

Շարժանկարի արուեստին մէջ Հրաչեայ Ներսիսեանի կարապի երգը եղած է «Դժվժիկը», որ գեղարուեստական ստեղծագործութեան հրաշակերտ մը կը նկատուի :

Քառասուն տարիներու իր բեմական եւ շարժանկարային գործունէութեան ընթացքին, ողբացեալ դերասանը մարմնաւորած է 130 է աւելի տիպարներ, որոնք կը կազմեն պատկառելի թիւ մը, մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ ու գեղարուեստական :

Խորհրդային կառավարութիւնը, ի նշան Հրաչեայ Ներսիսեանի գեղարուեստական ծառայութիւններուն, անոր նուիրած էր Լենինի շքանշանը եւ կոչած էր զայն Խ. Միութեան վաստակաւոր եւ ժողովրդական արուեստագէտի պատուաբեր տիտղոսով: Անկէ զատ Հայաստանի կառավարութիւնը իրեն շնորհած էր բազմաթիւ պատուոյ նշաններ :

X

Օտարութեան մէջ ապրող բեմի աշխատաւորներուս համար շատ սիրելի դէմք մըն էր Հրաչեան :

Պատանեկութեան օրերէս կը յիշեմ իր գեղեցիկ դէմքը՝ միշտ պարարուած անուշ ժպիտով մը:

Երիտասարդ իր օրերուն, Պոլսոյ մէջ, Փըթի - Շանի թատրոնին շրջակայքը, ուր յաճախ կը հանդիպէինք իրեն, անիկա միշտ ալ բարի ժպիտ մը, ազնուօր ու քաջալերական խօսք մը ունէր մեզի՝ սկսնակ սիրողներուս համար, հակառակ անոր որ իր պատկանած խումբին Տրամաթիքի «ջոջ»երը խեթ աչքով կը նայէին նոյնիսկ մեզի՝ սիրողներուս, կարծեցեալ ոսոխ մը գտնելով մեր անձին մէջ :

Այդպէս չէր սակայն Հրաչեայ Ներսիսեանը: Անիկա, ընդհակառակն, թշնամութիւն ցոյց չէր տար մեզի եւ մեր գործին հանդէպ: Մինակը չէր ինքը, բարեբախտաբար, այդ ուղղութեամբ : Երրորդութիւն մը կը կազմէին անոնք՝ Հրաչեան, Գէորգ Կառավարենցը եւ Սարիմ Մաքսուտեանը որոնք միշտ ալ բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց կուտային մեզի հանդէպ եւ յաճախ ալ կ'աշխատակցէին մեզի, խրախոյս հանդիսանալով մեր «խենթ»ութիւններուն :

Ոչ եւս են անոնք հիմա: Չկան այլեւս ոչ Կառավարենցը, ոչ Սարիմ Մաքսուտեանը: Այսօր չկայ նոյնպէս անուշ ու բարի, ազնիւ, առաքինի ու մանաւանդ համեստ Հրաչեան: Եւ սակայն անոնց յիշատակը կայ ու մինչեւ վերջ անթառամ պիտի մնայ իմ եւ իմ ընկերներուս հոգիներուն խորը :

Բախտաւոր եղաւ Հրաչեան: Կառավարենցն ու Սարիմ Մաքսուտեանը մեռան ու թաղուեցան օտար երկինքներու տակ, մինչ Հրաչեան այսօր կը հանգչի հայրենի հողի տակ, Երեւանի պանթէոնը :

Թող այս քանի մը տողերը պզտիկ մը խունկ ըլլան անոնց անմոռանալի յիշատակին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԴՄԲԼԹԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Ան չէ, յարեց Մոնթը զարմանքով մը, ո՞վ է սա մարդը :

— Բարեկամս է... պատասխանեց Վանական :

— Մոկացի՞ է .

— Այո, Մոկացի է, սիրելի Մոնթօ :

— Օհ, ինչ գեղեցիկ է անոր հագուստը. Շիտակը կը զմայլիմ :

Ցետոյ դառնալով դէպի Լուսիայի՝ Մոնթը հարցուց .

— Ուրիշ ատեն տեսա՞ծ էիր մեր վանքը .

— Ոչ չէի տեսած, մրմնջեց Լուսիա :

— Ի՞նչ օգուտ ... գիշեր է, հիմակ բան մը չես կրնար տեսնել... եթէ ցերեկ ատեն ըլլար, բոլոր ծառաստանը կը տանէի քեզ :

— Շնորհակալ եմ... թոթովեց Լուսիա. ջանալով կեղծել իր կանացի ձայնը :

Այս խօսակցութեան միջոցին, կամաց ձայնով շվոց մը լսուեցաւ դուրսէն :

— Երթանք ... մրմնջեց Վանական :

Ու՝ Լուսիային հետ խրճիթէն յետնակողմէն դէպի ծառաստանը յառաջացան, որուն առջեւը կը տարածուէր ընդարձակ ու խոր ձորակ մը :

Երկուքն ալ այդ ձորակին մէջ մտան ու սպասեցին:

Քիչ յետոյ շշուկ մը լսուեցաւ :

— Հանդարտ կեցիր, Լուսիա, ես հիմակ կը վերադառնամ. մրմնջեց Վանական ու ճամբուն վրայ ելաւ:

Լուսինը բաւական բարձրացած էր : Կէս գիշերը կ'անցնէր :

Վանական իր մոխրագոյն աչքը պտըտցուց ծառերուն մէջ, ուսկից շշուկը լսուած էր. արդարեւ նշմարեց մարդկային ստուեր մը, որ արագ արագ դէպի իր կողմը կուգար .

— Դաւաճան ... մրմնջեց Վանական ինքնիրեն, ահիկա դիպուած չէ որ քու դէմդ կը հանէ զիս, այլ՝ Արդարութիւնը :

— Այս ըսելով մէջքէն դուրս քաշեց դաշոյն մը ու ձորին վրայ գտնուած քարի մը ետեւը պահուըտեցաւ :

Վերջապէս մարդկային ստուերը մօտեցաւ ու ճիշդ Վանականին քովը հասաւ :

— Կեցիր, շուն քեզի... գոչեց Վանական՝ տեղէն վեր ցատկելով :

— Ի՞նչ կ'ուզես ... թոթովեց երկարահասակ ու յաղթանդամ մարդը, որ Առաքել էֆէնտին էր :

— Ձայնդ կտրէ... եթէ ոչ մեծ կտորդ՝ ականջդ կը թողում, հրամայեց Վանական :

Առաքել էֆէնտի դողդղալով Վանականին երեսը նայեցաւ ու լռեց :

— Ըսէ, վատ, դո՞ւն էիր Վազգէնը մատնողը, դո՞ւն էիր Կեմ գեղի ուսուցիչը մատնողը, հարցուց Վանական խռովայոյզ ու վրէժխնդրական ձայնով մը:

— Ես չէի... կմկմաց Առաքել էֆէնտին: Ես մէկը չեմ մատնած :

— Սուտ կը խօսիս, դաւաճան, միթէ դուն չե՞ս Առաքել էֆէնտին :

— Ես եմ ...:

— Դուն չե՞ս Նուբարեանենց փեսան :

— Այո :

— Լաւ ուրեմն, սո՞ւտ է որ դուն մատնած ես բանտ մարդերս, որոնք երկու ամիսներէ ի վեր բանտը կը տոչորին. սո՞ւտ է որ դուն լրտեսութեամբ կ'ապրիս ու շաբաթը չորս անգամ վանքին Սրբազանը քննելու կուգաս: Թշուառական ... միթէ դուն խիղճ չունիս, միթէ՞ դուն հայ չես ... միթէ՞ քու երակներուդ մէջ սառեր է ազնիւ արիւնը: Ըսէ, պատասխանէ ինծի ... ահա Արդարութիւնը քու դէմդ կը հանէ զիս ու կ'ըսէ . «Հերիք, ալ պէտք չէ որ ապրիս »... :

Ու կատաղի յարձակումով մը ձեռքին դաշոյնը պիտի խրէր Առաքել էֆէնտիին սիրտը, ահա մէկը թեւէն բռնեց ու գոչեց .

— Կեցիր ... :

Վանական ետին դարձաւ ու տեսաւ Լուսիան՝ որ կ'ըսէր :

— Չէ, մի սպաններ այդ վատը :

— Ինչու համար, հարցուց Վանական : Չէ՞ որ դաւաճան մըն է... չէ՞ որ իր ձեռքը անմեղ արիւններու մէջ թաթխած է... չէ՞ որ Աստուծոյ ու մարդերու առջեւ անիծեալ մըն է :

— Ճշմարիտ է... իրաւունք ունիս ... բայց այդ դաւաճանին ըսենք. «Գնա ու խիղճիդ ձայնը մի խղդեր ... գնա ու ասկից ետքը քու Աստուծոյդ մի ուրանար ...» շեշտեց Լուսիա վեհութիւն մը դնելով իր ձայնին մէջ :

Վանական բոլոր մարմնովը ցնցուեցաւ: Իրեն անանկ եկաւ որ Լուսիա երկինքէն իջած բարութեան հրեշտակն էր, որուն ձայնը կը լեցունէր հոգին ու սիրտը :

Վայրկեան մը մտածեց ու գոչեց .

— Անիծած ... լսեցի՞ր ընկերոջդ ըսածները :

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեանէ (Մալաքոֆ) իրենց զաւկին վիճակի վերաբերմամբ 50 Ն. Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գալուստեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց եղբօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔՈՋԱՐԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, եւ իրենց համայն ննջեցեալներուն յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

×

Խումբ մը Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, 1896ի ջարդի նահատակներուն, 1915ի կախաղան բարձրացող 52 հերոսներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Տէր Տրդատ Արք. Պալեանի եւ նահատակ Խոսրով Արք. Պէհրիկեանի յիշատակին: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Վարչութեանս պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, պիտի ձեռնարկուի նոր ընտրութեան: Ատ այդ կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ազգայիններէն մինչեւ տարեվերջ անդամագրուիլ Ընկերակցութեանս եւ կամ վերանորոգել իրենց անդամագրութիւնը, դիմելով Եկեղեցւոյ Բանկալը եւ կամ վարչութեան անդամներուն, ստանալով համապատասխան ընկալագիր:

Անդամագրութիւնները պիտի գաղրեցուին տարեվերջին ճշդելու եւ կազմելու համար ամբողջական ցանկը յառաջիկայ Ընդհ. Ժողովի ընտրող եւ ընտրելի անդամներուն եւ կատարելու համար ընտրութիւն համաձայն Ընկերակցութեան Մայր-Կանոնագրի տրամադրութեանց:

Կը խնդրուի անդամագրութեան ընկալագրով ներկայանալ Ընդհ. Ժողովին, որուն թուականը պիտի ծանուցուի առանին:

Բոլոր այն ազգայինները որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ վարչական ընտրութեանց, կը հրաւիրուին իրենց թեկնածութիւնը տեղեկացնել Դիւանիս:

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍԻ ԿՐՕՆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նոայլի սրահը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Էքուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն):

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 9ին, Ալհամպրայի մէջ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քառէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր:

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) երեկոյեան ժամը 21ին, Օփւթեսիայի *սրահը:*

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:
Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նորընծայ

Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՑ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.15:

Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՑ. ՓԱՑԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին:

Ցաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունենայ մատնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիրուին փափաքողներ:

Ճաշարան՝ Փըթի Շասէօր: *Ճաշագին՝* 15 Ն. Ֆ.:

Արձանագրուիլ Պ. Նիկողոսեանի մօտ՝ հեռաձայն ԿՈՆԷՍ 446:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Պանեօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ: Այս Կիրակի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Թու (Պանեօ):

Գեղարուեստական սիրուն անակնկալներ: Հաճելի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Լէ Փոլէն:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏԸՇԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ *եւն.:*

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20.45ին:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Բ. Ը. Մ. Հայուհեաց մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ, ՇԱԲԱԹ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին:

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, *Տէսինէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն* Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուր-եան *եւ ուրիշներ:*

Ճոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ:
Մուտքը ազատ է:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 3ին:
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԱՔԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 13ին, Երիմեան դպրոցը (Իսի):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընամի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16-ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, *Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ,* **12, B. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս.—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. — *ՊԻՒՖԷ*

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — SAMEDI 25 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9263 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5064

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Մեծ գործունէութեան լծուած են Քիւրտերը արտասահմանի մէջ՝ օտարներուն ճանչցնելու համար իրենց դատը։ Եւրոպական ոստաններու մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւող քիւրտ երիտասարդ մտաւորականներ օգտակար աշխատանք կը կատարեն այդ ուղղութեամբ։ Կը հրատարակեն գրքոյկներ եւ պարբերականներ՝ ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն լեզուներով։

Ի՞նչ կը պահանջեն Քիւրտերը։

1948 Նոյեմբեր 29ին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ուղղուած յուշագրի մը մէջ, Քիւրտիստանի սահմանները ճշդուած են հետեւեալ ձեւով.—

1· Ալեքսանտրէթէն մեկնող գիծ մը դէպի հիւսիս, անցնելով Մարաշէն ու Ալպիսթանէն մինչեւ Խաֆիք, կ'ուղղուի դէպի արեւելք, կ'անցնի Բաբերդէն, Էրզրումի հիւսիսը, ու կը միանայ ու կը հետեւի Արաքսի հովիտին մինչեւ Քարա-Քուրտ, ուր կ'առնէ հիւսիսային ուղղութիւն մը, կ'անցնի Կարսէն՝ կրկին ուղղուելու համար դէպի արեւելք. կը կտրէ Թուրքեւխորհրդային սահմանագլուխը, կ'անցնի Վաղարշապատէն եւ Կեւրակէն մինչեւ Նախիջեւանի արեւմտակողմի մէկ կէտը, ուսկից կ'իջնէ դէպի հարաւ, անցնելով Նաքիկէն եւ Խոյէն ու կը միանայ Ուրմիոյ լիճին արեւմտեան ափին։ Լիճին արեւմտեան եւ հարաւային ափերը եզերելէ վերջ մինչեւ Գուրապ, կ'ուղղուի դէպի արեւելք, կ'անցնի Սարատաքանտէն, ուսկից կ'իջնէ դէպի հարաւ եւ անցնելով Խուրմարէն, Ասատապատէն եւ Քէհլիանէն, կը յանգի Պարսից ծոցին, Հիսարի հարաւակողմը։

2· Հարաւային կողմէն, Ալեքսանտրէթէն դէպի արեւելք մեկնող գիծ մը իր մէջ առնելէ վերջ Քուրտ-տաղը, կ'անցնի Այնթապէն, Արապ-Փունարէն, Րաս-էլ-Այնէն, Գէլէտ, Սինճարէն եւ Մուսուլէն։ Անկէ կ'ուղղուի հարաւ եւ հետեւելով Տիգրիսին եւ Ճէպէլ Համրինին, կ'անցնի Քըզըլ-Րիպաթէն, Մանտալիէն եւ Զուրպաթիյաէն։ Ցետոյ թեթեւօրէն կը շեղի դէպի արեւելք եւ Տարպի, Տիգֆուլի, Մէյտան ի Նաֆթունի, Տէրէ Տարազի ճամբով կը յանգի Պէնտէր Տիլամի հիւսիսը գտնուող կէտի մը, Պարսից ծոցի վրայ։

Ահա այսքան ընդարձակ են Քիւրտիստանի սահմանները, որոնք կ'ընդգրկեն շուրջ հինգ հարիւր հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը՝ մէկ կողմէն Պոնտոսի լեռնաշղթային, Կովկասի, Պարսից ծոցի, եւ Միջագետքի տափաստաններուն, միւս կողմը անդր-Տաւրոսի եւ Իրանեան լեռնադաշտին միջեւ։

Քիւրտիստանի շուրջ քսան քաղաքներու կարեւորներն են, Թուրքիոյ մէջ՝ Տիարպէքիր, Խարբերդ, Մալաթիա, Ուրֆա, Մարտին, Էրզրում, Երզնկա, Մուշ, Վան, Պիթլիս, Խոզաթ, Մատէն եւ Ճէզիրէթ Իպն Օմար։ Իրանի մէջ՝ Խոյ, Սաուճպուլաք, Ուշնու եւ Սաքըզ։ Իրաքի մէջ՝ Սիւլէյմանիյէ, Քէրքիւք, Հաուլէր, Զախօ, Քէօյ-Սանճաք, Թավանտուզ եւ Ամատիէ։

Սուրիոյ մասին ակնարկութիւն չկայ, համեմատաբար քիչ ըլլալով Քիւրտերու թիւը քաղաքներու մէջ։ Անոնք աւելի շատ Թուրքիոյ եւ Իրաքի սահմանամերձ շրջանի գիւղերուն մէջ կ'ապրին։

Ուիլսընի գծած սահմաններէն ներս ամբողջութիւն ընելով, Քիւրտերը կը պահանջեն նաեւ Էրզրումը, Երզնկան, Մուշը, Վանն ու Պիթլիսը։

Ի՞նչ կը մնայ Հայերուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ԽՕՍԻ ԲԱՆԱԿԻՆ

«ԵՐԲ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԸ ԸՆՏՐԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՃԱՄԲԱՆ, ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԾՈՒԱԾ Է ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴ ՄԻՇՏ» ԿԸ ՇԵՇՏԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Սթրազպուրի ազատագրման 17րդ տարեդարձին օրը ընտրած էր, Նախագահ տը Կոլ խօսելու համար բանակին։

Հոն էին ութսուն զօրավարներ եւ ծովակալներ, աւելի քան երկու հազար սպաներ եւ ենթասպաներ և ժողովուրդը։

«Կան վայրեր, Ֆրանսայի մէջ, ուր ազգային գիտակցութիւնը աւելի բարձր կը խօսի քան ուրիշ տեղեր։ Կարծես պատմութեան եւ բնութեան որոշումն է այդ, Սթրազպուր այդ վայրերէն է, երկու պատճառներով որոնք են՝ Ալզասը եւ Հռենոսը։ Այդ պատճառաւ ճակատագիրը այս քաղաքին, պոկուած 1870ին, կրկին ձեռք ձգուած 1914ին, կորսուած 1940ին, հայրենիքին ճակատագիրը կը խորհրդանշէր» ըսաւ տը Կոլ։

Այս նախաբանէն ետք, տը Կոլ պատմականն ըրաւ Սթրազպուրի ազատագրման, երբ 1944 Նոյեմբեր 23ին մարեչալ (այն ատեն զօրավար) Լըքլէրի բանակը քաղաք կը մտնէր։ «Բայց ինչ որ այս փայլը կուտար զօրավար Լըքլէրի եւ իր գործին, միայն զուտ զինուորական յաջողութիւնը չէր, այլեւ այն փաստը որ կը տրուէր, պառակտուած եւ վշտահար ազգին, թէ ի վերջոյ, իր զինուորները իրեն հաւատարիմ են»… դիմադրական եւ պայքարող իր խորքին մէջ հակառակ ժամանակաւոր պարտութեան եւ հրապարակային լքումներու որոնք հետեւեցան, Ֆրանսան, խանդավառութեամբ ինքզինքը կը գտնէր իր զինուորներով։

Եւ տը Կոլ կը շարունակէ.— «Եւ, ապրած ըլլալով երկար դարեր եւ մեծ ողբերգութիւններ, Ֆրանսան գիտէ թէ բանակը միայն երբ կրնայ ըլլալ եւ որ առանց ատոր բանակ չկայ … որովհետեւ աշխարհի մը մէջ ուր ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ է, ահաւասիկ Ֆրանսան, կրկին սպառնալիքի տակ իր մարմնոյն եւ իր հոգիին մէջ։ Ահաւասի՛կ, գրեթէ կողքին մենատիրական պլոքի մը որ սարսափելի զինամթերք մը ցոյց կուտայ։ Ահաւասիկ, այնքան կենսական, որ եթէ վճռական եւ ուղիղ մնայ, ազատ աշխարհը կրնայ պահել իր յոյսը եւ համերաշխութիւնը, բայց եթէ պատահի որ կքի, Եւրոպայի ալ, աշխարհի ազատութեան ալ խերը առ։ Ոչ մէկ ատեն, Ֆրանսա այս աստիճանի իրաւունքը եւ պարտականութիւնը ունեցած է Ֆրանսան ըլլալու, ոչ մէկ ատեն, այս աստիճանի պէտք ունեցած է իր զինուորներուն։ Ճիշդ է որ անկումի փողերը կը կանչեն Ֆրանսան, ատկէ անդին որպէսզի հրաժարի Ֆրանսան ըլլալէ, կը պայթման նոյնիսկ որ այդ յաւակնութիւնն ունենայ եւ կը յորդորեն որ ուրիշներու նպատակին եւ պաշտպանութեան յանձնուի։ Այդ ձեւով, խնայողութիւնը պէտի ընէր ոչ միայն իր մարդոց եւ դրամին, այլեւ, է հարկին, իր աւերակներուն, իր զոհաբերութեանց, իր պատասխանատուութեանց, այսինքն՝ իր անկախութեան։ Պարզ է որ նման տեսակէտ մը ոչ մէկ բան կ'արժէ մեր ժողովուրդին համար որ կը գիտակցի, կրկին, թէ ինչ է եւ օրէ օր կ'աճեցնէ իր միջոցները եւ ճառագայթումը։

«Անշուշտ, Ատլանտեան Ուխտը բոլորովին անհրաժեշտ է։ Անշուշտ օգտակար կ'ըլլար որ Արեւմուտքի մեծ պետութիւնները խորհրդակցին միշտ իրենց տարած քաղաքականութեան շուրջ, աշխարհի որեւէ մէկ կողմը։ Անշուշտ, հարկ է որ միասին պատրաստեն իրենց ուժերուն գործունէութիւնը եւ եթէ պէտք ըլլայ միացնեն իրենց պատերազմական ճիգը։ Բայց այդ համանուագին մէջ, այդ պատրաստութեան եւ այդ միացման, Ֆրանսան պէտք է պահէ իր կամքը, իր դիմագիծը եւ իր բանակը»։

Տը Կոլի համար առիկա կը պահանջէ որ Ֆրանսայի զինուորական ուժը կազմակերպուի։ Այլ խօսքով հիւլէական զէնք ունենայ բացի եթէ ոչ մէկ տեղ գոյութիւն ունենայ այլեւս։ Որովհետեւ պետութիւն մը որ հիւլէական զէնք չունի տէրը չէ իր ճակատագրին։

Երկար ծանրանալէ ետք, հիւլէական զինումին վրայ, տը Կոլ հասաւ Ալժերիայ.— «Մեր բանակին այս բաժինը կարելի է համեմատաբար այն փոփոխութեան որ կը կատարուի ծովին միւս կողմը, որովհետեւ մէկը միւսին կապուած է։ Հսկայ շարժումը որ աշխարհը կը տանի եւ միւս կողմէ Ֆրանսայի հանճարը, մեզի ալ մեր կարգին կը ներշնչէ որ ընկերակցութեան վերածենք գաղթատիրութեան կապերը զորս ունէինք ժամանակին շատ մը ժողովուրդներու հետ։ Այս շարժումը ճիշդ ատենին սկսաւ եւ յաջողեցաւ, ինչ կը վերաբերի ափրիկեան 11 պետութեանց եւ Մատագասքարի հանրապետութեան։ Բայց, մինչ ատոր կը ձեռնարկէինք, կատղած ըմբոստութիւն մը, տարիներէ ի վեր, սկսած էր Ալժերիոյ մէջ»։

Եւ յիշելէ ետք Ալժերիոյ Եւրոպացիներու պարագան եւ տիրող ընդհանուր մտայնութիւնը, տը Կոլ խօսեցաւ բանակին դերին մասին։

«Նոյն ատեն, Ալժերիոյ բանակին մէջ, բազմաթիւ տարրեր, սահմանափակ գաղափար մը կազմած էին, ինչ կը վերաբերէր իրենց կռուին նպատակին։ Այս հսկայ հարցը, որ այդ անել կացութեան մէջ էր, պէտք է լուծուէր այնպիսի ձեւով մը որ մեր մէջ, ներքնապէս, վերջնական եւ աղետալի պառակտումներ չյառաջացնէր։ Պէտք է որ ճշդուէր Ֆրանսայի կամքը, այդ եղաւ։ Արդեօ՞ք, կը կարծուի թէ դիւրին եղաւ։ Ինքնորոշումը, այլ խօսքով, Ալժերացիներուն իրենց ճակատագրին ազատ ընտրութիւնը, յանգելով ինքնիշխան պետութեան մը հիմնարկութեան եւ եւրոպ. ծնունդ ունեցող Ալժերացիներուն երաշխաւորութեան։ Այս էր, այս է, լուծումը ճշդուած պետութեան ղեկավարին կողմէ, ընդունուած կառավարութեան կողմէ, վաւերացուած խորհրդարանին և ֆրանսացի ժողովուրդին կողմէ»։ Եւ տը Կոլ եզրակացուց.— «Անշուշտ, ամէն ոք կրնայ ինքզինքը բացատրել — եւ առաջինը — որ կարգ մը զինուորներու մտքին եւ սրտին մէջ ժամանակին ուրիշ յոյս մը ծագեցաւ, նոյնիսկ պատրանքը որ երբ շատ ուզես ի վերջոյ ձեռք կը ձգես, որ ցեղային եւ հոգեբանական մարզին մէջ, բաները ըլլան ինչ որ կը փափաքինք եւ հակառակը եղած են։ Բայց այն վայրկեանէն երբ պետութիւնը և ազգը ընտրած են իրենց ճամբան, զինուորական պարտականութիւնը գծուած է մի անգամ ընդ միշտ։ Իր կանոններէն դուրս, միայն կորսուած զինուորներ կան։ Իր մէջ, ընդհակառակն, երկիրը կը գտնէ իր բանակը եւ իր ապաւէնը։

«Այսօր, Սթրազպուրի մէջ, այս տարեդարձի օրը եւ ծանրակշիռ եւ վտանգաւոր պահու մը, կը հաստատեմ Ֆրանսային վստահութիւնը իրեն եւ իր բանակին հանդէպ։

«Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը։

«Կեցցէ՛ Ֆրանսան»։

Նախագահը եւ ներկաները Մարսէյեզը երգելէ ետք, վերջ գտաւ հանդիսութիւնը։

Տը Կոլ նոյն օրը Փարիզ վերադարձաւ եւ Շաբաթ օր Լոնտոն մեկնեցաւ վարչապետ Մաքմիլլընի ագարակին մէջ անցնելու համար շաբաթավերջը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐՆ ալ գործադուլ պիտի ընեն Երեքշաբթի բողոքելու համար եղած մսին սակագինին դէմ։ Նոյն օրը պիտի չաշխատին կազի եւ ելեկտրականութեան պաշտօնեաները, իսկ Երկուշաբթի խօսք կայ որ մեթրօն չբանի։ Եթէ այս պարագան հաստատուի, մեթրօ պիտի չըլլայ երկուշաբթի՝ գործադուլի հետեւանքով, իսկ Երեքշաբթի ելեկտրականութեան գործադուլին հետեւանքով։

ԱԼԺԷԻ իր բնակարանին մէջ սպաննուեցաւ Փերէն, Ընդհանուր Պատուիրակութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայ։ Կը կարծուի թէ Գաղտնի Բանակին գործն է։

ԴՐՕՇԻ տակ պիտի կանչուին, Յունուար 2ին, 1942 Ապրիլ 6էն Յունիս 10 ծնած երիտասարդները։

ԱԲԲԱՑ ՅՈՒԼՈՒ մամուլի ասուլիս մը տուաւ, որուն ընթացքին յայտնեց թէ տը Կոլէն պատասխան մը կը սպասէ Հասարակապետութենէն հեռանալու համար։ Յիշենք թէ ներկայիս անկախ վեց պետութիւններ միայն Հասարակապետութեան անդամ կը մնան, ասոնք են.— Մատակասքար, Սենեկալ, Կապոն, Կեդրոն. Ափրիկէի Հանրապետութիւն, Չատ եւ Քոնկո (Պրազավիլ)։

ՄԱՐԻԸՆՊՈՐՆԻ մէջ (Արեւելեան Գերմանիոյ սահմանակից վերջին կայարանը) միջադէպ մը պատահեցաւ։ Խորհրդային իշխանութիւնները 14 ժամ վար դրին ամերիկեան զինուորական կառախումբ մը որուն մէջ արեւելեան գերմանացի մը կար։ Ի վերջոյ Ամերիկացիները գտան փախստականը եւ խորհրդային իշխանութեանց յանձնեցին։

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ օդանաւի ծանր արկած մը պատահած է։ Արժանթինեան օդանաւ մը օդին մէջ պայթած է եւ 52 ճամբորդները ածխացած են։

ՊԱՊԻՆ ծննդեան պատգամը պիտի ձայնասփռուի Դեկտեմբեր 21ին։

ԷԼԻԶԱԲԷԹ Բ· Թագուհին Մոնրովիա (Լիպերիա) հասաւ։ Անգլիոյ Թագուհին Մեծն Բրիտանիոյ առաջին գահակալն է որ Լիպերիա կ'այցելէ ինչպէս Անգլիան առաջին պետութիւնը եղած է Լիպերիան ճանչնալու, երբ այս վերջինը ինքզինքը անկախ հռչակեց 1847ին։

1962ի պիւտճէին վաթսուն միլիառ բացին փոխարէն կառավարութիւնը կ'ուզէ երեսուն միլիառ խնայողութիւն ընել, նոյնքան ալ նոր տուրքեր դնել։ Այս տուրքերը պիտի վերաբերին ընկերութիւններու ինչպէս նաեւ գործատէրերու վճարման ֆորֆէթէր սակի յաւելման (ցարդ հինգ առ հարիւր է)։

ՍՈՒՐԻԱՅԻ համայնավար պարագլուխը՝ Խալիտ Պէքտաշ տեսակցութիւն մը տալով չեխ մամուլի գործակալութեան հաստատեց թէ սուրիական իշխանութիւնները չեն ձգած որ Դամասկոս վերադառնայ եւ իր թեկնածութիւնը դնէ Դեկտեմբեր մէկի ընտրութեանց։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի զօրքը, մէջն ըլլալով գերմանականը իրաւունք պիտի ունենայ պելժիական հողէն անցնելու ըստ պելժիական Խորհրդարանին վաւերացուած մէկ օրինագծին։

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱՅԻ փոխադրութեան վայրը միշտ անորոշ է։

ԲԱԳԻՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ(1)

—o—

Կ. Սասունի եւ իր շուրջն հաւաքուած երիտասարդ ուժեր, քրմական հաւատքով եւ ջերմեռանդութեամբ՝ ահա կը ներկայանան Հայոց Բագինին առջեւ, սպասաւորելու համար «գրականութեան եւ արուեստի հուրը» արծարծելու գործին :

Այսպէս, նոր պարբերական մը եւս :

Ամէն անգամ որ նման հրատարակութիւն մը կուգայ հրապարակ, «հուրին» հետ կամ անկէ առաջ՝ կ'արծարծի ցաւ մը, հի՛ն ցաւ մը :

Հայ գրականութիւնը, որ պիտի բարձրացուի Բագինին վրայ՝ իբրեւ ողջակէզ ի փառս հայ հանճարին, հաճոյ պիտի թուի՞ անոր՝ որու օրէնք է ազերս ներկայացնել «յողոքս արկեալ»:

Շատ քիչ անգամ կը յաճախէ մեզի, այդ մտահոգութիւնը :

Ուրի՛շ է ցաւը, սակայն, որու կ'ակնարկեմ :

— Ո՞րքան պիտի դիմանայ, ահա տաբակոյսը որ կը խայթէ հոգիները, ուղեկից կամ նուիրեալ :

Թոյլ տուէք ինձ վկայութեան կանչել ուրիշ ցաւ մը, հետաքրքրութեան աւելի արժանի: Մենք ժողովուրդ մըն ենք, — մեր մտաւորականն ալ նոյն արմատէն ծլած, — որ կը սիրենք մտնել սովորութիւններու մէջ, մեզի հաստ կեղեւ մը շինել կոչկռոտած այդ սովորութիւններով, եւ ապրիլ անհաղորդ մեր շրջապատին ու ժամանակին, չըսելու համար թշնամի: «Ասլապահպանում» բառը, որ կը կրկնուի յաճախակի՝ որքան Յիսուս-Քրիստոս անունը պատուի մը շրթներուն վրայ, կը մատնէ արդէն փոճոկի մէջ ապրելու մեր նախասիրութիւնը՝ այժմ ազգային փիլիսոփայութիւն դարձած: Մեր գիւղացիականը դեռ կը մնայ երէկուան ֆեռայէն, մեր եկեղեցականը դեռ իր ուսերուն վրայ կը կրէ Գրիգոր Լուսաւորիչի կապան, մեր վարպետը կը շարունակէ յիշատակարան գրել կամ Աւետարան ընդօրինակող դասակարգի մը առանձնութիւնները: Ոչ մէկ բարեշրջում :

Օրաթերթերը բաւական չե՞ն, արդեօք, դուրս չելլելու համար փոճոկէն: Բացէք հայերէն օրաթերթ մը ու դատեցէք: Ցոյց տուէք ինծի յօդուած մը, որ, բառ օրապէյլի ավանդապրուած քաղաքական լուրերու կողքին, — միակ բանը ժամանակին հետ կապուած, — ընծայէր յեղափոխական տեսակէտ մը կամ դէթ ցանկութիւն մը ... փոճոկը պատռելու: Վերջապէս ցոյցէ՛ր «Թաջ Վարդաններու Թոռներուն» հոգին :

Ափսո՜ս, մեր պարտէզին մէջ չե՛ն բուսնիր փշալից ու խայթող մոլաքեր, ժամանակը ճեղքրտող տեսութիւններ, պոռթի պէս ակռայ առնող գաղափարներ: Այնպէս որ, ժողովուրդը նթէսիրեն բոլոյ դարձուցած է յաւիտենական իդեոլոգիան, աւելորդ չէ՞ որեւէ նոր փորձ՝ արթնութեան կամ յեղաշրջման համար :

Կը խորհիմ, սակայն, թէ հայ ժողովուրդը ապաքէն չէ՛ջաւ՝ որպէսզի ազգային պարտէզին մէջ թաղէ իր ծիրանին կուտը: Պէտք է թոյլ տալ, միջոցներ ընծայել որ ոչ միայն աճի, ուռճանայ, պտղաբերէ, այլեւ պատուաստուի: Ահա արձակեցի գայթակղութեան քարը :

Առաջին քարէն ետքը՝ թող կոտրի ձեռքը, եթէ չնետէ երկրորդ քարը: Ուստի կ'աղաղակեմ.— Վա՛յ այն ժողովուրդներուն, որոնք չեն գիտեր պատուաստել: Այս բառով կը հասկնամ քալել ժամանակին հետ, քակելով գլուխին պարտէզէն եւ քանդելով ուղեղերեայ ծառերէն՝ ինչ որ հազուադէպ պտուղ է կամ երախայրիք: Վերջապէս փոխ առնելով եղանակային բոլոր բարիքները: Վասնզի ամէն եղանակ իր բարիքներն ունի :

Գնաց գարունն, եկաւ աշունն ...

Ահա մեր երգը: Ահա մեր հանգանակը: Այս երգը այն իմաստով թէ կարելի չէ ապրիլ նոյն եղանակին մէջ՝ տարին տասներկու ամիս: Կամ «յամենայն աւուրս կենաց». կենսական անհրաժեշտութիւն է փոփոխութիւնը, բնաշրջութիւնը, յեղաշրջումը:

Անգամ մը եւս ափսո՜ս, ու դարձեալ ափսո՜ս, հայկական կեանքը կ'ընթանայ՝ ամէն յեղաշրջական կարելիութիւն թաղելով եկեղեցիներու մէջ, — եկեղեցի կը շինեն ուր որ քով քովի կուգան հինգ կամ վեց եան – եան, եւ ինծի կը թուի թէ եկեղեցի չէ՝ դամբարան կը շինեն :

Ուստի, կ'ամբաստանեմ, պատմութեան առջեւ, բոլոր անոնք՝ որ մշակութային ձեռնարկներէ առաջ, մշակութային ձեռնարկներէ աւելի, տասն անգամ աւելի, նախընտրութիւն կուտան եկեղեցաշինութեան :

Հայ հարուստներն են՝ որ կ'ուզեն պատմութեան մէջ մտնել, իրենց տաղանդով (նիւթական իմաստ), եկեղեցաշինութեամբ, չունենալով միւս տաղանդը (մտաւորական իմաստ), որով պատմութեան մէջ կը մտնեն հայ մշակոյթին ըսպասաւորները՝ իրենց ստեղծագործութիւններով : Բայց ազգային դրամագլուխն է որ կը մսխուի այսպէս եւ յումպէտս: Ի՞նչ կը մնայ, այսօր, Նոր-Ջուղայի եկեղեցիներէն,— հարցուցէք ճամբորդներուն: Ահա թէ ինչո՛ւ կ'աղաղակէր Օրմանեան. «Մեծածախս ազգային հիմնարկութեանց մի՛ ձեռնարկէք արտասահմանի մէջ»: Խօսքը անշարժ կալուածներու մասին է: Ընդհակառակն, մշակոյթը փոխադրելի է: Եկած ենք Եւրոպա՝ ոչ թէ սպառելու համար ազգային դրամագլուխը, այլ փոխադրելու համար առաւելագոյն բարիքը: Կը գտնուինք արտի մը մէջ, ուր առատ է հունձքը, — քաղէ որքան կրնաս :

Եւ ահա դարձեալ հասանք նոյն թելադրանքին .— Օգտուիլ ժամանակէն եւ շրջապատէն :

Մեր օրերու նուաճումներէն շատ առաջ, հաղորդակցութեան միջոցները թոյլ չէին տար յարաբերութիւն մշակել ժողովուրդէ ժողովուրդ՝՝ դէթ այն չափով որքան հիմա: Ամէն ժողովուրդ կը մշակէր իր արտը,— այդ էր որ կը կազմէր իր ինքնատպութիւնը, ածական մըն ալ աւելցնելով՝ ազգային ինքնատպութիւնը, կամ չէզոք բառով մը՝ fոլոռին: Հաղորդակցութեանց դիւրութիւնը, մանաւանդ արագութիւնը սրբած են այլեւս տեղական գոյները, քանդած են ազգեցութեանց դէմ բարձրացուած բնական պատնէշները: Եւ լաւ որ քանդուած են, վասնզի ազդեցութիւնը, բանը փոխադրեցութիւնը մեծագոյն լծակն է քաղաքակրթութեան, մայրուղին յառաջդիմութեան: Այսօր դժուար թէ գտնէք ժողովուրդ մը, որ իր ազգային կառքին վրայ չունենայ օտար գրօշի մը կարկտանը :

Այժմ մաշած են ֆոլքլորները, որոնց ճամբան ցոյց տուին, առաջի՛ն անգամ, Գերմանացիները: Երկու դար առաջ փոլքլորին մարստութիւնը,— հիմա չըկայ ֆոլքլոր: Չկայ նաեւ կոյս երկիր: Խափշիկեան աշխարհի հորիզոնը նոյնքան մտերիմ է Եւրոպացիին, որքան ասիականը: Մեծ ճանապարհորդութիւնները, որոնք սկսան նաւերով, ուշինչ ունին այժմ նոր՝ որ հայթայթեն օդանաւերուն :

Այսպէս ներկայանալով հանդերձ ժողովուրդներու կեանքը, վա՛յ այն ժողովուրդին՝ որ կը նմանի երամէն բաժնուած, ետ մնացած կռունկի մը, վախճանը յայտնի :

Ետ չմնալ երամէն, — ահա օրուան կարգախօսքը :

Ա՛յդ է որ կը պահանջուի նաեւ գրականութենէն :

Ի՞նչպէս գոհացնել այդ պահանջը: Պարզապէս հետեւելով մեր ոսկեդարու հոգեկան ճարտարապետութեան: Ուշիմ ու տաղանդաւոր երիտասարդներ, 15 դար առաջ, մեկնեցան Վաղարշապատէն տաժանելի պայմաններու մէջ՝ գացին Բիւզանդիոն, գացին Անտիոք, գացին Աղեքսանդրիա, գացին Աթէնք, գացին մինչեւ իսկ Հռոմ, մեր փեթակը լեցնելու համար օտար ծաղիկներու ամէնէն բուրումնաւէտ նեկտարով: Այժմ բարեբախտութիւն է որ պայմանները կը նպաստեն՝ լեցնելու համար հայկական փեթակը արտասահմանեան քաղցրութեամբ եւ ամբրոսիայով :

Պարտ է պարբերականի մը վարիչին, արդի պայմաններուն մէջ, օգտագործել մատենագուցական աշխատութիւնները (պիպլիոկրաֆի), —ասոնք ամսօրեայ հրատարակութիւններ են, աշխատանքի գործիքներ(2), որոնք, կարգաւորեալ եւ դասաւորեալ, ցոյց կուտան թէ ի՛նչ կը հրատարակուի այս կամ այն երկրին մէջ, (խօսքը չեմ ըներ դեռ ազբիւրագիտական հրատարակութեանց մասին, որոնք ցոյց կուտան հնուց լոյս տեսած նիւթեր): Հետեւելով մատենացոյցերու՝ պարբերականին վարիչը իր աշխատակիցներուն կը հրահանգէ թարգմանել, մեզի նմանցնել ու քաղել, համառօտաբար կամ ներկայացնել մատնանշուած հրատարակութիւնը, որ կը հետաքրքրէ մեր պատմութիւնը, կը յեղաշրջէ օրուան տեսակէտները, կը կործանէ հին աստուածները ու մանաւանդ կը ծառայէ ցանկալի պատուաստին :

Գրական արդիական պարբերականի մը վարիչը պէտք է ունենայ Արգէոսի աչքերը՝ հետեւելու համար մտաւորական շարժումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան աշխարհի վրայ ամէն կողմ: Այս պայմանը, արդէն, կը յեղաշրջէ պարբերականին ծանօթ տարազը, թէ ըստ բովանդակութեան, թէ ըստ փրեզանթասիոնի: Ֆըրանսական պարբերականներ կան, որոնք ձեւ կը փոխեն քանի մը տարին անգամ մը: Ուրիշ տեղ խօսած եմ պարբերականներու կրած խմբագրական յեղաշրջութեանց մասին :

Մենք գրական խոշոր պարբերական չունինք, պարզ այն պատճառով որ դրամագլուխ կը պահանջէ նման ծրագիր մը:

Եթէ չունինք, բան չի պակսիր մեզի՝ եթէ չունենանք նաեւ շքեղ կամ անշեղ հրատարակութիւն մը, պէքէններու եւ ռիմայլներու ժողովածու մը,— առաջին բառը թարգմանի՝ ծամուք, երկրորդը՝ ոտանաւորներ զորս Մըմրեան կ'անուանէր... բանաստեղծութիւն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) ԲԱԳԻՆ անունով, գրականութեան եւ արուեստի մեծ ամսագիր մը կը սկսի լոյս տեսնել Պէյրութի մէջ, յառաջիկայ Յունուարին: Հասցէ .— Նամակատուփ 1153, Պէյրութ :

(2) Իմ աշխատանքներուս համար՝ հայթայթեր եմ ադբիւրագիտական հրատարակութիւններ եւ կանոնաւորաբար կը ստանամ պարբերական մատենացոյցներ, որոնք կը հաղորդեն ինչ որ լոյս կը տեսնէ գրական, լեզուաբանական, պատմագիտական ու բժշկագիտական (իմ հետաքրքրութիւններս միայն) իբրեւ գիրք կամ յօդուած՝ բազմաթիւ երկիրներու մէջ, երբեմն տալով նաեւ անոնց բովանդակութիւնը :

Սէն Գէտի Գեղածիծաղ Այգին

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Բ.

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Հ. Սահակ՝ կարգ մը նիւթական բաներու շատ կարեւորութիւն չէր տար ու զանոնք կը դասաւորէր իւրայատուկ ձեւով մը: Երբեմն ալ բնաւ չէր դասաւորեր :

Որոշ խնդիրներու շուրջ իր յատուկ տեսակէտը ունէր: Օրինակի համար, ջիղերուս կը դպէր երկար մազերը ու սափրիչին խստիւ պատուիրած էր որ, առանց բացառութեան, բոլոր աշակերտներուն մազերը պէտք էր կարճ կտրել որպէսզի ոեւէ մէկը, իր գործածած բառով, «այլըրմանա» իր առջեւ չներկայանար:

Ընդհանրապէս՝ մեր հոգը չէր թէ ինչ կարծաութեամբ կը կտրուէր մեր մազը: Սակայն՝ Նուպարին համար Սամսոնեան ողբերգութիւն մը եղաւ այս տեսչական որոշումը ու տաք տաք արցունքներ թափեց առաջին անգամ երբ մկրատին անխնայ հարուածներուն տակ՝ իր թանձր խոպոպները գիզուած տեսաւ սափրիչին աթոռին շուրջը :

Հ. Սահակին աչքերը լաւ չէին տեսներ, մանաւանդ աջ աչքը, ու ծարօնցիի համառութեամբ՝ չէր ուզեր ըմբիշկի երթալ եւ ոչ ալ կ'ուզէր ակնոց գործածել: Այս տկարութիւնը գիտնալով՝ աշակերտները իրեն յաճախ ժամը կը հարցնէին: Ու միամտօրէն իր գրպանէն կը հանէր Ալիշանէն իրեն մնացած հին մեծ ժամացոյցը եւ ձախ աչքին մօտեցնելով՝ ժամը կը կարդար :

Սիրայօժար եւ համբերութեամբ՝ մեր ամէն մէկ հարցումին կը պատասխանէր ու առ հասարակ չէր նեղուեր մեր չարաճճիութիւններէն: Սակայն՝ մէկ բան ծայր աստիճան իր ջիղերուն կը դպէր եւ մե.ը ալ այդ գիտէինք :

Պոլսոյ հարուստ գաւակ — Սամաթիա Թաղամասէն — Եդուարդը մեզի քանի մը թրքական երգեր սորվեցուցած էր բառերով միասին ու խմբովին, Եդուարդին առաջնորդութեամբ, կ'երթայինք Հ. Սահակի պատուհանին տակ այդ եղանակներով համերգ մը հրամցնելու իրեն. Յանկարծ՝ փեղկերը կը բացուէին ու գլուխը զայրոյթով կը հանէր դուրս, ... բաղարծները ստուգելու համար ... դուր: Մենք արդէն անյայտացած կ'ըլլայինք պարտէզին չորս անկիւնները փախելով :

Տարի՝ մը ուզեցինք պասքէթպոլի մրցումներ կազմակերպել: Դաշտը եւ ամէն ինչ պատրաստած էինք բայց երկու սիւներէն որոնց ծայրը սակառները պիտի դնէինք: Խնդիրը լուծուած կարծեցինք երբ պարտէզին մէջ նպատակայարմար երկու ծառեր գտանք բաւական երկար ... բնումէ վերջ :

Մեր դասարանի հսկիչէն, որ է լուս Գ. Գոյումճեանէն, արտօնութիւն ուզեցինք այդ ծառերը կտրելու համար: Գ. Գոյումճեան խնդիրը յանձնեց ուսումնարանին: Ուսումնապետը զմեզ ղրկեց Տեսուչ վարդապետին: Երեք հոգինոց պատուիրակութիւնս ներկայացաւ Հ. Սահակին իմէ հրաման խնդրելու համար :

Երբ Հ. Սահակ լսեց որ կ'ուզէինք երկու ծառ կտրել, առանց այլեւայլի՝ յստակ եւ կտրուկ պատասխանեց որ ոչ թէ ծառ մը՝ այլ նոյնիսկ եթէ ծաղիկի մը շիւղը համարձակէինք կտրել, իւքը զմեզ մորթազերծ կ'ընէր եւ մեր գլուխները կը կտրէր: Ու աւելի չեշտելու համար իր սպառնալիքը՝ ձախ ձեռքովը — աջ ձեռքով ծխամորճը բռնած էր — գլխատելու նման շարժում մը ըրաւ :

Հազիւ կրցանք մեր խնդուքը զսպել սրովհետեւ ամէնքս գիտէինք որ Հ. Սահակ ոչ միայն գլուխ մը չէր կրնար կտրել այլ նոյնիսկ չէր կրնար գիտակցաբար մրջիւնի մը վրայ կոխել :

Իր փուխ սիրտը չդիմանալով մեր դժբաղդութեան, զմեզ մխիթարելու համար՝ թելադրեց որ Յուսիկիս աշխատանոցը երթանք ու հոն, եթէ փնտռէինք, հաւանաբար կը գտնէինք հին տախտակներ որ կրնայինք գործածել սիւնի տեղ: Շնորհակալութիւն յայտնելով՝ աջը համբուրեցինք ու մեկնեցանք :

Նոյն գիշերը՝ զաղտագողի, Արմէր Վահրամը եւ ես, գացինք երկու երկար ուղիղ ծառեր սակէն կտրեցինք: ... հետ, լիալուսնի լոյսով, քրտնաթոր աշխատելով՝ ճիւղերը հանեցինք, կեղեւ մաքրեցինք եւ երկու բունները իրենց տեղը զետեղեցինք ու ներկեցինք :

Յաջորդ օրը՝ արդէն սկսած էինք պասքէթպոլ խաղալ: Տեսուչ վարդապետը դաշտէն անցնելով՝ տեսաւ նորակառոյց սիւները եւ գոհունակութեան ժպիտով մը ըսաւ.— «Ես վստահ էի որ պէտք եղածը կը գտնէինք Յուսիկին աշխատանոցը եթէ փնտռէիք »:

Երբեմն սակայն՝ համբերութիւնը կը հատնէր ու դէմքը թթուեցնելով քիչ մը կը ջղայնանար: Այդպիսի պարագաներուն՝ իւրայատուկ ածականներ կը գործածէր ... անտանելի, գարշելի, սատանայ ասիացի, խոր ասիացի, ցնդած, ապուշ գագաթ, եւայլն: Այս բարկութիւնն իսկ շինծու էր ու փոքրիկ ամպի մը պէս կ'անցնէր առանց որեւէ հետք ձգելու: Եւ մանկական անկեղծութեամբ՝ խոկոյն կը գգուէր ու կը ջանար իր բարկութեան առարկան սիրաշահիլ, ըլլայ ան աշակերտ, անասուն կամ բոյս: Աշխարհին հետ հաշտ էր :

×

Հիմա որ տարիներու մշուշին մէջէն յետահայեաց կը դիտեմ՝ կ'անդրադառնամ որ մեր սորվածներէն շատ բան մոռցուեցաւ: Տարիները, իրարու յաջորդող եւ միօրինակ, շատ բան տարին իրենց հետ: Բայց Հ. Սահակին կնիքը մնաց մեր վրայ :

Մխիթարեան վարդապետի մը նիւթական վարձատրութիւնը բան մը չի ներկայացներ. սակայն՝ որքան հարուստ էր Հ. Սահակ ազդին տուած իր շարան շարան աշակերտներով :

Վերջին տարիս, Սուրբ Սահակի տօնին՝ առտուն կանուխ գիս կանչեց որ պէտքի սպասաւորեմ իր պատարագին՝ ըսելով,— «Եկո՛ւր Ենովք, թող Սուրբ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք մեր Նոյեմբեր 17ի թիւով, Նոյեմբեր 6ին ծանր հիւանդութենէ ետք, մեռաւ բազմավաստակ դերասան՝ Հրաչեայ Ներսիսեան: «Սով. Հայաստան»էն կը քաղենք յուղարկաւորութեան նկարագրութիւնը.

Նոյեմբեր 10ին առաւօտուն հոծ բազմութիւն մը եկած հաւաքուած էր Գ. Սունդուկեանի անունը կրող թատրոնին առջեւ:

Կը բացուին թատրոնին դուռները: Ընդարձակ դահլիճին կեդրոնը, թարմ ծաղիկներու մէջ կը հանգչի դերասանին մարմինը: Սեւ ժապաւէններով ծածկըւած են օթեակները եւ բեմը, որուն խորքին դետեղուած է հանգուցեալին մեծադիր նկարը:

Մինչեւ ժամը 2.30 յաջորդաբար պատուոյ պահակ կը կենան նախ թատրոնի յանձնախումբին անդամները, յետոյ դերասաններ, արուեստագէտներ, կուսակցական եւ պետ. դէմքեր, Վրաստանէն եւ Ազրբէյճանէն յատկապէս եկած ներկայացուցիչներ: Ժողովուրդը շարքով կ'անցնի դագաղին մօտէն, մինչ դահլիճին մէջ կը սփռուին տխուր մեղեդիներ, ապա Մոցարթի ռեքվիյէմը, երգեցողութեամբ Օփերայի երգչախումբին:

Սուգի մեղեդիներուն հնչիւններուն տակ դուրս կը հանուի սիրուած, մեծ դերասանին դագաղը: Յուղարկաւորներուն թափօրը կ'երկարի թատրոնէն մինչեւ Կոմիտասի հանրային պարտէզը: Տասնեակ հազարաւոր Երեւանցիներ եկած են վերջին անգամ ընկերանալու իրենց սիրելի դերասանին:

Քաղաքին Պանթէոնին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէսը: Պատուոյ ամպիոնին վրայ են պետական դէմքեր, զանազան ներկայացուցիչներ, թաղման յանձնախումբին անդամները:

Առաջին խօսք առնողը կ'ըլլայ Լ. Սուխիանեան թաղման յանձնախումբին կողմէ:

— Այսօր խոր վիշտով մենք հողին կը յանձնենք ժողովրդական դէմք մը՝ Հրաչեայ Ներսիսեան: Հայ ժողովուրդը թատերական արուեստին տուած է տաղանդաւոր բազմաթիւ գործիչներ եւ անոնց մէջ Հրաչեայ Ներսիսեան ունի իր առանձնայատուկ տեղը: Ըլլալով տաղանդաւոր դերասան եւ գեղագէտ, ան հանգիստականները կը կախարդէր իր անզուգական խաղով, մեծ արուեստով:

Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան անունով խօսք առաւ Ա. Շահինեան, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.—Հայ թատրոնի տաղանդաւոր դերասաններ՝ Ադամեանի, Զմշկեանի, Սիրանոյշի, Աբելեանի եւ միւսներու կողքին միշտ փայլած է Ներսիսեանի անունը: Իր կեանքին մօտ քառասուն տարիները նուիրած է հայ թատրոնին: Հրաչեայ համաժողովրդական փառքի հասաւ շնորհիւ իր մեծ տաղանդին, մեծ արժանիքներուն եւ ժողովրդական խաղերուն հետ ունեցած սերտ կապին.

Յաջորդաբար խօսք կ'առնեն Սունդուկեան թատրոնին ղեկավարը՝ Վ. Աճէմեան, վրացի եւ ազրբէյճանցի արուեստագէտներ, Հայաստանի գրագէտներու Միութեան կողմէ Գ. Բորեան եւ ուրիշներ:

.. Սգահանդէսը աւարտած է: Մեղեդիներու հնչիւններուն տակ հանգուցեալին դագաղը զանգաղ կ'իջնէ գերեզման: Թարմ հողաթումբին վրայ կը բարձրանայ ծաղիկներու փոքրիկ բլուր մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

« ՄԵՐ ՀԻՒՐԵՐԸ »

Այս խորագրով Երեւանի «Գրական Թերթ»ը կը ներկայացնէ վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Հայաստան այցելած օտար պատուիրակութիւնները կամ անձնաւորութիւնները:

Հինգ հոգիէ բաղկացած լեհ գրագէտներու պատուիրակութիւնը, այցելելէ ետք տեսարժան վայրերը եւ մշակութային կեդրոնները, խօսակցութիւններ ունեցած է հայ գրագէտներու հետ: Լեհ գրագէտներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, մօտ ատենէն լեհերէն լոյս պիտի տեսնէ Ե. Չարենցի բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն, զոր կազմած եւ յառաջաբանը գրած է Գ. Էմին: Լեհ գրագէտները առաջարկած են նաեւ իրենց լեզուով հրատարակել հայ բանաստեղծութեան հատընտիր մը, միեւնոյն ատեն երկու երկիրներու գրականութեան նուիրուած գրական ամսաթերթերու թիւեր նուիրել:

Լեհ գրաքննադատուհի Մոնիքա Վարնենսկա պատրաստելու վրայ է աշխատութիւն մը՝ լեհ-հայկական գրական եւ մշակութային կապերուն մասին:

× Առաջին անգամ ըլլալով Հայաստան այցելած են Աւստրալացի արուեստագէտներ, որոնցմէ մին՝ Ջ. Մորիսոն հետաքրքրական նորութիւն մը յայտնած է: Աւստրալիոյ Վիքթորիա նահանգին մէջ կայ փոքրիկ, երկգագաթ բլուր մը՝ Արարատ անունով: Այդ բլուրին ստորոտը գտնուած փոքրիկ քաղաքը նոյնպէս կը կոչուի Արարատ: Մորիսոն չի գիտեր թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս այդ անունը տրուած է այդ բլուրին եւ քաղաքին:

× Շուրջ մէկ շաբաթ Հայաստան գտնուած է Հնդկաստանի գրագէտներու Միութեան պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին հնդիկ ծանօթ գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ պատմաբաններ:

Հնդիկները ամէնէն աւելի ապաւորուած են հայկական հին եւ նոր արուեստներով: «Մեր վրայ ամէնէն շատ տպաւորութիւն ձգեց այն փաստը, որ Հայաստանի մէջ հին եւ բարձր արուեստը մոռցուած չէ: Հայ ճարտարապետները, երաժիշտները, նկարիչները, գրողները հմտօրէն յաջողած են ու կը յաջողին հինին համադրել նորը եւ միասնական, թարմ եւ գեղեցիկ արուեստ ստեղծել»:

Հայաստան այցելողներուն մէջ եղած են ռումանացի գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ երգահաններ:

ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

Երեւանի կարգ մը փողոցները տարբեր անուններով մկրտելու որոշում տուած է Երեւան քաղաքի խորհուրդին գործադիր կոմիտէն:

Այսպէս, նախկին Լենինի անունը կրող պողոտան յառաջիկային պիտի կոչուի Ցովհաննէս Թումանեանի փողոց: Թումանեանի փողոցը՝ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի անունը պիտի կրէ: Բարեկամութեան փողոցի անկիւնէն մինչեւ Նալբանդեան փողոցին անկիւնը երկարող հատուածը՝ Ակսել Իսահակեանի անունը: Նոր բացուող փողոցը՝ Հոկտեմբերեան պողոտայի անկիւնէն մինչեւ Նալբանդեան փողոցը՝ Աղասի Խանջեանի անունը: Էներգետիկներու փողոցը՝ Սարգիս Կասեանի անունը: Չրդ Պռօշեան փողոցը՝ Դերենիկ Դեմիրճեանի անունը:

Գրած կինք արդէն, թէ Սթալինի պողոտան վերամկրտուած է Լենինի անունով:

ՆՈՐ ԱՆՏԱՌՆԵՐ

Փարնան եղանակին 1700 հեկտար տարածութեամբ ծառեր տնկուած են, իսկ աշնան եղանակին՝ մերկ լեռնալանջերուն, գետերու կիրճերուն եւ անտառազուրկ վայրերուն մէջ տնկուած պիտի ըլլան հինգ հարիւր հեկտար նոր անտառներ: Պատրաստութիւններ կը տեսնուին նաեւ 1962ի անտառատնկումներուն համար:

Լ. ՕՐԲԵԼԻԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Հանգուցեալ ըժշկապետ Օրբելեանի փափաքին համաձայն՝ հայ բնագէտին այրին Լենինկրատէն Հայաստան փոխադրել տուաւ հայ ակադեմականին գրադարանը, 4.300 կտոր գիրք եւ պարբերական, որոնք հրատարակուած են զանազան երկիրներու մէջ ռուսերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ կը վերաբերին բնագիտութեան, բնալուծութեան եւ բժշկութեան գիտական զանազան հարցերուն: Գիրքերէն շատերուն վրայ կան ականաւոր բնագէտին ուշագրաւ մակագրութիւնները: Ցանձնուած գիրքերուն մէջ են Ի. Պավլովի հետ միասնաբար Օրբելիի խմբագրած կարգ մը գիրքերուն, թերթերուն եւ գիտական յօդուածներուն հազուագիւտ օրինակները, Ի. Պավլովի երկերուն՝ իր խմբագրութեամբ հրատարակութիւնները:

ԱՌԱՆՑ ՀՈՂԻ ԲԵՐՔ

Բերքը առանց հողի, այսինքն արուեստական միջոցներով աճեցնելու ձեւ մը գտած էին վերջերս հայ բուսաբանները, ինչպէս արձագանգը տուած կինք իր ատենին: Այժմ, հայ բուսաբանները յաջողած են շինել ինքնաշխատ փոքր ծաւալ ունեցող «գործարան» մը, որու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Ակադ. Գ. Դաւթեան:

— Մօտաւորապէս երեք մեթր բարձրութեամբ, 3×4 մեթր չափերով փոքրիկ մեկուսացուած սենեակի մը մէջ յատկապէս շինուած վեց դարակներու վրայ, վեց օրուան ընթացքին կարելի է բուսցնել կենսանիւթերով եւ մանրէի տարրերով հարուստ կանաչ հիւթալի հացաբոյսի խոտ: Սենեակին լուսաւորումը, ջերմաստիճանը, օդին խոնաւութիւնն եւ փոփոխութիւնը, ինչպէս նաեւ սնուցիչ բաղադրութեան մատակարարումը կը կատարուի ինքնաշխատ (օթոմաթիք) ձեւով: Այս ձեւի փոքրիկ «գործարան» մը կրնայ ամբողջ տարին կանաչ կերով ապահովել քսան-երեսուն կով կամ 4-5 հազար հաւ, եթէ ամէն օր բերք տայ: Ասոր համար անհրաժեշտ է ցանել միայն մէկ հեկտար գարի, տարեկան, վարսակ կամ եգիպտացորեն:

Այս տեսակ «գործարաններուն» բերքը շատ աւելի է բնական պայմաններով ըստացուած բերքերէն: Իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրը հինգ հազար եւ աւելի անգամ կը գերազանցէ մեր բնական խոտերուն բերքը: Սովորաբար մէկ հեկտար բնական խոտհարքը կուտայ 30-40 ցենտներ (մէկ ցենտներ = հարիւր կրամ) թարմ խոտ, մինչդեռ ինքնաշխատ «գործարանի»ն մէջ այդքան կեր կը ստացուի 1-2 քառակուսի մեթրէն:

Արժէ նշել նաեւ, որ այս ձեւով ստացուած կերը բարձր է որակով եւ կ'ապահովէ կաթնատուութիւնը, կաթին իւղոտութիւնը, զարկ կուտայ ճուտերուն մէջտեղ գալուն, կը նուազեցնէ ստերջութիւնը եւ անասնաբուծական ծախքերը:

Սահակ Պարթեւի Հայրապետական սուրբ օրհնութիւնը վրադ ըլլայ»:

Ոչ միայն ես՝ այլեւ ամէնքս, թերութիւններով օժտուած, կարիք ունէինք Սուրբ Սահակին օրհնութեան եւ շնորհքին: Բայց միեւնոյն ատեն՝ ամէնքս հպարտութեամբ ուրախ ենք — ու մանաւանդ երախտապարտ — որ մեր վրայ կար նաեւ ՀԱՅՐ Սահակին օրհնութիւնը եւ շնորհքը:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Լսեցի... թոթովեց Առաքել էֆէնտին՝ մարդու մը պէս, որուն վիզը չուան մը դրած՝ կը խեղդէին:

— Լսեցի՞ր...:

— Այո:

— Պիտի խեղդե՞ս քու խիղճդ:

— Ոչ...

— Պիտի ուրանա՞ս քու Աստուածդ:

— Ոչ:

— Պիտի մատնե՞ս քու հայրենիքդ:

— Ոչ:

— Գնա ուրեմն... գնա ու ձեռքդ լըւա:

Առաքել էֆէնտին կակազելով ջանաց երկու բառ բերել քով քովի ու ըսել, սակայն չկրցաւ: Իր լեզուն բռնուած էր: Այդ պահուն անզգայ մըն էր ինքը: Կածես թէ չէր հասկնար եղելութիւնը:

Վերջապէս Վանական հրամայեց իրեն՝ որ իր ճամբան շարունակէ:

— Առաքել էֆէնտին արագ արագ հեռացաւ:

— Ինչո՞ւ այդպէս ընել ուզեցիր, Լուսիա, հարցուց Վանական:

— Որովհետեւ կը հաւատամ թէ այդ մարդը կարող է բարի ըլլալ ու իր չարագործ ձեռքը գէպի թշնամին ուղղել, պատասխանեց վեհանձն աղջիկը:

Վանական առարկութիւն մը չըրաւ:

Երկուքն ալ գիշերուան մթութեանը մէջ անհետացան:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՏՈՒՆԸ

Վանայ Այգեստան կոչուած գեղեցիկ արուարձանին մէկ անշուք ու ամայի անկիւնը, գրեթէ բարձր ու պալատի մը պէս շէնքերէ հեռու, տուն մը կար, որուն ետին ընդարձակ պարտէզ մը կը տարածուէր՝ հինաւուրց ծառերով շըրջապատուած:

Այս տունը մէկ յարկի վրայ եւ տեղ տեղ փլփլկած ու խարխուլ վիճակի մը մէջ կը մնար:

Ասոր տէրը ժամանակով քաղաքին ամէնէն հարուստ ու ամէնէն ազգեցիկ մարդն էր: Բայց այսօր մէկը չէր մնացեր այդ գերդաստանէն շառաւիղներէն, որ վառած պահէր տունին ճրագը, միայն թէ պառաւ կին մը կ'ապրէր հոն, որ խնամակալ ծերունիի մը որդեգիրն էր:

Պառաւ կինը քսաներկու տարիներէ ի վեր այդ կը մնար: Մէկ հատ զաւակ մը ունեցած էր, որուն յիշատակովը կ'ապրէր, առանց անկից լուր մը առնելու թէ՝ կենդանի՞ էր:

Զարմանալի առանձնամոլ ու լուրջ բընաւորութիւն մը ունէր այդ ութսունն անցած պառաւ կինը: Շատ անգամ դուրս կ'ելլէր ու բնաւ չէր ուզեր իր դրացուհիներն իր տունը յաճախէին: Այս պատճառաւ, թաղին կնիկներն իրարու կը փսփսային, երբ անոր դուռս ելլելը տեսնէին:

— Վայ... ճատին է... դուրս է ելեր...

Բայց, եթէ այս խօսքերն իր ականջին ալ հասնէին, դարձեալ շլսելու կը զարնէր ու բնաւ չէր վրդովուեր:

Օր մը. վերջալոյսը մարելու մօտ էր, մուրացկանի մը հագուստով բարձրահասակ մարդ մը քանդուած շրջափակէն պարտէզը մտնելով ուղղակի պառաւին սենեակին դուռը զարկաւ:

Պառաւը մրթմրթալով դուռը բացաւ եւ մուրացկանին հարցուց.

— Ինչ կ'ուզես...:

— Ոհ, սիրելի մամիկս, եկած եմ քեզմէ բան մը խնդրելու, մրմնջեց մուրացկանն, որ Ներսէս Արծրունին էր:

— Ի՞նչ բան... մրմռաց պառաւը՝ դժգոհ ու կսկծաւոր ձայնով:

— Նախ շատ յոգնած եմ, կարելի չէ՞ աթոռ մը տաս ինծի, որ նստիմ, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին:

— Ես ուսկի՞ց աթոռ մը պիտի բերեմ քեզի... ըսէ խնդրանքդ ու գնա, առարկեց պառաւը պաղ ու մերժողական ձեւով մը:

— Հոգ չէ, մամիկս, մի նեղուիր... Աստուած քեզի այս տունը տուեր է որ դուն ալ ինծի աթոռ մը տաս հանգչելու:

Նեղսիրտ մամիկը տրտնջալով ներս գնաց ու խարխլած աթոռ մը բերաւ: Ներսէս Արծրունին կամաց մը անոր վրայ նստեցաւ որ չկոտրէր:

— Էյ, ըսէ նայիմ, ինչ կ'ուզես ընդհատեց պառաւը:

— Կը խնդրէի որ ըսես թէ այս տունին մէջ ով կայ քենէ զատ, հարցուց Ներսէս Արծրունին:

— Մէկը չկայ, պատասխանեց պառաւը:

— Մինակ ես:

— Մինակ եմ:

— Զաւկիսութեան դացած մէկն ալ չունի՞ս:

— Ունիմ... թոթովեց պառաւ մամիկը, որուն սրտին մէջ ժանգոտած երկաթի կտոր մը մխուեցաւ կարծես:

— Ամուսի՞նդ է:

— Ոչ, մէկ հատիկ որդիս է:

(Շար.)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Մարսէյլի «Թռստամ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս։

Մասնակցութեամբ համբաւաւոր փողհար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻՒԿԷԹ ԼԸԹԱՑԻ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սեբաստիոյ Դուրայի Հայր. Միութեան, Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը (Իսի)։

ԺՈՂՈՎ – ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը բաժակ մը թէյի շուրջ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 28) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քաֆէ Նոայլի սրահը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ՆԱՂԱՆԴԻ ՇԱԲԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԺԵՐԱՆԵԱՆ

GALERIE GANZONI

3, Rue de la Confédération

GENÈVE

ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնճոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, էթուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն)։

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քատէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28ին, Հինգշաբթի օր։

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

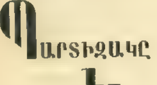

ԱՐՏԻԶԱԿԸ

ԱՏՈՒՏԻԿ

Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ։

500 էջ

13 Hors-Texte

Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կրթական մարմնին։

Գին 12 Ն. Ֆ.

Թղթատարի ծախքով 13.40 Ն. Ֆ.

Արտասահման 4 տոլար։

Դիմել՝

Ցառաջին

Հայ գրավաճառներուն

Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26ԻՆ, կէսօրէ վերջ

Կը նախագահէ ընկ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՐԷՃԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։

Կը մեներգէ Օր. Կարապետեան, Տէօփնէն մասնաւոր հրաւիրուած, կ'արտասանեն Տիկին Ազատուհի Կիւմիւշեան, Խաչատուր Անտոնեան, Վահան Խաչատուրեան եւ ուրիշներ։

Ծոխ պիւֆէ եւ հաճելի անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը։

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ։ Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) երեկոյեան ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը։

43, Bld. Raspail

Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին։

Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նորընծայ

Տ. ՄԱՇՏՈՑ ՔՀՆՅ. ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Նախագահութեամբ Կաթ. պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.15։

Հոգեհանգիստ Տէր ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿԵԱՆԻ յիշատակին։

Ցաւարտ Ս. Պատարագի տեղի կ'ունենայ մասնաւոր ճաշ, որուն կը հրաւիրուին փափաքողներ։

Ճաշարան՝ Փըթի Շասէօր։ Ճաշագին՝ 15 Ն. Ֆ.։

Արձանագրուիլ Գ. Նիկողոսեանի մօտ՝ հեռաձայն ԿՈՆԷՍ 446։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Գանեէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ։ Այս Կիրակի, ժամը 15ին, ընկերուհի Մալխասեանի բնակարանը, 21 Սանթիէ տը Լա Թու (Գանեէօ)։

Գեղարուեստական սիրուն անակնկալներ։ Հաճելի մթնոլորտ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու համակիրները, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 188 թիւ օթօպիւսը (Սօ – Լէպլածի գառնող) եւ իջնել Լէ Պլէն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին, Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Ռընտժի բոլոր ընկերները, 25 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, **12, B. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին։

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարթը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին։

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները։

WAG. 38-54

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի. Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը։

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր, արեւելեան ճաշերու հաւաքածոյ մը, եւն. եւն.։

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն – պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոլէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրաւս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սի-նակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 26 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9264 — 37EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5065

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ

(Մահուան տասնամեակին առթիւ)

—o—

«Փաշա» տիտղոսը տուին իրենց հերոսական Տարօնի մեր հայրենակիցները Մեծագոյն տիտղոսը, որով պատուած է հայ ժողովուրդը իր անձնազոհ ու քաջ յեղափոխականներէն շատ քիչերը, — Անդրանիկ, Սերոբ, Արամ :

Ցարական ընտրեալ յեղափոխական ու թունդ հայրենասէր, Ախալքալաքի այս հերոս զաւակը կէս ձգեց իր ուսումը էջմիածնի Գէորգեան եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարաններուն մէջ, ամբողջովին նուիրուելու համար «սուրբ գործին», Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ :

Նոր էր թեւակոխած չափահասութեան տարիքը — ծնած էր 1882ին —, երբ Մոսկուայէն գնաց Թիֆլիզ։ Դաշնակցութեան վերագոյն մարմինը 1903ի վերջերը զինքը ղրկեց Կարս, այնտեղ՝ յեղափոխութեան «Հնոց»ին մէջ՝ թրծուելու համար .

Երիտասարդ Ռուբէն նետուեցաւ ազատագրական պայքարի յորձանքին մէջ, իբրեւ համեստ զինուոր։ Շատ չանցած փայլեցաւ՝ շնորհիւ իր արտակարգ իմացականութեան, գործարկութեան ոգիին եւ տրամաբանող մտքին :

Համխեան բռնակալութեան շրջանի յեղափոխական գաղտնի գործունէութեան, 1908ի Օսմ. Սահմանադրութիւնը պահ մը զէնքերը վար դնել պիտի տար մեր հայդուկներուն :

Ստեղծուած նոր պայմաններէն օգտուելով, Ռուբէն Ժընեւի մէջ շարունակեց իր կիսատ ձգած ուսումը։ Յետոյ կրկին անցաւ երկիր։ 1914ի ամառը մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարնոյ Ը. Ընդհ. Ժողովին ։ Գնաց Տարօն։ Ու երբ պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը, Մեծ Եղեռնի օրերուն կազմակերպեց տեղւոյն բնակչութեան դիմադրութիւնը ընդդէմ Թուրքերուն, որոնք սկսած էին կոտորել հայ ժողովուրդը բնաջնջելու իրենց դիւային ծրագիրը :

Զրկուած արտաքին աջակցութենէ, Տարօնցին երկար ատեն հերոսաբար կռուելէ վերջ թշնամիին դէմ, պարտուեցաւ։ Ռուբէն յաջողեցաւ ապահով հասնիլ Կովկաս :

Կարմական դեր մը վերապահուած էր իրեն անկախ Հայաստանի կառավարութեան մէջ, իբրեւ պատերազմական նախարար :

Հայաստանի Հանրապետութեան հողամասին վրայ Հայերը բնակչութեան 38 առ հարիւր տոկոսը միայն կը կազմէին : Ռուբէն կրցաւ օտար տարրերէն ազատել մեր հայրենիքը, կազմելու համար միաձոյլ Հայաստան մը։ Այսօրուան «կոմունիզմին կազմութեան մէջ մեծ է իր բաժինը : Այս միակ գործը բաւական է, որպէսզի հայ ժողովուրդը յաւիտեան երախտագիտութեամբ յիշէ իր անունը :

Տարագրութեան մէջ երեսուն տարի, մինչեւ իր մահը — 1951 Նոյեմբեր 27ին Փարիզի մէջ —, նուիրուեցաւ հանրային գործունէութեան, Ֆրանսա, Եգիպտոս, Պաղեստին ու Լիբանան :

Իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն մարմնին, ամբողջ քառորդ դար դարձաւ անոր մտածող ուղեղը :

Յուշագրութեան նոր ճիւղ մը բացաւ Ռուբէն հայ գրականութեան մէջ : Մեր ազատագրական շարժումներուն մասին Թանկագին նիւթեր կը պարունակեն իր «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակներ» :

Իր օրինակելի կեանքը ներշնչման անսպառելի աղբիւր մը պիտի գառնայ հայ նոր սերունդին համար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒԲԷՆ

1882 – 1951

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԻՐԵՆՑ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ ԵՆ ՆԻ ՈՋ ԹԷ ՈՂՋԵՐԸ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԼԵԶՈՒՆ ԿՐԿԻՆ ԽԻՍՏ Է

—o—

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՒՍԻՍԸ ԽԱՂԱՂ ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ ՉԷ ԱՅԼԵՒՍ » ՇԵՇՏԵՑ ԽՈՐՀ. ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

—o—

Նիքիթա Խրուշչեւ միշտ դժգոհ է Գերմանացի «վրէժխնդիրներէն» եւ վստահութիւն ալ չունի անոնց խօսքին երբ անոնք կը վստահեցնեն թէ ռազմական ոչ մէկ նպատակ ունին :

Նման խօսքեր արտասանեց խորհրդային վարչապետը, Նովոսիպիրսքի մէջ, ճաշի մը ընթացքին որ կը տրուէր նախագահ Քեքոնընի ի պատիւ : «Խորհրդային Միութիւնը ցաւով կը յայտնէ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ, չի կրնար նկատել Եւրոպայի հիւսիսը իբրեւ երբեմնի այն խաղաղ եւ հանդարտ վայրը։ Խորհ. Միութիւնը իր պարտականութիւնը կը համարի այսօրուընէ ձեռք առնել, քանի ուշ չէ, հարկ եղած բոլոր միջոցները գերման վրէժխնդիրներու ձեռքերը կապելու համար : Անպատկառութիւնն ունին սահմաններու վերաքննութիւն մը պահանջելու... Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ամրապնդել Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներուն ապահովութիւնը եւ խաղաղութիւնը : Խաղաղութեան փափաքէն մղուած է որ Խորհ. Միութիւնը առաջարկեց Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագիր ստորագրել եւ բնականոն դարձնել արեւմտեան Պերլինի գոյավիճակը »:

Խրուշչեւ աւելցուց թէ կարելի չէ զէնքեր յանձնել նախկին նացիներուն որոնք կը ղեկավարեն Պունտըսվերը (Դաշնակցային Գերմանիոյ բանակը)։ Խրուշչեւի ծանօթ են անոնց ձգտումները, ռազմապաշտ արկածախնդրութեանց հանդէպ եւ կարելի չէ անոնց խօսքին հաւատք ընծայել, նոյնիսկ երբ հանդիսաւոր խոստումներ կ'ընեն :

Խրուշչեւ յայտնեց նաեւ թէ Ատլանտեան Ուխտի ուժերը զինուորական պատրաստութիւններ տեսած են Պալթեան շրջաններուն մէջ։ Խրուշչեւ մեղադրեց Դանիան եւ Նորվեկիան որոնք անդամ կուտան Ատլանտեան Ուխտի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ զինուորական շրջանակներուն պահանջներուն եւ կը մասնակցին զինուորական նոր պատրաստութեանց : «Այս ձեւով, շեշտեց խորհրդային վարչապետը, Դանիա եւ Նորվեկիա կը վտանգեն իրենց իսկ ապահովութիւնը աւելի եւս լարելով Հիւսիսային Եւրոպայի մթնոլորտը : Խրուշչեւ անդրադարձաւ նաեւ Շթրաուսի (Գերմանիոյ պաշտպանութեան նախարարը) Օսլօ այցելութեան «ռազմական ցուցադրութիւն մը» եւ շեշտեց թէ որքան անհրաժեշտ է Խորհ. Միութեան եւ Ֆինլանտիոյ սերտ գործակցութիւնը բոլոր մարզերուն մէջ։

Այս խօսքերուն կողքին, տեղի կ'ունենան Խրուշչեւի եւ Քեքոնընի խօսակցութիւնները որոնք խիստ գաղտնի բնոյթ ունին։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ միայն թէ խօսակցութիւնները կատարուած են անկեղծութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ։

Քեքոնըն Հելսինքի կը վերադառնայ Շաբաթ օր :

—o—

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Համպուրկի ձայնասփիւռէն յայտարարեց թէ Քենըտիի հետ խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը եղած է՝ Պերլին։ Շեշտեց թէ պէտք չէ զիջիլ Պերլինի ներկայ գոյավիճակին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՆԿՕՆ իր անկախութենէն ի վեր 13 միլիառ Ֆրանքի բաց մը ունի, ըստ ՄԱԿի հաստատած «Դրամական Խորհուրդին» որուն պաշտօնն է օգնել Քոնկոյի, ելմըտական հարցերու մէջ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը մեղադրէ «գաղթատէր» երկիրները որոնք Քոնկոյի իրենց գործակալներուն միջոցով գիտմամբ գրգռութիւններ ստեղծած են. պատճառ դառնալով Իտալացի օդաչուներու ջարդին որպէսզի վարկաբեկեն Քոնկոյի բանակը : Խորհ. Միութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ «Արեւմտեան պետութիւնները ՄԱԿի դրօշին տակ կը ծածկեն Քոնկոյի իրենց միջամտութիւնները անդամահատելու համար Քոնկոլեան Հանրապետութիւնը :

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ զբօսաշրջիկներ որոնք խոստովանեցան թէ լրտեսութիւն կ'ընէին, 12ական տարի արգելափակման դատապարտուեցան Խորհ. Միութեան Գերագոյն Ատեանին կողմէ :

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ խորհրդարանին նախագահը բաց նամակով մը, ուղղուած բոլոր կուսակցութեանց կ'առաջարկէ որ նախագահ Քեքոնընի պաշտօնի շրջանը երկարաձգուի, բայց առաջարկը մերժուեցաւ :

ԼԷՈՓՈԼՏՎԻԼԻ կառավարութիւնը բընաւ միտք չունի գործակցելու ՄԱԿին հետ, Իտալացի օդաչուներու սպանութեան հեղինակները գտնելու համար : Արդարեւ Ատուլա տակաւին չէ նշանակած քննիչ յանձնախումբին չորս անդամները :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն տը Կոլ – Մաքմիլըն խօսակցութեանց :

ԳԱՂՏՆԻ Բանակի Կազմակերպութիւնը թռուցիկ մը հրապարակ հանած է, ուր կը թելադրէ իր անդամներուն որ զգուշանան գլխաւորաբար «Ալժերիա Նոր դրկուած Փայն – Ըփ կիներէն որոնց մասնաւոր պաշտօնն է իրենց հրապոյրը ի գործ դնել երեւան հանելու համար հայրենասէրները »։

ՊԵՐԼԻՆՆԵՐԸ բաժնող պատը վոր «չինական պարիսպ» կոչած են մասամբ փըլաւ առջի գիշեր, ինչ որ խորհրդանշական կը թուի արեւմտեան շրջանակներուն։

ՕԹՕՊԻՒՍԻ պաշտօնեաներն ալ կը միանան գործադուլի ընդհանուր շարժումին որ տեղի պիտի ունենայ Երեքշաբթի օր :

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ շատ մեծ պայթակցութիւն պատճառած է, Վեյլերու գաղտնի մէկ նիստի որոշումներուն Նիւ Եորք հասնիլը : Վերջերս Անգլիա թոփ սիքրիթ (խիստ գաղտնի) յայտարարութիւն մը ըրած էր Հասարակաց Ծուկայի անդամներուն եւ այդ յայտարարութեան բնագիրը հասած է տեղ մը ուր բնաւ պէտք չէ հասնէր՝ Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութեան մօտ։ Անգլիացիք կը շեշտեն թէ միայն Վեյլերուն յանձնուած է այդ յայտարարութեան բնագիրը, ուրեմն ասոնց մէջ պէտք է փնտռել անգաղտնապահութեան պատասխանատուն :

ՖՈՆ ՊՐԵՆԹԱՆՕ, Գերմանիոյ արտաքին նախկին նախարարը Խորհրդարանին քրիստոնեայ դեմոկրատ խմբակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ահաբեկումներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ :

ԽԱԹԻՊ, Մարոքցի նախարարը որ Թունուզ գացած էր Փարիզ վերադարձաւ։ Թունուզէն մեկնած ատեն յայտարարեց թէ «ԱՀԱԿ»ը տրամադիր է միշտ բանակցելու անկախութեան եւ հողային ամբողջականութեան ճանաչման սկզբունքները իբրեւ հիմ առնելով։ Պէն Պելլա միշտ կառչ է :

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ

—o—

Այսպէս կոչուեցաւ: Այսպէս ալ պիտի արձանագրուի պատմութեան մէջ :

Ոչ մականունը բան մը պիտի աւելցնէր իր հմայքին վրայ, ոչ ալ որեւէ ածական պիտի կրնար իր արժէքը խտացնել մէկ բառով ;

Ռուբէն — Թանձրացեալ յեղափոխութիւն եւ գիտութիւն: Մէկը միւսին լրացուցիչ: Երկուքն ալ միս ու ոսկոր դարձած մէկ մարդու մէջ :

Բացառապէս ինքնուրոյն՝ մտածումով թէ գործքով: Մինչեւ անգամ լեզուով եւ գրչով :

Իր աւրական ոճը՝ սուր եւ անողոք տրամաբանութիւն մը, որ կը բխէր հայրենի հողէն: Գիւղէն եւ գիւղացիէն :

Ուսանողութեան շրջանին հետեւած ըլլալով բնագիտութեան, աւելի զարգացած էր այդ ոճը: Յեղափոխութիւնը ի վերջոյ իրեն համար դարձած էր ոչ միայն անձնազոհ քաջութիւն եւ յարատեւ պայքար յանուն ազատութեան եւ հայրենիքի, այլեւ գիտութիւն, բառին ամենալայն առումով :

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն հրաշագործ հնոցն է, ուր ինքնաբերաբար կը թրծուին, կը կազմաւորուին բազմապան արժէքներ :

Կազմակերպութիւնը իր էութեամբ կը խրախուսէ բոլոր ընդունակութեանց ներդաշնակ զարգացումը: Միեւնոյն ատեն թեւ կուտայ բացառիկ տաղանդներու աճման ;

Արդարեւ, համրանք չունին բացառիկ դէմքերը մեր վաթսուն տարուան փոթորկածայն պատմութեան մէջ :

Այդ եզական դէմքերէն մէկն՝ ալ Ռուբէն Տէր – Մինասեան, որուն մահը կ'ողբանք այսօր, այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ :

Ազատագրական պայքարի փոթորիկներուն մէջ նետուած իբրեւ հասարակ զինուոր, ողբացեալ ընկերը շուտով կը դրաւէր առաջաւոր դիրքեր՝ շնորհիւ իր քաջութեան, սրատեսութեան եւ հմտութեան ․

«Յեղափոխականի մը Յուշերուն» մէջ պիտի գտնէք ոչ միայն համառօտ ամբողջութեան մը յորձանքը, այլեւ իր յեղափոխական – քաղաքական կեանքին զարգացման ելեւէջները: Ուղեւորներ՝ որոնք մօտաւոր նպատակներէն կ'առաջնորդէին դէպի հեռաւոր բարձունքները :

Իրեն համար գաղտնիք չունէին հայրենի երկրին աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնը, սահմանէն սահման թէ անդին:

Ոչ ոք իրեն չափ տիրաբար սերտած, ուսումնասիրած, թարգմանած է Հայաստանի լեռներու եւ ջուրերու, կիրճերու կամ դաշտերու խորհուրդը :

Երբ կը խօսի Տարօնի, Վասպուրականի, Բագրեւանդի, Գուգարաց կամ Սիւնեաց աշխարհի մասին, ձեր աչքին առջեւ կ'ունենաք փաստացի, կենդանի պատկեր մը՝ ներքին թէ արտաքին բովանդակութեամբ: Եւ անմիջապէս կ'ըմբռնէք, թէ ինչ արժէք ունի այս կամ այն երկրամասը՝ քաղաքական, տնտեսական, ջրագրական եւ ռազմագիտական տեսակէտով: Կը համոզուիք, թէ ինչո՛ւ դժուար է հայկական անկախ պետութիւն հաստատել առանց Վասպուրականի, Արարատի, Բագրեւանդի կամ Սիւնիքի :

Շատ ենք ունեցած եւ դեռ ունինք—բարեբախտաբար— քաղաքական դրականութեան վարպետներ :

Բայց, դժուար է գտնել հեղինակութիւն մը, որ այնքան բազմակողմանի եւ հասուն, տոկուն նիւթ ճարած ըլլայ մեր ազատագրական պայքարին եւ քաղաքական գործունէութեան համար, որքան Ռուբէնը ;

Առեղով կ'ատէր գրողները, բայց ի վերջոյ ինքն ալ դարձաւ գրող: Ոչ թէ առուսի մը պէս երեւալու, այլ յարատեւօրէն աքնելու, հատորներ դիզելու համար :

Որքան հում նիւթեր՝ իր «Յուշերուն» մէջ, զորս կ'անձապարէր լրացնել, խորապէս զգալով թէ վախճանը կը մօտենայ :

Քանի մը ամիս առաջ, ի պատասխան պաշտօնական նամակի մը, կը յայտնէր թէ ինք զբաղած է «մեռելները ողջնցնելով, խօսեցնելով »:

Քիչեր կրցած են այդ «մեռելները » — յայտնի եւ մանաւանդ անյայտ հայդուկներ — ողջնցնել, խօսեցնել այնքան հարազատօրէն, որքան Ռուբէն : Դուք իր Յուշերուն մէջ պիտի գտնէք բազմապան հում նիւթեր, որոնց մշակումը նոր էջ մը պիտի բանար մեր ժամանակակից գրականութեան մէջ: Ե՛ւ բացառիկ տիպարներ, ե՛ւ համամարդկային աշխարհայեացք:

Տակաւին առիթ պիտի ունենանք լայնօրէն պարզելու իր յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութիւնը, ուր նմանապէս կը վարէր ինքնուրոյն գիծ մը:

Ռուբէն մնաց միշտ նոյն՝ քննական միտքը, իբրեւ գործիչ, լիազօր կամ Բիւրոյի անդամ: Յաճախ բազմապատկելով տրամաբանութեան խաղերը, անելի կը մատնէր դիմացինը, հիմնական հարցի մը լուծումը գտնելու համար: Ինք հանգոյցը քակած կ'ըլլար, բայց տեսակ մը քննութեան կ'ենթարկէր դիմացինը .

Յեղափոխութեան շրջանէն մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումը, Ռուբէն երբեք չօգտուեցաւ պատրանքներով: Յօրապէս կը հաւատար ուժերու հաւասարակշռութեան օրէնքին, եւ այդ ուղղութեամբ ալ գործեց հանրապետութեան կազմաւորման շրջանին :

Իր քաղաքական հանգանակին մաս կը կազմէր, նաեւ, Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի ժողովուրդներուն, սերտ եւ միակամ գործակցութիւնը, իբրեւ հիմնական ելք Հայկական Դատի լուծման : Յաճախ վիճելի լաւատեսութիւն մը կը մատնէր այս կէտին վրայ, հակառակ հմտօրէն դասաւորուած տեսութեանց եւ աշխարհագրական – պատմական փաստերու, որոնք նոյնպէս կը կազմեն հում նիւթեր՝ ապագայ գործունէութեան համար :

Իր առողջական վիճակը լրջօրէն խանգարուած էր վերջին տարիներու ընթացքին: Այնպէս որ, հեռու մնաց գործօն կեանքէ, նուիրուելով իր յուշերու խմբագրութեան, Փարիզի մէջ :

Անցեալ տարի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 60ամեակին առթիւ, Փարիզի տօնակատարութեան կը նախագահէր գրաւոր ճառով մը: Երկրորդ գրաւոր ուղերձ մըն ալ կ'ուղղէր Մարսէյլ, միեւնոյն առիթով : Այս երկու ճառերը կը կազմեն տեսակ մը կտակ՝ իբրեւ յեղափոխական գիտակցութիւն եւ իբրեւ քաղաքական վերլուծում:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին իր մահուան պարագաներու մասին: Բայց կրնանք վկայել թէ Ռուբէն մեռաւ նոյն անսասան հաւատքով եւ Դաշնակցական պայծառատեսութեամբ :

Իր մահով հուժկու ձայն մը եւս կը պակսի Դաշնակցութեան «հին պահակախումբէն», որուն անդամները մատներու վրայ կը համրուին այլեւս ...

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Ռուբէն :

Շ.

1951 Նոյեմբեր, Գահիրէ

ՄԷՆ ԿԵՑԻ ԿԵՂԱԾԻԾԱՂ ԱՓԻՆ

ԶԱՆԳԱԿՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

« Գիրը գիրէն աւելի հեռու քան թէ գիրերուն մասերը իրարմէ»: Այս էր Գ. Գրիգոր Գոյունեանի հիմնական վարդապետութիւնը գեղագրութեան դասաւանդութեան վերաբերեալ :

Ոչ այն ատեն հասկցած էի եւ ոչ ալ մինչեւ հիմա հասկցած եմ թէ ինչ կը նշանակէ այդ նշանաբանը: Չեմ ալ կարծեր թէ ընկերներէս ոեւէ մէկը հասկցած ըլլար այդ սկզբունքին իմաստը :

Ըմբռնելի կամ ոչ, այդ էր Գ. Գոյունեանի արմատական տեսակէտը եւ այդ հասկացողութեամբ՝ շուրջ քառասուն տարի, Երզրումէն մինչեւ Փարիզ, բազմաթիւ աշակերտներու հայերէն գեղագրութիւն սորվեցուցած էր :

Երիտասարդ տարիքին, Սանասարեանին ընթացաւարտ, նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզին եւ բարեխղճութեամբ ծառայած էր զանազան կրթական հաստատութիւններու մէջ :

Մեր դպրոցի փոքրիկներու դասարաններուն գծագրութեան եւ ջութակի դասկուտար եւ միեւնոյն ատեն՝ մնայուն հսկիչի պարտականութիւնը կը բաժնէր Գ. Պայեանին հետ :

Չեմ կրնար երեւակայել որեւէ ասպարէզ որ աւելի կարճ ժամանակուան մէջ առողջ մարդու մը ջիղերը հիմնայատակ քայքայէր քան հսկիչի պաշտօնը Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ՝ մեր շրջանին: Այսօր՝ կը զարմանամ թէ այդ հսկողները ինչպէս չէին կորսնցներ իրենց մտային հաւասարակշռութիւնը մեր ձեռքէն :

Գ. Գոյունեան՝ ամէն չարաճճիութեան եւ չարութեան կը հանդուրժէր բայց երկու բաներ կային որոնց մասին որեւէ կատակ չէր վերցներ ... մէկը՝ իր զանգակ զարնելու իրաւունքն էր եւ միւսը՝ իր գեղագրութեան դասը :

Մայր շէնքին երրորդ յարկը չորս մեծ ննջարաններ կային կողք կողքի: Գ. Գոյունեանին անկողինը մէկ անկիւնը դրըուած էր, աշակերտներէն վարագոյրով մը բաժնուած: Առաւօտուն՝ մեզմէ կէս ժամ առաջ կ'ելլէր եւ կը լուացուէր, կը սափրուէր եւ բաւական երկար ժամանակ կը տրամադրէր իր մազերուն: Քանի մը թել մազ ունէր միայն եւ զանոնք մէկ կողմէն՝ խնամքով կը տանէր միւս կողմը եւ իւղով կը տափակցնէր, իր ճաղատութիւնը ծածկելու համար: Սրուան ընթացքին՝ միշտ զգուշութեամբ կը հանէր եւ կը դնէր գլխարկը որպէսզի մազերը չխանգարուէին:

Մայր ատրճան մաքուր եւ բծախնդիր մարդ էր եւ կը ջանար աշակերտներուն ալ մաքրութեան սովորութիւններ վարժեցնել, բայց մեծ մասամբ՝ ի զուր էր իր այդ յոգնութիւնը :

Ոմանք կային որ կը վախնային ջուրին մօտենալու, կարծես վտանգաւոր ըլլար: Էմիլը՝ կանոնաւոր եւ առատ կերպով կոմինա կը քսէր իր մազերուն, բայց միայն շաբաթը անգամ մը, բաղնիքէ բաղնիք, մարմնին ջուր կը դպցնէր: Փիշերուընէ՝ կէս բաժակ ջուր կը դնէր անկողնոյն քով եւ առտուն՝ աջ ցուցամատին ծայրը հագիւ կը թաթխէր բաժակին մէջ եւ կաթիլ մը ջուր աչքին քսելով՝ այդպիսով երեսը լուացած կ'ըլլար : Կ'արդարացնէր իր այս համառօտ թուալեթը առարկելով թէ փոխանակ երկար բարակ լուացուելու կը նախընտրէր այդ ժամանակը յատկացնել թարմ մտքով օրուան դասերուն վրայէն անգամ մը անցնելու: Սակայն՝ այս պատճառաբանութիւնը ամենեւին ընդունելի չէր որովհետեւ Էմիլին միտքը ոչ առտուն թարմ էր եւ ոչ ալ օրուան մէջ: Ասոր հետ մէկտեղ՝ դասերով շատ մտահոգուող մէկը չէր, որովհետեւ միջոց մը դոյածին պէս, գաղտագողի, Ֆրանսական «գեղարուեստական» պարբերականներ կը կարդար :

Առաւօտեան 6·20ին՝ Գ. Գոյունեան, կազմ եւ պատրաստ, զուիցերական հին ժամացոյցը ձեռքին՝ կանգնած կ'ըլլար ելեկտրական զանգակի կոճակին առջեւ : Ճիշդ ժամը 6·30ին աջ բթամատը ուժով կը կոխէր կոճակին վրայ եւ ոչ նուազ քան երեք բոպէ ելեկտրական զանգակը կը հնչէր ամբողջ շէնքին պատերը թրթռացնելով՝ Երիքովի պարիսպները փլցնելու ատրճան ուժգնութեամբ :

Իսկ ննջարանին եւ դասարանին ելեկտրական զանգակներուն լրացուցիչ օժանդակը պարտէզին մեծ դաղնակն էր որուն միաչափ ղօղանջը, Գ. Գոյունեանի անվեհեր ձեռքով, աՀեղնաձայն կը հընչէր օրական հինգ անգամ, իր արձագանգը զրկելով մինչեւ մօտակայ բլրակները:

(10 Շար.)

… Ոչ եւս է Ռուբէն :

Այլ թող պապանձին լեզուները, — յաւիտենակա՞ն է Հայու ոգին, ազատ ի մահուընէ: Եթէ քրիստոնէութիւնը եկաւ յայտարարելու թէ մահը երկուք է, — կորուստ մարմնոյ եւ կորուստ հոգւոյ, — հայ հանճարը վաղուց՝ էր կատարեր այդ բաժանումը, «մահուամբ զմահ կոխեաց» տարազին համազօր: Դուք բոլորդ կը յիշէք Եղիշէի խօսքը, որ անմահութիւն կը համարի «մահ իմացեալը», կ'ուզեմ ձեզի նոյնքան սքանչելի վկայութիւն մը բերել մեր մատենագրութենէն, — «Մահն ազատ ի մահուանէ՝ ազատ է զմահու ըմբռնեալսն»: Ահա թէ ինչո՞ւ կը հաւատանք թէ ողջ է Ռուբէն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՓ ՄԸ ՄՈԽԻՐ ՄԵՏԱՂԻՆ ՄԷՋ

—o—

Տասը տարի առաջ վերջ գտաւ հայ յեղափոխականի մը փոթորկոտ կեանքը Մոխիրի վերածուած իր մարմինը զետեղուեցաւ արկղի մը մետաղեայ ցուրտին մէջ: Տարօնի պարոնը եւ աւելի եօթը Հայաստանի հայացման գլխաւոր առաջնորդը ոչ եւս էր:

Այդ օրը Փէռ Լա Շէզը, Սփիւռքի հայութեան մեռելաբոյր այս չտեսարանը, քիչ մը եւս հայացաւ, իսկ դուրսը՝ ողջերու աշխարհին մէջ, ամայութիւնը աւելի ծաւալեցաւ : « Մեռաւ պանծալին վրայ» ճակատագրական այս յանկերգն ալ բառեցաւ՝ փոխան ծաղկեպսակի, յետոյ լռեց ամէն ինչ ...

Ռուբէնէն առաջ եւ ետքը քանի քանի կորուստներ: Մարդիկ որոնք իրենց կեանքով պատմութիւն կերտեցին բայց իրենց դժբախտ մահով վերջակէտ մը հանդիսացան, վերջակէտը գործի մը՝ որուն կոչեցեալ առաջնորդներն էին:

Կարելի է ցաւումի մը պահուն կամ յուզական պատրանքներու զինովութեան մէջ, ժխտել այս իրողութիւնը եւ ըսել թէ նուիրական գործ մը վերջակէտ չի ճանչնար: Այդ պարագային ալ ներելի չէ մոռնալ որ ցասումի մը տեւողութիւնը ժամանակին ու միջոցին մէջ, ականթարթի մը հարց է, որմէ ետք չոր տրամաբանութիւնն է որ կը տիրէ: Դաժան ատուեր մը փռուած է արդէն մեր իրականութեան վրայ ու մեր ժամացոյցն ալ, մեր չոր բախտէն, իրիկնամուտի ժամուն վրայ քարացած է: Այս այն պահն է՝ ուր չուքերը իրենց ամէնէն ծաւալուն չափերը կը ստանան: Որքան ալ փչենք, չուքը իր տեղէն չի շարժիր: Բայց հակառակ առոր՝ եթէ մարդիկ յամառին ու քամի զանելով դարձեալ ուղեն փչել, փչելու պարզ հաճոյքին համար, այդ պարագային մեր տեղը կուտանք հովմայեցներուն, որոնք ի պաշտօնէ քամիներով կը զբաղին: Այս փակագիծէն ետք վերադառնանք այն ամայութեան մէջ, որ մերինն է եւ որ Ռուբէններու, Համօներու եւ դեռ իրենց նմաններու անհետացումով աւելի ճնշիչ կը դառնայ : Կիսատ մնաց անոնց սկսած գործը եւ հատուածաբար լուռ մրմունջներով ու խեղդուած հառաչներով հեռացան այս աշխարհէն: Ու դեռ անդենականին մայր ընդերքերուն մէջ համառօտ քանի՛ տրտունջներ: « Աշխարհից հեռացայ ես այսպէս իմ ուխտը թողած անկատար ...» կը գրէր Ե. Զարեանց, պատկերացնելով Ֆիդայի մը վերջին մտածումը, որ իր փոթորկոտ ու ասպարէզին լուսեղէն տարին հանդիսացաւ: Հաւա՞տ Ռուբէնը, ինչ եղաւ իր վերջին խօսքը: Այդ մասին վաւերական ոչինչ կայ մեր ձեռքը, բայց աւելորդ չըլլար ըսել թէ մարդը, որուն համար վաւերական դրիչ մը «Թանձրացեալ յեղափոխութիւն» որակումը տուած էր, չէր կրնար եւ իրաւունք ալ չունէր մեկնելու առանց արտասանելու այն մեծ խօսքը, որ ճակատագրական բոպէի մը մէջ արտասանուած, կը դառնայ պատգամ մը, խորհուրդ մը եկող սերունդներուն համար: Բայց փաստը այն է որ այդ մեծ նուիրեալը, փետրուարեան շարժումին անխոնջ առաջնորդն ու գաղափարախօսը, լռութեան մէջ առնելով իր վերջին շունչը :

Այսօր իր մահուան տասներորդ տարեդարձին, անգամ մը եւս հարց կուտամ ինծի թէ ի՞նչ եղած կրնար ըլլալ անոր վերջին մտածումը՝ մեր ներկային ու ապագային մասին...

Յաղթանակ եւ պարտութիւն, գրոհ եւ նահանջ: Այս եղաւ հայ յեղափոխութեան անցած ճանապարհը, այդ եղաւ նաեւ յեղափոխութեան բոլոր ղեկավարների եւ Ռուբէնի գործերի թումբը :

Ռուբէնը հայ ազգի ազատագրական պայքարի անդաւաճան ղեկավարն էր. նա մնաց միշտ ժողովուրդի ընտրեալը :

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

×

Ռուբէնը քննական միտք էր եւ տրամաբանող : Ամէն ինչ ենթակայ էր իր մտքի դաժան դատաստանին, երկաթեայ տրամաբանութեան : Արդեօ՞ք զգացումներ կար իր մէջ: Անշուշտ այո, սակայն գերի իր մտքին :

Իրաւ մտաւորական էր, ռազմիկի հոգիով: Գրիչը եւ սուրը հաւասար հատու զէնքեր էին իր ձեռքին :

Իր կեանքը եղաւ համակ զոհաբերում

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՌՈՒԲԷՆ

— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ —

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Վիպական դէմք էր Ռուբէն, հայկական Աքիլէս մը: Կը պատկանէր հերոսներու այն փաղանգին, որոնք Հայոց կեանքը փոթորկեցին ու սքանչելի խիզախումով մեր տխուր կեանքին նոր փայլ տուին:

Ռուբէն զաւակն էր պատմական Ջաւախքի, ծնած 1882ին Ախալքալաք:

Հայրենասէր եւ ըմբռնող մօր շունչին տակ հասակ նետեց գաւառական քաղաքի մը մէջ: Տեղական վարժարանէն յետոյ կ'առաջնորդուի Էջմիածին, Գէորգեան Ճեմարանը, ժամանակի հայկական լուսաւոր միջնակարգ դպրոցը, իր մեծ դասատուներով: Հայոց ընտրանին հոն է իբրեւ ուսուցիչ: 90ական թուականներն են, հայկական Զարթօնքի լուսաշող օրերը:

Հայ Յեղափոխութեան արեւածագն է, կ'եռայ հայկական կեանքը: Յեղափոխութիւնը իր ծիլերը արձակեր է մինչեւ հեռաւոր գաւառները: Յեղափոխութեան ձայնը հնչած է նաեւ Էջմիածնի տաճարի դարաւոր կամարներու տակ: Ճեմարանը զերծ չի մնար փոթորկաշունչ քարոզէն: Յեղափոխական խմբակներ, գաղտնի թերթեր ու դրուագներ անցեալ խիզախումներէն, Պանք Օթոման, Խանասոր, Սերոբ, Գեւո, Վարդէն, Տէրոյեան:

Հոն է Ռուբէն, աշակերտ Գէորգեան Ճեմարանի:

Ինկած հայ գաղափարական երիտասարդութեան յեղափոխական քուրայի մէջ, անման չէր կրնար մնալ Ռուբէն ապագայ հերոսը, հայդուկապետը, ֆետային, ապագային ու պետական գործիչը, տաղանդաւոր յուշագիրը հայ յեղափոխութեան:

Ճեմարանի մէջ թաքուն կերպով կը սաղմնաւորուի իր մէջ ապագայ Ռուբէնը:

Ճեմարանէն կը նետուի Ռուսաստան՝ բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու ցանկութեամբ:

Յետոյ ուսանող է զինուորական վարժարանի սպայ դառնալու մտադրութեամբ: Ճակատագիրը սակայն կերպ կը տնօրինէ, Ռուբէն երբեք սպայ չի դառնար, կ'անցնի Կովկաս, յետոյ Կարս «Յեղափոխական Հնոցը»: Նիկոլ Դումանի խումբի հետ Սալմաստի վրայով կ'անցնի Վասպուրական — Տարօն. Նորէն Կարս է:

1905 թուին է: Ճնշուած է Սասնոյ ապստամբութիւնը: Քարուքանդ է երկիրը: Հեռացած ու ցրուած են յեղափոխական ուժերը:

Ժողովուրդը եւ յեղափոխութիւնը կը մնան անղեկ.

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կարգադրութեամբ Սասուն կ'անցնի երիտասարդ, հազիւ 27 տարեկան, Ռուբէնը:

Չկան Հրայրը, Վահանը, Տողրամաճեանը: Վիրաւոր է ժողովուրդը, քէնոտած են ֆէտայիները: Գէորգ Չաւուշն է՝ ղեկավարը երկրի մէջ մնացած հայդուկներու: Արծուաբոյն Սասունը կազմալոյծ, հայդուկները վաղաղած, իրարու հակառակորդ:

Եկած է Ռուբէնը: Նոր, անփորձ, վարանոտ: Դաժան դէմքեր, արիւնկզակ, սրտնեղ, վրէժխնդիր, պարտուած: Պէտք է միաւորել, հաշտեցնել, նոր կրակ ներարկել հայդուկներուն: Երկու տասնեակ ֆէտայիներ հաւաքուած են մութ անտառին մէջ: Հոն են Գէորգ Չաւուշը, Սպաղանաց Մակարը, Գալէ եւ ուրիշներ: Հոն է Ռուբէնը, կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Գ. Ռուբէնը:

Ճակատագրական հանդիպում, օրհասական ժամեր: Մէկ սխալ քայլ ու արդէն կը կորան հրացանները եւ մաուզերները: Մտահոգ է Ռուբէնը: Պէտք է փրկել յեղափոխութիւնը: Արիւնի փոխարէն, հայդուկները պէտք է եղբայրացնել, ողջագուրումի բերել: Աստուածային մէկ մղումով կը խօսի Ռուբէն: Րոպէները կը սահին դաժան ծանրութեամբ, դէմքերը կը սկսին մեղմանալ, սառոյցը տակաւ առ տակաւ կը հալի:

Վեհ ժամ: Հայդուկները կը համբուրուին, կը խնդան, կը պարեն: Յաղթած է գաղափարը, ու երիտասարդ Ռուբէնը:

Անկէ ետք իր կեանքը անցած է փոթորիկներու մէջ, շրջապատուած ֆէտայիներով: Ամէն տեղ է ան: Սասնոյ լեռներու եւ ձորերու, շէնքերու ու գոմերու մէջ անձրեւին եւ ձիւնին: Անհաս փոթորիկ է եղած իր կեանքը Սասնոյ աշխարհի մէջ, կռիւ, հալածանք, ահաբեկում, արիւն:

Օսմանեան Սահմանադրութիւն է: Ազատութիւն, «Հիւրիյէթ», Ռուբէն կ'անցնի Պոլիս, արտասահման՝ Ժընեւ, բարձրագոյն ուսում ստանալու:

Երկար չի մնար Ժընեւ, նորէն Պոլիս ու երկիր, իր սիրելի ժողովուրդին հետ:

1914ին Էրզրումի ժողովն է: Բոլորը մտահոգ են հայ ժողովուրդի ճակատագրով: Պէտք է ըլլալ ժողովուրդի մէջ: Ռուբէն նորէն Տարօնի աշխարհն է, իր արծիւներուն հետ: Հայկական ողբերգութիւն է, 1915 թ.:

Արիւն ամէն տեղ... Հրդեհի մէջ է Հայոց աշխարհը, Տարօնը, Սասունը, Ոճրածին Իթթիհատը որոշած է ոչնչացնել Հայութիւնը: Ռուբէնը եւ Ռուբէնները տագնապի մէջ են: Պէտք է փրկել առաւելագոյնը: Թառած լեռներու ծերպերուն, շուրջ երկու տարի կը մաքառին թշնամիին դէմ: Տասնեակ հազարներ կը մեռնին, տասնեակ հազարներ կ'ազատին:

Գեհենէն ազատած անցան Կովկաս: Կը լծուին ստեղծագործ նոր աշխատանքի, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման: Երկու մեծ դէմքեր՝ Ռուբէն եւ Արամ, հիմնադիրները եղան Հայոց նոր անկախութեան: Օտարացեղ Հայաստանը դարձաւ միատարր Հայաստան:

Ռուբէնը պատերազմական նախարար է: Մայիսեան բոլշեւիկեան ապստամբութիւնն է: Ռուբէնը գլուխն է հայկական նորակազմ բանակին: Կարճատեւ ըմբոստացումէ ետք կը ճնշուի բոլշեւիկեան դաւադրութիւնը: Ռուբէնը կը շարունակէ կառուցումը հայկական պետութեան:

1920ին բոլշեւիկը դաշնակցած Թուրքին ոտնակոխ կ'ընէ Հայաստանը:

Նոյն տարուան Դեկտեմբեր 2ն է, բոլշեւիկներու ճնշումին տակ կը խորհրդայնանայ մեր երկիրը: Ռուբէնը Սիւնեաց աշխարհն է, հեռու բոլշեւիկներէն:

1921 Յունիսին, Ռուբէն Պարսկաստան է, վերջին հրաժեշտը Հայոց աշխարհէն նորէն արտասահման:

Երկար տարիներ հեռու մնաց ան իր սիրած Հայաստանէն եւ կարօտը սրտին, յանկարծամահ եղաւ, 1951, Նոյեմբեր 27ին ՍԷՆ Քլուի բնակարանին մէջ:

Եղաւ Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորը, ղեկավարը ու նուիրեալ գործիչը:

Այդպէս ալ գոցեց իր աչքերը, հայրենի լեռներու ու ձորերու, ծաղիկներու եւ ջուրերու պատկերը իր հոգիին խորը դրոշմած:

Ռուբէն... Յիսուն տարուան երկունք ամփոփուած է այս մէկ բառին մէջ: Յեղափոխական ճիգ: Քաղաքական աշխատանք: Մտաւոր, գիտական վաստակ.

Ն.

ապագային մասին, Հայրենիքին ու արտահայրենիքին մասին, նիւթեղէնին ու ոգեղէնին մասին: Արդեօ՞ք իր յուշերու համբով մեռելները ողջնցնելու իր յաջողութիւնը պատճառ մը կրնա՞ր համարուիլ իր շուրջը կեցած ողջերը անտեսելու: Անկասկած հայկական գիւղագրականութիւնը շատ բան պիտի շահէր օգտագործելով այն անպաճոյճ պատկերները, որոնց ամէն մէկը հսկայի մը տիպարը տուած է շնորհիւ Ռուբէնի նկարագրութեան: Կ. Զարեանէն ետքը դեռ ուրիշներ, իրենց ներշնչումներու աղբիւր պիտի դարձնեն անոր յուշերը: Այսուհանդերձ մեր հարցումը մնացած է այլեւս ու կը մնայ դեռ անպատասխան: Ըստ իս, մեռելները ողջնցնելու նուիրական գործը պատճառ մը չէր անտեսելու ողջերու այն հոծ բազմութիւնը, որուն լռութիւնը մեռելներէն առաջ պէտք էր անցնէր Ռուբէնի մը համար, որ գրագէտ ըլլալէն շատ առաջ, էր ու կը մնար Առաջնորդ մը, հայրենիքէն դուրս ու անոր կարօտով ապրող զանգուածներուն համար. Իրողութիւն է որ Ռուբէն նախընտրեց Արաբոներու, Սպաղանաց Մակարներու, Սարգիս Վարդապետներու, Գէորգ Չաւուշներու ընկերութիւնը: Իր տաղանդին վերջին փայլը, իր շունչին վերջին ջերմութիւնը ու իր գրչին վերջին գիրը նուիրեց անոնց՝ իր կեանքի աննման ընկերներուն: Ով պիտի գիտնայ երբեւիցէ թէ գրական վրիպո՞ւմ մըն էր այդ թէ իմացական հաստատ նախընտրանք մը:

Իր մահուընէ տասը տարի ետք տակաւին, այս հարցումը որ օր ըստ օրէ հանգոյց մը ըլլալու դատապարտուած կը թուի:

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Առաջին անգամ, երբ գացի իրեն այցելութեան՝ շփոթութեան մատնուած էի: Ի՞նչպէս պէտք էր կոչել զինք: Արդեօ՞ք պէտք էր Պ. Ռուբէն ըսել: Բայց *պարոն* կ'ըսենք գոհարավաճառներուն, զարգավաճառներուն, բարեգործականներուն, ռամկավարներուն, հոսհոսներուն: Ի՞նչպէս կարելի էր զինք իջեցնել անոնց մակարդակին: Լսած էի թէ ոմանք զինք կը կոչեն *փաշա*: Ես ալ իրենց օրինակին հետեւեցայ: Հազիւ թէ լսած էր, այս օտարահնչուն խորթ բառը, քաղցր նայուածքով ըսաւ ինծի.— «Տղայ, ի՞նչի ինձ կը տաս մեր թշնամուն գործածած տիտղոսը»:

— «Ապա, ի՞նչպէս կոչեմ ձեզ», հարցուցի:

— Ախպ՛ր, Ռուբէն ասա՛», պատասխանեց:

Լուծումը գտայ, ըսելով՝ *ընկեր Ռուբէն*:

Բառին բուն իմաստով հայ ժողովուրդին ընկերն էր ան:

Ե. ԼԱՉԻՆԵԱՆ

Քիչերու տրուած է լաւ, անուշ խօսակից ըլլալու շնորհքը.. մանաւանդ երբ հոգիներու ջերմութիւնը կուգայ դրսեւորելու, առանց ճղճիմ հաշիւներու, մտքի հնոցը, երեւակայութեան թեւերը սլացք կ'առնեն ու միեւնոյն նիւթին շուրջ, համամիտ թէ հակառակ, անակնկալ լոյսի ցոլքով մը կ'ողողեն երեւակայութեան հորիզոնը եւ ահա յուշեր, յուշեր ... կը քակուին իբրեւ ձիւնի շերտեր սպիտակ թանձրութեան կողերէն, կը փրթին ապրած իրականութենէն սեպաձեւ ժայռեր ու կը գլորեն մեր թախծոտ հոգիներու մշուշին մէջ...

.. Բայց օր մըն ալ ամէն ինչ լռեց... անոնք ետ էին քաշուեր եւ կարծես նախօրօք պատրաստուած, ծրագրի մը համաձայն Տարօնի ժողովուրդը ...

Ու դուն լռեցիր, Ռուբէն ...

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

×

Հայրենի աշխարհը չեմ տեսած, բայց երբ սկսայ կարդալ Ռուբէնի յուշերը, ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ ոչ միայն տեսած էի զայն, այլ եւ ապրած էի հոն:

Գիրք մը չէ, աշխարհ մըն է, Հայոց աշխարհը:

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

×

Ռուբէն շատ սիրեց Հայն ու Հայրենիքը՝ որուն լեռները ու գետերը, ձորերն ու կիրճերը գաղտնիք չունէին իրեն համար եւ որուն ամբողջութիւնը հայրենի սրբազան տաճարի մը պէս կը պատկերանար իրեն: Ռուբէն իր կարելիէն աւելին ըրաւ Հայուն եւ Հայրենիքին համար:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

— Որդիդ:

— Այո:

— Գիտե՞ս ուր կը գտնուի:

— Ա՜խ, չեմ գիտեր... լուր մը առած չեմ իրմէ, հառաչեց պառաւ կինը՝ չկրնալով զսպել իր աչքերու արցունքը:

— Քանի՞ տարի էր բաժնուած է քենէ:

— Ինչ ըսեմ... քսանեւհինգ տարիէն աւելի է:

— Այդ քսանեւհինգ տարուան մէջ բնաւ լուր մը չառի՞ր իրմէն:

— Ամենեւին:

— Անունն ի՞նչ է:

— Կամսարական:

— Մականո՞ւնը:

— Սուրէնեան.

Ներսէս Արծրունին խորունկ մտածումի մը մէջ ինկաւ: Յիշողութեան առջեւ ջանաց բերել Պատրիկի խումբին ընկերացող մարդ մը, որմէ անորոշ պատմութիւն մը լսած էր միայն:

— Չեմ գիտեր, մամիկս, պիտի հաւատաս ինծի, երբ որ ըսեմ թէ որդիդ կը ճանչնամ ես, ըսաւ Ներսէս Արծրունին:

— Ի՞նչպէս հաւատամ... որդիս ով գիտէ ի՞նչ եղած է, առարկեց պառաւ կինը:

— Մտիկ ըրէ, քու ամուսինդ թունաւորուած է ժամանակաւ:

— Այո:

— Կուսակալին ձեռքով:

— Ճիշդ է:

— Որդիդ իր վրէժը լուծելու համար սպանա՞ծ է կուսակալին որդին:

— Ախ տակաւ յայտնի չէ... այդպէս կ'ըսեն:

— Հիմա հաւատացի՞ր որ քու զաւակդ կը ճանչնամ:

— Ի՞նչ ըսեմ... ոհ ինչ ըսեմ... կարելի է մեր անցած պատմութիւնը լսած ես ու այնպէս ինծի կ'ըսես:

— Ոչ... եթէ ձեր անցեալ պատմութիւնը լսած չեմ մամիկս, գիտցիր որ զաւակիդ բերնէն իմացած եմ ու այսօր իր ամբողջ ճշգութեամբը կը նկարագրեմ: Բայց հաւատացնելու համար թէ իմ թափառացած կեանքիս մէջ հանդիպած եմ զաւակիդ ունիմ ուրիշ ապացոյցներ:

— Ի՞նչ ապացոյցներ ...

— Որդւոյդ աջ երեսին վրայ մազի երկար փնջիկ մը կայ.

— Այո, կայ:

— Նոյնպէս ձախ աչքին տակը, կոպերուն մօտ արիւնի գոյնի ցայտած նշան կա՞յ:

— Այո, այո... ոհ, ան է... իմ զաւակս է... կը պաղատիմ... ո՞ւր է... ո՞ւր կը գտնուի ինքը... ինչո՞ւ իր դէմքը կը ծածկէ ինէ... բացագանչեց պառաւ կինը յուզուած ու սրտաբեկ ձայնով մը:

— Մի յուզուիր, մամիկս, Աստուած ողորմած է,

— Կը գտնե՞ս:

— Այո:

— Ըսել է թէ անոր ուր ըլլալը գիտես անանկ չէ՞:

— Ես մուրացկան մըն եմ. իմ ձեռքս չապատիր փնտռած մարդս:

— Մուրացկա՞ն, ոհ, ամենեւին, դուն մուրացկան մը չես, դուն ազնուութեան տիպարը չունիս ... այլ հրեշտակ մըն ես որ տունս եկար ու քսանեւհինգ տարուան իմ կորսուած զաւակիս աւետիսը տուիր ինծի:

— Կեցիր, մամիկս, երբ ես խոստանամ քու զաւակդ գտնելու, դուն ալ կը խոստանա՞ս ինծի այս տունին մէջ որբուհի մը պահելու:

— Որբուհի՞ մը:

— Այո:

— Որո՞ւ աղջիկն է:

— Որու աղջիկ ըլլալը պէտք չէ քեզի. միայն թէ պիտի խնամես զինքը: Կը խոստանա՞ս.

— Կը խոստանամ ... Բայց ատ բանին համար եկար:

— Ոհ, ճշմարիտ է ... գիտէի որ դուն բարի ես ու չես մերժեր, մամիկս:

Ներսէս Արծրունին, որ ամէնէն յարմար տունը նկատած էր այդ հեռաւոր շէնքը, խորապէս ուրախ եղաւ զայն իր ձեռքին մէջ ունենալուն համար. Ուստի ոտքի ելաւ ու մամիկին «մնաս բարով» ըսելէն ետքը մեկնեցաւ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ

Վանայ ծովին մէջ գտնուած ամէնէն գեղեցիկ կղզին էր Լիմ Անապատը: Հոն ընդարձակ պարտէզներ կային, որոնք ծառերով շրջապատուած էին: Տեղ տեղ ապարաժներ բարձրացած էին:

Ներսէս Արծրունին՝ Պատրիկի խումբը Գանտ — Մահի գետին վրայ բարձրացող լեռներուն մէջ թողնելով, ուղղակի կղզին եկաւ վանահայրը տեսնելու համար:

Վանահայրը հռչակաւոր Պօղոս եպիսկոպոսն էր:

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Րաֆֆի Խաչատուրեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի մահուան քառասունքին համար :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Թոռոսամ» խումբի կողմէ,

ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 22էն մինչեւ լոյս :

Մասնակցութեամբ հանրածանօթ փողահար ՄԱՐՍԷԼ ՓԵՐԷՆԻ եւ իր նուագախումբին ու երգչուհի ՀԻԻԿԷԹ ԼԵՔԱՅԻ :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Ընկեր Ժ. Միքիճեանի կողմէ

Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ:

Այս Ջորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը :

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները :

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
ժամը 16էն 22
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ
Հանդէս
Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնճոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Էքուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն) :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 18ԻՆ

×

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը, Փարիզի շրջանի իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Քաղէի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին, Հինգշաբթի օր :

×

Ալֆորվիլի դպրոցին ի նպաստ կրթական մարմնին տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 24ին :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ՊԱՐՏԻԶԱԿԸ
ԽԱՏՈՒՏԻԿ
Յաւելուածաբար՝ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ԵՒ ԻՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ :
500 էջ
13 Hors-Texte
Հասոյթը Փարիզի եկեղեցւոյ կրթական մարմնին :
Գին 12 Ն. Ֆ.
Թղթատարի ծախքով 13·40 Ն. Ֆ.
Արտասահման 4 տոլար :
Դիմել՝
Յառաջին
Հայ գրավաճառներուն
Փարիզի եկեղեցին կամ Տպարան ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մինչեւ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, մեր այն բոլոր բաժանորդները որոնք առկախ հաշիւներ ունին, համապատասխան հաշուեցոյցեր պիտի ստանան եւ Յառաջի հաշիւին վրայ մանդա մը, դիւրացնելու համար իրենց վճարումները :

Բոլոր այն բաժանորդները որոնք չեն պատասխաներ մեր դիմումին, թերթ պիտի չստանան Յունուար 1էն սկսեալ :

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր պարտաճանաչ բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՌԱՋԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը :

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ : Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի *սրահը :*

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին :
Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
—
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՏ 11ԻՆ
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
Նահանջը Առանց Երգի
Ա. Տպագրութիւն, 1929
Գին 7 Ն. Ֆր.
Դիմել ՅԱՌԱՋին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շավիլի Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շավիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ
Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :
ժամը 20էն ետք, պարահանդէս :—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, *Կրան Օթէլի* շքեղ սրահներուն մէջ, **42, B. des Capucines**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :
WAG. 38-54

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 28 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9265 37EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5066

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՆԴԸ

ԻՆՉԵՐ ԸՍՈՒԵՑԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14Ի ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎԻ ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԿԱ–ԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ» ՄԷՋ, ԵՐԵՒԱՆ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿ–ՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ ԶԱՐՈԲԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ 1937ԻՆ՝ 2500 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ՄԱՔՐԱԳՈՐ–ԾՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒ–ԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Գ. ԲԱ–ՂԱՄԵԱՆՑ ՄԱՏՆԱՆՇԵՑ 1949Ի ԱՔՍՈՐ–ՆԵՐԸ :

ԱԿԱԴ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԴԻՏԵԼ ՏՈՒԱՒ ԹԷ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԱԾ ԷՐ ՄԵՐ ԺՈ–ՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՄ–ԲՈՂՋ ԹԱՓԸ :

Առաջին անգամ Ռօյթէրի գործակալու–թիւնն էր, որ հաղորդեց Հայաստանի մէջ կատարուած «մաքրագործումներուն» մասին Զարոբեանի, Բաղամեանցի յայ–տարարութիւնները կուսակցական ժողո–վին (տես Յառաջ, Նոյեմբեր 18) ; Ռօյ–թէր իր տեղեկութիւնները քաղած էր Հայաստանի «Կոմունիստ» ռուսերէն թերթէն :

Այժմ, մեր ձեռքին տակն է «Սով. Հա–յաստան»ի Նոյեմբեր 15ի թիւը, որուն ներսի ընդարձակ երկու էջերը յատկաց–ուած են «պարտիայի ակտիվի ռեսպուբ–լիկական ժողովին» :

Ժողովը բացած է Հայաստանի համայ–նավար կուսակցութեան Ա. քարտուղա–րը՝ Զարոբեան, որ լորձնաշուրթն փա–ռաբանելէ ետք համայնավար կուսակցու–թեան ԻԲ. համագումարը, կուսակցու–թեան նոր ծրագիրը եւ անշուշտ նաեւ՝ Խրուշչեւը, անդրադարձած է «անձի պաշտամունքի» եւ «հակապարտիական–ներու» հարցերուն : Ու խօսած՝ Հայաս–տանի ծանօթ դէպքերու մասին :

«Հայաստանի կուսակցական կազմա–կերպութեանը մեծ վնաս հասցրեց սնան–կացած քաղաքագէտ եւ պատեհապաշտ Մալենկովը : 1937 թուականին, Սթալի–նի անմիջական առաջարկով, Մալենկովը դրդիչ ձեւով խրադրծեց Հայաստանի կուսակցութեան նուիրուած կադրերի ջախջախումը : Նա երդուեալ թշնամի Բերիայի հետ պայմանաւորուել էր այս–պէս կոչուած «յետաքննութեան» կարգի շուրջը, որ պէտք է հաստատէր այն ան–բաստանութիւնը, թէ Հայաստանում կայ լայնօրէն ճիւղաւորուած հակախորհրդա–յին կազմակերպութիւն : Այդ գրգռու–թեան հետեւանքով, Մալենկովի անձնա–կան ցուցումով, ապօրինաբար ձերբա–կալուեցին Հայաստանի բազմաթիւ ղե–կավար աշխատողներ : Մալենկովն ան–ձամբ էր հարցաքննում ձերբակալուած–ներին, կիրառելով անթոյլատրելի մե–թոդներ : Անմեղ մարդկանց ոչնչացումով Մալենկովն իր գործակից Բերիային օգ–նեց թաքցնելու Հայաստանի համայնա–վար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի ա–ռաջին քարտուղար ընկեր Աղասի Խան–ջեանի սպանութեան փաստը, որին, ինչ–պէս յետագայում պարզուեց, Բերիան անձամբ սպաննել է իր առանձնասենեա–կում :

Մեր ժողովում ներկայ գտնուողներից շատերը յիշում են գանգուածային երն–շումներու այն սեւ օրերը : 1937 թը–ւականին միայն մի քանի ամսում Հա–յաստանում ձերբակալուեցին աւելի քան 2500 կուսակցական, խորհրդային, տըն–տեսական, զինւորական եւ կոմերիտա–կան պատասխանատու աշխատողներ : Նրանցից շատերը առանց դատի եւ պատ–ճառ յետաքննութեան գնդակահարուե–ցին :

Ձերբակալուածների թւում էին Հող–ժողկոմ Գուրգէն Գումեդինը, Ֆինժող–կոմ Հայկ Եաղուբեանը, Առեւտրի ժող–կոմ Արամ Դաստակեանը, հայկական գօ–րախումբին հրամանատարը Յակոբ Ա–թոյեանը եւ շատ ուրիշներ, որոնք ներ–կայումս լիովին արդարացուած են» :

Զարոբեանի ճառէն ետք, մտքերու փո–խանակութեան կարգով խօսք առած են զանազաններ :

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան Բիւ–րոյին քարտուղարը՝ Վաղարշակ Նորենց ի միջի այլոց դիտել տուած է թէ «Սթա–լինի անձի պաշտամունքի հետեւանքով ծանր վնասներ է կրել նաեւ մեր գրակա–նութիւնը եւ արուեստը :

Վ. Նորենցէն ետք, խօսք առած է Լե–նինականի քաղկոմի առաջին քարտուղա–րը՝ Գ. Ղարիբջանեան : Ահա իր յայտա–րարութեան շահեկան մասը :

«Անհատի պաշտամունքի վճռական ու անվերադարձ մերկացումը եւ նրա վնա–սակար հետեւանքների յաղթահարումը, հակակուսակցական խմբի ջախջախումը արագացրին մեր երկրի առաջընթացը դէպի համայնավարութիւն :

«Մեզ մօտ՝ Հայաստանում, եւս վեր–ջին տարիներին, մեծ աշխատանք է կա–տարուած անհատի պաշտամունքի հետե–ւանքները վերացնելու ուղղութեամբ : Այնուամենայնիւ, դաժան կամակայու–թեանը զոհ դարձած մի շարք գործուն–եայ լենինեաններ դեռ մնում են ստուերի տակ : Ըստ երեւոյթին, դեռ կան մար–դիկ, որոնք մինչեւ վերջը չեն ըմբռնել անհատի պաշտամունքի վնասակար հե–տեւանքների վճռական մերկացման ան–հրաժեշտութիւնը, խուսափում ենք«րարդ» կենսագրութիւններից, մտածում են, թէ զուցէ հալածանքների ենթարկուածների մօտ «ինչ որ մի բան կայ» : Այլապէս ին–չո՞վ բացատրել, որ քաղաքական լուրջ սխալ համարուեց «Հայաստանի Կոմու–նիստական պարտիայի ուրուագծեր»ի այն մասերը, որտեղ խօսւում էր 1937 թուականի հալածանքների մասին» :

Կարգ մը նոյնութիւններ կը յայտնէ նա–եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե–միայի տնտեսագիտական հիմնարկու–թեան աւագ գիտաշխատող՝ Ա. Եղիա–զարեան :

«Նա բազմաթիւ օրինակներ է բերում, կը գրէ «Սով. Հայաստան», թէ ինչպէս Հայաստանում կուսակցութեան գործին նուիրուած շատ մարդկանց նկատմամբ հաշուեյարդար է կատարուել Սթալինի գիտութեամբ եւ յանձնարարութեամբ՝ Մալենկովի, Բերիայի եւ այլոց միջո–ցով : Նա յիշատակում է Սթալինի նա–մակը՝ ուղղուած Հայաստանի համայնա–վար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին, նամակը Հայաստան էր բերել Մալենկովը 1937 թ. Սեպտեմբերին : Այդ նամակը փաստօրէն հանդիսացաւ Հայաստանի կուսակցական, խորհրդական, զինուո–րական ու կոմերիտական բազմաթիւ կադրերի ջարդ կազմակերպելու «հիմնա–ւորումը» : Ընկեր Եղիազարեանը ասում է, որ Հայաստանի համայնավար կու–սակցութեան Կեդր. Կոմիտէի նախկին առաջին քարտուղար ընկեր Ս. Թովմաս–եանի «գաղափարական աշխատանքի նոր վերելքի համար» վերնագրով հրատա–րակուած զեկուցման մէջ «Հայաստանի կոմունիստական պարտիայի պատմու–թեան ուրուագծեր»ի հեղինակները մե–ղադրւում են այն բանում, որ նրանք իբր թէ խառնշրել են 1936 – 1937 թուականնե–րի դէպքերի զոհերը եւ «օբյեկտիվօրէն հող ստեղծել քաղաքական սխալ հետե–ւութիւնների համար» : Այնինչ, իրակա–նում «Ուրուագծեր»ի հեղինակները, բա–րեխղճօրէն շարադրել էին 1936 – 37 թը–ւականների իրադարձութիւնները, վեր հանել Բերիայի եւ նրա գործակիցների սեւ դերը Հայաստանում լենինեան կադրերը ջարդելու գործում :

«Խնդիրը այժմ կայանում է նրանում, որ Խորհ. Միութեան ԻԲ. համագումարի մերկացումների եւ որոշումների լոյսի տակ պատշաճ տեղ յատկացուի 1937 թը–ւականի իրադարձութիւններին, անզօղ եւ ճիշդ կողմնորոշում տրուի կուսակցա–կան կազմակերպութիւններին» :

Խօսք կ'առնէ Խորհ. Միութեան Նախա–րարներու Խորհուրդին առընթեր Պետա–կան անվտանգութեան կոմիտէի նախա–գահը՝ Գ. Բաղամեանց, որուն ճառին մասին հետեւեալը կը գրէ «Սով. Հայաս–տան» — «Խորհ. Միութեան ԻԲ. համա–գումարի նիւթերից, Հայաստանի հա–մայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմի–տէի առաջին քարտուղար Զարոբեանի զեկուցումից երեւում է, որ անհատի պաշտամունքի սպասարկուների սեւ ձեռ–քը չի խնայել նաեւ մեր հանրապետու–թեան շատ ղեկավար աշխատողների : Հակակուսակցական խմբի գործօն մաս–նակից Մալենկովը 1937 թուականի Սեպ–տեմբերին եկել էր Հայաստան, առաջա–դրանք ունենալով հաշուեյարդար տեսնել հանրապետութեան ակտիվի հետ : Մինչ այդ, համապատասխան նախապատրաս–տական աշխատանք էր կատարուել՝ 1936 թուականի Յուլիսին ժողովրդի ատելի թշնամի Բերիայի ձեռքով զոհուեց Հա–յաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղար Ա. Խանջեանը : 1937 թուականի Օգոստոսին Մոսկուայում ձերբակալուեց Հայաստա–նի Ժողկոմխորհի նախագահ Ս. Տէր–Գաբրիէլեանը, որի հետ նոյնպէս հաշ–ուեյարդար տեսան : Ի՞նչ էր պատահել, ի՞նչ նիւթերի հիման վրայ էին նրան ձերբակալել : Արխիւում այդպիսի նիւ–թեր չկան : Կասկած չկայ, որ այդպիսի նիւթեր առհասարակ գոյութիւն չեն ու–նեցել : Հասկնալի է, որ հարկաւոր էր հաշուեյարդար տեսնել Հայաստանի ղե–կավարների հետ, որպէսզի այնուհետեւ մեղադրանք թխուի, թէ իբր նրանք կազմակերպել են ճիւղաւորուած հակայեղափոխ. ազգայնական խումբ : Այդպէս Մալենկովի ցուցումով սկսուեց կեղտոտ հաշուեյարդարը անմեղ մարդ–կանց նկատմամբ : Մալենկովի գլխաւո–րած խմբի միամսեայ գործունէութեան ընթացքում ձերբակալուեց աւելի քան հազար մարդ, որից հարիւրը միայն Երե–ւանի պատասխանատու աշխատողներ էին :

«Ինչպէս վկայում են ՆԳԺԿի նախկին աշխատողները, Մալենկովը մի շարք դէպքերում անձամբ ինքն էր մասնակ–ցում ձերբակալուածների հարցաքննու–թեանը, որ տեղի էր ունենում ընկերա–յին օրինականութեան նորմաների կոպիտ խախտումներով :

«Մեր հանրապետութեան կեանքում կայ եւս մի տարի, որ դժուար է մոռա–նալ, որ քիչ արցունք չբերեց ու քիչ վիշտ չպատճառեց մեր ժողովրդին, դա 1949 թուականն է, երբ անվտանգութեան օր–գաններում բոյն դրած յանցագործների նախաձեռնութեամբ եւ Սթալինի գիտու–թեամբ ու առաջադրանքով, անհիմն կեր–պով աքսորուեցին մեծ թւով անմեղ մարդիկ, որոնք մեղադրւում էին իբր Դաշնակցութեան կուսակցութեան պատ–կանելու մէջ : Այժմ այդ մարդիկ արդա–րացուած են եւ վերադարձել են» :

Վերջապէս խօսք կ'առնէ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի Նախա–գահ՝ Վիկտոր Համբարձումեան, որ իմէջ այլոց կը յայտարարէ —

«Այստեղ բերուեցին բազմաթիւ օրի–նակներ, թէ ինչպէս անհատի պաշտա–մունքի հետեւանքով կործանուել են մեր ականաւոր կուսակցական սովետական

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ-ԵԿԱՒ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ԶՈՒՋԵՐ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Մինչ Փարի – Ժուր, ծաղրանկար մը հրատարակէ, ուր Մաքմիլըն հեռաձայն կ'ընէ Քենըտիի ըսելով — «Յաղթանակը տարինք, համոզեցի տը Կոլը, բաժակ մը թէյ խմեց». Ֆիկառօ կը գրէ թէ տը Կոլ ամուր կեցած է իր դիրքին վրայ եւ կըր–նած Անգլիոյ վարչապետին թէ իրեն հա–մար ժամանակը չէ եկած Մոսկուայի հետ բանակցելու :

Անգլիացիներուն տեսակէտը պարզ է, կ'ուզեն լեզու գտնել Ռուսերուն հետ, քանի ուշ չէ եւ արեւմտեան – Պերլինի կացութիւնը աւելի վատթարացած չէ :

Նոյնը չէ տը Կոլի կարծիքը : Անոր համար պէտք չէ երբեք տեղի տալ սպառ–նալիքի առջեւ :

Կը կարծուի նաեւ թէ այս խօսակցու–թիւնները կրնային աւելի լաւ արդիւնք մը տալ եթէ տեղի ունենային ութ օր յե–տոյ, այսինքն տը Կոլ – Ատընաուըր հանդիպումէն ետք :

Այս է ընդհանուր գիծերու մէջ «Ֆի–կառօյի» տպաւորութիւնը, մինչ անգլի–ըստ կարգ մը ուրիշ թերթերու, Մաքմի–լըն եւ տը Կոլ համաձայնած են թեքնիք բանակցութեան մը շուրջ, Պերլինի հա–մար :

Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի բա–վանդակ մամուլը, երկուշաբթի օր այս հանդիպումով կը զբաղէր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին մէջ Խ. Միութիւնը փայլուն յաղթանակ մը տա–րաւ անցի օր : Արդարեւ, Քոնկոյի վե–րաբերեալ, Լիպերիա բանաձեւումը պատրաստած էր որուն մէկէ աւելի կէ–տերը անընդունելի էին Միացեալ Նա–հանգներուն համար, հակառակ անոր որ Լիպերիա սերտօրէն կապուած է Ամերի–կայի : Միացեալ Նահանգները երեք բա–րեփոխումներ առաջարկեցին որոնք ըն–դունելի նկատուեցան Լիպերիոյ կողմէ, բայց առիթ տուին որ խորհրդային պատ–ուիրակը երեք անգամ իր վեթոյի իրա–ւունքը գործածէ ; Ի վերջոյ բանաձեւը քուէարկուեցաւ իր սկզբնական ձեւին մէջ, 9 ձայնով (Ամերիկա՝ տեղի տուա–ւինք ալ թեր քուէարկելով) ; Ձեռնպահ մնացին Ֆրանսա եւ Անգլիա : ՌԻ. Թանդ կը մնայ գլուխ հանել Քաթանկայի ան–ջատման խնդիրը :

ՆԱՍՐ Ֆրանսացի չորս անձնաւորու–թիւններ ձերբակալեց որոնց պաշտօնն էր տէր կենալ Եգիպտոսի մշակութային Ֆը–րանսական հաստատութեանց : Անոնք դի–ւանագիտական անձեռնմխելիութիւն կը վայելէին. Ֆրանսա Զուիցերիոյ դիմեց որ իր հպատակներուն անմիջական ա–զատ արձակումը պահանջէ : Ֆրանսա յարաբերութիւն չի պահեր Եգիպտոսի հետ : Վերջին լուրերու համաձայն, Ե–գիպտացիները կ'ամբաստանեն այս չորս Ֆրանսացիները իբրեւ լրտեսներ որոնցմէ մէկը, նոյնիսկ Նասրի սպանութիւնը կը պատրաստէր :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ անհանգիստ ըլլալով պի–տի չկարենայ Փարիզ գալ տը Կոլի հետ տեսնուելու համար, տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար այս Հինգշաբթի :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Սթալինվարոս ճարտա–րարուեստական քաղաքը վերամկրտուե–ցաւ եւ կը կոչուի Տանաուվարոս (Դա–նուպի քաղաք) :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ շրջանակներու համաձայն Ֆրանսա եւ «ԱՀԱԿ»ը գաղտնի բանակ–ցութիւններ սկսած են :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ

—o—

Մեր մամուլի ընթերցողները շատ քիչ բան գիտեն «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայ»ի մասին, մինչդեռ տնտեսական յարաբերութիւններու այս նոր կազմակերպութիւնը շատ կարճ միջոցի մը մէջ հսկայ քայլերով առաջացած է եւ այսօր, տնտեսական հզօր ազդակ ըլլալէ զատ, քաղաքական ուժի օրը օրին զարգացող խմբակցութիւն դարձած է :

Քաղաքական կեանքը տնտեսական աղբիւրներէ կը քաղէ իր ուժը, հետեւաբար, Արեւմտեան Եւրոպայի արդի քաղաքական միասնականութիւնն ու զօրութիւնը յենած են տնտեսական հիմերու վրայ :

Երկրորդ Աշխարհամարտի աւերներէն ելած Եւրոպան մեծ ու կենսական կարիք ունէր վերակառուցման եւ կազդուրման ; Նիւթականի մեծ կարիք կար ; Բնականաբար, Ամերիկան օգնութեան հասաւ :

Եւրոպայի տնտեսական վերակառուցումը քանի մը փուլերէ անցաւ, մինչեւ որ կազմակերպուեցաւ Հասարակ Շուկան : Նախ՝ 1951ին, ստեղծուեցաւ Եւրոպայի Ածուխ – Պողպատի Համայնական արտադրութիւնը. վճռական փուլ մը եղաւ ասիկա : Եւրոպական վեց պետութիւններ՝ Ֆրանսա, Արեւմտեան Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ՝ վճռեցին Ածուխի եւ Պողպատի արտադրութեան մէջ համադրել եւ բաղդատել իրենց ճիգերը, փոխանակ անխնայ մրցութեան : Եւ, ընդամէնը չորս տարուան մէջ, պողպատի արտադրութիւնը 36 առ հարիւրի յաւելում ունեցաւ, գրաւելով առաջին տեղը աշխարհի մէջ (Ամերիկայէն ետքը) :

Այս յաջողութենէն խրախուսուած, 1955ին վերոյիշեալ վեց երկիրներու դիւանագէտները հաւաքուեցան Հռոմ, աւելի ընդարձակելու տնտեսական միութեան գործառնութիւնները, եւ, 1957ին անոնք ստորագրեցին «Հռոմի Դաշինք»ը — Եւրոպայի հասարակաց տնտեսութեան : Ածուխ – Պողպատի համաձայնութենէն ետք, Եւրոպայի Հասարակաց Շուկան աւելի ընդարձակ տնտեսական համագործակցութիւն էր :

Այս երկուքին վրայ աւելցաւ երրորդը՝ «Եւրատոմ»ը (Եւրոպայի հիւլէական միութիւն), որու նպատակն է հիւլէական ուժին խաղաղ օգտագործումը, զարկ տալու համար տնտեսական յառաջդիմութեան :

Այս երեք կազմակերպութիւնները օժտեցին, այնուհետեւ, նախարարներու խորհուրդով մը, եւրոպական խորհրդարանով եւ արդարադատութեան պալատով մը : Անդամ կառավարութիւնները եւ անոնց ռամիկանական ուժերը, ըստ համաձայնութեան, պիտի գործադրեն պալատին որոշումները :

Այս միջազգային կազմակերպութեան նման իշխանութեամբ օժտելը ինքնին մեծ քայլ մըն էր դէպի Եւրոպայի քաղաքական միութիւնը : Այս վեց պետութիւններու տնտեսական միութիւնը կը կոչուի Տնտեսական Համագործակցութեան Եւրոպական Կազմակերպութիւն, այժմ աւելի ծանօթ՝ «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայ» անունով : Իր կեդրոնը կը գտնուի Պրիւսել (Պելժիա), փառաւոր շէնք մը, զոր այցելուներուն կը ներկայացնեն ուղեցոյցները, կոչելով զայն «Եւրոպայի նոր մայրաքաղաքը» : Հասարակաց Շուկա»յի անդամ վեց պետութիւններն ունին 170 միլիոն բնակչութիւն : Հիմնած են դրամատուն մը մէկ միլիառ տոլար հիմնադրամով, որպէսզի օժանդակեն անդամ – երկիրներու տնտեսական զարգացումին :

«Հասարակաց Շուկայ»ին Նախագահն է Ուոլթըր Հալշթայն, գերմանացի նախկին փրոֆէսէօր, լայն զարգացումի տէր, ձեռնհաս եւ ճշդապահ : Իր ղեկավարութեան տակ կ'աշխատին 1800 արհեստագէտներ, դիւանագէտներ, սենտիքաներու անդամներ եւ գործի մարդիկ : Եւ, ընդամէնը երեք տարիներու ընթացքին, նշանակալից փոփոխութիւններ եղած են տնտեսական յառաջդիմութեան մարզերու մէջ, նոյնպէս եւ՝ քաղաքական : Օրինակ, առաջին հերթին՝ երկու աւանդական հակառակորդներու՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ արագ մերձեցումը, այժմ երկու ազգերը կապուած են իրարու հասարակաց շահերով՝ ամուր եւ արդիւնաւէտ :

Վեց երկիրները ազատ կացուցած են երթեւեկը, սահմաններու պատնէշը վերցնելով :

Արդիւնաբերական նոր համաձայնութիւններ կնքած են, հաղորդակցութեան դժուարութիւններ հարթած (հեռախօս, հեռագիր եւն.), ռոճիկներու (այրերու եւ կանանց) հաւասարութիւն հաստատած, մաքսային պատնէշները իջեցուցած եւ այլն ;

Այս բոլոր միջոցառումները այնքան ազդու եղած են, որ ընդամէնը տասը տարիներու ընթացքին (1950 – 1960) «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի վեց անդամ երկիրները կրկնապատկած են իրենց ազգային եկամուտը :

Այս տնտեսական քաղաքականութեան բարիքները ակնյայտ են Եւրոպայի մէջ : Ֆրանսական վաճառքը Գերմանիոյ մէջ, 1960 թուի առաջին տասը ամիսներուն, հասած է 767 միլիոն տոլար աննախընթաց գումարի (նախորդ տարին՝ 581 միլիոն տոլար էր) : Գերմանիան, նոյն ժամանակամիջոցի մէջ, Ֆրանսա ներմուծած է 814 միլիոն տոլարի ապրանքներ : Միաժամանակ, վեց անդամ երկիրներու արտաքին առեւտուրը անցեալ տարի 20 առ հարիւրի չտեսնուած աճ ունեցած է :

Ընդհանուր գիծերու մէջ տուինք «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի բնոյթը : Ցատկանշական է հետեւեալ փաստը : Ըստ վիճակագրութեան, Ամերիկայի ազգային տնտեսութիւնը տարեկան երեքուկէս առ հարիւրի աճ կ'արձանագրէ : Խորհրդային Միութեան յայտարարութեամբ, իրենց ազգային տնտեսութիւնը տարեկան վեց առ հարիւրի աճ արձանագրած է : Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներու ազգային տնտեսութեան տարեկան աճն է՝ ութ առ հարիւր : Ուրեմն՝ շատ աւելի քան Խորհրդայինը եւ Ամերիկեանը :

Այս պարագային նկատի պիտի առնել նաեւ բնակչութեան թիւը : Ամերիկան ունի 173 միլիոն բնակչութիւն, Խորհ. Միութիւնը՝ 210 միլիոն, իսկ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները՝ 170 միլիոն : Ուրեմն, Խորհրդային Միութիւնը քառասուն միլիոն բնակչութիւն աւելի ունենալով հանդերձ, շատ աւելի նուազ տնտեսական աճ ունեցած է քան Արեւմտեան Եւրոպան :

Ահա թէ ինչու Խրուշչեւ սաստ եւ սպառնական բնոյթ կուտայ Գերմանիոյ հարցին. ան կը սարսափի Գերմանիոյ միութենէն, կը սարսափի Արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական օրը օրին աճող զօրութենէն եւ կը խորհի պատերազմով քարուքանդ ընել այդ հզօր տնտեսական միութիւնը :

Արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական միութիւնը մեծագոյն խթանն է Եւրոպայի նաեւ՝ քաղաքական միութեան : Երբ այդ միութիւնը իրականանայ, անոր քով պիտի նսեմանայ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ Ամերիկայի տնտեսութիւնը :

Խրախուսուած «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի յաջողութիւններէն, Եւրոպական կարգ մը երկիրներ՝ Անգլիան, Շուէտը, Նորվեկիան, Դանիան, Աւստրիան, Զուիցերիան ու Փորթուկալը, 1960ին միացան, կազմելով «Ազատ Փոխանակութեան Եւրոպական Ընկերակցութիւն»ը, կոչելով զիրենք եօթներ, ի դիմաց վեցի, այսինքն «Հասարակաց Շուկա»յի վեց անդամներու :

Այս նոր տնտեսական խմբակցութիւնը կը բաղկանայ 90 միլիոն ժողովուրդէ. Ֆինլանտան եւս միացաւ անոնց, կազմելով ութերորդ անդամը :

Այս խմբակցութիւնը եւս, միւսի օրինակին հետեւելով, իջեցուց իր մաքսային պատնէշները, օր մը, միանգամայն վերցնելու հեռանկարով, մինչեւ տասը տարի : Ասոնք կը պատճառաբանեն, որ իրենք ունին կարգ մը արտադրութիւններ, զորս չունին «Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա»յի անդամները, օրինակ՝ հիւսիսային երկիրներու՝ Շուէտի եւ Նորվեկիոյ անտառներու փայտը :

Ասոնցմէ Մեծն Բրիտանիան յատկապէս կը յամառէր չմիանալ «Հասարակաց Շուկա»յին, նկատի ունենալով նախ՝ որ առանձին տնտեսական դաշինքներ ունի տարբեր երկիրներու հետ ու երկրորդ Հասարակապետութեան տնտեսական ու մշակութային կապերը իր նախկին գաղութներու հետ, որոնք անկախութիւն են առած :

Շուէտը եւ Զուիցերիան, լիակատար «չէզոքութիւն» պահելու մտահոգութիւններն ունին :

Սակայն եօթնէն (այժմ արդէն ութ) մէկ քանին յոյս ունին օր մը միանալու, միախառնուելու վեցի՝ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յի հետ, կազմելու համար մի մեծ, հասարակաց շուկայ, բաղկացած 260 միլիոն (170 + 90) անհատներէ :

Վերջերս Անգլիան եկաւ այն համոզման, որ իր տնտեսական – ելմտական վիճակը բարուքելու համար պէտք է որ ինք եւս միանայ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յին :

«Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»ն կ'անհանգստացնէ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ՝ Ամերիկան, որ ունի իր արտադրութիւններու սպառման մեծ տարողութիւնները. այդ արտադրութիւններն են՝ ցորեն, բրինձ, հաւեղէն, անասուններու սնունդ, ծխախոտ, չամիչ եւ այլն : Եթէ «Եւրոպական Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները սահմանափակեն ամերիկեան այդ արտադրութիւններու ներածումը, Ամերիկա շատ պիտի նեղուի արտաքին շուկայի մէջ :

Միւս կողմէ, ամերիկեան մեքենաներու արտահանումը դժուարութիւններու կը բախի, այս պատճառով շատ գործարաններ հիմնուած են, ամերիկեան, «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրներու մէջ : Մինչեւ այժմ՝ 160 ծրագիր կայ հարիւր հատ եւս հիմնելու : Տեղին վրայ այդ գործարաններու արտադրութիւնը աւելի աժան պիտի գլուխ գայ, քանի որ Եւրոպայի մէջ աշխատավարձը աւելի նուազ է քան Ամերիկայի մէջ : Եւ, այս առթիւ, «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները ամէն յարմարութիւն կ'ընձեռնեն ամերիկեան ընկերութիւններուն — հողամաս, երկաթագիծեր, գործարաններ հիմնելու դիւրութիւններ, տուրքերու առաւելութիւններ եւ այլն :

Ամերիկա քաջալերած է եւրոպական այս տնտեսական համայնքի քաղաքական եւ տնտեսական շահերը եւ յոյս ունի, որ «Հասարակաց Շուկա»յի երկիրները պիտի հետեւին տնտեսական ազատ քաղաքականութեան :

Տնտեսական այս համագործակցութիւնը որ աննախընթաց է Եւրոպայի պատմութեան մէջ, երթալով պիտի զարգանայ եւ աւելի լայն բնոյթ պիտի ստանայ. Երկու խմբակցութիւնները՝ վեցի եւ ութի՝ պիտի միանան օր մը եւ կազմեն մէկ մեծ ընդհանրական շուկայ, վեր ազգային դժուարութիւններէ, մէկ եւ ընդհանուր դրամական սիստեմով եւ այլն. Տնտեսական այս միաւորումին, բնականաբար, պիտի հետեւի նաեւ քաղաքական միաւորումը. պիտի կազմուի 260 միլիոն քաղաքացիներէ բաղկացած տեսակ մը Միացեալ Նահանգներ : Պիտի իրականութիւն դառնայ Գոլիստներու երազած «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները», Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու պէս, սակայն այն տարբերութեամբ, որ պիտի չջնջուին ազգային կերպարանքներն ու մշակոյթները :

Այսպիսով, Խորհրդային մեծ խմբակցութեան դիմաց պիտի ստեղծուի միլիոնոց խմբակցութիւն մը, տնտեսական եւ քաղաքական միաձոյլ կերպարանքով, սովետներէն շատ աւելի հզօր՝ իր տնտեսական վերելքով եւ կարողութիւններով : Մանաւանդ որ այս խմբակցութեան մաս կազմող երկիրները իրենց քաղաքակրթական մակարդակով շատ աւելի բարձր են քան արեւելեան Եւրոպայի երկիրները :

Այս միութիւնը առեւտրական աշխոյժ եւ ուժեղ կապեր պիտի հաստատէ նաեւ արտաքին աշխարհի հետ՝ Ափրիկէի, Հարաւային Ամերիկայի եւ Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի հետ :

Ահա թէ ինչու այս հեռանկարէն կը սարսափի Խորհրդային Միութիւնը եւ առաջ հրապարակ կը նետէ Արեւելեան Գերմանիոյ հետ իր կնքելիք դաշինքը. Պերլինի դժուարութիւններ կը ստեղծէ իր մէջ, կը սպառնայ ու կը շաչեցնէ զէնքերը :

Դրամատիրական տնտեսութիւնը հանդէս կուգայ աւելի ճկուն եւ աւելի նեցուկ զօր : Եւ որքան տնտեսապէս զարգանան Արեւմտեան եւ Կեդրոնական Եւրոպայի այս երկիրները, նոյնքան ի վիճակի պիտի ըլլան անոնք հարթելու եւ բարելաւելու ընկերային անհաւասարութիւնները, բարձրացնելու աշխատաւոր զանգուածներու կեանքի եւ մշակոյթի պայմանները :

Ա. ԱՄԻՐԵԱՆ

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

«ԳԻՐԸ ԳԻՐԷՆ ԱՒԵԼԻ ՀԵՌՈՒ...»

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Պարոն Գոյունեանին համար՝ պանդակը խորհրդանշանն էր կարգապահութեան, իսկ մարդուս ձեռագիրը՝ չափանիշն էր իր կրթութեան : Իրեն համար՝ կարելի չէր երեւակայել դաստիարակուած մէկը որ գեղեցիկ ձեռագիր չունենար :

Եւ այդ համոզումէն մղուած, Պ. Գոյունեան սահմանած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին աշակերտութեան գիրը բարձր մակարդակի մը հասցնելու ամենակարեւոր պարտականութիւնը :

Իր առաջին գործը եղաւ Տեսուչ վարդապետը համոզել որ ինքնահոս գրիչները վնասակար էին աշակերտներուն գեղագրական զարգացման : Եւ այս գրգռումին վրայ, շատ ժամանակ չանցած, Տեսուչ վարդապետը հրահանգ մը հանեց ըստ որուն բոլոր ինքնահոս գրիչները գրաւուեցան :

Կարեւորութիւն չտալով այս խիստ վճիռին ստեղծած ընդհանուր դժգոհութեան, Պ. Գոյունեան՝ աւելի թափով լծուեցաւ աշակերտութեան գիրը բարւոքելու անհրաժեշտ ձեռնարկին :

Իր գեղագրութեան դասը — իրեն համար — դպրոցական ծրագրին ամենակարեւոր մէկ մասը կը կազմէր :

Բաճկոնը հանելով՝ շապիկին թեւերը կը սոթտէր ու նախ գրատախտակը կը լուար : Այս գործն իսկ ուրիշի չէր յանձներ : Անգամ մը կարծեց թէ Անդրանիկին կրնար վստահիլ այս պաշտօնը, բայց դժգոհ մնալով՝ մէկ փորձէ ետք վերջ տուաւ Անդրանիկին աջակցութեան : Յետոյ, նոր կտոր մը ճերմակ կաւիճով եւ երկար քանոնով, զուգահեռ հորիզոնական գիծեր կը քաշէր գրատախտակին վրայ :

Ետքը՝ կը սկսէր անթերի գիրով բարոյախօսական նախադասութիւններ գրել որպէսզի մենք զանոնք մաքուր եւ կոկիկ գիրով ընդօրինակէինք մեր տետրակներուն մէջ : Այդ նախադասութիւններէն քանի մը հատը միտքս մնացած են . «Ծաղիկներու թագուհին մանուշակն է» հարցուց, — «Ի՞նչ կ'ուզես ըլլալ մեծնալիք» Ու մանուկը պատասխանեց, — «Թի... մը աւելի շուտ որպէսզի թագուհիմ»

Ֆրանսերէն ալ հատ մը կար որ շատ տպաւորիչ էր .—

« Qui sert bien sa patrie, n'a pas besoin d'aïeux ».

Ու յետոյ՝ կը շրջէր դասարանին մէջ, իւրաքանչիւր աշակերտի մօտ կանգնելով՝ համբերութեամբ իրեն հետ առանձին զբաղելու համար :

Առաջին տարին՝ միամտօրէն Պ. Գոյունեանին հարցուցի թէ գեղագրութեան ամավերջին քննութիւն պիտի ըլլա՞յ : Զարմացած երեսս նայեցաւ եւ յայտնի էր որ չէր կրցած ըմբռնել թէ ինչպէս կրնար մէկը այդքան յիմար հարցում մը ընել : — «Ի հարկէ գեղագրութեան ամավերջին քննութիւն պիտի ըլլայ» պատասխանեց, քիչ մը զայրացած իմ աւելորդ հարցումէս, եւ զիս լուսաբանեց ըսելով որ գեղագրութիւնը՝ թուաբանութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ բոլոր նիւթերուն՝ համահաւասարապէս կարեւոր էր :

Իմ գիրս լաւ չէր, բայց ինծմէ աւելի անճոռնի գիր ունեցողներ ալ կային : Չորս տարի, շաբաթական երկու ժամ, պարոն Գոյունեանի յարատեւ ջանքերուն շնորհիւ՝ բոլորիս գիրը քիչ մը ձեւի մտաւ :

Բայց մինչեւ այսօր՝ հանելուկ մնաց ինծի համար «գիրը գիրէն աւելի հեռու քան թէ գիրերուն մասերը իրարմէ» բացատրութիւնը :

(11 Տար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ) — Վերամուտի առաջին հանդէսը,— տարիներէ ի վեր դաղութիս համար, եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը եւ կամ աւելի ճիշդ հիմնադրութեան պանծալի տարեդարձը ։

Եւ ինչպէս ամէն հայաշատ քաղաքներու մէջ, մենք ալ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, Նոյեմբեր 5ին, Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահին մէջ պարզ ու պատշաճ յայտագրով մը տօնեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը ։

Տօնակատարութեան կը նախագահէր ընկեր Մ. Միրզէ (Լիոնէն), որուն հրաւէրին վրայ Օր. Նազ. Զաքարեան «Մըշակ բանուորը» նուագեց դաշնակի վրայ, ունկնդրուած սրահի հոծ բազմութեան կողմէ՝ յոտնկայս ։

Ապա, նախագահը բացման քանի մը ամփոփ եւ կուռ խօսքերով պարզեց օրուան տօնակատարութեան իմաստը, եւ ծանրացաւ այն ընդունուած միտքին վրայ թէ՝ առանց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, տարագիր Հայութիւնը կը մնայ անտէր-անտիրական, առանց առաջնորդի ։

Գեղարուեստական բաժինը թէեւ այնքան ալ ճոխ չէր, սակայն շատեր իրենց գովելի մասնակցութիւնը բերած էին ։ Այսպէս, Գ. Ճիպրանեան (Շաւէն), Օր. Ազնիւ Գինոսեան, Տիկնի Անժէլ Սուքիասեան, ընկեր Հ. Զաքարեան եւ Գ. Քէչէճեան (Վալանսէն), երգեցին, արտասանեցին եւ արժանացան ծափերու ։

Իսկ երկու նորահաս օրիորդներ, Նազ. Զաքարեան եւ Եւա Թոսիկեան, նախ առանձին, ապա միասնաբար, (չորս ձեռքով) դաշնակի վրայ ճարտարօրէն նուագեցին հայրենակարօտ երգեր ։

Կարգն եկած էր օրուան բանախօսին, իրական եւ հաճելի անակնկալ մը, եւ առաւ, Վիէնի Հայութիւնը լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ ։

Մեր երիտասարդ ընկերոջ, Յ. Արթինեանի (Մարսէյլէն) բեմ բարձրանալը ծափերով ողջունուեցաւ ։

Ան, իրեւ բնորոշ անկեղծ եւ վստահակուռ ընկերոջ մը խօսքը թէ՝ « մեծ է Դաշնակցութեան Աստուածը », ընդլայնեց այդ խօսքին վեհ իմաստը, միշտ խանդավառ եւ երիտասարդական աշխոյժ խօսքերով ։

Մեր երիտասարդ բանախօսը, շարունակելով իր կրակոտ ճառը, հաստատեց թէ Դաշնակցութիւնը նման է Փիւնիկին՝ եւ կամ մեր Մեծն Վահագնին» եւ թէ՝ «Դաշնակցութիւնը միշտ երիտասարդ եւ առոյգ կը մնայ, հակառակ իր 71ամեայ պատկառելի տարիքին »

Ընկերը տրամաբանական տուեալներով բացատրեց իր ունկնդիրներուն թէ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, իր պաշտելի հիմնադիրները, խմբապետ եւ համեստ շարքայինները եւ քաջ հայդուկները ամէնքը կռուեցան, տառապեցան եւ մեռան հերոսաբար՝ զէն ի ձեռին ; Եւ արդ՝ հայրենադաւութի՞ւն է, հայրենիքի եւ ազգի համար մեռնիլը ։

Եւ վերջացնելով իր կրակոտ խօսքը, գոչեց՝ «Փառք ինկած դիւցազներուն, եւ փառք անոնց որոնք կուգան շարունակելու այս Ս. պայքարը »։

Ընկեր Մ. Միրզէ, իբրեւ հանդէսի նախագահ փակման խօսքն ընելով, յայտնեց Անի կոմիտէի շնորհակալութիւնները եւ արտայայտեց ներկաները այն յոյսով թէ « պիտի ծագի Հայուն Ազատութեան Արեւը »։

×

Ս. ՄԱՇՏՈՑԻ 1600 ԱՄԵԱԿԸ — Առանց առաջնութիւնը շահելու, Վիէնի Հայութիւնն ալ, Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ, տօնախմբեց Ս. Մեսրոպի ծննդեան 1600ամեակը, Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահին մէջ, Կիրակի Նոյեմբեր 19ին ։

Հրատարակուած յայտարարութեանց համաձայն՝ յիշատակի հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին — միայն իրենց ներկայութեամբ — գաղութիս կազմակերպութիւնները եւ Միութիւններ ...

Իսկ բեմը եւ ճակատը, առանց զարդարանքի — ոչ մէկ նկար եւ կամ յիշատակ Մեծ Հայուն Ս. Մեսրոպի — անհրապոյր եւ տխուր երեւոյթ մը կը պարզէին ։

Հանդէսին նախագահը, Գ. Ս. Սուքիասեան, ամփոփ եւ չափազանց սեղմ բառերով բացումը կատարելով, հրաւիրեց Տիկին Ա. Սուքիասեան երգելու «Ով Մեծասքանչ»ը եւ յաջորդաբար, բեմ բարձրացան օրիորդներ Ազնիւ Գինոսեան (ուղերձ), Մարի Գառօղլանեան (արտասանութիւն), Նազ. Զաքարեան եւ Եւա Թոսիկեան (դաշնակ) ։

Իսկ Տիկին Վ. Թոսիկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակի երգեց սքանչելի « Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը եւ « Ես ծարաւի էի » աշխից ունենալով դաշնակի վրայ իր աղջիկը՝ Եւան ։

Յարմար արտասանութիւն մը ըրաւ նաեւ Օր. Քութուճեան եւ վերջակէտը դրաւ գեղարուեստական բաժինին՝ Տիկ. Անժէլ Սուքիասեան, երգելով «Ա՜յ Կաքաւիկը» ։

Վերջին պահուն — ուշ մնացած, Գ. Մարտ. Անտոնեան, Վիէնի երիտասարդաց Միութեան կողմէ իմաստալից ուղերձ մը կարդաց եւ արժանացաւ խանդավառ ծափերու

Տօնակատարութեան միակ բանախօսը, Փրոֆ. Ֆայլեան, հրաւիրուած Մարսէյլէն, ջերմիկ եւ պաշտամունքի հոգիով խօսեցաւ մեր սքանչելի եւ հարուստ Մշակոյթի հիմնադրին՝ Ս. Մեսրոպի մասին, յատկապէս ծանրանալով անոր գործունէութեան եւ նկարագրին վրայ ։

Մեր յարգելի բանախօսը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, մէկ ժամէ աւելի, մտերմիկ զրոյցի ձեւով, պատմեց դէպքեր եւ տխուր անցքեր ։ Իսկ իբրեւ վերջաբան, անդրադարձաւ մեր ներկայ օրերու նսեմ եւ տխուր կացութեան եւ յորդորեց ներկաները հետեւելու Ս. Մեսրոպի, սորվեցնել հայերէնը նորահաս սերունդին — եւ այսպէս կատարել իսկական եւ ճշմարիտ Հայու մեր պարտականութիւնը

Յանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ յոտնկայս երգուած «Հայր մերով» վերջացաւ Ս. Մեսրոպի 1600ամեակին նուիրուած յիշատակի հանդէսը ։

×

ՄԵԹՈՒԼՈՑ — Տխուր, աշնանային շատ տխուր օր մը ։ Մօտիկ անցեալին մէջ, հարազատներու շիրիմներու այցելութեան եօթը, ժամանակ կ'ունենայինք նաեւ այցելելու մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած ընկերներու հողակոյտերուն եւ փունջիկ մը զետեղելու աղօթքի մրմունջով ։

Իսկ 1914 – 1918ի Զինադադարի տողանցքին եւ հանդիսութեանց, մեր հայ կամաւորները եւ Մարտիկները մասնակցեցան իրենց տարազիր եռագոյնով, եւ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին առջեւ զետեղեցին թէ Վիէնի Հայ գաղութի եւ թէ իրենց անունով դեղեցիկ ծաղկեպսակ մը ։

Կ. Տ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը գրէ թէ խմբագրատուն այցելած են Հարրի Քարեան եւ Ալեք Փիլիպպոս որոնք Քալիֆորնիայէն Նիւ Եորք գացած էին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան պատգամաւորական ժողովին առթիւ ։ Ընկեր Քարեան, այս առթիւ, իր տպաւորութիւնները պատմած է Հայաստան կատարած իր ճամբորդութենէն եւ շեշտած է թէ է դիւղատնտեսութիւնը յառաջդիմութեան մէջ է եւ՝ ինք շատ գոհ մնացած է վերաշինութեան աշխատանքներէն ։

ԴԱՀԻՐԷԻ մէջ, յուշ – երեկոյ մը տեղի ունեցած է Ա. Ահարոնեանի յիշատակին ։ Օրուան նախագահը եղած է Բենիամին Թաշեան ։ Գործադրուած է յաջող գեղարուեստական բաժին մը ։ Ահարոնեանի կեանքին եւ գործին մասին խօսած է Օր. Արաքսի Յովսէփեան ։ Երեկոն վերջ գտած է կենդանի պատկերով մը՝ Ահարոնեանի «հակումի գիշերը »։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ժերար Ուրիի յառաջիկայ ժապաւէնին՝ (Ռեփրը չի վճարեր) մէջ կը խաղայ Լոտա Էփրիկեան որ Թատրոնէն շարժարուեստի ասպարէզ կուգայ եւ իր Ա. մեծ դերը կը ստանձնէ ։ Լոտա Էփրիկեան աղջիկն է՝ Երաժշտագէտ – ղեկավար Անճելօ Էփրիկեանի, Իտալիոյ գնահատուած արուեստագէտ, որուն գլխաւոր մասնագիտութիւնն է՝ Վիվալտի ։

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻԻ ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԸ

—o—

Վերջերս այցելեցինք քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ուրարտուի արուեստանոցը, ուր տեսանք անոր նոր աւարտած Մովսէս Խորենացիին մեծ արձանը ։ Թէ անցեալին եւ թէ մեր օրերուն բազմաթիւ փորձեր կատարուեցան մարմնաւորելու համար մեր բազմադարեան մշակոյթին այդ մեծ երախտաւորներէն մէկուն կերպարը ։ Ուրարտուի քանդակած Խորենացիի արձանը, անվարան կարելի է ըսել, թէ եղածներուն մէջ ամէնէն յաջողն է ։ Երկար ժամանակէ ի վեր տաղանդաւոր եւ խոհուն արուեստագիտուհին, մոռցած իր անձը, տարուած եւ տոգորուած էր Խորենացիին արձանը կերտելու գաղափարով ։ Տարիներու ընթացքին շինեց տարբեր մեծութիւնով ու դիրքով, աւելի կամ նուազ յաջողած հինգ Խորենացիներ, որոնցմէ առանձնապէս աչքի կը զարնէ Մատենադարանին ցուցասրահին մէջ գրուած կիսանդրին ։ Մեր տեսած նոր արձանը, սակայն, կը գերազանցէ եւ իր՝ Ուրարտուի, եւ ուրիշներու շինած բոլոր Խորենացիները ։ Յաջողութեան էական նախապայմանը եղած է այն, որ քանդակագործուհին շատ լաւ ձեւով պատկերացուցած է Խորենացիին տիտանական մեծութիւնը, անոր գրած «Հայոց Պատմութեան» եղակի դերը Հայութեան ազգային ինքնագիտակցութիւնը արթնցնելու գործին մէջ ։ Վարպետ ձեւով օգտագործած է դասական քանդակագործութեան լաւագոյն աւանդութիւնները ։ Այդ կը հաստատեն արտայայտութեան այն տպաւորիչ եւ խօսուն միջոցները, զորս գործադրած է արուեստագիտուհին քարին մէջ իր հերոսը մարմնացնելու համար ։

Ամուր եւ հաստատ բազմած գահաւորակին վրայ, մագաղաթէ մատեանը ձեռքին մէջ, մտասոյզ՝ ան կարծես կը պատրաստուի գրելու իր նշանաւոր տողերը Հայութեան պատմական դառն ճակատագրին եւ անոր կատարած մեծ գործերուն մասին ։ «Զի թէպէտ եւ եմք ածու փոքր, եւ թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ, եւ զօրութեամբ տկար, եւ ընդ այլով յոլով անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ, սակայն, բազում գործք արութեան գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս, եւ արժանի գրոյ յիշատակի» ։

Ուրարտուի արձանին մէջ մենք դիւրութեամբ կը ճանչնանք մեր սքանչելի պատմահայրը ։ Այս է արդէն գործին յաջողութեան լաւագոյն ցուցանիշը ։

Անուանի քանդակագործուհին երկարամեայ բոլորանուէր եւ խանդավառ աշխատանքը պարապ չէ անցած ։ Տեղին է այս առիթով վերյիշել Թումանեանի իմաստուն խօսքերը ։ «Որպէսզի լոյս տաս՝ պիտի այրուես »։

Քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ուրարտուի կերտած Մովսէս Խորենացիի նոր արձանը անոր ստեղծագործական այդ տեսակ այրումի մը արգասիքն է ։

Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

«Ս. Հայաստան»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՅՍ ԱՆԾԱՆՕԹԸ ...»

Լա Վուա տիւ Նոր կը գրէ թէ Գ. Էտուար Իւթիւճեան շահեկան դասախօսութիւն մը տուած է Սոսիէթէ տը Ժէօկրաֆիի հովանաւորութեան ներքեւ ։ Գ. Իւթիւճեան պատմականն ըրած է այս առաջին քրիստոնեայ երկրին, որուն մէկ մասը միայն այցելած է, (խորհրդային հանրապետութիւնը) բազմաթիւ անգամներ ։ Գ. Իւթիւճեան խօսած է Հայաստանի ճարտարապետութեան մասին եւ ցուցադրած Երեւանի եւ Էջմիածնի տեսարժան վայրերը ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 95)

ԹՈՒԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ներսէս Արծրունին փոքրաւորի մը մօտենալով խնդրեց որ Սրբազանին լուր տայ եւ ըսէ թէ այցելու մը եկած է ։

— Քաղաքէ՞ն եկած էք, հարցուց փոքրաւորը ։

— Այո, պատասխանեց Ներսէս Արծրունին ։

— Շատ լաւ, սպասեցէք, ըսաւ փոքրաւորն ու աճապարեց վանահօր սենեակը մտնելու ։

Քիչ յետոյ վերադառնալով՝ իմացուց որ վանահայրը պատրաստ էր զինքն ընդունելու ։

Ներսէս Արծրունի հետեւեցաւ փոքրաւորին, որ վարդապետներու յատուկ խուցերու առջեւէն անցնելով սրբարանին դուռը հասաւ ու ներս մտաւ ։

Վանահայրը փափուկ բազմոցի մը վրայ նստած էր, երբ Ներսէս Արծրունին անվեհեր դիրքով մը իրեն մօտեցաւ ու աջն առաւ ։

Բարով եկաք, թոթովեց պատկառելի կազմուածքով վանահայրը ։

— Բարի տեսանք, Սրբազան հայր, մրմնջեց Ներսէս Արծրունին, ուր աթոռի մը վրայ նստեցաւ ։

— Վանքը այցելելու փափաքեցա՞ք, հարցուց վանահայրը՝ քաղցր ձայնով մը ։

— Թէ վանքը տեսնելու եկայ, եւ թէ կարեւոր խնդիր մը յայտնելու, շեշտեց Ներսէս Արծրունին ։

— Պատրաստ եմ մտիկ ընելու, ըսաւ վանահայրը՝ մեծ մեծ բանալով իր վառվռուն աչքերը ։

— Ի հարկէ, Ձեր Սրբազնութիւնը նկատի առած է ազգային ներկայ կացութիւնը . այնպէս չէ՞ ։

— . . . . . .

— Միթէ՞ լռութիւն պիտի պահէք ... միթէ՞ քաշուած պիտի մնաք այս հրաշալի կղզին մէջ ։

— Ես ... գոչեց վանահայրը ։

— Այո, Ձեր Սրբազնութիւնը ։

— Նախ՝ ես չեմ ճանչնար ձեզ եւ չեմ գիտեր թէ ո՞վ ղրկած է՝ այդ խօսքերն ինծի ըսելու համար ։

— Ես Ազգային անհատ մըն եմ եւ գիտցէք թէ իմ անհատական պարտականութիւնս է որ թելադրեց զիս այս ճգնաժամը Ձեր Սրբազնութեանը յիշեցնելու համար ։

— Միթէ՞ ես կոյր եմ ։

— Կը տեսնէք, այնպէս չէ ։

Ամէն ժամանակ ։

Բան մը չէ՞ք մտածեր ։

— Ինծի ինչո՞ւ կ'ըսէք ... ահա ազգը, ահա ազգին մեծ – ազաները ։ Գնա անոնց պատմէ ։ Ես չեմ խառնուիր, որովհետեւ «մի խառնուիր» ըսին ինծի ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք. Սրբազան հայր, միթէ՞ չէք գիտեր որ ազգին հոգը չէ թէ թշուառ գեղացիներու տառապիլը, անոնց անհետանալը, մանաւանդ՝ ներկայ դրութեան վատթարանալը ...։ Չէ՞ որ Ձեր Սրբազնութեան աչքին առջեւը տեղի կ'ունենայ ... պիտի չբողոքէ՞ք ։

— Որո՞ւ պիտի բողոքեմ ։

— Ձեռնհաս իշխանութեան ։

— Ձեռնհա՞ս իշխանութեա՞ն ։

— Այո ։

— Ես ի՞նչ գործ ունիմ ձեռնհաս իշխանութեան դիմելու կամ բողոքելու ։ Դուք խմբաններ ունիք, խելացի մարդիկ ունիք, մանաւանդ սուրբ հայրապետութիւն մը ունիք ... չե՞րթա՞ք անոնց քով ... չըսէ՞ք անոնց թէ ժողովուրդը ձեռքէ կ'երթայ, թէ Հայը կը փճանայ ներկայ աղետալի դրութեան մէջ եւ թէ բողոքելու անհրաժեշտութեան ժամանակն է ...։ Ի՞նչ կ'ուզէք ինէ, չէ՞ որ դուք բերիք զիս այստեղ, չէ՞ որ Ստամպօլ քաղաքը խաղք ու խայտառակ դարձուածքներ ըրիք ինծի դէմ ...։ Դուք ըսէք ... դուք խօսեցէք ... ալ ինչ հոգւով աշխատիմ անոր համար ։ Քրիստոս որ Աստուած էր, չդիմացաւ, երբ ապտակ մը զարկին իր երեսին անիրաւ տեղը ։ Իսկ իմ երեսիս չէ թէ ապտակ մը զարկիք, չէ թէ միայն թուք ու մուր նետեցիք. այլ տարիներու առջեւ անանկ հայհոյութիւններ տուիք որ մարդիկ շուներուն անգամ չեն ըներ ։

(Շար.)

գործիչները: Մարդկանց մասին է խօսքը, դա հասկնալի է, որովհետեւ ամենաողբերգականը անհատի պաշտամունքի արտայայտութեան մէջ դա է: Բայց միաժամանակ պէտք է նշել, որ անհատի պաշտամունքը ազդում էր կաշկանդել մեր ժողովրդի ստեղծագործական ամբողջ թափը: Դա առանձնապէս պարզ կերպով արտայայտւում էր մշակոյթի ու գիտութեան բնագաւառում: Ստեղծուել էր այնպիսի դրութիւն, որ ենթադրւում էր, թէ կարելի է գիտութեան հարցերը լուծել որոշումների միջոցով կամ Սթալինի որեւէ յօդուածի միջոցով, օրինակ՝ լեզուաբանութեան հարցերը, թւում էր, թէ կարելի էր լուծել այդպէս»:

Այրի Տիկին Մարիամ Գրիգոր Գոստիկեան, Գ. Վարդգէս Գոստիկեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Էլմայեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Գայծառ Մնակեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Աննիգ Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարինոս Սարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Եդվար Գոստիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Սիսակ Սիսլեան եւ իրենց զուստրը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արսէնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ջերչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահան Մնակեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Սարեան, Ալճեան, Աչըգեան եւ Էլմայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն, իր ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, կնքահօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ

(72 տարեկան, Սէօլէօզցի)

կսկծալի եւ յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, 25 Նոյեմբեր 1961-ին, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի ամփոփուի ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մեռելակառքը տունէն կը մեկնի ժամը մէկուկէսին:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ս. Սիսլեանի:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն անհուն վշտով կը ծանուցանէ բոլոր ընկերներուն իր կազմի հաւատաւոր եւ վէթերան ընկերներէն ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՍՏԻԿԵԱՆԻ անակնկալ մահը, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ առաւօտ 25 Նոյեմբեր, 1961ին եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրիին, ընկեր Վարդգէսին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Այս տխուր առթիւ ընկերները Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն հարիւր Ն. Ֆ.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Գ. Կիւլպէնկեան ֆոնտէն, ձեռամբ Փարիզի Կրօն. Ընկերակցութեան երկու հարիւր Ն. Ֆ.: Այս առթիւ Կ. Խաչի վարչութիւնըս իր խորհին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գերաշնորհ Տէր Սերովբէ Եպիս. Մանուկեանի եւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Սեւանի մասնաճիւղը քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Գ. Գ. Գազանճեան իր ընկերոջ Յարութիւն Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ քսան Ն. Ֆր. Թէհլիրեան սրահին, քսան Ն. Ֆ. Կապոյտ Խաչին եւ 10 Ն. Ֆ. «Հայ-Բոյժ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ընկեր Ժ. Միրիճեանի կողմէ

Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ:

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը:

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլէի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.— Տիկին Վ. Մեսրոպեան հարիւր Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Աւագեան յիսուն Ն. Ֆ., Գ. Շէտիկեան երեսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գայրամեան եւ Գ. Սարաճեան քսանական Ն. Ֆ., Տիկին Տօլմաճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարեան, Գ. Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Ֆէրհատեան, Տէր եւ Տիկին Գայտաբեան, Գ. Դերձակեան, Գ. Ղազէրեան եւ Տէր եւ Տիկին Գարաճեան տասնական Ն. Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՏ 11ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail

Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:

Ծախսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի «Սիամանթօ» խումբի ընտանեկան խնջոյքը, տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Էթուալի վերնայարկը, (Փլաս տիւ Փոն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, Bd. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց ծառքը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, զեկավարու թեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

ժամը 20էն ետք, պարահանդէս.—

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ԳԻՒՖԷ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՍՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպոնի. Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, սալեր, արեւելեան ճաշերու հաւաքածոյ մը, եւն. եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարզրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն-պատկերափիւռ, թրանզիսթոր. մողէզ եւ կոկորդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, բրուս. ժերզէ հագուստներ, փարֆէօմ, նայլըն զուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
12, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. — Հատը՝ 0.25 Ն. Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 NOVEMBRE 1961

37րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9266 — 37EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5067

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

(Մահուան տասնամեակին առթիւ)

Թուրքէնէն երկու օր վերջ, 1951 Նոյեմբեր 29ին, Պէյրութի մէջ իր աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Լեւոն Շանթ։

Դպրոցակից էին եղած Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ, գաղափարակից՝ կեանքի մէջ, իրարու կը հետեւէին մահուան մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր դրօշին տակ համախմբած էր հայ ժողովուրդի ընտրանին, — մտաւորական դասակարգը, հանրային գործիչները եւ անձնազոհ ֆիտայիները։ Մտքի եւ բազուկի հերոսները։

Մինչ Թուրքէն համադրութիւնն էր մտաւորական գործիչի եւ յեղափոխական հայդուկի, Լեւոն Շանթ մնաց մտքի մարդը, նուիրուած գրականութեան ու գրքին։ Կարճ ժամանակ մը միայն — Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն զբաղեցաւ քաղաքականութեամբ։

Եւրոպական համալսարաններու մէջ կատարելագործած իր ուսումը, Լեւոն Շանթ երիտասարդ տարիքէն ուսուցչութիւնն ընտրեց իր կեանքի ասպարէզը եւ հաւատարիմ մնաց իր կոչումին, մինչեւ մահ։ Ութսուն տարեկանին տակաւին չէր ուզած բաժնուիլ իր կրթական մշակի համեստ աթոռէն։ Մեռաւ պատնէշի վրայ։

Իր անունը ժողովրդական դարձաւ արեւմտահայ մշակոյթի վառարանին՝ Պոլսոյ մէջ, երբ 1913ին Զարիֆեան-Սեւումեան թատերախումբը առաջին անգամ ներկայացուց իր Հին Աստուածներ-ը, մեծ տպաւորութիւն ձգելով։

Մեր մէջ մատի վրայ կը համրուին թատերագիրները։ Բանաստեղծներ ու վիպագիրներ շատ ունինք, սակայն շատ քիչեր միայն փորձած են գրականութեան ամէնէն դժուարին ճիւղը, — թատրոնը։

Լեւոն Շանթ բացի Հին Աստուածներէն մեզի տուաւ Կայսրը, Շղթայուածը, Ճամբուն վրայ, Օշին Պայլը, Ինկած բերդին իշխանուհին, եւայլն, որոնք հայ բեմին զարդը կը կազմեն այսօր։ Անիկա իբրեւ թատերագիր իր արժանաւոր տեղը գրաւած է Սունդուկեանցի եւ Շիրվանզադէի կողքին։

Սակայն միայն թատերգութիւն գրելով չէ գոհացած։ Մշակած է նաեւ գրականութեան ուրիշ ճիւղերը։

Իր ամբողջական երկերը, տասը հատորով հրատարակուած Պէյրութի մէջ, կը պարունակեն վէպեր, իմաստասիրական խորհրդածութիւններ, մանկավարժական տեսութիւններ, նոյնիսկ քերականութիւն մը աշխարհաբար լեզուի։

Հեղինակած է հայերէնի դասագրքեր, — Մանկական աշխարհ, Հայրենի աշխարհ, Գրաւոր դասեր։ Ու նաեւ Լուսաբերներու շարքը՝ աշխատակցութեամբ Յովհ. Թումանեանի եւ Ստ. Լիսիցեանի։

Այս բոլորէն զատ իր անունը սերտօրէն կապուած է Համազգայինին եւ անոր Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին, իր անբաժանելի գործակցին՝ յաւէտ ողբացեալ Նիկոլ Աղբալեանի հետ։

Կովկասի, Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ երկար տարիներ ուսուցչական — տնօրէնական պաշտօններ վարելէ ետք, Լեւոն Շանթ իր կեանքի վերջին քսանըերկու տարիները՝ 1929 — 1951՝ անցուց Պէյրութի ճեմարանին մէջ, զոր դրաւ հաստատուն հիմերու վրայ։

Մեկնեցաւ այս անցաւոր աշխարհէն՝ սրտի կատարեալ գոհունակութեամբ, լիովին կատարած իր պարտականութիւնը։

Իր հազարաւոր աշակերտներն ու գաղափարի ընկերները երախտագիտութեամբ կը յիշեն միշտ իր անունը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ
(1869 – 1951)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՀԵՐՔԷ
ՆԱՍԸՐ ԿԸ ՊՆԴԷ

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը հերքէ Նասրեան շրջանակներու այն ամբաստանութիւնը ըստ որուն ձերբակալուած 9 Ֆրանսահպատակները (որոնց չորսը՝ դիւանագէտ) լրտեսներ էին եւ կը մտադրէին Նասրը սպաննել։

Գահիրէ մեծ դատավարութիւն մը կը պատրաստէ եւ ներկայիս բանտարկեալները ոչ մէկ հաղորդակցութիւն ունին դուրսի հետ։ Պաշտօնական զեկոյցով մը, Գահիրէի կառավարութիւնը բազմաթիւ մանրամասնութիւններ կուտայ, կը յայտնէ թէ չորս դիւանագէտներէն մէկը արդէն խոստովանութիւններ ըրած է, պարզելով «Ֆրանսական կառավարութեան ծրագիրը սպաննելու համար Արաբ. Մ. Հանրապետութեան պետը»։

Դէպքերու կարծիքով Ժան-Փոլ Ֆըրանսուա Պէլլիվիէի այս «խոստովանութիւնները» հասարակ թերթօնի տպաւորութիւն կը թողուն, մանաւանդ այն մասը որ Նասրի սպանութեան կը վերաբերի։ «Միջին-Արեւելք» մամուլի գործակալութիւնը, կը հաղորդէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը անցեալ Հոկտեմբերին Գահիրէ ղրկած է Բ. Գրասենեակի անդամներէն մէկը քաջ մասնագէտ սպանութեանց։ Գահիրէ կ'երթար իբրեւ քարիւղի փորձագէտ, ինչ որ պատրուակ մըն էր։ Իրականին մէջ, եկած էր ուսումնասիրելու Ֆրանսական կառավարութեան ծրագրած սպանութեան մանրամասնութիւնները։ Ան է որ 1955ին, պատրաստած էր Թունուզեան սենտիքաներու պետին սպանութիւնը։

Անցեալ Նոյեմբեր 24ին, կ'ըսէ միշտ նոյն արաբական գործակալութիւնը, եգիպտական յատուկ ոստիկանութիւնները գտան թէ հարկ եղած տեղեկութիւնները ունէին իրենց ամբաստանութիւնը հիմնաւորելու համար։ Մամուլի տրուած պաշտօնական զեկոյցին մէջ, Ֆրանսացիներուն դէմ ուրիշ ամբաստանութիւններ ալ կան։ Ա) Քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական տեղեկութիւններ ժողված են եւ Ֆրանսա ղրկած։ Բ) Լրտեսական ֆրանսական ցանցին մէջ առած են, տարբեր նկարագրի տէր անձեր զորս կաշառած են նուէրներով եւ փոքր վարձատրութիւններով։ Գ) Լրտեսական կարեւոր ցանց մը կազմած են, երեւան հանելու համար Արաբ. Միաց. Հանրապետութեան պաշտպանութեան եւ տնտեսութեան գաղտնիքները։ Դ) Թռուցիկներ պատրաստած են եւ գաղտնօրէն բաժնած, Արաբ. Մ. Հանրապետութեան դէմ։ Այս նպատակին համար զուիցերական դեսպանատան տպագրական մեքենան գործածած են։ Ծանօթ է որ 1956ի յարաբերութիւններու խզումէն ետք, Զուիցերիա կը զբաղի Ֆրանսական շահերով։ Ե) Արաբ. Մ. Հանրապետութենէն դուրս հանած են մեծաքանակ դրամ, օտար բնակիչներու հաշւոյն։

Աւելորդ է ըսել թէ Զուիցերիոյ Գահիրէի դեսպանը, ծանուցագիր մը յանձնեց արաբական կառավարութեան որով բացարձակապէս կը հերքէ թէ Ֆրանսական առաքելութիւնը գործածած ըլլայ դեսպանատան մեքենաները։

Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ միայն կը հերքէ այլ ուժգնօրէն կը բողոքէ նման վարուելակերպի մը դէմ որ խոտոր կը համեմատի դիւանագիտական կանոնագրին հետ։

Գալով Եգիպտացիներուն զրպարտութեանց, անոնց միակ պատճառը այն է որ Գահիրէ իր ըրածին համար արդարացում փնտռած է։ Փարիզ հասած լուրերու համաձայն կը տեղեկացուի թէ չորս դիւանագէտները ոչ միայն ձերբակալուած են այլեւ անոնց հետ վարուած են ծանօթ մեթոտներով որոնց բռնութեամբ կարելի է շատ մը խոստովանութիւններ ձեռք ձըգել։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, այս պայմաններուն տակ, չի կրնար միայն բողոքելով գոհանալ, կը մտածէ ՄԱԿին դիմել կամ առնուազն Արդարութեան Միջազգային Ատեանին։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատունս այցելեցին —

Պ. Տիգրան Թօսպաթ, Պէյրութի «Լը Սուար» եւ «Ազդ» թերթերուն խմբագրապետը, որ քանի մը օր պիտի մնայ Փարիզ։

Օր. Սիլվի Տիրան Աճէմեան (Պէյրութ), որ Փարիզ եկած է հետեւելու Լուվրի դպրոցին։

Պ. Ն. Քիւփէլեան (Պէյրութ), որ պիտի հետեւի մասնագիտական ուսման մը Փարիզի մէջ։

Պ. Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան (Պէյրութ), որ ասպարէզ ընտրած է վիճակագրական մասնագիտութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐՈՅՐ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ արկածալի մահուան ակամայ պատասխանատուութեան դատը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ոճրային Ատեանին առջեւ։ Տեղական մամուլը կը պատմէ թէ Ահարոնեանի թաքսիին յաճախորդը, 1959 Մարտ 1ին ծանրաբեռնուած թաքսի կը մտնէր, ութ տարեկան տղու մը հետ զոր տուն կը տանէր։ Յաճախորդը՝ Խիֆէլպաում ջղայնացած (կ'ըսէ թէ Ահարոնեան իր ուզած ճամբան չէր առած եւ սխալ տեղ կեցած էր) Վրոյր Ահարոնեանի երեսին կը նետէ երեք հատ հարիւր ֆրանքնոց (ճամբորդութիւնը արժած էր 240 ֆր.), ան ալ իր կարգին երեք հատ քսան ֆրանքնոց կը նետէ եւ նոյն ձեւով յաճախորդը 25 ֆրանք բարիձեռք կը նետէ։ Ամէն բան կրնար հոս վերջանալ եթէ, ըստ յաճախորդին, Ահարոնեան «անկիրթ» պոռացած չըլլար եւ յաճախորդն ալ ճչած թէ կրթութեան դաս չունի առնելիք իրմէ։ Խիֆէլպաում կը պատմէ թէ Ահարոնեան մեկնելէ ետք, միտքը փոխած եւ վերադարձած է եւ օձիքէն բռնած, ան ալ հարուած մը կուտայ։ Մնացեալը ծանօթ է Վրոյր Ահարոնեան ինկած էր, գլուխը մայթին եկած եւ քանի մը ժամ վերջը մեռած է առանց գիտակցութիւնը վերագտնելու։ Փարի-Փրէս կ'աւելցնէ — «Անունն է Վրոյր Ահարոնեան, վաթսուն տարեկան է, զաւակներէն մէկն է Հայկական Հանրապետութեան նախկին նախագահի մը եւ իր չուտ ազդուող հպարտութիւնը ծանօթ է իր արհեստակիցներուն»։ Խիֆէլպաում առժամեայ ազատ էր, ըստ օրէնքին արդարութեան յանձնուեցաւ երկուշաբթի օր, զինքը կը պաշտպանէ՝ մեթր Ֆլորիօ։ Ատեանը ազատ արձակեց Խիֆէլպաումը, շնորհիւ մեթր Ֆլորիոյի ճարտար պատճառաբանութեանց եւ մարդուն պատմածներուն։

ՖԵՄԻՆԱՅԻ գրական մրցանակը ստացաւ Անրի Թոմա Լը Փրոմոնթուար վէպին համար չորսի դէմ եօթը ձայնով։ Հեղինակը՝ 49 տարեկան է եւ իր գործը, ինչպէս ընդհանրապէս իր միւս գործերը, մասամբ կենսագրական բնոյթ ունին։ Նոյն օրը Մետեսիս գրական մրցանակը տրուեցաւ Ֆիլիփ Սոլէրսի Փարքը հատորին համար։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Սընտէյ Թելեկրաֆ թերթին Ալժէրի թղթակիցը կը պատմէ թէ ի՞նչպէս հանդիպած է Սալանի ինչ որ շատ դժուար բան մը չէ, ըստ իրեն։ «Սալան բաւական ազատօրէն կը պտըտի Ալժէրի մէջ, թէեւ շատ զգոյշ է»։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը, ինքնավար ընկերվարականները եւ արմատականները միացան այն դիմումին որուն նախաձեռնութիւնը առած են Թըրոցքիի բարեկամները միջազգային քննիչ յանձնախումբ մը կազմելու համար Սթալինի ոճիրներուն համար։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ հասած լուրերու համաձայն ձերբակալուած է զնդ. Քուզպարի որ Սեպտեմբեր 28ի պետական հարուածին երեք հեղինակներէն մէկն է։ Սուրիական իշխանութիւնները չեն ուզեր որեւէ մանրամասնութիւն տալ այս մասին եւ զանազան ենթադրութիւններ կան։ Կարգ մը լուրերու համաձայն զնդ. Քուզպարի նախքան ընտրութիւնները աշխատանքներ տարած է իր զարմիկին՝ Քուզպարիի թեկնածութեան ի նպաստ։

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ իր կառավարական ծրագիրը ներկայացուց խորհրդարանին։ Շեշտեց թէ Թուրքիա հաւատարիմ կը մընայ Ատլանտեան եւ Կեդրոնի (նախկին Պաղտատ) Ուխտերուն։

ԻԶՄԻՐԻ մէջ երեք հազար բանուորներ ցոյց մը ըրած են Շաբաթ օր։ Դէպքերու կարծիքով նոր փաստ մըն է այն ընկերային տագնապին որ կը ծաւալի Թուրքիոյ մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

Ամէն բանէ առաջ Աշխատանքի հերոս մըն էր Լեւոն Շանթ ։

Ոչ միայն ստեղծագործ միտք, այլեւ յարատեւ, յարաճուն ճիգ ։ Երկուքը եւ միասին՝ ամենալայն ճակատի մը վրայ ։ Մինչեւ վերջին շունչը։

Անոնք որ ներկայ եղած էին իր վեր– ջին շաբաթներու ճգնաժամութեանց, զրուցին եւ պատմեցին թէ ի՛նչ դառնութեամբ կը բողոքէր բժշկական արգելքին դէմ ։

— « Տկարութիւնը կամ մահուան ըս– պառնալիքը չէր զինք ամէնէն աւելի տառապեցնողը, այլ աշխատելու արգել– քը։ Մանկավարժական հատոր մը ունէր կիսաւարտ ։ Որոշած էր ամէն գնով ա– ւարտել։ Կերպով մը դարմանելու համար իր վիճակը, բժիշկները արտօնեցին օրա– կան մէկ ժամ աշխատանք »։

Այդ բացառիկ արտօնութեան շնորհիւ էր որ, պայծառատեսութեան պահերուն, Ճեմարանի սաներէն մէկուն տուն կու– տար իր ուսումնասիրութիւնը ։

Աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան տենդը իր ջիղերը կը լարէր դեռ ուսա– նողութեան շրջանին, Պոլսէն Կովկաս եւ Գերմանիա ։

Ուսանիլ եւ ուսուցանել, սերտել եւ արտադրել, — այսպէս էր որ Լեւոն Սեղ– բոսեան կրցաւ լայն ակօսներ բանալ հայկական մշակոյթի անդաստանին մէջ։

Բազմազան է իր վաստակը, կրթական թէ գրական – գեղարուեստական ճակա– տին վրայ ։

Ինք բախտն ունեցաւ ամբողջական շարքի մը վերածելու զայն, միաձեւ հա– տորներով, որոնք իր աչքին առջեւ էին միշտ, հիւանդութեան ամէնէն տաղնապա– լի պահերուն։ (Թուրքն չունեցաւ այդ սփոփանքը ։ Իր Ցուչերուն մէկ հատորը — չորրորդ — Փարիզ կը հասնէր, մահէն երկու շաբաթ վերջը …).

Մանկավարժական ճակատին վրայ, Լեւոն Շանթ նոր շրջան մը կը բանար « Լուսաբեր »ներու շարքով, ընկերակ– ցութեամբ Յովհ. Թումանեանի եւ Ստե– փան Լիսիցեանի ։

Այդ շարքը, մանաւանդ անոր այբբե– նարանը, որ կարգալ – գրել կը սորվեցը– նէր արդիական եղանակով մը, բազմիցս տպուեցաւ Պոլսոյ, յետոյ Լիբանանի մէջ.

Լ. Շանթ մասնաւոր դասագիրքեր ալ հրատարակեց տարիներու ընթացքին, զարկ տալու համար հայերէնի ուսուց– ման։ Եւ դեռ բազմակողմանի ուսումնա– սիրութիւններ, կրթական եւ գիտական ։ Բոլորն ալ արդիւնք՝ տքնաջան պրպը– տումներու ։

Այդ բոլոր ձեռնարկներուն, ինչպէս իր վէպերուն եւ թատերախաղերուն մէջ, ողբացեալ ընկերը մինչեւ վերջն ալ պա– հեց կարգ մը լեզուական շեղումներ, — « Կ'ուզեմ երթամ », — « Թէ բժիշկ է, գիտեմ ». — « Կը սիրեմ յարձակումով վերցնեմ », եւայլն։

Իր համոզումով, միջնաշխարհի հայե– րէնն էր այս, — ոչ կովկասեան, ոչ ալ պոլսական ։ Եւ սակայն մնաց միշտ իրեն յատուկ ։

Գրական – գեղարուեստական ճակատին վրայ եւս Լեւոն Շանթ կը մնայ ինքնու– րոյն, իր ստեղծագործութիւններով ։ Թէ իբրեւ յղացում եւ թէ՛ իբրեւ մշակում ։

Այսօրուան աչքով ալ, իր վէպերէն եւ վիպակներէն շատերը կը պահեն իրենց հիմնական արժէքը ։ Հիւսուածքներ, պատկերներ, հոգեբանական վերլուծում– ներ կան որոնք արդիականութեան, թարմութեան դրոշմը կը կրեն ։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, միշտ կը խուսափէր յօղուածագրութեան սովո– րութիւններէն ։ Կը նախընտրէր պրպը– տել, սերտել եւ ամբողջական գործեր արտադրել ։

Այդ վճռականութեան շնորհիւ էր որ կրցաւ բազմակողմանի եւ տոկուն վաս– տակ մը ձգել ։

Քաղաքական եւ ընկերային բարդ խն– դիրներն ալ նոյնքան կը զբաղեցնէին իր միտքը։ Ապացոյց՝ իր շարք մը մեծար– ժէք հրատարակութիւնները ։

Մնաց որ, Շանթ երբեք անտարբեր չէր հանրային կեանքի ելեւէջներուն հան– դէպ ։

Ներկայ էր ամէն տեղ, ալեկոծութեան թէ խանդավառութեան ժամերուն ։

Նախագահ հարնապետական Հայաս– տանի խորհրդարանի։ Նախագահ Մոս– կուա ղրկուած պատուիրակութեան ։ Քանիցս անդամ Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժո– ղովի։ Հիմնադիր – տնօրէն հայ ճեմա– րանի, նախ Ն. Աղբալեանի հետ եւ յետոյ առանձին, — այս բոլոր գործերուն մէջ վճռական դեր կը կատարէր Լ. Շանթի արթուն ձայնը, այնքան հնչուն եւ բո– վանդակալից ։

Անշուշտ իր տիրական գիծը պիտի մը– նայ թատերագրութիւնը ։

Ինքնատիպ վարպետ մըն էր, երբ թա– տերախաղի կը վերածէր պատմական եւ հոգեբանական նիւթեր։ Երբ կը խօսեցնէր « Հին Աստուածներ»ը՝ կամ կը քակէր Հայոց դարաւոր պատմութեան խորա– խորհուրդ ծալքերը ։

Շ.

1951

ՇԱՆԹ

ԻԲՐԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐ

… Շանթը գաղափարի վերածել կը նշանակէ նախ՝ միացնել, միաւորել անոր կեանքի բացատրութեան երկու բեւեռնե– րը – գրականը եւ ընկերայինը ։ Գրա– կան ուղիով կը հասնինք Շանթի անձին։ Այս ճամբորդութիւնը մարդ մինակը մի– այն կրնայ կատարել, հակառակ գրակա– նութեան պատմաբաններու պնդումին թէ արուեստի զսպանակները եւ անդրա– դարձները ընկերային երեւոյթներն են։

Ստեղծումի վայելումը եւ ստեղծողի գնահատումը պրպտող անձին կողմէ երե– ւան կը բերեն Շանթի թատերական, վի– պական եւ քնարերգական գործին ձըգ– տումնաւոր բնոյթը։ Այս ճամբան է դէպ ի անոր կեանքի բաղադրութեան լրացու– ցիչ բեւեռը՝ ընկերայինը ։ Դաստիա– րակ, ընկերաբան, կուսակցական եւ մտա– ծող Շանթը՝ իրականութիւն մըն է որու արժեւորումը եւ ներգործութիւնը ընկե– րային ատեանի վրայ միայն կարելի է գնահատել։

Համադրուած պատկերը այս երկու նայուածքներուն՝ անմիջապէս կը յան– գի Շանթի ամբողջական կեցուածքին — ընկերութեան մէջ անկաշառ արուեստագէ– տը։ Այս չորս բառերը կը սահմանեն ար– ուեստագէտի արդի ըմբռնումը, որ կը բխի դարու ոգիէն։ Այսինքն՝ ժամանակի պահանջէն ։

Այս կեցուածքին անմիջական արձա– գանգը կ'իյնայ մեր ներկայի ցանցին վը– րայ եւ կը հակազդէ մեր գրականութեան մէջ նուիրագործուած քանի մը ժամանա– կավրէպ ըմբռնումներու, բերելով Շանթ —գաղափարի երկրորդ նշանակութիւ– նը — թէ արուեստագէտը ամէն մարդու պէս եւ ամէն մարդէ աւելի՝ ընկերային եւ քաղաքական պարտականութիւններ ունի, թէ ան աստուածային էակ մը չէ, թէ արուեստի փնտռած եւ իրագործած գեղեցկութիւնը այնքան չնչին արժէք մըն է կեանքի գեղեցկութեան կամ տը– գեղութեան քով ։ Հայ կեանքը պէտք ու– նի ամէնէն աւելի այս գաղափարի ծաւա– լումին, որ զինք պիտի դնէ ներկայ քա– ղաքակրթութեան հետ համերաշխ ընթաց– քի մը մէջ ։

Այս կերպ միայն Շանթ – գաղափարի միւս թելադրանքները իրենց համապա– տասխան զարգացումը կրնան ունենալ ։ Ցայտքին սահմանին անհամանական այս նկարագիրը պիտի փոխուի, անխուսափե– լիօրէն, պիտի դառնայ ապրելու ձեւ մը, նախ՝ ստեղծողին համար։ Մինակ ենք աշխարհի վրայ, երբ մարդ էակ, բայց առանձին չենք։ Ու այս՝ իրաւ է մանա– ւանդ ստեղծողին համար ։

Տարանջ եւ ապրող ներկայութիւն տալ անկաշառ արուեստագէտի այս տիպարին՝ յօդնակի ուղղութեամբ, չգոհանալ գը– րական համագումարի մը, գրողներու ընկերակցութեան մը այլապէս օգտակար բայց սեղմ եւ ծանծաղ կաղապարով, խառնել արուեստի շաղախը սերունդնե– րու գնացքին — այս է լաւագոյն հեռա– պատկերը որ, գաղափարի տարազով, կը բացուի Շանթի շիրիմին դէպի Սփիւռքի տարիներու պահեստը ։

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

Մէն Կէցի Գեղասիսաց Աքին

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

Վարժարանական կեանքը թերի պիտի ըլլար եթէ չունենար գեղարուեստական մաս մը։ Այս նկատումով՝ պարտէզին ա– րեւմտեան ծայրը մեծ եւ չքեղ թատերա– սրահ մը շինուած էր ուր 375 հոգի հան– գիստ կրնային նստիլ եւ կամ հինգ հա– րիւր հոգի կրնային սեղմուած տեղաւոր– ուիլ ։

Կեդրոն դառնալով Փարիզահայ մշա– կութային կեանքին՝ ամիս չէր անցներ որ ներկայացում, նուագահանդէս կամ բանախօսութիւն չըլլար վարժարանին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ որ շուրջ եր– կու տասնեակ տարիներ ետքը նպաստա– կայարմար փոփոխութիւնով կոչուեցաւ Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահ ։

Ի հարկէ՝ տարեկան ամենակարեւոր հանդէսը ամավերջին մրցանակաբաշխու– թիւնն էր … արտասանութիւն, խըմ– բերգ, ճառեր, խանդավառութիւն եւ ի– րարանցում ։

Վարդապետներն ու ուսուցիչները, ի– րենց վերջին ուժերը հաւաքելով, եռան– դով կը պատրաստուէին այս վերջին հանդէսը քանի գիտէին որ հանդէսէն ետքը աշակերտները պիտի ցրուէին եւ ե– րեք ամիս արձակուրդի շրջանին ամէն մարդ հանգիստ շունչ մը պիտի քաշէր ։

Լուացուած ու մաքրը գեղեցիկ մը սանտրուած, կօշիկները ներկուած, հա– մազգեստները արդուկուած եւ պղնձեայ կոճակները փայլուն — ամէն ոք մաք– րուած եւ կոկիկ — փողոցի դռնէն մին– չեւ սրահը, երկու կարգի վրայ՝ պատ– ուոյ պահակախմբին նման, կանգնած կ'ըլլայինք հիւրերը ընդունելու համար։

Ու երեւելիները՝ շարքով կուգային … Կարտինալ Վերտիէ, Ժորժ Լէկ, Ժորժ Փիքօ, Լուի Մառէն, Ժիւսթէն Կոտառ, Փիէր Ցլանտէն եւ ուրիշ մեծամեծ Ֆը– րանսացիներ ։

Ու հայ ազգային ականաւոր դէմքեր .. Վռամշապուհ Սրբազան, Գահապանեան Գերապայծառ, Վրացեան, Տոքթոր Թոր– գոմեան, Խաչակեան, Նորատունկեան, Ծատուրեան, Զօպանեան, Սինապեան, Մի– սաքեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Արմե– նակ Համբարձումեան, եւ ուրիշներ ։

Առանց բացառութեան՝ խմբովին միշտ կուգային նախկին աշակերտները. հինե– րը՝ Վենետիկէն եւ Պոլսէն … Միքայէլ Ալէմշահ, Անտրէկ Ալթունեան, Խորեան, Արամ Ինճիճեան, Հէքիմեան ու բազմա– թիւ ուրիշներ ։

Ամէնքը տարեց եւ պատկառելի դէմ– քեր՝ կարծես հին հօվ մը կար իրենց վրայ։ Ցատուկ գուրգուրանք ու սէր ու– նէին դպրոցին եւ աշակերտութեան հան– դէպ։ Տարօրինակ կապ մը կը սանձել դպրոցը բոլոր Մխիթարեան նախկին ա– շակերտներու միջեւ։ Թէեւ տարիքի, դիրքի ու հաւանաբար՝ խառնուածքի եւ մտայնութեան — տարբերութիւններ կա– յին մեր երկու սերունդներու միջեւ, այնուհանդերձ՝ Մխիթարեան նոյն հնո– ցէն ելլելով ուժեղ կապ մը կար որ զմեզ իրարու կը զօդէր։ Մենք՝ 17–18 տարե– կան, անոնք՝ 60–65 տարեկան ։

Տարիները անցան, հինները գացին, հիմա մենք եղանք հին սերունդ եւ մեր ետեւէն հասաւ երիտասարդներու նոր սերունդ մը։ Մօտաւորապէս քառորդ դար տարիքի տարբերութիւն կայ մեր երկու սերունդներու միջեւ, բայց արդի ըմբռնումով՝ նորերը մեզի հետ նոյն են։ Լաւ է որ այդպէս է, եւ այդպէս ալ պէտք է ըլլայ։Այլեւս պարոն–մարոն ը– սել չկայ … Կարպիս, Նուպար, Վար– դան, Ենովք կ'ըսեն մեզի ։

Սակայն՝ ես չեմ յիշեր որ Ալէմշահի Միքայէլ ըսէինք, Ալթունեանին՝ Անտ– րէկ, կամ Ինճիճեանին՝ Արամ ։

Հիմա՝ կ'երեւի ժամանակները եւ սո– վորութիւնները փոխուած են եւ մենք ալ պէտք է զուգընթաց հետեւինք ։

(12 Շար.)

ՀԱՅԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Դիւցազ մը հայ պանդուխտներու կեանքէն, — ասոնք առաջին «գաղթող կառնիկներն են», որոնք 1885 թուականէն առաջ, թրքական հալածանքներէն փախ– չելով, հաստատուած են Ամերիկայի մէջ։

Հայ պանդուխտ մը, բանուոր, չարա– չար աշխատանքով քանի մը տոլար քով քովի բերելէ ետք, կը փափաքի տեսու– թեան երթալ իր մէկ հայրենակիցին մօտ, որ կը գտնուի յիսուն մղոն հեռու քաղաք մը։ Կիրակի առաւօտ մը կանուխ, առնե– լով իր խողովակով փոնոկրաֆը (ձայնա– գիր գործիք) եւ շիշ մըն ալ օղի, ճամ– բայ կ'ելլէ՝ կայարան երթալու համար ։ Կարդալ գրել, անգլերէն չի գիտեր, ոչ ալ գիտէ կայարանին ճամբան կամ շոգե– կառքին մեկնելու ժամը։ Ձեռքերու շար– ժումներով, հարց ու փորձով վերջապէս կայարան կը հասնի։ Տոմսակավաճառ պաշտօնեան բաւական դժուարաւ իրեն կը հասկցնէ թէ շոգեկառքը մեկնած է ։ Երկրորդ շոգեկառքը պիտի մեկնի կէս– օրին։ Ցուսահատ եւ յուսարած կը քաշուի կայարանին մէկ անկիւնը, կը սկսի մը– տածել։ Աչքին առջեւէն չարժանկարի պատկերներու պէս կուգան ու կ'անցնին իր ծննդավայրը, ծնողքները, կինը, զա– ւակները, ազգականներն ու բարեկամնե– րը։ Կը յուզուի, օղիի շիշը կը բանայ, կը սկսի ումպ առ ումպ խմել, գլուխը կը տաքնայ, տխուր երգի մը սալը կը դնէ Փոնոկրաֆին վրայ, ձեռքն ալ երեսին դնելով կ'երգէ միասին ։ Անցորդներ կը հաւաքուին շուրջը, երգածներէն բան մը չեն հասկնար, բայց կ'ենթադրեն թէ ազ– բուստը ճարելու համար դիմած է այդ միջոցին ։ Կը սկսին դրամ նետել։ Օղիի շիշը կը պարպուի։ Երկրորդ շոգեկառքն ալ կը փախցնէ։ Օրը իրիկուն կ'ըլլայ ։ Ցաջորդ օրը պիտի աշխատի։ Փոնոկրաֆը եւ հաւաքած քանի մը տոլարն ալ առնե– լով տուն կը վերադառնայ։ Կը խորհի սակայն թէ լաւ միջոց մըն է դրամ վաս– տըկելու ։ Կը շարունակէ կիրակիէ կի– րակի։ Բաւական դրամ կը շահի ։ Վեր– ջապէս կիրակի օր մը, առանց չափազան– ցը փախցնելու, կ'երթայ իր հայրենակի– ցը կը տեսնէ։ Եղելութիւնը կը պատմէ

Այս դէպքը իրենց մէջ միաք մը կ'ար– թնցնէ ։ Քանի մը հայրենակիցներ քով քովի գալով կ'որոշեն սրբեւեան երգի պարի եւ նուագի խումբ մը կազմել ։ Ա– մէկ մէկը քիչ շատ բան մը նուագել գի– տէ։ Կը ճարեն ջութակ, ուտ, քանոն, չըղըրդմա (տեսակ մը սրինգ), տմպուկ (դափ), երգող մը, պարող մը եւ ծափ զարնող մը։ Տարազները՝ շալվար, մինթան, փէս, վրան ալ մետաքսէ չիթ փաթթուած ։

Կիրակի օր մը այս նուագի, պարի եւ երգի խումբը Նիւ Եորքի ժողովրդային մէկ թաղամասին մէջ առաջին անգամ ըլ– լալով հրապարակ կուգայ, խառնիխուռն բազմութիւն մը կը հաւաքուի իրենց շուրջը ։ Յաջողութիւնը կատարեալ է բաւական դրամ կը հաւաքեն։ Շարժանկարի սրահի մը տէրը երեք ամսուան պայմանագրութիւն մը կ'առաջարկէ ի– րենց։ Կ'ընդունին առաջարկը, ցերեկները կ'աշխատին գործարանին մէջ, իսկ գի– շերները եւ Կիրակի օրերն ալ շարժանկարի սրահին մէջ կը պարեն, կ'երգեն եւ կը նուագեն ։

Առաջին անգամ որ բեմ կը բարձրանան իրենց նուագի գործիքներով եւ տարա– զով, հանդիսականներուն կողմէ կը դի– մաւորուին սրտագին ծափահարու– թիւններով ։ Կը սկսին իրենց նոր արհես– տը ի գործ դնել, խանդավառութիւնը գագաթնակէտին հասած է։ Ներկաներու պահանջով քանի մը անգամ բեմ կուգան Ափով դրամ կը նետուի բեմին վրայ։ Սը– րահին տէրն ալ գոհ է։ Մեծ է յաջողու– թիւնը ։ Շարժանկարի սրահի տէրերը ու– րիշ նպաստաւոր պայմաններով առաջար– կութիւններ կ'ընեն, վեց ամսուան նոյն իսկ տարուան մը պայմանագրու– թիւն կ'ուզեն կնքել իրենց հետ ։

Թ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Լեւոն Շանթ, բուն անունով Լեւոն Նահապետեան ծնած է Պոլիս 1869ին: Շանթի «Սեղբոսեան» մականունը՝ կուգայ հօր անունէն, եւ աշակերտ Լեւոն Սեղբոսեան՝ 1870ական թուականներէն նաք ի յիշուիր այլեւս իր ընտանեկան մականունով (Նահապետեան):

Նախնական կրթութիւնը ստացած է իր թաղին՝ Սամաթիոյ մէջ եւ ապա Սկիւտարի վարժարանը: 1884ին կը մտնէ Էջմիածնի Ճեմարանը զոր կ'աւարտէ 1891ին: Վերադառնալով Պոլիս, կը նետուի գրական ասպարէզ եւ կը գրէ «Մնաք բարալ բրիկունը», որ իբրեւ թերթօն կը հրատարակուի «Հայրենիք»ի մէջ: Պոլսոյ մէջ տարի մը ուսուցչութենէ ետք, իր ուսումը կատարելագործելու համար 1892ին կ'անցնի Գերմանիա եւ կը հետեւի մանկավարժութեան եւ գիտութեանց եւ կ'աւարտէ 1897ին :

Հետզհետէ 1892էն սկսեալ լոյս տեսած են Լեռան Աղջիկը, եւ Երազ օրերը, Դուրսեցիները վէպերը: 1893ին լոյս կը տեսնէ իր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, Երգեր վերնագրով: 1896ին կը հրատարակէ Վերժինը, Դարձը (1897) եւ 1898ին Դերասանուհին :

1899ին կ'անցնի Եւրոպա, ուր կարճ ժամանակ մը մնալէ ետք Զուիցերիոյ ճամբով, կ'անցնի Կովկաս եւ կը պարապի ուսուցչութեամբ եւ գրականութեամբ: Կ'ամուսնանայ 1903ին :

1901ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին թատերակը Եսի մարդը, յետոյ Ուրիշին համար եւ Ճամբուն վրայ: 1909ին կը գրէ Հին Աստուածները եւ կը հրատարակէ 1912ին :

Լեւոն Շանթ ունեցած է գործունէութիւն գաղափարներու կազմութեան մէջ, գործակցելով Թումանեանին, Աղայեանին եւ Ստեփան Լիսիցեանին. (Լուսարերներու շարքը):

Իր յաջորդական գործերն են՝ Վէպ Թէ թատերգութիւն, Կինը, Կայսրը, Շղթայուածը, Ինկած բերդի իշխանուհին, Մեր Անկախութիւնը, Ի՞նչ է ազգութիւնը, Ժողովուրդը եւ Մտաւորականութիւնը, Աշխն Պայլը, Հոգիները ծարաւի են, Հայ ժամանակութիւնը, եւայլն:

Մինչեւ 1920 մեր մեծ ընկերը Լ. Շանթ կը մասնակցի հանրային, քաղաքական եւ մտաւորական գործունէութեան. Կ'ընտրուի Հայաստանի խորհրդարանի անդամ եւ կ'ըլլայ նախագահներէն մէկը նոյն ժողովին: Եղած է Մոսկուայի բանակցութեան պատուիրակութեան նախագահ (1920):

1929 Մայիս 28ին, կարգ մը հանրային գործիչներու հետ կը հիմնէ Համազգային Ընկերութիւնը, որ Պէյրութի մէջ կը բանայ Հայ ճեմարանը իր եւ Նիկոլ Աղբալեանի տնօրէնութեամբ. Տարիներ առաջ լոյս տեսան Համազգայինի տպարաններէն իր ամբողջ երկերու հաւաքածոները, 10 գեղեցիկ հատորներով :

Մեռաւ, Պէյրութ, 1951 Նոյեմբեր 29ին, անողոք հիւանդութեան մը երկարատեւ տառապանքներէն ետք.

ԳԻՇԵՐԱՊԱՀԸ

Գիշեր է. տա՛նկ տա՛նկ. հնչայ
ժամացոյց,
Հանգիստ է չորս դին, կը ննջեն բոլոր.
Միայն ինքն է որ՝ հանգոյցէ հանգոյց՝
Փողոցներ կ'անցնի լուռ, քայլամոլոր :

Պաղ հովը կուգայ կը զարնէ ճակտին,
Ուր հին-հին յուշեր յանկարծ կը յածին,
Ինչպէս երկնքի քողէն ալ անդին
Մոլորուած աստղեր մերթ վառ
կ'առկայծին :

Ու միտքը կ'երթայ թափով ինքնաբեր
Կը թռչի դէպի տունը հայրենի,
Ուր կեանքն ուրիշ էր, սրտերն ալ
տարբեր
Այն լեռներուն մէջ վեհ ու ամեհի :

Ու պարզ կը յիշէ, գիշեր է խորին,
Իրենք քոյր – եղբայր լուռ ու անքուն
Խումբով պաշարած ալեհեր հանին
Կ'ունկնդրեն անոր վէպերն հմայուն :

Եւ հանին ինքն ալ ներշնչուած արդէն՝
Մհերի ուժը կը պատմէ տաղով,
Երբ յանկարծ բուքը տնակի երդէն
Այլանդակ ձայնով կը հանէ հոգոց :

Ահեղ ոռնումով կարծես կը խօսի,
Կը սուլէ բառեր բիրտ ու չլսուած
Բա՛ռ որ դժոխքի խորքէն կը հոսի,
Ու խաչ կը հանէ հանին երկիւղած :

Իսկ տղաքը լուռ կը նային իրար,
Ու ամէն մէկը կը խորհի ինքնին
Որ նոր Մհեր մը դառնայ անպատճառ,
Երբ ինքն ալ հասնի անոր տարիքին :

Եւ ահա՛... տա՛նկ, տա՛նկ, խորհող
ժամացոյց,
Հանգիստ է չորս դին, կը ննջեն բոլոր,
Միայն ինքն է որ՝ հանգոյցէ հանգոյց
Փողոցներ կ'անցնի լուռ քայլամոլոր :

1894 ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԳԵՐԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

SURHOMMES ET SURMONDES (1)

Մարք Հայմէր բացառիկ լրագրողի մը արտակարգ կերպով հետաքրքրաշարժ ոճով յաջողած է գրքի մը էջերուն մէջ ամփոփել ու յստակ կերպով տալ գիտական ամէնէն վերջին նուաճումները :

«Փարի – Մաչ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարք մը հիմը կազմած է այս գրքին, որ կրնայ ներշնչել մեր օրերու երեւակայածին վէպերու մեծ թիւ մը :

Աշխարհ կը փոխուի զարմանալի արագութեամբ մը, հակառակ անոր որ մարդոց մեծամասնութիւնը անյարիր հանդիսատեսի դերին մէջ կը գտնուի: Հեղինակը անհրաժեշտ գիտական պատրաստութեամբ կը բացատրէ ցարդ կատարուած մեծագոյն նուաճումները եւ ազատ թռիչք կուտայ իր երեւակայութեան նկարագրելու համար այն նոր աշխարհը, որ վաղը թերեւս իրականութիւն դառնայ իր հիանալի եւ ահարկու կարելիութիւններով :

Այնքան համոզկեր ճշտով մը կը խօսի ապագային մասին որ ընթերցողը անդուստ հրամանքէ մը կը տարուի եւ չի կրնար ընդհատել ընթերցումը: Հեղինակին անսահման խանդավառութիւնը յաճախ ընթերցողը կը մղէ հարց տալու ինքն իրեն թէ որքան ճշմարիտ է կարդացածը, բայց Մարք Հայմէր ամէն երեւակայելի կասկած նկատի առած է եւ պատասխանը գրած է :

Զարմանալի ճարպիկ գրող մըն է Մարք Հայմէր որ ընթերցողին հետաքրքրութիւնը միշտ վառ պահելու թանկագին գաղտնիքին տիրացած է լրագրական ասպարէզին մէջ :

Հիւլէին տարանջատումի թուականէն ի վեր գիտական բազմաթիւ մարզերու մէջ հսկայական նորութիւններ արձանագրուած են, որոնց ամբողջական պատկերը կրնանք գտնել այս գրքին մէջ :

Աւելորդ է ըսել որ ապագայ Գերաշխարհն ու գերմարդիկ իսկապէս չեն կրնար խանդավառել բոլորս ալ եւ ապահովաբար մեր կեանքի օրերուն չէ որ պիտի իրականանան :

Ամէն պարագայի մէջ լուրջ ծանօթութիւններու շտեմարան մըն է այս գիրքը, զոր կը յանձնարարենք ամէն դասակարգէ ընթերցողի հաւասարապէս :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ

LA CHINE AU DEFI (2)

Ֆրանսուա Միթերանի քաղաքական համբաւն ու հասունութիւնը կը բաւեն իբրեւ վկայական այս գրքին բացառիկ տարողութեան :

Չինաստան հինէն ի վեր անծանօթ մնացած է արեւմտեան ազգերուն որոնք գրեթէ միայն առասպելներով կը գոհանան :

Ֆ. Միթերան քննական պտոյտի մը ընթացքին յաջողած է Հ. Չինաստանի վարիչները տեսնել, լսել անոնց բացատրութիւնները, մօտէն քննել կատարուած աշխատանքները եւ ընդհանուր գաղափար մը կազմել ամէնէն աւելի բնակիչ ունեցող երկրին մասին:

Զարմանալի շահեկան է Մաօ Ցէ Թունկի հետ իր տեսակցութիւնը:

Պատմութեան համար գրուած այս գործը թանկագին վկայութիւններ կը պարունակէ, որոնցմով կարելի է սրբագրել լրագրական լուրերու մէջ յաճախ սխալ ձեւով մը պատկերացուած չինական առասպելը :

Համայնավարութիւնը նոյնը չէ ամէն երկրի մէջ: Աչքառու տարբերութիւն մը կայ Չինաստանի եւ Խ. Ռուսիոյ համայնավարութեանց միջեւ: Այս տարբերութիւնը դիւրին չէ հաստատել լրագրական լուրերով որոնք միշտ հեռու են անկողմնակալ ըլլալէ :

Նոյնն է պարագան այն յաւիտենական առասպելին, որուն համաձայն Չինաստանի մէջ տեւական անօթութիւն եւ թշուառութիւն կը տիրէ :

Անհրաժեշտ է առողջ ու անկողմնակալ դատաստաններու վրայ հիմնել մեր ծանօթութիւնները:

Այս ուղղութեամբ է որ այս գիրքը թանկագին վկայութիւն մը կը կազմէ :

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Marc Heimer : Julliard 1961, Paris
2) François Mitterand : » » »

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ, (1945 1960): Գրեց Արսէն Երկաթ: Տպարան «Յուսաբեր, Գահիրէ 1961: Հեղինակին հասցէն՝ Պուաթ – Փօսթալ 2326, Գահիրէ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ներսէս Արծրունին, որ մտիկ կ'ընէր Պօղոս եպիսկոպոսի դառն գանգատները, խռովուած շարժում մը ըրաւ ու գոչեց :

— Մի՞թէ քանի մը աղաներուն հաւաքուած չարիքը, սա խեղճ գեղացիները պիտի քաշեն, կը հաւատա՞ք որ ժողովուրդին մէջ Ձեր Սրբազնութիւնը յարգողներ չկան :

— Գիտեմ ... իմ գեղացիներս չեն մոռցեր իրենց ըրած բարութիւնս, կակուղ վանահայրը՝ կէս բերնով մը :

— Քանի որ այդպէս է, ինչո՞ւ ձեռնպահ կը մնաք: Արդէն մեր նպատակը խամբաներու պաշտպանութիւնը չէ: Խամբաները պաշտպանուած են կառավարութեան դրօշին տակ: Մենք տառապող, չարչարուող ու օր մը անօթի, օր մը կուշտ կեանք անցունող սա գիւղացիներու համար միջոց մը մտածել կ'ուզենք : Ահա մեր խնդիրը ...

Պօղոս եպիսկոպոս պահ մը լռեց : Իր լայն ճակտին վրայ դրաւ ձեռքը՝ կարծես ամփոփելու համար գանկի ներքեւ վխտացող գաղափարները : Յետոյ իր դէմը գտնուող հսկայ համարձակախօս մարդուն վրայ նայեցաւ, որուն աչքերուն մէջ բոց մը կը ճառագայթէր: Դիտեց անոր պատկառելի կերպարանքը ու հարցուց :

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ ձեռքերը կապուած եպիսկոպոս մը :

Ձեր ձեռքերը կապուած չեն, առարկեց Ներսէս Արծրունին :

— Ա՞յս կղզիին մէջ :

— Այո, այս կղզիին մէջ :

— Կը սխալիք. այս մենաւորիկ բնակութեանս մէջ ձեռքէս բան մը չիգար : Միթէ չէք հաւատար, երբ ըսեմ թէ բանտարկութիւն մըն է այս ինծի համար :

— Ինչու բանտարկութիւն մը ըլլայ :

— Որովհետեւ այն ազդեցութիւնը զոր ես ունէի Առաջնորդական գահիս վրայ, հիմակ ի սպառ ջնջուած է :

Այն ատեն ոչ միայն քուրս-պէկերը կը դողային իմ անունէս, այլ կառավարութիւնն անգամ չէր կրնար բան մը ընել սա գիւղացիներուն դէմ, զոր ամէնէն աւելի սիրած եմ բովանդակ կեանքիս մէջ: Եհ չար Նախանձը սատանայի մը պէս կերաւ թշնամիներուս սիրտը : Չքաշեցին... չուզեցին իմ ձեռքովս բարութիւնը տեսնել: Ականջովս լսած եմ. երբ կը պտտէին չորս կողմէն. «Դաւաճան է Պօղոս Եպիսկոպոսը... մատնիչ է... կառավարութեան մարդն է ...»: Լսած եմ, այո, եւ հաւատացէք որ սրտիս արիւն գացած է :

— Հող չէ, Սրբազան Հայր, Քրիստոսին անգամ «Ես մարդ էր» ըսին... բայց անիկա իր ձեռքը բարութիւն ընելէ չդադրեցուց. մինչեւ խաչին վրայ, մահուան ամէնէն դառն ժամուն տառած, չմոռցաւ ըսելու «Իմ ոճրագործներս մեղաւոր չեն. որովհետեւ չեն գիտեր ըրածնին» :

— Իրաւունք ունիք ... բայց մարդս մարդ է, չի կրնար աստուած մը ըլլալ. առարկեց Վանահայրը՝ ցաւատանջ ձայնով մը: Մանաւանդ ի՞նչ կրնամ ընել, երբ որ բարիքս՝ չարիքի տեղ պիտի գըլեն :

— Ձեր Սրբազնութիւնը բարիք մը պիտի ընէ այնպիսի մարդերու առջեւ, որոնք կը գնահատեն զայն :

— Որո՞նց առջեւ ;

— Մեր ... ;

— Ձեր ...

— Այո :

— Ձեզ հասկնար ... ո՞վ էք դուք :

— Հայրենեաց ու Ազգին պաշտպաններն ենք :

— Հայրենեաց ու Ազգին պաշտպաններ ...:

— Այո :

— Դուք ի՞նչ կարող էք ընել .

— Կը հաւատա՞ք որ անձնուիրութիւնը ամէն բան կ'ընէ :

— Կը հաւատամ :

— Ուրեմն մեր յոյսը լոկ անձնուիրութեան վրայ դրած ենք .

— Միայն անձնուիրութի՞ւն ...

— Այո. միայն անձնուիրութիւնը ...

— Ըստ իս, ներկայ ժամանակներուս մէջ, անձնուիրութեան հետ մեծ ուժ մըն ալ հարկաւոր է: Ունի՞ք ուժեղ կազմակերպութիւն մը :

— Ահա այդ է մեր բոլոր ջանքը: Այդ է պատճառը՝ որ Ձեր Սրբազնութեան կը դիմենք: Ուժեղ կազմակերպութիւն մը պատրաստելու համար. միթէ՞ հիմնական ծրագիր մը պէտք չէ :

— Անշուշտ, առանց հիմնական ծրագրի մը՝ գործունէութիւնը խախուտ ու երկիւղալի կ'ըլլայ :

— Ուրեմն, Սրբազան Հայր, մէկդի թողուցէք ձեր գանգատները: Սիրական ազգիդ համար մի խնայէք ինչ որ կարող էք, ինչ որ անոր բարութեան ու ապագային կը վերաբերի:

Խամբան՝ խամբա է, աղան աղա է ... անոնք կոյր ժողովուրդ մը կ'ուզեն ունենալ որ հարստահարեն, կեղեքեն ու տըրուկի մը պէս արիւն արցունքով ապրին:

Դուք մեզի հետ եղէք, մեզի հետ գործեցէք ու մեզի հետ կապուեցէք : Թող Առաջնորդական գահը չըլլայ ձեզի, թող կրօնական այդ առաւելագոյն փառքէն զրկուած ապրիք ...: Ատոնք անցաւոր բաներ են : Ատոնք խղճի ու զգացումի հետ կապ չունին: Այս վանքերը կոչուած են թշուառ ու անտէր ազգին փրկութեան օրրաններ ըլլալ, ինչո՞ւ լռութեան մէջ կը դատապարտէք զանոնք :

— «Լիմ – Անապատի վանահայրը խըռդուելու մօտ անձկութեան մը մէջ կը գտնուէր: Իր հոգին անզուսպ ու հրատապ ցաւով մը կը համակուէր: Կը զգար թէ մեծ մարդու մը դէմը կը գտնուէր, կը զգար թէ իրեն հետ խօսողը հասարակ անձ մը չէր, կը զգար թէ Աստուծոյ ձայնը կար անոր շեշտերուն մէջ :

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ :

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը :

ԳՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ :

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը :

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբին, այս Կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ :

J, N. L'S QUURTETT
AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES
BUFFET - BAR

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Ընկեր Ժ. Միրիճեանի կողմէ
Նիւթ.— ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ:

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան խումբի սովորական հաւաքավայրը :

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանգստեան ձայնաւոր պատարագ՝ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՔԷՀԵԱՆԻ հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝ Գեր. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը :

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը :

43, Bld. Raspail
Métro Sèvres-Babylone
Գեղարուեստական բաժին :
Տոմսերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին :

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց ծնողքը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին :
Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները :

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատրիարք Գերշ.
ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ
« ՄԻԶԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »
Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :
Ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ԿՈՉ ԼԻՈՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— «Հրատարակութեան խնդրանքով» մեզի ղրկուած է հետեւեալ կոչը : Այս միջոցիս Լիոնի հայ գաղութը կը խառնշտկեն կարգ մը «գործ» տարրեր, որոնց դէմ ուղղուած է այս կոչը, տեսակ մը զգաստութեան հրաւէր :

Լիոնի գաղութը առնէ մը ի վեր կ'ապրի փոթորկալից օրեր: Ինչպէս ծանօթ է, Ազգ. վարչութիւնը վերջապէս տուաւ իր հրաժարականը, այժմ կը գտնուինք նոր վարչութեան ընտրութեան նախօրեակին: Այս առթիւ զոյնզգոյն խմբաւորումներ ու անհատներ ասպարէզ իջած են, ու հրապարակը կ'ողողեն ցուցագրական թերուցիկներով «էջմիածնական» «ուղղափառ», «Հայաստանասէր» եւ նման անուններով: Տունէ տուն կ'ընեն պառաւական քամբասանքներ: Ժողովուրդին միտքը պղտորելու եւ իրենց մանածը ներկելու համար ՝նենգամտօրէն ստեղծուած այս պայքարին հեղինակները կը տարածայնեն յիւրիւրածոյ լուրեր, իբր թէ մենք ու մեզի համակիր զանգուածը մտադիր ենք եղեր բաժնուիլ Էջմիածնի Մայր Աթոռէն ու Լիոնի եկեղեցին ենթարկել Անթիլիասի Կաթողիկոսութեան:

Ո՞վ են սակայն վերջին ժամուն՝ ուշացած այս կեղծ «եկեղեցասէրները» ու «էջմիածնասէրները»: Անոնք համախոհներն են ու գործակատարները բռնատիրական, հակազգային ու եկեղեցաքանդ իշխանութեան մը, որ Հայաստանի մէջ, ամէն միջոցի կը դիմէ հիմէն քանդելու համար եկեղեցին ու կրօնքը, հակառակ ուածեան իր համալսարաններով, բանաւոր թէ գրաւոր հակակրօնական իր քարոզութիւններով: Մայր երկրի մէջ գործուած այս աւերը քիչ ըլլար կարծէք, հիմակ ալ սկսած են քանդումի նոյն գործը կատարել Արտասահմանի ազատ գաղութներու մէջ, իբրեւ գործիք ունենալով ձեզ ծանօթ այս խմբակը :

Ո՞ւր էին այս «էջմիածնականներ»ը : Ինչո՞ւ կը լռէին, երբ Հայաստանի մէջ կը փակուէին եկեղեցիները, կը վերածուէին մթերանոցի, ախոռի, սինեմայի : Երբ տակաւին այսօր իսկ երկրի ժողովուրդը գաղտնաբար կը մասնակցի եկեղեցական արարողութեանց, վախնալով որ այս «մեղքը» գինքը կրնայ առաջնորդել Սիպիր կամ ուրիշ աքսորավայրեր :

Ո՞ւր էին երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Մուրատբէկեան դաւադրաբար ու խժդժօրէն կը խեղդուէր Էջմիածնի տաճարին կամարներուն տակ, երբ ան կը մերժէր Չեկայի գործակալներուն յանձնել Էջմիածնի գանձարանին բանալիները, փրկելու համար եկեղեցական սրբ. անօթները, կողոպտիչ ձեռքերը :

Ո՞վ են, վերջապէս այս մարդիկը, որոնց համար կրօնքը «թոյն» է եւ «աֆիոն» որոնք ազգի եւ եկեղեցիի գոյութեան իսկ չեն հաւատար իսկ այժմ դարձեր են «էջմիածնասէր եւ պաշտպան կրօնքի :

Լիոնահայ ժողովուրդ, զգոյշ: Այս մարդոց միակ նպատակն է էջմիածնասէր պիտակին տակ արմատախիլ ընել ազգային գաղափարները, կրօնական սրբութիւնները, որոնց գլխաւոր պաշտպանը կը կանգնի մեր կազմակերպութիւնը՝ իր ազատատենչ սկզբունքներով: Անոնք կը ջանան արմատախիլ ընել այս բոլորը, Արտասահմանի Հայութիւնը եւս ենթարկելու համար համայնավար բռնատիրութեան :

Իրենց այս ստորին նպատակին իրագործման համար պատրուակ մը պէտք էր անշուշտ :

Մենք կը ծրագրենք եղեր Լիոնի եկեղեցին անջատել էջմիածինէն եւ ենթարկուիլ Անթիլիասի կաթողիկոսութեան :

Բացարձակ դրպարտութիւն, զարշելի սուտ: Էջմիածինը սիրելը ու զայն ամէն ոտնձգութիւններու դէմ պաշտպանելը մենք պիտի չսորվինք այդ կեղծ «էջմիածնասէր – ուղղափառներէն», մենք ատոր գործօն ապացոյցը տուած ենք տարիներ առաջ :

1903ին, երբ ցարական կառավարութիւնը ոճրածին ծրագիրը կը յղանար գրաւելու համար էջմիածնական կալուածները, դիմացի ճակատին ակնարկած « մութ » տարրերուն ու մեր համակիր զանգուածին առաջնորդութեամբ էր որ կազմակերպուեցան բողոքի համաժողովրդական հսկայ ցոյցերը : Շնորհիւ այդ ցոյցերուն՝ Խրիմեան կաթողիկոս կրցաւ կերպով պաշտպան կանգնեցաւ Հայոց արդար իրաւունքներուն: Խնայելով այսպէս հայապատկան կալուածներուն գրաւումը՝ կառավարութեան կողմէ :

Մենք ենթակայ ենք ու կը մնանք նպատակներու Ս. էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Միեւնոյն ատեն կը յարգենք Անթիլիասի Հայրապետը եւ անոր միաբանութիւնը: Երկու Աթոռներն ալ մեզի համար նուիրական են, սակայն բաժնուիլ էջմիածինէն ու ենթարկուիլ Անթիլիասի՝ ԵՐԲԵ՛Ք :

Մենք՝ երէկ, ինչպէս այսօր, տէր ու պաշտպան կը կանգնինք Հայաստանեայց եկեղեցիին եւ նախանձախնդիր անոր յարատեւման, իբրեւ ազդակներէն մէկը Հայութեան յաւերժացման :

Մօտ ատենէն պիտի կատարուին Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնները: Պահանջէ, որ այդ ընտրութիւնները տեղի ունենան համաձայն Ազգ. Սահմանադրութեան դարաւոր օրէնսդրութեան, ժողովրդային ազատ քուէարկութեամբ, ինչպէս եղած են ցարդ: Գործիք մի դառնար ծանօթ խմբակին հակազգային կասկածելի շարժումներուն: Քուէներդ կեդրոնացուր այն ցանկին վրայ որ հրապարակ պիտի ելլէ մօտ ատենէն: Վստահ եղիր որ այդ ցանկը կը բաղկանայ անշահախնդիր, հայրենասէր եւ եկեղեցասէր անձերէ :

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՊԱՇՏՊԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ն. Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ն. Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ն. Ֆ. Հատը՝ 0·25 Ն. Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 30 NOVEMBRE 1961

37ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9267 37EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 17ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 5068

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ

Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 14ին տեղի ունեցեր է «պարտիական ակտիւի ռեսպուբլիկական ժողովը» (չորս բառ, մէկը միայն հայերէն), լսելու համար Կոմկուսի կեդրոնի Ա. քարտուղար Զարոբեանի եւ ուրիշ պատգամաւորներու զեկուցումները՝ Մոսկուայի ԻԲ. համագումարին մասին :

Այս ժողովի համառօտ տեղեկագրութեան մէջ կը գտնենք կարգ մը մանրամասնութիւններ այն մերկացումներուն մասին, որոնց արձագանգ եղեր էին Ֆիկարօ, Լը Մոնտ եւ ֆրանսական ուրիշ թերթեր, ինչպէս Յառաջ :

Շուրջ քառորդ դար լուռ մնալէ վերջ, պոլշեւիկեան պատասխանատու վարիչները այժմ սկսած են խոստովանութիւններ ընել այն զարհուրելի նախճիրներուն մասին, որոնք գործուեցան Հայաստանի մէջ 1937ին, Սթալին – Բերիա – Մալենկով անբագործ երրորդութեան կողմէ :

Այսօր միայն կը բացուին գաղտնի ծալքերը այն ահաւոր ոճիրներուն, որոնց զոհ գացին հազարաւոր հայրենասէր հայորդիները եւ հարիւրաւոր մտաւորականներ ,— հայ ժողովուրդի ընտրանին :

Սփիւռքի Հայութիւնը ամէն տարի խանդաղատանքով կ՚ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնին յիշատակը : Կը խարանէ Թուրքը, որ 1915ին գլխատեց մեր մտաւորականութիւնը, ջարդեց մէկ միլիոն Հայեր եւ արմատախիլ ըրաւ արեւմտահայութիւնը :

Սակայն ձայն – ծպտուն չի հաներ 1937ի պոլշեւիկեան Մեծ Եղեռնին մասին : Չի հետաքրքրուիր թէ ի՞նչ եղան, պոլշեւիկեան ո՞ր բանտին կամ աքսորավայրին մէջ մեռան կամ գնդակահարուեցան յականէ անուանէ ծանօթ մեր երկու հարիւր յիսուն գրագէտները, բանաստեղծները, արուեստագէտներն ու հանրային գործիչները : Ի՞նչ ճակատագիր ունեցան, իրենց իսկ այսօրուան խոստովանութեամբ, նոյն թուականին Հայաստանի մէջ ձերբակալուած 3500 համայնավար «պատասխանատու աշխատողները» :

Կոմկուսի Ա. քարտուղար Զարոբեան այսօր բարձրաձայն ու անվախ՝ անարգութեան սիւնին կը գամէ Սթալինը, որ «կոպիտ կերպով ոտնահարում էր ղեկավարութեան լենինեան սկզբունքները, թոյլ էր տալիս կամայականութիւն եւ իշխանութեան չարաշահումներ» :

Այդ օրերուն դաշնակցական մամուլն էր միայն, որ ճակատաբաց կը մատնանշէր պոլշեւիկներու գործած ոճիրները Հայաստանի մէջ, տարաբախտ Խորէն Ա. Մուրատբէկեան կաթողիկոսի խեղդամահ սպանութիւնը Չեկային կողմէ, Աղասի Խանջեանի զոհուիլը Բերիայի գաւաճան գնդակով, Չարենց, Նայրեանի, Ակսել Բակունցի եւ ընկերներուն անհետ կորուստը :

Սակայն աղբիւրներէ քաղուած մեր այս յայտնութիւնները քանի կը փախցնէին հակադաշնակցական խանդավառութիւնն, «Տեղական – սամկավար – յառաջդիմական թերթերուն, որոնք «Հայաստանասէր»ի կեղծ դիմակ հագած, «Հայաստանի թշնամի» մակդիրը կը փակցնէին մեր ճակտին, առանց կարմրելու :

Այժմ որ պոլշեւիկ ամէնէն պատասխանատու անձնաւորութիւններ — Խրուշչեւ, Շելեպին, Շվէրնիկ եւ ընկերներ — ի լուր աշխարհի կը ձաղկեն Հայաստանի մէջ գործուած անլուր ոճիրները, ի՞նչ պատասխան պիտի տան անոնք, կեղծ «Հայաստանասէրները», բռնակալին առջեւ ծունկի եկող, Սթալինին առջեւ խունկ ծխող փարիսեցիները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ԻՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ԲԱՆ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Երեքշաբթի օր, Փարիզի կեանքը գրեթէ դադրած էր, վեցէն սկսեալ արդէն քաղաքը մութին մէջ էր : Արդարեւ ելեկտրականութիւն, կազ, մեթրօ, երկաթուղի, օթօպիւս, թաքսի, բոլորին սնունդ քանները գործադուլի հրահանգ տուած էին :

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԱԶ.— Հրահանգ տրուած էր ժամը վեցէն 17, առանց բացառութեան : Ասոնց ինչպէս միւս բոլորին ուզածը յաւելում է անշուշտ : Իրրեւ հետեւանք նախորդ գործադուլի հրահանգին, կառավարութիւնը 2·25 առ հարիւր յաւելում մը տուաւ իրենց, ինչպէս բոլոր միւս պետական պաշտօնեաներուն : Գոցելու համար այս յաւելումին առեղծած բացը, նոր տուրքեր պիտի դնէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ հարցը ո՞ր կողմն ալ դառնայ տուժողը միշտ ժողովուրդը կը մնայ : Զհասկնալիք բաներ ալ կան անշուշտ, մանաւանդ ելեկտրականութեան համար : Ասոր պաշտօնեաները շատ լաւ գիտեն թէ իրենց ընկերութիւնը՝ է Տէ էֆ (Ֆրանսայի ելեկտրականութիւն) միշտ շահ ունի, անցեալ տարի՝ եօթը միլիառ : Ուրեմն, առանց նոր տուրքեր դնելու, կարելի է գոհացում տալ ելեկտրականութեան պաշտօնեաներուն պահանջներուն : Այս է պատճառը իրենց գործադուլին, որ աննախընթաց էր : Բացի հիւանդանոցներու շրջաններէն եւ այն անհատական բուժարաններէն որոնք գիմում ըրին առիպողական գործողութեանց համար, ելեկտրական հոսանքը կտրուած էր բովանդակ երկրին մէջ : Բացառաբար Յառաջի թաղամասը ելեկտրականութիւն ունենալով (միայն մէկ ժամի դադար մը եղաւ) կարելի եղաւ, սրոշ յապաղումով թերթը հրատարակել : Մենտիքանները կ՚ըսեն թէ գործադուլին հետեւած է պաշտօնէութիւնը 120 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչ որ կատակի բնոյթ պիտի ունենար եթէ չբացատրէին թէ այս ձեւով կ՚ուզեն ըսել թէ «բարոյական» գործադուլի մէջ կը հաշուէին արձակուրդի մէջ գտնուող պաշտօնեաները եւ հանգստեան կոչուածները ... :

Նոյնն է կազին պարագան, որուն պաշտօնեաներն ալ կ՚ուզեն յաւելում ստանալ առանց նոր տուրքեր ստեղծելու :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ.— Գործադուլ ըրին ժամը չորսէն (Երեքշաբթի) մինչեւ Չորեքշաբթի ժամը չորս, այլ խօսքով՝ 24 ժամ :

Մեծ գիծերու վրայ, քանի մը կառախումբեր բանեցան, արուարձաններու համար, ոչ մէկ կառախումբ կար :

Ասոնց ալ ուզածը յաւելում է անշուշտ, բայց պարագան տարբեր է : Երկաթուղին արդէն մեծ բաց մը ունի զոր պետութիւնը կը գոցէ, իր իսկ պարտադրած սակերուն պատճառաւ : Ճիշդ է որ Ֆրանսայի երկաթուղիի գիները ամէնէն ցած են, բաղդատմամբ դրացի երկիրներու : Ամէն պարագայի մէջ, որեւէ յաւելում, նոր բեռ մըն է պետական գանձին համար :

ՄԵԹՐՕ.— Սկզբունքով, մեթրօն գործադուլ չէր ըրեր : Չկրցաւ բանիլ, որովհետեւ ելեկտրական հոսանք չկար : Քանի մը կառախումբեր սկսան բանիլ ժամը 17էն :

ՕԹՕՊԻՒՍ.— 1500 կառքերու վրայ 145 հատ աշխատած են միայն :

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Խոր ցաւով կ՚իմանանք թէ յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է, Յառաջի վաղեմի եւ նուիրեալ աշխատաւորը՝ Բարթող Փափազեան, 75 տարեկանին :

Բնիկ Պէյնիցի, Բարթող Փափազեան պատերազմէն առաջ եւ մինչեւ իր հիւանդութիւնը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ամէն օր հեծանիւով կը ցրուէր Յառաջը, որուն հաւատաւոր ծառայողը եղած է :

Անդամ էր Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին եւ իր ամբողջ կեանքը ծառայած է, իր համեստ ուժերով իր կուսակցութեան եւ իր ազգին :

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին եւ զաւակներուն :

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Նոր ձերբակալութիւններ, նոր յայտնութիւններ իրարու կը յաջորդեն Եգիպտոսի մէջ : Չեռատեսիլէն ցոյց տրուեցան Ֆրանսացի «լրտեսները» :

Ալ Ահրամ թերթը եւ Գահիրէի ձայնասփիւռը կը շարունակեն անհեթեթ պատմութիւններ պատմել «Ֆրանսացի դիւանագէտներու դաւին» մասին : Ամէնքն ալ խոստովանութիւններ կ՚ընեն, ձերբակալուածներէն մէկը՝ Անրի Մութոն «ընդունած է» որ հետեւեալը ըսած ըլլայ իր մէկ գործակիցին.—

«Նասըրի սպանութիւնը միակ լուծումն է որպէսզի գլուխ հանեմ այն տագնապը ուր ինծի յանձնուած է» : Այս վերջինը խոստովանած է նաեւ թէ իրեն օգնած են Զուիցերիոյ, Պելճիոյ եւ Իտալիոյ դեսպանատուները ... :

Ձերբակալուած է նաեւ Փարիզի նախկին եգիպտական դեսպանը՝ Ատլի Անտրաոս

ԷԹ – ՖՐԱՆՍ.— Պաշտօնէութեան մեծ մասը հետեւած էր գործադուլի հրահանգին եւ միայն չորս օդանաւեր մեկնեցան, Օռլիէն :

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՋՈՒՐ.— Ճնշումը պակսած էր : Ասոնք թէեւ գործադուլ չէին ըրեր բայց պաշտօնեաները չէին կրցած գործի երթալ, ինչպէս թղթատարական սպասարկութեանց մէջ որոնք թէեւ բաց էին, բայց պաշտօնէութիւն պակասը թոյլ չտուաւ որ ամէն ինչ կանոնաւոր ըլլայ : Չաշխատեցան նաեւ մեռելաթաղերը եւ բոլոր յուղարկաւորութիւնները Չորեքշաբթի օրուան յետաձգուած էին :

Փարիզի մէջ երթեւեկը շատ դիւրին էր հակառակ նախատեսութեանց : Արդարեւ ելեկտրականութեան դադարին պատճառաւ, չէին աշխատեր քաղաքին լուսաւոր ազդանշանները, ինչ որ խճողումի զուռ կրնար բանալ : Հաւանաբար բոլոր յառետեները, այդ պատճառով տունը նստած էին եկարքերն ալ կառատունը ձգածներուն լուսատեսները (որոնց թիւը միշտ քիչ է) կրցան ազատօրէն եւ արագ շրջագայիլ : Մնաց որ թաքսիներու մեծ մասն ալ չէր հետեւած գործադուլի հրահանգին, ոչ մէկ չարժավար գիտէր թէ ի՞նչ էր իրենց պահանջը ... :

Այս ամբողջէն ետք սակայն, ոչ մէկ հարց լուծուած է, եւ երկիրն ու ժողովուրդը միշտ կը մնան նոր գործադուլներու սպառնալիքին տակ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 62ի դէմ 130 ձայնով մերժեց քուէարկել Ալժերիոյ պիւտճէն : Դէմ քուէարկեցին վեց համայնավարները, 42 ընկերվարականներ, 38 անկախներ, 56ի վրայ 35 ձախ դեմոկրատականներ եւն. :

ԻՐԱՔԻ նախկին Ներքին նախարարը որ մահուան դատապարտուած էր Քասըմի դէմ մահափորձ կատարած ըլլալուն համար, ազատ արձակուեցաւ :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԵՐԸԼՏի համաձայն, Խ. Միութեան հինգ հանրապետութիւններու մէջ հրեայ համայնքին հինգ ղեկավարներ պաշտօնանկ եղած են իշխանութեանց կողմէ :

ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ մէջ, Չոմպէ կոչ մը ըրաւ, ի պատասխան Ապահովութեան Խորհուրդին քուէարկած բանաձեւին, ուր կ՚ըսէ թէ պէտք է մինչեւ ծայրը դիմադրել եւ որոշած է բռնութեան պատասխանել բռնութեամբ : Չոմպէ շեշտը դրած է «ամերիկեան դիւանագիտութեան բնածին յիմարութեան վրայ զոր Սթիվընսոն իր գագաթնակէտին հասցուցած է» :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ երկու թերթերու համաձայն՝ Ճիոռնալէ տ'Իթալիա եւ Թելեսեռա Վորոշիլով անձնապան եղած է : Լուրը Հռոմ հասած է Վիէննայէն Իթալիա գործակալութեան միջոցով : Մոսկուա կը հերքէ :

ԱՏԸՆԱՈՒՐԸ հիւանդութեան պատճառաւ յետաձգեց Փարիզ իր ճամբորդութիւնը : Տը Կոլի հետ պիտի տեսնուէր Դեկտեմբեր 9ին, մինչ նախապէս ծրագրուած էր որ այս Հինգշաբթի տեղի ունենայ խորհրդակցութիւնը :

ԱԵՍՄԱՆԻ դատավարութեան վճիռը պիտի տրուի Դեկտեմբեր 11ին, կը հաղորդեն Երուսաղէմէն :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր առաջարկներ ըրաւ Ժընեւի հիւլէական փորձերու ժողովին : Ներկայացուած յայտարարութեամբ, Խորհ. Միութիւնը կ՚ուզէ որ հիւլէական փորձերը անմիջապէս դադրին : Կ՚առաջարկէ նաեւ որ Ֆրանսա հիւլէական ակումբին մաս կազմէ :

ԻՍՎԵՍՏԻԱՆ ամբողջութեամբ հրատարակեց իր խմբագրապետին՝ Աճուպէյի տեսակցութիւնը նախագահ Քենըտիի հետ : Առաջին անգամն է որ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդը կրնայ կարդալ Քենըտիի բոլոր յայտարարութիւնները : Աճուպէյի համաձայն, Քենըտի ըսած էր թէ վտանգին գլխաւոր աղբիւրն է՝ Խորհ. Միութեան փափաքը աշխարհ «համայնավարացնելու» : Աւելցուցած է՝ մի ըրէք Պերլինի, Գերմանիոյ վերամիացումը կ՚ուզենք :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ արտաքսուեցաւ Ֆիկառոյի թղթակիցը՝ Սաշա Սիմոն, որ նախատական տողեր գրած է Խրուշչեւի հասցէին : Կ՚ակնարկուի Ֆիկառոյի այն յօդուածին որ 3 ԻԲՍ ստորագրութեամբ կը պատմէր թէ Խրուշչեւ ի՞նչ կ՚ընէր Սթալինի օրով (Յառաջ, Նոյեմբեր 21) :

ՄԱՕ ՑԷ ԹՈՒՆԿ բարեկամական գիր մը ղրկած է Էնվէր Հոճայի, շնորհաւորելով ալպանական քաղաքականութեան ճշդութիւնը : ԻԲ. համագումարէն ետք, առաջին անգամն է որ Չինացիները հրապարակաւ իրենց համախոհութիւնը կը յայտնեն Ալպանիոյ :

ԱԼԺէՐի եւ Օռանի մէջ, կացութիւնը ծանր է : Թէեւ լուրեր կան Օռանի շրջանէն, առջի օր կ՚ըսուէր թէ Սալան քիչ էր մնացեր ձերբակալուէր :

ՀՌՈՄԻ մէջ Մաուրօ Սանթելլի անուն մարդ մը ածիլած է կնոջը գլուխը, որովհետեւ մազ մը գտած էր ապուրին մէջ : Այլեւս վստահ է որ նման բան մը չի կրկնուիր :

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

(*ԸՍՏ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ*)

1850 *թուականներուն, Փարիզի մէջ կը հրատարակուէր պարբերական մը, զոր կը վարէր Շ. Պարթելեմի,— պարբերականին անունը՝* Էրիւտիսիօն.

Իր այս պարբերականին մէկ թիւին մէջ, խմբագիրը կը ներկայացնէ «Փարիզի առասպելական ծագումը» ըստ աւանդութեանց եւ բազմաթիւ զրոյցներու (էջ 373 – 380 եւ 419 – 427):

Ամէն ժողովուրդ կը սիրէ իր ծագումը կապել հնագոյն ու շքեղ աւանդութիւններու կամ իր նախահայրերուն պորտը կապել հրաշափառ դիւցազուններու,— այսպէս, ժամանակ մը սովորութիւն էր Ջով արձակել մինչեւ ... Ադամ կամ Տրովադացիները (յիշեցէք մեր Խորենացին):

Տրովադայի պատերազմը շատ է կախարդած Արեւմուտքը:

Այդ պատերազմը, հոմերական բառերու փողով ու շունչով, դիւցազնամարտ մըն էր, սովորական մարդոց կռիւէն տարբեր,— ամէն երեւակայութիւն գերազանցող դէպք մը, որու կը մասնակցէին աստուածներն անգամ՝ կիրքով եւ արտակարգ շահագրգռութեամբ: Ահա թէ ինչո՛ւ միջնադարեան Ֆրանսացի երգիչներ կ'աշխատէին մինչեւ Տրովադայի պատերազմը հասցնել իրենց ժողովուրդին ծագման պատմութիւնը: Այսպէս եւ Փարիզի հիմնադրութիւնը:

Շարլ Պարթելեմի հետախուզած է բազմաթիւ ֆրանսացի քրոնիկագիրներ, պրպտումներ կատարած միջնադարեան երգերու եւ զրոյցներու մէջ, հաւաքելու համար ամէն աւանդութիւն եւ առաջին անթիւ ամբողջացնելու համար «Փարիզի հիմնադրութեան» առասպելը, որ յարգի երգ մըն էր եւ պատմութիւն՝ դեռ մինչեւ ԺԶ. դար:

Այսպէս Ժիլ Քորրոզէ կը վկայէ թէ Ֆրանսացիները, ինչպէս եւրոպական այլ ժողովուրդներ, միշտ հաւատացած են թէ Տրովադացի պատերազմիկներն են որ, Տրովադայի կործանումէն ետքը, եկած հիմնած են Փարիզ քաղաքը:

Դարերով, Փարիզի ժողովուրդը իրեն պարծանք է համարած այս փառահեղ ծագումը:

Արդարեւ, Ռաուլ տը Փրէլ, Հիւկ տը Սէն - Վիքթոր եւ Ֆրանսացի այլ կարեւոր քրոնիկագիրներ կ'աւանդեն թէ Տրովադայի առումէն ետքը, երբ Հելլէնները կործանեցին քաղաքը, կոտորեցին բնակչութեան մէկ մասը, գերի տարին բազմաթիւ ուրիշներ, Տրովադայի ռազմիկներու զօրաւոր խումբ մը կրցաւ խուսափիլ եւ հեռանալ, ապաստան փնտռելու համար օտար երկինքներու տակ:

Այս փախստականները, յետոյ, բաժնուեցան երկու թեւի.—

Մէկ թեւը հետեւեցաւ Թուրքոսի, որդի Տրոյիլոսի (Իլիական, ԻԴ. 257): *Թուրքոս, բազմատեսակ արկածներէ եւ նեղութիւններէ ետք, ի վերջոյ գնաց հաստատուեցաւ Սկիւթիա: Այս Թուրքոսէն կը սերին Թուրքերը:*

Միւս թեւը հետեւեցաւ Ֆրանքոսի, որ նախ գնաց Պաննոնիա (Ստորին Հունգարիա), ուր հիմնեց Սիկամբրիա քաղաքը:

Այս դէպքերը կը պատահէին՝ երբ Դաւիթ կը թագաւորէր Իսրայէլացւոց վրայ:

Սիկամբրիոյ հիմնարկէքէն երկու հարիւր տարի ետքը՝ ա՛յնքան աճած էր քաղաքին բնակչութիւնը, որ կարելի չէր այլեւս մէկ հոգի աւելի պատսպարել պարիսպներէն ներս: Այնպէս որ քսանեւերկու հազար հոգի, Իբբոս կամ Իբոր իշխանին առաջնորդութեամբ, հեռացան Սիկամբրիայէն ու գացին մինչեւ Սէն գետին եզերքը,— հողը պարարտ էր այնտեղ՝ թէեւ տղմուտ: Բարեբեր հողամասի մը վրայ, որու կղզիի ձեւ տուած էր գետը, հիմնեցին քաղաք մը, զոր անուանեցին Լութես (դասական ուղղագրութեամբ՝ Լուտեսիա, արմատական իմաստով՝ տղմուտ, հծղը սիկէ բաղկացեալ):

Այս դէպքերը կը պատահէին՝ երբ Ամասիա եւ Յերոբովամ կը թագաւորէին Իսրայէլացւոց վրայ:

Ուրիշ քրոնիկագիր մը, Նիքօլ Ժիլ, կը գրէ թէ Լութեսի բնակիչները, ի յիշատակ Պարիսի՝ որդի Պրիամի (*), յաւերժացնելու համար իրենց կապը Տրովադացի «աստուածակերպ» դիւցազուններուն հետ, քաղաքը անուանեցին Պարիս, եւ իրենք առին Փարիզցի անունը (հին ուղղագրութեամբ՝ Պարիսցի), իւրացնելով Պարիսի գինանշանը եւս,— ոսկեղէն ձողի մը գլուխը անասունի մը երախին մէջ մխուած, ինչպէս Իսրայէլացի ցեղերէն իւրաքանչիւրը ունէր իր գինանշանը, Բենիամին՝ գայլը, Իսաքար՝ էշը, Յուդա՝ առիւծը, Դան՝ օձը, եւայլն (Ծննդ. խթ.):

Ընդհակառակն, Փիլիպպիդոսի *Հեղինակը կ'աւանդէ թէ Տրովադացիները, հեռանալով Սիկամբրիայէն, երկար թափառեցան Գաղղիոյ մէջ՝ քաղաքաշինութեան յարմար վայր մը գտնելու նպատակով, եւ ահա այդ շրջանին առին Փարիզցի անունը, յունարէն լեզուով՝* պարրհսիա *բառէն, որ թարգմանի՝ խիզախ, ազատ, իրենք զիրենք զատորոշելու համար բնիկներէն:*

Ռիկոր, որ գրած է Ֆիլիփ - Օկիւսթի կենսագրութիւնը, կ'աւանդէ թէ Իբբոս թագաւորը հրամայեց չգործածել Լութես անունը, որ քաղաքին գարշահոտ ու ճահճային տիղմը կը յիշեցնէր, այլ միայն Փարիզ, որ կը յաւերժացնէր քաղաքացիներուն կապը Տրովադայի թագաւորներուն հետ, օրինակ՝ Պարիսի, վերջինեկ զաւակը Պրիամի:

Ֆօշէ, իր կարգին, կ'աւանդէ թէ Տրովադայի փախստականները, երբ դեռ կ'ապրէին Սիկամբրիոյ մէջ, հրաւէր ըստացան Վալենտինիանոսի կողմէ՝ կռուիլ Ալանաց դէմ եւ կասեցնել անոնց ասպատակութիւնը, փոխարէն՝ խոստանալով որ տուրք պիտի չպահանջուի այլեւս իրենցմէ, եթէ յաղթէին: Սիկամբրիացիք յաղթեցին եւ վանեցին Ալանները, բայց Հռովմայեցիք դրժեցին իրենց խոստումը եւ տուրք պահանջեցին դարձեալ: Այն ատեն Սիկամբրիացիք ըսին.— «Կայսրը չկրցաւ յաղթել Ալաններուն՝ իր սեփական ուժերով, իսկ մենք յաղթեցինք: Յաղթականներուն վայել չէ որ տուրք վճարեն, առաւելապէս այն պատճառով որ կը կոչուինք Ֆրանք, թարգմանի՝ ազատ մարդիկ»:

Հռովմայեցիները, տեսնելով որ կը մերժեն տուրք վճարել, կը վտարեն զանոնք: Այն ատեն Տրովադայի ազատ ժողովուրդին այս մնացորդացը, առաջնորդութեամբ Մարկոմիրի, հայրը Փարամոնդի, որ առաջին թագաւորն է Ֆրանքներուն, կը մեկնին դէպի Արեւմուտք, իրենց Ֆրանք (ազատ) անունով հպարտ, ու կը հաստատուին նախ Գերմանիոյ մէկ գաւառին մէջ, որ, մինչեւ այսօր, կը կոչուի Ֆրանքօնիա, յետոյ դէպի Սէն գետին ափերը:

Կոնկուար տը Թուր կը գրէ թէ սիկամբր կամ փրանք *նոյն իմաստն ունին, — ազատ եւ խիզախ: Ինչպէս Կիյօմ - լը - Պրըթոն բանաստեղծը կը հաստատէ թէ նոյն իմաստն ունի նաեւ* պարիսիոս՝ *յունարէն լեզուով:*

Այս ամէնէն ետքը, զարմանալի չէ՝ եթէ աւանդապաշտ Ֆրանսացի քրոնիկագիրները հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն Ֆրանսայի արքայական ճիւղագրութիւնը — Պրիամ, *դիւցազն Տրովադացի:*

Զաւակները՝ Հեկտոր եւ Տրոյիլոս:

1.— Հեկտորի զաւակը՝

Ֆրանքոս: Ասոր որդին՝

Պրիամ, թագաւոր Աւստրիոյ: Որդին՝

Մարկոմիր: Ասոր որդին՝

Փարամոնդ, Ա. թագաւոր Ֆրանսայի: Որդին՝

Կղոդիոս, Բ. թագաւոր: Որդին՝

Մերովէոս, Գ. թագաւոր: Որդին՝

Շիլդերիկ, Դ. թագաւոր: Որդին՝

Կլովիս:

2.— Տրոյիլոսի զաւակը՝

Թուրքոս, ասկէ կը սերին Թուրքերը:

Այս ճիւղագրութեամբ, կրկնենք՝ ըստ աւանդութեան, Ֆրանսացին եւ Թուրքը զարմիկներ են, մէկը միւսին՝ հօրեղբօր տղայ: Պալտերիք Ֆրանսացի քրոնիկագիրը կը վկայէ թէ Թուրքերը ստոյգ կը համարին աւանդութիւնը, ըստ որում՝ նոյն ժողովուրդն են Թուրքերը եւ Ֆրանսացիները որովհետեւ նոյն ծագումն ունին՝ Տրովադայէն սկսեալ: Իր կարգին Ռաուլ տը Փրէլ կը պնդէ թէ ոչ ոք արժանի է ասպետութեան՝ եթէ չէ Ֆրանսացի կամ Թուրք:

Նման ծագումով մը պարծենալու կամ փառաւորման արժանի դառնալու համար, սակայն, Պալտերիք կը պայմանաւորէ որ Թուրքերը վերադառնան քրիստոնէութեան, իբրեւ հին ուղեկիցներ՝ ինչպէս կ'ենթադրէ որ էին նոյնիսկ քրիստոնէութեան մէջ:

Այժմ ժամանակն է եզրակացութիւն մը տալու այս աւանդութեանց, զորս Ֆրանսացի մատենագիրներ կը պատմեն համով - համով՝ մեզի ծամելու ձեւով, այն մասին թէ երկու եղբօր զաւակներ են Ֆրանսացին ու Թուրքը: Օ՜ ես շատո՜նց կարդացած եմ թէ եղբայրներ են նաեւ... մարդը եւ կապիկը:

Միայն թէ, տարիներ ետքը, մարդ է դարձեր եղբայրներէն մէկը, միւսը մնացեր է կապիկ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Պարիս, գեղահասակ երիտասարդ, որ շատ կը սիրէր երաժշտութիւնը եւ կիները, առեւանգեց Մենելասի գեղանի կինը, Հեղինան (*Իլիական, Գ.*), այսպէս պատճառ դառնալով Տրովադայի պատերազմին, — կը կոչուէր նաեւ Աղեքսանդր:

Սէն Գետի Գեղածիծաղ Ափին

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

Գրեց՝ ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

Սրահը թէեւ հինգ հարիւր հոգիէն աւելի չէր առներ բայց շատ անգամ մինչեւ 700 *հանդիսականներ կը ջանային ներս մտնել ու բազմութեան մէկ մասը պարտէզին մէջ կը թափէր:*

Հանդէսը բանալու համար վարժարանին երգչախումբը Մարսէյեզը *եւ* Փամբ Փորտանը *կ'երգէր: Յետոյ՝ կուգային հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ անգլերէն արտասանութիւններ ու երգեր: որքան խանդով եւ համբերութեամբ մեզի հետ կ'աշխատէր Գուրգէնը (Ալէմշահ) որպէսզի կատարեալ երգեցողութեամբ ներկայանային աշակերտները բեմին վրայ:*

Գուրգէն՝ հարազատօրէն ներկայացուց եւ հաղորդեց մեզի հայ երգին ու երաժշտութեան ինքնատիպ գեղեցկութիւնը եւ հմայքը: Իր իսկ կարճ բառերով՝ այսպէս նկարագրած էր ան իրաւ հայ երաժշտութեան.

— « Եթէ արուեստը Հայրենիք չունի, նոյնը չէ արուեստագէտին համար, եւ հայ արուեստագէտին համար, Արարատի շուքէն անդին Հայրենիք չկայ. հայ երաժշտին համար՝ հայրենի երգէն դուրս ներշնչում չկայ »:

Գիտակից պաշտամունք ունէր Կոմիտասին հանդէպ. այսպէս ամփոփած էր Վարդապետին եզակի դերը հայ երաժշտութեան մէջ.

— « Հայ երաժշտութիւնը, իր ոգիով, գեղեցկութեամբ, գոյնով եւ պարզ արուեստովը կը գտնենք առաւելապէս գեղջուկ երաժշտութեան մէջ»:

« Այս տեսակէտէն, Կոմիտաս վարդապետի գործը անհուն է, անփոխարինելի, աննախընթաց եւ գուցէ անյաջորդ»:

Անտարակոյս, Գուրգէնն ալ իր տեղը ունի հայ երաժշտութեան մէջ:

Բնութիւնը իր մէջ ներդաշնակութեամբ համախմբած էր հոգեկան, մտային եւ գեղարուեստական այն բոլոր յատկութիւնները՝ որոնցմէ կը բխին երաժշտական ճշմարիտ ստեղծագործութիւնները:

Այս բարեմասնութիւններուն աւելցուցէք իր հայրենասիրական ներշնչումը եւ կ'ունենաք Ալէմշահի ոգին որ բիւրեղանման յստակութեամբ կը յայտնուի իր «Աւարայր» համանուագային երկին մէջ:

Աւարա՛յր: Սրտի եւ մտքի թռիչքով, Ալէմշահ՝ իր այս համանուագային քերթուածին մէջ, երաժշտութիւնով տուած է դիւցազներգութիւն մը, որուն մէջ խտացած է Աւարայրի գաղափարական, հերոսական, հազար հինգ հարիւրամեայ այլեւս յաւերժական իմաստը:

Գոռթկաց իր ներշնչումը, եւ մղուած իր տաղանդին եռուն ուժերէն, թռիչք առաւ իր գեղարուեստական երեւակայութիւնը՝ անկաշկանդ սաւառնելով դէպի Տղմուտի ափերը:

Իր ստեղծագործական տաղանդը յորդեցաւ եւ իր խռովայոյզ ներքնաշխարհը, առաջնորդուած իր ներհուն մտքին պայծառութենէն, հայ մշակոյթին տուաւ գեղարուեստական գլուխ գործոց մը՝ որուն մէջ ամփոփուած է Աւարայրի ամբողջ իմաստը իր վեհութեամբ եւ գեղեցկութեամբ:

×

Տարիներ ետքը, Ամերիկա, հեռաւոր Տիթրոյթի մէջ, ձմրան մռայլ առաւօտ մը՝ (*) *վերջ գտաւ Գուրգէնին անցաւոր կեանքը եւ սկսաւ արուեստագէտին տեւական փառքը:*

Հիմա՝ երբեմն զինքը քովս կը զգամ: Իր թաւ ձայնը կը լսեմ, ու իր ժպտուներես դէմքը կը տեսնեմ: Նստած դաշնակին առջեւ՝ կը նուագէ, իր անբաժան ծխիկը շրթունքէն կախուած, ու գորշ ծուխը կը բարձրանայ իր կիսաբաց աչքերուն մէջ:

Աշակերտներուն համար՝ ուսուցիչ էր, միանգամայն ընկեր եւ երէց եղբայր:

(13 Շար.)

(*) 1947, Դեկտեմբեր 14:

ՑՈՒՐՏ ՈՒ ՁԻՒՆ

ՊՈԼՍԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊԷՅՐՈՒԹ

Պոլսոյ թերթերը գրեն.—

Ցուրտի ալիքը Կեդր. Անատոլու սահելով՝ պատճառ դարձաւ որ առատօրէն ձիւնէ: Անգարա - Պոլիս ճամբան փակուեցաւ եւ հազարէ աւելի փոխադրական կառքեր ձիւնի մէջ մխրճուեցան: Պոլսէն մինչեւ Քայնարճա 17 *քիլոմեթր ճամբան լեցուած է իրարու ետեւ շարուած փոխադրական կառքերով: Օթօպիւսի հինգ հազարի մօտ ճամբորդներ Նալլըհանի մէջ գիշերեցին: Զերոյէն վար* 13 *աստիճան ցուրտէն իրենց ինքնաշարժերը փրկել ջանացողներն ալ պարբերաբար գայլերու յարձակման ենթարկուեցան:*

Պուրսայի շրջանին մէջ ալ կարգ մը գաւառակներու հետ հաղորդակցութիւնը խզուեցաւ: Քաղաքը 36 *ժամ մթութեան մէջ մնաց:*

Քանի մը օր առաջ ահռելի մրրիկ մը տակն ու վրայ ըրաւ Պոլիսը, խզելով ամէն հաղորդակցութիւն գաւառին հետ:

Կէպզէի շրջակայքը տապալած հեռաձայնի եւ հեռագրի ձողերը նորոգուելով ի վերջոյ հաղորդակցութիւնը վերահաստատուեցաւ: Անգարայի մէջ ամբողջ գիշերը ձիւնեց: Ուլու տաղի վրայ ձիւնին թանձրութիւնը մէկ մեթրի բարձրացաւ: Եղէականի շրջանին մէջ ալ կը ձիւնէ:

Առանձինն կը հաղորդեն թէ Պոլսոյ - ներէն գալով Կեդր. Հարաւային եւ Արեւելեան Անատոլուի շրջանները տարածուած ցուրտի ալիքը մեծ վնաս հասցուց: Մասնաւորաբար չոր ցուրտը շատ վնասակար եղաւ նարինջենիներու նոր բերքին: Սաստիկ ցուրտէն Տաւրոսեան լեռներու Հաճըքարը կայարանին շրջակայքը երկաթուղիները ճաթեցան: Գծին պահապանը կռահեց այս պարագան եւ ատենին լուր տուաւ Հայտար Փաշա գացող Տաւրոսեան ճեպընթացին ու Սվազէ եկող ճամբորդի կառախումբին: Միւս կողմէ Առանձին Անգարա մեկնած երկու օթոպիւսի յիսունէ աւելի ճամբորդները Սութ գաւառակին Սալթալուլ բարձունքին վրայ երկու գիշեր պաշարուած մնացին ձիւներու միջեւ:

Քէֆքէն ապաստանած հարիւրաւոր ձկնորսներ ամէն վայրկեան սովամահ դառնալու վտանգին առջեւ կը գտնուին: Ընդեղէնի շուտափոյթ օժանդակութիւն պիտի ընծայուի:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն 23 *Նոյեմբեր թուականով.—* 24 *ժամէ ի վեր սաստիկ ցուրտ կը տիրէ Սուրիոյ մէջ: Զանազան շրջաններու մէջ, ջերմաչափը կը տարուբերի* 0*ի եւ* 8*ի միջեւ:*

Շատ տեղեր ձիւնած էր, յատկապէս Դամասկոս - Հոմս - Հալէպ ճամբուն վրայ, որ երկու ժամ փակուած մնաց:

ՆԱԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյն թուականով կը հաղորդուի Պէյրութէն.— Ամբողջ օրը սաստիկ ցուրտ կը տիրէր Լիբանանի մէջ: Առատօրէն ձիւնեց լեռնային շրջաններու մէջ, ուր բազմաթիւ ճամբաներ փակ մնացին:

Դամասկոսի ճամբան, որ փակ էր, բացուեցաւ եւ երթեւեկը վերսկսաւ: Եւ սակայն, Մայրիներու, Լաքլուքի ու Ֆարայայի ճամբաները փակ կը մնան:

Ցուրտի ներկայ ալիքը այնպէս կ'երեւի, թէ ատեն մը եւս պիտի յարատեւէ: Չորեքշաբթիէն հինգշաբթի լուսցող գիշերը ջերմաչափը 1*ի իջաւ:*

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

—o—

Ա.

Աղեքսանդր Մակեդոնացին եթէ պատմութենէն ստացած է «Մեծ» տիտղոսը, իր ռազմավարի պայծառ մտքէն աւելի, զայն կը պարտի իր դաստիարակին՝ մակեդոնացի մեծ իմաստասէր Արիստոտէլին:

Եւ իրապէս, երբ Աղեքսանդրի վաղվաղուն երեւակայութիւնը կը հետապնդէ յունական քաղաքակրթութեան ծաւալումը դէպի հեռաւոր ու ընդարձակ հորիզոններ, նա կը ձգտի իրագործել այն գաղափարները, որ վերացական փիլիսոփայութենէ զատ, դրական գաղափարաբանութիւն մը կը շօշափեն, տալով այդ մտածումներուն լայն շրջապատի մը հետ, խորք ու տեւողական ոգի մը:

Համեմատութիւնները անշուշտ չափաւորելով, կրնանք ըսել թէ ամէն վսեմ գաղափար, որ Մխիթարէն ետք իր հոգեւորականները եւ կամ անոնց աշակերտները գործած են իրենց մտքին եւ կամ իրենց ազգին վերակազմութեան բարձրացման համար, անոնք կը պարտին միայն ու միայն Մխիթարի:

Մխիթար, հոգեկան կոչումով, եղած է խորապէս հաւատացող կրօնական, ինչպէս Ս. Մեսրոպ, Նարեկացի, կամ Ս. Ֆրանչիսկոս դ'Ասիզի կամ Բադովայի Ս. Անտոնը:

Մխիթար եղած է մեծ կազմակերպիչ, ապացոյց այն օրէնսդրական կարողութիւնը, որով ցոյց տուած է կանոնադրելով իր հաստատութեան ուղղամիտ ու խիստ օրէնքները:

Մխիթար եղած է բանաստեղծ, տաղասաց երգահան, գեղարուեստագէտ ու նաեւ մեծ Դաստիարակ:

Ներշնչուած իրենց մեծ հիմնադրէն, Մխիթարի հետեւորդները մշակեցին հոգւոյ եւ մտքի քաղաքակրթութեան ու ազգային բարձրացման բոլոր մարզերը, ու նուիրեցին իրենց ազգին Հայկական Վերածնունդը:

Գրական իրենց հարուստ արտադրութիւնները չծառայեցին միայն գեղարուեստի զուտ արտադրական աշխարհին, այլեւ անոնք մշակուեցան այն խոր նպատակին համար, որ էր հոգեկան լոյս ու կրթութիւն սփռել հայ ազգին մէջ:

Սակայն, այդ կրակարանի տաքութեան սահմանը հասկնալու համար, անհրաժեշտ է յետադարձ արագ ակնարկ մը ուղղել մեր ազգային կեանքի այն շրջանին, ուր ապրեցաւ ու գործեց Մխիթար Սեբաստացին:

Մեր երկիրը ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու շրջանին, բաժնուած Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ, կ'ապրէր մտային մութ ու խաւարի ցաւատանջ մթնոլորտի մը մէջ:

Զոյգ ասիական բռնապետութիւնները, իրենց կոշտութեամբ ու հակաքրիստոնեայ ըմբռնումներով, թոյլ չէին տար որ միտքն ու հոգին զարգանան:

Այդ շրջանին է որ ահա կը ներկայանայ Մխիթար, ու հոգեկան ծարաւը շրթներուն, մղուած ներքին ուժէ մը, մտքի լոյսի ու գիտութեան կայծեր կը փնտռէ իր շուրջը:

Սեբաստիայէն կ'անցնի Ս. Նշանի վանքը, ապա Կարին, ապա Էջմիածին, ու Սեւանայ կղզին շրջապատող պաղ ու ջինջ ջուրը կ'ուզէ իր սրտի պապակը յագեցնել:

Կը կրէ թշնամանք եւ հալածանք, ահա այդ ժամանակ իր հայեացքը կը յառէ դէպի արեւմուտք:

Կ. Պոլսոյ մէջ իր մօտ կը հաւաքուին իր հաւատաւոր առաջին ընկերները, որ անմիջականօրէն կը զգան իր անկուն կամքէն ու իր մտքի ուժէն պոռթկացող անխորտակելի ու մագնիսական կարողութիւնը:

Աշակերտները գտած էին իրենց առաջնորդը, իրենց դաստիարակը:

Հոն, 8 Սեպտեմբեր 1701ին, մութ ու խաւար սենեակի մը մէջ, ինչպէս խաւար էր այն մտային աշխարհը որ զիրենք կը շրջապատէր, պլպլացող մոմի մը դողդոջուն լոյսին տակ, Մխիթար կը հիմնէր իր հաստատութիւնը:

Հայկական Վերածնունդի ստեղծման առաջին օրն էր այդ: Օր մը, ոչ շատ հեռու օր մը, մենք հաստատ հաւատքը ունինք, որ հայ ժողովուրդը, զարմանած իր վէրքերը, իր հայրենի հողին վրայ պիտի ողեկոչէ այդ մտքի ու փառքի օրը:

Վոսփորի ափերէն կրկին հալածուած, փոքրիկ փաղանգը կ'անցնի Մեթոն կղզին, ուր Եղլադայի կապուտակ ջրերուն վրայ, Ակրոպոլի շուքին տակ, վայրկեան մը հանգիստ կ'առնէ: Սակայն հոն եւս հալածանքները եւ առեւտուրի սրլաքները Մխիթար ու իր աշակերտները հանգիստ չեն թողուր:

Բայց ինչ քաղցր ու հմայիչ է այն հովը, որ Ադրիականի վերի ափերէն կ'իջնէ դէպի յոնիական ծովը, ու կուգայ համբուրել Եղլադայի կղզիներու ափերը: Վենետիկեան Հանրապետութեան առիւծի չիկահեր բաշերու շարժումէն է որ կարծես կուգայ այդ գրաւիչ ու սփոփիչ հովը:

Մխիթար ներքին անզսպելի ուժէ մը մղուած, կը հետեւի այդ քաշողական ու հմայիչ հրաւէրին, վստահ որ եթէ պիտի կարենայ մտքի լոյս սփռել իր հայրենակիցներուն, այդ, միայն ու միայն արեւմուտքի խաղաղ ափերուն վրայ կրնայ իրագործել:

1717ին Վենետիկի Հանրապետութիւնը իրեն կը նուիրէ անհունին մէջ կորսուող փոքր ամայի մը մենութեամբ, կղզի մը:

Ս. Ղազարն էր այդ: Փոքր անակ մը ու ափ մը հող, բոլոր հարստութիւնը այդ ավերակն գորշ հողին:

Բայց Մխիթարայ սիրտը հրճուանքէն կը պոռթկայ:

Վերջապէս մտքի սաւառնող արծիւը գտած էր բոյնը: Բայց որքա՜ն տառապանք մինչեւ հոն հասնելու համար:

Արեւելքի խաւարամտութիւնը, առեւտուրի սլաքները, եղբայրական հալածանքը իրմէ հեռու էին, իր աշակերտները այլեւս կրնային հանգիստ ապրիլ, որպէս մեկուսացած կրօնաւորներ:

Բայց ոչ, նա չէր կրնար իր ժողովուրդը մոռնալ:

«Կը սիրեմ ազգս եւ կը սիրեմ անոր օգտին աշխատիլ» կը գրէ Մխիթար:

Քիչ ժամանակի մէջ, բոլորտներու կղզին կը դառնայ հայ մտքի լուսաւոր ու անշէջ հնոցը: Այդ հնոցէն դուրս ցատկող կայծերը, քանի մը տասնեակ տարիներու շրջանին կը դառնան հայ մտքի, հայեցի դաստիարակութեան անշէջ ջահերը, որոնք կը կրեն անունները գաղափարի ու սրտի հսկաներու:

Ջամչեան, Ինճիճեան, Սուքիաս Սոմալ, Բագրատունի, Իւիւմիւզ, Ալիշան կը կոչուին այդ անունները, որոնց աճիւնները, ամէն Եւրոպացի ազգ, եթէ իրենց ազգին պատկանէին, մասնաւոր փառքով իրենց Պանթէոնին մէջ պիտի հաւաքէր:

Ս. Ղազարի մէջ, կայ անկիւն մը պարզ ու անպաճոյճ:

Լուռ ու մենաւոր այդ անկիւնը, ամէն առաւօտ կը ստանայ արեւուն առաջին համբոյրը: Վանքին գերեզմանատունն է այդ: Լուռ քայլերով մենք եւս հոն մտնենք:

Այնտեղ, անշուք ու անանուն տապանաքարերու տակ, կը հանգչին ոսկորները անմահ Բագրատունիին, որ իր «Հայկ Դիւցազնի ազեղէն արձակած հողեղէն սլաքներով, գիտցաւ ազգային խիղախութեան մղող գաղափարները, տասնեակ ու տասնեակ պատանիներու սրտերուն մէջ մխրճել: Այնտեղ կը հանգչին ոսկորները ալեհեր Նահապետին, Ալիշանին, որ գիտցաւ իր մեղրածոր ու հրաշունչ գրչով դաստիարակել ամբողջ սերունդները հայ պատանիներու, Կարմիր Վարդանի սուրին շաչիւնները լսցնելով անոնց:

Ուրիշ վաստակաւոր ու դաստիարակ հայրերու մահարձանի կողքին, թոյլ տուէք ինձ հոս յիշել խորխտ եւ Ղեւոնդեան լեզուով զինաւոր, ու մանկան մը սրտին նման մաքուր անունը այն վարդապետին, որ գիտցաւ կէս դար շարունակ սերունդներ դաստիարակել, եւ որ շարաշուք օր մը, իր սիրած Վենետիկը ուզեց կարծես գրկել վինքը իր Ջրերուն մէջ, ու երգել Աւարայրի դաշտին վրայ ինկած հերոսներու պատուին նուիրուած երգը: Ձեզ բոլորիդ ծանօթ Հայր Սահակ Վրդ.ն է այդ համեստ բայց մեծ սրտով դաստիարակ Հայը:

Բ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻԱ

———o———

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ

Իզմիրէն կը հաղորդուի թէ ՆԱԹՕի հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի դաշնակից ուժերուն պատկանող ամերիկացի եւ թուրք բարձրաստիճան սպաներ խորհրդակցական հաւաքոյթ մը ունեցան: Այս առթիւ յայտարարուեցաւ թէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ հիւլէական զէնքեր գոյութիւն ունին եւ թէ այս երկիրները տէր են Թուսիայէն կատարուելիք հիւլէական յարձակողական մը կանխելու անհրաժեշտ զօրութեան:

Բանբերները ըսին.

— Խորհրդ. Միութիւնը շատ լուրջ ըսպառնալիքներ կը կատարէ արեւմտեան պլոքին դէմ: Առոր ի պատասխան՝ ՆԱԹՕի ուժերուն մէջ հիւլէական զէնքերը կ'աւելցուին: Գերմանիոյ հիւլէական պատերազմի վարժարանին մէջ ՆԱԹՕի պատկանող թեքնիք տարրեր կը հասցընենք:

ՆԱԹՕի գործողութիւններու ծրագրին մէջ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի վրայ յարձակումը երկու շրջաններէ պիտի կատարուի: Հաշուըուած է որ առաջին յարձակումը պիտի կատարուի Թուրքիոյ նեղուցներուն եւ Պոլսոյ նաւահանգիստին դէմ, իսկ Յունաստանի մէջ՝ Պիրէոսի նաւահանգիստին դէմ:

Բանբերները յայտնեցին թէ պատերազմի առեն Յունաստանի Ա. բանակը, Թուրքիոյ Ա., Բ. եւ Գ. բանակները կատարելապէս ՆԱԹՕի հրամանին տակ պիտի դրուին:

Հաւաքոյթին մէջ խնդրոյ առարկայ եղաւ նաեւ օդայի եւ ենթաօդայի սովը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ, որպէս թեքնիք տարր, եւ յայտնուեցաւ թէ հաւանական պատերազմի մը ընթացքին՝ որպէսզի ՆԱԹՕ բնականոն կերպով կարենայ աշխատիլ, այժմէն 90 օրուան կազմածի մթերք ամբարուած է Թուրքիոյ մէջ, բայց թէ այս կազմածներու խնամքին համար անհրաժեշտ թեքնիք տարր չի գտնուիր:

Յունաստանի եւ Թուրքիոյ փոխադրական դժուարութիւնները նկատի առնելով՝ այս երկիրներուն մէջ բաւարար չափով քարիւղ մթերուած է: Այս մթերքներուն համար գետեղուած են քարիւղի խողովակներ, որոնց վայրերը գաղտնի կը պահուին:

ՆԱԹՕն յայտնած է թէ այժմէն ծրագրուած է գետեղումը զաղթականներու, որոնք պատերազմի մը պարագային Թուրքիա պիտի հասնին: Ըստ այս ծրագիրներուն, Կովկասէն եւ Թրակիայէն մեծ թիւով գաղթական պիտի հասնի Թուրքիա:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԹԻԱՊԱՐՏԸ

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

ԳՐԵՑ

ԱՐՄԷՆ ՇԻՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

—o—

Ի՞նչ ըսեր ... ի՞նչ պատասխանէր: Այն պարտականութիւնը զոր իր աչքին առջեւը կը պատկերէր հսկայ մարդը, կը սանձէր իր խղճին բովանդակ արտայայտութիւնը:

— Դացէք, իմ ձեռքէս եկած աշխատութիւնը չեմ խնայեր, չեշտեց վանահայրը՝ ծանր ու հաստատ ձայնով մը: Միայն թէ անխոհեմ ու անպրջահայեաց գործունէութեան մը չհետեւիք:

— Ի հարկէ, արդէն ամէնէն մեծ պարտականութիւնն է, նկատել տուաւ Ներսէս Արծրունին ողեւորուած ձայնով մը:

— Առաջնորդին գիտեցի՞ք, հարցուց վանահայրը յանկարծ խօսքը փոխելով:

— Վանա՞յ Առաջնորդին:

— Այո:

— Ի՞նչ գաղափարի կը ծառայէ:

— Ով գիտէ ...

— Կը հասկնամ ... արդէն պարապ գըլուխի մը տէր մէկն է: Առաջնորդական գահին վրայ աւելի աղէկ էր կոյր ու համր մարդ մը նստեցնէին, քան երբեք առանց մէկը: Բայց ինչ ըսենք մեր սաք գլուխ երիտասարդներուն ... ինչեր չըրին որ դուրս հանեն զիս քաղաքէն՝ կոյր ու համր բերելու համար իմ տեղս: Ախ, կարելի է, չէք իմացեր թէ ինչեր քաշած եմ. մինչեւ որ սա մենաւորիկ կղզիիս մէջ եկած եմ ... չգիտէք թէ, ինչպէս խառնուանեցայ, ոչ մասնիչ մընաց ոչ դաւաճան մնաց, ոչ կառավարութեան գործիք մնաց եւ ոչ ալ Բիւրոներու սիրական մնաց որ չըսէին ինծի ու երեսիս չպոռային հրապարակաւ: Տոկալու բան չէր ... հանդուրժելու բան չէր ... չիտակը՝ մեռնիլս աւելի աղէկ էր, քան թէ մնալս:

Ներսէս Արծրունին իր նայուածքը գիտցաբար ու յուզեալ կերպով վանահօրը վրայ սեւեռեց ու ըսաւ.

— Մի յիշէք անցեալը, Սրբազան Հայր. հիմակ կը մեկնիմ ես ու գոհ սրտով կը մեկնիմ:

— Աստուած ձեզի հետ ըլլայ, մրմնջեց Վանահայրը ու ոտքի ելնելով մինչեւ սրբարանի դուռը հետեւեցաւ Ներսէս Արծրունիի որ համբուրեց անոր ձեռքը ու մեկնեցաւ:

Կէս օրուան մօտ էր:

Արեւը բարձրացած էր անամպ ու կապուտակ կամարին վրայ: Աշնան ցուրտ հով մը կը փչէր: Տերեւաթափ ծառերը կը սոսափէին չորս դին: Խոտերը չորցած էին դաշտին երեսը:

Ներսէս Արծրունին նաւակով մը ցամաք ելաւ ու շարունակեց իր ճամբան դէպի Պանա – Մահի գետը:

Քաջբերունեանց նահանգին այդ գետը Ցուական Որդիի վանքին եռեւը բարձրացող լեռներէն կը բխէր ու. տեղ տեղ ոռոգելով բարձր դաշտերը, կ'անցնէր՝ ըլլրիկ ու հանդարտ կերպով Վանայ ծովը թափուելու:

Պահ մը՝ երբ քարաչէն ու հսկայ կամուրջին վրայ հասաւ Ներսէս Արծրունին. կեցաւ հոն ու սկսաւ մտածել:

Օ՛, ի՞նչ էր որ անցաւ այդ դիւցազն ու վեհ մարդուն հոգիէն. ի՞նչ էր որ մխրճուեցաւ անոր սիրտը, անոր ներքին աշխարհը, անոր բովանդակ էութիւնը:

Ի՞նչ էր որ լեցուց իր մեծ ու հրավառ աչքերու մէջ արցունքին ամէնէն դառնը, ամէնէն մորմոքալիցը, ամէնէն կսկծալին ...:

Նայեցաւ նահանգին ընդարձակութեանը վրայ, նայեցաւ, երկու կողմէն շըրջապատող լեռներուն վրայ, որոնք անտառներով ու վիթխարի ապառաժներով ծածկուած էին. նայեցաւ, այո, մրմնջեց ինքնիրեն:

— Ախ, ինչեր չեն կատարուիր սա լեռներուն մէջ սա անտառներուն խորը, սա ապառաժներուն ծոցը ...:

Հայուն ինչ կը պակսի ...: Հայուն ինչ չկայ:

Ինչու համար գերութեան լուծին տակ կը ճնշուի ան, ինչու համար վայրենաբարոյ քիւրտին անունէն կը դողայ եւ չի կրնար իր իրաւունքը, իր ճակտի քըրտինքը, իր պատիւը պաշտպանել ...: Ոչ, Աստուած ամէն միջոց տուած է մեզի. միայն թէ պատրաստենք ներքին ուժը կազմակերպենք ժողովուրդը, զէնք տանք մեր եղբայրներուն ձեռքը ու ճանչցընենք իրենց պարտականութիւնը: Մեր յոյսը դնենք մեր վրայ: Կաթիլ կաթիլ թափուող ջուրը կրնայ լերան ապառաժը ծակել:

Այս դառն խորհրդածութիւնները մըտաբերելով, շարունակեց իր ճամբան ու լեռներու մէջ անհետացաւ:

ՊԱՏՐԻԿԻ ԽՈՒՄԲԸ

Ապառաժուտ ու հսկայ լերան մը ստորոտը տասներկու հոգիէ բաղկացած զինակիր խումբ մը կանգ կ'առնէր, երկար ժամերով ճամբորդութենէ մը ետքը:

(Շար.)

Այրի Տիկին Սուլթան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Գ. Կարապետ Փափազեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԲԱՐԹՈՂ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին, յետ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Էֆխանեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Յարութիւն Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ Մշակոյթի տան: («Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Խրիմեան դպրոցին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ին ներկայացուցիչը:

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Բացակաները, գրաւոր պէտք է ներկայացնեն իրենց պատճառաբանեալ բացակայութիւնը:

Surprise Party

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի Խանասոր խումբին, այս Կիրակի, ժամը 15էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Րիւ Պլէօ:

J. N. L'S QUARTETT

AMBIANCE DISQUES SELECTIONNES

BUFFET - BAR

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ Լա Շասանեը — ԽՏԸՇԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 11ին, ժամը 20·45ին: Սալ Փօլ Ֆարալիք, 21 Րիւ Իվ Թուտիէ:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական գիներով Հրանդ Բալուեան գրատունը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նոր շրջանի բացման գեղարուեստական ցերեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 10ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Կիրակի ժամը 16ին:

Նախագահի բացման խօսք՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

Օրուան բանախօս՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Արա Գրիգորեան,

Երգ՝ Օր. Աստղիկ Քէօսէեան,

Ջութակ՝ Ս. Քաջեան:

Ներկաները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ կարկանդակով:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ համակիր բարեկամներու յանձնախումբի մը:

Հայաստանէն իր նոր վերադարձին առթիւ: Հինգշաբթի (Նոյեմբեր 30) իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթեսիայի սրահը:

43, Bld. Raspail

Métro Sèvres-Babylone

Գեղարուեստական բաժին:

Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

Դեկտեմբեր 16ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2, Վիէնի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ:

Orchestre JO BERRUYER

et sa grande formation

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին, հանգստեան ձայնաւոր պատարագ՝ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՔԷՀԵԱՆԻ հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

Գեր. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ժամը 16էն 22

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի թատերասրահին մէջ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԻ

Հանդէս

Ծնողաց Միութեան կողմէ պատրաստուած

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արնուվիլի Նոր Սերունդի խումբին, Սարսէլի մէջ:

Դեկտեմբեր 10ին, կը ներկայացուի՝

ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ժամը 17էն կէս գիշեր, Կրան Օթէլի շքեղ սրահներուն մէջ, 12, B'. des Capucines

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Գ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու նուագախումբ, հաճելի գեղարուեստական բաժին:

Մուտք 6 Ն. Ֆ., իրենց քարտը ներկայացնող ուսանողներուն կէս գին:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները:

WAG. 38-54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շաւիլի Կրօն. Ընկեր ակցութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ Գերշ.

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ

Rue Stalingrad. CHAVILLE

Կը ներկայացուի, ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

« ՄԻՋԻՆ ԳԻՒՂԻ ԲԺԻՇԿԸ »

Զաւեշտ 3 արար, Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»էն հայացուած Գ. Վահանի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

ժամը 20էն ետք, պարահանդէս —

ORCHESTRE RAGO NURIAS

ՄՈՒՏՔ 4 Ն. Ֆ. ՊԻՒՖԷ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2էն, Կիրակի, իրիկուն Դեկտեմբեր 10

Բարեգործականի սրահներուն մէջ 11 Սքուար Ալպօնի, Մէթրօ Փասի

Այս տարի, յաւելեալ նոր բաժին մը՝

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ուր պիտի ներկայացուին հայ արուեստագէտներու զանազան գործերը:

Նկարներ, մանրանկարչութիւն, Ատլաս Հայաստանի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, գրագէտներու կողմէ ստորագրուած գիրքեր, ասլեր եւն.:

ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ

Մարգրիտներ, գոհարեղէնի տուփեր, ձայն - պատկերասփիւռ, թրանզիսթօր, մոդէզ եւ կոկտրդիլոս պայուսակներ, ճամբորդութեան պայուսակներ, թրուս, ժերզէ հագուստներ, փարֆէօն, նայլըն գուլպայ, գրամեքենայ, փիւլեր այր մարդոց եւ կիներու համար, այր մարդոց շապիկ, մետաքսէ փողկապ, ֆանթէզի գոհարեղէններ, սեղանի սպասներ, խաղալիքներ եւն. եւն.:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

PEINTRES et SCULPTEURS ARMENIENS, par *Onnig Avédissian*, Le Caire	100 NF.
MINIATURES ARMENIENNES, par *Lydia Dournova*, Paris.	120 NF.
NAREK, le Livre de Prières, trad. par *Isaac Kéchichian*, Paris, 1961.	25,20 NF.
LE CHANT DU PAIN, *Daniel Varoujan*, Paris.	6,30 NF.
HISTOIRE DE L'ARMENIE, par *H. Thorossian*, Paris.	10 NF.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ, Հ. Ե. Տէր Ղազարեան, Պէյրութ,	20 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ, Մեսրոպ Նուպարեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ, Հ. Գ. Պայեան, Վենետիկ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ. ԳԱՂՂ. Հ. Դ. Ստեփանեան, Վենետիկ	9 Ն. Ֆ.
ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, Ս. Գաբամաճեան, Պէյրութ,	40 Ն. Ֆ.
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Յ. Յ. Զագմագճեան, Պէյրութ	40 Ն. Ֆ.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, 1918–1958, Պէյրութ	22 Ն. Ֆ.
ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, Բ. հատոր, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Պէյրութ	12 Ն. Ֆ.
ՁՐՈՑՑ, Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Ա. հատոր 3·50 Ն. Ֆ. Բ. հատոր 5 Ն. Ֆ.	
ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ՁԱՅՆԵՐ, Գ. Մնացեան, Պէյրութ	4 Ն. Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	20 Ն. Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան: